FRANCISCI

HOTOMANI IVRISCONSVLTI CLARISSIMI, DE FEVDIS COMMENTATIO TRIPARTITA.

HOC EST,

Disputatio de iure Feudali.
Commentarius in vsus Feudorum.
Dictionarium verborum Feudalium.

Recens in lucem edita cùm Indice copiosissimo.

COLONIAE
APVD IOANNEM GYMNICVM.
M. D. LXXIIII.

NOBILITATE, VIRTVTE, ET OMNI DIGNITATE PRAESTANTISSIMO VIRO

Caspari à Seydlitz, Franc. Hotomanus S. D.

HANC mihi Feudisticæ Disputationis editionem meditāti (Caspar à Seydlitz, vir nobilissime) sæpenumerò fatum eorum librorum, qui de ciuili iure varijs in gentibus scripti ad hæc nostra tempora peruenerunt, admirari subijt. Nam vt à Romanis primùm ordiamur, Cornelius Tacitus grauis auctor imprimis testatur, tātos suo tēpore aliarum super alias aceruatarū legum cumulos fuisse, vt omnē propemodum æquitatis splendorem sua multitudine obruerent: cùm inter omnes constet, nullum propè Rebuspublicis maius exitium legum multitudine ac varietate afferri posse. Pòst tragicæ quædam Proculianorum & Cassianorum sectæ exortæ sunt, qui infinitis concertationúmque plenis disputationibus annos amplius centum nostram hāc disciplinam ita permiscuerunt, vt Theodosius Imper. maximus idémque optimus, multò maximæ Iurisconsultorum parti auctoritatem abrogarit: et ex perpaucis, quos antecellere iudicabat, qui numero vincerent, eorum in iudicijs probari sententiam imperarit. Per eadem tempora Romani Imperatores, vel potius (si maximam illorum partem spectemus) improbissimi & scelera-

tißimi tyranni extiterunt, quorum quisque ius Romanum nouis edictis, placitis, decretis, cōstitutionibus, itémq; Senatuscōsultis suo imperio factis ad suū arbitriū interpolauit. Iā verò Romani Imperij sede in Græciā translata, quid aliud Constātinopolitani Imperatores, (qui nō Remp. ad Leges, sed has ad illā accōmodandas esse intelligebant) quid aliud, inquā, agerent, nisi vt maximā Romani iuris et Latinarū formularū partē abrogarent: nouásq; suas leges ad suæ Græciæ rationē accommodatas in Latinarū locū substituerent? Vbi ad Iustiniani imperium ventū est, tū verò planus noster ac verè πανοῦργος, Tribonianus extitit, homo facinorosus, qui coactis aliquot operis ita Legū & Iurisconsultorū libros circuncidit, ac mutilos reddidit, vt ex copia illorū innumerabili nihil nobis præter fragmēta quædā reliquerit, nullo ordine descripta: sed ita cōfusè ac pturbatè disiecta, vt quasi Sybillæ folia esse videātur. Annis pòst amplius trecētis Basilius Macedo Imperator Cōstātinopolitanus exortus est, ac rursus eo mortuo Imperator Leo Philosophus, ipsius filius, qui Iustiniaeis Pandectis nō contenti, nouas et ipsi Pādectas fabricati sunt, sexaginta libris distinctas: quas alij ἑξηκοντάβιβλον, alij βασιλικῶν libros, ex Basilij, vt opinor, nomine appellarunt: in quibus Harmenopulus profitetur, otiosa & superuacanea multa scripta fuisse: quæ verò maximè necessaria erant, prætermissa. Vtcunque autem ea se res habeat, Iustiniaci libri post illam Basilicorū editionem contempti, annos amplius ducentos in situ ac tenebris iacuerunt, vsque ad Lotharij Saxonis, Imperatoris Germanici, ætatem: cùm Irnerius quidam inuētus est, qui Imperatori suo auctor fuit, vt eos in quadam Italiæ bibliotheca repertos in lucem edi, ac paßim describi iuberet.

ret. quo tempore ita librariorum incuria dicam, an imperitia, contaminati, ita multis mendis, & quasi lutosis maculis aspersi ac fœdati sunt, vt doctissimus quisque nostræ huius ætatis interpres magnam studiorum suorum partem in ijs vel eluendis, vel certè suspicandis, & obseruandis, consumere cogatur. Ad extremum autem quasi quidam infelicitatis cumulus accessit, Sophistarum ac Barbarorum interpretum colluuies: qui bonarum artium memoria toto terrarum orbe funditus deleta, certatim lecturas, tractatus, glossas in illa Tribonianica fragmēta cōscripserunt: quæ tamen etiam nunc à nescio quibus rabulis & pragmaticis maiore in pretio, quàm ipsæ Iustiniani leges habentur. Verum hæc quidem de Romanorū iure. Cætera videamus. Nam post Germanicarū gentium in reliquam Europæ partem eluuiones, multarúmque nationum, ac præsertim Cibeles Italiæ, magnæ matris Deûm vastitatem, dici vix potest, quàm absurdæ atque incōditæ leges, victorum imperio, subactis bello populis impositæ fuerint. Cuius rei documento esse potest volumen earum legum, quæ Burgundiorum dicuntur, & Francorū, Salicorum, Angliorum, Ripuariorū, Saxonum, & Longobardorum: quarum ex lectione facilè cuiuis intellectu est, legislatores illos magis in rei militaris & Bellicæ laudis studio, quàm in æquitate interpretanda, dijudicandísque ciuilibus controuersijs exercitatos fuisse. Quid? Posteaquam Lōgobardi sedes suas in Italiæ parte fixerunt, quibus tandem institutis Rempub. suam constabiliuerunt? An non is libellus, qui Lombarda inscriptus est, declarat, quantum homines illi, inculto ac planè agresti ingenio nati, à vera iuris disciplina, ciuilibúsque artibus abhorruerint? Itaq; cùm assidua ferè bella cum vicinis Romicolis gessissent, ac

tandem Caroli Magni Victorijs subacti essent, non multò pòst noui legislatores decretales exorti sunt, qui offusa mortalium generi teterrima caligine, Cimmerijs suis leges de coloribus dijudicandis tradiderunt: vt qui etiam nunc in ijs interpretandis tam laboriosè operam consumunt, non multò secus facere videantur, atque illi Luciani Philosophi, quorum alij hircos mulgebant, alij cribra supponebant. Iam verò quid de Francogallia nostra dicemus? in qua non, vt in veteri prouerbio est, quot homines, tot sententiæ sunt, sed quot ciuitates ac regiones, tot leges, instituta, mores: vt iam probabiliter disputari posse videatur, non vnam Iustitiæ & æquitatis esse formam. certè non pluris ad summam Reip. referre, qua forma leges & iura populis tradantur, quàm qua forma vestes variarum gentium hominibus aptentur, aut ponderum ac mensurarum ratio definiatur. quanquam ita multis locis instituta illa, quæ Consuetudines appellantur, scripta sunt, vt facile appareat, magnam eorum partem ex illorũ quos antea dixi Sophistarum fece haustam fuisse. Neque verò feliciores Siculos aut Neapolitanos fuisse, satis perspicuè testantur Friderici Secundi leges: vulgò Neapolitanæ Constitutiones appellatæ: atque ita conscriptæ, vt etiam qui in eas Cõmentarios & lecturas ediderunt, maximam illarum partem ludibrio habeant. Age verò. De Anglicanis legibus, quidnam ipsi Scriptores Angli tradiderunt. Eiusmodi (inquit Polydorus Vergilius lib. Hist. IX.) leges apud nos etiam nunc sunt, quæ ab omnibus intelligi deberent. Normanica lingua scriptæ sunt: quam neque Galli, neque Angli rectè callent. Quamobrem vidisses iam inde à principio, quotidie partim iniquitate legum, partim inscitia eorum qui illas malè interpretabantur, hunc bonis

auitis

auitis priuari, illum iudicio impertißimorum hominum criminis damnari, mortéque multari, alium litibus inextricabilibus perpetuò irretiri, ac denique diuina humanáque misceri, atque ea omnia publicè priuatéque mortales testari ac detestari. Sanè Normanus pro suo instituto, non potuit alias dare leges: quando non alia est natio, quæ peritius sciat calumniari, præuaricari, atq; tergiuersari: id est, per fraudem & cauillationē frustrationémq; litigare, seu vexare litibus. Hæc Polydorus. De Saxonia verò vicina vestra, quid dicemus? Cuius instituta, Saxonico, vt appellant, Speculo cōprehensa, facilè iā pridē apud omnes bene sanos declararūt, voluminis illius auctores ex eorum fuisse numero, de quibus vetus Ennij versiculus celebratur: Bellipotētes sunt magis, quàm sapiētipotentes. Quanquam de Germanis lubenter vetus illud Taciti prædicare soleo, Plus apud illos bonos mores valere: quàm apud alios bonas leges. Itémq; illud ex lib. (vt opinor.) XIII: Nullos mortalium armis, aut fide ante Germanos esse. Verùm vt iam ad institutū de Feudistico iure nostrum accedamus, cùm omnes iuris ciuilis partes ad summā Reip. vtilitatē opportunitatémque pertinēt: tum verò nullū in ijs locū hac de Feudis tractatione præstātiorē esse arbitror: quippe, cū aliæ partes in priuatorū hominū iure describēdo ferè cōsumūtur: hæc verò in Regnis, Imperijs, Potestatibus, quas Feudistæ nostri, Ducat⁹, Comitatus, Marchias, Baronatus, appellāt, tota ferè posita sit: quarū rerū cognitio, quia propriè ad summā Reip. pertinet, facilè, tu nobilißime et præstātißime Caspar, pro tua prudētia perspicis, hāc iuris partē tanto accuratius constitui ac literis mandari debuisse. At verò illam nihilo feliciore quā aliàs fato fuisse, iā pridē eruditi complures

conquesti sunt. Nam Baldus horum librorum interpres copiosissimus, suo tempore multos extitisse scribit, qui liberè dictitarent, nullam in toto iure Feudistico sapientiam inesse. Quin etiam idem Baldus alio quodam loco, istius iuris scriptores hoc verborum honore dignatus est, vt eos Pecudes appellaret. Nimium acerbè, mea quidem sententia, nimiúmque vehementer. Sed quoquomodo sese res habeat, cùm illos libros superioribus annis accuratius euoluissem, aliquoties etiam publicè interpretatus essem, duplicem in ijs operam collocare institui. Primùm, vt quæ mihi vitiose scripta videbantur, modestè, sine cuiusquam offensione, nullum meum iudicium interponens, sed eruditiorum sententiam exquirens, exponerem: si fortè alios quibus maior doctrinæ copia est, ad aliquam istius iuris emendationem excitare possem. Deinde vt quæ interpretatione digna videbantur, ea complurium aliorum exemplo pro mea quoq; virili parte illustrarem. Nam hoc idem in nostra Biturigica schola non ita multis ab hinc annis luculenter fecit Eguinarius Baro, Academiæ nostræ clarissimum decus: fecere item alij postea: facturósque alios aliquando, mihi facilè persuadeo: neque illos magis in Feudistarum, quàm in meis ipsius vitijs & peccatis demonstrandis occupatos fore: quod tamen æquissimo mihi animo ferendum esse profiteor: neque illorum arrogantiam imitandam, qui humanæ fragilitatis immemores, nunquam se errare, nusquam se in tantis tenebris caligare posse arbitrãtur. Tibi verò, vir Spectatissime, nostram hanc Commentationem cur inscribam, causæ complures fuerunt. primùm familiaritas nostra, vnde tantus amor, tantáque beneuolentia mutuà effloruit. Nam cùm ante quinquennium hic apud nos esses, de magno Germanorum

manorum adolescentum numero, nemo tum fuit, qui vel nobilitate generis, vel suauitate naturæ, vel ingenij præstantia tibi antecelleret. Neque verò meum hoc solius iudicium fuit. Memoria teneo, cùm iter ad amplissimum virum M. Hospitalium, Franciæ nostræ Cancellarium, ac potius Solonem alterum, instituissem, téque mihi comitem cum aliquot amicis communibus adiunxisses, vbi vir ille sapientissimus ex colloquio tuo ingenij tui præstantiã agnouit, quàm honorificè te sit complexus: quámque amanter postea de te, atque ingenij tui suauitate, & senserit, & prædicarit. Quamuis autem à maioribus tuis nobilitatem, opes, ac splendorem familiæ sis adeptus, multósque nostra Silesia tulerit Seydlitzios, domi, bellique præstantes: in his Melchiorem, cuius virtus cùm in bellis compluribus, tum verò in captiuitate Turcica enituit: itémque Paulum patruum tuum, qui apud Pomeraniæ Principem consilij prudentia, sapientiaque laude floruit: tamen illa naturæ probitas quæ in ore tuo elucet, illud veræ pietatis studium, & morum elegantia, quam in te semper mirificè adamaui, propriæ ac veræ tuæ sunt laudes, animique tui virtutes eximiæ. Eò accessit bonarum omnium artium cognitio propè singularis, quibus etiam Iuris nostri disciplinam adiunxisti: ad quam excellenti vir ingenio iustus Reuberus, Iurisconsultus, meus inquam ille, vel potius noster Reuberus, te tua sponte currentem partim exemplo, partim etiam studiorum communicatione incitauit. qui cùm tanto & tam acri ingenio sit natus, vt maiore antehac neminem viderim, ad omnem præterea laudem natura propensus, dubitare non possum, quin patriæ suæ magnum ornamentum, magnámque dignitatem sit allaturus. Cùm autem tantus vtriusque vestrum in me

amor extaret, gratiam vobis vel referre, vel agere volui: vicißimque hoc meæ erga præstantiam tuam voluntatis ac studij argumentum extare: vt intelligeres me, de tua dignitate aßiduè cogitantem, quæ ad illius amplificationem pertinere arbitror, cupidißimè studiosißiméque præstare. Vale: Auarici Biturigum, Idibus Iunij.

M. D. LXXII.

HOTOMANVS
REVBERO SVO S.

HABES *tandem, quam expetisti tādiu, Commentationem Feudisticam: quæ si amicorum nostrorum expectationi nō respondeat, partem culpæ aliquam horum temporum insaniæ ascribes. Quæ eadem volo apud illos excusatione vtaris, quòd tardius promissa persoluerim.* Exemplar *quidem Typographo iampridem miseram: ac miraculo quodam accidit singulari, quod è tot latronum bacchantium manibus euaserit. Dialecticam ante menses decem misi* Typographo. *Indicem vniuersæ historiæ ab* Orbe *condito puto esse saluum.* Notas *quidem in omnes* Cæsaris *commentarios nuper accepi: quas spero propediem exituras. Disputationes contra* Guidonem Papium *&* Paponium Arrestographum, *& aliquot eiusmodi* Pragmaticos, *mihi iam pridem surripuit is, quem tu ioculariter* Christophorum Porcū *appellabas. Sed aßiduis amicorum precibus adductus, nouas ab integro confeci: quas spero tibi ad tuam forensem exercitationem non inutiles futuras.* De *prælectionibus in* Pandectas *&* Codicem, *et de* Commentario *in* Regulas *iuris, iubeo te bene sperare.* Hæc *benignitate* Dei, *mirabiliter è latronum faucibus erepta sunt.* De Marpurgensi *conditiōne, non possum non tibi, & lectißimo adolescenti* Cornebergio, *cæterisque amicis, ac præsertim eruditißimo* Gifanio, *maximas & habere et agere gratias. Vidi binas literas* Illustrißimi *& potētißimi principis,* Landgrauij: *quibus de mea salute mirificè sollicitū illū fuisse animaduerti,* Deum *orò, vt* Heroēm *illum*

Germanicæ

Germanicæ vestræ Reipublicæ quàm diutißimè florētem atque incolumen conseruet. Habet multa quæ summis illum quibusque orbis terrarum Proceribus adæquare possunt: ditiones amplißimas, dignitatem in Germanico imperio illustrißimam, fortitudinem & virtutem in re militari eximiam, cuius præclara iam olim adolescens documenta præbuit. Sed illa, præter cæteras heroicas ipsius virtutes insigniter elucens, magnarum artium doctrina, suprà omnes orbis terrarum Proceres illum extollit. vt mirum non sit, eruditißimum Principem studiosi hominis ærumnas & calamitates miserari. O beatam istis Heroibus Germaniam? O diuinam maiorum vestrorum in forma imperij constituenda, singularem eorum qui nunc viuunt, in eadem conseruanda sapientiam? Sed hæc, mi Reubere, plus satis. Nam huic vestrorum Principum laudationi, ne Sulmoneus iste nescio quis inuideat, mihi cautio est. Valebis igitur, & me suauißimi ingenij tui amatorem summum redamare, vt facis, perges. Kalend. Mart.

M. D. LXXIII.

INDEX RERVM ET VERBORVM INSIGNIVM. DICTIONARIJ autem Indicem non fecimus: cùm ordine literarum, constaret.

ambiguè

carolus

conatus

 infames

feudum

inueſti-

mutus

pactũm

S

T.

FINIS.

FRANC. HOTOMANI
IVRISC. DISPVTATIO DE FEVDIS.

PRAEFATIO.

NE cui mirum videatur, cùm tot & tam doctorum hominum Commentarij in libros Feudorum extent, hanc à me nouam disputationem edi, operæpretium est consilij mei rationem breuiter exponere. Duodecimus iam agitur annus, ex quo ius Feudisticum publicè interpretans, satis liberè (vt tum ætas illa ferebat) quiritatus sum, me tria in eo perspicere vitia longè turpissima: ambiguitatem, repugnantiam, & absurditatem. Ausus etiam sum, barbarica illorum librorum scriptione offensus, in libello quodam obseruationum scribere, ingeniorum illam carnificinā esse, & Augiæ stabulum, in quo expurgando altero Hercule opus esset. Veruntamen ex eo tempore animaduerti, eosdem hosce libros ab eruditissimis quibusque viris magno in precio haberi, & nouis quotidie commentarijs ac disputationibus illustrari. Itaque de integro illos relegere institui, & quæ tum fortè priuato mihi studio annotaram, attentius recognoscere. Tantum autem abfuit, vt de sententia illa mea vetere destiterim, vt in ea vehemētius etiam atque etiam sim confirmatus. Studeo iuuentuti consulere, ad quam instituendam video me fato quodam ac necessitate magis, quàm animi iudicio adductum esse. Quare si video, vel (vt verius ac modestius loquar) si

videre videor venditari iuuentuti (vt in vetere prouerbio est) pro frugibus, glandes: officij mei esse arbitror, & veteris in illam beneuolentiæ, sententiam ea de re meam in vulgus edi: vt si fortè magnis, & præstantibus Iurisconsultis probetur, de reformando Feudali iure cogitent: sin minus, meam hanc disputationem, eodem quo sum vsus, candore & modestia refellant. Verùm, vt istorum vitiorum specimen aliquod in hac præfatione præbeam, dico magnam iuris feudistici partem, quæ pro certa & explorata traditur, esse ambiguam, incertam, atque in medio ab ipsius auctoribus relictam: quo in genere numerari hæc possunt.

An Vasallus patrono impium iniustúmque bellum gerenti, suam operam non præstans, feudo multetur lib. 2. titu. 28. §. 1. cùm tamen etiam ab Ethnicis præmium decernatur parenti, qui filium: aut filio qui parentem, impium bellum gerentem, interfecit l. minimè. 35. D. de relig. & sumpt. qua de caussa Baldus illo loco stomachosè Obertum de Orto & Gerardum scribit, fuisse duo pecora: & hoc statuisse contra ius diuinum, ciuile & naturale.

An vt Vasallus, ità patronus certis ex caußis feudo multari, & quibus de caußis multari poßit. lib. 2. tit. 47.

An feudo alteri constituto inuestiri alter sine prioris consensu poßit. lib. 10. 1. tit. 27. §. 2.

An feudū muliebre ad mulieres ex Vasalla prognatas sine speciali pacto ipso iure transferatur. lib. 2. tit. 30.

An Dominus inferiori Domino iure feudum alienare poßit lib. 2. tit. 34. §. 3.

Feudum per errorem pro allodio venditum vtrum Domino, an Vasallo restituendum sit. lib. 2. tit. 42.

An

An qui legem in alienando feudo mutauit, eo multetur. lib.2.tit.34.§.vlt.

Ex pacto, vt filiæ succedant, vbi nepos & neptis extãt, vtri feudi succeßio deferatur. lib.2.tit.51.§.4.

Vtrum quod Vasallus feudo adiecit, ipsius morte ad hæredem, an ad Dominum pertineat. lib.2.tit.8.§.3.& tit. 28.§.3.

An Vasallo in patronũ testimonij dictio sit. li.2.tit.33.§.3.

An Vasallus dubitanter patronum agnoscens feudo multetur. lib.2.tit.34.§.5.

Vasallo pendentibus fructibus mortuo, ad vtrum fructus pertineat, Dominúmne, an Vasalli hæredem. lib.2.tit. 28.§.4.

Domino contendente feudum esse nouum, agnato paternum, vtri sacramentum deferatur. lib.2.tit.11.§.3.

In controuersia inter Dominum, qui feudum asserit, & emptorem qui allodium esse defendit, vtri iusiurãdum deferatur. lib.2.tit.41.

An pactum vt filia succedat ipsius filiæ non prosit. lib.2.tit. 50. lib.5.tit.6.§.2.

Atque hæc quidẽ ex eo, vt dixi, genere sunt, quæ ambigua & in incerto relicta esse dicimus: quæ tamẽ ab omnibus & doctoribus & causidicis, atque pragmaticis, paßim & in scholis & in foro pro certo & explorato iure tra duntur. Deinceps de feudistici iuris repugnãtia videa mus. Dicimus enim plerosque horũ librorum locos, qui vulgò pro consentaneis proferũtur, pspicuè inter se dissidere: neque sibi feudistas de suo iure cõstare: sed eorũ planè cõtrarias & dißidẽtes sententias in eadẽ caussa & cõtrouersiæ constitutione proferri. Cuius rei pauca hæc exempla ex magno numero proponemus.

Vt lis inter Vasalli demortui agnatum & extraneum non in Patroni curia per pares: sed per iudicem ordinarium vel arbitrum disceptetur. li.2. tit.15. alio verò loco vbi eadem caussæ constitutio totidem propè verbis profertur, vt apud Dominum ipsum disceptetur. lib.2. ti.46.

Vt paribus absentibus liceat inuestituram adhibitis testibus extraneis fieri. lib.1. tit.26. & non liceat fieri. lib.2. tit.2. §.1. & tit.33. §.2. & tit.58. §.4.

Vt cùm Vasallus non possidens se inuestitum contendit, deficiente probatione patrono detur optio, vt aut iuret, aut actori deferat. lib.1. tit.26. §.3. & lib.2. tit.2. §.1. & alio loco, vt Dominus nullo præstito sacramento absoluatur, lib.2. tit.33. §.4. alio rursus loco vt Patrono iusiurandum deferatur. lib.1. tit.4. §.1. & tit.23. & tit.58. §. vlt.

Vt sola traditione sine inuestitura iustum feudum acquiratur. lib.2. tit.33. & non acquiratur. lib.1. tit.25. §.1.

Vt fraterni feudi successio si fratres simul habitent, concedatur. lib.1. tit.20. & non concedatur. lib.2. tit.12.

Vt in Ducatu, Marchia, & Comitatu ius successionis sit; & non sit: atque vt consuetudo rationi præferatur. lib.1. tit.14. §.1.

Vt lex commissoria adhiberi in feudo constituendo possit. lib.2. tit.51. §.7. & vt non possit. lib.1. tit.27. §.1.

Vt muto, surdo, cæco, claudo paterni feudi successio concedatur. lib.2. tit.36. & non concedatur. lib.1. tit.6. §.3.

Vt si feudum à fratribus communiter acquisitum sit, fraterna successio permittatur. lib.1. tit.20. & vt non permittatur. lib.1. tit.1. §.2.

Hactenus locorum dissidentium exempla protulimus: ex quibus facilè intellectu est, hăc Feudisticæ farraginis rhapso-

rhapsodiam non vnius alicuius ciuitatis certũ & constitutum ius esse: neque vno aliquo ex fonte manasse, sed esse quasi colluuiem quãdam variarum opinionum & sententiarum de controuersiis feudalibus, quæ pro cuiusque vel ciuitatis instituto, vel pragmatici arbitrio, vel Imp. Germanici constitutione disceptabantur: quod etiam Obertus ingenuè fatetur lib. 2. tit. 1. Reliquum est vt de absurditate disseramus: hoc est de eo iure quod contra rationem, & (vt veteres Iurisconsulti loquebantur) naturalem æquitatem inductum esse arbitramur: vt mihi libros istos legenti sæpè illud Ciceronis in mentem veniat ex lib. De Oratore 1. Incredibile est, quàm sit omne ius ciuile præter nostrum inconditum ac pene ridiculum. Cuiusmodi pauca hæc exempli loco proferemus.

Vt Dominus qui se non inuestisse iurauit, quamuis Vasallus inuestituram idoneis testibus probet, tamen absoluatur. lib. 2. tit. 25. §. 2.

Vt feudum quod fide & clientela constat, ab eo tamen, qui neque fidem dedit, neque iureiurando se obligauit, teneri possit. lib. 2. tit. 24. §. 2. & tit. 16. & tit. 47.

Vt si patronus in ius à Vasallo vocatus, non venerit, tum Vasallo in illum grassari, & prædas agere liceat. lib. 2. tit. 22.

Vt seruus qui ne inuestituræ quidem adhiberi potest testis: tamen Domini sui nomine & inuestire & inuestiri possit. lib. 2. tit. 3. §. 3.

Vt liceat patrono feudum vni datum alteri in tẽpus mortis prioris Vasalli conferre: quo iure captandæ alienæ mortis occasio perspicuè præbetur. lib. 1. tit. 9. & tit. 3.

Vt feudatarius solus & agere & conueniri etiam de feudi

proprietate poßit.lib.2.tit.43.

Vt quod inter feudatarium aut extraneum iudicatum aut transactum erit, Dominus quamuis non laudatus, quantumuis id ipso ignorante factum sit, ratum tamen habere cogatur.lib.2.tit.26.§.24.& tit.43.

Vt feudum quod beneficij loco habetur, neque pretio vel mercede constitui dicitur in lib.1.titu.27.§.1.tamen emi pecunia numerata liceat, etiam à muliere.li.1.tit.1.in fin.& titu.7.in fin.& tit.16.& titu.24.& lib.2.tit.12.

Vt si mulier feudum habens filios ex duobus matrimonijs reliquerit, soli ex priore suscepti, tum in feudis, tum in allodijs succedant.lib.2.tit.26.§.11.

Vt pactio in secundis nuptijs facta, ne filij qui ex ijs nascentur succedant, non modò alijs extantibus, sed etiam ipsis mortuis valeat.lib.2.tit.26.§.17.& tit.29.

Atque hæc quidem eorum vitiorum exempla sunt, quibus istos iuris feudistici libros refertos esse arbitramur. Neque tamen in eum numerũ ascribimus, tantum disputationum omnium confusionem, vt qui farraginis istius auctores fuerunt, vel lumine mentis, (quod ordinem demonstrat) caruisse, vel certè turbulenta ista perturbatione tenebras studiosorum ingenijs offundere voluisse videantur: perindeq́; mihi tenebriones isti & ordinis perturbatores facere videntur, etiam si fruges nobis quàm optimas afferrent, quasi si villicus suo domino permixtarum frugum aceruos redderet, frumenti, tritici, hordei, auenæ, & siliginis: vel agricola earum omnium sementem permistè in eadẽ area faceret. Hac enim similitudine M. Varro delectatur, cùm eum disertum esse dicit, qui, vt olitor suas quasque

quę res in area separatim ſerit, ità ſuo quanque rem loco & ordine demonſtrat. Iam verò quantam putamus, & quàm moleſtam eſſe in his libris repetitionum & iterationum importunitatem? cùm idem praeceptum decies, interdum totidem propè verbis ac literis inculcatur. Itaque memini cùm in ſcholis noſtris nuper iſtos de feudis libros interpretarer: neminem fuiſſe, cui tam crebra eorundem praeceptorum inculcatio nauſeam non moueret. Porrò autem ne iuuentus, cui nos conſulere velle profitemur, quaeri de nobis poſſet, ſi librorum iſtorum vitia tantum indicaremus, neque aliquam remedij facultatem oſtenderemus: eiuſmodi de feudis tractationem inſtituimus, in qua & ſeries diſputationum ſeruaretur: & ea, quae vel in vſibus feudorum (vt appellantur) vel in Germanorum hiſtorijs, à quibus haec ad nos inſtituta manarunt, ad ius feudiſticũ pertinerent, perſpicuè ac dilucidè traderentur. Et quoniam mira feudalium verborum nouitas eſt, operam dedimus, vt eorum interpretatio in certum libellum conferretur: quem ex varijs eiuſdem ordinis ſcriptorum libris collegimus. Sed iam tempus eſt ad inſtitutam de Feudis Commentationem accedere.

DE FEVDI ORIGINE.

NOTATIONE ET INSTITVTO.

CAPVT I.

FEVdum vetere Longobardica lingua, nihil aliud est, quàm Beneficium. Video enim quæcunque iura, commoda, beneficia, liberalitate alicuius tribuuntur, ea generali vocabulo Feuda à Germanis nominari, vt si præclarum illud Ciceronis ex Philipp. III. Quis vnquam Rex fuit tam insigniter impudens, vt haberet omnia commoda, beneficia, iura Regni venalia? si hoc, inquam, Ciceronis dictum Longobardico more enunciandũ esset, Feuda vno nomine dici oporteret. Nam siue honos aliquis ac magistratus, siue prædia vel vrbana, vel rustica, siue etiam regiones, ducatus, marchiæ, comitatus, regna denique & imperia beneficij loco alicui tribuantur, Feuda Longobardico nomine appellantur. Quid verbis opus est? cùm Adrianus Papa coronam Imp. Friderico Ahenobarbo Romæ imposuisset, eiq; scripsisset, sese illius erga se beneficij non pœnitere: commotus eo verbo Imper. quasi Papa Germanicum imperiũ feudũ esse statueret: atque Imperatorem illo feudali beneficio à se affectum: stomachosè rescripsit, Papam mentitum esse, neque ità multo post bellum ei acerrimum intulit. Cuius rei historiam Ottho Frisingensis Episcopus, Ioannes Abbas Vrspergensis, Ioannes Abbas Trithemius, Nauclerus & alij complures literis mandarunt: atque in his Radeuicus: cuius in lib. 1. cap. 9. Adriani epistola extat, ex qua hãc parti-

particulam describemus. Debes enim ante oculos mentis reducere, quàm gratanter alio anno mater tua Romana Ecclesia te susceperit: neque tamen pœnitet nos desideria tuæ voluntatis in omnibus impleuisse. Sed si maiora beneficia excellentia tua de manu nostra suscepisset, non immerito gauderemus. Quibus verbis incensus Fridericus Imp. his rescribit verbis apud eundem Radeuic. cap. 10. *Cumq; per electionem Principum à solo Deo Regnum & Imperium nostrum sit, quicunque nos Imperialem coronam pro beneficio à Do. Papa suscepisse dixerit, diuinæ institutioni & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacij reus erit.* Itaque Papa moderatione adhibita sic respondit, cap. 22. *Occasione siquidem cuiusdam verbi quod est Beneficium, tuus animus, sicut dicitur, est cõmotus, quod vtique nedum tanti viri, sed nec cuiuslibet minoris animum meritò commouisset. Licet enim hoc nomen quod est Beneficium, apud quosdam in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur: tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere. hoc enim nomen ex bono & facto est dictum, & dicitur beneficiũ apud nos non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in vniuerso sacræ scripturæ corpore inuenitur, vbi ex beneficio Dei non tanquã ex feudo, sed velut ex benedictione & bono facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquido recognoscit, quòd nos ità benè & honorificé imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, vt bonum factum valeat ab omnibus iudicari.* Feudorum igitur nomine, Beneficia omnia, quantumuis magna, velut imperia, regna, magistratus & potestates appellantur. Itaque quod Adherbal apud Sa-

 lustium

lustium sic locutus est: P.C. Micipsa pater meus moriens, mihi præcepit, vti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimare meam: cæterum ius & imperiũ eius penes vos esse: si feudistico more pronunciare velimus, ita proferemus: Vt regnum Numidiæ, quasi Feudum mihi à vobis traditum recognoscerem. Nam initio libri scribit, Masinissam Micipsæ patrem, victis Carthaginiensibus in amicitiam à populo Romano receptum, eique populum Roman. quascunque vrbes & agros ceperat, dono dedisse. Qua de caussa Micipsam ipsius filium Numantino bello equitum ac peditum auxilium Pop. Rom. misisse. Quod iure feudistico proprium Feudatariorum munus atque officium est. Sic cùm Cæsar Diuitiacum Heduum in antiquum honoris gradum restituit: eiq; principatum Heduorum attribuit, vt ei postea bello Gallico operam nauaret, lib. 1. aut cùm Cauarinum apud Senones regem cõstituit, lib. 5. aut Comium Atrebatibus regem victis imposuit, lib. 4. aut cùm Tasgetium in Carnutum ciuitate regem constituit, lib. 5. aut cùm Viridomarum Heduum, quem ex humili loco ad summam dignitatem produxerat, lib. 7. Hæc inquam omnia Cæsaris beneficia Barbarico nomine Feuda dicuntur. Ex eodẽq; genere illud est in lib. de bell. ciuil. 3. de fratribus Allobrogibus. His, inquit, domi amplißimos honores mandauerat, agrosq; in Gallia ex hostibus captos, præmiaq; rei pecuniariæ magna tribuerat. Hæc enim feudorum prima & antiquißima fuit caussa: vt Principes beneficiarios sibi instituerent, quorum opera militari cùm vsus veniret, vterentur: cuius operæ feuda illa quasi præmium atque auctoramentum essent. Et quemadmodum plerunque vsuuenit, vt quæque res ex maiore parte æstimetur: ità in hoc iure feudistico factum est, vt quia multò

maxima feudorũ pars militaris est, atque ad prædia equitibus alendis aßignata pertinet: Feudorum appellatione ferè militaria beneficia intelligamus. Hinc illud Lotharij Imperatoris lib. Feud. 2. tit. 52. Comperimus milites sua beneficia paßim distrahere, ac ità omnibus exhaustis suorum seniorum seruitia subterfugere, per quod vires imperij maximè attenuari cognouimus, dum proceres nostri milites suos beneficijs suis exutos ad felicißimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Item illud Friderici tit. 55. Beneficia sua alienauerant: vnde debita seruitia imperij amittebantur: & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Quæ cùm ità se haberent; veni equidem olim in eam opinionem, vt Feudum à Germanica voce Feed deductũ esse existimarem, qua bellum significari, vel publico vel priuato consilio susceptum complures eruditi in Germania viri tradiderunt: vnde Feida in legib. Barbaricis pro capitalibus inimicitijs, & Feidosus & diffeidare, pro capitales inimicitias denunciare: vt leg. Francia lib. 4. titu. 49. Vbicunque culpa contigerit, vnde Feida crescere potest. Et mox: De statu verò ingenuitatis & alijs querelis vnusquisque seipsum defendat. & in legibus Longob. tit. 17. Per hunc numerum componantur cessante Feida, id est inimicitia. Et tit. 30. Vt Feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionẽ postponatur. Item in Lombarda libr. 1. titul. 9. l. si quis hominem: Quia filiæ, quòd fœmineo sexu esse noscuntur, non poßunt Feidam leuare. Quod autem scriptor Feudisticus Obertus lib. Feud. 2. tit. 3. §. 2. scribit. Feudum à fidelitate vel à Fide dictum esse: eiusmodi esse arbitror, vt illud eiusdem, Marchionem dici à Mari. lib. Feud. 2. tit. 10. Nam si è Latina origine fingere nomen Feudistæ voluißent, quidni Fidelium

potius

potius, integra prima, retenta syllaba, aut fidelitium, aut nescio quid eiusmodi confinxissent? Praeterea lex clientelae, siue necessitudinis feudalis demonstrat, feuda non constituitantum ob bella publica Imperatoris ductu ac nomine suscepta, sed etiam ob priuatas procerum & nobilium inimicitias, quorum quisque suos quasi deuotos ad suas Feidas, & contentiones persequendas paratos habeat: eo tamen excepto, qui patroni patronus esset. lib. 2. titul. 28. §. 5. Denique ostendat nobis eruditus aliquis, vllam aut verbi huius, aut iuris, hoc est clientelae feudalis mentionem ante Gotthicarum & Germanicarum nationum eluuiones: ac tum victi manus dabimus. Quod si cui altius Vasallicarum clientelarum originem repetere placet, mihi non inconcinnum videtur, eam ad militares priscorum Germanorum comitatus referre: de quibus Tacitus in lib. de moribus German. his scribit verbis: Eliguntur in iisdem concilijs & Principes, qui iura per pagos vicosq; reddant. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Et mox: Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur: magnaq; & comitum emulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Haec dignitas, hae vires, magno semper electorum iuuenum globo circundari. In pace decus, in bello praesidium. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci: turpe comitatui virtutem principis non adaequare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriae eius assignare, praecipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant: Comites, pro Principe. Atque haec quidem Tacitus. In quibus tamen nulla prorsus beneficiorum, aut

feudo-

feudorum, aut militarium prædiorum mentio fit, quòd nostræ huius Vasallicæ clientelæ fundamentum esse cõstat. Vt illud omittam, quòd Comites illi æquè pacis & ocij, vt belli & militiæ causa, ac plurimũ ex plebe cõparabãtur.

Variæ doctorum hominum sententiæ de Feudorum origine & instituto.

CAPVT II.

QVòd verò Guillielmus Budæus, Vldricus Zasius, & alij complures præstanti doctrina homines ad Priscorum Romanorum institutum hoc referunt: apud quos iam inde ab Romuleis temporibus instituta patronorum & clientum necessitudines fuerant: perfacile est, ex vtriusque fine considerato, cuiusmodi sit existimare. Primum, quia necessitudines illæ in cliẽtum præcipuè & tenuiorum gratiam institutæ fuerant. Hæ verò faudales in gratiam ipsorum patronorum, ac præcipuè regum atque imperatorum. Itaque Carolus Magnus lib. legum Franciæ 3. cap. 8. De iuramento, inquit, vt nulli alteri per sacramentum fidelitas promittatur, nisi nobis, & vnicuique proprio seniori ad nostram vtilitatem, & sui senioris. Iam verò Romanæ illæ necessitudines pacis erant, atque otij alumnæ. Nostræ verò rei militaris, multò maxima ex parte, comites sunt: deindè quæ iura veteris illius necessitudinis fuerunt: (quæ nos ex Dionys. Halicarn. & Plutarcho, tum in Commentario verborum iuris, tum in XII. Tab. exposuimus) plurimum ab his nostris aliena sunt. Quòd si ad Romanorum cliẽtelarum similitudinem feudalia hæc instituta referenda fuerunt, opinor non paulò commodius atque aptius ad illud alterum genus ea referri oportuisset, quæ inter Duces populi Roman. & subactos bello exteros contrahebantur:

bantur: cùm hi se illis dedebant, atque in eorum se fidem, potestatemq; commendabant. Eáque de causa non modò Romæ, cùm vsus ferebat, defendebantur, verumetiam agris ea lege donabantur, vt cùm tempus ferret, parati in armis essent. Hircius de bello Africo: Namque Getuli, quorum patres Marij beneficio agris finibúsque donati fuerant, &c. Et paulò post: Sæpenumero Imperator, complures Getuli, qui sumus clientes C. Marij ad te voluimus confugere. Item: Interim Numidæ, Getulique diffugere quotidie ex castris Scipionis, & quòd ipsi maiorésque eorum beneficio C. Marij vsi fuissent, Cæsarémque eius affinem esse audiebant, in eius castra perfugere cateruatim non intermittunt. Cæsar de bell. ciuil. I. Petreius verò non deserit sese, armat familiam, cùm hac & prætoria cohorte cetratorum, barbarisq; equitibus paucis beneficiarijs suis, quos suæ custodiæ causa habere consueuerat, ad vallum aduolat. Quibus ex verbis apparet, necessitudines illas non modò agris concedendis confirmatas, verumetiã hæreditarias fuisse: quorum vtrunque proximè ad feudales nostras clientelas, vt posterius intelligetur, accedit. Cic. lib. offi. I. Nam qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepissent, earum patroni erant more maiorum. Quod verò Franc. Connanus vir doctissimus disputat feudorum morem à Gallis ad Germanos, Hispanos, Italos, & alios Europæ populos venisse, longè id alienius videtur. Cæsar (inquit) scribit lib. III. Eos qui opibus inter Gallos valebant, multos habuisse deuotos, quos secum in bellum ducerent, soldurios sua lingua nuncupatos: quorum hæc erat conditio, vt omnibus in vita commodis vnà cum ijs fruerentur, quorum se amicitiæ dedidissent: quod si quid ijs per vim accidisset, aut eundem casum ferrent ipsi, aut mortem

mortem sibi consciscerent. Primùm nulla ratio est, hoc institutum ad Gallorum deuotos, potius quàm ad illos Hispanorum referre, de quibus est apud Plutarchum in Sertorio: vel ad illos Celtiberorum, de quibus est apud Valerium Maximum. Deinde feudalitij clientes neque alijs beneficio patroni commodis fruebantur, quàm quæ illis ex suis feudis patronorum præscripto capere licebat. Et quod in solduriorum fide caput fuit, vt patrono interfecto sibi mortem consciscerent: adeò vt nullus vnquam repertus sit, qui ea de caussa mori recusaret: planè in Vasallorum nostrorum conditione inauditum est. Iam verò vt Connano assentiar, soldurios sui illius muneris mercedem & quasi seruitutis auctoramentum aliquod patronorum suorum beneficio accepisse: tamen cùm Cæsar omnia planè patronorum commoda communia cum illis faciat: satis patet, non certos & proprios agros ei rei attributos fuisse: qua tamen in re magnam feudorum partem constare, deinceps pro locis intelligetur. Sequitur Lælij Taurelli summi & præstantis viri opinio, qui feudorũ originẽ refert ad agros Imperij extremos, quos Ro. principes militibus assignare solebant: vt apud Lamprid. in Alex. Sola, inquit, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ità vt eorum essent, si hæredes eorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent: dicens attentius militaturos, si etiam sua rura defenderent. Rectè Taurellus. Sed multo rectius, si non à postremis imperij Romani temporibus institutum illud repetijsset, verùm à primis atque antiquissimis: quibus (vt Plutarchus, Appianus, Paterculus, Higinius & Flaccus testantur) Romani subactis bello gentibus, colonias in earum agros deducebant, partim vt veteranis præmia tribuerent, partim vt præsidium ibi haberet,

quò

quò cùm vsus ferret, vel rebellium, vel finitimorum impetus propulsarent: quæ iccirco militares coloniæ dicebantur. Nam sic quoque Pomponius Lætus veterem consuetudinem fuisse scribit, eamq; ab Imperat. Constantino repetitam, vt Ducibus, Præfectis, & Tribunis, qui pro augendo Imperio consenuerant, darentur agri, villæq;: vt necessaria suppeterent, quoad viuerent: quas parochias vocabāt: Sueton. in Iulio: Aßignauit & agros veteranis militibus, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Eiusq; aßignationis mentio fit in l. item si. 15. §. 1. D. de rei vindic. & l. Lucius. 11. D. de euictio. cùm tamen militibus in ijs locis, in quibus militant, agros mercari non liceat, ne agriculturæ studio à munere suo fungendo auocentur. l. milites. 9 & l. milites. 13. D. de re militari. Verum inter feuda & parochias hoc interest, quòd hæ plerunque senibus & veteranis, plerisque etiam emeritæ militiæ dabantur, qui cùm de repub. benè meriti essent, publico beneficio reliquū vitæ sustentabant: aut si quod bellum nasceretur, euocati non tam milites, quàm magistri militiæ viderentur. Feuda verò plurimùm iuuenibus robustis, & primo flore ætatis qui militiæ munus sustinere poterant: imò verò & vt possent, & vt vellent. Præterea exterorum duntaxat, & bello subactorū agri aßignabantur. At feudorum pars multò maxima cōstituitur à principibus & imperatoribus, vel à regni proceribus, ac nobilibus etiam ex suis agris & patrimonijs, quæ allodia nominant. Eò accedit, quòd certæ neceßitudinis & clientelæ iura non constituebantur, qualia inter patronos & vasallos constitui, posterius cùm eò ventum erit, intelligemus. Multò sanè propius ad feudorū nostrorum similitudinem accedit, quod Vuitichindus Saxo, (quem ego cum paucis eiusmodi scriptoribus summo in

pretio

pretio numerandum puto) scribit de imperatore Henrico, his verbis: Quemcunque videbat furem aut latronem manu fortem, & bellis aptum, à debita pœna ei parcebat, collocans in suburbano Meosaburiorum, datisq; agris atque armis, iubebat eum ciuibus quidem parcere, in barbaros autem in quantum auderent, latrocinium exercerent. Superest eorum sententia, qui disputant Vasallos propterea originem ex iure Roman. sumpsisse, quoniam in libris Codicis mentio fit actorũ, custodum, & præcipuè colonorum quibus agri certi ea conditione in perpetuum attributi erant, vt cùm eos colerent, certam eorum nomine pensionem præstarent, neque dimittere illos possent. l.6. & l.18. & l.19. C. de agric. cens. & colo. Custodes denique & procuratores atque actores possessionum, cepisse perpetuo iure posidere, quod prius quasi precario posidebant. Quinetiam insignis profertur locus ex Saluiani Maßiliensis lib. de Prouident. 5. Fundos (inquit) maiorum expetunt, & coloni diuitum fiunt. Iugo se inquilinæ abiectionis addicunt. Item: Quos suscipiunt vt alienos & extraneos, incipiunt habere quasi proprios: quos esse constat ingenuos, vertunt in seruos. Quibus tamen in locis omnibus nulla militaris muneris vel tenuißima mentio fit. Quare nouam hãc sententiã etiã locis aliquot adiuuabimus, in quibus nominatim de militia mentio interponitur. Cæsar de bell. ciuil. 1. cap. 8. Profectum item Domitium ad occupandam Maßiliam nauibus actuarijs septem, quas Sicilia & Sardinia priuatis coactis seruis, liberisq; colonis suis compleuerat. & rursus cap. 12. Certas sibi deposcit naues Domitius, atque has colonis pastoribúsque quos secum adduxerat, complet. Sallust. in Catilin. Ipse cum libertis & colonis propter Aquilam adsistit: vbi de Catilina loquitur. Hanc aũt

historici passim familiam appellant: cùm tamen liberi omnes essent: cuius rei originem & institutum Appianus sub initium libri de bello ciuili primi multis exponit verbis. sed non iccircò tamen concedendum est, parem illorum colonorum & Vasallorum rationem fuisse. Nam primùm omnium & si coloni erant liberi, tamen eorum conditio seruilis erat: quippe qui agro certo vsque adeò addicti erant, vt eum dimittere non possent. qua de caussa terra illorum domina nominatur. l. 1. C. de col. Thrac. sed & agro vendito ipsi quoque vendebantur. l. 2. & l. 7. C. de agric. & censit. Denique vsque adeò glebæ & agricolationi addicti erant, vt ijs ne punctum quidem temporis (vt textus loquitur) abesse ab illa liceret. l. colonos, 14. C. eod. Itaque nulla ratione ad vllum quantumuis humilis militiæ gradum (vt Theodosius ait) admitti eos licebat. l. colonos, 17. eodem. ἀναγκάζονται γὰρ *(ait l. seq.)* καὶ τὴν γῆν γεωργεῖν, καὶ τὸ τέλος παρέχειν. *Vasallorum verò conditio tota non modò liberalis, atque ingenua, verùm etiam planè militaris erat. lib. 2. tit. 26. §. 23. tit. 34. §. 4. à quo vitæ genere seruos omnes sub pœna capitis arceri, nemo mediocriter quidem eruditus ignorat. l. ab omni, 11. D. de re milit. neq; verbum vllum frequentius totis duobus Feudorum libris, quàm illud militis, vsurpatur, cùm eo nomine tertio quoque ferè versu Vasallus significetur, de paganis Vasallis, aut paganorum feudis, nulla aut rara admodum suspitio est: & si quando eorum mentio fit, tamen apertè ostenditur, ea nihilomagis feudorum nomine digna esse, quàm quæ mulieribus contra omnem feudalium institutorũ rationem conceduntur: quæ meo iudicio, feudastra potius appellanda essent: tanquam à vera feudorum natura & conditione degenerantia. Quod autem Catilina & Domitius*

vsi suis colonis ad rem militarem dicuntur, primũ ex particularibus nihil infertur. Itaque seruis quoq; Domitium vsum Cæsar scribit. Præterea quicquid eiusmodi fiebat, id extra ordinem, & præter consuetudinem atq; conditionẽ, siue seruorum, siue colonorum fiebat: cùm propria, perpetua & ordinaria Vasallorum conditio hæc esset, vt simulatq; bellicum insonuisset, cum armis decoris & equis militaribus prœstò suis patronis essent.

De nominib. Domini, Senioris, Vassi, Vasalli, Valuasoris, Valuasini, Feudatarij, Beneficiati.

CAPVT III.

QVEmadmodum autem genus hoc clientelæ Germanicæ suum Germanicum habuit nomen, sic inter quos contrahebatur, sua quoque ex eodem sermone nomina sumpserunt, quæ nobis hoc initio explicanda sunt. Ergò qui beneficij feudalis auctor est, id est, cui clientes subsunt, passim in his libris dominus appellatur: non quia dominium & proprietatem in feudis prædialibus retinebat, solum vsumfructum alteri cedebat: vt vulgò creditur ex libr. 2. titul. 7. & titul. 17. & titul. 31. sed vt Latino vocabulo, feudalis patroni nomen vernaculum appellarent, Segnor, siue Senior: cuius nominis caussam omnes quos videre licuit feudalitij scriptores ex ætate sumẽdam putãt, eadem ratione, qua Senator dicitur dignitatis & morum potius, quàm ætatis ratione. At Festus lib. 17. Senatores, inquit, à senectute dici satis constat. Et Cicero in Catone: In agris erant tunc Senatores, id est, senes. Itẽ: Apud Lacedæmonios quidem ij qui amplissimum magistratum gerunt, vt sunt, sic etiam nominantur Senes. Atqui feudalem patronũ constat annis vigintiquinq; minorẽ esse posse:

 hoc

hoc est minorem ea ætate, constituere feudum posse. lib. 2. tit. 3. Quare videndum est, an potius Germanorum vetus vocabulum fuerit, Signor. quod postea sensim ad Italos, Gallos, & Hispanos dimanauit. Germanos enim generali nomine appello Gotthos, Francos, Longobardos, aliosq́ populos, qui mille ducentis ab hinc annis Italiã & reliquam Europæ partem occuparunt. Video enim qui dominus appellatur, eundem alio loco Seniorem nominari, vt in formula Iurisiurandi, lib. Feud. 2. tit. 5. Ego iuro, quòd ero fidelis ei, vt Vasallus domino. Apud Aymoinum autem lib. 5 cap. 24. Domino Seniori meo Carolo Regi sic fidelis ero, sicut homo suo Seniori. Sic lib. Feud. 2. tit. 16. Si inter Dominum & Vasallum de feudo orta fuerit controuersia, per partes (vt lex Cõradi dicit) dirimatur. At in lege Cõradi, lib. 3. ti. 4. §. 2. Si contẽtio emerserit inter Seniorẽ & militẽ, quãuis pares iudicauerint, &c. Sic apud Grego. Turon. qui Senior vrbis vno loco appellatus est, idẽ alio loco Præfectus nominatur. vt lib. 10. Quare cùm Seniori vrbis nunciata fuissent, quæ puer horum gesserat, collectis militibus vel omni populo armis circundato ad metatum eorum dirigit. At paulò post: Quia Præfectus vrbis illius cum collectis duobus aut tribus hominum millibus irruit super nos, interemitq́ socios meos. Et lib. 8. cap. 31. Magnus tunc Rothomagenses ciues, & præsertim Seniores loci illius Francos mœror obsedit. Seniores, id est, primarios, proceres. Sic lib. 6. cap. 24. Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris & Senioribus imperata sunt. Denique ne qua dubitandi caussa superfit, extat eodem libr. 5. cap. 21. formula quædam denuntiationis ab Episcopo pronunciata post Lotharij Francorũ regis mortem: Vos scitis fratres, quales & quantos euentus tempore Senioris nostri, quem hactenus habui-

habuimus, communiter sustinuimus. Idem cap. 24. in formula foederis à legato pronunciata. Sic promitto ex parte Senioris mei Caroli, quod Senior meus fratri suo Ludouico Regi talem portionem consentit habere, &c. Item, si frater suus Ludouicus eandem fidelitatem, quam ex parte Senioris mei Caroli habeo promissam Seniori meo, ex sua parte seruauerit. Item apud Vuitichind, Saxonem lib. 1. Post hæc moritur Hugo Rex Francorum. Populus autem Francorum à Seniore suo humanè clementerq; tractatus, filium quem ex concubina genuerat, vngunt sibi in Regem. Sed hac de re nimis, vt opinor, multa. Quare videndum est, quemadmodum patronus hic feudalitius appellari latinè posit. Nam patroni quidem nomen, si genus vniuersum eorum omnium spectemus, qui beneficijs dandis inferiores sibi obligant: quales sunt Imperatores, Reges, Duces & Comites, aptissimum videtur. At si speciatim priuatos spectemus, qui agris equitibus aliquot assignatis clientelas sibi conciliant, meo iudicio non incommodè Præpositos illos appellabimus. Nam Præpositi in Romana militia dicebantur, qui sub Tribunis, certo militum numero præfecti erãt. Suetonius in Otthone: Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos quasi defectionis aduersus Claudium auctores occiderãt, capite puniri. Item in Galba: Cùm in verba eius absentis iurantibus militibus donatiuum grandius solito præpositi pronunciassent, neque rem ratam habuit, &c. Modestinus l. 3. §. 2. D. de re mi. Si præsidis vel cuiusuis præpositi ab excubatione quis desistat, peccatum desertionis subibit. & §. vlt. Qui præpositum suum protegere noluerunt, vel deseruerunt, occiso eo capite puniũtur. & l. 6. §. 1. Qui manus intulit præposito, capite puniendus est. & §. vltim. Qui

præpositum suum non protexit, cùm posset, in pari caussa factori habendus est. Quæ autem iura feudalibus nostris Segnoribus, siue præpositis conueniant, posterius suo loco intelligetur. Clientum quidem hæc ferè nomina reperio, Vassus, Vasallus, Valuasor, Valuasinus: quorum originem esse non latinam, sed germanicam, nemo (vt opinor) negauerit. pro quibus illa vulgata: Beneficiatus, & Infeudatus, & Feudatarius, & Fidelis, ad Latinam consuetudinem inflexa sunt. Vassus igitur generale nomen est, pro eo qui beneficio feudali est obstrictus. vt lib. Leg. Franc. 4. ca. 68. vt Vaßi nostri, & Vaßi Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum & Comitum qui, &c. Eiúsque rei argumentum præbet Aimoini appendix, lib. 5. cap. 1. vbi loquens de Carolo Magno: Ordinauit, inquit, per totam Aquitaniam Comites, Abbatésque, necnon alios plurimos, quos Vassos vulgò vocant, ex gente Francorum, eiq; commisit curam regni prout vtile iudicauit, finium tutamen, villarúmque regiarum ruralem prouisionem, & Bituricæ ciuitati primò Humbertum, paulò post Sturminium præfecit comitem: Porrò Pictauis Abbonem: Petragoricis autem Vuitbodum: sed & Aruernis Iterium: necnon Valagiæ Bullum: sed & Tholosæ Corsonem, Burdegalis Siguinum: Albigensibus verò Hemonē. Porrò Lemouicis Hrodgariū. Propriè tamen is Vassus dicitur, qui ab Imperatore regale feudum accepit. Vasallus autem ὑποχρισικῶς, diminutiuo nomine, qui ab illo feudale beneficium adeptus est: quasi qui in Vaßi fide & clientela est: vt lib. leg. Franc. 2. titul. 24. Vaßi quoque & Vasalli nostri nobis famulantes, volumus vt omnes habeant honorem, &c. & lib. 4. cap. 75. De Vassis inquit, dominicis qui adhuc intra casam seruiunt, & tandiu beneficium habere noscuntur, statutum est, vt

quicun-

quicunque ex ijs cum Imperatore domi remanserit, &c. Vasallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite cuius Pagensis est, ire permittat. Quare non est (opinor) in verbo Vasallus, quod aliunde deriuatum est, origo nominis exquirenda: sed potius in primitiuo Vassus. Quanquam horum vim & originem verborum exponere, perdifficile esse arbitror: nisi fortè cùm scriptores nostri Francogallici veteres dicere soleant, Grand vasselage: Magnum vasallagium: pro magno studio & contentione: statuamus vocem Vassus Francorum, hoc est, Germanorum propriam fuisse, quæ idem significaret, quod apud Cæsarem Deuotus, vt meo iudicio non malè permulti conijciant, quos Turcæ Bassas appellant, eodem ex fonte nomen sumpsisse. Iam verò indidem quoq; Valuasoris nomen fluxit. Quod tamen videtur Ottho Frising. Nortmannorum origini assignare. Nam in lib. Frid. 1. cap. 3. Robertus iste, inquit, ex mediocri stirpe fuit in Nortmannia ex eorum militum ordine, quos Vauassores vulgò ibi dicere soleant. Vsi sunt tamen etiam Longobardi. Nam idem Ottho lib. 2. cap. 13. Longobardorum mores & instituta describens: Cumq; tres, inquit, inter eos ordines, id est, Capitaneorũ, Vaiuassorũ, Plebis esse noscantur, de singulis Consules eliguntur: quod idem apud Radeuicum commemoratur lib. 1. cap. 41.

De varia Feudi definitione, & prima eiusdem diuisione.

CAPVT IIII.

DEINCeps *ad Feudi definitionem accedamus. quo loco intelligendum est, tres Feudi partes notandas esse, Personas, Res, & Ius. Personæ sunt, Senior & Vasallus, inter quos clientela contrahitur, & plerunq; militaris. Res est, materia feudi: & (vt Vlpianus in vsufructu*

dicere solet) substantia. l. 1. & l. 2. D. de vsufr. quo nomine subiectum, vel potius hypostasin significat: vt l. Sabinus, 8. D. de contr. empt. Postremò & Personarum & rei iura in vtranque partem demonstranda sunt. Feudum ergò, ex Senioris parte beneficium est, ea lege Vasallo tributum, vt quodam obsequij genere ipsius auctorem agnoscat. Ex parte autem Vasalli, feudum est ius vtendi fruendi re aliena ea lege, vt aliquod eo nomine obsequium, & gratiæ testificatio debeatur. Coniunctim autem, feudum est clientela militaris ea lege contracta, vt Cliens pro beneficio accepto militarem operam præbeat: vicißimq́; Patronus suam illi fidem, beneuolentiamq́; præstet. Nam cùm feudo constituendo, certa inter Patronum & Vasallum neceßitudo, atque obligatio vltro citroq́; contrahatur, de fide & beneuolentia inuicem præstanda: lib. 2. ti. 52. & tit. 26. §. 24. & tit. 47. nullum eiusmodi conuentionis esse genus cõstat, quod propius clientelari ad nostram hanc accedat. Diximus autem clientelam militarẽ, quoniam & si feuda quædam non sunt militaria: tamen (vt iam ante dictum est) Res quæque ex maiore & potiore parte definienda est. argum. l. quæritur. 10. D. de stat. hom. Certum est autem, longè maximam feudalitiorum obsequiorum partem militarẽ esse. qua de caussa paßim in ijs libris, qui Vasalli sunt, milites appellantur: in alijs autem exercitales. Hortensij autem definitio hæc est ex lib. Feud. 2. tit. 1. Feudũ, inquit, est beneficiũ, quod ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ita ad accipientẽ transeat, vt ad eũ, hæredesq́; suos in perpetuum pertineat: ad hoc, vt fideliter domino seruiant, siue seruitium sit determinatum, siue nõ. In hac definitione multa notari poßunt. Primùm, quòd

neque

neque feuda Regnorum, Ducatuum, Marchiarũ, quæ primum in hoc genere gradum obtinent complectitur: & ad eos agros, qui colonis ascriptitijs veteri Codicis iure attribuebantur, transferri potest. Inter quos & feuda nostra multùm omninò interesse, superius demonstratum est. Propterea non satis exploratum videtur, quòd ascribit proprietatem penes Seniorem remanere: cùm Vasallo non modò iuris sui, sed etiam feudalis ipsius prædij vindicandi, ac iudicio defendendi potestas detur lib. 2. tit. 8. & propter iuris perpetui rationem translatum in ipsum dominium videatur: si minus directum, id est, cuius caussa directa competit actio, at certè vtile, siue cuius caussa vtilis cõceditur: vt de emphyteuta dicitur in l. 1. D. si ager vectig. qui etiã dominus agri vectigalis nominatim appellatur in l. possessores, 12. C. de fund. patrim. quanquam hac tota de re posterius magis idoneo loco sub cap. 32. differemus. Iam verò ne vsusfructus quidem nomen feudatario satis conuenit: cùm vsusfructus natura & proprietas hæc sit, vt vnius personæ finibus coerceatur: neque ab ea discedere, sine suo interitu poßit. l. vel si seruo. 15. D. fam. erc. Feudum autem vt ager vectigalis, ad hæredes, id est liberos, posterosq́; perpetuo iure transeat. qua etiam de re vberius eodem capite disputandum erit. Sed ecce rursus alterum in Hortensij, & aliorum complurium definitione vitium vel maximum. Omnem enim patrocinij mentionem prætermittũt: id est, eius fidei, studij, ac beneuolentiæ, quam patroni feudali iure suis clientibus debent. lib. 2. tit. 52. §. 3. & tit. 6. & ti. 26. §. 25. & tit. 47. vt cùm Baldus, Beluisius, Immolanus scribunt, Feudum esse conceßionẽ rei pro homagio, aut Ioannes Remaldus, Rebuffus, Zazius, Molinæus, feudũ esse beneuolam & liberam rei immobilis vel æquipollentis conceßio-

cessionem, cum vtilis dominij translatione, retenta proprietate, sub fidelitate, & exhibitione seruitiorũ honestorum. Partem enim feudi tantum illæ definitiones complectuntur, non vim eius explicant integram: vt cùm rei & materiæ definitionem spectantes dicimus feudum esse prædium, propter quod fides & obseruantia debetur. Quod non iuris totius definiẽdi, sed rei tantùm feudalis explicandæ caussa dicitur: quanquam pingui minerua feudum dici prædium possit, figura Rhetoribus nota: vt cùm Celsus seruitutes, siue iura prædiorum quæ incorporalia sunt, appellat prædia. l. quid aliud, 86. D. de verbor. significat. Aut cùm veteres agros militibus fruendos datos Beneficia vocabant: cùm, si subtilius hæc limanda sunt, satis constet, multum interesse (vt ait Seneca libr. de Benef. 1.) Inter beneficium, & materiam beneficij. Cicero Verrina 4. Et quoniã quasi quædam prædia Populi Rom. sunt vectigalia nostra, atque prouinciæ. Et orat. seq. Metellus literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur & rogat, vt arent, vt serant in beneficio Populi Rom. Ergo honores, imperia, potestates, prædia, vectigalia, annonæ, feudorũ materia sunt. Feuda verò sunt clientelæ & necessitudines, vltrò citroq; inter patronum & clientem contractæ. Itaque persæpe Feuda in Allodijs constituta dicuntur, hoc est in prædijs patrimonialibus, vt suo loco perspicuè intelligetur. Quinetiam passim in his libris feudalisticis, feuda pro prædijs nominantur: veluti, cùm patronus aut cliens dicitur feudũ, eiusue partem repudiasse, alienasse, vel oppignerasse. vnde constitutiones Conradi, & Friderici, de feudis non alienandis: & cambium feudi factum, cùm aliud pro alio prædium commutatum est. Iam verò in re feudali duo ñotanda sunt: Subiectum & accidens. Subiectum est (vt modò

diximus)

diximus) substãtia, in qua ius versatur: Accidẽs, ius ipsum, vtendi fruendi: quemadmodum de seruitutibus omnibus dici solet: vt loci corpus sit substantia seruitutis. Seruitus autem ius in corpore: l. loci corpus, 4. D. si seru. vind. l. seruitutes, 14. de seru. Sic in agris vectigalibus, & in vsufructu, & pignoribus corpus à iure tanquam subiectum ab accidenti distinguitur, l. 3. §. 4. de reb. eor. qui sub. l. si domus, 71. vltim. de legat. prim. l. eorum. 19. D. de damn. infect. l. qui tabernas, 32. de contrab. empt. Sequitur, vt ad diuisionem accedamus: dum tamen summum feudi genus positũ ac definitum sit, hoc modo: Feudum est beneficium ea lege alicui tributum, vt gratiæ testificandæ caussa obsequium aliquod præbeat. Eius autem multiplex diuisio est: sed summa & prima est huiusmodi: Feudum aliud est Ciuile, aliud Militare. Rursus Ciuile, aliud est ecclesiasticum, qualia sunt opima sacerdotia, Episcopatus, Archiepiscopatus, Abbatiæ: quæ per sceptrum Imperatoris beneficio conferebantur. lib. Feud. 1. tit. §. 1. & tit. 3. Aliud laicum, quales sunt magistratus, & procurationes Reipub. veluti Consulatus, in tit. de pac. Const. lib. Feud. 2. tit. 61. Consules, inquit, constituentur, & inuestituram recipient: & omnes inuestituræ gratis fient. Item in fœdere Mediolanẽsi, apud Radeuicum libr. 1. cap. 41. Consules qui nunc sunt ex auctoritate & cõcessione domini Imperatoris, vsque ad Kal. Febr. perseuerent, & pro Consulatu suo domino Imperatori iurent. Idem lib. 2. ca. 5. In manum Principis Regalia reddidere: requisitiq; de hoc iure, quid esset, adiudicauerunt Ducatus, Marchias, Comitatus, Consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, &c.

De militari conditione, & equestri ordine Vasallorum.

CAPVT. V.

Quoni-

QVoniam Feudorum ius natura, & cōditio planius ex Vasallorum conditione intelligetur, locus hic postulat, vt summatim ea de re exponamus. Intelligendum est igitur, cùm Vasallorum, siue Valuasorum duo sint gradus, maiorum & minorum, (Vassos enim, quo in numero sunt Duces & Comites, omitto) vtrosque militaris conditionis, atque adeò equestris ordinis fuisse. Sic enim antiquitus militum alij maiores, alij minores dicebātur .l. vlt. C. de loc. & conduct. De militari Vasallorum conditione, patet ex lib. feud. 2. ti. 26. §. 23. vbi statuitur, vt ei demum feudum dari liceat, qui miles sit. Item tit. 21. & tit. 26. & tit. 30. vbi monachatu & clericatu propterea feudū amitti dicitur, quia monachis armata militia interdictum est: beneficium autem dari propter officium. quo verbo perspicuè demonstrat feudale officium non nisi militare & bellicum fuisse. Item tit. 34. §. 4. dari feudum posse si dās miles sit, & ille qui accepit, inueniatur miles. ad hoc vt feudum accipiens, similiter domino seruire, (si res postulet) vt & prior poßit. Quibus verbis paganos omnes, & colonos, & agricolas, & actores, custodesq; possessionū à veris proprijsq; feudis arceri, nemo non videt. Quod si quando eiusmodi possesiones feudorum nomine appellentur, nominis illam abusionē & corruptelam esse: veriusque feudastra hæc appellanda: quippe cùm alienißimam à veris feudis naturam & conditionem habeant: veluti, vt adimi patronorum arbitratu poßint. lib. 1. tit. 1. §. 4. Denique feudale ius totum militare fuisse, & Vasallos scuti ius habuisse, quos Francogallica lingua Escuyers, appellamus, cùm ex alijs libris cōstat, tum præsertim ex Speculo Saxonico, vel ex hoc loco lib. 3. artic. 65. Si quis à sibi in generatione inæquali infeudatur, non suam originē, aut ciuilia iura, sed tantum-

tantummodo feudi dignitatem, id est scutum bellicum, minorauit. In scutis autem certa & propria cuiusque familiæ insignia erant. vnde artic. 72. Legitima & ingenua proles clypeum patris sui & hæreditatem eius matrisq; obtinet, si sit æqualis generationis vel melioris. Dandæ autem militiæ ritus feudistico quidem instituto hic fuit, vt si quidem Imperator in militarem ordinē cooptādus esset, tum Episcopi aliquot solenni precatione adhibita cingulum ei cum gladio apponerēt: sin autē alius, ipse Imperator. Otho Frising. lib. Frid. 1. ca. 32. Altera die Rex ad quandam ligneam Ecclesiam accedit, ibiq; ab Episcopis (nam eousque in puerilibus annis positus, nondum militem induerat) accepta sacerdotali benedictione, ad hoc instituta, armis accingitur. Item cap. 25. Creuerat Fridericus, Friderici Ducis filius, militisq; cingulum iam sumpserat, nobilis patris hæres nobilior. Rodeuicus lib. 1. cap. 6. indulgentiā consecuti, Fridericum Ducem Sueuiæ, filium Conradi Regis, adhuc adolescentulū, in præsentia sua (de Imperatore loquitur) gladio accingi & militem profiteri postulāt & impetrānt. Sigebert. in Chro. ann. 1160. Ad illam expeditionē venit Malconius Rex Scotiæ: & à Rege Francorum Henrico cingulo militari ibidem accinctus est. Item apud Petrum de Vineis lib. Epistol. 3. cap. 20. in ea quam Rex Conradus scribit Panormitanis de receptione cinguli militaris: Licet (inquit) ex generositate sanguinis, qua nos à primis cōponentibus natura dotauit, & ex dignitatis officio, quæ duorum regnorum nos in solio gratia diuina præfecit; nobis militaris honoris auspicia non deessent: quia tamen militiæ cingulū, quod reuerenda sanciuit antiquitas, nondum serenitas nostra susceperat, die præsentis mensis Augusti, cum solennitate tyrocinij latus nostrum elegimus

decoran-

decorandum. Item Io. Tritchem. capit. 24. Ibi inter alios Principes fuerunt Comes Tholosanus, qui Marchiam ab Imperatore in feudum accepit, præstito (vt moris est) iuramento fidelitatis, & Comes Prouinciæ annum agens quinquagesimum, quem militem Imperator creauit, licet ex parte renitentem: quia Comites suæ parentelæ se non credebant diu posse viuere, posteà quam gradum militiæ essent adepti. nec adhuc in militiam consensissent, nisi Rex Franciæ & Angliæ, quorum vterque filiam eius duxerat vxorem, ipsum ad hunc ordinem militiæ coegissent, indignum reputantes socerum suum non esse militem. Item cap. 30. Henricus Imperator Romæ coronatus Rudolphum Comitem Palatinum Rheni, & multos alios in eadem Ecclesia milites creauit. Cuspinianus in Diario: Residente tunc Cæsare in solio maiestatis, à lateribus cingebatur tribus præfatis Regibus, quibus singulis nudus est datus ensis, vt milites insignirent. accurebat vniuersa nobilitas, in qua intermixti etiam fuerunt nonnulli noui homines & plebeij. Creati sunt tum à Cæsare & tribus Regibus plusquam ducenti milites siue equites aurati, vt vulgus loquitur. Fridericus in Const. de pace tenenda apud Abb. Vrsperg. & lib. Feud. 3. tit. De filijs quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus, ne cingulũ militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserint, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quod Guntherus sic expressit: Præmia laudis Digna referre volens, titulos, & nomen equestre, armaq; cornipedesq; feros, cultusq; nitentes Largiturus erat. Albert. Krantzius lib. Suetiæ, 5. cap. 28. Ericus Dux inferioris Saxoniæ militari tum cingulo sponsum Albertum Ducem Magnopolitanũ exornauit. Quibus ex locis illud animaduersione dignũ est, quamuis medius & infi-

infimus Vasallorum ordo non nisi militibus, & iam antè accinctis cōstet: tamē eos, qui summi ac primi ordinis sunt, quales sunt Reges, Duces & Comites, propter generis amplitudinem, licere, etiamsine militari cingulo Vasallus esse: quod (vt dixi) propter familiarium dignitatē singulare in eis ac præcipuum ius conceditur. De inferioribus autē ordinibus exemplū hoc extat apud Otthonem Frisingensem lib. Frid. 2. cap. 18. Nec prætereundū de cuiusdam præruptæ audaciæ stratoris virtute videtur, qui dum tædio longæ obsidionis affectus, cæteris assiliendi arcem exemplum præbere vellet, gladio tantùm & clypeo, paruaq; (vt id genus hominum solet) securi, quæ sellæ ab eis alligatæ portantur, vsus aggerem aggreditur. & mox: Quem Rex ad se vocatum militari cingulo ob tam præclarum facinus honorandum decreuit. At ille cùm se plebeium diceret, in eodemq; ordine velle remanere: sufficere sibi conditionem suam, honestè donatum ad propria redire permisit contubernia. Restat vt de gradu equestris ordinis videamus. Primùm autem eius rei testimonium est lib. Feud. 3. titū. 4. hoc est in Conradi constitutione: vbi statuit, vt maiorum Valuasorum filij si in patrum demortuorum feudum succedere velint, veterum vsum retineant in dandis defunctorum equis & armis suo patrono. Item lib. Feud. 2. ti. 12. vbi sic loquitur: Quod si feudum cum equis & armis communibus sit acquisitum, adhuc idem dicunt. Item Helmodus in histor. Sclauorum cap. 68. Quicunque voluisset fieri homo Etheleri, veniebat, vt acciperet in munere birrum, clypeum, vel equum. Item Otthò Frising. lib. Frid. 2. cap. 12. Est autē consuetudinis Regum, vt quotiescunq; ad sumendam Romani imperij coronam, militem ad transalpizandum coëgerint, in campo Ronchaliæ sup Padum nō longè

longè à Placentia, mentionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, vniuersorumq; equitũ agmen feuda habentium, ad excubias proxima nocte Principi faciendas per Curiæ præconem exposcitur. Atque hæc quidem de militari & equestri ordine, satis dicta sunt. In quo ne illud quidem prætermittendum videtur, quod traditur in lib. Feud. 2. tit. 10. eos quibus soldata tantum, hoc est stipendium aut annona, non autem feudum verum tribuitur, Valuasorum nomine non dignari, sed in plebeiorum ordine, & appellatione permanere. Sic enim militibus plebeij opponuntur in l. militia, 8. C. de quæst. Infimum autem fuisse militiæ ordinem eorum, qui cinguli dignitatem adepti non erant, patet ex Alberto Krantzio lib. Suetiæ, 5. ca. 27. Regina, inquit, nupsit Kanuto, Duci Hollandiæ, quem ex infimo militiæ gradu ad militare Rex Daniæ Christophorus prouexit cingulum. Eodemq; modo extremus militiæ gradus nominatur à Modestino, in l. non est facile, 14. D. de custod. & exh. reor. Veteri sanè populi Roma. instituto milites dicebantur etiam pedites, qui modo sacramento dixerant: & in numeros relati, cinctique fuerant l. milites. 13. §. missionem. & l. vlt. D. de re milit. l. miles. D. de adult. l. filiusfam. 43. l. quod dicitur, 38. §. 1. & l. Titius. 25. D. de milit. test. Vbi autem sacramenti fidem ruperãt, militiæ ius amittebãt. l. ex militari. 11. D. eodem. Summa igitur hæc esto. Veros ac proprios Vasallos, omnes equestris militiæ fuisse: cuiusmodi memoratur quidam in l. pen. D. de milit. testament. ijsq; certos prouentus, ad se & equos alendos, attributos fuisse: quemadmodum Liuius lib. 1. scribit, Seruium Regem, cùm equitum centurias scripsisset, ijs ad equos alendos viduas attribuisse, quæ bina millia æris in annos singulos penderent.

De

De militaris feudi diuisione.

CAPVT VI.

DEinceps ad feudorum militarium diuisionem accedamus, quam ego triplicem esse reperio. Prima autem est huiusmodi: vt feudorum gradus, siue ordines sint tres: Summus, Medius, Infimus. Primarium feudum est, quod & regale dicitur, quod ab ipso Rege, siue Imperatore datum est. Itaque passim regalia præcisè dicuntur, pro feuda regalia: vt in feudali dictionario docuimus. In hoc genere feudistæ nostri numerant primum Ducatus, deinde Comitatus, tum Marchias: vt lib. Feud. 1. tit. 1. §. 1. & titul. 7. & titul. 14. & tit. 17. Itemq; lib. 7. tit. 10. & tit. 54. §. 1. Nos verò etiam regna complura in hunc numerum referenda posterius demonstrabimus. Medius feudorum ordo est, cùm à Vassis regijs Valuasores regij, siue maiores Valuasores constituuntur: vt cùm vrbium præfecti à Ducibus constituti sunt, quibus plebs gubernanda commissa est. lib. Feud. 1 ti. 1. §. 1. & tit. 7. & tit. 16. & lib. 2. tit. 10. Infimus autem est, eorum, qui ab his intermedijs constituti sunt: quod qui obtinent, minores Valuasores, aut Vasalli appellantur. Nam à Vassis Vasalli diminuto (vt suprà dixi) vocabulo appellati sunt: lib. Feud. 2. tit. 10. §. 1. & lib. 1. tit. 15. Atque hi tres tantùm, (vt proximo capite docebimus) feudorum gradus constituendi sunt: quoniam & si feudum in quartum vsque gradum transferri potest, atque etiam (vt nonnulli feudistæ veteres disputarunt) in infinitum: lib. 2. tit. 34. §. 4. tamen quia eadem semper infeudationis conditio & natura manet, nouus propterea constituendus feudi non videtur gradus. argum. lib. Feud. 2. tit. 26. §. 23 & d. tit. 34. §. 4. Denique disertè scriptum

est, quartum hunc ordinem iure feudorum non censeri lib. 1. tit. 1. §. 4. & tit. 7. & tit. 16. Sequitur altera feudorum diuisio, vt aliud sit vetus, aliud nouum. Vetus est, quod vel à superiore, hoc est à præcessore præsentis domini constitutum est, vel præcessori Vasalli concessum. Semper enim antiquum feudum de successore dicitur lib. 2. tit. 3. Nouum autem, quod & ab eo domino, & ei Vasallo, de quibus agitur, constitutum est. lib. 2. tit. 3. lib. 1. tit. 14. §. 3. Sequitur tertia diuisio, vt aliud sit proprium feudum, quod à feudistis dicitur rectum, quod proprijs feudi finibus continetur, & veram feudi naturam, conditionemq́ retinet: veluti, vt militare beneficium sit, vt perpetuo iure teneatur, atq; ad hæredes manet: neq; auferri, nisi feloniæ dānato, possit. li. 2. ti. 2. §. 4. & ti. 3. §. 1. & ti. 20. Aliud impropriū, quod à naturali feudi conditione degenerat: veluti, quod militare non est, cuius caussa fidelitas & hominium non iuratur: quod vnius anni spatio, vel morte, vel præstituto tempore finitur, qualia sunt feuda Guastaldiæ, guardiæ, cameræ, cauenæ & soldatæ. libr. 1. titu. 2. & lib. 2. titu. 1. & titu. 2. §. 2. & titu. 10. quod tamen superius dicebamus. Feudi nomine dignandum non esse: sed feudastrum potius appellandum. nisi fortè communione nominis, quam homonymiam dialectici appellant, vt cùm Hercules pictus, aut fictus dicitur Hercules: aut testamentum falsum dicitur testamentum, aut modius iniquus dicitur modius. l. Paulus, 221. D. de verb. significat. l. 2. D. testament. quemad. aper. Illud autem prætermittendum nouum feudalis necessitudinis genus non videtur, de quo Albertus Argentinensis in Chronic. commemorat, cùm duo fœdus inter se sic ineunt, vt alter alterius, cùm vsus feret, Vasallus sit Humbertus, inquit, dominium Delphinatus nanciscens, ita

Simoni Comiti reformabatur, quòd pro maiori caussa quilibet eorum Vasallus alterius est effectus: sicq; inter eos briga cessauit.

De peruulgata diuisione Feudi Ligij & non Ligij.

CAPVT. VII.

SEquitur quarta diuisio peruulgata, & in scholis ac iudicijs decantata: vt Feudum aliud sit ligium, propter quod subsidium contra omnes nullo excepto vel antepositò debeatur: aliud non ligium, in quo nominatim aliquis excipitur. cuius distinctionis ius hoc passim receptum est, vt vnus duorum Vasallus ligius esse non possit: duorum Vasallus non ligius esse possit: aut verò vnius ligius, alterius non ligius. Cuius rei auctoritas vulgò referri solet ad glossam in cap. pastoralis, de sent. & re iud. in Clement. nam auctorem adhuc laudari meliorem non vidimus. Ligium autem vno consensu omnes interpretantur, qui fidelitatem alicui nullo excepto vel antepositò iurauit: qui promisit alicui se operam nauaturum contra omnes, nemine excepto: vt infrà in Extraord. cap. libr. Feud. 3. titul. 21. & titu. 27. Sed videamus, ne non satis bonis & idoneis auctoritatibus hæc affirmentur. nam primùm omnium si quod feudi ligij singulare ius est, satis grauiter accusari feudistarum vecordia non potest, qui totis duobus peruulgatis libris ne minimam quidem eius mentionem, ac ne vno quidē in loco, fecerint. deinde q̄ formula vulgo iurādi hominij ligijs Vasallis tribuitur, vt dominum contra omnes alios nullo excepto vel antepositò defendant. eandem ipsam totidem verbis ac syllabis præscribi Vasallis omnibus videmus in lib. Feud. 2. titul. 7. vbi feudista nominatim adscribit, illa formula integram & perfectam fidelitatem contineri. Regis tamen aut Imperatoris personam nominatim

semper excipi. quod etiam lege Friderici constitutũ fuit. lib.2.tit.55.in fin. Idq́ ipsum in supradicta formula titu. 6. disertè obseruatum est. Quod si Ligij Vasalli omnes ij dicendi sunt, qui neminem excipiunt, cæteri verò non Ligij: simpliciter dicendum erat, primum Vasallorum gradum esse Ligiorum: reliquos inferiores, non Ligiorum. Nam in lib.2.tit.28. Vasalli obligatio his describitur verbis: Contra omnes debet Vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, & patrem, nisi contra aliũ dominum antiquiorem. Hic enim cæteris est præferendus. Quare, ne multis morer, totam istam de ligijs aut non ligijs disputationem fictam & commẽtitiam esse arbitror: neque alium esse ligium, nisi qui idem vetere Germanica lingua Vassus, aut Vasallus, aut Valuasor dicebatur: dum modo verus ac proprius Vasallus sit: hoc est, qui beneficio alicuius feudum verum, rectum, ac proprium sit adeptus. Nam primum omnium Albert. Kranz. lib. Nortm. 4. cap. 7. Italicum esse hoc vocabulum significat, quasi à Liga, & quasi obligatum dicamus. Et Guiscardus (inquit) sese constituens Ecclesiæ Romanæ Vasallum vel (quod eius regionis verbum est) ligium, Romano Pontifici quæcunque peterentur præsidia mittere: ac quando opus videretur, cum omnibus copijs afferre spopondit præsidium. Item cap. 9. Quo in conuentu Robertus ligium se, (quod eius regionis verbum totalem signat subiectionem) Pontifici & Ecclesiæ iterum fecit: & B. Petri vexillo à Pontifice donatus est. Et cap. 12. Rogerius Melphi. ad Vrbanum Pontificem se contulit, & Ligium se ac Vasallum Ecclesiæ Romanæ obligans, Ducatus & paternæ successionis confirmatiouẽ ab illo obtinuit. Denique quo in homine Vasalli nomẽ apud Germanos, in eodem Ligij vocabulum apud alios poni, ac

promiscuè vsurpari videmus. Clemens Papa in cap. pastoralis, de sent. & re iudic. Rursus non est silentio relinquendum, quòd ipse Rex est noster, & ecclesiæ Romanæ, ratione Regni prædicti, subditus, homoq; Ligius ac Vasallus: ac in eodem regno non (vt præmittitur) in imperio, certum, continuum ac notorium suum habens domicilium, ac originem inde trahens, imperatori eo modo non subfuit. Et in Constit. Roberti Regũ Siciliæ: Si decesserit ille, qui ad certum seruitium à Rege Feudalia quæcunque tenebat, successor intra annum & diem necesse habeat Regi fidelitatis & Homagij ligij præstare iuramentum. Aimoinus lib. 5. cap. 53. Vnde Rex volens omnes iustè ac rationabiliter manutenere, & vnicuique ius suum conseruare, cũ magno exercitu Nortmanniam aggrediens, reddidit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit. Albert. Argent. in Chron. Quamuis etiam Principes ipsum Francum ipsis grauem & exosum haberent: cuius caussa omnes quasi eius essent Vasalli, non ab imperatore mouerentur, cuius essent Ligij, inuadendi eum occasionem aliquam non habebant. Quo in loco Ligium & Vasallum pro eodẽ vsurpari perspicuum est. Hinc, pro homo ligius, fictum nomen, Homoleugius, coniunctè: vel separatim, homo & leugius. Anton. Florent. hist. part. 2. tit. 17. cap. 6. §. 1. factus est autem ibidem Comes Bertrandus Regis Hierosolimitani homoleugius. Item cap. 9. §. 31. Eodem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colloquium habuit, submouens illum tanquam suum hominem leugium, vt pro comitatu Pictauiensi & Andegauensi, & pro Ducatu Aquitaniæ veniret Parisios; &c. Et paulò post: Itaque Arturum militem fecit, tradens ei comitatum Britanniæ, & Pictauiensem, & Andegauensem: & sic in perpetuum eum hominẽ Leugiũ

accepit. Et mox: hi tres erant ipsius Regis Angliæ Leugij homines. Ad extremum autem regem Angliæ, quem hominem leugium regis Franciæ prius nominarat, Vasallum appellat. A Baronibus, inquit, apud Regem Franciæ accusatur, cuius Vasallus erat: cumq; comparere nollet, exhæredatus est. Hinc factum nomen homoleugia: vt apud eundẽ cap. 8. §. 3. Tunc visum est arbitris, quod dominus princeps ad Imperatorem accederet: atq; cum debita solennitate debitam homoleugiam exhiberet, & fidelitatem. Et alio loco Fidelitas ligia: part. 3. tit. 19. cap. 1. §. 2. Et postquam obtinuisset Panormũ, tantundem sibi exhiberet, & Ligiã sibi fidelitatem præstaret. Item cap. 3. §. 6. Gerburgenses audito eius aduentu pacifico castrum reddũt ei ligam exhibentes & fidelitatẽ. Sigeb. in Chron. ann. 1176. Rex Scotiæ pacificatus est cum Rege Angliæ, hoc modo: Fecit ei homagium & ligantiam de omni terra sua, vt proprio domino: & concessit ei, vt omnes Episcopi, & Abbates, & Comites, & Barones hoc idem facerent. Quæ cùm ita esse cogitarem, facilè me in eorum olim sententiã abduci sum passus, qui homologius à Græco ὁμόλογος corruptum crediderunt: præsertim cùm Coloni homologi mentio fiat in l. vlt. C. Th. de patroc. vic. Neq; dubium sit, quin ὁμολογίᾳ χρῆσθαι & ὁμολογίᾳ προσχωρεῖν pro deditionem facere, apud Græcos vsurpetur. Sed postmodum animaduerti Ligij nomen non modo in clientis, verùm etiam in patroni persona vsurpari: vt facilè appareat, à Liga verbum hoc ab Italis hominibus confictum esse: quasi ligius sit, idẽ qui ligatus, id est, proximè, & (vt vulgo loquimur) immediatè iunctus. Ligij autẽ nomen patrono etiã attribui, patet ex formula donationis Regni Galliæ factæ Henrico Angliæ Regi à Carolo VI. apud Enguerantium: Item que apres

noſtre treſpas leſdits Princes & Barõs & eſtas de France, ſeront feaux hõmes, & liges dudit Roy Henry noſtre fils & hoir: & iceluy noſtre fils leur Seigneur Souerain & lige, & vray Roy de France ſans aucune oppoſition. id eſt, Poſt noſtrum è vita exceſſum, Principes, Barones, & ſtatus Franciæ erunt fideles homines & ligij prædicti Regis Henrici, filij & Hæredis noſtri: idemq́ filius noſter, erit eorũ ſummus princeps ac dominus ligius, & verus Franciæ Rex, ſine vlla controuerſia. Itẽ in Chron. Dionyſiacis ſub Ludouico Craſſo, cap. 17. Adonq le Roy prit l enſeigne S. Denys, que l on appelle l Auriflambe, ſur l autel deuotement: qui appartient à la Comté de Veſquecin, que le Roy tient en fief de S. Denys comme de ſon Lige ſeigneur: id eſt, Tum Rex D. Dionyſij vexillum venerabundus ex altari ſuſtulit: id vexillum vulgus Auriflammam nominat: quod eſt in iure Comitatus Veſqueciniј quem Rex feudali iure à D. Dionyſio ligio Domino ſuo, poßidet. Huc accedit, quòd in pragmatico Gallico, cui titulus eſt Summa ruralis, ita ſcribitur: Puis que l hõme eſt receu en hõmage, il eſt frãc hõme au Seigneur, & tient de luy en fief liegement & ſans moyen, id eſt, Qui in homagium receptus eſt, patroni ſui homo eſt in ſolidum: & feudum ab illo habet, poßidétque ligio modo, & proximè, ſiue immediatè. Et capite ſequenti. Puis qu traicté ay des fiefs qui tenus ſont liegement, dire veux des fiefs qui ſont tenus par moyen. Si ſachez qu vn fief eſt tenu par moyen, dont on a hommes deſſous luy par la nature dudit fief: & toutes fois eſt il tenu d autre Seigneur. id eſt, Quoniam dictum eſt de feudis, quæ ligio iure & modo poßidẽtur: deinceps dicendũ eſt de ijs, q̃ medio interiecto poßidẽtur. Sciendũ eſt

feudū interiecto medio poßideri, quod est subalternū: hoc est, quod non ꝓximè, sed per aliud intermediū adeptū est. Hoc idem in cap. inseq. & paßim in lib. Consuetudinū appellatur Arrierefief: quod nonnulli subfeudū appellāt: aut feudū subalternū. Ergo Dux imperatori Vasallus erit ligius, Valuasor Duci similiter ligius. At Valuasor regi non ligius erit, sed subalternus. Eodem accedit quod in annalibus Francogallicis, qui ligius homo appellatur, & ligium hominium debere dicitur, prorsus idem ille ipse est, qui in libris feudisticis verè ac propriè Vasallus nominatur: hoc est, cui ius aliquod beneficij loco tributū est, propter quod aliquam operam, & grati ac memoris animi significationem præstare debet: veluti, vt flexis genibus patiatur sibi cingulum dissolui, & gladio atque clypeo nudatus, osculū patrono præbeat. Simplex autem hominium dicitur, reuerentia ex fœdere ab eo debita, qui sese alterius maiestatem comiter tuiturum promisit. Fœderis enim duas species Proculus constituit in l. 7. D. de capt. & postul. reuer. vnum æquum, amicitiæ caussa & pari conditione factū, propter quod par vtrinque honos & reuerentia debetur. vt apud Liuium lib. de bello Macedon. 4. alterum, impar, cùm pactio fit, vt vnus alterius maiestatem comiter tueatur. vt apud eundem lib. Macedo. 8. & apud Ciceronem in Orat. pro Balbo. quod adijcitur (inquit Proculus) vt intelligatur, non pari iure vtrumque fœderatum esse, sed hunc altero superiorem. Atque hoc nimirum fœdus esse arbitror, propter quod hominium illud præstatur, quod vulgò Simplex appellatur, cùm fœderatus (non enim Vasallus dicendus est, quippe non dedititius) stans, & gladio, clypeoq́; accinctus, maiestatem se alterius comiter tuiturum spondet. Hoc Gallicis moribus dicitur Hommage de paix, vt est in

Summa

Summa Rurali: hoc est homagium sociale, siue fœderatum: Quant il iure tenir & garder paix au Seigneur: cum inferior iurat se pacem, id est, amicitiam & societatem cum potentiori seruaturum. Cuius rei exemplum ex Dyonisiana historia proferemus, sub Carolo VII. cap. 137. Itemq; ex Britanniæ Annalibus lib. 4. cap. 92. Et rursus alio loco: vbi memoriæ proditum est, cùm orta quondam controuersia fuisset, inter Ducem Britanniæ, & Reges Galliæ, de hominio præstando: constitutum fuisse, Ducem Britanniæ ligium esse hominem Regis Galliæ, propter Comitatum Montfortianum, quem agnoscebat se Regis beneficio & liberalitate adeptũ esse, atque eo nomine flexis genibus hominiũ debere, cingulo, ense, & clypeo nudatum, sed ꝑpter Britãniæ Ducatũ, simplex hominiũ debere: hoc est, comẽ maiestatis ipsius conseruationẽ: quippe cũ Britanniæ Ducatum non Regis vllius beneficio, sed parentum ac maiorũ hæreditate adeptus esset: eiusq; rei testimonio esse hæc fœderis antiqui verba: Que le Duc de Bretagne se alliera pour luy, & son pays de Bretagne, au Roy & au Royaume de France: & le Roy pour luy, & son Royaume, s alliera au Duc de Bretagne, & à ses pays: id est, Dux Britannus cum Rege & Regno Franciæ fœdus pro se suóque Ducatu: vicissimque Rex Franciæ fœdus pro se suóque Regno cum Britanno inibit. Deinde in historia hæc subijciuntur verba: Car s il estoit son homme lige, le Roy ne prendroit pas à luy, & à ses pays alliance de paix: ne le Duc au Roy, ne à ses pays. Si Regis Franciæ ligius homo esset, neque Rex pacis amicitiæq; societatem pro se suoq; regno cum illo iniret: neque Dux pro se & suo Ducatu. Quibus ex verbis perspicuum est, Ligios ꝓpriè dici, quos Latini dedititios appellare possumus:

mus: alios verò fœderatos ac socios. Sed melius est verba historici proponere. L'an 1450. Pierre Duc de Bretagne vint deuers le Roy, pour faire hommage, & luy feist faire le serment Monseigneur de Dunoys grand Chambellan de France. Lequel prist sa ceinture, son espee, & son bouclier, comme à luy appartenoit. Et apres ledit serment fait, le Chancelier de France luy dit, qu'il estoit homme lige du Roy, à cause de ladite Duché: à quoy fut respondu par le Chancelier dudit Duc, qu'il n'estoit pas lige, à cause de ladite Duché. Et sur ce furent en grande altercation certain espace de temps. Finalement le Roy le receut en foy aux vz & coustumes. que ses predecesseurs Ducs de Bretagne. Et apres sans internalle fit au Roy vn autre hommage, pour sa Comté de Montfort, pour la quelle confessa estre son lige, homme, & Vassal. id est: Anno 1450. Petrus Britanniæ Dux ad Regem Franciæ profectus est, vt ei hominium præstaret. Dunosius Magnus Franciæ Camerarius iusiurādum a illo exegit: eiq; cingulum, gladium, & clypeum pro suo iure detraxit. Præstito iureiurando, Cancellarius Franciæ dixit, eum esse ligium hominem Regis, propter Britanniæ Ducatum. Cancellarius Britanni Ducis, respondit, eum propter illum quidem Ducatum ligium non esse, at propter Montfortianum comitatum esse. Eaq; in controuersia spatij aliquantum consumptum est. Tandem Rex eum in fidem recepit, eadem ratione & formula qua maiores eius recepti fuerant. Simulq; Dux aliud Regi homagium pro Comitatu Monfortiano præstitit: propter quem ingenuè fassus est, se Regis hominem ligium, & Vasallum esse. Hæc scriptor annalium. Eandem autem video disputationem olim exortam propter formulam

iura-

iuramenti, quod Imperator Ottho in coronatione Romana Papæ Iohanni præstitisse traditur in cap. tibi domino, dist. 63. Nam posteriores Imperatores contendebant, non Vasalli & Feudatarij iusiurandum illud fuisse, sed socij, amici, ac fœderati duntaxat. vt in epist. Friderici Ahenobarbi apud Radeuicum lib. Frid. 1. cap. 16. Debitam patri nostro reuerentiam exhibemus: liberam Imperij nostri coronam diuino tantum beneficio ascribimus. Verùm Papa Clemens in cap. 1. de iureiur. contra pugnat, multisq; verbis contendit, Vasallicum ac Feudalitium illud hominium ac iusiurandum fuisse. qua tota de re posterius magis idoneo loco differetur. De sociali quidem & fœderato hominio exemplum extat apud Otthonem Frising. lib. Frid. 1. cap. 23. in Epist. Imp. Conradi ad Iohannem, Constantinopolitanum Imperatorem: his verbis, Ad hoc Francia, Hispania, Anglia, Dacia, cæteraq; Regna Imperio nostro adiacentia, quotidiana legatione sua cum debita reuerētia & obsequio nos frequentãt ad ea quæ Imperij nostri mandata sunt, se prōptos esse tam obsidibus, quàm sacramētis affirmãtes. Plura aũt posterius sub capite: de Homagio & fidelitate exponemus. Potest igitur is, qui in sua ditione principatum obtinet, quales sunt Reges, vel Principes, vel Tetrarchæ, ac reguli, qui neminē præter Deũ principatus sui auctorē agnoscunt, si quos agros in alterius Regis ditione possideant, illius Vasalli appellari, eoq; nomine hominiũ illi & seruitium debere. quã de re ipsi inter se pro ditionis & agrorum amplitudine conueniunt. Sic in Chron. Dionysiacis sub Carolo V. ca. 33. Rex Nauarræ dicitur ligium hominium Regi Carolo fecisse possessionum earum nomine, quas in Galliæ finibus habebat: eiq; fidelitatem & obsequium promisisse aduersus (vt est in Gallica formula) & con-

& contra omnes, sic, vt pro illo & viuere & mori paratus esset. Vidēdum etiā quorsum illud caput pertineat, quod est in formula pactionis inter Regem Galliæ Carolū VIII. & Papam Romanum, apud Symphorianum Champerium de Caroli rebus gestis. Item Rex præstabit summo Pontifici obedientiam personalem: item ipse Rex non offendet in aliquo summum Pōtificem: nec eidem aliquam iniuriā inferret, & si quis eidē molestus fuerit, vel in aliquo læserit, tenebitur Rex ipsum defendere. Iure autē ciuili nemo ex parte seruus, ex parte liber esse posset. l. si pariter. 9. in fi. & l. duobus. 30. D. de liber. causs. neque vel libertas ex parte deferri. l. cum duobus, 13. C. de inoff. test. vel seruitus ex parte defendi. l. 4. D. si ex nox. causs.

A quibus constitui Feudum posſit.
CAPVT VIII.

PRimum á Feudistis Vasallorum gradum Ducibus, Comitibus, & Marchionibus attribui, superius diximus. In quo vitium notari potest vel maximum. Primus enim locus regnis debebatur: quorum pars gladio & clypeo, pars feudali beneficio teneri dicitur: quinetiam imperium Germanicum Papalis maiestatis feudum esse, Romani Papæ multis adhinc seculis acerrimè vehementiſsimeq; contenderunt: & contra disputantes diris omnibus deuotos sacris suis arcuerunt. Contra verò Imperatores Papatum suum esse feudum, suoq; beneficio acquiri contenderunt. Operæpretium autem videtur vtrorumque disputationes attendere: quarum historiam omnium optimè Polydorus Virgilius, vir doctiſsimus, sic explicat lib. de inuent. rer. IIII. cap. X. Ius, inquit, creandi Roman. Pontificis, vsque ad tempora Constantini Imperatoris,

(cùm

(cùm Pontificatus potuit cruciatus potius dici, quàm dignitas.) haud dubiè penes collegium Romanorum ſacerdotum fuit. Poſteà paulatim cœpit eiuſdem collegij, cum populi ſuffragio ea electio firma eſſe, quam Conſtantinopolitanus probaſſet Imperator: idq; inſtitutum durauit vſque ad annum ſalutis D C LXXXV. Quo quidem tempore Conſtantinus IIII. Imperator ſanctitate Benedicti II. permotus, ſtatuit, vt quem iam inde ſacerdotum Senatus P.Q.R. Pontificem creaſſet, is verè ſucceſſor Petri haberetur, cùm ante id tempus Conſtantinopolitani Principis & Italiæ Exarchi auctoritate ea ſit dignitas rata habita: id quod poſteà, haud diu eſt ſeruatum: Nam cùm paucis poſt annis Gregorius III. & nonnulli alij deinceps Pontifices Longobardorum iniurijs preßi, nihil auxilij à Conſtantinopolitanis Principibus haberent, ad Carolum primò Martellum & Pipinum, deinde ad Carolum Magnũ ipſius Pipini filiũ, Francorũ Reges confugere coacti ſunt. Quas ob res, Leo III. ipſum Magnum Carolum fecit Imperatorem, cuius ſucceſſores conſueuerunt itidem Pontificis electionem confirmare. Atque ſic vſuuenit, vt tum primum tutela Romani Pontificis ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit. Hactenus Polydorus. Eius autẽ hiſtoriæ teſtimonia hæc animaduerto apertiſsima apud Platinam Cremon. teſtem in hoc genere irrefragabilem. Is igitur in vita Benedicti II. Ad hæc, inquit, Conſtantinus Imperator hominis ſanctitate permotus, ſanctionem emiſit, vt deinceps quem clerus, populus, exercitusq; Romanus in Pontificem delegiſſet, eundem ſtatim verum Chriſti vicarium eſſe omnes crederent, nulla aut Conſtantinopolitani principis, aut Italiæ Exarchi expectata auctoritate, vt antea fieri conſueuerat. Id enim

ratum erat in creando Pontifice, quod Princeps confirmasset, vel qui eius vices in Italia gerebat. Itē in Gregorio IIII. Gregorius, inquit, electus à Clero, populoq; Rom. non prius Pontificium munus obire voluit, quàm à legatis Ludouici Imperatoris ob eam caussam Romam missis, qui diligenter tantam electionem discusserant, confirmatus est. Ferebat id Ludouicus non superbia motus, sed ne iura imperij amitteret. Item in Adriano III. vbi sic scribit: Adrianus Tertius, patria Romanus, patre Benedicto, tanti animi fuit, vt initio Pontificatus sui statim ad Senatum populūq; retulerit: anno Domini D C C C X C V. ne in creando Pōtifice Imperatoris auctoritas expectaretur, vtq; libera essent, & cleri & populi suffragia: quod quidem institutū tum à Nicolao I. tentatum potius quàm inchoatum diximus. Item in Clemente II. Imperator Henricus II. Romanos in sua verba iurare coegit, Pontificum electioni se nequaquam intersuturos, nisi iussu Imperatoris id facere cogerentur. Item in Gregorio VII. Tandem verò Imperator in gratiam cum Gregorio rediŷt: eundemq; in Pontificatu confirmauit, vt tum Imperatorum mos erat. Atque hæc quidē ex Platina, quibus consentanea sunt, quæ Nauclerus ex Bibliothecario Pōtificali sumpta commemorat: Generat. 20. & 23. & 28. Apud Canonistas autem peruulgata historia est, hortatu & precibus Adriani Papæ Carolum Magnum bellum contra Longobardos suscepisse. cap. hortatu. 23. q. 8. & cùm Longobardos deleuisset, eundem Adrianū cum vniuersa synodo CLIII. Episcoporū & Abbatum tradidisse Carolo ius & potestatem eligendi Pontificem. c. Adrianus, dist. 63. quam potestatem confirmauit posteà Leo Papa in synodo Imperatori Otthoni I. cap. in synodo, eadē distinct. Sed posteà profertur iuris illius renuntiatio

tiatio facta primùm à Ludouico Pio Francorum Rege in cap. Ego Ludouicus, dist. 63. quod tamen falsò & deprauatè à canonistis descriptum est, vt mox ex Raphaële Volaterrano docebimus: deinde ab illo eodem Otthone Imp. in cap. tibi domino, eadem distinct. quo ex capite postremo Papa Clemens (si quis in re sua testis est idoneus) in cap. 1. de iureiurand. in Clement. magna commutatione rerum contendit, iusiurandum quod Imperatores in accipienda corona præstant, esse iusiurandum fidelitatis, quod Vasalli feudo accepto suis dominis siue senioribus debent: vnde canonistæ acerrimè disputant, ac ratiocinantur Imperatorē esse Papæ Vasallum, & imperium ab eodem feudi nomine teneri. Quinetiam videmus in fragm. Ardiz. lib. Feud. 3. tit. 28. dilucidè statui, genus omne mortalium Imperatori fidelitatē debere: ipsum aūt soli Deo & Ro. Pontifici. Quo ptinet illud Papæ Ioannis XXII. in extrauag. ca. 1. de consuetudine. SVPER GENTES ET REGNA ROMANVS PAPA A DEO CONSTITVTVS EST. *quasi oratio illa Neroni Imperatori à Seneca in libro de Clement. I. attributa conuenire in illum poßit. Ego ex omnibus mortalibus placui, electusq; sum, qui in terris deorum vice fungerer. Ego vitæ necisq; gentibus arbiter, qualem quisq; sortem statumq; habeat, in manu mea positum est. Quid cuiq; mortalium fortuna datum velit, meo ore pronunciat. Ex nostro responso lætitiæ caussas populi, vrbesq; concipiunt. Nulla pars vsquam nisi volente propitioq; me, floret. Hæc tot millia gladiatorum, quæ pars mea comprimit, ad nutum meum stringentur: quas nationes funditus excindi, quas transportari, quibus libertatē dari, quibus eripi, quos Reges mancipia fieri, quorumq; capiti regium circumdari decus oporteat, quæ ruant vrbes, quæ oriātur,*

mea

mea iurisdictio est. Sed & Papa Innoc. III. in c. venerabilem. Extr. de elect. scribit, ius eligendi Imperatoris ad Principes Germaniæ ab apostolica sede peruenisse. Ius autem & potestatem examinandi personam electam in Regem, & promouendam ad imperium, ad se spectare, qui eum inungit, consecrat & coronat. Et in ca. 2. de re iudic. in VI. Imperatorē posse à Papa deponi. Et in c. vnic. Extr. ne sede vacan. aliq. innu. Papam vacante imperio Imperatorem esse. Et in ca. venerabilem, de elect. Papæ potestatē esse, imperium de gente in gentem transferre. Atque hinc nimirum illa Papæ Innocentij secundi nata confidentia est, de qua superius diximus: vt Romæ in Lateranensi basilica Lotharium Imp. pingeret, quasi Vasallum ad pedes ipsius prostratum, & imperij coronam ab eo accipientem, atque hos simul versus ascriberet: Rex venit antè fores: iurans prius vrbis honores: Post homo fit Papæ: sumit quo dante coronam. Cuius rei memoria extat in Chronic. Hirsang. in vita Abbatis Hartuingi, & apud Radeuic. lib. 1. num. 9. & 10. Et cùm ea de re Imperator Fridericus cum Adriani Papæ legatis expostulasset, Radeuicus sic eos respondisse scribit: A quo ergo habet, si à domino Papa non habet imperium? Quin etiam extat apud Iohannē Auentinum lib. 6. pagin. 636. Adriani Papæ epistola ad Archiepiscopos Treuirensem, Moguntinum, & Coloniensem his verbis: Romanum imperium à Græcis translatum est ad Alemannos: vt Rex Theutonicorum, non antè quam ab apostolico coronaretur, Imperator vocaretur. Ante consecrationem, Rex, pòst Imperator. Vnde igitur habet imperium, nisi à nobis? Ex electione Principum suorum habet nomen Regis: ex consecratione nostra habet nomen Imperatoris, & Augusti, & Cæsaris. Ergo per nos imperat.

Recolite antiqua. Zacharias promouit Carolum: fecit ei nomen grande, vt esset Imperator: & vt posthac perpetuò Rex Theutonicus esset Imperator, & aduocatus sedis Apostolicæ: vt Romano Episcopo Apulia per eum pacata, esset subiecta, quæ nostra cum vrbe Romana est: non Imperatoris. Roma nostra sedes est. Imperatoris, est Aquis, in Arduenna, quæ est sylua Galliæ. Imperator quod habet, totum habet à nobis. Sicut Zacharias transtulit imperiũ à Græcis ad Theutonicos: ita nos possumus ab Alemannis transferre ad Græcos. Ecce in potestate nostra est, vt demus illud cui volumus. Propterea constituti à Deo, super gentes & regna, vt destruamus, & euellamus, & ædificemus, & plantemus. Hactenus Adrianus Papa. Quòd si oracula hæc indiuidua sunt, vt de religione Cicero scribit Philip. 11. Aut vndiq; religionẽ tolle, aut vsquequaq; conserua: fortasse disputari posset ea non magis ex parte recipi, & ex parte repudiari posse, quàm rem iudicatam. l. in hoc iudicio, 27. D. famil. ercisc. aut arbitri sententiam l. quid tamen, 21. §. pe. D. de recept. aut testatoris dispositionẽ. l. 1. D. de acq. hær. l. legatarius, 38. D. de leg. 1. l. 4. D. de leg. 2. aut institutionis portionẽ. l. quidã, 20. C. de iur. deli. quanquã ne sibi quidẽ hac in re Canonistæ constant. Nã in cap. cùm ad verum, distinct. 96. Cùm ad verum, inquit, ventum est, vltra sibi nec Imperator, iura Pontificatus arripuit: nec Pontifex nomen Imperatorum vsurpauit, quoniam Christus dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusq; discreuit. Verùm vt semel controuersiæ isti Canonisticæ finis imponatur, & Francorum Regum atq; Imperatorũ ius appareat, simulq; Canonistarũ fidelitas in describẽda Ludouici Pij donatione pspiciatur, nos eius exemplũ ex Raph. Volaterr. subscribemus. Sic enim cuius beneficio teneatur,

quicquid illud est quod Romanæ sedis patrimonium appellatur, & cuius feudum sit, & à quo recognosci oporteat, planissimè intelligetur. Volaterranus igitur lib. Geograph. 3. pag. 21. ita scribit: Ego ex antigrapho vetusti lib. quod in bibliotheca Vaticana hodie continetur, vbi eius enarratur donatio, apographũ excerpsi. In nomine Domini Dei omnipotentis patris & filij & spiritus S. Ego Ludouicus Imp. concedo tibi B. Petro, Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino Paschali summo Pontif. successoribusq; eius in perpetuum ciuitatem Romanam, cum sua iurisdictione, omnibusq; circa terris, ciuitatibus, portubus, ac maritimis locis Hetruriæ. In ea denique mediterranea vrbem veterem Balneoregium, Viterbium, Soauam, Populoniam, Rosellas, Perusinum, Maturanum, Sutrium, Nepe versùs Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum omnibus circa oppidis & vicis, nec non Exarchatum Rauẽnæ integrũ: sicuti piæ recordationis Carolus Pater, & itẽ Pipinus auus noster B. Petro dudum concessere: videlicet Rauennam, Bouium, Aemyliam, Forum populi, Forum liuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclũ, Adriam, Ceruiam. In Marchia Pisaurum, Fauum, Senogalliam, Anconam, Auxinum, Numanam, Esium, Forum Sempronij, Feretrum, Vrbinum, Territorium Valuense, Callium, Luceolos, Eugubium. In Campania, Soram, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam. Patrimonia quoq; ad nostram pertinentia ditionem, Beneuentanam, Salernitanum, Calabriæ inferioris & superioris, ac Neapolitanum, Ducatum: insuper Spoletinum, Tuder, Otriculum, Narniam: reliquaq; eius ditionis. Insulas quoq; inferi maris, Corsicam, Sardiniã, Siciliam. Quæ omnia piæ memoriæ

Pipinus auus, deinde Carolus Imperator, genitor noster, per Attherium & Maynardũ Abbates ad hoc sponte missos B. Petro, eiusq; successoribus scripto concesserunt: nos item probamus, atq; concedimus. Praeterea summi Pontificis deligendi Romano concilio potestatem esse volumus, modò sine discordia fiat: ac post consecrationem legati ad nos successoresq; nostros Reges Francorum conciliandae charitatis & amicitiae caussa mittantur, sicut temporibus Domini Caroli ataui, & Pipini aui, & postremò Caroli genitoris nostri mos fuit. Hanc igitur nostram voluntatẽ scripto ac iureiurando firmamus: Et per legatum S.R.E. Theodorum domnio Paschali misimus, manuq; propria me subscripsi: EGO LVDOVICVS. Atq; haec quidem ex Volaterrano hactenus. Ex quibus verissimum esse apparet quod Albert. Krantz. his scribit verbis in Saxonia, lib. 2. cap. 1. Tribuunt nonnulli Constantino magnam illam donationem Italiae & Germaniae, & nescio quarum prouinciarum ecclesiae Rom. factam: de qua ipsi viderint. Carolus erat, qui ex victoria Langobardorum Romanam ecclesiam ditauit: cùm pridem aliquanta, & Gotthi per sua tempora, & deinde Langobardi Reges nonnulla contulissent. Et in eandem sententiam Aeneas Syluius (is qui postea Papatũ adeptus, dictus est Papa Pius) in Dialogo quodam diploma donationis Constantini falsitatis arguit: & stolidos legistas appellat, qui tantopere sudarint in disputando an ea donatio valeat q̃ nunquã facta est. Quinetiã Antoninus, qui Romanae rotae auditor, dein Florẽtinus Episcopus, Chronicorũ suorum scriptionẽ ad Ro. sedis amplitudinem studiosè accõmodauit, ad fin. 1. part. tit. 8. §. 9. his scribit verbis: Tertium dubium est, de donatione facta Ecclesiae à Constantino, de qua habetur in Decret. dist. 96. c.

Constantinus. Sed illud capitulum non habetur in antiquis Decretis: Quid ergo & quantum donauerit, non est bene certum. videtur tamen saltem illud quod Ludouicus Rex Francorum, & Imperator promittit Paschali Papæ, dist. 63. Ego Ludouicus.

De feudis Regalibus, & quæ regna feudi nomine teneantur.

CAPVT IX.

IAM verò de Galliæ Regno historiæ omnes consentiunt, anno 754. cùm Pipinus fusis (vt modò dictum est) Longobardis, Romano Papæ pacem & otium peperissent, Zachariã Papã ei gratiam ita retulisse, vt Childericũ Franciæ Regem certissimum, quòd imbellis, quietus, opportunus iniuriæ, metuens magis, quàm metuendus esset, de regno deijciendum, atque in eius locum Pipinum Caroli Magni patrem acrem ac bellicosum sufficiendum curaret. Testes Gelasius Papa in cap. alius, 15. distinct. 6. Landulphus hist. miscellæ lib. 22. Auctor annalium trium Reg. Franc. sub anno 748. Eguinarthus in Carolo Magno, Rhegino, Sigebertus, & Lambertus sub anno 750. Aimoinus libr. 4. ca. 61. Ado Viennensis ætate 6. & Ottho Frising. lib. Chro. 5. cap. 23. vbi sic exclamat. Ex hoc, inquit, Romani Pontifices regna mutandi auctoritatem trahunt. atque hoc iure fretus Bonifacius octauus, (vt est in Chron. Britann. Armorica lib. 4. cap. 14.) anno 1300. legatos misit ad Philippum Pulchrum Galliæ Regem, eiq; scripsit (verba hæc Historici sunt omnia) ac denuntiauit, se non modo spiritualem, verum etiam temporalem omnium regnorum ac ditionum, quæ in orbe Christiano sunt dominum esse: ac pro eo iure postulare, vt Rex Philippus, eum pro domino ac summo Principe agnosceret, eiq; suũ regnũ acceptum

refer-

referret, ac fateretur se illud ipsius beneficio possidere. Alioqui fore, vt eum hæreticum pronunciaret. Literæ à Legatis Philippo Regi qui tum Parisiis erat, redditæ sunt. Sed re in conuentu Ecclesiastico, qui ea de caussa indictus est, quæsita & deliberata, decretum est, vt Epistola Papæ publicè in area Palatij Parisiẽsis coram ipsius Legatis & nuntijs cremaretur: & Legati Papales ignominia notati Romam remitterentur. Atque hæc quidem ex Britannicis Annalibus ad verbum conuersa descripsimus. Nicolaus autem Gillius, Gallicus historicus, vbi hanc historiam exponit, vtriusq; epistolam Latinè scriptam profert, quã propter iucunditatem historiæ subscribemus. Bonifacius episcopus seruus seruorum Dei, Philippo Francorum Regi. Deum time, & mandata eius obserua. Scire te volumus, quòd in spiritualibus & temporalibus nobis subes: beneficiorum & præbendarum ad te collatio nulla spectat, & si aliquorum vacantium custodiam habeas, vsumfructum earum successoribus reserues. & si qua contulisti, collationem haberi irritam decreuimus: & quatenus processerit, reuocamus, aliud credentes fatuos reputamus. Datum Laterani, IIII. Non. Decemb. Pontificatus nostri anno VI. Philippus Dei gratia Francorum Rex, Bonifacio se gerenti pro summo pontifice salutem modicam, siue nullã. Sciat tua maxima fatuitas, in temporalibus nos alicui nõ subesse: aliquarum ecclesiarum & præbendarum vacantẽ collationem ad nos iure regio pertinere; & percipere: fructus earum contra omnes possessores vtiliter nos tueri. Secus autem credentes fatuos reputamus atq; dementes. Datum, &c. Rursus aliquot Pragmatici (in his Io. Paponius li. Arrestor. Gallic. 1. tit. 5. art. 27.) memoriæ ac literis mandarunt, cùm Papa Benedictus anno 1408. bullam in Galliam

misisset, qua Regem & Principes Galliæ, nobilitatemq́; omnem Gallicam contumeliosissimè vexatam, & sacris interdictam diris suis deuouebat, tum Regē Galliæ de procerum & Senatus Parlamentici ac Theologorū Parisiensium sententia, publicè bullam discindi ac lacerari iussisse, & Legatos bulliferos catamidiatos, mithellatos ac sordidatos à carnifice in aream eiusdē Palatij Parisiensis plaustro aduectos, plebis totius ludibrio atq; infamia affectos, & mendum honorabile (vt vulgo loquuntur) facere coactos. Quod autem ad Germanicum Imperium attinet, Greg. Tur. lib. 6. cap. 24. negat regnum Francorum Imperialibus subiectum esse ditionibus. Theodor. Nihem. in Nemore Vnionis, tract. 6. cap. 33. verba hæc profert ex quodā Valente Alemanno, qui fuit tēpore Gregorij Papæ X. Porro, quia ipse Carolus Magnus, videns quòd ipse factus Imperator suos hæredes dignitate ꝓpria, scilicet Regno Francorum penitus denudasset, statuit (quod postea Henricus primus, Augustus, pater Otthonis Magni Augusti, eius pronepos consummauit) vt Francigenæ cum quadam regni Francorum portione Regem haberent, de Regali semine, iure hæreditario successorē, qui in temporalibus superiorem non recognosceret: videlicet, vt Imperatoris posteritati ad homagium vel aliquod obsequium teneretur. Et aliquantò post, Et per hoc Reges Francorum ex tunc quasi totam Galliam eidem Imperio quasi perpetuò abdicarunt: licet Reges Francorum & eorum progenies saltem de facto Romanum Imperatorem non cognoscunt in suum superiorem. Et Alb. Argent. in Chron. Cum Francia à nullo haberi dicatur in Feudum, quamuis econtra nullus per fœmininā lineā in regnum successisse dicatur. Neque ad rem pertinet l. 2. § iubemus, C. de off. præf. præt.

Afr.quam tamen Guido Papius, & alij nescio qui semper in ore habent: cùm Imp. Iustinianus ibi tantummodò statuat, vt is cui traiectus ab Africa in Hispaniam commissus est, omnia quacunq; in partibus Hispaniæ, vel Galliæ, seu Francorum aguntur, exploret, & Duci Mauritaniæ renuntiet. Vt nugatores huiusmodi, qui in rebus grauibus, tam stolidè testimonijs iuris ciuilis abutuntur, contumelia digni videantur. De Delphinatu autem Theodor. Niem. lib.hist.2.cap.25. Ita scribit: Idem Carolus huius nominis IIII.nobilem principatum, Delphinatũ vulgariter nuncupatum, qui est vna de septem prouincijs regni Arelatensis, quod etiam Burgundiæ nuncupatur, transtulit in Regem Francorum, sub colore quòd primogenitus Regni Franciæ dictum principatum, tanquam Vasallus Imperij teneret in feudum, & inde Delphinus vocaretur. Idémque ferè inculcatur ab eodem in eiusdem libri tractat.6. cap.36. Io. autem Nauclerus Gener.45. scribit Imp. Carolum IIII. ea conditione consensisse, vt primogenitus Regis tanquam Vasallus teneret eundem ab Imperio. Iam verò de Siciliæ Regno, quod Romani Papæ feudum esse Canonistæ confidenter affirmant: primum ex illo Ludouici Pij scripto perspicuum est, feudum fuisse Francorum Regis, Papæ Paschali attributum. Longa autem historia est iuris feudalis, quod Papa in Siciliæ Regnum obtinet. Summa huc redit: Cùm eam Saraceni circiter annum 915. occupassent, aliquanto post à Nortmannis recuperata est. Quam rem commemorat Alber. Krantz. lib. Nortman. 4. cap.2. Et cùm anno 1130. Antipapatus Romæ exortus inter Innocent. II. & Petr. Anacletum esset, tum accidere, ea quæ cautius est auctorum ipsorum verbis exponere Alber. Krantz. lib. Nortm. 4. cap.16. Interea Petrus Anacletus

is fuit Antipapa) Rogerium Apuliæ Ducem Nortmannum seduxit, pertentatum, vt Rex appellatus se Romanū Pontificem adoraret, idolum videlicet veneraretur simulachrum (verba hæc sunt Alberti.) Sicq́; factum est, vt omnium Nortmannorum primus, absurdo vtriusque Siciliæ titulo Regni sit abusus: qui omnem terram de Italia complecterentur, quam nunc quoque Regnum Siciliæ appellamus. Item cap. inseq. Cumq́; Vilhelmus Rogerij filius ad S. Martini in basilicam Beneuentani agri se contulisset, ad expectantis ibi Pontificis Adriani pedes prouolutus est. Cui nouo fidelitatis fœdere, & sacramenti Religione obligato, Adrianus Pontifex soluta vtriusque regni iura, infeudationemq́; concessit. Hæc Krantz. Tandem verò *circiter annum 1267. Papa Vrbanus IIII. Manfredo Siciliæ Regi infensus euocat ex Gallia Carolum Prouinciæ & Andium Ducem, Ludouici IX. Francorum Regis Fratrem, vt eius opera Manfredum ex Sicilia pelleret, eumq́; victorem de illo regno inuestiret. At mortuo Vrbano, cùm Clemens IIII. successisset, ita Bapt. Platina in ipsius vita scribit: Carolus Romam ingressus tandiu Senatorium munus mandato Pontificis obiuit, quoad superuenere Cardinales à Pontifice missi, qui hominem in Lateranensi basilica Hierusalem & Siciliæ Regem declararunt: hac conditione, vt Carolus sacramento adactus quotannis feudi nomine XL. Millia nummum aureorum Ecclesiæ Romanæ persolueret: néue Imperium Romanum etiam vltrò oblatum acciperet. Hæc Platina. Papa autem Clemens in cap. pastoralis, de sent. & re iud. in Clement. Siciliæ Regē apertè ait suum esse ligium & Vasallum. Innocentius verò in cap. ad apostolicæ, De sent. & re iudi. in VI. scribit idem Siciliæ regnum esse speciale patrimoniū beati Petri,*

&,

& principem Fridericum illud ab Apostolica Sede tenuisse in feudum: & mille fartorum annuam pensionē pro eodem regno ei sedi debuisse. Hactenus de Regno Siciliæ. Deinceps de cæteris videamus. Nam de Daciæ quidem feudo Iohannes Trithemius ca.17. ita scribit: Rex Danorum Magnus se in potestatem Imperatoris tradidit, obsides dedit, Iuramentum fecit, se successoresq; suos nō nisi Imperatoris & successorum eius permissu Regnum adepturos. Et aliquantò post: Adfuit huic synodo Rex Danorum Valdemarus, qui coronam Regni Daciæ manibus Do. Imperatoris ibidem suscepit. Ottho Frising. lib. Chro. 7. cap. 19. De imperatore Lothario Regem Daciæ in signum subiectionis ad decorem Imperialis reuerentiæ gladium sibi sub corona deferri fecit. Item: Imp. Fridericus in Epist. ad Otthonem Frising. Rex Danorum Petrus ad Curiam nostram vocatus venit; & hominio ac fidelitate nobis facta coronam Regni de manu nostra suscepit. Primum autem huius Danici hominij institutum Albert. Krantzius astu & dolo Imp. Friderici extortum scribit lib. Daniæ, 6. cap. 17. De Regno verò Bohemiæ Radeuicus lib. 1. cap. 13. ita scribit: In eadem curiā Dux Bohemorum Ladeslaus ab Imperatore ac Imperij primis ex Duce Rex creatur, Anno 1158: Suscepto igitur priuilegio de vsu diadematis, alijsq; Regni insignibus lætus reuertitur. Albert. Krantz. in Vandalia lib. 7. cap. 30. Instruitur tribunal apparatu magnifico: Sedet Imperator in maiestate, ex latere qui aderant Electores, alijq; magnates: Procedit Rex Bohemus cum paucis: suggestum petit: pedibus prouoluitur Imperatori, iuramentū quod exigebatur hominij & fidelitatis de more præstat. Itē Vrsperg. in vita Frid. 1. Eodem tempore Ducem Bohemorum Regio decorauit nomine &

dignitate, Regium sibi conferens diadema. Io. Tritemius cap. 30. Anno 1310. Elizabetham Regis Bohemiæ filiam de paterno Regno infeudauit. Et de Regno Vultzorum apud Aimoinū lib. 4. cap. 3. vbi sic scribit: Ludouico Imp. conuentum habente, venerunt duo Reges Vultzorum, fratres, quorum minori Imperator Regium honorem detulit, maiore abiecto, qui Regnum parum dignè administrabat. Iam de Anglico regno ita scribit Albert. Krantz. lib. Daciæ 6. cap. 17. vbi Imperatoris Friderici orationem ad Valdemarum Daniæ Regem commemorat, suadentis, vt Regnum suum de ipsius manu recognosceret: Nec dedecori, inquit, sed honori futurum regno suo, quòd simili ratione Anglorum Reges Franciæ Regibus deuincerentur. Polyd. Vergil. lib. 15. Non multo pòst Ioannes (Rex Angliæ) perinde ac Innocētius Papa mandarat, primum diadema capiti ademptum Pandulpho Legato Papæ tradit, nunquam id aut ipse, aut hæredes accepturi, nisi à Pontifice Romano. Tum Pandulphus tanquam Pontificis vicarius, diadema illi restituit. Ex quo fama est Iohannem cupientem perpetuare memoriam muneris accepti, ea lege fecisse se Innocentij beneficiarium, vt Reges deinceps à pontifice duntaxat Romano iura regni consequerentur. Blond. lib. 6. Decad. 2. Tunc Iohannes Anglorum Rex vires suas Regi Francorum impares fore veritus ad Innocentij III. Pontificis R. misericordiam confugit: nanq; Angliam Hyberniamq; Romanæ Ecclesiæ feudatarias ex fœdere constituens, centum auri marcas pro vtraq; insula quotannis soluere est pollicitus: quod aliquot posteà annis seruatum fuisse inuenimus. Antoninus Florentinus histor. part. 3. tit. 19. §. 5. Anno, inquit, 1223. Iohannes Rex Anglorum sponte de cōsilio suorum Prin-

cipum obtulit, ac liberè conceßit, Deo & Apostolis eius sanctißimis Petro & Paulo, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Do. Papæ Innocentio III. totum Angliæ regnum, & Hiberniæ pariter cum omnibus iuribus & pertinētijs suis: & fecit ac iurauit homagium, pro dictis Regnis, dicto Innocentio Papæ, vt illa de cætero, vt feudatarius ab ipso Papa & successoribus eius teneret: statuitq́ vt pro omni seruitio dictarum regionum, saluo per omnia donario B. Petri, Romana Ecclesia annuatim mille marcas perciperet: septingentas pro regno Angliæ, trecentas pro regno Hiberniæ. Porro autem de Scotico, ita Sigebertus scribit in Chron. sub ann. 1176. Rex Scotiæ pacificatus cum rege Angliæ, hoc modo fecit homagium & ligantiam de omni terra sua, vt proprio domino, & conceßit ei, vt omnes Episcopi terræ illius, & Abbates & Comites & Barones hoc idem facerent. Item sub ann. 1164. Falconius Rex Scotiæ fecit homagium Henrico filio regis Anglorũ, & dedit regi obsides de pace tenēda. De Romano verò Pontifice Polyd. Vergil. lib. 17. Bonifacius interea Pontifex à Scotis precibus fatigatus, interdixit Eduardo Regi, ne amplius post hac Scotos bello vexaret, quòd id regnũ antea in R. Pontificis fidem & potestatem à Scotis ipsis permissum fuisset: et ideo asseuerabat sibi soli integrum esse cuicunq́ liberet dare, aut auferre. Hector verò Boëtius lib. Scot. hist. 14. Rex, inquit, à Scotis Ioan. Baliolus creatus est, ac eodē anno Eduardo Angliæ Regi in verba illius iurauit, inuitis primoribus, se regnumq́ suũ, cùm antea omnia semper libera fuissent, tradere. De Italico, Sigeb. in Chro. an. 955. Bereng. inq̃t, Rex Italiæ in Germaniã ad regem Otthonē venit, eiq́ suis suiq́ filij manib. datis se ei cõmittit. Et lib. Chro. 2. sub an. 952. Eodē anno, mense Augusto conuentus

publicus

publicus apud Augustanam vrbem agitur: vbi Berengarius cum filio suo Adalberto regiæ se per omnia in vasallitium dedit dominationi, & Italiam iterum cum gratia & dono Regis accepit regendam. De Austriaco ex Ducatu in regnum sublato, testis est Petrus de Vineis lib. Epist. 6.cap.26. *Ducatus Austriæ (inquit Fridericus Im.) & Stiriæ cum pertinentijs suis ad nomen & honorem regium transferentes: te hactenus prædictorum ducatuum Ducē, de potestatis nostræ plenitudine & magnificentia promouemus in Regem: eisdem libertatibus, immunitatibus & iuribus prædictum regnum tuum dotantes quæ deceant regiam dignitatem: vt tamē sicut hactenus tanquam Dux, Princeps & fidelis noster extiteras, sic in posterum regio decoratus honore, tu & successores tui, legitimi Principes, fideles & deuoti nobis & successoribus nostris in imperio perpetuò persistatis.* De Poloniæ regno, Albert. Krantz. in Vandalia lib.8.cap.2. *Poloni reges habuere per interualla creatos ab Imperatoribus. sed cùm illos tæderet geminæ subiectionis, omissis regibus duces creauere. Lakoldus hac tempestate dux erat Cracouiæ, & qui per omnem Poloniam facilè principaretur. Hic à Iohanne Pontifice Romano suscepit coronam, quòd Ludouicum (quia eum execrabatur Papa) non duceret legitimum Imperatorem. Iam enim Pontifices in eam venerant maiestatem (quam Principes seculares dicunt præsumptionem) vt Reges crearēt: citantes verbum primi post Christum pontificis. Ecce, inquit Petrus, duo gladij hîc. Contra quod principes ipsi verbum æterni pontificis: Mitte gladium tuum in vaginā: de gladio carnali, humano, & seculari interpretantur. quasi non liceat summo pontifici in eo pugnare. Vtcunque sit, Romani pontifices iam cœperant Reges creare.*

Lakol-

Lakoldus autem à pontifice Rex nominatus & cõsecratus, omne regnum fecit B. Petro tributarium: vt per singula quotannis capita solueretur nummus vnus: qui appellatur sancti Petri. De regno Sclauorũ, Helmodius in hist. Sclau. cap. 50. Kanutus filius regis Daniæ adijt Lotharium Imperatorem, emitq́ue multa pecunia regnum Obotritorum, omnem scilicet potestatem in qua præditus fuerat Henricus. Et posuit Imperator coronam in caput eius, vt esset Rex Obotritorum, recepitq́ue eum in hominium. Sed de regnis, quæ feudi nomine possidentur, sit, opinor, dictum satis. Feudalium sanè regnorum speciem illa quoque obtinebant, de quibus Cornel. Tacitus in Iulij Agricolæ vita (siue quisquis alius eius libelli auctor est: nam floridius aliquanto genus scribendi secutus videtur, quàm Tacitus) quædam, inquit, ciuitates Cogiduno Regi donatæ. Is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iampridem receptæ populi Rom. consuetudiue, vt haberet instrumenta seruitutis, & reges. Neque verò hic prætermittenda illa quæstio videtur, an vt Duces à Rege creati, Vasalli & clientes ipsius fiant: sic Rex à populo vel à ducibus designatus, ipsorum sit cliens. Langobardi (inquit Aimoinus li. 3.) cùm per annos decem sub potestate ducum fuissent, tandem communi consilio Flauium Antharij Principis filium Regem sibi statuerunt: eique mediam totius substantiæ suæ partem contribuerunt. Quod idem scribit Rhegino lib. 1. sub. ann. 517. Albert. Krantz. lib. Dan. 8. cap. 21. Illi replicant quandiu Rex illis superstit, alium se Regem nec perpeti, nec vnquã acquieturos, illum adoptione, vt meminerat, factũ Regẽ. non esse illi ius pro se alium subrogandi. Si omninò (quod ipsi nollent) regnare recusaret: esse incolarum liberam de sufficiendo Rege electionem. Item

cap. 22. Christophorus ex Cauariæ Ducibus, procerum ex tribus regnis vnanimi consilio Rex eligitur: scrutata prius quod necesse fuit, illius desuper voluntate. Sed respondendum est, non beneficium, sed beneficij legem & conditionem spectandam esse arg. legis regiæ, quæ de Regum primò, deinde de Imperatorum potestate lata esse dicitur in l. 1. D. de const. princip. vt populus ei & in eum omne suum imperium & potestatem conferret. Item arg. l. 2. §. quod ad Magistratus. D. de orig. iur. vbi Consules & Dictatores à Populo quidem constituti cum summo Imperio dicuntur: sed Consules ea conditione, vt ab ijs prouocatio esset ad populum, néue possent in caput ciuis Romani, populi iniussu animaduertere. Dictatores verò vt sine prouocatione ius vitæ & necis in ciues haberent. Deinceps de cæteris videamus. Ac primum de Ducatu. Nullum est feudum vexilli (ait Specul. Saxon. lib. 3 articul. 58.) de quo quis possit illustris, seu princeps fieri, nisi illud sibi à Rege conferatur. Feudum alij prius collatum sequenti illustriam non tribuit dignitatem. Ado in Chron. Hoc audiens Pipinus Tassillonem in Ducatum Baioariorum posuit, eiq; per beneficium Baioariam commisit. Albert. Krantz. lib. Dan. 7. cap. 41. Ibi renouata est ratio feudi, quòd Ducatus Slesuicensis perpetuo iure ad seniorem ex Holsatorum huius liniæ Comitibus pertineat: ita tamen vt iuxta regni iura, feudum à corona recegnoscat, & inde præstet obsequia. Aimoinus lib. 1. cap. 14. Clodoueus Milidunum castrum eidem Amuliano, cum totius Ducatu regionis iure beneficij, concessit. Sigebert. in Chron. sub ann. 1200. Eodem quoque die Philippus Rex Francorum Iohanni Regi Anglorum reddidit Arturum nepotem suum, principem Britonum: qui hominium patruo suo Iohanni Regi fecit, & Britāniæ

Armori-

Armoricanæ Ducatū ab eo accepit. De Comitatu autem exempla hæc pauca proferemus. Io. Tritem. cap. 29. Albertus Rex R. Hollandiæ Comitatū Ioanni Comiti Hannoniæ in feudum semper accipiendū concessit. Et apud Adonem in Chron. Eiq; per beneficium Baioariam in Ducatum commisit. Gryphoni quoq; in partib. Austriæ duodecim Comitatus dedit. Nam eo tempore ferè duodecim Comitatus vno Ducatu continebantur. vt in dictionario docuimus. Theodor. Niem. lib. hist. 2. cap. 1. Tamen eo defuncto Comitatus Gebennensis, existens magnum ac nobile feudum imperiale in Gallia, ad Comitē Sabaudiæ peruenit, exclusis qualitercumq; cunctis veris hæredibus qui de iure succedere debuerunt. Iam de Marchia extat exemplum apud Io. Tritemium cap. 24. Ibi, inquit, inter alios Principes fuit Comes Tholosanus, qui Marchiā ab Imperatore in feudum accepit: præstito (vt moris est) iuramento fidelitatis.

De Feudis siue beneficijs Ecclesiasticis.

CAPVT X.

HActenus de Feudis (vt nostri loquuntur) laicis, siue profanis. Deinceps de Religiosis disserendum est. Ac primum video Caroli Magni legem esse, vt monasteriorum, & Xenodochiorum beneficia Regalia sint, neque ab vllo nisi ab ipso Imperatore constituantur: vt in Capitulari Caroli Magni, ti. 2. c. 6. & in Lōbarda li. 3. ti. 1. l. 31. & lib. leg. Franc. 4. c. 49. Et rursus lib. 5. tit. 25. De Monasterijs, inquit, & Xenodochijs, quæ p diuersos Comites esse vidētur, vt regalia sint, & quicūq; ea habere voluerit p beneficiū domini Regis habeat. Itē in Specul. Saxon. li. 3. art. 59. Cū electus fuerit Episcopus, Abbas, Abbatissa, qui scuto fruuntur bellico, tales primò tenentur à Rege feudū

reci-

recipere: vt postea ab ecclesia curam spiritualem. Sed de præfecturis ecclesiasticis, hoc est, de Archiepiscopatibus, Episcopatibus, Abbatijs videamus. Incredibile dictu est, quantas vna hæc quæstio tragedias superioribus seculis excitarit, vtrum omnia sacerdotia vnius Papæ, an singulorum Principum, quorum in ditione ac finibus sunt, feuda numeranda sint. Nam Papa confidenter atque acriter defendebat, prædia omnia ecclesiestica, quæ vsquam in orbe terrarum sunt, sua esse feuda: & qui ijs alebantur, suos esse Vasallos. capit. ad Apostolicæ, de sent. & re iudic. in Sext. Qua de caussa Romam ijs omnibus esse fidelitatis & hominij præstandi caussa adeundam: cuius fidelitatis formula præscripta est in c. Ego N. ext. de iureiur. qua de re præclarum extat elogium apud Abbatem, Monachum Vrspergen. auctorem in hoc genere grauißimum maximeq́; idoneum, in vita Philip. Imp. pag. 321. Vix remansit, inquit, aliquis Episcopatus, siue dignitas Ecclesiastica, vel etiam parochialis Ecclesia, quæ non fieret litigiosa, & Romam deduceretur ipse caussa, sed non manu vacua. Gaude mater nostra Roma, quoniã aperiuntur cataractæ thesaurorũ in terra, vt ad te confluant riui, & aggeres nummorum in magna copia. Lætare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensatione tantorum malorum datur tibi precium. Iucundare super adiutrice discordia, quia erupit de puteo infernalis abyßi, vt accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. habes quod semper sitisti: Decanta canticũ, quia per malitiã hominum, nõ per tuã religionẽ orbem vicisti. Ad te trahit homines, nõ ipsorum deuotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio pretio comparata. Hactenus Abbas, Vrsperg. Sed longè memorabilius est oraculũ

illud

illud Papæ Pij II. quod idem Abbas Monachus Vrsperg. in vita Imper. Henrici V. ex ipsius Pontificis ore sacro palàm in synodo Romæ habita editum his exponit verbis. pa. 273. Tum, inquit, Apostolicus manu & huiusmodi verbis murmur compescuit. Ecclesia primitiua martyrum tempore floruit apud Deum, & non apud homines. Dein ad fidem conuersi sunt Reges, Imperatores Romani, Principes, qui matrem suam Ecclesiam, sicut boni filij honestauerunt, conferendo Ecclesiæ Dei prædia & allodia, seculares honores & dignitates, Regalia quoq; iura & insignia, quemadmodum Constantinus, cæteriq; fideles: & cœpit Ecclesia florere tam apud homines, quàm apud Deum. Habeat ergo mater & domina nostra Ecclesia, sibi à Regibus, siue Principibus, collata: dispenset & tribuat ea filijs suis, sicut scit, & sicut vult. Hæc Vrsperg. Contra tamen in Canonistarum libris pugnat primùm c. cum longè, dist. 63. vbi concilium Toletanum statuit, creationem Episcoporum Regij iuris esse. Item capit. Adrianus, ibid. vbi Adrianus Papa cum omni synodo statuit, vt non modò Papa crearetur ab Imperatore Carolo, verumetiam vt omnes Archiepiscopi, & Episcopi inuestituram ab Imperatoribus acciperent: quod idem Leo Papa Otthoni Imp. deberi agnouit in c. in synodo, ibid. Et rursus c. hinc etiã, 16. q. 1. vetatur ne Abbas quidam in Regno Franciæ sine regali prouisione constituatur. Sigebert. in Chron. ann. 773. Adrianus Papa ad tuendas res Ecclesiæ Carolum Magnum Romam accersit. Ibi synodũ constituit cum Adriano, alijsq; CLIII. Religiosis Episcopis & Abbatibus. In qua Adrianus Papa cum vniuersali synodo dedit ei ius eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem; dignitatem quoque principatus. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas

prouincias ab eo inuestituram petere definiuit: & vt nisi à Rege laudetur, & inuestiatur, Episcopus à nemine consecretur: omnesq; huic decreto rebelles anathematisauit, & nisi resipiscerent, bona eorum publicauit. His de caussis aliquantò post grauissima inter Papas & Imperatores aliquot, nō modo dissidia, verum etiam bella exorta sunt. Albert. Krantzius in Vandalia lib. 4. cap. 10. Hoc tempore Imp. Fridericus I. inchoauerat controuersiam cum ecclesia Rom. de inuestiendis Episcopis. Durauit ea controuersia abusq; memoria tertij, quarti, & quinti Henricorum, & peruenit ex hoc Friderico I. ad II. & deinde ad Otthonem IIII. post Fridericum autem II. ea fuit Imperij perturbatio per multos annos, vt facilè Pontifices ius suum defenderent, & obtinerent. De Henrico Sigeber. in Chro. ann. M C X I. in reconciliatione quæ facta est inter Imperatorem & Papam (nam ipsum Papam cum Episcopis & Cardinalibus ceperat) Papa tradidit ei ante altare in oculis omnium Principum priuilegium de inuestitura Episcopatuum, & Abbatiarum, tam per annulum quàm per virgam: scilicet vt Regni eius Episcopis vel Abbatibus inuestituram virgæ & annuli conferat. Sed satius est rem omnē ex ipsius conuentionis formula exponere: quam ex Saxonia Alberti Krantzij lib. 5. cap. 43. & Naucleri Generat. 37. describemus. Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imp. Augustus, pro amore Dei & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & sanctis eius Apostolis Petro & Paulo, sanctæq; Catholicæ Ecclesiæ omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis fieri electionem, & liberam consecrationem: possessiones & regalia beati Petri, quæ à principio huius discordiæ vsq; in

hodier-

hodiernum diem, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ restituto: quæ autem non habeo, vt restituātur, fideliter adiuuabo. Possessiones etiam omnium aliarum ecclesiarum, & Principum, & aliorum tam clericorū quàm laicorum, consilio Principum, & iustitia dictante quæ habeo, reddam, quæ non habeo, vt reddantur fideliter iuuabo: & do veram pacem Calixto, sanctæq; Romanæ ecclesiæ, & omnibus qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, in quibus sancta Romana ecclesia auxilium postulauerit fideliter iuuabo. Ego Calixtus seruus seruorum Dei, dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorū Imperatori semper Augusto. Concedo electiones Episcoporū & Abbatum Theutonici regni, quæ ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri, absque simonia & aliqua violentia: vt si qua inter partes discordia emerserit, metropolitani, & comprouincialium consilio & iudicio saniori parti assensum, & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat: exceptis omnibus quæ ad Romanam ecclesiam pertinere noscuntur, & quæ ex his tibi iure debet, faciat. Ex alijs verò partibus Imperij; consecrandus infra sex menses regalia per sceptrum, à te recipiat. De quibus verò, mihi querimoniā feceris, secundū officij mei debitū auxiliū præstabo. Do tibi verampacē, & omnib. qui in parte tua sunt, vel fuerūt tempore huius discordiæ. Datū ann. XXII. 8. Cal. Octobr.

Quinetiam passim videmus, tum à feudistis, tum ab alijs, feuda hæc ecclesiastica maiora, nominari regalia: cùm satis constet, regalia feuda dici, quorū ab ipso Rege, siue Imperatore directò inuestitura facta est. lib. Feud. 1. tit. 14. §. 1. & lib. 2. tit. 34. §. 2. hinc tit. 40. §. 3. Si Clericus, inquit, veluti Episc. Abbas, beneficium habens à Rege datum, nō

solummodò personæ, sed ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, &c. Ottho Frisingensis lib. Chron. VII. cap. XXXI. Populus Ro. senatoribus quos ante instituerant, patritium adijciunt, & ei tanquam Principi subijciuntur. Deinde Pontificem suũ adeunt, & omnia regalia eius tam in vrbe, quàm extra posita ad ius Patricij sui reposcunt, eumq; more antiquorum sacerdotum de decimis tantùm & oblationibus sustentari oportere dicebant. Ipse autem tædio vitæ diem suum obijt, & Eugenium successorem reliquit. Hic in principio dignitatis susceptæ, eò quòd totus populus ad tradenda vrbi regalia ipsum solicitare vellet, vrbe cedit. Item lib. Frider. 2. cap. 12. Non solùm laicorum feuda, sed & quorundam Episcoporum regalia personis tantum: quòd nec personis, sed ecclesijs perpetualiter à Principibus tradita sunt, abiudicata fuere. Idem libr. 2. cap. 20. Dicebat enim nec clericos proprietatem, nec Episcopos regalia, nec monachos possessiones habentes, aliqua ratione saluari posse: cuncta hæc principis esse, ab eiusq; beneficentia in vsum tantum laicorum cedere oportere. Alb. Argent. Argentinæ etiam honorificè est receptus. Ipsum Episcopum in gradibus ecclesiæ induens regalibus insignibus, habens coronam auream in capite, & pomum & sceptrum in manibus, de suis regalibus præstito sibi homagio, solenniter inuestiuit. Item Imp. Fridericus apud Radeuicum lib. 2. cap. 30. Episcoporum Italiæ ego quidem non affecto hominium, si tamen & eos de nostris regalibus nihil delectat habere. qui si gratanter audierint à Romano præsule, Quid tibi & Regi? consequenter quoq; eos ab Imperatore non pigeat audire, Quid tibi & possessioni? Ottho Frising. lib. Chron. 7. cap. 14. Occasio autem sceleris huius hæc fuit, quòd Rege Romã tendente inter ipsum & Papã

conuentio facta, ab obsidibus firmata narratur, vt Rex inuestituras Episcoporum remitteret, & Papa ipsi regalia eorum resignaret. Priuilegiũ ergò de hoc scribitur, ac ipsi rursum, vt electi, tam Cisalpini, quam Transalpini nõ prius ordinentur Episcopi, quàm regalia de manu eius per sceptrum suscipiant, scripto confirmaturi. Hoc pro bono pacis sibi soli, & non successoribus datum dicunt Romani: Quód Antonius Florentinus histor. part. 2. titu. 1. his commemorat verbis: Conuenerat autem vt Imperator illi inuestituras Episcoporum & Prælatorum relaxaret. Papa autem è conuerso Imperatori omnia Episcoporum regalia dimitteret. Ottho Frising. lib. Frid. 2. c. 6. Decano persuasit, vt Guiemannum Episcopum eligerent: eique accersito regalia eiusdem Ecclesiæ cõcessit. Tradit enim Curia, & ab ecclesia, eo tempore quo sub Henrico V. de inuestitura Episcoporum derisa fuit inter regnum & sacerdotium controuersia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si fortè in eligendo partes fiant, principis arbitrij esse Episcoporum, quem voluerit, ex primatum suorum numero ponere: nec electum aliquem ante consecrandum, quàm ab ipsius manu regalia per sceptrum suscipiat. Hæc cùm ita sint, extat tamen in Decretis Papæ illius Gregorij VII. (quem Platina, Volaterranus & alij mirifice describunt) lex his conscripta verbis. Si quis Imperatorum, Regũ, Ducum, Marchionum, Comitum, inuestituram Episcopatus, vel alicuius ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, eiusdem sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat. 16. q. 7. c. si quis deinceps, & seqq. Vtcunq; autem se res habeat, licet illud ex superioribus auctorum locis animaduertere, moris fuisse cùm Imperator aut Rex ecclesiastica feuda conferret, vt modò sceptrum aureũ, modò annulum & virgam

pinuestituræ symbolo adhiberet. Sed hac de re & alijs huiusmodi ritibus posterius suo loco differetur. Helmodus in hist. Sclauorum cap. 70. Et visum est Episcopo verbum illud durum, eo quòd esset præter consuetudinem. Episcopos enim inuestire solius Imperatoriæ maiestatis esse.

De feudis militaribus, quæ ab Ecclesiasticis constituuntur.

CAPVT XI.

Arma quidem veterum Ecclesiæ pastorum spiritualia erant, vt ait Paulus, Ephes. 6. Sed prædiorũ ecclesiasticorum prouentus pingues & vectigalia optima, quibus posteà Principum liberalitate saginati sunt, spiritualia non sunt. Itaq; Imperatores statuerunt, vt Clerici partem aliquam eorum prædiorum certis equitibus ad victum cultumq; attribuerent: vt legis Franc. lib. 4. c. 68. Vt Vaßi nostri & Vaßi Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum & Comitum, qui anno præsente in hoste non fuerint, heribannum reuadient. Itaq; propè à suis domibus certas ædes eorum militum habitationi dicatas ac destinatas habebant. Radeuicus lib. 2. c. 12. Domus etiam & officinæ Canonicorum, & domus militum, exceptis valde paucis, crematæ sunt. Memoria autẽ dignum est, quòd Episcopis non licebat, feudum vlli militi constituere, priusquam ab Imperatore de suis regalibus inuestiti fuissent. Ottho Frisi. li. Frid. 2. cap. 28. Impetitur ibi Hardeuicus qui nouiter per electionem cleri, & populi, & Metropolitani sui consecrationem, Pontificatum eiusdẽ ciuitatis acceperat. Regalia siquidẽ, quæ iuxta rationes curiæ, nulli Episcoporũ militi antequã de manu Principis suscipiatur, tradere licet, ipse huius rei nescius, inpræmeditatè, morante adhuc in Italia Principe, tradiderat. Sed ad text. nostros accedendũ est,

in quibus tria video iura statui apertè inter se repugnantia: primum vt clericis ita demum liceat feudum constituere, si modò antiquitus id eis licuerit. lib. 1. tit. 1. §. 1. Alterum vt id non liceat, nisi in ijs prædijs, quæ extra Titulos sunt lib. Feud. 1. tit. 6. §. 1. Tertium est, vt simpliciter & indistinctè liceat, sicuti semper anteà licuit. libr. 2. titul. 35. Summa autem historiæ feudisticæ est huiusmodi. Cùm Imperatores ecclesiasticis militũ aliquot alendorũ munus imposuissent, quo nomine feuda certis equitibus assignare cogebantur: Papa Vrbanus secundus, circiter annum 1095. per synodum Placentinam statuendũ curauit, vt deinceps clericis id muneris imponere non liceret, nisi extra prædia titularia: hoc est, certa prædia certæ ecclesiæ titulo, ac nomine inscripta, quæ ad victum, cultumq; illorum assignabantur. dist. 70. cap. sanctorum. Primus autem Vrbanus Papa constituit, vt ecclesia fundos & prædia dono à fidelibus oblata reciperet: quemadmodum Platina in ipsius vita testatur. Multis post seculis, cùm institutum illud quibusdam improbaretur, Papa Iohannes XXIII. acerrima vehemẽtissimaq; constitutione confirmauit, c. 4. de verborũ signif. in extrau. Anno (inquit Platina) M CCC XXIII. edictũ proposuit, quo eos declarauit hæreticos, qui affirmarent Christum eiusq; discipulos nihil priuatim habuisse. Quod certè (ait idem Platina) non multum cum sacra scriptura conuenit, quæ multis in locis testatur Christum, eiusq; discipulos ac veros imitatores nihil proprij habuisse.

A quibus infimus feudorum ordo constituatur.

CAPVT XII.

IN tertio Feudorum ordine constituendo, duo requiruntur. Prius est, vt qui infeudatur, miles sit. libr. 2.

 tit. 26.

ti.26.§.23.& ,vt si vsus venerit,superiori patrono easdem operas præstare,quas alter præstabat,possit.lib.2.tit. 34.§. 4.hoc est, vt neque mancus,neque cæcus,neque mutus aut surdus sit, alióue corporis vitio affectus,quominus militari munere fungi possit. Alterum est, vt Feudi conditio non mutetur,verum eadem lege feudum detur, qua prius acceptum fuerat: quanquam arctari conditio potest, augeri non potest,ne deterior feudi caussa efficiatur.lib.2.titu.8. §.3.veluti,si ea lege accepit,vt ipsi eiusq; masculis hæredibus habere liceret:ea lege dare, vt accipientes quoque filiæ succedant,non potest.lib.2.titu.34.§.3. Atq; hæc quidem feudalis cessionis lex est:nunc sanctionem videamus. Gerardus(inquit)& alij grauiore addita conditione feudum patrono superiori committi statuunt,vt & qui dedit, & qui accepit,spolietur. Quid acerbius dici potest?vt ob mutatam feudi conditionem eadem pœna sanciatur, quæ ob atrocissimum feloniæ crimen imponitur:cùm tamen ciuili iure ne turpis quidem & flagitiosa & improba conditio alia pœna mulctetur, quàm vt pro non abiecta censeatur.l.conditiones,14. de cond.insti.l.non dubitamus,20. D.de condit.& demonst. Quare tolerabilior Oberti sententia est, vt grauior infeudationi conditio imposita,pro non imposita numeretur. Iam verò ne illud quidem hoc loco prætermittendum est, quæsitum à feudistis fuisse, An liceat patrono feudum alicui iam attributum, alteri in tempus mortis prioris Vasalli assignare: vt ea constitutio post possessoris demum mortem valeat. Mansit quidē hoc ius ambiguum inter Placentinos & Mediolanenses, vt apertè testatur,lib.1.tit.27.§.2.& significatur,lib.1.tit,9. Sed tamen posterius traditur, Ius hoc moribus receptum fuisse, vt in ijs feudis quorum successio non est, velut in impro-

improprijs, liceret Vasallum sibi parare atque instituere, lib. 2.tit.26.§.4.lib.1.tit.3.& tit.26.§.2 & tit.27.§.2. Proximum est, vt quæratur, an quartus infeudantium ordo constitui non possit. De quo ius à nostris legislatoribus in medio relictum est, vtrum in infinitum transferri feudum possit, an verò vltra tertiam personam feudi concessio non extendatur: vt cùm feudum peruenit in quartam personam ei auferre dominus possit li.2.titu.34.§.4. Quod ego, saluo aliorum iudicio, non tantùm sic interpretor, vt à Duce in maiorem Valuasorem primùm, tum à maiore in minorem, postremò ab hoc in minimum translatum cōsistat: neq; enim ita textus (quod sciam) vllus loquitur: quin potius à minimo in quàm minimum (vt ita loquar) transferri licere. Quid enim si de suo allodio ac patrimonio maior minórue Valuasor feudum nouum effecerit? quid ita non in quartum vsq; gradum ambulare feudum poterit? aut verò etiam in centesimum? nam quæ fingi & excogitari ratio potest, cur feudum transferri in quartam personam possit, in quintam aut sextam non possit? Constitui ergo feudum etiam à minore Valuasore potest. lib.1.titul.15.& 2.tit.10. Sed quod ab eo constitutum est, impropriè & abusiuè sic appellatur: quoniam (vt ait textus) iure feudi nō censetur. lib.1.tit.1.§.4. Ius autem feudi proprij est, vt adimi sine Vasalli culpa non possit: hoc verò adimi pro constituentis arbitrio potest, nisi duobus casibus: si Vasallus cum Imperatore in Italiam profectus sit, aut si pretio numerato feudum emerit. Tum enim aut feudum ei relinquendū, aut pretium restituendum est. lib.1.titu.1.§.4.& tit.7.& tit.16.

An Feudum per interpositas personas, itemque à minore & à fœmina constitui possit.

CAPVT XIII.

Deinceps videndum est, an per interpositas personas acquiri feudum posit. De quo si ex iuris ciuilis ratione atq; instituto disputari placet, adhibenda distinctio videtur: vtrum inuestitura sit legis actio, an actus legitimus. Nam in Comment. de reg. iur. docuimus, inter hæc illud interesse, quòd legis actio per procuratorem & nuntium peragi non potest. l. nemo alieno, 123. D. eod. qua de caussa neq; adoptio, neq; arrogatio peragi inter absentes potest. l. post mortem, 25. D. de adopt. neq; hæreditas per procuratorem acquiri: sic enim scribendum est in l. per procuratorem, 90. D. de acqu. hæredit. Actus verò legitimi peragi per internuntium possunt, vt deductio vxoris in domum, item repudium, & diuortium: quæ quamuis certis verbis, & solennitate peragerentur: l. 1. D. de diuort. & l. 1. D. vnd. vir & vx. tamen per internuntium fiebant: l. 2. D. de rit. nup. l. 2. D. de diuort. Sed meo iudicio subtilior hæc disputatio est, quàm vt in ius feudisticum induci possit. Quare pinguiore Minerua & paulò planius agendum est: veluti, ex cinguli militaris exemplo: vel aurei annuli, quæ per internuntium accipi non poterant: vel ex emphyteuta, qui in feudi possessionem induci, nisi à domino, non potest. l. vlt. §. penult. C. de iure emphyt. ex quo consentaneum videtur, inuestituræ solennitatem, quæ ex patroni parte, infeudationis signo porrigendo: ex Vasalli verò hominio iurando constat, per internuntium confici non posse. Sed tota hæc iuris Romani ratio & subtilitas feudisticis institutis repudiata est. Constitutum est enim, vt & dari inuestitura, & accipi per internuntium posit. lib. 2. titul. 3. §. 1. & §. 3. & lib. 2. tit. 58. §. 4. Itaq; apud Petrum de Vineis in priuilegio regni Austriaci lib. Epist. 6. cap. 26. Nullus,

Nullus, inquit, ex successoribus tuis coronam aut consecrationem in prædicto tuo regno de manu cuiusquam accipiat: sed à nobis, & successoribus nostris, tantum in curia nostra, vel ab his qui speciale mandatum à nobis super hoc habeant, coronationis & consecrationis munus & decus pro tempore consequentur. Aimoinus libr. 3. cap. 6. scribit: *Garicium Comitem partium Childeberti post mortem Childerici Regis, sacramento fidelitatis à Lemouicinis domini sui vice exegisse.* lib. 4. ca. 86. *Roma, inquit, Adriano defuncto, Leo Pontificatum suscepit, & mox per legatos suos claues confeßionis S. Petri, ac vexillum Romanæ vrbis, cum alijs muneribus Regi misit: rogauitq; vt aliquem de suis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectionem per sacramenta firmaret.* Eguinarthus in vita Caroli Magni: *Legatisq; ob sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; suscipienda cum Aragiso dimißis Romam redit.* Radeuicus lib. 1. cap. 11. *Arelatensis Episcopus & alij omnes Archiepiscopi, Episcopi, Primates et nobiles venissent, &c. Mißis tamen per honestos valdè et industrios nuntios literis omnimodam subiectionem & debitam fidelitatem imperio Romano compromiserunt.* Idem lib. 1. cap. 24. *Eodem loco, ijsdemq; diebus nuncij Regis Daciæ nuper electi, Principis adeunt præsentiam, postulātes quatenus inuestituram de regno suo Regi mittere, ac electionē de ipso factam ratihabitione confirmare dignaretur. Exaudiuit eos Imperator, præbito & accepto ab eis sacramēto iurisiurandi.* Hæc cùm ita sint, videmus tamen plerisq; Francogalliæ morib. receptū esse; vt si patronus iubeat, Vasallus ipse p̄stare homagiū cogatur. Quinetiā Antoninus Florentinus part. hist. 3. tit. 20. ca. 8. §. 3. scribit an. MCCXCIII.

Regem Franciæ legationem misisse ad Eduardum Regem Angliæ vt personaliter ad eum accederet, ad præstandum homagium sibi de prouincia Vasconiæ: quod si non obediret, intra certum terminũ ei statutum, ipse Rex cum consilio suo priuaret eum dicto Ducatu. Eduardus autem vt magni animi dedignatus personaliter ipse accedere, sed loco sui misit germanum suum, dominum Amundum, qui faceret dictum homagium. Rex autem Franciæ noluit hoc acceptare, &c. Atque hæc quidem de internuntijs hactenus. Illud multo absurdius est, quod sequitur, inuestituram fieri per seruum posse. Iure ciuili defert quidem seruus iusiurandum, sed vbi de re sua, id est, de peculio agitur: in cæteris non defert. l. seruus, 20. l. tutor, 36. §. 1. D. de iureiurand. Nunc de cæteris videamus. Et primum an mutus & surdus inuestituræ faciendæ ius habeant. Nam donare certè iure ciuili non prohibentur. l. qui id quod, 33. §. mutus. D. de donat. At neque vel deferre, vel delatum audire iusiurandum possunt. Rursus neq; militiæ munus substituere, neq; ad honores ciuiles admitti possunt; l. honores, 7. D. de Decurio. quæ de caussa feudum ijs adimitur. li. 1. ti. 6. §. 3. vt mihi probabilius videatur, eos infeudandi ius habere non posse. Proximum est, vt de minore videamus. De quo summatim illud traditur; feudi veteris inuestituram fieri à minore posse: nouum autem constitui non posse. lib. 2. titu. 3. §. 1. quod videri potest inductum esse ad exemplum. l. quam Tuberonis, 7. D. de pecul. vbi pupillus constituere peculium non potest: sed à patre constitutum, conseruare potest. Itemq; argument. l. 3. §. 3. D. de reb. eorum qui sub tut. l. 3. C. quand. decret. op. non est. Minoris autem nomine feudistæ annis octodecim minorem intelligunt: vt in Lomb. l. 1. de prohib. alien. min. Itaq; non dubiũ est,

est, quin Patrono defuncto Renouatio siue Confirmatio feudalis clientelæ fieri ab ipsius filio poßit, adhibito tutore: quem pupilli nomine iusiurandum deferre, constat ex l. iusiurandum, 17. §. 3. D. de iureiurand. & alimenta libertis atque etiam exteris, si hoc pupillo expediat, præstare. l. cùm plures, 12. §. 3. D. de administ. tut. Eiusque rei exemplum extat apud Abbatem Vrspergen. in vita Henric. VI. His temporibus, inquit, procurante Imperatore factu est, vt principes Alemaniæ penè omnes filium paruulum ipsius adhuc in cunis vagientem assumerent in Regem, & ei fidelitatem iurarent, & literas de hoc facto cum sigillis suis transmitterent Imperatori. Item apud Otthon. Frisi. lib. Frid. 1. cap. 11. Illa nocte Comitissa filium genuit. Itaque oppidani conuenientes, infantulo recenter genito sacramento fidelitatis astringuntur. Quibus ex locis necessaria etiam infantis domini præsentia videtur: contra quàm iure ciuili constitutum est: l. potuit, 5. & l. si infanti, 38. C. de iure deliberand. Deinceps de prodigo & furioso videamus. Et si enim regulariter cui bonorum suorum interdicta administratio est, eidem infeudatio interdicta intelligitur: lib. 2. tit. 4. §. 1. & neutri eorum iusiurandi delatio permittitur: l. tutor, 35. D. de iureiur. neutrius vlla esse voluntas existimatur. l. furiosi, 40. D. de regul. iur. tamen ad exemplum minoris disputari posse videtur, nouũ constitui feudum ab illis non posse: paternũ conseruari posse. argum. l. quam Tuberonis, 7. l. curator, 24. D. de pecul. Et de caeco quid iuris? Nam hic quoque sustinere militiæ munus non potest. Sed quoniã non oculorũ sensus in hoc negocio, neque corporis valetudo, sed mentis & consilij integritas spectatur: cùm caecus etiam Iudicis officio fungi poßit. l. caecus, 6. C. de iudic. probabilius esse arbitrarer, vt ei qui prouectæ

ætate

ætate oculos amisisset, Vasalli, cuius virtutem nosset sibi constituendi potestatem haberet, argumento l.2. §.3. D. de vacat.mun. Restat vt de fœminis videamus: de quibus ita statuitur, etiam noui feudi inuestituram ab illis fieri posse. lib.2.titul.3.§.3. Ex quo dubitandum non videtur, quin de veteri feudo inuestire poßint. Sed quæri potest, cùm feudum militaris clientela sit, quæ Præpositum ad Patrocinium clienti præstandũ obligat: quomodo ea poßit obligatio contrahi. Necesse est, igitur, impropria hæc dici feuda multis de caußis. Nam neq; Vasallum ad subsidium in bello & prælio præposito suo præstandum obligant, neq; rursus dominam ad defensionem et patrocinium præstandum. Reipublicæ autem caussa & rei militaris fauore institutum fuisse, quo plures equites parati in numeris essent, vt mulieribus liceret certum equitibus prædium assignare, vnde se tueri ac Reip. præstare possent.

A quibus recipi feudum non poßit.

CAPVT XIIII.

CVm Feudum superius definitum sit, Clientela militaris, consentaneum erat, neminem eius beneficij capacem esse, nisi qui idem & miles esset, & militare munus sustinere posset. libr.2. titul.26. §.23. & tit.34. §.4. Quam æquitatẽ nostri quidem feudistæ duobus locis commemorant. lib.2.tit.21. et tit.36. Sed eam posteà multis in locis vitiant. Nam et fœminis infeudationem concedunt, & impuberibus, id est minoribus annis XIIII. Vasallorum filijs, non modò feudum paternum retinere permittunt: verum etiam quibusuis alijs impuberibus nouum attribui feudum concedunt. lib.2. titul.26. §.13. Ita tamen vt alij qui munus militiæ intereà sustinere poßint, substituantur. Iure autem Romano, id est, Tullij regis instituto, & Semproni

pronia lege militaris ætas definita est anno demum decimo septimo, vt scribit Plutarchus in Gracchorum vita: tametsi Tribuni militum impuberes esse potuerint ex l. vlt. C. de test. milit. opinor, vt alius eorum nomine munus illud tantisper exerceat. Liuius lib. 25. Et, si qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur, etiam si nondum militari ætate essent, milites facerent. Tribuni plebis, si eis videretur ad populum ferrent, vt qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis stipendia procederent. Itaq; cùm Ludouicus quartus Francorum Rex Richardum puerum Nortmannorum Ducem in vrbe Rhotomago subducere tentasset, plebis, tumultu perterritus: Ille (inquit Alb. Krantz.) verbum demandat, nihil se nociturum puero, paternam illi ditionem saluam fore: solemniter illum in conspectu populi inuestit de feudo: sacramenta accipit à tutoribus. lib. Nortm. 3. cap. 8. Et Sigebertus in Chron. sub ann. 1180. Iohanna, inquit, vxor Regis Siciliæ peperit ei filium: qui cùm à baptismate reuerteretur, pater inuestiuit eum Ducatu Apuliæ per aureum sceptrum, quod in manu gerebat. Lambertus Schafnaburg. Anno 1052. Imperator natalem domini Poletha celebrauit: vbi filio suo Henrico adhuc cathecumeno principes regni sub iuramento fidem promittere fecit. Et Annales nostri testantur regnante Carolo V. Francorum Rege lata lege regia institutum fuisse, vt regis mortui filius natu maximus anno ætatis XIIII. coronaretur, & fidelitates atque hominia procerum & Baronum suorum reciperet. Iacob. Vuympfelingus Epit. cap. 50. Adelberto mortuo Bohemi de Rege disceptantes, licet Regina filium Regem natum in cunabulis ostenderet, in varias partes scinduntur: nonnullis persuadentibus, vt

Sigis-

Sigiſmundi & Alberti Regum meminerint: nepotem filiumq́ Ladiſlaum ne reſpuant, contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant, fœdera cum Auſtralibus percuſſa ne violent, pupilli atq́ orphani miſereantur. At in contrarium ij qui Albertum Regem oderant, proponunt Regem à regendo dictum, qui regendus ſit, Regem vocari non poſſe. Vicit hæc ſententia, &c. Relictis igitur Feudiſtarum argutijs ſummam iuris feudiſtici ſic conſtituemus: vt qui, muti, ſurdi, cæci, membris debilitati, qui clerici, aut monachi ſunt, aut viuo patre dominum læſerunt, aut præſtare fidelitatē detrectant, ab omni & noui & hæreditarij feudi beneficio excludantur. Qui verò nothi aut adoptiui ſunt, nouum feudum nouo beneficio accipere poſſint, hæreditate verò & ſucceſſione non poſſint. Fœminæ verò & nouo beneficio, & ſi ita pactum eſt, ſucceſſione capere feudum poſſunt. De muto, ſurdo, & debilitato, textus eſt lib. 1. tit. 6. § . 3. & lib. 2. tit. 36. vbi feudiſtici iuris vitium ſingulare animaduertitur. quod enim priore loco vetatur, idem poſteriore diſertè permittitur. De clericis & monachis textus eſt in lib. 2. tit. 21. & tit. 26. § . 7. & tit. 30. vbi conſtituitur, vt Vaſalli monachiſmum induentis feudum, ſi nouum eſt, domino: ſin hæreditarium, agnato proximo acquiratur: & ratio Theologica ſubiungitur: Quoniam feudum militaris clientela eſt: qui verò mundo militat, Chriſto militare non poſſe, intelligendum eſt, tamen quod dicitur à monachis feuda remoueri, ſic accipiendum eſſe, vt cùm feudi duæ partes ſint, quarum altera in percipiendis prædiorū fructibus: altera in militari labore conſiſtit: ſuperiorem ſibi partem monachos ſumpſiſſe, alteram quæ laborioſa eſt, reliquis delegaſſe. Nam lib. 2. tit. 40. § . 3. dilucidè ſcribitur, Epiſcopos, Abbates, cæterosq́ clericos

feuda

feuda beneficio Regum ac Principum recipere: at in D.li. 2.21.ti.militares ab ÿs labores remouētur: cui iuri feudistico Valentinianum ius aduersatur in l.quidam ignauia 26.C.De decurionib.libr.10.Iam verò qui iurare fidelitatem recusant, & si feudistico iure inuestiti sunt, tamē frui feudo non possunt, nisi fortè feudum ea lege datum esset, vt Vasallus fidem non obligaret.lib.2.tit.3.§.4.& lib.2.ti. 16.& li.2.tit.23.§.4.vbi traditur, feuda quædam ita dari, vt pro his fidelitas non sit præstanda, in quo vitium feudisticum notauimus: quia cùm feudum definiatur Clientela, & eiusmodi necessitud à fide obligandac onstet, certū. est pactum contra naturam contractus adhibitum non valere.l.cum precario, 12.D. de precar. Ad hunc numerum ascribendi sunt filij, qui patre viuo in patroni offensionē ob aliquod peccatū inciderunt: qui nisi maturè illum placarint, atque in eius gratiam redierint: tanquam indigni à paterna successione feudali remouentur.libr.2.ti. 55.§. 6.& tit.51.§.2.De nothis verò ità constitutum est, vt ne legitimati quidem paterno feudo succedant.lib.2.tit.26.§. 12.sed quæ lex vnius generis infeudationem prohibet, non eadem continuò alterius generis prohibet. arg.l.cum prætor, D. de iudic.l.ex eo, D. de testib.l.inter socerum, 26.§. cùm inter, C.de pact.dota. Quod eodem modo de filijs adoptiuis intelligendum est: qui & si ab hæreditaria feudi successione excludantur, à nouo tamen noui feudi beneficio, cùm ab extraneo confertur, excludi non possunt.lib.2. titu.26.§.10. Albertus Krantzius lib.Dan.8.cap.1. Ericus Pomeranorum Dux à Margareta Regina trium Regnorum adoptatus filius in Regem assumitur. De fœminis autem posterius exponemus. Nunc illud restat, vt quæramus, vtrum Vasalli præsentia in infeudatione requiratur, an

etiam infeudari absens possit: quippe cùm inuestitura (per quã quis in Vasallũ cooptatur,) solemnitas quadã sit, non absimilis adoptioni, quæ peragi inter absentes non potest. l.post mortem,25.§.1.D.de adop. Sed vt proximo superiore capite docuimus, Feudistæ non modò inuestituram per procuratorem, atque adeo per seruum dari posse statuũt: verum etiam per eosdem recipi.lib.2.titu.4.§.3.& titul. 58.§.3. Quod tamen parum militari conditioni, ne dum equestri ordini decorum videri, superius expositum est: cùm etiam ab infeudationis testimonio serui arceantur. lib.2.tit.58.§.2.

De Feudis muliebribus.

CAPVT XV.

IN disputatione de Feudis muliebribus operæpretiũ est inprimis Feudistarum harmoniam & consonantiam attendere:& hos inter se locos comparare.lib.1.tit.1.§.3. & titu.6.§.2.& tit.8.§.1.& §.3.& tit.14.§.3.& tit.24. & lib.2.tit.11.& tit.17.& tit.30.& tit.50.& tit.51.§.4. Cùm autem alia feudistici iuris vitia sunt innumera, tum illud non mediocre, quòd feuda quæ rei militaris caussa comparata sunt, certis tamen casibus fruenda mulieribus permittuntur: cùm tamen aliquot locis feudistæ statuãt, ei qui fungi feudali officio non potest, beneficium feudale adimendum esse.lib.2.tit.30.& tit.35.mulier autem faydam leuare non potest: vt dicitur in Lombard.libr.1.tit.9. l.si quis hominem. verissimumq; esse cùm experientia, tum omnium ætatum historia ostendit, quod Vlpianus noster scribit in l.quæritur,14.D.de ædil.edict. maximum ac præcipuum munus fœminarum esse, accipere ac tueri conceptum. qua de caussa mulier ipso iure ad paterni feudi hæredi-

reditatem non admittitur. lib. 1. tit. 1. §. 3. & titu. 8. §. 3. & titul. 24. Proles enim fœminini sexus, vel ex famineo sexu descedens ad huiusmodi successionem aspirare non potest. ait text. lib. 2. tit. 11. §. 1. quippe, cùm etiam multorum barbaricorum legibus ab Allodiorum hæreditate excludantur vt legis Salicæ ti. 62. Ripuariæ tit. 58. Angl. ti. 7. Itaq; mirum videtur, quod Iohannes Tritemius Chron. cap. 29. scribit anno 1299. cùm Iohannes Hollandiæ Comes sine liberis obijsset, Iohannem Hannoniæ Comitem filium Adelheidis sororis Vuilhelmi quondam Regis Romanorum, iure propinquitatis Comitatum assumpsisse, Hollandiamq; totam suo dominio coniunxisse. Imperatorem autem Albertum qui contra eum arma sumpserat, & vacantē Hollandiæ Comitatum Rom. Imperio vindicarat, tamen ab Archiepiscopo Coloniensi pacatum ei Comitatum illū in feudum semper accipiendum concessisse. Duobus autem modis feudum à muliere acquiritur: Beneficio, siue (vt nostri loquuntur) inuestitura: & pacto successorio. Sed inuestituræ nomen eò minus propriū est, quia etiam illud quod successione adeptum est, inuestitura confirmari oportet. li. 2. titu. 24. & tit. 40. Quod autem placere nonnullis video, vt aliud sit feudum muliebre, aliud feudum mulieris: & muliebre dicatur, de quo mulier primum inuestita est: mulieris verò quod à patre in mulierem pacto vel priuilegio peruenit: ego ne vllam quidem eiusmodi differentiæ notam in his libris reperio: non magis, quàm illius iuris, vt muliebri feudo filij & filiæ pariter æqualiterq; succedant: mulieris feudo filij ex æquitate: filiæ, ex pacto. Nam apertè in lib. 2. titul. 30. fœmineum tribus locis indistinctè dicitur, quod ad mulierem quocunque modo peruenit. Beneficio muliebre feudum acquiritur, cùm patronus mulieri

feudum fruēdum nouo iure attribuit: siue id è maiorum, siue è minorum feudorum genere sit. vnde Reginæ & Ducissæ & Comitissæ dicuntur: & in his libris Abbatissæ lib. 1. tit. 1. §. 1. & lib. 3. tit. 1. §. 1. quarum beneficio in Regaliū feudorum ordine numerantur: lib. 2. tit. 40. Licet igitur Imperatori, aut Capitaneo, aut Valuasori, nouo beneficio mulierem feudo inuestire: siue id recens, siue paternū mulieris feudum sit: quod vel pretio accepto patronus ei adhibita inuestitura condonet: vel contemplatione paternæ virtutis & seruitiorum quæ à defuncto receperat. lib. 1. tit. 24. Quo loco etiam significari videtur, nouum hoc in Vasalli mortui filiam beneficium iure gentilitio, quod generi posterisq́ Vasalli quæsitū fuerat, anteponi: vt quamuis extent posteri, quibus feudum illud gentilitio & hæreditario iure debeatur, tamen propter illud patroni in mulierem beneficium excludantur, cùm tamen ius feudisticum ita comparatum sit, vt eripi ius in feudum nisi crimine damnatis non possit. lib. 3. tit. 4. §. 1. & aliјs locis innumeris. Vtcunq́ sit, muliebris huius de feudo paterno inuestituræ exemplum hoc extat apud Io. Tritemium Chron. cap. 30. vbi sic scribit: Anno 1310. Henricus Romanorum Rex magnum conuentum Principum Spiræ habuit, vbi Elizabeth filia quondā Regis Bohemiæ personaliter comparuit, & regno paterno infeudari ab Imperatore se petiuit. Rex autem Henricus Principum vsus consilio eandē filiam cum Regno Bohemiæ Iohanni filio suo Lutzelburgensi Comiti, de consensu procerum Bohemiæ dedit vxorem: celebratisq́ ibidem cùm magna solennitate nuptijs, eum cum vxore & cum exercitu misit in Bohemiam, &c. Iam verò pacto successorio muliebre feudum acquiri dicitur, cùm in nouo feudo constituendo conuenit, vt defici-

ficiente viri li Vasalli stirpe, mulieres succedant: cuius pactionis duos tréue liberos homines testes esse oportet. lib. 1. tit. 15. §. 3. vbi tamen dicitur pactum iuri vel naturæ contrarium, adhiberi in infeudatione nō posse, quasi naturæ, & (vt ita dicam) natiua conditio feudi non ea sit, vt pro clientela militari habeatur. lib. 2. tit. 26. §. 23. & ti. 34. §. 4. Itaq; dictu mirū est quàm angustè ac restrictè ius illud pactionis successoriæ à maxima feudistarum parte interpretatur. In quo primum hæc ab illis pro fundamento Regula ponitur: Nō patere locum fœminæ in feudi successione, donec masculus superest ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus. lib. 2. tit. 17. Itaq; siue ita dictum sit, vt descendentes masculi & fœminæ feudum habere poßint, relicto masculo fœmina excluditur. lib. 1. tit. 6. §. 2. siue hoc modo, vt filij & filiæ succedant. lib. 1. tit. 8. §. 3. siue his verbis: vt habeāt masculi, vel his deficiētibus fœminæ, quamuis vnica filia extiterit, ex qua duo filij nati sunt, quorum vnus filiam, alter filium reliquerit. libr. 2. titu. 17. quasi in primo gradu constitutum in reliquis omnibus repetitum videatur. arg. l. licet, 74. D. de legat. prim. l. Caio Seio, 18. D. de alim. & cib. At cùm ex filia hærede nepos & neptis nati sunt, diuisa sententia est: dißidentibus inter se summis feudistarum Capitaneis Oberto & Gerardo, quorum hic mares tantùm, ille etiam mulieres admittebat. libr. 2. tit. 51. §. 4. & tit. 50. Qua disputatione & signiferorum concertatione, superiora illa iura omnia euersa, & in medio relicta sunt. Quinetiam maior aliquantò feudistarū concertatio memoratur in quæstione, An feudum muliebre ad mulieres ex Vasalla prognatas sine speciali pacto ipso iure trāsferatur. Nam cùm tam multis horum librorum locis pactiones eiusmodi contra fœminas interpretentur,

quasi feuda naturaliter à fœminis abhorreant, tamen Obertus & Gerardus mulieribus blandiuntur: alij solos masculos admittunt.lib.2.titu.30.quorum adiuuari fortasse sententia potest arg.l.1. D.de iur.immunit. & l.vacatio,13. D.de mun.& honor. vbi vacatio generi posterisque concessa ad eos qui ex fœminis nati sunt, non pertinet: videlicet quia mulier familiæ suæ caput ac finis est.l.pronuntiatio.195.D. de verb.signifi. Hanc tamen feudorum naturam aliquantò pòst magnopere degenerasse, vel ille locus ostendit, in capit. Extraord.§.32.vbi feudum militi datum sub conditione certi seruitij, quod mulier commodè præstare posšit, quamuis nihil de fœminæ succeßione in inuestitura cautum sit, tamen ad ipsam transfertur. Illud ad extremum in superiore illa regula notandum est, quia non infinitè masculos omnes mulieribus anteponit, sed eos demum qui ex primo inuestito prognati sunt, nihil obesse, quominus in feudo fratribus duobus ea lege dato, vt deficientibus masculis fœminæ succedant, vnius filia patruo suo superstiti præferatur.lib.2.ti.18. Ex quo consentaneum est, vt etiamsi alter quoque relicto filio decederet, tamen hic eius filius alterius filiam non excluderet. Lex enim de masculis ex inuestito prognatis disertè scripta est: & (vt feudista scribit) suis quisq; potius, quàm alter alterius liberis cauisse intelligitur. Sed hæc quidem de mulierum succeßionibus hactenus. An verò Vasallæ matri filius succedat, & si inter feudistas dubitatum est, ex æquitate tamen constitutum fuit, vt eos admitti liceret.lib.1. tit.15. vbi cùm indefinitè, simpliciter, & indistinctè text. loquatur, non video, cur differentia inducatur, vt muliebri feudo filius & filia pariter succedant: mulieris feudo non succedant. Cuius iuris nullum adhuc in his libris vestigiũ animaduerti.

Qua-

Quarum rerum constitui Feudum possit.

CAPVT XVI.

PRoximum est, vt quarum rerum feuda constituantur, videamus. Constituuntur autem rerum immobilium & iurium duntaxat. nam mobilium constitui non possunt. lib.2.tit.1.§.2. Sciendum est, inquit feudista, feudum siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohaerentib. aut in ijs quae inter immobilia commemorantur: (veluti cùm de camera, aut de cauena feudum datur) posse consistere. Ac primum de priori videamus. Solum, est ipse fundus: at aedes solo imposita, & sylua, & arbores, & sata, & vites, solo cohaerere & contineri dicuntur l. quia aceruus, 10. D. quod vi aut clam. & l.1.§.2. de vi armat. De omnib. simul exemplũ extat apud Abbatẽ Vrsperg. in vita Fride. II. Dumq́3, inquit, Papa nollet desistere ab excommunicatione Imperatoris, ipse Imperator conuocauit ad se de ciuibus Rom. potentissimos ac nobilissimos, de familia eorũ, qui dicuntur Frangentes panem, & de alijs ad quos respectum habebat Populus Roma. habuitq́3 cum illis tractatum, qualiter eos faceret Vasallos Imperij: & vt sibi faciant hominium, & fideliter assistant in omnibus caussis. Iussit itaque eosdem sub certa aestimatione pretij & censu computare, quantum valeant omnes res ipsorum immobiles, quas habebant in ciuitate, tam in aedificijs, quàm in agris, & vinetis & mancipijs & alijs rebus. Quo facto omnes res illas dato pretio comparauit ab eis, & easdẽ res ipsis in feudum concessit, ratione fidelitatis quam deberẽt sibi & Imperio. Quocirca ijdem reuersi, cùm Papa rursus excommunicaret Imperatorem, fecerunt, vt à populo pelleretur turpiter extra ciuitatẽ. Nũc de singulis videamus ac primũ de rebus soli, qualis est area, & fundus, & aruũ,

& hortus.l.si areæ,73.D.de vsuf.& l.repeti.5.§.2.& §.3.& l.fundo,8.cum seq.D.quemadm.vsusfr. amittatur. Itemq́; fodinæ,siue sectura, auri,argenti,ferri,plumbi,& cæterorum metallorum,itemq́; lapidis,calcis,arenæ,picis, cretæ,sulphuris.l.item si. 9.& l.si cuius,13.§.inde.D.de vsufr.Hinc feudum in manso constitui dicitur.lib.1.tit.4. §.6.Si quis de manso vno feudi nomine inuestituram acceperit.Nam Mansum esse agri certum modum in dictionario exposuimus. Iam in rebus soli, lacus etiam & stagna numeranda esse arbitror, quorum vsumfructum constitui constat.l.quid tamen.10.§.1.D,quib.mod.vsusfr.amitt.Solo autem cohærentia sunt, veluti castra, quorum feudum constituitur.libr.1.titul.4.§.4.cæteraq́; ædificia,quorum vsusfructus iure ciuili constituitur,l.7.D.eod.vbi Vlpianus ait ædiũ vsufructu legato,quicunq; reditus est,ad fructuarium pertinet:quæq́; obuentiones sunt,ex ædificio,ex areis & cæteris quæcunq; ædium sunt,sylua cedua,arundinetũ, sylua palaris. l.item si,9.in fin.& l.seq. D.eod. Atque ita commodius hunc locum interpretari posse arbitror, quàm de solo affixis, vel quæ propter ædes habentur: qualia Vlpianus recenset,feras,claues,claustra,& ruta cæsa,& putealia, & eiusmodi multa:quorum absurdum est quærere an constitui vsusfructus posßit. Sequitur genus aliud rerum quarum constitui feudum potest: Eorum,inquit, quæ inter immobilia connumerãtur: veluti cùm de camera,aut de cauena feudum datur.lib.2.tit.1.§.2. Mendosè autem feudistæ immobilia dixerunt, quæ Iurisconsulti iura verè ac propriè appellant.quales sunt pensiones pecuniariæ,aut annonæ Vasallo ad victum cultumq́; attributæ. Hæc neq; mobilia,neq; immobilia dici possunt: atq; ab ijs perspicuè separantur,in l.à Diuo Pio,§.sic quoque,& §.pen.D.de re

iud.

iud.l.seruum, 44.§.eum qui,& l.legatum, 105. D. de legat.prim.& l.cum hæreditas, 36.D.ad Trebell. & l.heredes, 25.D.fam.erciſc.Neq; contrariam ſententiam adiuuari poſſe puto ex l.2.C.de ſeruit.& aq.quoniam aliud eſt iura & res incorporales cenſeri res immobiles, aliud iura quædam rei immobilis eis tribui. Multò minus ex Nouell. 7.vbi Imperator iubet ea lege, qua res eccleſiæ immobiles alienari vetat, contineri etiã ciuiles annonas. Atqui idem iubet de colonis & mancipijs ruſticis, quæ tamen nemo idcircò immobilia dixerit. non igitur immobilia hæc haberi iubet, ſed eodem iure eſſe, quo immobilia. Sed latius hac de re in lib. obſeruat. III. diſſeruimus. Illud potius quærendum eſt, cùm ſuperius docuerimus, feudi duas eſſe partes: ſubiectum, (ſiue vt Vlpianus Græco more appellat, ſubſtantiam, quale eſt prædium:) & Accidens, quod in iure vtendi fruendi conſiſtit: quemadmodum iurium conſtitui feudum poſſit? nam iurium, (veluti ſeruitutum) vſumfructum conſtitui non poſſe, conſtat ex l. 1. D. de vſuf. leg.l.videamus, 19. D.de vſur. l.cum eſſent.33.in fi.D. de ſeruit.ruſtic.quippe cùm eiuſmodi vſusfructus nulla ſit hypoſtaſis, et (vt Vlpianus appellat) ſubſtantia? qua de cauſa ne in fundo quidem vectigali hoc eſt emphyteuſi, ipſo iure conſtituitur? l. 1. D. quib. mod. vſuſf. Veriſſimum eſt igitur feuda propriè dici non poſſe, niſi quorum corporalis hypoſtaſis ſubeſt: nominis tamen cauſſa, & (vt Dialectici loquuntur) ὁμωνύμως paſſim appellari. Neq; rurſus minor difficultas exoritur, quod res omnes mobiles ab earum numero, quarum conſtitui feudum poteſt, excluduntur.lib.2.tit.1.§.2.primùm quia iure ciuili earum etiam vſusfructus conſtitutus valet.l.vſufructu.7.D.de vſuf. & l.1.D. de vſuf.ear.rer. vbi Vlpianus ait, omnium rerum

quæ in cuiusq; patrimonio sunt, vsumfructum constitui posse: etiam si vsu consumantur: Adeo vt pecuniæ & mancipiorum & nummorum veterum constitui vsusfructus, aut potius quasi vsusfructus possit l.1.& l.seq.D.eo. Deniq; post S. C. nulla res est, cuius non constitui vsusfr. possit. l. vsufructu, 69. D. ad leg. falc. l.1. D. de vsuf. legat. Itaq; in lib.2. tit.1. §.2. & tit.20. feudista statuit, pensionem pecuniariam, quam de camera, & item annonam, quam de Cauena nominant, feudi nomine rectè attribui. & lib.2. tit.25. §.1. vt patronus qui laudatus Vasallum non defendit, vel alterum feudum, vel pretium quanti feudum euictum fuit, feudi nomine persoluat. Et lib.2. tit.44. si Vasallus feudum suum domini consensu alienarit ea lege, vt quotannis certa ei pensio eo nomine præstetur, pensionem illam pecuniariam pro feudo retenturum. Quid ergo est? An dicemus, non in pecunia, quæ mobilis est, huiusmodi esse feuda: sed in pensione ac nominibus, quæ iura numerantur? d. l. hæredes, 25. D. fam. ercisc. At Iurisconsulti vsumfructum isto modo constitutum, in pecunia numerata constitutum appellant: eumq; à pensionibus & nominibus separant l.3. D. de vsuf. ear. rer. Quare ita meo iudicio constituendum est, vt quia feuda non iam tanquam vsusfructus, sed perpetuo iure constituuntur: hoc est Vasallo, Vasalliq; generi & posteris: res autem mobiles fluxæ & caducæ sunt, facileq; consumuntur: earum constitui verum & proprium feudi genus non possit: feudastrũ possit: quippe quod pro domini voluntate adimitur lib.1. tit.2. Pecuniæ autem numeratæ feudum verè proprieq; constitui dicatur: cùm vtrùm alimenta in fructibus, an in pecunia cõstituantur, nihil interfit. l. Stichus, 20. D. de alim. & cib. legat. Deniq; & beneficium & seruitium feudale rectè in

pecunia

pecunia numerata constitui posse, patet etiam ex eo quod Platina in Clemente III. scribit: Papam illum Carolo Ludouici Francorũ Regis consanguineo Siciliæ Regnum ea lege in feudum dedisse, vt quotannis quadraginta aureorum millia ecclesiæ Romanæ penderet: & alio loco: à Regina Neapolitana vrbem Auenionem emisse, permutato tributo annuo pecuniario, quod eius feudi nomine quotannis Pontifici pendere solebat. Ergo vt ad institutũ reuertamur, inter iura quorum constitui feudum potest, habitatio quoque numeranda est: vt in capit. Extraord. Itemq́ venationes, aucupia, piscationes, quarum vsusfructus constituitur. l. vsufructuarium, 62. D. de vsuf. Sed inter iura, quorum constitui feudum potest, principem locum obtinent, dignitates, imperia, magistratus & potestates: quales sunt Ducatus, Comitatus, Marchionatus, episcopatus, abbatiæ, cæteraq́ opima sacerdotia lib. 2. tit. 10. & lib. 1. tit. 1. §. 1. Eodem in numero sunt etiam magistratus & honores, vt consulatus qui per inuestituram mandantur: vt in lege Frider. de pace Constant. lib. Feud. 2. tit. 62. Sigebert. in Chron. Anni 1176. Rex Scotiæ fecit Regi Angliæ homagium & Ligantiam de omni terra sua, &c. Præterea Rex Angliæ dabat honores, episcopatus, abbatias, & alios honores in Scotia. Idem sub anno 1170. Henricus filius Regis Anglorum fecit homagium Regi Francorum de Andegauensi Comitatum, & de Cenomanensi, & de Ducatu Britanniæ. Nam de Nortmannia ei fecerat ante homagium: & concessit ei Rex Francorum vt esset Seneschalcus Franciæ, quod pertinet ad feudum Andegauense. Aimoinus lib. 5. cap. 36. Abbates etiam & Regni primores ac Vassi Regij se illi commendauerunt, & Sacramento secundum morem

fidelitatem promiserunt. Itemq; Aduocatiæ: lib.2.tit.27. §.15. Item Guardiæ, & Guastaldiæ: hoc est Custodiæ & Procurationis, quarum hæc natura est, vt anno exacto reuocari possint. lib.1.tit.2. Præterea feudum vel potius feudi spes constitui potest in feudo alieno: vt feudo quod iam alteri constitutum est, inuestiri alter, vt post possessoris mortem habeat, etiam sine prioris consensu possit: mitti tamen in possessionem sine ipsius consensu non possit. qua tamen de re commodior deinceps disputandi locus erit sub. cap. de Reali feudorum iure. Neq; verò rei propriæ tantùm, verùm etiam communis constitui feudum potest. lib.2.tit.58. §.3. quæ non modò socio, sed etiam extraneo pro virili parte alienari potest, siue per venditionem. l.1. & l.3. C. de commun. rer. alienat. & l.1. C. comm. divid. siue per donationem: l. portionem, 12. C. de donat. qua de caussa non dubitatur, vsumfructum quoq; in re communi tertio alicui pro alienantis parte constitui posse. l. si proprietas, 9. D. de vsufr. accresc. l. vti si ui, 5. §. si pactis, D. si vsuf. petat. l. Sempronius, 25. §.1. D. de vsufr. legat. Quinetiam video non ab vno tantum domino constitui feudum in re communi posse, verum etiam à duobus. lib.2.tit. 38. Hactenus de rebus, quarum constitui feudum potest, satis videtur dictum. Deinceps de ijs, quarum constitui non potest, videamus. Superius demonstratum est hoc in numero primùm collocari res omnes mobiles: quod tamen quemadmodum accipiendum esset, exposuimus. Alterum genus feudistæ numerant earum rerum, quarum prohibita alienatio est. lib.2.tit.3. §.2. quo in numero infrà scriptæ ponendæ sunt. Res litigiosæ. l.2. & l. vlt. C. de litig. Item fundus dotalis: l.1. §. & cùm lex, C. de rei vx. act. Item bona filij, in quibus pater vsumfructum habet.

l.1. C.

l.1.C.de bon.matern.l.vlt.§.filij autem,C.de bon.quæ lib. Item res quæ fideicommissoriæ restitutioni obnoxiæ sunt. l.vlt.§.sed quia,cum auth.res quæ, C. commun.de legat. Item res quæ in hæreditate sunt,tantisper dum delibera-tur.l. ait Prætor, 7. D. de iur. delib. Item res communes cùm diuisio postulata est.l.1.C.commun.diuid.Rei autem alienari prohibitæ appellatione non modo eæ continentur, quæ à lege prohibitæ sunt, sed & quæ à testatore, aut pa-ctione contrahentium. vulg. l. vltim. C. de reb.alien.non alien.quanquam à feudistis casus excipitur, cùm gentili-tij prædij, quod extra familiam alienatum retrahi ab agnato potest, feudum constituitur: quamuis enim alie-nari nisi agnato non poßit, dari tamen cuiuis extraneo in feudum potest. lib.2.tit.3. §.2. & tit.35. §.1. Res igitur extra familiam alienari per testamentum prohibitæ dari in feudum non possunt.l.filiusfa.114. §.diui,& §.seq. D. de legat.prim. & l.peto, 69. §.fratrem, & l.cùm pater, 77.§.libertis, 27. D. de legat.2.

Quibus modis Feudum acquiratur.

CAPVT XVII.

PRoximum est, vt videamus quibus modis feudum acquiratur: quorum ego sex esse animaduerto: donationem, emptionem, permutationem, succeßionem, præscriptionem & inductionem in possesßionem. Ac donatio quidem frequentisßimus feudi constituendi modus est, qua de caussa paßim beneficium appellatur. vt lib. 2. tit. 23. §. 2. Est autem donatio alia mera & directa, quæ liberalitatis exercendæ tantùm caussa fit: alia negotialis, quæ cum liberalitate negotij quandam gestionem et conditionem adiunctam habet.l.1.C. de donat.quæ sub mod. cuius-

cuiusmodi feudalitia donatio multò maxima ex parte est: plerumq; enim sub certi officij, siue seruitij conditione contrahitur: siue seruitium nominatim definitum sit, siue non sit li.2.tit.23.§.2. Quanquam interdum mera & simplex donatio est: veluti cùm neq; fidelitas iuratur, neque seruitium vllum debetur: vt lib.2. titul.16. & tit.24.§.2. Item lib.1. tit.24. vbi mulieri propter patris ipsius officia & merita feudum datur. Sed feudum quod in dotem marito datur, negotialis donatio est.li.2.tit.9.§.2. Dos enim negotialis donationis species appellatur: in l.vlt. C.de donat.ante nupt. Itemq; feudum quod pro anima iudicari dicitur, id est clericis, mercenarijs sub conditione precum, aut pronunciandarum aut admurmurandarum attribui.lib.2.tit.9.§.2.& ti.55. Secundus acquirendi feudi modus est Emptio: cùm certo pretio accepto feudum fruendum datur lib.1.tit.16. vel viro: (vt lib.2.tit.9.§.1. & §.2.& lib.2.tit.26.§.21.& §.26.) vel mulieri: (vt lib.1.tit.24.& titul.5.& tit.18.§.1.) Quod tamen summum esse iuris feudistici vitium, vt venale beneficium dicatur, patet ex l.filium, 20. D.cont.tab. Et ex lib.feud.1.tit.27.§.1.vbi dicitur, feudum non sub prætextu pecuniæ, sed honore & amore domini acquirendum esse: nisi rursus dicamus nominis caussa beneficium hoc esse: vt manumissio quæ fit accepto pretio. Manumissor, inquit Marcellus, etiam si non gratuitum, beneficium tamen præstitit. l.3. D. de obseq.par.& patron. Cùm autem pretio numerato acquiri feudum possit, quæsitum est, an lege commissoria comparare liceat: cùm conuenit vt pignus Vasallo datum non soluta ad diem pecunia feudi iure teneatur: sed eius rei ius propter feudistarum dissentionem in medio relictum est: vti patet ex lib.2.tit.51.§.7.& lib.1.tit.27.§.2.

Mirum

Mirum est autem cùm feudistæ tam multis locis feudum numerato pretio vendi permittant, quidni etiam fundum, qui iure ἀντιχρήσεως fruendus creditori datus est, in diem non solutæ pecuniæ pro feudo relinqui non permittant. Sed operæpretium est, huius rei exemplum proferre, quod extat apud Albertum Krantzium lib. Dan. 8. c. 35. vbi sic scribit: Interim passus Rex pro sua mansuetudine queri mercatores terra mariq́; spoliatos, clementerq́; singulis pro sua cuiq; conditione respondit. In eum tamen res vergebat exitum: vt concilio Lubecensi pro liquidato ciuium damno oppidum Kilonem, cum arce sua in pignus daret: soluto tamen in præsens ære certorum milium. Pignus vocant: & pignoraticium contractum. Ego ex intentione contrahentium veram arbitror emptionem: cum pacto tamen redemptionis, quod fas & iura sinunt. Alioqui in sortẽ computaretur si pignus esset, quicquid eo nomine proueniret. Hæc Krantzius: non admodum, vt mihi quidem videtur, ad iuris rationem accommodatè. Nam cùm Rex pro pecunia quam Lubecensibus debebat ditionem illam suam fruendam illis attribuisset, tantisper, dum debitam summam solueret: sine dubio ἀντίχρησιν contraxerat, quam esse pignoris speciem Marcianus apertè ac dilucidè testatur in l. si pecuniam, 33. de pignorat. act. & in l. si is qui, 11. §. 1. D. de pig. Itaq; neq; Lubecenses eam ditionem pro dominis possidebant: & facultas arcis soluta pecunia repetẽdæ integra Regi manebat. Deceptus autem videtur Krantzius peruulgato Canonistarum errore ex cap. 1. & cap. 2. de empt. & vendit. in extrauag. vbi peruulgata redituum emptio comprobatur: quasi pacto de redimendi facultate adiecto emptionis contractus non impediatur. l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.

& vend. sed animaduerti oportuit, ea conuentione non fundum, sed fundi prouentum solùm alienari. In emptione autem solidum verumq; rei pretium æstimari: cuius in isto Canonistico conuentionis genere ratio habetur nulla: quemadmodum iampridem docuimus, lib. obseruat. 2. cap. 1. Tertius acquirendi feudi modus est, permutatio: quam feudistæ Cambium appellant: cùm vel feudum feudo commutatur, vel proprietas pro feudo traditur. vt lib. 1. tit. 4. §. 3. & li. 2. tit. 25. & li. 3. tit. 4. §. 4. Nam & proprietatem pro feudo, & contra feudum pro proprietate commutari, patet etiam ex illo Platinæ loco, in Clement. VI. Vrbem, inquit, Auenionensem à Regina Ioanna emit: eius enim patrimonium habebatur. Persoluitur pretium feudi permutatione: tantundem enim et eo amplius ob regnum Neapolitanum ecclesiæ Romanæ debebat.

De succesione feudali, qui quartus acquirendi feudi modus est.

CAPVT XVIII.

QVartus acquirendi feudi modus est, successio. Per successionem quoq; (inquit feudista) sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. lib. 2. tit. 11. Cùm autem successio alia sit legitima, alia testamentaria: & rursus alia vniuersalis, alia singularis: considerandum est, cui earum generi sit in feudis locus. Ergo ex Vasalli quidem parte, cuicunq; successio permittitur, tota legitima est. neq; enim Vasallo de suo feudo testamenti factio est. lib. 1. tit. 8. §. 1. quippe, cùm Lotharij & Conradi instituto feuda Vasallorum liberis posterisq; prodantur, lib. 3. titul. 4. & lib. 1. ti. 1. §. 2. Extranei autem hæredis institutio pro alienatione numeratur. l. peto, 69. §. vltima. D. de legat.

sec. Neque verò institutum istud à iuris ciuilis ratione omninò alienum est. Nam isto modo viuus libertus (inquit Iulianus) donare benemerentibus amicis potest: legare verò, nec benemerentibus amicis potest, qui Patroni partem minuat. l. viuus, 5. D. si quid in fraud. pat. Sic igitur Vasallus suum feudum viuus dare alteri in feudum potest: legare autem non potest. Præterea non modò alieno legari feudum non potest, sed ne vni quidem ex filijs prælegari: ne filius patrem potiùs quàm patronum, beneficij auctorem agnoscat. argu. l. si arrogator, 22. in fi. D. de adopt. l. si seruo, 84. & l. testamento, 90. D. de hær. instituen. & l. cum duobus, 52. §. idem respondit. D. pro socio. Quòd cùm ita sit, satis equidem admirari non possum, quid in mentem venerit auctori Speculi Saxonici, cùm articul. XIII. ita scripsit: Quamuis de iure feudali dominus vnum duntaxat ex filijs cum feudo patris mortui valeat infeudare, non tamen concedit ius terræ vt id ipsum solus retineat, quin fratres ipsius ad æqualem admiserit secum in feudo portionem. Sic etiam non permittit ius terræ, vt si pater vnum de filijs suis cum omni feudo suo emancipasset, is solus totũ post patris mortem nulla cum fratribus suis diuisione desuper facta, valeat obtinere. Vnde licet iure feudali super hoc ipsum impetere non valebunt, iure tamen prouinciali si contra eum agant, eundem ad iustam & æqualem diuisionem compellent. Quibus ex verbis, potius quàm illius auctorem libri tantæ imperitiæ arguamus, coniecturam capiemus aliud ius feudale intelligi, quàm quod his Langobardicis libris descriptum est. Cur autem pater non possit in diuisione, quam viuus inter liberos facit ex l. vltim. C. fam. erisc. l. parentibus, 8. C. de inoff. testa. etiam de feudo inter ipsos statuere, caussam esse nullam arbitror. Quæri

autem potest, cùm alienatio inter viuos à Vasallo domini permissu ac voluntate facta valeat, an legatum feudi Vasallo factum, rati habitione domini confirmari possit. Dubitandi caussa est, quia nominatim sancitur, ne dispositio Vasalli testamentaria valeat. Iuri autem publico priuatorum voluntatibus non derogatur. l. quod bonis, 15. §. 1. D. ad leg. Falc. l. nec ex pratorio, 27. de regu. iur. Sed cùm etiam in legitima feudi cessione patroni inuestitura requiratur: li. 2. tit. 3. quamuis patronus hunc legatariū inuestiat: tamen nō in demortui locum succedere, aut ab ipso beneficium habere: sed nouo patroni beneficio inuestitus videbitur: vt li. 2. ti. 9. & exemplo mulieris, cui patronus pro meritis paternis feudi paterni inuestituram concessit. lib. 1. ti. 24. Atq; hæc quidem de Vasalli parte hactenus. Vtrum autem vniuersalis, an particularis successio sit, maior quæstio est. nam exhæredato notæ caussa filio feudum concedere, nulla ratio est. arg. l. Sed cum iure feudali filio non liceat repudiata patris hæreditate feudum retinere, agnato liceat. lib. 2. titu. 45. consentaneum videtur statuere, in filij persona successionem vniuersalem esse, in agnati verò singularem. Iam verò ex iure ciuili disputari posset, quemadmodum patronis licuit libertos suos vni alicui ex suis liberis testamento assignare: sic ius idem patronis in suos Vasallos concedendum esse. Quinetiam non dubitandum arbitror, quin quemadmodum nudæ proprietatis dominus vsumfructum legare potest, etiam si eo mortuo vsusfructus consolidatus sit: l. quod nostrum, 63. & l. si dominus. 72. D. de vsufruct. ita dominus feudum alteri concessum, alteri legare post suam mortem possit. sic, vt hæres domini ad inuestituram & possessionem tradendam obligetur. optimo argum. l. si ego, 9. §. 1. D. de iure dot. Sed quoniam

tam multis & varijs locis de feudali succeßione tractatur, melius est, eos primum qui de liberorum iure commemorant, inter se conferre. lib. 1. tit. 1. §. 2. & tit. 15. lib. 3. tit. 4. §. 3. & lib. 2. tit. 8. §. 1. & tit. 14. §. 2. & tit. 19. §. 2. & lib. 2. tit. 11. §. 1. & tit. 50. Huius autem multiplicis disputationis necesse est hoc tanquam firmamentum constitui: feudum Vasallo datum liberis posterisq; ipsius, qui virilis sexus sunt, datũ intelligi. Nam cùm antiquo iure feuda fructuaria tantùm essent, posteà ab Imperatore quodam impetratum est, vt etiam ad filios transferrẽtur. Deinde ab Imp. Lothario I. siue Conrado Salico rursus impetratum est, vt nepotes quoq; ex filijs admitterentur. lib. 1. ti. 1. §. 2. & ti. 20. & lib. 3. tit. 4. §. 4. De feudis autem mulieribus ita constitutum est, vt quamuis lex Im. quæ liberos ad succeßionem admittit, nominatim de patrũ feudis loquatur: tamen benignitatis ratione in matrum quoq; feudis succeßio filijs ipsarum concedatur. lib. 1. ti. 15. Hoc posito firmamento, deinceps aliquot feudistarum obseruationes ascribendæ sunt: quarum prima hæc est: Cùm de filijs nominatim cautum sit, non modò filias, verùm etiam adoptiuos atq; adeo nothos, quamuis legitimatos excludi. lib. 2. titu. 26. Altera est eiusmodi: Quoniam soli secundi & tertij ordinis Vasalli beneficium illud ab Imperatore impetrarunt: lib. 1. tit. 1. §. 2. ne in regalibus ac primarijs feudis, ea liberorum succeßio locum habeat. lib. 1. titu. 14. §. 1. vbi tamen adhibita clausula est, superiori iuri contraria, vt in feudis quoq; regalibus propter vsurpationem succeßio permittatur: quo dici absurdius nihil potest. quasi verò summa Principum beneficia, eorumq; ius ex vsurpatione & audaci consuetudine, nõ ex prudentia & æquitate pendeant. Verùm vtcunque sit, memoratu dignum est, quod de

nostra Francogallia scribitur à nonnullis omnium autem optimè à Franc. Connano iurisc. libr. 2. cap. 9. cuius verba cautius esse arbitror proponere. Quòd si quis, inquit, nostros annales curiosius euoluerit, cognoscet Ducatus, Comitatus & Baronias quas vocamus, muneris & administrationis olim fuisse, non patrimonij nomina, reuocariq́; potuisse, cùm liberet Principi: certè quidem ad hæredes Ducum & Comitum non pertinuisse. Primus Hugo Capetus ad conciliandos retinendosq́; sibi procerum animos, quorum opera Regnum Franciæ nullo iure occuparat, has, quæ temporariæ erant, dignitates fecit perpetúas: atque ita deinceps pariter reliqua feuda transierunt ad hæredes, dum tamen milites essent. Tertia feudistarum obseruatio est, vt filij posteriq́; omnes æquis ex partibus sine vlla ætatis prærogatiua succedant. quod iure ciuili & prætorio consentaneum est. l. inter filios, 11. C. fam. ercisc. l. 1. C. vnde libe. l. penult. C. commun. diuid. Diuidere tamen inter se feudum suo arbitratu poßint. lib. 1. tit. 1. §. 2. & ti. 8. §. 1. & lib. 2. tit. 11. §. 2. & tit. 50. in fi. vbi de pronepotibus & abnepotibus mentio fit: nam & si feudum natura sua indiuiduum est, item vt vsusfructus, cæteræq́; seruitutes: tamen vtilitatis caussa inductum est, vt materia vsusfructus & feudorũ id est, fructus ipsi diuidãtur. l. 5. D. de vsufr. vbi vsusfructus & pro diuisa & pro indiuisa parte constitui potest. & li. feud. 2. tit. 55. §. 5. vbi Imp. Fridericus statuit vt feuda regalia deinceps indiuidua sint: reliqua autem inferiorum ordinum diuidi cohæredum arbitratu poßint. In quo disputatio exoritur: an ex vno Vasallo plures patrono agnascantur. de qua nobis certus alibi disputandi locus est constitutus. Quarta feudistarum obseruatio est, vt feudũ liberis posterisq́; attributum omnibus inferiorib. gradib. in infini-

infinitum attributum esse intelligatur. libr. 2 titul. 50. cui consentanea est l. 4. D. de iur. immunit. Quod cùm ita sit, sequitur vt feudum non modo ijs qui natura primum liberorum gradum obtinent: verum etiam ijs qui successione illum adepti sunt, nimirum nepotes, aut pronepotes, qui in demortui filij locum subeunt, attribuatur: vt patris sui personam repræsentent: & siue soli sint, siue præter illos filij extent, ipsi tamen vna cum filijs concurrant. lib. 1. tit. 1. §. 3. & tit. 8. & tit. 20. & lib. 3. tit. 4. §. 3. Ergo quod in iure ciuili traditur, vt è filijs, si quis decesserit, eius in locum nepos inferior succedat: ac proinde, siue pari siue impari gradu sint, quibus hæreditas debetur, ea non in capita, sed in stirpes diuidatur: l. 2. & l. 3. C. de suis & legit. l. 1. §. si filius. D. de suis & legit. Idem in feudis valet, vt qui gradu proximior est, vlteriorem non exludat. Itaq; si è duobus filijs alter nepote relicto decesserit, auo mortuo nepos vnà cũ filio æqualiter succedat. At si plures nepotes sint, in stirpes succedent. Quinta obseruatio est, vt liberis deficientibus siquidẽ paternum feudũ sit, frater vnaq; cum eo fratris demortui filij succedãt. lib. 2. tit. 2. §. 2. Qua ex re quæri potest, Anne igitur ex iure feudistico successio siue repræsentatio à Iustiniano inducta in fratrum liberis, locũ habeat? Nouell. CXVIII. §. reliquũ. & Nouell. CXXVII. contra quã iure ciuili constitutũ fuerat: l. 2. §. 1. D. de suis & legit. l. 3. C. de legit. hære. & l. 3. §. si duo, in fi. D. de legit. tut. Quod prima specie videri posset. Verum intelligendũ est, locum hũc nihil prorsus ad fraternã hæreditatẽ ptinere. Nã sicuti cùm frater successurus dicitur, nõ tanquã frater fratri, sed tanquã filius patri succedit: eodem modo cùm fratris demortui filij succedere dicuntur, non tanquam ad patrui, sed tanquam ad aui hæreditatẽ vocantur: quoniam

iure feudistico nulla transuersaria successio est, vt modo planius atque vberius explicandum erit. Sexta obseruatio est, vt si è pluribus filijs vni feudum ex diuisione obtigerit, quod sensim ad ipsius posteros deuoluatur, vt primum masculus in ea linea desinat, continuò ad cæteras stirpes reuertatur lib. 2. ti. 50. & ti. 11. §. 2. veluti, si Sempronius de feudo inuestitus, quatuor reliquerit filios: quorum vnus ex diuisione feudum adeptus est: idq; feudum ad ipsius nepotes pronepotesq; delatum tandem masculo deficiente consistat: continuò ad tres reliquos filios, ipsorúmue stirpes ad posterosq; reuertatur: atq; inter eos pro trium fratrum numero, id est, in tres partes diuidatur: singulis partibus vnicuique stirpi siue liniæ attribuendis. Septima obseruatio est, vt non modò suis patribus, verùm etiam matribus, si fortè feudum habuerint, filij succedant. lib. 1. ti. 15. vbi tamen ius hoc filijs ex æquitate contra iuris rationem concessum traditur. At longè magis & rationi & æquitati aduersatur, quod alio loco constitutum est, vt si filij ex duobus matris coniugijs extent, tum qui ex priore suscepti sunt, soli tum in feudis, tum allodijs succedant. lib. 2. titu. 26. §. 11.

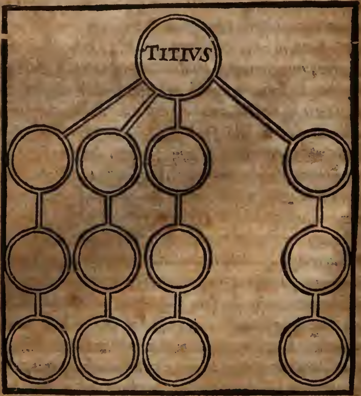
An vlla feudalis successio transuersaria sit.

CAPVT XIX.

HActenus de directa, siue liberorum successione diximus. Nunc videndum est; ecqua feudalis transuersaria successio sit: de quo nos dubitare, loci infra scripti non sinunt. li. 1. ti. 1. §. 2. & ti. 14. §. 3. & ti. 20. & ti. 8. §. 3. & lib. 2. ti. 11. §. 2. & ti. 12. & ti. 50. quibus non modo patrui aut patruelium, sed ne fratrum quidem, si feudũ nouum est, successio permittitur. Nam de fratrũ successione distin-

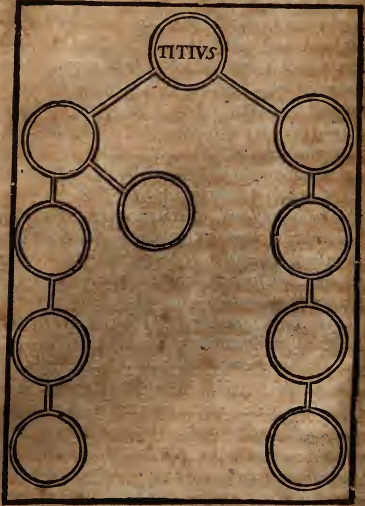
distinctio hæc adhibetur: vt si feudum profectitium vni ex fratribus obuenerit, tum eo sine filijs mortuo, frater ad successionem admittatur non quasi fraterni feudi, sed quasi paterni, & profectitij. libr. 3. tit. 4. §. 3. & lib, 1. tit. 19. §. 2. quemadmodum veteres dicebant, hæredem hæredis testatoris hæredem esse. l. vlti. C de hæredib. instit. Quòd si feudum nouum ac recens est, & fratri primùm à domino attributum, tum Vasallo sine liberis mortuo, nulla in eo fraterna successio est: sed ad dominum reuertitur. lib. 1. tit. 8. §. 3. & ti. 18. ti. 20. & lib. 2. ti. 12. quippe, cùm Imperatorũ beneficio non nisi liberi posteriq́; virilis sexus ad feudi successionem recepti sint. d. li. 1. ti. §. 2. & lib. 3. tit. 4. §. 3. Quæret aliquis, Nullane iuris istius exceptio admittitur? Sanè quatuor proponuntur casus in lib. 1. tit. 20. quibus frater ad feudi fraterni successionem recipitur, si pacto id conuenerit, si pecunia communi feudum acquisierint, si simul habitarint, & si vnis in castris militantes id adepti sint. At libr. 1. tit. 1. §. 2. & lib. 2. ti. 12. perspicuè traditur, tribus his postremis casibus, solos feudi fructus communes esse, feudi successionem non esse. Et caussa subiungitur, ne fortè patrono inuito Vasallis obueniat. Itaq; ius feudisticum his tribus casibus ambiguũ est: in illo vno certum & stabilitum: vt ex pacto in inuestitura conuento frater ad fraterni feudi successionem admittatur. Atq; hæc quidem de fratribus hactenus: quod eodem modo de reliquis statuendum est. Itaque si tres fratres fuerint, quorum vnus relictis liberis decesserit, alter iam sine filijs moritur: superstes frater vnà cum demortui filijs succedet. libr. 2. ti. 11. §. 2. verùm neq; ille vt fratri, neque hic vt patruo succedent: sed tanquã filius patri, & nepotes auo. vt dubitari nõ posit, quin eo casu in stirpes hæreditas diuidenda sit: quemadmodum

ſuperiore capite expoſitũ eſt. De cæterorum autem agnatorum gradibus, quia ſpinosè & tortuosè à feudiſtis diſputatum eſt: operæpretium eſt, aliquot præmunitionis cauſſa regulas proponere, quarum prima hæc erit: Ius feudalis ſucceſsionis primi inueſtiti perſonã non tranſcendit. Nam vt primùm ſtirpe vna extincta conſtitit, continuò ad alteram ſtirpem defertur: at ijs omnibus extinctis, ad patronum beneficij auctorem reuertitur. lib. 2. tit. 11. §. 2. & lib. 2. ti. 8. §. 3. & lib. 3. tit. 4. §. 3. & lib. 2. ti. 50. Exempli cauſſa: Ponatur Titius *primus de feudo inueſtitus, ſubter, quatuor eius filij: quorum ex ſingulis ſingulæ liberorum liniæ directæ propendeant: hoc modo:*

Feudum quo Titius inuestitus est, eius morte ad quatuor ipsius filios æquis ex partibus defertur: tum deinde gradatim ad eorum nepotes & pronepotes. Sed ne plura ex vno feudo seruitia debeãtur, plerunq; in hæreditatis diuisione vni adiudicatur li.2.tit.50.& alijs locis innumeris. Ponatur ergo adiudicatũ primo filio. Tum verò eius morte, primùm ipsius filio deferetur, tum etiam nepoti. At nepote sine filio mortuo referetur rursus ad tres filios æquis ex partibus successuros: aut, si vel aliqui eorum, vel omnes mortui sint, ad ipsorum liberos: diuisione tantum in tres stirpes facta, propter ius repræsentationis: quod ipsorum liberis conceditur. li.2.titul.2. Omnibus autem hisce quatuor stirpibus extinctis, ad patronum quasi ex caduci caussa reuertetur. Quid? si Titius fratrem aut patruũ, aut patruelem habeat, nunquid patrono præferetur? cùm toties in his libris dicatur, Agnatos patrono præferri. Respõdendum est, Nequaquam: quia ius feudalis successionis nunquam primi inuestiti personam transgreditur. quod tum fieret, si in Titij fratrem aut patruum feudum transferretur. quandoquidem à Titio ad illos sine ascensũ peruenire non potest. Sequitur secunda regula: Ius feudalis successionis inter agnatos non tã gradus, quàm stirpis atq; adeò fibrarum prærogatiua nititur. Qua ex regula primùm intelligetur, quid sit προτίμησις illa tantoperè inter feudistas celebrata: deinde magnus feudistarum error aperietur. Nam προτίμησιν, vulgò prælationem: & (vt eorum vtamur verbo) prioritatem graduum appellant: cùm in feudi successione agnatus propinquior remotiori antefertur li.1.tit.5.§.3.lib.2.tit.26.§.15. Quid igitur si feudistis apertissimè demonstremus, eum qui gradu remotior est, ei tamen qui est propinquior, anteferri? Ponatur

Titius primus inuestitus, subter, duo ipsius filij: Primus qui ex diuisione feudum habuit, & secundus sub primo: rursus duo filij, Tertius & Quartus: cui ex diuisione feudum obuenit. Tum deinde sub Tertio filius & ex eo nepos adscribantur. hoc modo:

Quamuis Secundus eiusdem stirpis sit respectu Titij, cuius est nepos tertij, & quarto propinquior sit vno gradu: tamen

men quia nepos tertij prærogatiua fibra nititur, secundo præferetur. lib. 2. titul. 26. §. Titius filios, 14. Prærogatiua igitur, siue προτίμησις ita definienda est: Ius prælationis, quæ agnato propter eiusdem stirpis, atque adeò fibræ rationem defertur. Nam in prærogatiua non tantùm stirpium, vt dixi: verùm etiam fibrarum ratio ducitur. Itaque cùm de feudi alienati recuperatione agitur: aut cùm de refutationibus tractatur, cùm agnatus agnato ius quod in feudo habet, concedit: seuerissimè ius illud statuitur, vt vnius stirpis fibræ aliis stirpibus præferantur: quemadmodum cùm eo loci ventum erit, intelligetur. Hæc igitur cùm ita se habeant, perspicuum est, quanto errore feudistarum natio ducatur, cùm vsitatam graduum cognationis figuram à Iurisconsultis institutam in suas de successionibus disputationes inducunt. non enim agnationis, sed Genealogiæ figura feudalitiæ disputationis propria est: in qua genealogia non tres limites describendi sunt, inferior, superior, & obliquus: sed (vt apud Canonistas, qui Feudistarum consanguinei fuerunt) inferior duntaxat: modò sit multiplex, ab illo vno pendens, qui primus feudi, de cuius hæreditate quæritur, possessor fuit. Eiusque rei manifestum argumentum est in li. 2. ti. 31. vbi feudista quartum gradum sic interpretatur, vt à generis autore ratio ineatur. Ad eius, inquit, petitionẽ admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisiuit. Quod eodẽ modo dicendũ est de lib. 2. ti. 50. vbi species hæc proponitur: Sempronius de feudo nouo inuestitus est. Is quatuor suscepit filios: primũ, secundum, tertium, & quartum. Horum singuli filios & nepotes procreant: cùm prius ex hæreditatis diuisione, feudũ ad primũ peruenisset. Cursus ac successio feudi erit huiusmodi, vt à primi persona in ipsius filium

ac nepotem, ac deinceps deuoluatur. vbi verò ea stirps virilis deficiet, tum ad cæteros tres filios, eorúmue nepotes aut pronepotes ex æquis partibus in stirpes, non in capita diuisis, transferetur: ac demum omnibus virilis sexus deficientibus ad patronum eiúsue liberos reuertetur. Ex quo perspicuum est, quàm absurdè & imperitè, feudistæ illo loco de patruo vel propatruo & patruelibus loquantur. Item vt lib. 2. tit. 50. & alijs locis: quia qui succedit, non tanquam patruus aut patruelis, fratris filio vel patrueli succedit: sed tanquam filius patri, & nepos auo: aut pronepos abnepósue, proauo vel abauo: quotocunq; gradu & quacunq; in stirpe sit. l. qui per successionem, 194. D. de regul. iur. Et huc pertinet quod feudistæ alio loco statuunt, vt filius repudiata patris hæreditate retinere feudum nõ possit, agnatus agnati possit lib. 2. tit. 45. & tit. 51. §. 5. cuius rei rationem hanc reperio: quia filius patris beneficio saltem secundario feudum adipiscitur: vt dici solet, nepotem per patrem affici beneficio. l. si ex patronis, 10. ff. de bon. libert. Itaq; non æquum est, vt eum à quo beneficio affectus est, lædat. interest autem memoriæ defunctorum ne successoribus careant. l. 6. D. de interrogat. act. §. 1. Instit. qui & quib. causs. manumitt. At qui in alia stirpe est, non agnati beneficio feudum adipiscitur: neq; vnquam hæreditas cum feudo confusa est. Itaq; aduentitiam agnati hæreditatem repudiare poterit: feudum tamen quod ex parentis communis beneficio ipsi defertur, retinere. De cæteris igitur, videamus. Remouimus à feudali successione agnatos: multò verò magis cognatos. quid de coniugibus? nam iure Prætorio cognatis deficientibus vir et vxor inter se succedunt. l. 1. D. vnd. vir et mulier. Dissimilis feudorum ratio est. Et si enim feudũ suum in dotem mulier dederit,

eaq́ sine filio decesserit, patronus tamen non maritus succedit. lib. 1. tit. 12. & lib. 2. tit. 13. siue quia beneficia Lotharij & Conradi personalia sunt: eorum autem in legibus nulla mariti aut vxoris mentio fit: siue etiam quia beneficium personale mulieri contra iuris ordinē ac rationē concessū, ea mortua extinguitur. l. 3. D. de constitut. Princip.

De præscriptione Feudali.

CAPVT XX.

Q*Vartus acquirendi feudi modus, est præscriptio. lib. Feud. 2. tit. 26. §. 6. & ti. 33. In quo tamē quadripartita disquisitio est. nam primum omnium cum feudi nomine plerumq́ & prædium ipsum, & feudalis vsusfructus contineatur: de singulis separatim quærēdum est: tum deinde & de Vasalli & de patroni, & de extranei persona. Quantum igitur ad proprietatem attinet, certum est, eam iccircò à Vasallo præscribi non posse, quia etsi possessionem habet: lib. 2. tit. 8. §. vlt. tamen non sibi sed alteri, nō pro suo, sed pro alieno poßidet: quæ caussa præscriptionem impedit. l. 2. C. de præscript. trig. ann. & ob eam ipsam caussam emphyteuticarij nullo tempore proprietatem præscribunt. l. cum notißimi, 7. §. vlt. C. eo. quod multò magis de fructuario dicendum est, qui proprietatem iccircò vsucapere non potest: primùm quia non poßidet (nisi fortè in naturali possessione dici potest,) deinde non potest nescire se rem alienā poßidere: ac proinde mala fide poßidere. l. acquiruntur, 10. in fi. D. de acq. rer. dom. l. naturaliter, 12. D. de acq. poss. l. neq́ fructuarium, 8. C. de vsuf. §. 4. Inst. per quas personas. Quæ posterior caussa & in Vasallo, & in emphyteuta, & in colono, & in creditore, & in omnibus eiusmodi personis locum habet. Neq́ mouere nos*

debet

debet.l.si finita, 15.§.si de vectigalis, D.de damn.inf. vbi vectigalis ager longo tempore acquiri posse dicitur, cùm tamen vsucapi negetur in l.cum sponsus, 12.§.is cui, D.de public. An quòd vectigalia prædia sint in prouincÿs: vsucapio verò ad ius Quiritium & ciues R.pertinet? quod quibusdam placuisse video. quasi verò Municipia in prouincÿs fuerint, quorum illa erant prædia, de quibus agitur in d.l.si finita. Non igitur rei, sed personæ id vitium fuit. nam & vectigalia & fructuaria prædia vsucapi possunt: si persona mutetur. quod illo in loco factum est: vbi prædia non aduersus emphyteutam, sed aduersus municipes ipsos vsucapiuntur. quanquam cùm Vlpianus simpliciter scripsisset, PER TEMPVS ACQVIRI: Tribonianus ex Imperatoris, vel suo potius instituto interiecerit, LONGO. Ac simpliciter fundus fructuarius ab ipso quidem fructuario vsucapi non potest. ab altero verò, velut ab eo cui fructuarius eum legarit, potest. l. Sticho, 36.D.de vsuf.legat. Quantum autē ad feudalem vsumfructum attinet, maior dubitatio est: nam, vt illam antiquam disputationem omittamus, quæ ad leges XII.tabularum pertinuit: quia iura sunt Res incorporales, quæ non possidentur, iccirco iura vsucapi non posse. l.seruitutes, 14.D.de seruit. satis constat, nullum huic quæstioni locum esse in vero vsufructu: qui natura sui temporalis est: cùm vsucapio et præscriptio solidum dominium, iusq; perpetuum pariat. Quamuis autem Vasallus vnà cum ipso prædio vsumfructum quasi possideat, & hic vsusfructus Conradi lege factus videatur perpetuus, tamen non omninò atq; absolutè perpetuus est, cùm & eum semper renouari per inuestituram post singulorum mortē oporteat, & multis casibus proprietario committatur, hoc est domino

mino aperiatur. Quæ videtur in regno Neapolitano ratio fuisse, ante Imperiu Friderici Secundi, cur feuda, quamuis magna temporis longinquitate possessa præscribi non possent. Const. Neapol. lib. 3. tit. 28. Hæc cùm ita sint, tamen feudistæ statuerunt, ius feudale cuiusmodicunq; tandem illud sit, triginta annoru possessione præscribi: si modò seruitium Vasallus appellatus exhibuerit, quamuis à Patrono inuestitus non fuerit. lib. 2. tit. 26. §. si quis. Diuturnam enim illam domini patientiam pro inuestitura valere: sed in ea controuersia fidelitatis iuramentum à feudatario exigi. lib. 2. tit. 33. §. 1. Cùm autem bona fides in præscriptionibus requiratur, plerunq; necesse est, admodum adolescentem Vasallum hunc præscribere cœpisse: cum ei feudum scilicet, aut parentis morte, aut quouis alio modo ante pubertatem obuenisset. nisi fortè peremptorias Theodosianæ præscriptionis rubricas etiam ad malæfidei possessores pertinere dicamus. d. l. 3. C. de præscript. trig. ann. l. pignori, 13. D. de vsurpat. Quinetiam memorabile est quod in capit. extraord. traditur, § in beneficijs, 15. vt à non domino inuestitus tamen aduersus dominum præscribat: & longi temporis possessione præscribat, nedum longissimi. Cùm autem prædium illud feudi naturam per præscriptionem adeptum sit, ius feudale dominus in illo retinebit. Primum, vt Vasallum sibi habeat: deinde vt certis casibus recuperare prædium & liberare seruitute possit: neque omninò eius dominio excidat. Extat autem Friderici II. lex in Const. Neapol. lib. 3. tit. 38. vt feuda triginta annorum possessione præscribi liceat. Iure certe ciuili quamuis diuturna præstatio non inducat obligationem. l. creditor, 7. D. de vsuris. & l. operis, 31. D. de oper. libert. eius tamen præsumptionem

inducit.

inducit. l. cum de in rem, 6. D. de vsur. & obligationẽ quæ fuit in perpetuum confirmat l. 1. C. de fideic. Deinceps de patroni persona videamus: An scilicet patronus feudum Vasallo constitutum præscribere aduersus ipsum poßit: si fortè Vasallus longo tempore præstare seruitium prætermiserit: quanquam huic quæstioni in vsufructu locus nullus est: propter auream Pauli regulam, qua dicitur, Ea quæ non vtendo amittuntur, vsucapi non posse: lib. Sent. 1. tit. de seruitut. §. 1. nam cùm vsusfructus non vtendo statuto tempore amittatur, l. pen. C. de seruitut. & aq. quid opus est proprietarium vsucapere, quod sine ipsius facto & opera sua sponte ad ipsum redit: cùm vsucapio factum desideret? l. deniq., 19. D. ex quib. caus. maior. quanquam quarundam aliarum seruitutũ libertate vsucapi constet. l. 3. §. vlt. D. de vsurpat. Sed constitutum est à feudistis, dominum nullo tempore prædij sui libertatem posse præscribere, ob seruitium non præstitum: vel potius feudũ non committi: nisi postulatum à domino seruitium à Vasallo neglectum fuerit. lib. 2. tit. 26. §. licet. lib. 1. tit. 21. §. 1. Restat, vt de extraneo dicamus: cui si Vasallus feudum suum quoquo modo tradiderit, nullius temporis, ac proinde nec longißimi præscriptio permittitur, propter Lotharij & Friderici I. constitutionem. lib. Feud. 2. tit. 40. §. 2. & tit. 55. §. 2. cui consentaneum videtur caput legis Iuliæ de repetundis, quo cauetur ne res contra legem acceptas vsucapi liceat. l. pen. D. ad leg. Iul. repet. Sed videamus, ne totum istud ius abrogatum sit. Extat enim Friderici II. constitutio Neapolitana, quam superius commemorauimus, quæ tricennalem præscriptionẽ ob hanc causam admittit, quia cùm prædia seruitio principis destinata atq; obligata sint, nihil de ipsius seruitio potest decedere: cui con-

sentanea sunt quæ extant in l. Imperatores, 7. D. de publ. & vectig. l. denique 19. de iur. fisci.

De traditione possessionis.

CAPVT XXI.

SVperest sextus & vltimus feudi acquirendi modus, aliquanto tamẽ quàm superiores infirmior, nimirum Missio in possessionem: de qua scribitur in lib. 1. tit. 25. §. 1. & libr. 2. titul. 33. Quorum tamen duorum locorum (pace feudistarum dixerim) manifesta discrepantia est. Nam primo loco simplex missio in possessionem, inuestituræ expers, negatur valere pro feudo, sed tantùm ad vsumfructum, qui fructuarij morte extinguitur: altero verò talis esse dicitur, ac si inuestitura intercessisset: atque inde dici longa possessione feudum acquiri. Quid? feudum præscriptione quæsitum: an non etiam ad hæredes transmittitur? Certè: quamuis in lib. 2. titul. 26. §. 6. nulla eius transmissionis mentio fiat: tamen vbi nominatim ius præscriptionis non abrogatur, nihil de eo derogari intelligitur. vt vulgo dici solet ex l. præcipimus, C. de appellat. l. sancimus, C. de legat. præst. At vetus dialecticæ lex est, vt propter quod aliquid tale est, id quoque magis tale sit. Quare si propter nudam possessionis traditionem, id est, sine inuestitura factam & ad eius exemplum ius feudi perpetui præscriptio confert: quid est, quòd de illius vi & potestate pari dubitare possimus? Vtra autem verior sententia sit, considerandum est. Ac primum video textum in lib. 2. tit. 32. qui disertè affirmat inuestituram sine testium solennitate factam non valere: etiam si per breue testatum probari possit. Sanè cùm inuestitura sit actus legitimus qui certo ritu constat, idem planè de illa dicendum putarem, atq; de cæteris omnibus, quos cõstat sine legitimo ritu & solenitate

non valere. adeo vt aquæ & ignis cæremonia de substantia matrimonij esse statuatur: in l. pen. D. de donat. int. vir. Valuisse tamen ad vsumfructum inducendum, propterea videtur, primùm, quia vterq; in eo Textus consentit: deinde quia plerunq; quod non valeat vt agitur, at tamen vt potest, valere iubetur. vt l. 1. §. similiq;, C. de latin. lib. toll. & similibus.

Digreſsio de notis ſolennibus, ſiue ritibus, qui à Populo Rom. in actibus legitimis adhibebantur.

CAPVT XXII.

SVperior illa inuestituræ mentio multorum eiusmodi rituum mihi memoriam renouat, quibus vti Populus Roman. in actibus legitimis solebat: quos animi caussa iuuat hunc in locum ex varijs auctoribus collectos atque obseruatos congerere. Mirifica igitur Populi Rom. in omnibus gerendis negotijs siue cautio, siue diligentia, siue superstitio fuit: quod vel ex ominibus & prodigijs & somnijs cuiuis licet animaduertere. Apud antiquos (inquit Valerius libr. 2.) non solùm publicè, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto. Hinc omnibus in rebus certas & solennes verborum formulas adhibebant: adeo vt etiam à Lanijs carnes conceptis verbis emerent. quod Varro libr. de re rust. 2. demonstrat. Hinc etiam illi ritus, siue symbola quibus vti in actibus legitimis solebant: veluti in sponsalibus, vt ferreum annulum darent. Plinius lib. 33. cap. 1. Hi quoque qui ob legationem acceperant aureos in publico tantùm vtebantur eis: intra domos verò ferreis. quo argumento etiam nunc sponsæ annulus ferreus mittitur, isq; sine gemma. Posteà autē aureus dari cœpit. Tertullian. in Apologet. aduers. gent. cap. 6. Aurum nulla norat,

præter vnico digito, quem sponsus oppigneraſſet pronubo annulo. Isidorus lib. 20. Etymol. Fœminæ non vsæ ſunt annulis, niſi quos virgini ſponſus miſerat. Et in lib. de diuin. off. Quod inprimis nuptijs annulus à ſponſo ſponſæ datur, fit vel propter mutuæ dilectionis ſignum, vel vt eo pignore eorum corda iungantur. Eiúſque rei exemplum extat in l. ſi donata, 36. §. 1. D. de donat. int. vir. Item in contrahendis nuptijs vt aquam & ignem adhiberent: qua de re multa ex Varrone, Feſto, Seruio, & alijs quibuſdam in comment. verb. iuris expoſuimus. Idq́; ad matrimonij ſubſtantiam pertinuiſſe, patet ex l. pen. D. de donat. int. vir. & vx. Eius autem ſymboli varias Plutarchus in Problem. cauſſas exponit, ſed ego conuictus tantū coniugalis eas fuiſſe notas exiſtimo. Iam in domum deductæ vxori claues dabantur: vt ſignificaretur (ait Sextus Pompeius) ei rerum omnium domeſticarum, quæ clauibus concludi ſolent, cura ac cuſtodia, tota deniq; domus ac rei familiaris adminiſtratio committi. In diuortijs autem claues adimebant. Cicero Philip. 2. Frugi factus eſt. Mimam illam ſuam ſuas res ſibi habere iuſſit. ex XII. tabulis claues ademit, exegit, &c. Quod inſtitutum Plutarchus Numæ attribuit, in ipſius vita. Ambroſius in Epiſt. 65. Mulier offenſa claues remiſit, domum reuertit. Item in operis noui prohibitione lapilli iactu ſolenni vtebantur: vt eſt apud Vlpia. in l. de pupillo, 5. l. meminiſſe, 10. D. de oper. nou. nunc. Item in emancipationibus liberorum, & manumiſsionibus ſeruorum, alapas impingebant, quas ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat. l. vlti. C. de emancip. & Nouel. 81. Cornutus in Perſium, Quoties manumittebant, eos alapa percuſſos circumagebant, & liberos confirmabant: Cùm Perſius ita ſcripſiſſet.

Verterit hunc dominus, momēto turbinis exit. M. Dama.

Seneca in Epistola ad Lucium, Philosophiæ seruias oportet: vt tibi contingat vera libertas. non differtur in diem, qui se illi subiecit. statim circumagitur. Tonsis præterea Pileum imponebant. l. directis, 10. C. de testam. manum. & apud Non. Marcell. & Liuium libr. 45. Polibius cum Regem indignum maiestate nominis tanti tradit pileatum capite raso obuiam ire legatis solitum: libertumq; se populi Rom. ferre, & ideo insignia ordinis eius gerere. Festuca præterea eos attingebant: auctore Plutarcho, in libello de Sera dei vindicta. Plautus in milit. glorios. Quid ea? ingenua an festuca facta libera est? Eiusq; rei argumentum superest in l. 2. C. si aduers. libert. & l. igitur, 12. §. 2. D. de liber. caus. Itẽ in vsurpationibus, id est, interrumpendis vsucapionibus, surculum arboris defringebant. Cicero de Orat. III. Etiam hac instituendo diuisione vtuntur: sed ita, non vt iure aut iudicio, vt deniq; recuperare amissam possessionem, sed vt ex iure ciuili, surculo defringendo vsurpare videantur. Item in vindicijs manum conserebant. Gellius lib. 20. cap. 9. Manum conserere est, qua de re disceptabatur in re præsenti, cùm aduersarius aduersariũ manu prenderet, in ea re omnibus verbis vindicare: id est, vindicta correpta manus in re atque in loco præsenti conserere. Hinc vim moribus fieri apud Ciceronẽ in ea pro Cæcinna: quod commissis festucis (quas vindicias appellabant) ludicra concertatione fiebat. Item in sponsionibus annulum tradebant. Plinius lib 33. cap. 1. Celebratior quidem vsus cum fœnore cœpisse debet: argumento est consuetudo vulgi, ad sponsiones etiamnum annulo exiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior: vt planè affirmare possimus, numos ante apud nos, mox cœpisse annulos. Item: in testationibus autem attrectabant.

Plin.

Plin.libr.11.cap.45. Est in aure ima memoriæ laus, quem tangentes attestamur. Plautus Persa: Nónne attestaris? Tuáne ego caussa carnifex cuiquam mortali libero aures atteram? Horat.lib.Serm.1.licet antestari? Ego verò oppono auriculam, rapit in ius. Item in emptionibus rerũ mancipi æs & libram adhibebant: eoq; ære librã percutiebant. Plin.li.33.cap.3. Libralis & dupondius appendebatur assis: qua consuetudine in his emptionibus, quæ mãcipij sunt, etiam nunc libra interponitur. Caius in Inst. Is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicit: Hũc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Isq; mihi emptus est hoc ære, æneaq; libra. Deinde ære percutit libram. Idq; æs dat ei, à quo mancipium accipit, quasi pretij loco. Vnde etiã translata consuetudo ad testamenta, vt quasi emptione res transferretur, per æs & libram fierent. Item in auctionibus, si quis quid pluris liceretur, digitum tollebat. Cicero Verrina III. Accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius Patruus. Et Verrina V. Vtrum est æquius eum qui manu quæsierat, an eum qui digito licitus sit, possidere? Puto etiam in acquirenda possessione, sedis positionem fuisse. quam coniecturã ex his Pauli verbis capio: in l. 1.D.de acquirend.possess. Possessio appellata est (vt & Labeo ait) à sedibus: quasi positio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui insistit, dominiúmque rerum ex naturali possessione cœpisse. Præterea in hærede instituẽdo moris fuisse videtur, vt testator suum hæredi annulum traderet. Valerius Maximus libr.7.cap.9. Cùm præ se semper tulisset vnum illum sibi esse hæredem, moriẽs etiam annulos ei suos tradidisset. Item: T. Barrulus Lentulo Spintheri decedẽs suos annulos perinde atque vnico hæredi tradidit. Item: Semperq; annulos quoq; suos ei tradidit videlicet nequid

ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret. Iustin. lib. 12. de Alexandro Magno scribens: Sexto die inquit, præclusa voce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissentionem sedauit. Nam & si non voce nuncupatus hæres, indicio tamen electus esse videbatur. Aemilius Prob. in Cumene: Alexandro mortuo, cùm regna singulis familiaribus dispartirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ, ex quo omnes coniecerant, eum Regnum ei commendasse quoad liberi eius in suam tutelam peruenissent. Quod idem Dio. lib. 18. cōmemorat: ᾧ καὶ ὁ βασιλεὺς, *inquit,* τὸν Δακτύλιον τελευτῶν ἐδεδώκει. *Videndum etiam ecquid in oppignerandis rebus moris fuerit, vt pugno contingerentur, aut manu compressa prehenderentur. Cuius in l. 238. §. 2. D. de verb. signif. Pignus appellatur à pugno, quia res quæ pignori dantur, manu traduntur. Vnde etiam videri potest, verum esse quod quidam putant, Pignus propriè rei mobilis constitui. Possit etiam aliquis existimare moris fuisse, in obligationibus vt dicis caussa promissor necteretur: Item vt in solutionibus vt vinculum solueretur. Varro: Nexum est quodcunque per æs & libram geritur. Idque Necti dicitur. Hinc apud Cicer. lib. de legib. 2. Legatarius qui non vult soluere quasi ex testamento, stipulatur ab hærede, & per æs & libram ab eo accipit. Ita legatarius, inquit, hæredem soluit. Huc etiam referri potest quod Isidorus, non optimus tamen auctor, li. Etym. 5. cap. 34. ita scribit, Mandatum dictum quòd olim in commisso negotio alter alteri manum dabat. Et paulo pòst: Stipulatio dicta est à stipula. Veteres enim quandò sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum iungētes, sponsiones*

nes suas agnoscebant. Atque hæc quidem hactenus. Nam quòd existimant nonnulli, moris fuisse, vt in hæreditatum aditionibus digitos concreparent, propter Ambrosij locum in libr. de Off. 3. videamus ne ab Ambrosij sententia planè alienum sit. Nam verba ipsius in li. 3. cap. 11. hæc sunt: Non ego in hæreditatibus adeundis digitorum percussiones & nudi successoris saltationes notabo. (Vulgo vitiosè legitur Salutationes) nam hæc etiam vulgo notabilia. Non simulatæ piscationis compositas copias, vt emptoris illiceretur affectus. Cùm autem Ambrosius ijs tribus libris contra tres Ciceronis de Offic. libros disputare instituerit: hoc capitis initio tres Ciceronis locos perstringit. quorum primus his scriptus est verbis. Itaq; si vir bonus haberet tantam vim, vt si digitis concrepuerit, possit in locupletum testamenta nomen eius irrepere. Ludit autem Cicero, perinde quasi diceret: Si digitum mouerit. Neque aliud Ambrosius significat. Nam digitis concrepandis aliquid efficere, prouerbiale est, pro facilè & nullo negocio conficere. vt apud eundem Agraria II. Qui simul ac Decemuiri concrepuerint armati in ciues, expediti ad cædem esse possint. Huc verò etiam pertinet, quod scribit Plin. lib. 28. Pollices cùm fauemus, premere etiam prouerbio iubemur.

De ritu infeudationis, quæ Inuestitura dicitur.

CAPVT XXIII.

QVod igitur gentium propè omnium commune fuit, vt in ordinum & collegiorum cooptationibus ritum aliquem adhiberent, quod insigne noui honoris esset: id feudistæ in Vasallorum creatione vsurparunt. quem ritum posteriores inuestituram appellarunt: id est, quasi

confirmationem, & ritum cessionis: quemadmodum in Dictionario copiosè exposuimus. Meminisse autem oportet, quod superius docuimus: non hanc militarem conscriptionem, siue cooperationem esse. Prius enim militari cingulo insignitũ eum esse oportuit, qui infeudandus esset: vt cùm is cuius in equestri militia virtus erat Imperatori cognita, aureo annulo pro concione donabatur his verbis: Quandoquidem tu in prælio, in bello, in re militari nunquam mihi defuisti, omnibúsque in periculis mecum versatus es, ob hasce res, hoc annulo aureo te dono. Cuius formulæ Cicero Verrina V. est testis. Inuestituræ igitur quatuor partes animaduertendæ sunt: quarum prima est Nota infeudationis, siue insigne honoris, quod peculiari nomine Inuestitura dicitur: altera Hominium, siue iusiurandum fidelitatis: tertia Testatio: postremo Inductio in possessionem, quarum de singulis eo quo proposuimus ordine differemus. Quanquam non sine caussa dubitandum est, vtri prior debeatur locus: inuestionine, an fidelitati. Nam si militaris cinguli rationem ducamus, satis constat, ordinem hunc seruatum fuisse, vt primùm nomina milites profiterentur, tum vt iuramento dicerent, mox in numeros referrentur, postremò vt cingulo militari accingerentur. l. ex eo tempore, 42. & l. sequen. D. de milit. test. & aliјs locis compluribus. Contra tamen Feudistæ inuestituram ante Sacramentum constituunt: vt lib. 2. tit. 3. Vtrum autem, inquiunt, præcedere debeat fidelitas inuestiturã, an inuestitura fidelitatem, quæsitum scio. Et sæpe responsum est, inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus, iusiurandum quod Vasallus præstare debet domino. Feudistarum sententiam hæc ratio comprobat, quòd cùm feudũ sit cliẽtela militaris (vt supe

rius demonstratum est) clientelæ autem materia sit ius vtendi fruendi caussa efficiens: Beneficium patroni: forma, inuestitio: finis, munus militiæ: consentaneum est, primum efficienti caussæ locum attribui. vnde etiam feudalis clientela beneficij nomine appellata est: quod prius beneficium esse oportet, quàm esse Vasallus possit, qui beneficium agnoscat. Itaq; lib. 2. tit. 7. in fi. Inuestitura verò facta, inquiunt, & fidelitate subsecuta, omnimodò cogatur dominus inuestitum in vacuam possessionem mittere. Inuestiendi ergo ritum certum solemnemq; esse voluerunt: eiusq; ritus notas complures, præcipuè autem hastam instituerunt. cuius instituti originem hanc apud Iustinum lib. 43. reperio. Per ea, inquit, tempora Reges hastas pro diademate habebant, quas Græci σκῆπτρα dixere. nam & ab origine rerum pro dijs immortalibus veteres hastas coluere: ob cuius Religionis memoriam, adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Sic Dyonis. Halicarn. Liuius, Appianus, & Tacitus testantur, populi R. institutum hoc fuisse, vt Regibus appellatis Senatus auream coronam, auream pateram, sellam eburneam, scipionem eburneum, togam pictam, & palmatam tunicam mitteret. Valerius autem Max. lib. 5. cap. 7. consuetudinem Imperatorum qui Regem aliquem appellabant, fuisse docet, vt eum in suo tribunali ac sella curuli collocarent. Sic Iulius Capitolinus & Dio, & Zonaras testantur, moris fuisse, vt Imperator Præfectum prætorio constituens, cingulum ei cum gladio apponeret: vnde illa memorabilis vox Traiani: Accipe hunc ensem: &, si quid rectè atq; è Rep. imperauero, pro me: sin secus, in me vtere. Sed hac de re & horum præfectorum ornamentis atq; insignibus, video luculenter & copiosè scriptũ à P. Fabro, viro clarissimo, & cùm artium

omnium ingenuarum doctrina præstanti, tum etiam bona, virus atque opibus florentißimo, libr. Semestr. 1. cap. 3. Ac veterum quidem Imperatorum insignia hæc ferè numerantur, sella eburnea, laurea corona vel radiata, sceptrum eburneum, vestis purpurea, X X I I I I. lictores cum securibus & fascibus, & ignis prælatio. Germanorum autem, Caroli Magni instituto, hæc fuerunt: chlamys, torques, corona, crux, sceptrum, ensis, lancea, orbis in terræ figuram, clypeus cum aquila bicipiti, & labarum purpureum. Vt autem varia feudorum genera, sic etiam varij infeudationum ritus fuerunt. Nam alia in Imperatoribus designandis, alia in Regibus, alia in Episcopis, alia in Ducibus, Comitibus, Marchionibus, alia item in minoribus Vasallis adhiberi insignia solebant. Imperatori quidem Germanico primùm gladius accingitur, tum armillæ humeris imponuntur, pòst sceptrum in manus datur, ad extremum capiti corona imponitur: quemadmodum Ioh. Tritemius in Otthonis I. hist. commemorat. cap. Chron. 6. qui alio loco cap. 20. in Regis Romanorum inauguratione, globum & annulum adiungit. Helmodus in hist. Slauorum. lib. 1. cap. 32. Fac nobis reddi coronam, annulum & purpuram, cæteraq́, ad inuestituram Imperialem pertinentia. Iam verò in cæteris Regnis interdum hasta tantùm adhibetur, interdum gladius tantùm, nonnunquã vtrunque. Gregorius Turonensis libro 7. capit. 33. Posthæc Rex Guntchrannus data in manus Regis Childeberti hasta, ait: Hoc est indicium, quod tibi omne Regnum meum tradidi. Aimoinus libro tertio. cap. 68. Tunc demum, inquit, Guntchrannus Rex hastam quam manu gerebat, nepoti tradidit, inquiens: Hoc amantißime nepos, indicio noueris, te mihi successurum in Regno. Et libr. 6.

cap.

cap.17. Vbi dominus Imperator filium suum Carolum armis virilibus, id est, ense cinxit: corona Regali caput insigniuit. Et cap.36. Richildis Compendium ad Ludouicum veniens, attulit ei praeceptum per quod pater suus illi Regnum ante mortem suam tradiderat: & spatham, quæ vocatur Sancti Petri: per quam eum de Regno inuestiret: sed & Regium vestimentum & coronam ac fustem ex auro & gemmis. Et cap.39. Coronam & spatham ac reliquum Regium apparatum fillo suo Ludouico misit. Et cap.49. Necnon & sceptrum & virgam, & per hæc Ecclesiarum & pauperum defensionem, & quæcunque Regni insignia tradidit. Eleganter etiam Gallicus scriptor Annalium Nortmanniæ cap.180. & seq. ritum illum describit, qui est adhibitus in Richardi Anglorum Regis inauguratione: cuius capiti primùm corona, tum dextræ sceptrum, mox sinistræ virga Regalis tradita est: cùm ei tres Comites præirent: quorum singuli singulos gladios nudos gestabant. Memorabile autem est, quod Corn. Tacitus scribit, gladij traditione, ius vitæ & necis permissum intelligi. Suetonius in Vitellio: Vocata concione iurauit, coëgitq; iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem Cõsuli primùm, deinde illo recusante Magistratibus porrigens: &c. Tacitus autem, vt dixi, eandem historiam commemorans, addit eum pugionem porrexisse Consuli, veluti, ius necis vitæq; ciuium tradentem. Atque hæc quidem de Regni insignibus hactenus. Episcopatum autem infeudandorum insigne, fuit sceptrum: Ducatus autem & Comitatus & Marchiæ, Vexillum. Specul. Saxon. lib. 3. articul. 60. Imperator cum sceptro, confert feuda spiritualibus: cum vexillo autem secularibus confert omnia feuda illustris

ſtris dignitatis. nec licet ei feudum vexilli per annum & diem vacans & non collatum tenere. Ottho Friſing. lib. Frid. 2. cap. 5. vbi ſcribit de duobus fratribus, Petro & Guirtone, qui de Regno Daciæ contendebant: quæ controuerſia ſic ab Imper. Frid. 1. & Principibus Germaniæ tranſacta eſt, vt Guirto relictis ſibi quibuſdam prouinciјs regium nomen per porrectum gladiũ abdicaret. Eſt enim, inquit, conſuetudo curiæ, vt regna per gladium, prouinciæ per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur. Petrus verò accepto ab ipſius manu regno, fidelitate & hominio ei obligaretur. Ita corona regni per manum Principis ſibi impoſita gladium Regis ſub corona incedentis portauit. Hoc autem Guntherus lib. 1. ſic expreßit:

Ergo vbi vexillo partem quam diximus, ille:
Hic autem gladio regnum ſuſcepit ab ipſo:
Hunc etenim longo ſeruatum tempore morem
Curia noſtra tenet.

Ottho Friſing. lib. Frid. 2. cup. vlti. Erat autem hæc ſumma, (vt recolo) concordiæ. Henricus maior natu Ducatum Baioariæ per ſeptem vexilla reſignauit: quibus minori traditis, ille duobus vexillis Marchiam Orientalem, cum Comitatibus ad eam ex antiquo pertinentibus reddidit. Exinde de eadem Marchia cum prædictis Comitatibus, quos tres dicunt, iudicio Principum Ducatum fecit: eumq́; non ſolùm ſibi, ſed & vxori cum duobus vexillis tradidit: néue in poſterum ab aliquo ſucceſſorum ſuorum mutari poſſet, aut infringi, priuilegio confirmauit. Idem lib Chron. 7. cap. 20. Verum ſilentio præterire nolumus, quod in dando ducatu inter ipſum & Romanũ Pontificem penè controuerſia orta fuit, vtroq; ducatum Apuliæ ſui fore iuris affirmante. Qualis conſilio tandem hoc

modo

modo decisa dicitur, vt in dando Duci vexillo, vtriq; manum adhiberent: hoc est, vt ambo, Papa & Imperator, suis dextris vexillum tenentes, simul illud Duci porrigerent, vt Dux se æquè ab vtroq; inuestitum agnosceret. Albertus Krantz. lib. Dan. 7. cap. 40. Et instituto de more solenni apparatu, vexillum illi per manus filij tradidit, Ducemq; creat illum: regniq; Vasallum, multis ex regni proceribus astantibus. Idem lib. 8. cap. 22. Ibi ex composito illi Adolphus Dux Sceluicensis & Comes Holsatiæ occurrens feudi postulauit de iure innouationem. Nec diu moratus Rex apparatu legitimo per Bannerium inuestiuit illum Ducatu, acceptis quæ præstari solent iuramentis. Idem lib. Nortmann. 4. cap. 9. Quo in conuentu Robertus Ligium se Pontifici & Ecclesiæ iterum fecit, & B. Petri vexillo à Pontifice donatus est. Ducatus enim Apuliæ datus ei antea fuerat. Video etiam sceptrum in Ducali inuestitura adhiberi solitum. Sigeb. in Chron. sub ann. 1180. Filia Henrici Regis Anglorum peperit ei filium: quem pater inuestiuit Ducatu Apuliæ per aureum sceptrum, quod in manu gerebat. De Papalis autem inuestituræ ornamentis atq; insignibus, operæpretium est volumen Pontificalium ceremoniarum legere. Mantum quidem, quod est togæ papalis genus, earum caput fuisse, intelligitur ex his Alexandri Papæ verbis in epistola contrà Octauianum Antipapam, apud Radeuic. lib. 2. cap. 51. Idem Octauianus abstracto pileo, & capite inclinato, mantum per manus eiusdem clerici ambitiosus assumpsit. Verùm ex diuino credimus iudicio contigisse, quòd ea pars manti, quæ tegere anteriora debuerat, multis videntibus & ridentibus posteriora tegebat. Et cùm ipse hoc emendare voluisset, quia capitium manti extra se raptus non poterat inuenire,

uenire, collo fimbrias circunduxit, vt saltem mantus ipse appensus ei quodammodo videretur. Et cap. 66. In Epistola Canonicorũ pro parte Victorij Papæ: Acceptio manto voluerunt immantare Dominum Rolandum. Item: Iterum illum immantare tentauerunt, nec potuerunt, & cancellarium cum manto nullo modo tetigerunt. Item cap. 67. Voluerunt cognoscere, si immantatus esset: & non inuenerunt eum immantatum. Cætera autem inuestituræ Papalis insignia Platina Cremonensis in Paschali II. his describit verbis: Indutus deinde coccineam Chlamidem, tyaraq́; capiti eius imposita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur: vbi cùm in sede ad eam rem de more parata aliquandiu quieuisset, balteo succingitur, vnde septem claues, septemq́; sigilla pendebant: dein atrium Lateranense inuisit, sceptrum Pontificium manibus gerens. Hæc de Papatu. De reliquis autem regalibus sacerdotijs, illud scire oportet: interdum sceptrum aureum nota caussa, interdum verò annulum & virgam adhiberi solita: quemadmodum ex ijs locis quos supra ca. de feud. eccles. protulimus, intelligi potest. Sigebert. in Chron. ann. I I I I. Imperator dabat licitò Episcopatus & Abbatias per annulum & virgam. Contra hanc maiorum auctoritatem censebant Papæ non debere dari per virgam, vel per annulum episcopatum, aut aliam ecclesiastici iuris inuestituram. Idem in Chron. ann. 1097. Reges Angliæ hanc legem diu tenuerunt, vt electos ecclesiæ præsules ipsi per virgam pastoralem ecclesiis inuestirent. Helmodus in hist. Sclauorum, cap. 70. Vt dominus meus Dux Saxoniæ accipiat virgulam & det in manum vestram. Verùm hæc quidem de potentiorum & Vassorum maiorum inuestituris, hactenus. Minores autem siue Vasalli,

falli, modò hasta, modò annulo, modò fuste inuestiuntur. vt lib. Feud. 2. tit. 2. Quando hasta, vel aliud corporeum quiddam porrigitur à domino, se inuestituram facere dicente. Id autem domini inuestitura appellatur: quod Vasallus cùm ei de inuestitura controuersia mouetur, proferre atq; ostentare solet. lib. 2. tit. 27. §. 7. Non dissimilis fuit Romani iuris ratio, cùm claues aut annulus signatorius dabatur, quasi alienationis testificandæ caussa. l. cum pater, 77. §. pater. 21. D. de legat. 2. Nam vt in feudis post insigne traditionis inductio in possessionem necessaria est, ita post claues aut annulum tradenda erat possessio: nisi forte ad ipsum horreum, aut cellam, & in re præsenti traderentur: vt nominatim scribit Papinianus, in l. clauibus, 74. D. de cont. empt. & Paulus in l. 1. §. pen. D. de acq. poss. Verùm hæc quidem de infeudationis ritu & symbolis. Illud ad extremum notandum est, vim huius infeudationis hanc esse, vt duplicem in patronum obligationem pariat: vnam vt plenam possessionis traditionem inuestito debeat. lib. 2. tit. 7. & ti. 26. §. 16. qua de re nec ita multò post disseremus: alteram, vt mutuam Vasallo fidem beneuolentiamq; præbeat: & vt ille huic clientis, sic hic illi patroni officium præstet: quæ obligatio ipso (vt modo dicebamus) infeudationis iure, vi ipsa, tacitè ac sine vlla verborũ aut iurisiurandi formula nascitur. lib. 2. tit. 26. §. 24. & ti. 47. De quo commodior erit posteriùs explicandi locus.

De homagio & fidelitate.

CAPVT XXIIII.

DEinceps ad institutam de feudali inuestiturá tractationem redeundum est. Alterã igitur infeudationis partẽ esse diximus hominium: siue (vt alij appellãt) homa-

homagium: quod & Fidelitas vulgò dicitur. Est autem homagium (si vim verbi propriè strictéq; considerabimus) veneratio, quam Vasallus patrono propter beneficium acceptum tribuit: cùm se eo nomine hominem, id est, clientem ipsius fore profitetur: quæ veneratio planè seruilis fuit: quemadmodum paulò post intelligetur. Itaq; quod in lib. Feud. 2. tit. 5. sic concipitur: Ego iuro, quòd ero fidelis ei, vt Vasallus domino: apud Aimoinum lib. 5. cap. 24. ita concipitur: Ego Hincmannus à modò & deinceps domino seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens ero, sicut homo suo seniori. Hinc versus ille fatalis inter Papam Adrianum & Imperatorem Fridericum I. de quo est apud Radeuicum lib. 1. cap. 10. Nam cùm à Papa coronatus Imperator fuisset Romæ in templo Lateranensi: sub eius coronationis imagine versus isti duo subscripti sunt, quibus Imperator homo, id est, vasallus Papæ dicebatur.

Rex venit antè fores, iurans prius vrbis honores:
Post homo fit Papæ: sumit quo dante coronam.

Admonendi autem sumus, hominium plerunq; generaliter accipi pro fœdere: trésq; ipsius species constitui: Obsequiale, Feudale, & Sociale: quod pragmatici veteres Galli dicere solebant, Hommage de seruice, hommage de fief, simple hommage de paix. quemadmodum scribit auctor summæ Ruralis & Consuet. Nortmann. Obsequiale est, veneratio cum promissione obsequij & operæ militaris. cuiusmodi ferè illud est, de quo in duobus Feudorum libris tractatur. Feudale est veneratio, cum promissione fidelis & grati animi ob beneficium acceptum, sine vllius operæ obligatione: cuiusmodi pleraq; sunt quæ Francogalliæ moribus præstantur. Sociale verò non veneratio est, sed est fœdus, quo quis se alterius beneuolētiam

comiter obseruaturum promittit. Itaq; impropriè & abusiuè hominium appellatur: cùm is qui necessitudinem illam contrahit, non se hominem & clientem, sed amicum simpliciter fore profiteatur. Ex quibus intelligi potest, primùm duas illas superiores species commodius ita nominari posse, vt aliud dicatur militare, quoniam operæ militaris obligationem continet: aliud priuatum, quoniam à cuiusuis ordinis & conditionis hominibus præstatur. Deinde intelligitur, quemadmodùm vetus illa quæstio explicari possit, An homagium sine iuramento, vicissimq; iuramentum fidelitatis sine homagio præstari possit. Radeuicus li. 2. in cap. Adriani Papæ, de concordia inter ipsum & Imperatorem Fridericum I. Episcopos Italiæ, inquit, solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino Imperatori, id est, sine personarum subiectione. Item in eiusdem Epist. ad Fridericum, quæ extat in Append. Radeuici: Quid dicam de fidelitate Beato Petro & nobis à te promissa & iurata? quomodo eam obserues? cùm ab ijs qui Dij sunt & filij excelsi omnes (Episcopi videlicet) homagium exquiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis? Sigebertus in Chro: ann: 1176. Rex Scotiæ pacificatus est cum Rege Angliæ, hoc modo: Fecit homagium ei de omni terra sua. Et mox: Et concessit ei, vt omnes Episcopi & Abbates hoc idem facerent. Episcopi verò & Abbates homagium non fecerunt, sed sacramento se constrinxerunt, hoc obseruaturos, & quod forent subditi Ecclesiæ Eboracensi, & illo irent caussa sacrandi. Albertus Krantz. Vandal. libr. 13. cap. 26. Hamburgum vetus & honoratum oppidum quod Comitibus Holsatiæ ab olim paruit, Regi Danorum, tum Holsatiam tenenti, homagium præstare deposcitur. Ostendere ciues

indulta ab olim sua, & obseruantiam supra hominum memoriam longæuam: quòd subiectionem suam fidelibus verbis non sacramentis firmare consueßent. Vrgebat diu Rex, asserens non esse hominium sine iuramento. & quomodò possent esse sine homagio subditi? Illi permodestè reddidere: Homagium esse fidelitatis exhibitionem siue iuramento, siue verbis constantibus, & fide bona præberetur. orare ne vrgeantur à suis discedere consuetudinibus honestis. Rex humanißimus placatus acquieuit. Idem lib. Daniæ, 8. cap. 29. Cumq́ sacramenta Rex solenni ritu ab omnibus acciperet, venit in Hamburgum. de homagio quidem nulla mora: sed de præstando iuramento fit dubitatio. Intelligẽdum est igitur, iusiurandum illud fidelitatis, quod sine hominio fit, propriè tetiam illam esse fœderis partem, quod Sociale appellauimus: cùm inferior superioris beneuolentiam, fortaßis etiam maiestatem, comiter se conseruaturum iurat: cuius rei exempla suprà in cap. de feudo ligio & non ligio exposuimus. Quod verò Hamburgensei hominium facere non recusauerunt, iusiurandũ eius præstare recusarunt, consentaneum est ei quod feudistæ scribunt, Vasallorum duo esse genera, nam alios iuratos esse, alios iniuratos. vel (vt ipsorum verbis vtar) alios per sacramentum, alios sine sacramento, id est, qui neq; fidelitatem neq; hominium iurant: lib. 2. tit. 3. & tit. 16. & tit. 24. §. 2. & ti. 47. Eius autem hominij quod verè proprieq; hominium est, id est, cùm inferior potentioris se hominem & quasi mancipium fore profitetur, duæ partes sunt: Iusiurandum fidelitatis, & nota subiectionis. Itaq; fidelitas definitur iusiurandum quod Vasallus præstat domino. libr. Feud. 2. tit. 3. §. 4. & lib. 2. tit. 26. §. 9. Sed de vtroq; singulatim atq; ordine differendum est. Ac iusiurandi quidem

feuda-

feudalitij formula ità stolidè itaq; barbaricè à feudistũ concepta est in lib. 2. titul. 5. vt eius lectores pudeat. Iurat enim Vasallus sd domino ita fidelem forè, vt Vasalli suis dominis esse solent. Quid igitur si iura clientelæ Vasallus ignoret, quæ tam multa sunt, vt amplius viginti amittendi feudi caussæ numerentur. Quid est porrò quod feudistæ scribunt, lib. 1. tit. 21. & §. 1. & lib. 3. tit. 2. moris esse vt Vasallus in fidelitatis iuramento nominatim certa officia enumeret? At Carolus & re & nomine Magnus, lib. Franc. legis 4. titulo. 46. Hanc imperio suo subiectis formulaam imposuit: De sacramento fidelitatis, quod nobis & filijs nostris iurare debent, quod his verbis contestari debet: Sic promitto ego ille partibus domini mei Caroli Regis, & filiorum eius, quia fidelis sum & ero diebus vitæ meæ sine fraude vel malo ingenio. Hanccine igitur sequemur? At Carolus illam formulã non Vasallis militaribus, sed ciuibus omnibus suæ ditioni atq; imperio subiectis præscripsit. Deinde quæ clientela & obseruantia Principi, nõ eadem nobili alicui, aut Præposito militari continuò debetur, vt modò ex lib. 2. ti. 38. §. contra, dicebamus. Ecce rursus aliã Imp. Frideric. 1. quam Italiæ ciuitatibus, cùm Romã infestis signis pficisceretur præscripsit: apud Radeuic. li. 1. ca. 19. Ego iuro quod à modo in anteà ero fidelis domino meo Friderico Rom. Imp. contra oẽs homines: sicut iure debeo domino & Imperatori, & adiuuabo eũ retinere coronam Imperij, & omnem honorẽ eius in Italia: nominatim & specialiter ciuitatẽ illam, & quicquid in ea iuris habere debet, vel ab omni virtute comitatus vel Episcopatus N. Regalia sua ei non auferam ibidẽ, nec alibi: & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adiuuabo. Neq; in consilio ero, neq; in facto, quòd vitã, membrũ vel

honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum eius, quod ipse mihi fecerit per se, vel epistolam suam, aut per legatum suum de faciẽda iustitia, fideliter obseruabo, & illud audire & recipere, vel complere, nullo malo ingenio euitabo. Hæc omnia obseruabo fide bona sine fraude. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta quatuor Euangelia. At huius formulæ ratio planè eadem est, quæ superioris Carolinæ: solius enim Monarchæ caussa & omnibus omnium generum subiectis præstituta est. Iohan. Tritem. Chro. ca. 26. Ibi Principes iurata pace & obedientia in manibus noui Regis sua ab eo feudalia susceperunt: promittentes ei contra quoscunq; firmam fidelemq; pro viribus aßistentiam. Formulas igitur Carolinæ illarum consimiles, in Vasallis qui ab Imperatore vel Rege feuda receperant, & alij q eius ditioni atq; Imperio subiecti sunt, seruabimus. cuius tamẽ longè dißimilis illa fuit Magistratuũ Ro. qui Kal. Ianuar. iurare in acta Imperatoris solebant. Scribit enim Dio lib. XLVII. cùm Triumuiri Kal. Ian. iurassent, cæterosq; ad iusiurandum adegissent, se Cæsaris Octauiani acta omnia rata esse habituros. καὶ τοῦτο *(inquit)* καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἴσχουσιν, ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ποτε γενομένοις, καὶ μὴ ἀκμωθεῖσι γίγνεται. *Alia rursus eaq; dißimilis militaris iurisiurandi fuit ratio, & multoties pro temporum varietate cõmutata. Liuius quidẽ libr. 32. aliud esse significat sacramentum, aliud iusiurandũ: illud esse, quod quis vltrò ac sponte præstat: hoc verò, quòd à superiore conceptis verbis defertur. Milites, inquit, tum quod nunquam antea factum erat, iureiurãdo à Tribunis militũ adacti, iussu Consulũ conuẽturos, neq; iniussu abituros. nam ad eum diẽ nihil præter sacramentum fuerat. Et vbi ad decuriatum aut centuriatũ cõuenissent, à sua*

volun-

voluntate ipsi inter se equites decuriati, centuriati pedites coniurabant, sese fugæ atq; formidinis ergô non abituros, neq; ex ordine recessuros, nisi teli sumēdi aut petendi, aut hostis feriendi, aut ciuis seruandi caussa. Id ex voluntario inter ipsos fœdere à Tribunis ad voluntariā iurisiurandi adactionē trauslatū. Dyo. Halic. lib. 10. hanc militaris iurisiurādi formulā exponit: ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις ἐφ᾽ οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, ἐμήτε ἄλλο πρᾶξαι μηθὲν ἐναντίον τῷ νόμῳ. *At Imperatorum ætate illius formulam Vegetius lib. 2. sic exponit: Milites iurare solent: & ideò militiæ sacramenta dicūtur. Iurant aūt se omnia strenuè facturos, quæ præceperit Imperator: nunquā deserturos militiā pro Repub. Ro. Plura autē sacramenti militaris capita Gellius exponit libr. 16. cap. 4. Ac memorabile est, quod Ammian. Marcellinus de Iuliani Imp. militib. scribit libr. 21. Iussiq; vniuersi in eius nomen iurare solēniter, gladijs ceruicibus suis admotis sub execrationibus diris,. verbis iurauere conceptis, omnes pro eo casus quoad vitā pfuderint; si id necessitas exegerit, perlaturos. Plutar. autē in Galbæ vita & Dio. libr. 57. scribunt suis temporibus moris fuisse, vt Rom. milites Kal. Ianuar. in nomen Imperatoris iurarent: cùm anteà stante Repub. in Senatus populiq; Ro. nomen iurare soliti fuissent.* συναγαγοῦντος αὐτοὺς *(inquit Plutarch.)* ἐπὶ τὸν ὅρκον, ὃν ἔθος ἐστὶν ὀμνύειν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος. *Aliam etiam Gellius cōmemorat lib. 16. cap. 4. Sed disputari potest, has omneis militares formulas nihil ad feudales clientelas pertinere: ad quas nemo, nisi qui iam cinctus, & in equestrē militiā receptus, ac proinde militari sacramēto obligatus esset, admittebatur. vt. ca. 3. docui*[illegible] *Fuit igitur, vt istis feudisticis delirationibus exagi-*

tandis finem imponamus, triplex iurisiurandi formula ad triplicem clientelarũ rationem accommodanda: cuius rei negotium Principum consiliarijs ad quos ea res pertinet, permittimus. Deinceps de nota hominij & feudalitiæ subiectionis videamus. Omnium quidem video esse commune, vt dextras tanquam in fœderibus iungerent: plerunq; etiam vt dextris auersis osculum præberent: interdum, vt ambas manus iunctas patrono contrectãdas præberent: supplicũ & dedititiorũ more, qui velatas manus porrigebant. At dextras quidem iungendi vetus in fœderibus faciendis institutũ fuit, religionibus etiam consecratum. Plin. lib. 11. cap. 45. Inest & alijs partibus quædã Religio: sicut dextra oculis auersa appetitur: in fide porrigitur: Iustinus lib. 11. In quã rem vnicum pignus fidei regiæ dexteram se ferendã Alexandro dare. pòst hæc porrecta manu expirauit. Loquitur de Dario: qui Dextrã vnicum fidei Regiæ pignus esse affirmat. quo dici præclarius nihil potest: vt non incõmodè argumentari liceat, Regis perfidi, quia dextrã amiserit, nullam esse vim, nullũ ius ac potestatem in suos. Regẽ deniq; nisi nominis caussa, & (vt Dialectici loquuntur) ὁμωνύμως non esse. Liuius li. 1. Numa, inqt, fidei solenne instituit. ad id Sacrariũ Flamines manu ad digitos vsq; inuoluta rem diuinã facere iussit: significantes fidem tutandã, sedemq; eius etiã in dextris sacratam esse. Hesychius, δεξιαί, αἱ γινόμεναι ἐπὶ συνθήκαις ἐπαφαὶ τῶν δεξιῶν χειρῶν εἰς σύμβολον τοῦ βέβαια ἔσεσθαι, καὶ εἶναι τὰ συντιθέμενα. Omniũ hæc gentiũ consuetudo fuit. De manus osculo Plutar. in Bruto: ὁ μετὰ μικρὸν, inquit, ὁ Λαίνας τὴν δεξιὰν τοῦ Καίσαρος καταφιλήσας ἀπέστη. Et in Catone Vticensi: ὑποτιθέντων

τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ἐβάδιζον, καὶ κατὰ φιλοῦντων τὰς χεῖρας. *Tacitus li.15. Agere grates Dijs, ornare lauru domũ, genua ipsius aduolui (de Nerone loquitur) & dextrã osculis fatigare. Itẽ li.17. Increpare Galbã, laudare militũ iudiciũ, exosculari Otthonis manũ. Atq; vt ad feudistica tẽpora veniamus, de ambabus manib. à Vasallo porrigendis, Alb. Kra. li. Dan. 6. c. 17. vbi de Vildemaro Daniæ Rege & German. Imp. loquitur: In hanc, inquit, formã vtranq; Rex Cæsari manũ porrexit. Sigeb. in Chr. an. 1007. Vnde Balduinus pterritus Imperatori satisfacit. Valentianus reddit: datisq; obsidibus cum sacramẽto fidelitatis manus ei dedit. Itẽ in an. 955. Berengarius Rex Italiæ in Germaniã ad Regẽ Otthonẽ venit: eiq; suis suiq; filij manibus datis, ei se cõmisit. Vuytich. li.1. Et ideò inducẽs fore, pprio seruo manus dare. Et li.2. Collocarunt nouũ Ducẽ in solio ibidẽ constructo, manus ei dantos ac fidẽ pollicentes, operamq; suã contra oẽs inimicos spondentes, more suo fecerunt eum Regẽ. Itẽ li.3. in fi. Certatim manus dabãt, fidẽ pollicentes, & operã suam contra oẽs aduersarios sacramentis militarib. conferẽtes. Alb. Kra. in Vãdalia. li.4. ca. 10: Compertũ est (dicebat Vicelrius Episc.) vnũ hoc esse Imperatoriæ celsitudini reseruatũ, quod magno illi mercati sunt impẽdio, vt ab Episc. Domini vocitẽtur: decimas, possessiones, & pdia in eam rẽ plurima sunt ecclesijs elargiti. Vbi aũt Dux vel Marchio, vbi in regno principatus quantuslibet magnus, q Pontificib. manus nõ offerat? recusatus opportunè, importunè se ingerat? Certatim currũt, vt hominia sumãt ecclesiarũ, & participes fiãt beneficiorũ ab eccles. Dabitisne Duci huic manus vestras, vt incipiãt esse principiũ serui, q fuerãt illis semp habiti maiores. Aimoi. li.4. c.64. Illuc & Taßilio Dux Baioariorũ cũ primoribus*

gentis suæ venit, & more Francico in manus Regis in vasallicum, manibus suis semetipsum commendauit: fidelitatemq; Pipino Regi iurauit. Helmodus in hist. Slau. libr. 1. ca. 70. Vbi enim Dux vel Marchio, vbi in regno principatus qui Pontificibus manus nõ offerat? Dabitis ne huic Duci manus vestras, vt hoc exemplo incipiant esse Principum serui, qui fuerant Principum domini? Hinc illa tam multorum historijs celebrata vox Rudolphi, Sueuiæ Ducis, qui cum Pont. Ro. Hildebrandi, siue Gregorij VII. impulsu, & aliquot Germanorum Episcoporũ suasu cõtra Imp. suum Henricum IIII. bellum gessisset, cui dexterâ porrecta fidem iurarat: Imperatorisq; nomen sibi ab Hildebrando delatum recepisset: & in prælio præcisam dextram videret: Ecce, inquit, hæc est manus, qua domino meo Henrico fidem sacramento firmaui. Ecce ego iam eius regnum & vitam derelinquo præsentem. videte qui me solium eius conscendere fecistis, vt recta via vix vestra monita sequentem duxissetis. Quod idem scribit Abbas Vrsperg. in histo. ann. 1080. & Helmodius in Slau. hist. cap. 29. & Albertus Krantz. in Metropol. li. 5. cap. 16. Adrianus Papa in Epist. ad Imper. Fridericum apud Nauclerum & in appendice Radeuici: Ab Episcopis homagium requiris, fidelitatẽ exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis. Multis autem Galliæ atq; etiã Angliæ moribus institutũ est (quod ex Anglico Liteltonio intelleximus) vt hominium seruili & supplici veneratione ac planè tanquã à dedititijs præstetur. nam vasallus discinctus, nudo capite, ad pedes sedentis patroni prostratus, ambas manus iunctas porrigit, quas dum dominus suis manib. amplectitur, hæc verba pnuntiat: Here, venio in tuũ hominiũ, & fidẽ, & homo tuus fio, ore & manib. tibiq; iuro ac spondeo fidelẽ me tibi futurũ eorũ feudo-

feudorum nomine, quæ tuo beneficio accepi. Ore autem & manibus dicebatur, quòd patroni manibus plerumque osculum ferret, vt superius dictum est: interdum tamen Patronus ipse osculum ei ingenam ferebat. Illud autem Galli dicũt, Serment de feaulté auec bouche et mains. Memorabile est autem, neq; tamen meo iudicio credibile, ac ne verisimile quidem, quod Albertus Krantz. lib. Nortmann. 2. cap. 27. scribit, Regi Francorum Carolo simplici, Balbi filio homagium præstitum fuisse osculo ad ipsius pedes deferendo. Vbi, inquit, in Regium conspectum peruenit Robertus, aderant ex Francis Regi blandientes, qui hortarentur Robertum procumbere, Regiaq; osculo vestigia honorare. Horrebat liber animus & Dux inuictus seruile ministerium. Alium ex instantibus officio vicarium dedit. Rex illi pedem protendit. Erat is Carolus Simplex, Balbi filius. Ille mordicus apprenso pede, Regem resupinat. Indignati nonnulli ex Francis intumuere. Alij altius secum populi libertatem & ferocitatem reputantes, Regem placauere. Idem scribit Gallicus historicus in annalib. Nortmann. cap. 25. Et quand Raoul vint faire son hommage, il ne se deigna baisser: mais prist le pied du Roy, & le leua si hault, que le Roy cheut: dont il sourdit grand risee. Verum hæc, vt dixi, neq; probabilia sunt, neq; Francorum Regum ac multò minus Caroli Simplicis clementiæ ac mansuetudini consentanea. Papalis Maiestatis homagia ista & sunt, & fuerunt: vt omnes omnium generum, ordinum, ætatum & conditionum mortales, Duces, Marchiones, Reges, Imperatores denique, homagium ei ad pedes prouoluti, fixo ad crepidam osculo, deferant: quod tamen more & exemplo multorum institutum est: veluti C. Cæsaris, imperium orbis terra-

rum suis victorijs adepti, & C. Caligulæ, & Diocletiani, quos historiæ omnes crudelissimos & importunissimos Tyrannos numerant. At non isto modo Petrus Apostolorum Princeps, toties alijs in caussis & argumentis nominatus: cui cùm Cornelius Centurio se ad pedes supplex ac venerabundus abiecisset: Surge, inquit: nam & ipse homo sum. quod etiam Io. Faber inter veteres Doctores præstantissimus in præfationem Institutionum annotauit. Papa, inquit, in verbis se dicit seruum seruorum: de facto tamen se adorari permittit: quod Angelus in Apocalypsi refugit. Seneca li. de Benef. 2. cap. 12. Cæsar dedit vitam Pompeio Pœno, si dat qui non aufert. Deinde absoluto & agenti gratias porrexit ad osculandum sinistrum pedem. Qui excusant eum, negant id insolentiæ caussa factum: aiunt socculum auratum, imò aureum margaritis distinctum ostendere eum voluisse. Ita prorsus, quid hic contumeliosum est, si vir Consularis aurum & margaritas osculatus est: & alioquin nullam partem in corpore eius electurus, quam purius oscularetur: homo natus in hoc, vt mores liberæ ciuitatis Persica seruitute mutaret. Pomponius Lætus: Imperatores anteà manus exosculandas nobilibus præbebant: pòst suis manibus subleuabant ad oris osculum: vulgus genua exosculabatur. Diocletianus edicto sanxit, vti omnes sine generis discrimine prostrati, pedes sibi exoscularentur: quibus etiam venerationem quandam adhibuit, exornans calceamenta auro, gemmis & margaritis: quod fecisse anteà C. Caligulam memorant.

De testatione inuestituræ.

CAPVT XXV.

Tertiam

TErtiam inuestituræ partem esse diximus, Testationẽ: de qua operæpretium est feudistarũ inter se senten-tias conferre. lib. 2. tit. 2. §. 1. item tit. 32. & tit. 33. §. 1. & lib. 1. tit. 26. Inuestituræ igitur testes esse oportet cæteros Vasallos, si qui extent. nam pro collegio nouus Vasallus necessariò cooptandus est: vt si fortè patronus eiúsue hæredes controuersiam ei de inuestitura moueant, producere testes eiusdem militiæ socios possit. Et si autem (vt Cicero scribit in legibus) grauitatem res habet, cùm frequens ordo est, tamen duobus tribúsue lex contenta est. lib. 1. titul. 26. & lib. 2. tit. 33. & tit. 68. §. 2. Vsq; adeo autem Conuasallorum præsentia necessaria est, vt nisi testes pares adhibeantur, actus non valeat. lib. 2. tit. 2. Quid igitur si fortè tum absint? erúntne expectandi? an verò etiam extranei adhiberi possunt? In hac quæstione apertissimè inter se feudistæ pugnant. Nam lib. 1. tit. 26. statuitur, admitti extraneos posse. At lib. 2. tit. 33. §. 1. disertè scribitur, eos expectandos esse. Vbi autem alij Vasalli non extãt, tum extraneorum duorum triúmue præsentia necessaria est. lib. 2. ti. 58. §. 2. In quo videndum est, vt liberi homines adhibeantur, quia seruis in hac re testimonij dictio non est. lib. 1. tit. 14. Verum illud aliquantò absurdius, magisq; ridiculũ videtur, quod in clericorũ inuestituris etiam exteros adhiberi permittũt: ideò quod clerici furtim & occultè suas inuestituras facere cupiunt. lib. 1. tit. 26. §. 2. opinor, ne sodales inuidia rumpãtur, cùm alios promoueri & se desertos vident. Vtcunq; sit, quemadmodũ alia pactionum genera solis testibus sine scriptura probantur. l. pactum, 17. C. de pact. l. indicia. C. de rei vend. l. 1. l. instrumẽtis. C. de fid. instr.: ita inuestituræ testatio scriptura non indiget: adhiberi tamen potest: idq; breue testatum feudistæ appellant. lib. 1. tit. 4. § 1. & §. 4. & §. 6.

De traditione possessionis.

CAPVT XXVI.

SVperest, vt de quarta inuestituræ parte videamus. Primum omnium feudistæ loqui pugnantia videntur: cùm ita scribunt, Inuestituram prius fieri debere, quàm fidelitatem: & tamen nullum inuestiendum esse, nisi qui fidelitatem præstet. lib. 2. titul. 5. §. 4. Quare hæc illorum oratio ita supplenda atq; adiuuanda est, quasi dixissent, nulli tribuendam inuestituram, nisi qui paratus sit fidelitatem & hominium iurare: vt illi Italiæ episcopi, de quibus superius diximus: qui profitebantur se paratos esse fidelitatem Friderico Imp. iurare: sed hominium facere detrectabant. Imperator eis inuestituram non tribuisset. Sed ecce rursus altera quæstio: Cùm inuestitura verè proprieq; sit possessio: impropriè verò sit imaginaria traditio, & tanquam arra possessionis: quid opus fuit vtrunq; adhibere? aut re verè ac solidè præstita, quorsum imago & simulachrũ adhibetur? Sed meminisse oportet, maximã & potissimam feudorum partem in iuribus consistere: quales sunt honores, imperia, dignitates, quarum non propriè tradi possessio dicitur: sed quasi possessio. l. ait Prætor, 23. §. 2. D. ex quib. caus. maior. l. vlt. D. de serui. l. si ædes, 32. §. libertus, D. de seruit. vrb. Deinde hastæ traditionem nihilomagis ad possessionem valere, quàm clauium aut annuli signatorij: de quo superius diximus. Est enim animi alienantis significatio & nota; vt hasta vel annulus insigne feudalis vsusfructus constituti. Vtrum autem Patronus qui inuestiuit, tradere rem ipsam cogatur, siquidem eius tradendæ facultatem habeat: an offerendo eo quod interest, liberetur, præclara quæstio est, de qua video pugnantia feudistas respondisse. nam lib. 2. tit. 7. in fin. statuunt.

tuunt eum litis æstimatione præstanda liberari. At lib. 2. tit. 26. §. si facta, 15. non liberari, sed ad rem ipsam præstandam adigi. Quæ vetus fuit Bulgari & Martini disputatio de venditore: cùm illam sententiam Bulgarus, hanc Martinus tueretur: quæ probabilior videtur ex l. ex empto, D. de act. empt. Iam verò ex superioribus locis quatuor notanda esse animaduerto: quorum hoc primum est, duriorem esse feudum, quàm vsumfructum constituentis conditionem: cùm in hoc patientia, vt quis fruatur, traditionis vim obtineat. l. 3. ff. de vsufr. & l. 1. in fine. D. de seruit. rust. Alterum est quod scribitur, vacuam possessionem tradendam esse. Quod Iurisconsulti tum fieri interpretantur, cùm alius possessor nemo est, cui ea bono sit. l. pen. §. vlt. D. de acquir. possess. l. in conuentionalibus, 52. §. 1. D. de verb. obligat. vsque adeò, vt vacua possessio tradi non dicatur, si alius in ea legatorum, fideiuecommissorum seruandorum caussa in possessione est, aut creditores bona possideant. l. 2. D. de act. empt. Quod cùm ita sit, meritò dubitarit aliquis, quomodo feudo iam vni dato plenè inuestiri, alter etiam eo viuente & fruente, & possidente possit. De quo tamen textus est in l. 1. tit. 3. vbi non præcisè de inuestitione agitur, sed planissimè dicitur, inuestitum eius feudi nomine in possessionem missum esse. nam satis constat, possessionem duorum in solidum esse non posse. l. 5. §. vltim. D. commod. Respondendum igitur eo casu singulare ius constitui propter consensum veteris Vasalli: & possessionem non vacuam eo casu, sed iam ante ab altero occupatam tradi. Denique nouum Vasallum animo tantùm: veterem & animo & corpore possidere: vt cùm dominus rei commodatæ, vel depositæ, possessionem retinere dicitur in l. rei commodatæ, 9. D. commod. l. licet, 17. §. 1. D. depos.

dationes esse possunt, sic plures eiusdem inuestituras esse. A quo enim feudum datur, siue is primus, auctor sit, siue secundus, siue cuius alterius gradus, ab eo inuestitura facienda est. Itaque Vasallus de suo feudo alterum infeudans, eundem inuestire debet. vt lib. 2. tit. 9. Si vero vel totum vel partem volebat per feudum aliquem inuestire. hoc licebat ei sine fraude facere. Memorabile autem fuit, quod superius de Hugone Capeto protulimus, qui hoc eodem trabali clauo ad figendam possessionem est vsus Itaque Arnoldus scribit Ludouicum XI. cum ignito Regno magistratus oẽs quasi pro suo iure mutare vellet, non leuiter periclitatum fuisse. Fuisse autem hoc Regum & Imperatorum institutum, vt initio principatus ciuium suorum fidelitatem renouarint, facilè ex historijs intelligitur. Io. Tritem. cap. 33. ann. 1356. Carolus IIII. Imperator ex Italia reuersus in ciuitate Metensi conuentum habuit solennem Principũ, vbi omnes ferè totius Regni Principes concurrentes, regalia sua de manu Imperatoris ex more susceperunt. Albertus Krantzius lib. Nortmann. 4. c. 14. Vilhelmus Rogerij Ducis filius, Roberti nepos, mortuo patre succedit in Ducatu Calabriæ: apud Gelasium Pontificem legitimam promeritus de Ducatu inuestituram. Cùm & ab eodem Pontifice Robertus quoque Capuam, & Richardus de Aquila Princeps feudum suum accepissent. Nam nouo se illi fidelitatis sacramento obligauerunt. Atque hæc quidem de feudis regalibus. In reliquis autem quæritur, an beneficij renouatio requiratur. Nam in lib. 1. titul. 14. §. 2. ita scriptum est: Filij eorum fratres, & nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Quibus verbis significari videtur, iure inuestituræ paternæ posteros sine vlla renouatione succedere. Contra tamen

lib.

lib.1.titu.21.§.2. Si vasallus vltra annum & diem vadat, vt inuestituram beneficij sui à filio vel successore domini sui non petat, vel post mortem patris sui, vel alterius cui succedebat, nisi iusta caussa interuenerit, quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iusta absentia, & si non petierit, damnetur: quod eodem modo traditur in lib.2.titu.24.§.1.& tit.40.& tit.52.§. 3. Quare quod in dicto lib.1.titu.14.§.2.de patris inuestitura minus plenè dictum est: sic supplendum est: Nepotes succedere per inuestituram aui: hoc est, hæreditatem quidem ad eos propter patris clientelam peruenire, sed tamẽ iurisiurandi renouatione opus esse. Itaq; cùm in libr.1.tit. 26.§.3. dicitur, eum qui sciente & non contradicente domino possedit, liberari ab onere probandæ inuestituræ, modò iuret se, vel patrem inuestitutum fuisse: sic intelligendum, vt si iuret patrem tantùm inuestitum fuisse, non se, tum inuestituram ipse sibi petat, & accipiat. Simul ex hoc loco intelligitur: Pœnam illam amittendi feudi si inuestitura intra annum petita non est, locum non habere, si dominus scierit & non contradixerit: qua de re suprà copiosè disputatum est.

De diuiduitate vel indiuiduitate feudorum & vasallorum communione.

CAPVT XXVIII.

QVæstio hic exoritur, an ob plures vel vasalli vel patroni hæredes plures hominij atque inuestituræ renouationes debeantur. Cuius quæstionis vis omnis ex illa superiore pendet, vtrum feuda sint diuidua, an indiuidua, de qua ita feudistæ statuunt, vt Regalia feuda; (veluti Ducatus, Comitatus, Marchias) dicãt esse indiuidua,

cætera verò diuidua. libr. 2. titul. 55. §. 5. Quò dici absurdius nihil potest: si quidem naturam & conditionẽ ipsam feudorum spectemus. Quod enim Regnum, aut Imperium, quem Ducatum, quam Satrapiam non passim legimus & communionem & diuisionem recepisse? vt fabulas omittamus, de tribus Saturni filijs qui paternum regnum inter se partiti sunt, quemadmodum Homerus scribit Iliad. o. quotusquisque Imperator Romanus fuit, qui non aut filium, aut fratrem, aut quempiam alium Imperij consortem asciuerit: si non pari potestate, aut aliqua tamen. Ammianus Marcellinus libro 27. In hoc tamen negotio Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares, sed Augustos Germanicum nuncupauit & filium: beneuolè satis: nec enim quisquam antehac asciuit sibi pari potestate collegam, præter Principem Marcum, qui Verum adoptiuum fratrem absque diminutione aliqua maiestatis Imperatoriæ socium fecit. Quinetiam Papatum ipsum videmus habitum esse diuiduum: cùm alter Petri, alter Pauli Vasallus esset. Platina in Leone IX. Pontificatum Baunon adeptus, Hildebrandum Ecclesiæ Romanæ Cardinalem creat: eique sancti Pauli Ecclesiam gubernandam committit: vt quasi consors Pontificij muneris secum videretur: cùm alter Petri, alter Pauli tẽplum tueretur & regeret. Sic Imp. Otthо I. filium suum Otthonem Imperij sui collegam pari iure & conditione asciuit: eóque tempore duo simul Imperatores Augusti fuerunt: quod nunquam antea factum est: auctore Vitichindo, libr. histor. 2. Atque hæc quidem de communione. de qua tamen verissimum est vetus verbum: Vnam coronam duobus capitibus non conuenire. Quod verò ad diuisionem attinet: Quis nescit sæpè ex Regnis

Tetrar-

Tetrarchias & decadarchias esse factas? de quibus est apud Strabonem libr. 12. & Plinium libr. 5. cap. 18. Intercursant, inquit, cinguntque has vrbes Tetrarchiæ, regnorum instar singulæ. Sic Micipsa Numidiæ Rege mortuo, Decretum (inquit Sallustius) in Senatu fit, vti decem legati Regnum inter Iugurtham & Adherbalem diuiderent. In diuisione Regni, quæ pars Numidiæ Mauritaniam attingit, Iugurthæ traditur. Illam alteram speciè, quàm vsu potiorem Adherbal possedit. Sic Eusebius libr. de vita Constant. IV. scribit, eum ætate grandem Imperium suum inter suos liberos sic diuisisse, vt natu maximo Occidentem: secundo Orientem: tertio mediam regionem aßignaret. Sic Francogalliæ Regnum antiquis temporibus frequentißimè diuisum est. Gregorius Turon. libro 3. & æmulus eius Aimoinus libr. 2. Defuncto Chlodoueo Rege, quatuor filij eius, id est, Theodoricus, Chlodomirus, Childebertus atque Chlotarius Regnum eius accipiunt, & inter se æqua lance diuidunt. Et Theodoricus quidem sedem Regni sortitus est, Metis: Chlodomirus Aurelianis: Chlotarius, Sueßonis: Childebertus Parisijs. Et rursus post Chlotarij I. mortem, vt scribit Gregorius libr. 3. & Aimoinus libro 3. cap. 1. Et sic quatuor fratres, id est, Cheribertus, Guntchrannus, Chilpericus atque Sigibertus diuisionem legitimam faciunt: deditque sors Cheriberto Regnum Childeberti, sedémque habere Parisios: Guntchranno verò Regnum Chlodomiri, ac tenere sedem Aurelianensem: Chilperico verò Regnum Chlotarij patris eius, cathedrámque Sueßionas habere: Sigiberto quoque Regnum Theodorici, sedémque habere Remensem. Item libro quinto, capite 40. Filij autem Ludouici quondam Regis Francorum profecti sunt Ambianos &

sicut fideles illorum inuenerunt, regnum paternum inter se diuiserunt. Deniq; paßim apud Aimoinum exempla extant. Ado Viennensis in Chro. Hic Ludouicus post obitum patris, mortuo fratre suo Carolo, cum fratre Lothario Regnum fratris mortui partitur. Item Lotharius diuidens Regnum patris cum fratribus suis, accepit Regnum Romanorum &c. Itē: Reliqui filij Regnum eius inter se apud Ambianensem vrbem æqua sorte partiuntur. Eguinarthus in vita Caroli Magni: Mortuo Pipino, Franci facto solenniter generali conuentu, ambos sibi Reges constituunt, ea conditione præmissa, vt totum Regni corpus ex æquo partirentur, & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus aūt eā cui patruus eorum præerat, regendo susciperet. Verùm hac de re & Caroli partitione legendum est ipsius testamentum, quod ad Feudalis dictionarij finem subiungemus. Abbas item Vrsperg. Mortuo, inquit, Pipino, Carolus & Carolomannus filij eius omnium Francorum consensu, ambo Reges creati sunt, ea conditione, vt totum Regni corpus ex æquo partirentur. Idem Rhegino lib. Chron. 2. sub anno 876. Quod cùm ita sit, contra sententiam aliorum concludendum arbitror, Regna & Ducatus & Imperia non modò communionem, verum etiam diuisionem & natura & instituto recipere. Friderici tamen lege sanciri, vt deinceps indiuidua sint; quod illud in Textu verbum demonstrat: De cætero. libr. 2. ti. 55. §. 5. Ex quo sequitur vt si hæreditaria sint, ea natu maior obtineat: sin minus, vni à Rege vel Imperatore deferantur. Nam (vt est apud Iustinum lib. 21.) firmius futurum est regnum, si penes vnum remanserit, quàm si portionibus inter plures filios diuideretur. Albertus Krantz. in Vandalia libr. 8. cap. 11. Per idem tempus Nicolaus de Vuittem-

VVittemburgo Comes (pars ea est comitatus Zuuerinẽsis per partes diuisi, cùm multi essent filij cohæredes) quo consilio non est dicendi locus. Sed tamen si principatus per Germaniam indiuisi manerent, longè formidabilior esset virtus eius, quàm sit modò, cùm sit multis partib. dimembrata. Non sic Francia, quæ semper studet vnicò per omne regnum Principatui: vnde fit, vt crebrioribus victorijs illustretur, minus ciuilibus bellis laceretur.

De inferiorum feudorum natura diuidua, aut indiuidua.

CAPVT XXIX.

SEquitur vt de cæterorum feudorum natura disseramus. Nam si indiuidua sunt, regula est iuris ciuilis, vt ex persona hæredum obligationis conditio non immutetur. atque ideo singuli debitoris hæredes in solidum obligati sunt. l. 2. §. ex his, D. de verb. oblig. l. 2. D. de stip. prætor. l. hæredes, 25. §. an eam. & §. contra, D. fam. ercisc. & rursus singuli creditoris hæredes in solidum actionem habeant. l. si vnus, 19. D. de seruit. rust. Itaq; magna quæstio est, si plures sunt vel patroni vel vasalli hæredes, vtrũ omnibus & ab omnibus, an vni & ab vno, tum hominiũ, tum seruitium debeatur. Ac feudum quidem & communionẽ & diuisionem recipere, constat ex lib. 1. titul. 14: & lib. 2. tit. 12. & titul. 18. alijsq; locis compluribus, vbi duo fratres de vno feudo inuestiti dicuntur. itemq; ex lib. 2. tit. 26. §. omnes, & tit. 55. §. præterea Ducatus: vbi plures hæredes feudum vel indiuisum vel diuisum obtinent. & lib. 1. tit. 8. vbi feudum paternum in plures filios æqualiter diuiditur. Verùm intelligendum est communionem & diuisionem illam pertinere ad fructus & prouentus feudi: vt plures

vasalli fructus inter se partiantur. quemadmodum iure ciuili dicimus vsumfructum vnum ex omnibus seruitutibus esse diuiduum, propterea quod fructuum perceptione constat, quæ diuidua est. l. 1. §. si vsusfructus, D. ad leg. falcid. Itaq; quemadmodum vsusfruct. ab initio pro parte indiuisa vel diuisa constitui potest: l. 5. D. de vsuf. ita feudum, & in conuentione inuestituræ & ex post facto diuidi in partes potest. Sed quantum ad hominium & seruitium maior multò dubitatio est. Ac iure quidem inter Pragmaticos recepto constitutum est, vt vnus duorum vasallus esse possit non ligius: itemq; vnius ligius alterius nō ligius: duorum verò ligius vno eodemq; tempore esse non possit: eiúsque iuris auctoritas refertur ad glossam in cap. pastoralis, de sent. & re iud. in Clemen. Sed iam superius demonstratum est, Ligij nomen ab Italis confectum esse, pro eo quod Langobardi Vasallum aut Valuasorem dixerunt. Quare cùm in libris Feudisticis toties dicatur, vnum eundemq; plurium dominorum Vasallum esse posse, non dubium est, quin Ligius eadem ratione esse poßit. neque alia iurisiurandi Ligij formula vsquam legitur, quàm quæ Vasallis iure feudistico præscripta est. lib. 2. tit. 5. ti. 6. & ti. 7. Illud tamen constat, qui semel sese iureiurando Vasallico alicui obligauit, nullo modo posse alteri se eadem formula & iureiurando astringere: quod etiam constitutum videmus in libr. 2. titul. 52. §. satis bene. in quo species profertur eius Vasalli, qui duo quidem feuda à duobus dominis Titio videlicet & Seio acceperat: sed Titio se primum in solidum addixerat, ac nullo ei antepositO deuouerat. Post Seio, vno illo Titio excepto, suam quoque operam addixerat. Deinde cùm duos filios reliquisset, primum & secundum: primus se Titio in solidum, secundus Seio itidem in

solidum

solidum deuouerant. Cùm autem secũdo mortuo feudum ipsius ad Primum rediisset, tum Seius à primo solidum hominium, hoc est, solidæ deuotionis iusiurandum exigebat. Responsum est, huic posteriori, solidum non deberi: quia nemo duorum in solidum vasallus esse potest. quid ergo fiet? nimirum in iurisiurandi formula, quod primus Seio præstabit, Titii persona nominatim excipietur. Hæc cùm ita essent, tamen quod inter feudistas plerunque accidit, vt pugnantia de suo iure statuant, id in caussa constitutione non admodum dissimile vsuuenit. nam in Capitulis Extraordin. libr. 3 titu. 27. respondetur, feudum ligium paternum, quod in fratris gradu & persona versatur, hæreditate deferri posse ad fratrem, qui & ipse domini alterius ligius vasallus erat. quoniam etsi ligius homo idem plurium esse non possit, tamen priori domino per substitutum acceptabilem seruiturum: quasi verò non idem illo superiore casu dici potuisset. aut verò si bellum inter illos duos dominos exoriretur, liceret vni per se, alteri per vicarium operam nauare, quo nihil absurdius fingi potest. neq; dubium est, quin illo casu retinenda potius esset, ratio l. 3. §. si cùm omnes, D. de senat. Sillan. vbi excusatur is seruus qui pluribus dominis vno tempore subuenire non potuit. Ergo vt ad propositam quæstionem redeamus, quinquepartitò disputatio illa tractanda est. aut enim dominus vnus est, feudum vnum, plures vasalli: aut dominus vnus, feuda plura, vasallus vnus: aut plures domini, feudum vnum, vasallus vnus: aut plures domini, feudum vnum, vasalli plures: aut plures domini, feuda plura, vasallus vnus. Prima igitur specie, cùm dominus vnus est, feudum vnum, vasalli plures; veluti cùm vasalli vnius mortui plures hæredes extant in quos feudum æquabiliter diuiditur. lib. 1. tit. 8.

De traditione possessionis.

CAPVT XXVI.

SVperest, vt de quarta inuestituræ parte videamus. Primum omnium feudistæ loqui pugnantia videntur; cùm ita scribunt, Inuestituram prius fieri debere, quàm fidelitatem: & tamen nullum inuestiendum esse, nisi qui fidelitatem præstet. lib. 2. titul. 5. §. 4. Quare hæc illorum oratio ita supplenda atq; adiuuanda est, quasi dixissent, nulli tribuendam inuestituram, nisi qui paratus sit fidelitatem & hominium iurare: vt illi Italiæ episcopi, de quibus superius diximus: qui profitebantur se paratos esse fidelitatem Friderico Imp. iurare: sed hominium facere detrectabant. Imperator eis inuestituram non tribuisset. Sed ecce rursus altera quæstio: Cùm inuestitura verè proprieq; sit possessio: impropriè verò sit imaginaria traditio, & tanquam arra possessionis: quid opus fuit vtrunq; adhibere? aut re verè ac solidè præstita, quorsum imago & simulachrũ adhibetur? Sed meminisse oportet, maximã & potissimam feudorum partem in iuribus consistere: quales sunt honores, imperia, dignitates, quarum non propriè tradi possessio dicitur: sed quasi possessio. l. ait Prætor, 23. §. 2. D. ex quib. caus. maior. l. vlt. D. de serui. l. si ædes, 32. § libertus, D. de seruit. vrb. Deinde hastæ traditionem nihilomagis ad possessionem valere, quàm clauium aut annuli signatorij: de quo superius diximus. Est enim animi alienantis significatio & nota; vt hasta vel annulus insigne feudalis vsusfructus constituti. Vtrum autem Patronus qui inuestiuit, tradere rem ipsam cogatur, siquidem eius tradendæ facultatem habeat: an offerendo eo quod interest, liberetur, præclara quæstio est, de qua video pugnantia feudistas respondisse. nam lib. 2. tit. 7. in fin. statuunt

tuunt eum litis æstimatione præstanda liberari. At lib. 2. tit. 26. §. si facta, 15. non liberari, sed ad rem ipsam præstandam adigi. Quæ vetus fuit Bulgari & Martini disputatio de venditore: cùm illam sententiam Bulgarus, hanc Martinus tueretur: quæ probabilior videtur ex l. ex empto, D. de act. empt. Iam verò ex superioribus locis quatuor notanda esse animaduerto: quorum hoc primum est, duriorem esse feudum, quàm vsumfructum constituentis conditionem: cùm in hoc patientia, vt quis fruatur, traditionis vim obtineat. l. 3. ff. de vsufr. & l. 1. in fine. D. de seruit. rust. Alterum est quod scribitur, vacuam possessionem tradendam esse. Quod Iurisconsulti tum fieri interpretantur, cùm alius possessor nemo est, cui ea bono sit. l. pen. §. vlt. D. de acquir. possess. l. in conuentionalibus, 52. §. 1. D. de verb. obligat. vsq; adeò, vt vacua possessio tradi non dicatur, si alius in ea legatorum, fideiuecommissorum seruandorum caussa in possessione est; aut creditores bona possideant. l. 2. D. de act. empt. Quod cùm ita sit, meritò dubitarit aliquis, quomodo feudo iam vni dato plenè inuestiri, alter etiam eo viuente & fruente, & possidente possit. De quo tamen textus est in l. 1. tit. 3. vbi non præcisè de inuestitione agitur, sed planissimè dicitur, inuestitum eius feudi nomine in possessionem missum esse. nam satis constat, possessionem duorum in solidum esse non posse. l. 5. §. vltim. D. commod. Respondendum igitur eo casu singulare ius constitui propter consensum veteris Vasalli: & possessionem non vacuam eo casu, sed iam ante ab altero occupatam tradi. Deniq; nouum Vasallum animo tantùm: veterem & animo & corpore possidere: vt cùm dominus rei commodatæ, vel depositæ, possessionem retinere dicitur in l. rei commodatæ, 9. D. commod. l. licet, 17. §. 1.

D. depos.

D. depos. Tertiò quæri potest, vtrùm horum maius sit: inuestituram facere, an possessionē tradere. Dubitationem mouent Canonistæ, in c. visis, 16. q. 2. vbi Papa Ioannes ad querimoniam Monachorum conquerentium sibi earum rerum inuestiturā non concedi, quarum tamen data possessio fuerat, ita scribit: Diuinæ leges habent & seculares, vt cuius est possessio, eius fiat inuestitio. et si in dando, quod maius est, facilis fuit charitas: sit facilior in concedendo quod minus est, sancta largitas. maius enim fuit possessionem dare, quàm sit inuestituram concedere. Quod autem scribit in diuinis legibus differentiam statui inter possessionem & inuestitionem: ita valeat, vt apud Pythagoreos, Ipse dixit. Ipse autem erat Papa. Quod de humanis addidit, feudistæ dissentiunt. Nam qui possessionem tradidit, pœnitere potest: neq; inuestire cogitur. lib. 2. tit. 33. lib. 1. tit. 25. §. At qui inuestiuit primùm neq; pœnitere, neque consilium mutare potest: deinde ne litis quidem æstimatione offerenda liberari. lib. 1. tit. 4. §. 1. & lib. 2. tit. 26. §. 16. Postremò etiam successorem suum ad tradendum obligat. lib. 2. tit. 35. & lib. 1. tit. 4. Deniq; vt plus est in venditione, legato, & donatione, quàm in traditione, ita plus iuris ex inuestitione, quàm ex traditione acquiritur. Qui vendidit aut donauit tradendi necessitate tenetur. §. 2. Inst. de don. Hæres à quo legatum est, tradere compellitur. l. si domus, 71. §. qui confitetur, & §. seq. D. de legat. prim. Postremò ne illud quidem prætermittendum est, quod dicitur, traditionem possessionis sequi, & succedere post inuestitionem: ita demum verum esse, si non anteà traditio facta esset: vt in casu lib. 1. tit. 4. §. 4. vbi is cui castrum per guardiam erat traditum, posteà pro feudo inuestituram acceperat. Item lib. 1. tit. 11. & tit. 25. §. 1. & titul. 28. vbi

creditor

creditor pignus sibi multò ante traditum, posteà infeudationis nomine acceperat. & lib. 2. tit. 33. Tum enim idem iuris est, quod in venditione rerum antea traditarum l. si rem, 62. D. de euict. l. 3. §. illud, 14. D. de acqu. poss. l. si seruus, 21. §. 1. D. de acqu. rer. dom.

De renouatione inuestituræ.

CAPVT. XXVII.

HOc loco admonendi sumus, ita ius feudisticum comparatum esse, vt inuestitura semel facta toties renouanda sit, quoties vel Patroni vel Vasalli persona mutatur. vt lib. 2. tit. 3. Inuestitura, inquit, aut fit de veteri beneficio, aut de nouo. & lib. 2. tit. 32. Nouam inuestituram dico, quando feudum primo quæritur. Veterem autem, quæ fit à domini successore, vel Vasalli successori. Huius instituti memoria referri potest, ad Imperatorem Tiberium, de quo Suetonius Tranquillus in Tito Vespasiano ita scribit: Natura, inquit, beneuolentissimus cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa Principibus aliter rata non haberent, quàm si eadem ijsdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia confirmauit edicto, nec à se peti passus est. Reuocatum tamen hoc ius à feudistis fuit: vt lib. 1. tit. 14. hæres non succedit vllo modo in regalibus dignitatibus, nisi ab Imperatore inuestituram acquisierit. Ottho Frising. lib. Frid. 2. cap. 12. Alia itidem ex antiqua consuetudine manasse traditur iustitia, vt Principe Italiam intrante, cuncta vacare debeant dignitates, & magistratus: ac ad ipsius nutum secundum scita legum, iurisq́; peritorum iudicium vniuersa tractari. Intelligendum est autem, quemadmodum plures vnius eiusdemq́; feudi gradus atque infeudationes

dationes esse possunt, sic plures eiusdem inuestituras esse. A quo enim feudum datur, siue is primus, auctor sit, siue secundus, siue cuius alterius gradus, ab eo inuestitura facienda est. Itaque Vasallus de suo feudo alterum infeudans, eundem inuestire debet. vt lib. 2. tit. 9. Si vero vel totum vel partem volebat per feudum aliquem inuestire. hoc licebat ei sine fraude facere. Memorabile autem fuit, quod superius de Hugone Capeto protulimus, qui hoc eodem trabali clauo ad figendam possessionem est vsus. Itaque Arnoldus scribit Ludouicum XI. cùm ignito Regno magistratus oẽs quasi pro suo iure mutare vellet, non leuiter periclitatum fuisse. Fuisse autem hoc Regum & Imperatorum institutum, vt initio principatus ciuium suorum fidelitatem renouarint, facilè ex historijs intelligitur. Io. Tritem. cap. 33. ann. 1356. Carolus IIII. Imperator ex Italia reuersus in ciuitate Metensi conuentum habuit solennem Principũ, vbi omnes ferè totius Regni Principes concurrentes, regalia sua de manu Imperatoris ex more susceperunt. Albertus Krantzius lib. Nortmann. 4. c. 14. Vilhelmus Rogerij Ducis filius, Roberti nepos, mortuo patre succedit in Ducatu Calabriæ: apud Gelasium Pontificem legitimam promeritus de Ducatũ inuestituram. Cùm & ab eodem Pontifice Robertus quoque Capuam, & Richardus de Aquila Princeps feudum suum accepissent. Nam nouo se illi fidelitatis sacramento obligauerunt. Atque hæc quidem de feudis regalibus. In reliquis autem quæritur, an beneficij renouatio requiratur. Nam in lib. 1. titul. 14. §. 2. ita scriptum est: Filij eorum fratres, & nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Quibus verbis significari videtur, iure inuestituræ paternæ posteros sine vlla renouatione succedere. Contra tamen lib.

lib.1.titu.21.§.2. Si vasallus vltra annum & diem vadat, vt inuestituram beneficij sui à filio vel successore domini sui non petat, vel post mortem patris sui, vel alterius cui succedebat, nisi iusta caussa interuenerit, quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iusta absentia, & si non petierit, damnetur: quod eodem modo traditur in lib.2.titu.24.§.1.& tit.40.& tit.52.§.3. Quare quod in dicto lib.1.titu.14.§.2. de patris inuestitura minus plenè dictum est: sic supplendum est: Nepotes succedere per inuestituram aui: hoc est, hæreditatem quidem ad eos propter patris clientelam peruenire, sed tamē iurisiurandi renouatione opus esse. Itaq; cùm in libr.1.tit. 26.§.3. dicitur, eum qui sciente & non contradicente domino possedit, liberari ab onere probandæ inuestituræ, modò iuret se, vel patrem inuestitutum fuisse: sic intelligendum, vt si iuret patrem tantùm inuestitum fuisse, non se, tum inuestituram ipse sibi petat, & accipiat. Simul ex hoc loco intelligitur: Pœnam illam amittendi feudi si inuestitura intra annum petita non est, locum non habere, si dominus scierit & non contradixerit: qua de re suprà copiosè disputatum est.

De diuiduitate vel indiuiduitate feudorum & vasallorum communione.

CAPVT XXVIII.

QVæstio hic exoritur, an ob plures vel vasalli vel patroni hæredes plures hominij atque inuestituræ renouationes debeantur. Cuius quæstionis vis omnis ex illa superiore pendet, vtrum feuda sint diuidua, an indiuidua, de qua ita feudistæ statuunt, vt Regalia feuda, (veluti Ducatus, Comitatus, Marchias) dicāt esse indiuidua,

K *cæteræ*

cætera verò diuidua. libr. 2. titul. 55. §. 5. Quo dici absurdius nihil potest: si quidem naturam & conditionẽ ipsam feudorum spectemus. Quod enim Regnum, aut Imperium, quem Ducatum, quam Satrapiam non passim legimus & communionem & diuisionem recepisse? vt fabulas omittamus, de tribus Saturni filijs qui paternum regnum inter se partiti sunt, quemadmodum Homerus scribit Iliad. o. quotusquisque Imperator Romanus fuit, qui non aut filium, aut fratrem, aut quempiam alium Imperij consortem asciuerit: si non pari potestate, aut aliqua tamen. Ammianus Marcellinus libro 27. In hoc tamen negotio Valentinianus morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares, sed Augustos Germanicum nuncupauit & filium: beneuolè satis: nec enim quisquam antehac asciuit sibi pari potestate collegam, præter Principem Marcum, qui Verum adoptiuum fratrem absque diminutione aliqua maiestatis Imperatoriæ socium fecit. Quinetiam Papatum ipsum videmus habitum esse diuiduum: cùm alter Petri, alter Pauli Vasallus esset. Platina in Leone IX. Pontificatum Baunon adeptus, Hildebrandum Ecclesiæ Romanæ Cardinalem creat: eique sancti Pauli Ecclesiam gubernandam committit: vt quasi consors Pontificij muneris secum videretur: cùm alter Petri, alter Pauli tẽplum tueretur & regeret. Sic Imp. Ottho I. filium suum Otthonem Imperij sui collegam pari iure & conditione asciuit: eòque tempore duo simul Imperatores Augusti fuerunt: quod nunquam antea factum est: auctore Vitichindo, libr. histor. 2. Atque hæc quidem de communione. de qua tamen verissimum est vetus verbum: Vnam coronam duobus capitibus non conuenire. Quod verò ad diuisionem attinet: Quis nescit sæpè ex Regnis

Tetrar-

Tetrarchias & decadarchias esse factas? de quibus est apud Strabonem libr.12.& Plinium libr.5.cap.18. Intercursant, inquit, cinguntque has vrbes Tetrarchiæ, regnorum instar singulæ. Sic Micipsa Numidiæ Rege mortuo, Decretum (inquit Sallustius) in Senatu fit, vti decem legati Regnum inter Iugurtham & Adherbalem diuiderent. In diuisione Regni, quæ pars Numidiæ Mauritaniam attingit, Iugurthæ traditur. Illam alteram specie, quàm vsu potiorem Adherbal possedit. Sic Eusebius libr. de vita Constant. IV. scribit, eum ætate grandem Imperium suum inter suos liberos sic diuisisse, vt natu maximo Occidentem: secundo Orientem: tertio mediam regionem aßignaret. Sic Francogalliæ Regnum antiquis temporibus frequentißimè diuisum est. Gregorius Turon. libro 3. & æmulus eius Aimoinus libr.2. Defuncto Chlodoueo Rege, quatuor filij eius, id est, Theodoricus, Chlodomirus, Childebertus atque Chlotarius Regnum eius accipiunt, & inter se æqua lance diuidunt. Et Theodoricus quidem sedem Regni sortitus est, Metis: Chlodomirus Aurelianis: Chlotarius, Suessonis: Childebertus Parisijs. Et rursus post Chlotarij I. mortem, vt scribit Gregorius libr. 3. & Aimoinus libro 3. cap.1. Et sic quatuor fratres, id est, Cheribertus, Guntchrannus, Chilpericus atque Sigibertus diuisionem legitimam faciunt: deditque sors Cheriberto Regnum Childeberti, sedémque habere Parisios: Guntchranno verò Regnum Chlodomiri, ac tenere sedem Aurelianensem: Chilperico verò Regnum Chlotarij patris eius, cathedrámque Sueßionas habere: Sigiberto quoque Regnum Theodorici, sedémque habere Remensem. Item libro quinto, capite 40. Filij autem Ludouici quondam Regis Francorum profecti sunt Ambianos &

sicut fideles illorum inuenerunt, regnum paternum inter se diuiserunt. Deniq; passim apud Aimoinum exempla extant. Ado Viennensis in Chro. Hic Ludouicus post obitum patris, mortuo fratre suo Carolo, cum fratre Lothario Regnum fratris mortui partitur. Item Lotharius diuidens Regnum patris cum fratribus suis, accepit Regnum Romanorum &c. Itē: Reliqui filij Regnum eius inter se apud Ambianensem vrbem æqua sorte partiuntur. Eguinarthus in vita Caroli Magni: Mortuo Pipino, Franci facto solenniter generali conuentu, ambos sibi Reges constituunt, ea conditione præmissa, vt totum Regni corpus ex æquo partirentur, & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus aūt eā cui patruus eorum præerat, regendo susciperet. Verùm hac de re & Caroli partitione legendum est ipsius testamentum, quod ad Feudalis dictionarij finem subiungemus. Abbas item Vrsperg. Mortuo, inquit, Pipino, Carolus & Carolomannus filij eius omnium Francorum consensu, ambo Reges creati sunt, ea conditione, vt totum Regni corpus ex æquo partirentur. Idem Rhegino lib. Chron. 2. sub anno 876. Quod cùm ita sit, contra sententiam aliorum concludendum arbitror, Regna & Ducatus & Imperia non modò communionem, verum etiam diuisionem & natura & instituto recipere. Friderici tamen lege sanciri, vt deinceps indiuidua sint; quod illud in Textu verbum demonstrat: De cætero. libr. 2. ti. 55. §. 5. Ex quo sequitur vt si hæreditaria sint, ea natu maior obtineat: sin minus, vni à Rege vel Imperatore deferantur. Nam (vt est apud Iustinum lib. 21.) firmius futurum est regnum, si penes vnum remanserit, quàm si portionibus inter plures filios diuideretur. Albertus Krantz. in Vandalia libr. 8. cap. 11. Per idem tempus Nicolaus de

Vuittem-

VVittemburgo Comes (pars ea est comitatus Zuuernẽsis per partes diuisi, cùm multi essent filij cohæredes) quo cõsilio non est dicendi locus. Sed tamen si principatus per Germaniam indiuisi manerent, longè formidabilior esset virtus eius, quàm sit modò, cùm sit multis partib. dimembrata. Non sic Francia, quæ semper studet vnico per omne regnum Principatui: vnde fit, vt crebrioribus victorijs illustretur, minus ciuilibus bellis laceretur.

De inferiorum feudorum natura diuidua, aut indiuidua.

CAPVT XXIX.

SEquitur vt de cæterorum feudorum natura disseramus. Nam si indiuidua sunt, regula est iuris ciuilis, vt ex persona hæredum obligationis conditio non immutetur. atque ideo singuli debitoris hæredes in solidum obligati sunt .l.2.§.ex his, D.de verb.oblig.l.2.D.de stip.prætor.l.hæredes, 25.§.an eam.& §.contra, D.fam.ercisc.& rursus singuli creditoris hæredes in solidum actionem habeant.l.si vnus, 19. D.de seruit.rust. Itaq; magna quæstio est, si plures sunt vel patroni vel vasalli hæredes, vtrũ omnibus & ab omnibus, an vni & ab vno, tum hominiũ, tum seruitium debeatur. Ac feudum quidem & communionẽ & diuisionem recipere, constat ex lib.1.titul.14: & lib.2. tit.12.& titul.18.alijsq; locis compluribus, vbi duo fratres de vno feudo inuestiti dicuntur. itemq; ex lib.2.tit. 26. §. omnes, & tit.55.§.prætereà Ducatus: vbi plures hæredes feudum vel indiuisum vel diuisum obtinent.& lib.1.tit.8. vbi feudum paternum in plures filios æqualiter diuiditur. Verùm intelligendum est communionem & diuisionem illam pertinere ad fructus & prouentus feudi: vt plures

vasalli fructus inter se partiantur. quemadmodum iure ciuili dicimus vsumfructum vnum ex omnibus seruitutibus esse diuiduum, propterea quòd fructuum perceptione constat, quæ diuidua est. l. 1. §. si vsusfructus, D. ad leg. falcid. Itaque quemadmodum vsusfruct. ab initio pro parte indiuisa vel diuisa constitui potest: l. 5. D. de vsuf. ita feudum, & in conuentione inuestituræ & ex post facto diuidi in partes potest. Sed quantum ad hominium & seruitium maior multò dubitatio est. Ac iure quidem inter Pragmaticos recepto constitutum est, vt vnus duorum vasallus esse possit non ligius: itemque vnius ligius alterius nō ligius: duorum verò ligius vno eodemque tempore esse non possit: eiúsque iuris auctoritas refertur ad glossam in cap. pastoralis, de sent. & re iud. in Clemen. Sed iam superius demonstratum est, Ligij nomen ab Italis confectum esse, pro eo quod Langobardi Vasallum aut Valuasorem dixerunt. Quare cùm in libris Feudisticis toties dicatur, vnum eundemque plurium dominorum Vasallum esse posse, non dubium est, quin Ligius eadem ratione esse poßit. neque alia iurisiurandi Ligij formula vsquam legitur, quàm quæ Vasallis iure feudistico præscripta est. lib. 2. tit. 5. ti. 6. & ti. 7. Illud tamen constat, qui semel sese iureiurando Vasallico alicui obligauit, nullo modo posse alteri se eadem formula & iureiurando astringere: quod etiam constitutum videmus in libr. 2. titul. 52. §. satis bene. in quo species profertur eius Vasalli, qui duo quidem feuda à duobus dominis Titio videlicet & Seio acceperat: sed Titio se primum in solidum addixerat, ac nullo ei anteposito deuouerat. Post Seio, vno illo Titio excepto, suam quoque operam addixerat. Deinde cùm duos filios reliquisset, primum & secundum: primus se Titio in solidum, secundus Seio itidem in

solidum

solidum deuouerant. Cùm autem secũdo mortuo feudum ipsius ad Primum rediisset, tum Seius à primo solidum hominium, hoc est, solidæ deuotionis iusiurandum exigebat. Responsum est, huic posteriori, solidum non deberi: quia nemo duorum in solidum vasallus esse potest. quid ergo fiet? nimirum in iurisiurandi formula, quod primus Seio præstabit, Titii persona nominatim excipietur. Hæc cùm ita essent, tamen quod inter feudistas plerunque accidit, vt pugnantia de suo iure statuant, id in caussæ constitutione non admodum dissimile vsuuenit. nam in Capitulis Extraordin. libr. 3 titu. 27. respondetur, feudum ligium paternum, quod in fratris gradu & persona versatur, hæreditate deferri posse ad fratrem, qui & ipse domini alterius ligius vasallus erat. quoniam etsi ligius homo idem plurium esse non possit, tamen priori domino per substitutum acceptabilem seruiturum: quasi verò non idem illo superiore casu dici potuisset. aut verò si bellum inter illos duos dominos exoriretur, liceret vni per se, alteri per vicarium operam nauare, quo nihil absurdius fingi potest. neq; dubium est, quin illo casu retinenda potius esset, ratio l. 3. §. si cùm omnes, D. de senat. Sillan. vbi excusatur is seruus qui pluribus dominis vno tempore subuenire non potuit. Ergo vt ad propositam quæstionem redeamus, quinquepartitò disputatio illa tractanda est. aut enim dominus vnus est, feudum vnum, plures vasalli: aut dominus vnus, feuda plura, vasallus vnus: aut plures domini, feudum vnum, vasallus vnus: aut plures domini, feudum vnum, vasalli plures: aut plures domini, feuda plura, vasallus vnus. Prima igitur specie, cùm dominus vnus est, feudum vnum, vasalli plures; veluti cùm vasalli vnius mortui plures hæredes extant in quos feudum æquabiliter diuiditur. lib. 1. tit. 8.

vel cùm duo fratres de vno feudo inuestiti sunt. lib. 2. titu. 18. ita statuendum est, vt fidelitatem quidem & hominium singuli præstare debeant. li. 2. ti. 26. §. omnes, & ti. 55. §. prætereà Ducatus: vbi Fridericus statuit, vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem faciant. cuius tamen contrarium à quibusdam Feudistis constitutum fuerat: in Capitulis extraordinarijs li. 3. tit. 5. Sed Friderici constitutio argumentum habet ex l. si cuius, 13. D. de vsufr. l. si vsusf. 9. in fi. D. vsuf. quẽad. cau. vbi cùm plures eiusdem fundi fructuarij sunt, singuli proprietario cauent. Itemq́ ex l. per feudum, 11. D. de seruit. rust. præd. l. vlt. D. cõmun. præd. l. si rem, 62. §. 1. D. de euict. l. in executione, 85. D. de verb. oblig. de seruitio verò, id est, feudali obsequio & militari opera, puto idem iuris statuendum esse, quod de operis libertorum Vlpianus scribit in l. libertus, 15. D. de oper. lib. eas neq; promitti neq; deberi, neq; solui, neq; peti pro parte posse. Itaq; vnicum ex vnico feudo seruitium debetur. arg. l. communi, 7. D. comm. diuid. vbi vectigalis ager inter cohæredes non diuiditur, sed mercede ab vno soluta, cæteri liberantur. & l. si pluribus, 44. D. de legat. 2. cum eo tamen, vt qui ex pluribus hæredibus seruitium solus præstiterit, indemnitatem à cæteris postulat. l. hæredes, 23. §. an ea, & §. seq. D. fam. ercisc. facit l. cùm vnus, 10. D. de alim. & cibar. l. cui fundus, 56. D. de cond. & demonst. vbi plures in vnius locum succedentes pro vno numerantur. & l. si is qui tres, 31. in fi. D. de excusat. vbi consortes vnius loco numerantur. Sequitur secunda species: cùm dominus vnus est, feuda plura, vasallus vnus: quo casu si nihil nominatim in inuestitura conuenit, non dubitandũ arbitror, quin si eiusmodi feuda sint, vt ex singulorum fructibus ali singuli equites possint, pro singulis

gulis singula & hominia & seruitia debeantur. non quo vnus eodem tempore seruitia plura præstet, verùm vt muneris sui vicarios præbeat. lib. 2. tit. 54. & tit. 55. §. firmiter. Tertia species est, cùm plures domini sunt, feudum vnum, Vasallus vnus: veluti cùm duo eiusdem prædij domini, vni vasallo feudum dederunt. veluti, cùm Apuliæ Ducatus Reginaldo datur à Papa & Imperatore, & propter illorum contentionem conuenit, vt in dando Duci vexillo vterque manum adhiberet: apud Otthonem Frising. lib. Chron. 7. cap. 20. Item lib. Feud. 2. tit. 38. vbi statuitur, vt vasallus vnius feudi & duorum dominorum, vnius partem refutare ac repudiare poßit: alteram verò retinere: Itemque vt feloniam in vnum committendo vna duntaxat feudi parte mulctetur. aut cùm domino mortuo plures sunt hæredes. quo casu Imper. Fridericus constituit, ne vasallus pro vno plures habere patronos cogatur. lib. 2. tit. 55. §. prætereà Ducatus. Quibus ex locis apparet, licere vasallo postulare vt domini communi consensu statuant inter se, cui tum hominium tum seruitium præstet. arg. l. hæ operæ, 23. §. 1. D. de op. lib. et l. iam tamen, 5. §. si tamen, D. Iudic. sol. l. 1. §. vlt. & l. 3. D. de his qui deiec. vel effud. l. 1. §. vlt. & l. 2. D. de exerc. act. l. de pupillo, 5. §. si plurium, & l. ædibus, 18. D. de oper. nou. nunt. l. 3. §. quod in tutoribus, D. de admin. tut. Est enim iniquum (ait iurisc.) plus hæredes nostros habere, quàm haberemus ipsi. l. vlt. D. si fam. furt. feciss. Si tamen nouum à pluribus dominis feudum sit constitutum, quorum singuli præstari sibi & hominium & seruitium velint, tum vasallus, aut maturè totum feudum eiúsue partem repudiare debebit: aut pactis conuentis stare cogetur. Si non repudiarit, tum ita subsidium omnibus illis debebit, vt tamen ratio temporis habeatur.

beatur. Nam si diuersis temporibus ac locis patroni periclitentur, singulis subsidium debebit. sin eodem tempore, vni soli subsidium ferendo excusandus est. l. 3. §. si cùm omnes, D. de senat. Sillan. Quid igitur si patroni inimicitias inter se exerceant, & bellum gerant? Et puto aequissimum, ei subsidium deberi cuius iustior caussa videtur. arg. d. l. 3. §. 2. D. illo tit. vbi seruus non succurrens dominae, quam maritus in adulterio deprehensam necat, excusatur. Neutri enim opem ferre hominis videtur, aequum & iniquum, ius atque iniuriam pariter habentis: cui Solonis instituto capitale supplicium irrogatum est. Alteri autem & pro parte defensio praestari non potest. l. 4. D. si ex nox. act. Quarta species est, cùm plures sunt domini, feudum vnum, vasalli plures: quo casu distinctio necessariò adhibenda est, vtrúmne nouum an profectitium feudum sit. Nam si feudum nouum est, & à duobus eiusdem praedij socijs duobus constitutum, quia par est eiusmodi fundum esse, vt eius fructibus ali plures possint: non dubium est, quin & illo casu tot hominia & seruitia debeantur, quot vasalli sunt. Quod si plures domini, quàm vasalli erunt, superioris casus ratio sequenda erit: vt vel refutetur feudum, vel impetretur vt domini inter se statuant, cui aut quibus seruitia debebuntur. Sin autem profectitium feudum est, vt cùm vnius patroni & vnius vasalli plures heredes sunt: hoc casu si optimum feudum est, singula seruitia singuli vasalli singulis dominis debebunt. Sin autem exilius, quàm vt ali plures ex eo possint, tum vel refutandum est, vel idem quod modo diximus impetrandum. Superest quinta species, cùm plures domini sunt, feuda plura, vasallus vnus: vt lib. 2. tit. 52. §. satis bene. & lib. 3. in cap. extraord. artic. 21. & art. 27. & apud Theodor.

Nibe-

Nibemium libr. 4. cap. 2. licet ipse dominus Ladislaus sit vasallus ecclesiæ & imperij: tenet enim ab ecclesia in feudum dictum regnum Siciliæ, & ab imperio prouinciam prouinciarum, quæ est de regno Arelatensi, quod est iuris ac proprietatis Romani imperij: & tenet etiam ab ipso imperio Comitatum Fortelguerium, & terram Pedemontium, de quibus se intitulat. Hoc igitur casu dubitandi caussa nulla est quin vasallus singulis dominis pro singulis feudis singula seruitia debeat: quorum partem per muneris sui vicarios præstare poterit: ex lib. 2. tit. 54. & tit. 55. §. firmiter. Idemq; traditur dd. artic. 21. & 27. quod tamen sic intelligendum est, dummodò bellum inter ipsos dominos non exoriatur. Tum enim idem statuendum est, quod superiore casu diximus, vt ei soli subsidium debeatur, cuius iusta esse caussa videbitur: arg. l. 3. §. 2. D. de senat. Sillan.

De iure & naturali conditione feudorum.

CAPVT XXX.

NVnc proximum est, vt de iure & naturali feudorum conditione disseramus. In quo primum ac summum illud est, ante Imperatoris Friderici I. constitutionem, totum ius feudale moribus & cõsuetudine potius, quàm scripto constitisse. lib. Feud. 2. tit. 1. §. 1. & tit. 26. §. 4. & §. 25. Caussarum feudalium (inquit Obertus) aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legibus Langobardorum, aliæ secundum regni consuetudinem, quæ quàm varia, quamq; secundum diuersorum locorum aut curiarum mores sit diuersa, breuiter dici non potest. quin etiam vsque eò consuetudo vetus valebat, vt etiam quæ contra rationem & æquitatem inducta erant, tamen

propter

propter vsum admitteretur.lib.2.tit.26.§.17.& quod scriptis legibus constitutum esset, vsu tamen curiarum abrogaretur.lib.2.tit.23.§.1.vbi Obertus scribit caussas quibus feudum amittitur, potius ex curiarum consuetudine, quàm certa lege ac regula definiri posse. In eandem sententiam Radeuicus lib. 2.cap.7.de Friderico I.loquens: Ad vltimum, inquit, de iure feudorum quod apud Latinos scripto nondum sufficienter expressum fuerat, & penè omnes eam beneficiorum iustitiam in iniustitiam conuerterant, leges promulgauit: quorum capitula præsenti annotatione subiecimus. Eam autem constitutionē designat quærelata est in lib. Feud.2. titul. 55. Cùm autem varia gentium feudisticarum genera, & mores, & instituta essent: sibi enim Langobardi in Gallia sua Cisalpina, suos de feudis mores finxerunt, alios Gothi, Franci, & Saxones, & Nortmanni & Vuandali, suis quisq; in finibus atq; prouinciis: necessariò accidit, vt variæ feudorum leges essent. Itaq; in libris nostris, etiam Italicæ prouinciæ, (sic enim tandem appellari verè potuit) varia pro cuiusq; ciuitatis arbitrio feudalia instituta commemorantur. veluti Mediolanensium, Cremonensium, Placentinorum, lib.1. tit.27.§.2.& lib.2.tit.32.& ti.40. deniq;, vt rem in pauca conferam, & apertè ac sine circuitione rem eloquamur, multò maxima pars iuris Feudistici incerta, varia, & ambigua est. Cuius rei iam ab ipso exordio aliquot exempli caussa non argumenta, sed planè documenta proposui. Quare quid explorati & certi iuris in his tradatur libris, deinceps exponemus. Ius feudale bipartitum est: nam aut personale est, aut reale. Personale rursus vasalli primùm, tum deinde patroni. Ac vasalli quidem ius, vt summatim complectamur, quadruplex est. primum, vt in

hominio

hominio præstando iuret se patroni sui caput & fortunas contra omnes, etiam filium & fratrem, & (vt in vulgatis libris legitur) patrem, excepto superiore patrono, fideliter defensurum. quod iusiurandum fidelitatis appellari diximus. lib.2.tit.5. & tit.26. Alterum, vt siue dominus, siue vasallus decesserit, idem iusiurandum renouetur. lib.2.tit.24.§.1. Tertium est, vt quoties patronus poscet, promissum officium præstet: hoc est, si militare feudum est, præsto sit cum armis & equo: sin minus, præstitutum officium præbeat. prius autem quàm à domino euocetur, exhibere se non cogitur, quantumuis longum temporis spatium effluxerit. lib.1.tit.21.§.1. lib.2.tit.26.§.8. & §.18. & tit.28.§.2. & tit.72.§.2. & tit.39.§.4. Quod à iuris ciuilis ratione non abhorret quo libertus patrono neq; officium, neq; operas præbere, nisi cùm is poposcerit, tenetur. Absurdum est enim (inquit Caius) alio die deberi officiũ, quàm quo is vellet, cui præstandum est. l. cùm patronus, 22. D. de oper. libert. Huc pertinet, quòd etsi vasallus feudum domino refutare, id est, renunciare potest: tamen ea renuntiatione militaris quidem muneris obligatio extinguitur, at non reuerentiæ & honoris. lib.2.tit.38. Sed de refutatione plura paulo pòst exponemus. Quartum autem vasalli ius est, vt testimonium dicere in patronum non poßit: de quo tamen ambiguè statuitur in lib.2.tit.33.§.3.

An obligatio seruitij feudalis iure ciuili valeat.

CAPVT XXXI.

HOc loco quæstio exoritur, an peruulgata conuentio vasalli de seruitio ab se suisq; posteris in perpetuum tempus præstando, iure ciuili valeat. Dubitandi caussa est,

est, quia etsi conuentio liberi hominis de operis dandis, & iure & vsu recepta sit: l. 3. D. de vsuf. leg: l. 2. & l. si vestram, 11. C. de ingen. manum: l. si hi contra, 22. C. de locat. & cond. tamen conuentio per quam ius libertatis imminuitur, non valet. argum. l. Titio, 71. §. 2. D. de cond. & demonst. veluti vt in illa ciuitate domicilium habeat: vt à monimento non recedat: neq; enim multum à seruientium specie differunt, quibus recedendi facultas non datur, l. 2. D. de lib. hom. exhib. Quantùm autem ad liberorum & posterorum obligationem attinet, satis constat, conuentionem priuatam, neq; seruum quemquam, neq; libertum alicuius posse facere. l. conuentio, 37. ff. de lib. cauß. l. liberos, 10. C. eod. Facit l. post certi, 36. C. de lib. cauß. vbi conuentio matris liberæ mulieris, vt sui liberi alicui in ministerium tradantur, non valet. Quinetiam vendens vsumfructum hominis, quem liberum esse scit, efficit vt seruus sit sine domino. l. si vsumfructum, 23. D. de liber. cauß. Neminem autem pro parte seruum, & pro parte liberum esse satis constat ex l. si pariter, 9. in fin. & l. diuus, 30. D. de lib. cauß. Contrarium tamen verum est. primum quia libertas hominis non minuitur nisi perpetuitate seruitutis, atq; operarum. nam seruitus dicitur, eius demum hominis, qui in domini potestate perpetuas ei operas debet. l. 4. §. stichus. D. de statu. li. Vasallus autem non perpetuas, sed statas tantùm, & certas operas debet, vt quiuis homo liber, qui vltrò ac sua sponte illas præstat. l. 4. D. de vsu & habit. l. liberos, 20. & l. si tibi, 23. C. de lib. cauß. Itaque Paulus lib. sent. 2. tit. 18. Homo liber, inquit, qui statum suum in potestate habet, & peiorare eum, & meliorem facere potest: atq; ideo operas suas diurnas nocturnasq; locat. Deinde quia cùm obligatio de capite & fortunis

inuicem

inuicem tuendis sit reciproca, & vltrò citróq; tam ex senioris quàm ex vasalli parte contrahitur: lib. feud. 2. tit. 26. §. 25. & ti. 47 perspicuum est, nullam omninò per eam obligationem seruitutis speciem constitui. Tertiò quoniam eiusmodi feudale seruitium est, vt non modò per vicariū præstari, verùm etiam parte feudalis prouentus redimi possit lib. 2. titul. 55. §. prætereà, & tit. 56. §. 3. quemadmodum liberti operæ redimi possunt. l. vlt. §. 2. D. qui & à quibus manum. l. patronus, 25. D. de oper. libert. l. 1. C. eodem. omnis deniq; faciendi obligatio pecunia redimitur. l. stipulationes, 72. D. de verb. obligat. l. si quis ab alio, 13. §. vltim. D. de re iudic. l. stipulatio, 21. §. siue autem. D. de oper. nou. nunc.

De iure senioris aduersus vasallum.

CAPVT XXXII.

H*Actenus de vasalli aduersus seniorem obligationē dictum est: deinceps de iure senioris breuiter consideremus. Hoc autem à feudistis sic exponitur, vt mutuā in ipsius capite & fortunis defendendis fidem atq; beneuolentiam præstet: & ob quas perfidiæ ac necessitudinis relatæ caussas Vasallo feudum eripitur, ob easdem patrono adimatur. lib. 2. titul. 26. §. 24. & tit. 47. quo iure nihil æquius dici potest. Sic enim vetus illa Romanorum clientela contrahi solebat: vt si patronus clienti fraudem fecisset, sacer esset: quod ius, lege X I I. tabularum sancitum est, vt in X I I. tabularum fragmentis exposuimus. Quinetiam Gellius lib. 20. cap. 1. & lib. 5. cap. 13. scribit, institutum fuisse, vt patroni suos clientes chariores haberent, quàm liberos. Sed & Dyonis. Halicarn. lib. 2. scribit, proditionis crimen habitum fuisse, si patronus clientem*

tem

tem, aut cliens patronum capitis accusasset, aut graue in eum testimonium dixisset. Plutarchus tamen in Romulo aliquanto lenius. καὶ μαρτυρεῖν τέ, inquit, πελάτου προστάτην, ἢ προστάτου πελάτην, οὔτε νόμος οὐδεὶς, οὔτε ἄρχων ἠνάγκαζεν. Illud mihi feudalitio iuri deesse videtur, quòd non certa iurisiurandi & fidei astringendæ formula æquè patrono, vt clienti præscripta est. Nàm hoc sophistis & rabulis atq; calumniatoribus disputandi ansam præbet, seniorem nihil amplius vasallo debere, quàm quod verbis conceptis iurauit. argum. l. cùm affirmes, 8. C. de liber. causs. præsertim cùm etiam patronis æquè ac parentibus calumniæ iusiurandum remittatur. l. qui bona, 13. §. pen. D. de damn. infect. l. de die, 8. §. iubetur. D. qui satisd. cogant. Nullam tamen vnquam ita bardam ac stupidam gentem fuisse arbitror, quæ non Regem suum ad fidem ac tutelam regni iurandam in auguratione adegerit. Saxon. Specul. lib. 3. artic. 54. Rex cùm eligitur, oportet ipsum iurare fidem, id est homagium præstare imperio, & quòd iustitiam exaltet, confortetq;: iniuriam verò pro posse deprimat, & etiam imperium in iure suo protegat: secundum quod scit et præualet. Sic apud Aimoinum in append. libro quinto legimus formulam, qua Carolus Caluus Francogalliæ Rex suis se ciuibus obligauit: & cùm inauguraretur, est vsus. Quia me, inquit, ad vestrum regimen & gubernationem delegistis, sciatis me honorem & cultum Dei atq; sanctarum ecclesiarum, domino adiuuante conseruare, & vnumquemq; vestrum secundum sui ordinis dignitatem & personã iuxta meum scire & posse honorare, & saluare, & honorabiliter saluatum tenere velle: & vnicuiq; in suo ordine, secundum sibi competentes tam ecclesiasticas, quàm mundanas, legem & iusti-

tiam conseruare: in hoc, vt honor Regius & potestas, ac debita obedientia atq; adiutoriũ ad Regnum mihi à Deo datum continendum & defendendum ab vnoquoque vestrum, secundum suum ordinem & dignitatem atq; possibilitatem mihi exhibeatur, sicut antecessores vestri iustè, fideliter & rationabiliter meis antecessoribus adhibuerunt.

De reali feudorum iure.

CAPVT XXXIII.

Deinceps de reali feudorum iure differendum est. In quo primum illud meminisse oportet quod cap. 2. diximus: Feudi duas esse partes: Substantiam, quod est corpus ipsum prædij: & accidens, siue ius vtendi fruendi prædio alieno. argum. l. 3. §. si ius, D. de reb. cor. l. si domus, 71. §. vl. D. de leg. prim. Vt autem duæ res sunt, ita duo earum domini sunt. Nã senior, prædij dominus est vasallus, iuris vtendi fruendi lib. 2. tit. 8. §. vlt. quemadmodum videmus in vsufructu proprietarium rei dominum appellari. l. rectè, 25. D. de verb. sign. l. 1. §. 1. D. ad senatusc. Sillan. Fructuarium verò, dominum vsusfructus. l. in venditionẽ, 8. D. de reb. auct. iud. poss. qui neque proprietatis dominus est, l. falsus, 43. in fi. D. de furt. neq; simpliciter dominus. d. l. 1. §. 1. ad Sillan. eodem modo in emphyteusi alter corporis dominus est, alter iuris. l. 1. D. si ag. vectig. Sic in superficie alter areæ, alter ædificij dominus est: ac tanquam inquilinus. l. 3. §. pen. D. de oper. nou. nunt. l. bonorum, 49. D. de verbo. sign. Ac dominium quidem in iure duplex est. Aliud infinitum, quod est ius vtẽdi atq; abutendi re quapiam suo arbitratu. vulg. l. in re mandata, C. mand. Aliud finitũ, quod est ius certis legibus, interdũ etiã ita angustis

finibus circumscriptum, vt propemodum inane ac nudum esse videatur: veluti, cùm hæres fiduciarius alienandi ius non habet: vltra quadrantem l.3.§. res quæ. D. ad Treb. vel cùm maritus rem dotalem cuius dominus est, alienare non potest. C. de rei vxor. act. vel pupillus vel adolescens. sine tutoris aut curatoris auctoritate: aut tutor vel curator sine decreto.l.1.& pass. C.de præd. & alien.reb.min. Nudi autem exempla hæc sunt: veluti cùm dominus vsufructu rei suæ alteri constituto solam eius proprietatem retinuit.l.3.D.de vsufr. aut dum colono vel inquilino elocauit: sed multò magis si in perpetuum locauit: quæ emphyteusis dicitur l.1.& pass.C.de iur.emphyt. Rursus istius finiti dominij video duas species à scholasticis doctoribus constitutas: vt aliud sit directum, aliud vtile. Illud, cuius nomine directa: hoc, cuius nomine vtilis actio concedebatur. Quæ distinctio & si nominatim à veteribus iurisconsultis non vsurpatur, tamen ab illorum consuetudine in nominum concisionibus non abhorret. Sic enim vtiles actiones præcisè appellant, quæ vtilitatis communis caussa contra iuris summi rationem comparatæ sunt: & Actionem vectigalē.l.si finita,15.§.si de vectigalib.D.de damn. infect. quæ alibi dicitur de fundo vectigali proposita.l. si cùm venditor, 66. D. de euict. Et actionem bonæ fidei, pro actione, cuius in formula scribi solet, quantum ex bona fide dari, fieri oportet, & scripturam, pro vectigali quod pro pascuis pendi solebat ijs, qui scripturæ & codicibus publicanorum præerant. Quinetiam Bonitarij & Quiritarij dominij nomina Theophilus in vsum induxit: à quo video eruditos viros non abhorrere. Non omninò igitur incommodè veterum Doctorum instituto statuemus, cùm & senior & vasallus prædij dominium finitum habeant: tum

vero illum esse dominum directū: hunc dominum vtilem. Quemadmodum enim in emphyteusi municipes quidem domini sunt agri vectigalis: conductores autem vtilem actionem habent. l. 1. D. si ag. vectig. atque adeo actionem arborum furtim cæsarum, & aquæ pluuiæ arcendæ: quæ dominorum caussa comparata est. l. 5. in fine. D. arb. furt. cæs. l. 3. §. vltim. D. de aq. & aq. pluu. eodem modo in feudo vasallus quamuis corporis dominus non sit, tamen rei vendicationem habet: imò solius ipsius proprietatis nomine & agere, & conueniri potest. lib. 2. ti. 43. quinetiam seruitutem tanquàm in suo acquirere. lib. 2. ti. 8. §. pen. & titul. 28. §. penul. quod fructuarius non potest. l. sed si quid, 15. §. vltim. de vsufr.

Quibus rebus Feudum & vsusfructus inter se vel conueniant, vel dissideant.

CAPVT XXXIIII.

SEd melius esse arbitror, quanā inter feudum & vsumfructum vel similitudo, vel dissimilitudo intercedat, subtilius exquirere. Nam similitudines quidem has ferè animaduerto. Primùm, vt vsufructu constituendo duæ res sunt, & diuersorum dominorum: subiectum & accidens: l. 1. & l. 2. D. de vsufr. ita in feudo alterius est proprietas, alterius vsusfructus. lib. 2. tit. 23. §. vlt. Itaq; sicut vsusfructus est ius vtendi fruendi: sic etiam feudum. d. tit. 23. §. vlt. & lib. 1. titu. 25. Sequitur II. Vt fructuarius meliorem proprietatis caussam facere potest, deteriorem non potest: l. si cuius, 13. §. fructuarius. D. de vsufr. ita feudatarius lib. 2. ti. 8. §. 2. Sequitur III. Vt fructuarius naturaliter possidere videtur: l. naturaliter, 12. D. de acq. poss. ita feudatarius cū habere possess. dicitur, de naturali intelligitur. li. 2.

tit.8.§.vlt.nam ciuilis ad vsucapionem valet, quæ in feudo locum non habet, non magis quam in agro vectigali.l.cùm notissimi, 7.§.vlt.C.de trig.ann.præscr. Sequitur IV. Sicut fructuarius fundum oppignerare non potest: l. interest, 6. C.de vsufru.ita feudatarius.lib.2.tit.8.§.vltim. Sequitur V. Sicut fructuarius interdicto vnde vi vti potest: l. 3. §. pertinet, D.vnde vi: sic feudatarius lib. 2.titu.22.§.2. Vt fructuarius ædes in quibus vsumfruct.habet, sartas tectas tueri debet: l. vsufructu, 7.§.1.D.de vsufruct. & l.eum ad quem, 7.C.eod.ita feudatarius.lib. 2.tit.28.§.pen. VI. Sicut vsusfructus fructuarij morte extinguitur, nisi repetatur: l.3.& l.5.D.quib.mod.vsusfruc.amit.l.stipulatio ista, 38.§.si quis ita, D.de verb.oblig.ita feudum vasalli morte perimitur, nisi per nouam inuestituram repetatur ac renouetur.lib.2.tit.3.& tit.32. VII. Sicut fructuarius ius suum locare potest.l.arboribus, 12.§.1.D.de vsufr.ita feudatarius suum.lib.2.tit.9.§.donare. VIII. Sicut fructuarius proprietatem nullo tempore præscribit. l. neq; fructuariũ, 8.C.de vsuf. ita vasallus nullo tẽpore prædij proprietatem præscribit, quod non pro suo, sed pro alieno poßidet. arg.l. 3.& l.cùm notissimi, 7.§.vlt.C.de præscrip.trig.ann. Atq; in his quidem & alijs fortaßè nonnullis vsusfructus & feudum inter se conueniunt. Sequitur vt quibus in rebus discrepent, videamus. Prima igitur differentia hæc est. I. Vsusfructus testamento constitui potest.l.3.D.de vsufr.l.1. & paß.D.de vsufr. leg. Feudum nisi inter viuos constitui non potest: propterea quòd eius demum vasallus quisque est, à quo inuestituram accepit.lib. 2.tit.3.& titu. 32. II. Vsusfructus venditione & locatione constitui potest. l. 3. D.de vsufr.l.4.& l.si domina, 10.C.eod.l.si socius, 18.C. de iur.dot. Feudum nec pretio, nec mercede rectè comparatur.

ratur.lib.1.titul.27.§.1.quod contra tamen alio loco feudistarum inconstantia statuit. lib.1.titu.1.in fin.& titu.7. in fin.& titul.16.& lib.2.titul.12. III. Vsusfructus rerum omnium quæ in bonis sunt, constitui potest. l.1. D.de vsufr. leg.l.vsufructu,69.D.ad leg. Falc. Feudum rerum mobilium constitui non potest.lib.2.tit.1. §.2. IIII. Vsusfructus nisi præstita cautione de vtendo boni viri arbitratu, & re restituenda non constat.l.1.ff.de vsufr.quemad.cau.in feudo nulla eiusmodi cautio interponitur. V. Vsusfructus nomine nulla neque gratiæ testificatio, neq; obsequium, aut opera debetur. Feudi nomine & homagium, & seruitium debetur.lib.2.ti.23.in fin. VI. Vsusfructus sola cessione constitui & patientia tradi intelligitur.l.3.D.de vsufr. Feudum sine inuestituræ cæremonia non constituitur. lib.1.ti.25. VII. Vsusfructus nihil cum militia commune habet. Feudornm maxima pars militaris operæ obligatione constat.lib.2.tit.52.& tit.55.& tit.30. VIII. Vsusfructus nullum planè dominij genus, quantum ad substantiam attinet, in fructuariũ transfert.l.1.D.ad sen. Sillan.l.vsufructu,9.C.de vsuf. Feudum verò vtile prædij dominiũ trãsfert.lib.2.tit.8.& tit.43.IX. Vsusfructus personæ cohæret, neque cedi extraneo potest.l. vel si seruo,15. D.famil.ercisc. Feudum cedi cuiuis alteri, dum tamen miles sit, potest.lib.2.tit.34.§.4. X. Vsusfructus necessario temporalis est, ne proprietas mortua & inutilis maneat.l. 3.§.2.& l. an vsusfructus,56.D.de vsufruct. Feudum autem Vasallus perpetuo iure sibi suisq; posteris possidet.lib.1.tit.1.§.4. XI. Fructuarius proprietatis nomine legare non potest: quia neque dominus est, etsi conueniatur, laudare dominum cogitur.l.2.C.vbi in rem act. Feudatarus prædij feudalis nomine solus & agere & conueniri potest.lib.2.tit.8.

& ti.43.XII. Fructuarius ius suum alteri vendere, donare, & precario concedere potest. l. arboribus, 12. §. 3. D. de vsufr. atq; etiam oppignerare. l. si is qui. 11. §. 2. D. de pign. l. 1. C. si pig. pig. dat. Feudatarius nihil horum facere potest. l. 2. ti. 9. §. donare. & ti. 55. §. 2. XIII. Fructuarius acquirere nouam seruitutem non potest. l. sed si quid, 15. in fi. D. de vsuf. Vasallus potest. li. 2. ti. 8. §. 2. XIIII. Fructuarius formam & qualitatē ædium mutare non potest: adeò vt ne in area quidē ædificare poßit. l. vsufruct. 7. l. si cuius, 13. §. sed si ædium, D. de vsuf. Vasallus feudū arbitratu suo meliorare, idq; inædificare potest. li. 2. ti. 8. §. pen. & ti. 28. §. pen. XV. In vsufructu qui proprietarius est, proprietatē suam omnibus modis tum inter viuos, tum in testamento alienare potest, atq; etiam oppignerare. l. fundi, 38. D. de vsufr. legat. l. locum, 17. §. vltim. D. de vsufr. l. iusto, 44. §. non mutat, D. de vsurpat. l. 2. C. de vsufr. Senior autem nihil illorum potest. lib. 1. ti. 22. §. 2. & ti. 27. §. 2. & lib. 2. tit. 26. & ti. 34. §. 3. XVI. Proprietarius fructuarij personæ nulla neceßitudine deuinctus est. Senior vasallo fidē, & præsidiū, & beneuolentiā debet. li. 2. ti. 26. §. 24. & ti. 47. XVII. Proprietarius nullo suo delicto proprietatem fructuario committit. Senior autem ob feloniam proprietatem amittit, quæ vasallo cōmittitur. li. 2. ti. 6. in fi. & ti. 47. XVIII. Vsusfructus latenti incremento augetur: euidenti non augetur. l. item si, 9. §. 3. D. de vsufr. Feudi incrementum ex pactione de parte aliqua seniori seruanda æstimatur. lib. 1. tit. 4. §. pen. & §. vltim.

Quæ sit inter feudum & emphyteusim vel similitudo, vel differentia.

CAPVT. XXXV.

De-

DEinceps de feudi & emphyteusis, tum similitudine, tum dissimilitudine considerandum est. Primũ igitur illorum hoc commune est, quòd vt emphyteusis non prædium est, sed ius in prædio: l. si domus, 71. §. vltim. D. de leg. prim. l. 3. §. 4. D. de reb. eor. qui sub tut. ita feudum propriè vereq; non prædium est, sed ius certum prædijs impositum, & quasi vsusfructus lib. feud. 2. tit. 23. in fi. II. Sicut emphyteusis tantum est in agris & fundis: l. 1. & pass. C. de iur. emphyt. ita feudum propriè ac plerumq; in rebus soli atq; immobilibus versatur lib. 2. tit. 1. in fin. III. Sicut emphyteusis certum ac proprium est contractus genus ab emptione & conductione discrepans, & suis proprietatibus constans: §. 3. de locat. & cond. ita feudum genus est conuentionis iuri ciuili Romanorum prorsus ignotum. libr. 2. titu. 23. §. 1. IV. Sicut emphyteusis vtile dominium in emphyteutam transfert, hoc est ius vtilis actionis exercendæ: l. 1. D. si ag. vectig. l. 5. §. bonorum, D. vt in poss. leg. adeò vt etiam dominus appelletur, & seruos rusticos manumittat. l. possessores, 12. C. de fund. patr. ita feudum omnem in vasallum de re litigandi & transigendi potestatem transfert. lib. 2. ti. 8. §. 1. & tit. 43. V. Sicut agri vectigalis dominium directum proprietarius retinet: l. 1. D. si ager vectig. ita senior agri feudalis. lib. 2. ti. 8. §. vlt. VI. Sicut ager vectigalis plerumq; in perpetuũ datur: l. 1. eod. qua de caussa ius perpetuarium appellatur: l. 1. C. de offic. com. sacr. pal. l. 1. l. 2. l. 3. C. de loc. præd. ciuil. tametsi etiam ad longum tempus dare possit: l. vlt. D. si ag. vectig. l. 1. §. quod aũt, D. de superfic. ita feudum Lotharij lege gentilitium factum est, vt perpetuo iure etiam ad posteros transferatur. lib. 1. ti. 1. §. 2. VII. Sicut ager vectigalis eripi sine caussa emphyteutæ p proprietariũ non potest, dum ille vectigal præstet.

l.1.D.si ag. vectig.l.1.C.de iur.emph.sic feudalis adimi per seniorem vasallo, sine caussa consilio cognita, non potest.lib.2.tit.34.§.2.& lib.3.tit.1.§.1.VIII.Sicut emphyteutes agrum vectigalem proprietario cedere ac remittere potest.l.si domus,71.§.1.de lega.prim.Ita vasallus senio ri cedere ac refutare suum feudum potest.lib. 2.tit.9.§.1. & tit.38.IX.Sicut emphyteutes acquirere seruitutem agro vectigali, quippe rei non iam propè alienæ, potest: arg. l.non dubito, 12. D.de seruit.ita vasallus prædio feudali potest.lib.2.ti.8.Atq; hæc quidem de conuenientia & similitudine hactenus: nunc quibus rebus inter se discrepẽt videamus. Primum inter dominum & emphyteutam, nullum clientelæ & necessitudinis genus, non magis quàm inter alienissimos contrahitur.In feudo verò cliẽtela & obligatio fidei ac beneuolentiæ vltrò citroq; contrahitur. li. 2.ti.23.in fi.& ti.55.§.2.II.Emphyteusis ad paganos pertinet, & eorum propria est, qui conterendis & meliorandis agris operam, vel per se, vel per alios consumũt: vt cùm verbi notatio demõstrat, tùm etiam intelligitur ex l.1. C. de iur emphyt. Feudum autem multò maxima ex parte militare est: & ad militarem operam pertinet.lib.2.ti.26. §.23.& tit.34.§.4. III.Emphyteusis agrorum & rerum corporalium propria est: vt eadem verbi notatio declarat. Feudum verò etiam ad res incorporales pertinet: veluti imperia & honores.lib.2.ti.1.§.2. IIII. Emphyteusis sine scriptura non contrahitur.l.1.C.de iure emphyt. Feudum etiam sola testatione constat. lib.1.ti.4.§.1.& §.4.& §.6. V. Illius natura est, vt meliorandi obligatione constet: quemadmodum & verbi notatio & text.demonstrat in l. 1.C.eod. In hoc nusquam legimus meliorationem requiri: sed cùm quasi quidam vsusfructus sit: lib.2.ti.23.in fi.satis

vide-

videtur, si vasallus rei substantiam arbitrio boni viri tueatur. l. 1. & pass. D. vsusfr. quemad. cau. VI. Illius natura est, vt emphyteutes certum vectigal pendat. d. l. 1. D. si ag. vect. huius propria conditio est, vt opera militaris praestetur. lib. 2. tit. 26. §. 23. VII. Vectigal debetur etiam non petitum: & ob non praestitum, poena committitur. l. 2. C. illo tit. militaris opera non nisi senioris postulatu praestanda est. lib. 1. tit. 21. VIII. Emphyteusis non nisi ab ipso domino induci in possessionem potest. l. vltim. §. pen. C. illo titul. Feudatarius verò etiam per procuratorem inuestiri potest. lib. 2. tit. 3. §. 1. & §. 3. & tit. 58. §. 4. IX. Interitus agri vectigalis, si rei totius est, ad dominum pertinet: sin partis tantùm, ad emphyteutam: vt minuere vectigal non possit. l. 2. C. illo tit. In feudo, licet vasallo si ferre detrimentum malit, seniori praedium, quoties illi commodum est, refutare. lib. 2. ti. 9. §. 1. & ti. 38. X. In emphyteusi nulla per successores vniuersales contractus renouatio debetur. l. vltim. C. illo titul. In feudo per singulos haeredes inuestitura renouanda est. lib. 2. tit. 3. & tit. 32. XI. In emphyteusi neque proprietas, neque ius vtendi fruendi vllo temporis spatio praescribitur. l. cum notissimi, 7. §. vltim. C. de trig. ann. praescript. Feudum autem triginta annorum spatio praescribitur. lib. 2. tit. 26. §. si quis. & titul. 33. §. 1. XII. Emphyteutes agrum vectigalem oppignerare, donare, vendere, & quouis modo alienare, etiam in extraneum, potest: domino tamen vel consentiente, vel emere recusante. l. tutor, 16. §. vltim. D. de pign. act. l. ex vectigalis, 31. D. de pign. l. vltim. C. illo titul. Feudatarius oppignerare non potest: alienare autem domini permissu potest. lib. 2. tit. 52. §. 1. & tit. 46. §. 2. & tit. 55. quanquam de mala consuetudine, quae inoleuerat, vt permissu domi-

ni vendi posset, concessa erat domino pro aquali pretio redemptio. lib. 2. tit. 9. §. 2. XIII. Agro vectigali domini permissu vendito, quinquagesima pretij pars ei domino debetur. l. 1. C. eod. At feudum sola inuestitura acquiritur lib. 2. tit. 16 XIIII. Emphyteutes ius suũ etiam per testamentum alienare potest. l. si domus, 71. §. vlt. D. de leg. prim. l. in conuentionbus, 219. D. de verbor. signific. De feudali iure nulla testamenti factio est. lib. 1. ti. 8. §. 1. XV. Emphyteutici iuris hæreditas, in quosuis hæredes, quantumuis extraneos transit. dicta l. si domus. & l. viam veritatis, 10. C. locat. Feudalis autem successio tota gentilitia est. lib. 1. tit. 1. §. 2. XVI. Ius emphyteuticarium tantum ob vectigal triennij non præstiti amittitur. l. vltim. C. eod. Feudum autem circiter viginti de caussis amittitur. lib. 1. tit. 5. & lib. 2. tit. 24. XVII. Agri vectigalis proprietas nullo casu emphyteutæ committitur: feudi proprietatem senior ijsdem de causis committit, quibus vsumfructum vasallus seniori aperit. lib. 2. tit. 26. §. 24. & ti. 47.

De reliquo reali feudorum iure.

CAPVT. XXXVI.

SEd reliquum feudorum ius reale videamus: id enim octuplex esse animaduerto. Primum est, vt patronis non liceat feuda primi ac medij ordinis sine caussa iudicio cognita vasallis adimere. lib. 1. tit. 7. vbi nominatim de regalibus feudis agitur: negaturq́; ius esse Principi, hoc est Regi, vel Imperatori, mandatas à se dignitates, imperia, potestates vasallis suis sine iudicio eripere: idemq́; in medijs feudis, quæ à maioribus valuasoribus constituuntur, iuris esse. Quæ verò infimi ordinis sunt, pro domini voluntate adimi posse: nisi vasalli vel Regi militarint, vel

pretio feudum emerint: tum enim pretium esse restituendum: qua de re paulò superius dictum est. Secundum reale ius est, vt patronis non liceat feudum alicui constitutum, sine ipsius feudatarij voluntate in alterum quoquo titulo alienare, aut in cambium dare, ac ne in feudum quidem concedere. lib. 1. tit. 22. §. 2. & tit. 27. §. 2. & lib. 2. ti. 26. §. 4. & tit. 34. §. 3. adeo vt generali alienatione curtis feudum quod in ea constitutum est, nisi disertè id conuenerit, id est, feudatarius consenserit, non contineatur. lib. 2. tit. 26. §. 20. & tit. 51. § 1. Cuius rei æquitas perspicua est: quia regulariter feuda non modò vasallo, verùm etiam ipsius generi posterisq; perpetuo iure attribuuntur. lib. 1. ti. 1. §. 2. & lib. 3. tit. 1. Itaq; vasalli morte gentilitia efficiuntur, & ad eius stirpes (vt paulò pòst dicemus) gradatim deferuntur. Ex hoc autem iure magna quæstio exoritur, An feudum quod vasalli morte extinguetur, neq; successorem habebit, alteri à domino ita cedi possit, vt posterior pòst prioris infeudati mortem illud habeat. Eiusmodi autem sunt primùm feudastra quædam, vt de cauena, & de camera: putoq; ad eundem numerum referenda, quæ possidentur ab ijs feudatarijs, quibus neq; liberi, neq; agnati vlli sunt, ad quos feudi successio deferatur. Magna hæc, vt dixi, quæstio est. primùm quia quod in nostro dominio non est, alienari à nobis non potest. l. nemo, D. de regul. iur. l. traditio, D. de acq. rer. domin. Deinde quia captandæ alienæ mortis occasio præberi videtur. Contra tamen videmus iure ciuili receptum esse, vt vsusfructus vni constitutus cedi à proprietario, legarique alteri post prioris mortem possit. l. si dominus, 72. D. de vsufruct. Itémque vt res vni locata locari alteri ante prioris locationis exactum tempus possit. l. ne cui

32. C.

32.C.locat. Itaq; in quæstione proposita variæ feudistarum sententiæ fuerunt.lib.1.tit.27.§.2.vbi traditur, Placentinis illam inuestituram non placuisse: Mediolanensibus autem & Cremonensibus placuisse: Alio rursus loco distinctio adhibetur, vt si quidem purè inuestitura facta sit, non valeat: sin autem in diem, aut sub conditione: tum verò ita demum valeat, si prior inuestitus ante inuestitoris mortem decesserit: tum enim inuestitoris successorem teneri. lib.1.tit. 5. quæ tamen distinctio à Maciano repudiata est, in d.l.si dominus, D.de vsuf.vbi mirabiliter statuit, si vsusf.in vita testatoris ad proprietatem accesserit, eum ad legatarium pertinere. qui casus est, quo testamentum ante testatoris mortem vim obtinet. Itaq; alio rursus loco scribitur, moribus receptum esse, vt inuestitura illa valeat, sed tum demum valeat, cùm ad inuestitorem aut ipsius successorem feudum redierit: lib.2.tit. 26.§.4.arg. l.si fundus, 16.§.aliena, D.de pignorib. Cùm autem tanta iuris feudistici varietas appareat, concludemus ex iuris ciuilis ratione, inuestituram huiusmodi ad vsusfructus exemplum valere: neq; de captandæ mortis occasione malè ominandum esse: arg.l.cùm tale, 72.D.de condit. & demonst. idq; (vt modò dixi) plerisque iuris feudistici locis consentaneum est. Restat altera quæstio de clericis quæ in ijsdem ferè locis traditur: & rursus in lib.1.tit.3.& ti.9. & lib.2.tit.26.§.4. & titul.35. An successor eius clerici, qui de feudo alteri constituto alterum inuestiuit, ad eam implendam & possessionem tradendam obligetur. Summa autem huc redit. Clericus aut de suis bonis atq; allodijs feudum alicui constituit: aut de bonis ecclesiæ. Si de suis, quocunq; modo inuestierit, id est, siue id possideret, siue alteri fruendum feudi nomine dedisset, item siue purè, siue

rè, siue in diem, siue sub conditione inuestierit, successorem ad implendam inuestituram & possessionem tradendam obligat. lib. 2. tit. 35. quippe cũ in ijs rebus pro laico habeatur. l. 3. C. de Episc. & cleric. Sin autem de bonis ecclesiæ feudum alicui dederit, duplex illa distinctio adhibetur. Nam si posidebat, neq; fruendum alteri tradiderat, successorem obligat. d. tit. 35. si non possidebat, sed iam vasallum in eo constitutum habebat, tum rursus distinguitur. nam si purè id fecit, nihil egit: seipsum non obligauit. lib. 1. tit. 9. & lib. 2. tit. 35. sin autem in diem, vel sub conditione, & ante diem aut conditionis euentum feudum ad ipsum redierit, vterq; obligatur: tum inuestitor clericus, tum eius successor: nisi inuestitor ante decesserit, quàm prior infeudatus, aut antequam dies conditione extiterit. lib. 1. tit. 9. & lib. 2. tit. 26. §. 4. & tit. 35. Cùm autem eius priuilegij auctor nominetur Lotharius lib. Feud. 1. tit. 14. §. 1. rectissimè ab Ardizone demonstratum est, significari l. 2. in Lombard. Quando lic. rectorib. eccles. quærelata est in cap. 2. Ext. de precar. vbi statuitur, vt clericorum successores ijs demum defunctorum contractibus teneantur, quibus ecclesiarum vtilitas non læditur. Tertium reale ius est, vt vasallo mortuo feudi successio generi liberisq; ipsius concedatur, sic vt neq; vni filiorum prælegare illud posit: neq; filij nepotibus ex altero filio præferantur. lib. 1. tit. 8. quinetiam si vni ex diuisione obtigerit, tamen ita gentilitium factum sit, vt eius virili stirpe extincta, continuò ad reliquorum filiorum genus posterosq; transferatur. qua de re accuratè sup. cap. 16. explicatum est. Quartum ius est, vt vasallo sine liberis virilis sexus, vel ex virili sexu prognatis mortuo, vel eius stirpe extincta, & agnatis omnibus deficientibus, feudum

patrono aperiatur: id est, tanquam vacans & caducum committatur, lib. 2. titul. 11. 15. & ti. 18. & ti. 26. & ti. 31. Albert. Krantz. in Vandalia lib. 7. cap. 46. alius quoque Vuenceslaus, Rex Bohemiæ, moriens filium sui nominis hæredem reliquit. sed ille eodem anno cæsus à suis, filium non reliquit: peruenitq; regnum iure feudi ad Romanum Imperium. Idem lib. 8. cap. 3. Non multos ante annos nouem & decem erant huius tituli Marchiones (de Brandeburgensibus loquitur) adulti ac minores ætate. nunc in eam orbitatem venit prouincia, vt sine principe terra recideret, velut feudum in ius Imperatoris Ludouici Bauari.

An vasallo nullo modo liceat feudum sine patroni permissu alienare.

CAPVT XXXVII.

Qvintum reale ius est, vt quamuis antiquo iure liceret vasallis partem sui feudi sine patroni voluntate alienare, tamen nouo iure & Lotharij tertij constitutione nullam sui feudi partẽ sine domini permissu alienare possint, adeò vt alienatio isto modo facta nulla temporis præscriptione confirmari poßit. lib. 2. tit. 52. §. 1. & tit. 40. §. 2. & tit. 55. quod eodem modo in Neapolitano regno constitutum est, de feudis regalibus: Imp. Friderici II. lege 1. Neapol. const. lib. 3. titul. 1. & tit. 5. Lotharius autem & Fridericus hanc rationem afferunt, ne milites vsufructu, & alimentis amißis, simul seruitij præstandi & ordinis sui tuendi facultatem amittant: atq; ita vires comitatusq; Imperatorij extenuentur. Altera ratio sumi ex iure ciuili poterat: qua fructuarius cedere extraneo suum vsumfructum non potest. l. si vsusfructus, 66. D. de iur. dot. §. 3. Inst. de vsuf. quippe cùm, vt vsusfructus morte fru-

ctuarij

ctuarij ad dominum reuertitur: ita feudum vasalli sine liberis morte patrono committatur: & quicquid personæ cohæret: vt ait l. 3. in fi. D. quib. mod. vsusfr. amitt. l. 3. §. si quis minori, D. de minorib. vtriusq; autem in alterum cessione præiudicium dominis fiebat. vbi verò domini voluntas accessit, non prioris, sed posterioris morte & vsusfr. & feudum extinguitur l. si quis vsumf. 29. D. de vsuf. legat. Quinetiam legis sanctio hæc ab Imperatore scripta est, vt vasallus feudum sine domini permissu alienatum adeo ipso iure amittat, dominoq; committat: vt etiam si antequam Dominus resciscat, illud fortè recuperet, retinere tamen ne feudi quidem nomine & iure possit. lib. 2. tit. 44. Quod si alienare vasallo feudum non licet, sequitur, vt neq; illi liceat pati feudum præscribi. l. alienationes, 28. D. de verb. signifi. l. 3. D. quæ in fraud. credit. neq; vt permutare, aut in dotem dare possit. l. 1. C. de rer. permut. l. 1. §. in alienatione, D. quand. de pet. act. l. 4. D. ad leg. Fab. de plagiar. & lib. feud. 2. tit. 9. §. 2. Vnus tamen à feudistis casus passim excipitur, quo alienandi feudi ius vasallo, etiam sine permissu, conceditur: si modò illud alteri in feudum cedat: et si verè ac sine fraude id faciat. lib. 2. tit. 8. §. 1. nimirum, vt alterum suum in locum substituat, qui munus militiæ ipsi impositum sustineat. lib. 2. tit. 26. §. 23. & ti. 34. §. 3. In quo primùm illud mirum videri potest, quod feudalis militiæ ius personæ nō cohæreat: contra quam de Romana traditur in d. l. 3. §. si quid, D. de minorib. neq; sit in ea delectus, vt vir virum legat: præsertim cui vita & fortunarum patroni custodia cōmittitur: deinde q̄ durior patrono quàm vasallo imposita conditio videtur: cùm illi sine vasalli consensu, ne in feudum quidem dare suum feudum liceat. lib. 1. ti. 22. §. 2. Verum

vtcunq; illud sit, maior aliquantò quæstio exoritur, An noua Friderici constitutione tota hæc vasalli substituendi potestas sublata sit lib.2.tit.55.§.2.vbi vetat ne deinceps locus sit callidis machinationibus eorum, qui pretio accepto quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendunt, & in alios transferunt. Quid enim ad legislatoris mentem & propositum interest, vtrùm vasallus gratis alterum inuestiat, an accepto vel munusculo, vel pretio? Quare operæpretium est, locum illum accuratè attendi, & à peritioribus considerari, ecquid Fridericus vetus illud militiæ ius restituerit, quod personis cohærebat. Quod sanè multis de caussis æquissimum videtur. primùm quia clientela iudicio & delectu beneuolentiæ vtrinq; contrahitur: multò & diligẽtius et sanctius quàm societas: in qua non admittitur in societatem is, quem vnus ex socijs arbitratu suo cooptauit. l. qui admisit, 19. D. pro socio. deinde quia verum feudum sine hominij iureiurando non contrahitur. Vnius autem iusiurandum alterum non obligat. l.1, D. si mul. vent. nom. neq; aduersatur, quod fructuarius, vel ipse frui ea re, vel alij fruendam concedere, vel vendere, potest. l. arboribus, 12. & l. cui vsusfructus, 67. D. de vsuf. Nam vsufructu semel constituto, nihil interest domini, quis fructus percipiat. At in feudo permagni interest domini, quis ei in militia comes sit, & cui vitam & salutem suam committat. Et si autem Friderici constitutione feudum alteri in feudum dari sine domini permissu non potest, dari tamen eius voluntate potest: sic vt vasallus vasalli constituatur lib.2.tit.55.§. illud quoq;. 6. vbi secundi huius feudi conditio hæc durissima esse dicitur, vt duos pro vno dominos metuat: & ob alterutrum offensum tam primo, quàm secundo domino

commit-

committatur: adeò vt secundus vasalli sui culpam patrono suo præstare debeat. Porrò autẽ ne illud quidem in hoc alienationis tractatu prætermittendum est, quòd si vasallus agnatos habeat, tum alienare feudum in personã extranei, ne patroni quidem permissu, nisi agnatorum omnium consensu adiuncto, possit. lib. 2. ti. 39. §. 1. ac ne in filiam quidem suam inuestituram transferre. lib. 1. ti. 8. §. 2 & li. 2. ti. 39. §. 1. Deniq; si feudum nouum est, in eius alienatione solus patroni consensus exquiritur: si paternum, etiam agnatorũ, sed eorum demum, qui ex parentis inuestiti stirpe prognati sunt. D. tit. 45. quinetiam alio loco statuitur, vt vasallus meliorem facere feudi conditionem possit: deteriorem verò sine patroni & agnatorum consensu, non possit. lib. 2. ti. 8. §. 3. id quod iuri ciuili & æquitati naturali consentaneum est. Sic enim hæredi fiduciario res fideicommissarias alienare, aut deteriorare, ac peruertere, in fideicommissarij damnum non licet. l. mulier, 22. §. sed enim, & l. si hæres, 70. §. 1. D. ad Trebell. l. domus, 58. & l. seq. D. de legat. 1. Quemadmodũ autem alienare feudum vasallus non potest, ita nec oppignerare potest. qua de re extat Friderici constitutio lib. 2. ti. 55. §. 1 & apud Feudistas lib. 2. ti. 8. §. 3. cùm tamen antiquitus partem oppignerare, item vt alienare liceret. li. 1. ti. 5. §. 2. sed & iure ciuili licet colono vectigale prædium oppignerare, item vt superficiarium, l. tutor, 16. §. vlt. D. de pignorat. act. Id enim singulari iure à Friderico institutum est, ne milites suorũ agrorum fructibus carentes, satis parati in equis & armis esse non possint. vt illo loco disertè scribitur. Illud ad extremum adscribendũ est, tametsi ius hoc sit, naturalisq; feudi conditio, vt feudũ neq; alienari, neq; oppignerari sine domini permissu possit, tamen si inuestitura ea lege facta

est, vt vasallus & cui ipse dederit, feudum habeat: tum vasallo licere quodcunq; volet id donare, vendere, alióue quouis modo, etiam domino ignorante & inuito alienare: lib.2.tit.26.§.26. & tit.48.

De refutatione feudi.

CAPVT XXXVIII.

SExtum vasalli reale ius est, vt quamuis alienare feudum sine patroni permissu non poßit, refutare tamen id vel ipsi patrono recipienti poßit, si modo agnatos non habeat: vel, si habeat, ipsis agnatis, etiam sine patroni permissu: ita tamen, vt refutando graduum prærogatiuam seruet: id est, vt proximo cuique potißimum refutet: aut si remotiori refutare velit, ꝓpinquioris consensum habeat. lib.2.tit.29.§.1. & lib.2.tit.9. in fi. vbi statuitur, vt in redimendo potior sit proximi agnati, quàm domini condicio. Refutare autem feudistæ dicunt, quod Latini, cedere, deferre, remittere. Primum ergo refutationis ius est, in patroni persona: vt quemadmodum emphyteutes fundũ vectigalem dominis cedere & legare potest: l. si dominus, 71. §. vlt. D. de legat. prim. & fructuarius suum vsumfructum proprietario: l. si vsusfructus, 66. D. de iur. dot. Ita vasallus feudum suum patrono remittere, vel totum vel ex parte poßit. li.2.ti.9.§.1. & li.2.ti.38. vbi statuitur, huius refutationis hoc esse ius, vt præstandi quidem seruitij obligationẽ extinguat: reuerentiæ autem non extinguat. In quo prætermittendum non videtur, quod in refutando feudo insigne, siue nota infeudationis, quæ in inuestitura data fuerat, reddi solebat: Id aũt Donum inuestituræ appellatur. li.2.tit.27.§. si duo homines. Ottho Frisin. li.2.ti.5. Guottho relictis sibi quibusdam prouincijs, Regium nomen per porrectum gladiũ abdicaret. Est enim Consuetudo Curiæ, vt Re-

vt Regna per gladium, prouincia per vexillum à Principe tradantur, vel recipiantur. Altera refutationis species est, quæ in agnatorũ persona fit: in qua (vt modo dixi) graduum prærogatiua seruatur. Sed paulo subtilius id explicandum est. Hæc. n. illa προτίμησις, de qua superius in successionis iure disseruimus: quæ prærogatiuam non tam ex graduum, quàm ex stirpium, atque adeò fibrarum iure tribuit. Ergo qui eiusdem stirpis aut fibræ iure potior est, si refutationi in aliquem alterius stirpis consentiat, prælationem in omne tempus, id est, etiam post refutantis vitam amittit. lib. 1. tit. 5. §. 3. Sin minus, repetere feudũ refutatũ pro suo iure ac sine pretio potest: sed tamẽ non ante refutatoris mortem. quia sicut nihil interest proprietarij, vtrum fructuarius ipse vtatur: an alius cui eum vendiderit, l. arboribus, 12. & l. cui vsusfructus, 67. D. de vsufru. ita nihil interest propinquioris agnati, quis feudo vtatur. Incidit tamen casus, quo etiam viuo refutatore propinquior à remotiore repetere feudum potest, sed pretio restituto. nimirum si refutator filium habeat. Nam si filius ille patre mortuo recuperare feudum vellet, de pretio reddendo teneretur. lib. 2. tit. 26. § 15. quippe, cùm hæres necessarius sit: hoc est, repudiata paterna hæreditate retinere feudũ non poßit. Sed mortuo refutatore sine liberis, propinquus à remotiori feudum recuperat. Iam verò, ne illud quidem in refutationis iure prætermittendum est: Eam non modò de iam quæsito feudo, verùm etiam de delato tantùm, atque adeò de sperato duntaxat, fieri posse: quomodò in iure ciuili dicimus, delatam, sed nondum aditam hæreditatem repudiari licere. l. is qui hæres, 13. D. de acqu. vel omitt. hæred. De iam quæsiti feudi refutatione exemplum extat in li. 2. ti. 39. §. 1. de quo iã diximus. De refutatione feudi

nondum acquisiti, sed sperati tantùm, textus est in libr. 2. tit. 26. §. vlt. & tit, 49.

De iure litigandi, & melioratione aut detrimento feudi.

CAPVT XXXIX.

SEptimum reale ius est, vt vasallus solus de feudi proprietate, & seruitutibus tum agere, tum conueniri, etiam patrono ignorante, possit: atq; adeo transigere. Patronus autem, quo ignorante iudicium illud factum est, ratum illud habere debeat: si qua fortè de caussa feudum ad eum posteà reuertatur. lib. 2. ti. 8. §. 2. & ti. 26. §. 24. & tit. 43. Quod tamen cuiusmodi sit, coniectura assequi non possum. Nam primum omnium absurdum est, ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. l. ait prætor, 7. D. de iur. delib. Deinde, quo iure patronus rem inter alios se ignorante iudicatam ratam habere cogetur? quid enim si qua vasalli negligentia interuenerit? An dominus simul & feudũ & seruitiũ amittet? Deinde cur solus vasallus etiã de ipsa proprietate & agere conueniri poterit, cùm toties dicatur proprietatem in patroni dominio permansisse? lib. 2. tit. 8. §. 3. Præterea quid est, quod lib. 2. tit. 8. §. 3. statuitur, vasallum meliorem feudi conditionem solùm facere posse: deteriorem verò sine patroni & agnatorum consensu non posse. Iam verò cur tam multis locis statuitur, vt vasallus feudi caussam conuentus auctorem suum laudare, & ad suscipiendum iudicium euocare debeat: & si quidem laudatus dominus defensionem recusarit, tum euicto prædio dominus aut alterum feudum tantidem pretij, aut pretium quanti feudum illud fuerit, restituere cogatur. lib. 2. titul. 25. & titul. 46. & titu. 8. At si vasallus iudicio pulsatus patrono nõ denũciarit, an iccircò

minus poterit patronus ius suum persequi, ne ob vasalli culpam simul & prædiũ,& seruitium amittat? arg.l.mulier,22.§.sed enim,D.ad Trebel.Octauum reale ius à feudistis incertum atq; ambiguum relictum est: vtrũ id quod feudo accreuit, aut decreuit, ad patronum, an ad vasallum pertineat. Summa huc redit: Si quod ædificiũ extructum est, aut seruitus quæsita, ius in medio relictum est. lib.2.ti.28.§.3.si verò manso in feudum dato aliquid accreuerit, non aliter feudatarij sit, nisi & de eo nõ nominatim inuestitus fuerit: & nihil sibi in curte dominus reseruarit.libr.1.ti. 4.§.6. Rursus si per se res acquisita constet, veluti prædium, id esse feudatarij: de quo ne vasallorum quidem equi (vt opinor) dubitassent.sin autem sit seruitus, eam patrono acquiri, propter regulam, vt meliorem feudi conditionem feudatarius solus possit efficere, deteriorem verò sine patrono non possit.li.2.ti.8.§.3.Sed de seruitute ambiguum ius relictũ est in lib.2.tit.28.§.3. Atq; hæc quidem de accretione, ieiunè & exiliter; de decretione autẽ multò ieiunius. Vno enim tantùm loco traditur, feuda de camera,& de cauena, exhausto facultatibus domino, euanescere.libr.2.tit.58.§.1. vsumfructum quidem rei in qua constitutus est, interitu extingui, satis constat, & pro qua parte res interijt. Itaq; agri vel loci vsusfructus legatus, si fuerit inundatus, vt stagnum iam sit aut palus, proculdubio extinguetur,l.quid tamen,20.§.1.& passim.D.quibus mod. vsusf.amit. Sed iam superius dictum est, si eiusmodi detrimentum sit, vt id ferre feudatarius nolit, potestatem ei fieri feudum Seniori remittere.lib 2.tit.9.§.1.& tit.38.

De pactis feudalibus.

CAPVT XL.

nondum acquisiti, sed sperati tantùm, textus est in libr. 2. tit. 26. §. vlt. & tit, 49.

De iure litigandi, & melioratione aut detrimento feudi.

CAPVT XXXIX.

Septimum reale ius est, vt vasallus solus de feudi proprietate, & seruitutibus tum agere, tum conueniri, etiam patrono ignorante, posit: atq; adeo transigere. Patronus autem, quo ignorante iudicium illud factum est, ratum illud habere debeat: si qua fortè de caussa feudum ad eum posteà reuertatur. lib. 2. ti. 8. §. 2. & ti. 26. §. 24. & tit. 43. Quod tamen cuiusmodi sit, coniectura assequi non possum. Nam primum omnium absurdum est, ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. l. ait prætor, 7. D. de iur. delib. Deinde, quo iure patronus rem inter alios se ignorante iudicatam ratam habere cogetur? quid enim si qua vasalli negligentia interuenerit? An dominus simul & feudũ & seruitiũ amittet? Deinde cur solus vasallus etiã de ipsa proprietate & agere conueniri poterit, cùm toties dicatur proprietatem in patroni dominio permansisse? lib. 2. tit. 8. §. 3. Prætereà quid est, quod lib. 2. tit. 8. §. 3. statuitur, vasallum meliorem feudi conditionem solùm facere posse: deteriorem verò sine patroni & agnatorum consensu non posse. Iam verò cur tam multis locis statuitur, vt vasallus feudi caussam conuentus auctorem suum laudare, & ad suscipiendum iudicium euocare debeat: & si quidem laudatus dominus defensionem recusarit, tum euicto prædio dominus aut alterum feudum tantidem pretij, aut pretium quanti feudum illud fuerit, restituere cogatur. lib. 2. titul. 25. & titul. 46. & titu. 8. At si vasallus iudicio pulsatus patrono nõ denũciarit, an iccircò

minus poterit patronus ius suum persequi, ne ob vasalli culpam simul & prædiū, & seruitium amittat? arg. l. mulier, 22. §. sed enim, D. ad Trebel. Octauum reale ius à feudistis incertum atq; ambiguum relictum est: vtrū id quod feudo accreuit, aut decreuit, ad patronum, an ad vasallum pertineat. Summa huc redit: Si quod ædificiū extructum est, aut seruitus quæsita, ius in medio relictum est. lib. 2. ti. 28. §. 3. si verò manso in feudum dato aliquid accreuerit, non aliter feudatarij sit, nisi & de eo nō nominatim inuestitus fuerit: & nihil sibi in curte dominus reseruarit. libr. 1. ti. 4. §. 6. Rursus si per se res acquisita constet, veluti prædium id esse feudatarij: de quo ne vasallorum quidem equi (vt opinor) dubitassent. sin autem sit seruitus, eam patrono acquiri, propter regulam, vt meliorem feudi conditionem feudatarius solus possit efficere, deteriorem verò sine patrono non possit. li. 2. ti. 8. §. 3. Sed de seruitute ambiguum ius relictū est in lib. 2. tit. 28. §. 3. Atq; hæc quidem de accretione, ieiunè & exiliter; de decretione autē multò ieiunius. Vno enim tantùm loco traditur, feuda de camera, & de cauena, exhausto facultatibus domino, euanescere. libr. 2. tit. 58. §. 1. vsumfructum quidem rei in qua constitutus est, interitu extingui, satis constat, & pro qua parte res interijt. Itaq; agri vel loci vsusfructus legatus, si fuerit inundatus, vt stagnum iam sit aut palus, proculdubio extinguetur, l. quid tamen, 20. §. 1. & passim. D. quibus mod. vsusf. amit. Sed iam superius dictum est, si eiusmodi detrimentum sit, vt id ferre feudatarius nolit, potestatem ei fieri feudum Seniori remittere. lib 2. tit. 9. §. 1. & tit. 38.

De pactis feudalibus.

CAPVT XL.

PRoximum est, vt de pactis feudalibus differamus. Nam vt iure ciuili pacta dant legem contractibus, eosq; informant: l. iurisg. 7. §. 1. D. de pact. ita feudistico iure pactiones in hunc contractũ oẽs admittũtur: quæ tamen contra ipsius naturam non sint. l. 1. §. si conuenit, D. de pos. l. cùm de precario, 12. D. de precar. quinetiam pactum de substantia contractus naturam ipsius immutat. l. vbi ita, 27. D. de mort. causs. donat. contra feudi naturam esset, si conueniret, vt vasallus suo sumptu operas daret. l. imponi, 33. D. de oper. libert. naturam immutaret, si pactũ esset, vt vasallus nulla fide atq; obsequio Seniori obstrictus esset. lib. 2. titu. 24. §. 2. & tit. 16. & tit. 47. Quæ verò contractus naturæ consentanea proponuntur, hæc ferè sunt: Vt certum à vasallo seruitij genus præstetur. lib. 2. titu. 23. § 2. & tit. 51. §. 8. Sigebert. in Chron. ann. 1174. Comes de sancto Aegidio pacificatur cum Rege Angliæ de Tholosa, & facto sibi homagio promisit ei se daturum equos magni pretij quotannis, in quadragesima. Et si necesse habuerit, inueniet ei vno quoque anno ad seruitium suum per quadraginta dies centum milites. Item, Vt vasallo alienare, & in quemuis transferre suum feudum liceat. lib. 2. ti. 26. §. 26. & tit. 48. Item, Vt frater fratri in nouo feudo succedat. libr. 1. tit. 8. §. 3. & ti. 20. & lib. 2. ti. 18. Item, Vt frater fratri in feudo paterno non succedat: neq; superstiti petere id à possessore liceat. lib. 2. tit. 26. §. 27. Item, Vt vasallus festis diebus vadat cum vxore sua ad ecclesiam. li. 2. tit. 2. §. vl. Item, Vt feudum improprium diutius anno possidere liceat. lib. 1. ti. 2. & ti. 11. Item, Vt solus vasallus hominium & fidelitatem iuret: liberi posteriq; eo iureiurãdo non teneantur. Albert. Krantz. libr. Dan. 6. cap. 17. Vt deinceps Rex Daniæ Valdemarus Romano Imperio iunctus haberetur:

beretur: filio ex se nato nulla perinde obligatio maneret, nec in reliquos Daniæ Reges propagaretur: sed in sola Valdemari persona finiretur. In hanc formam vtranq; Cæsari Rex manum porrexit. Item vt fratres vasalli feudo inuicem succederent, nulla liberorum ratio haberetur. Alber. Kran. lib. Suet. 5. cap. 14. fol. 555. Cùm interim in Dania Regnum sibi per manus traderent Suenonis filij. Ea lege patris voluntate post inuicem regnantes vt nulla liberorum ratio haberetur: sed decedente proximo Rege, non eius filij, sed fratrum vnus natu proximus Regno succederet. Et hunc eundem Regni Numidici morem fuisse animaduerto ex libr. Liuij XXIX. vbi de Masinissa agens, ita scribit: Militante eo pro Carthaginiensibus in Hispania, pater eius moritur. Gala nomen erat. Regnum ad fratrem Regis Desalcem pragrandē natu (mos ita apud Numidas est) peruenit: Desalce quoq; mortuo, maior ex duobus filijs eius Capusa, puero admodum altero, paternū Imperium accepit. Idem quoq; de Punicis quibusdam ciuitatibus, scribit lib. XXVIII. Corbis, inquit, & Orsua patrueles fratres de principatu ciuitatis, quam Iben vocabant, ambigentes, ferro se certaturos professi sunt. Corbis maior erat ætate. Orsuæ pater princeps proximo fuerat, à fratre maiore post mortem eius principatu adepto.

Quibus ex causis feudum amittatur.
CAPVT. XLI.

ORdinis instituti ratio postulat, vt deinceps quibus ex causis feudum amittatur, consideremus. Quoniam autem feudum militaris clientela est, & clientelæ duo extrema sunt, vnum ex parte vasalli, alterū ex patroni: prius de priore videamus: hoc est, quibus ex causis

vasallus exauctoretur. Ac primum omnium regula hæc tradenda est, vasallum ob quoduis capitale facinus feudo multari: sic tamen, vt caussa prius parium iudicio disceptetur: & si Regia feuda sint, Imperator ipse iudiciū exerceat: sin secundi ordinis sunt, Patronus: à quo tamen ad Imperatorem appellare ius est: sin inferiora, tum vel parium, vel missi Imperatorij iudicio, caussa sine prouocatione dirimatur li.3.ti.4.§.1.& lib.1.ti.21.§.1.& tit.22.§.3. Cuiusmodi autem vasalli delicta feudi amittendi caussam idoneam afferant, prudentia iudicis potius, & curiarum moribus, quàm vllis regulis ac legibus certis definiri potest. lib.2.tit.23.§.1. & ti.24.§.4 Sed tamen ex tanta præceptorū confusione, quāta his in li. cernitur, certa capita deligemus, eaq; in ordinem, vt facultas feret, digeremus. Quantum enim animo complecti possumus, viginti caussas feudistæ numerant, propter quas patrono feudum committitur. cæteras verò propter quas non patrono, sed agnatis proximis committitur, posterius explicabimus. Primi autem generis has ferè reperio: Necem domini, vulnerationem, pulsationem, insidias in eundem, arcis ipsius oppugnationem, eiusdem in vitæ periculo desertionem, verborum contumeliam in eūdem, accusationem, testimoniū atrocius, attētatam vxoris ipsius, aut filiæ, aut nurus, aut socrus pudicitiam, necem fratris sui, aut fratris filij, contemptum euocationis ad bellum, prætermissionem renouandæ fidelitatis, recusationem iurisiurandi, abnegationem patroni, arcani commissi enunciationem, contumaciam in vocatione in ius, alienationē feudi sine ipsius permissu, debilitationem corporis, & clericatū vel monachatum. Horum autem de singulis, quot, quibusq; locis tractetur, summatim indicabimus. Nam incredibile dictu

est,

est, quàm molestis atq; odiosis eiusdem rei repetitionibus hi libri referti sint. Ergo de quatuor primis, hoc est de nece, vulneratione, pulsatione domini, & insidijs ipsi factis, textus sunt in constitutione Henrici, lib. 2. titul. 57. & lib. 1. tit. 17. & lib. 2. tit. 51. §. 3. Quintæ autem caussæ, quæ est obsessio & oppigneratio castri, præcepta extant in lib. 1. tit. 5. & lib. 2. titul. 57. Sextæ autem, quæ est domini desertio in prælio, alióue capitis periculo, præcepta extant lib. 1. titul. 5. & lib. 2. tit. 24. §. 3. & titul. 26. §. 18. & tit. 39. §. 4. & tit. 57. Porrò septima, quæ est verborum contumelia in dominum, argumentum est in lib. 2. titul. 24. §. 3. vbi graues & inhonestæ iniuriæ numerantur. Et ob eandem caussam libertus qui patrono contumeliam fecit, aut conuicium dixit, etiam exilio temporali coërcetur. l. 1. D. de iure patr. facit l. 1. D. de obseq. à lib. præstand. & l. 2. C. de libert. & eor. lib. l. 4. C. de obseq. patr. l. 1. §. cum patronus, D. de offic. præf. vrb. Octauæ autem & nonæ, quæ est accusatio, & testimonium capitale in dominum, textus sunt in li. 2. tit. 24. §. 4. & ti. 33. §. 2. Decima porrò numeratur, Celatio insidiarum & periculi, quod vitæ aut fortunis domini comparatum est. li. 2. ti. 24. §. 4. & ti. 28. §. 2. in fin. & ti. 26. §. 18. Vndecima est, Cucurbitatio domini, quo verbo maculam quæ ex stupro in patroni domũ illato contrahitur, feudistæ significant, ac non effectum tantummodò, verùm etiam conatum, atq; adeò lusiones obscœnas: de quibus est in lib. 1. tit. 5. §. 1. & tit. 21. §. 2. & lib. 2. ti. 24. §. 3. Duodecimam verò caussam Parricidium faciunt: de quo tamen ita statuunt, vt vasallus ob necatum à se patroni fratrem, feudum non amittat: ob suum verò fratrem, ita demum amittat, si totius hæreditatis obtinendæ caussa id fecerit. lib. 2. tit. 37. & lib. 1. tit. 5. §. 1.

& lib.2.tit.24.§.5. Decimatertia caussa est, contemptus euocationis, cùm patrono ad expeditionem euocanti vasallus non obtemperat: quod propriè feudalitium crimen est: propter quod datur patrono condictio caussa dati, caussa non secuta. lib.1.tit.12.§.1. eius præcepta extant in lib.2.tit.24.§.4.& ti.55.§.3. Decimaquarta est prætermißio renouandi iurisiurandi. Nam vasallus intra annum & diem à morte domini, vasalliue mortui filius, intra idem tempus inuestituram oblata fidelitate non petens, feudo spoliatur. lib.1.tit.22.& lib.2.ti.24.& ti.40.& ti.55.§.3. Quod autem Obertus domino neceßitatem imponit ternis denuntiationibus vasallum admonēdi, Mediolanensis curiæ proprium illud arbitror. lib. 2. tit.24. §.2. Decimaquinta est, abnegatio clientelæ: Nam qui sciens dolo malo patronum abnegat, feudo multatur: vsq; adeò, vt dubitatum sit, an dubitanter dominum agnoscens, sit multandus. lib.2.tit.26.§.5.& tit.22.& ti.34.§.5. Decimasexta caussa est, contumacia iudicialis, cùm vasallus à patrono in ius vocatus se non sistit, quod feudistæ dicunt, Iustitiam non facere. lib.2.tit.22.& ti.24. §4. Decimaseptima est, commißi enuntiatio: quod feudistæ dicunt, Credentiam manifestatam. lib.1.ti.17. Sic enim iure ciuili qui secreta hostibus renuntiant, proditores habentur, et capitis pœnam luunt: ait l. omne, 6. D. de re milit. Decimaoctaua caussa est, alienatio feudi sine permissu patroni. lib.2.tit.55.§.2.& lib.1.ti.5.§.2.& ti.13.& ti.18.§.2. & lib.2.tit.24.§.5.& ti.38.& ti.44.& ti.48. Decimanona caussa numeratur quidem ab alijs, debilitatio corporis: veluti si quis mutus, aut surdus, aut mancus, aut cæcus factus sit. quo tamen nihil agrestius, aut inhumanius dici potest: siquidem in bello, vel ex bellicis laboribus eius-

modi

modi aliquid vitij sit contractum, quemadmodum suo loco diximus lib. 1. tit. 6. §. 3. & lib. 2. ti. 36. Vicesima caussa est, sacerdotium: cùm feudatarius ex milite clericus, aut monachus factus est. lib. 2. ti. 21. & ti. 26. §. 7. & ti. 30. Has igitur amittendi feudi, & patrono committendi caussas reperio. Deinceps quibus de caußis agnato proximo committatur, videamus. In quo haec regula traditur: vt quoties id crimen cōmissum est, quo patronus propriè laeditur, patrono feudum acquiratur: at si publicum crimē est, hoc est ex eorū genere, quae in iure ciuili publica nominantur; tum agnato feudum attribuatur: etiam liberis damnati vasalli praeteritis. li. 2. ti. 24. §. 5. & ti. 26. §. 19. & ti. 31. & tit. 37. §. 1. Cuius praeteritionis caussa si quaeratur, non illa proferenda est, quae in maiestatis iudicio commemoratur: quasi paterni sceleris exempla metuantur. l. 5. §. 1. C. ad legem Iul. maiest. non enim eadem supplicij grauitas in minoribus vt in atrocißimis delictis adhibenda est. Quid ergo est? cùm feudū vasalli generi posterisq; datū sit, non dubiū est, quin sicut vna stirpe intermortua, sic eadem sceleris conuicta, & damnata, feudum ad alteram, cui per inuestiturā destinatum fuerat, transferatur, quemadmodum iure ciuili constitutū est, vt si in libertum animaduersum fuerit, patrono eius id quod in bonis illius habiturus esset, si is in quem animaduersum est, sua morte decesßisset, non eripiatur. l. si in libertinum, 28. D. de bon. libert. l. cùm ratio, 7. §. 1. C. de bon. lib. Restat, vt quaeramus, quib. de caußis patronus feudum amittat: & cùm amissum ab illo est, cui committatur. De quo etsi ius à feudistis incertum atque ambiguum relictum est, duobus tamen locis traditur, quibus ex caußis feudum à vasallo amittitur, ijsdem de caußis à patrono amitti, & in vasalli persona consolidari.

lib.

lib.2.tit.26.§.25.& tit.47. Cuius rei ratio summa in æquitate posita est, vt clientela feudalis pari vtrinq; fide & beneuolentia nitatur. lib.2.tit.52.§.3. quippe cùm (vt superius diximus) veteris XII. tab. legis hoc quoq; crimen fuisset: Patronus si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Sic Iustinianus non modò iustas exhæredandorum liberorum, verumetiam prætereundorum parentum caussas exposuit, Nou. CXV. neq; modò iustas vxoris repudiandæ, sed etiam mariti relinquendi: l. consensu, 8. C. de repud. Ac memorabile est, quod in Germanicis historijs legimus, anno MCCCC. Septemuiros Germaniæ principes electores de cæterorum principum ac ciuitatum sententia Vuenceslao Imperatori Germanico imperium abrogasse: cuius abrogationis formulam hanc Munsterus prodit, lib. Cosmograph. 3. Nos Ioannes Archiepiscopus Moguntinus, sacri Romani imperij per Germaniam Archicancellarius, nomine dictorum dominorum Principum Electorum sacri Rom. Imperij, atq; nomine nostro, propter multas prægnantes caussas nos vrgentes, & intolerabiles exorbitationes, amouemus & deponimus hac nostra sententia dictum dominum Vuenceslaum, ceu inutilem, ignauum, & penitus ineptum ad Romanum Imperium, ab ipso Romano imperio, atq; ab omni sibi debita gloria, honore & maiestate: denunciantes omnibus principibus, proceribus, dominis & seruis, ciuitatibus, regionibus, & populis sacro imperio subiectis, quòd deinceps penitus absoluentur, & absolutos pronuntiamus ab omni homagio & iuramento, memorato Vuenceslao nomine sacri imperij præstito, monemusq; & requirimus eos per iuramentum, quo adstricti sunt sacro imperio, ne posthac sæpè dicto Vuenceslao vllo pacto obediant, aut obsequantur, neq; illi ius

vllum,

vllum, obsequium, censum, reditum, aut vllam obuentionem quocunq; nomine tandem appelletur, tanquam Romano Regi præbeant, exhibeant, aut permittant exhiberi, sed omnia hæc reseruent pro illo, quem Dei gratia, ceu vtilem & idoneum in Romanorum Regem eligi continget.

De iudicijs feudalibus, & primùm de foro competenti.

CAPVT XLII.

SVperest, vt de iudicijs feudalibus videamus: ac primùm de iudicio, siue de foro competenti: quæ quæstio tripartita est. Nam aut inter patronum & vasallum controuersia est, aut inter conuasallos, aut inter vasalli agnatos & possessorem. Ius de patroni & vasalli foro varium & incertum est. Nam Lotharij quidem constitutione indefinitè statuitur, vt vasallorum & patronorum controuersia parium iudicio disceptetur. lib. 1. tit. 10. & lib. 2. tit. 22. §. 2. ita tamen vt vasallo damnato potestas ad Imperatorem appellandi permittatur. lib 1. ti. 22. §. 3. At Conradi constitutione distinctio interponitur, vt si maior est valuasor, à parium iudicio appellare liceat: sin minor, non liceat. lib. 3. tit. 2. §. 3. Rursus Friderici constitutione indefinitè statuitur, vt vasalli cum patrono controuersia parium iudicio terminetur. lib. 2. tit. 55. §. 8. A feudistis autem statuitur, vt siue patronus vasallum, siue hic patronum accusare velit, à parium curia iudicium exerceatur: & si tribus edictis patronus vocatus non affuerit, tum ei dies ad Imperatorem dicatur: quod si ne tum quidem affuerit, vasallo in eum grassandi & deprædandi potestas fiat. lib. 2. ti. 22. §. 2. Rursus alio loco, vt si in deligendis iudicibus

dicibus vasalli & patroni dissentiant, prior sit optio patroni.lib.2.ti.16. Alio verò loco disputatur, si de subeunda parium iurisdictione contentio sit, quòd is quem dominus vasallum negat, ex eo ipso arguat, si par ipse illis non est, ne illos quidem sibi pares esse: ac proinde illorum iudicium detrectat: vtrùm prius inuestiendus sit, an caussa principalis, puta de feudi natura, disceptanda. Nam hæc à feudistis distinctio adhibetur: vt si alterius feudi vasallus erat, prius inuestiatur, sin minus, differatur. lib.2.ti.39.§.2. vbi non nominatim quidem statuitur, vt pares iudicent. sed certè nõ obscurè significatur, quod contra æquissimam illam ex relatis argumentationem inducitur. At lib.2.tit.20. cùm initio responsum esset, vasallum prius inuestiendum, sed iusiurandum fidelitatis differendum: tribus interiectis versibus: vtrunque antè simul faciendum statuit. Sequitur altera pars de controuersiis inter conuasallos: cuius non minus varium & incertum ius his libris traditum est. Nam siquidem primi ordinis vasalli sunt, qui vulgò Capitanei regij appellantur, nimirum Duces, Comites, Marchiones, Imperator ipse iudicium exercet. li.1. tit.18. §.1. & lib.2. ti.34. §.1. Sin autem secundi vel tertij ordinis sunt, tum verò feudistæ lib.1.ti.15. §.1. statuunt, vt vel parium iudicio definiatur, vel per iudicem curtis: at lib.2.ti.34. & ti.46. per iudicem, vel arbitrum. Et rursus d. lib.2.tit.15. §.3. si inter duos de feudo controuersia sit, alter alterum inuitum ad dominum trahere non possit. Friderici verò lege quæ est lib.2.ti.55. §.8. generaliter ita sancitur: si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, domini sit cognitio: & per eum controuersia terminetur. Sequitur tertia pars, cùm inter defuncti vasalli agnatum & extraneũ possessorem controuersia est. de qua ita con-

trarium ius profertur, vt non dubitem, eiusdem caussa cõtraria iurisconsultorum & caußidicorum consilia proferri. Nam eadem vtrobiq; specie proposita vno loco statuitur, controuersiam non apud dominum, & per pares curiæ disceptandam esse: sed per iudicem aut arbitrum: & lib. 2. ti. 15. at verò alio loco, quia domini interest ab euictione, apud ipsum, & in ipsius curia per suos pares dirimendam. lib. 2. tit. 46.

De forma probationum feudalium.

CAPVT XLIII.

Q*Voniam in his libris nulla litium feudalium exercendarum ratio profertur, nisi quæ in probationibus posita eas, restat vt de ijs disseramus. Probationum igitur feudalium quinq; genera reperio. Testimonium, Scripturam, Iusiurandum, Explorationem & Duellum. De testimonio & instrumento frequentißima in his libris mentio fit, vt lib. 1. tit. 2. & tit. 23. & ti. 26. & lib. 2. ti. 58. §. 2. & §. 3. vbi statuitur, vt vasallorum inuestitura probetur, vel per pares curtis, vel si pares non sunt, per extraneos: aut per scripturam: quod breue testatum appellant. Iusiurandum autem & duellum paßim defensiones appellantur. Duplex enim defensio est, Iuratoria, & Armata. Defensio iuratoria est, quæ ita conceditur, vt vel solus is iuret, cui defertur: vel cum tribus aut quatuor, aut longè plurimũ cum duodecim, qui propterea sacramẽtales (vt in feudali dictionario docuimus) appellantur. li. 1. ti. 10. & li. 2. ti. 58. §. 6. Cui autẽ iuratoria hæc defensio defertur, is fauorabilior habetur. li. 2. ti. 58. §. 4. et ti. 33. §. 2. Defensio verò armata dicitur, quæ per duellum & singulare certamen suscipitur. vt li. 2. ti. 39. §. 3. & li. 3. ti. 2. §. 1. Si quis*

suorum

suorum parium per pugnam eum fatigare velit, vt per pugnam se defendat, edicimus. Cùm autem multa his in libris noua & mirabilia videri possunt, tum verò illud in primis: quòd cùm inter omnes constet, minimam inter milites religionis & iurisiurandi rationem duci: Feudistæ tamen, illa militari ætate, Rhadamantina iudicia retulerint: de quibus Plato lib. de legib. XII. ita scribit, Rhadamantum summa laude videri dignum, quòd cùm leges eo tempore scriberet, quo pleriq; mortales Deum esse credebant, Deo potius quàm hominibus committere iudicia maluerit. ex quo accidebat vt iudicia celeriter, ac nullo negotio disceptarentur. nam iureiurando in singulis litibus, à litigatoribus exquisito, celeriter, ac tuto iudicabatur. At verò vbi contempta religione vigere impietas cœpit, tum à Rhadamantinis iudicijs abstinendum esse: ne periurijs ciuitas obligetur. Alterum est, vt cùm litigatori vel affirmanti vel neganti testes desunt, liceat ei iuratores producere, qui sacramentales dicebantur: qui ea quæ nesciunt tamen ex alterius animi sententia & conscientia iurent. lib. 1. ti. 10. & lib. 2. ti. 58. §. 6. cùm tamen iure ciuili iniquum dicatur de alieno facto iurare. l. Marcellus, 11. §. 2. D. de act. rerum amo. & iusiurandum inter alios præstitum, alteri nec prosit, nec noceat. l. 1. D. si mul. vent. nom. qua de caussa veterib. hac iurisiurandi formula præscripta erat: EX ANIMI MEI SENTENTIA: quemadmodum ex Cicerone & alijs in formulis antiquis demonstrauimus. Itaq; in caussa pupillari, neq; pupillus doli non capax, neq; ipsius mater, ad iurandum admittuntur: ac ne tutor quidem, nisi rem exploratam & compertam habeat. Graue enim videbatur (inquit Vlp.) & ignorantes & inuitos sub alieni compendij emolumento

etiam

etiam periurium anceps subire.l.4.D.de in lit.iur. Deniq; Lāgobardici iuris istius aequitas nihilomagis quaerēda est, quàm illius Saxonici, de quo in Speculo, art.18.ita scribitur. Quicquid Saxo in iudicio non fecerit, si sacramento mediante negare voluerit, hoc facere potest, conuincibili aliqua probatione non extante. Tertium, quòd cùm ex aequitate & naturali & ciuili agenti atq; affirmanti probatio incumbat: vulg.l.4.C. de edend.l.2. D. de prob. tamen iure feudistico regulariter ei qui possidet, iusiurandū deferatur: quae de caussa defensio ex ordine appellatur: quoniam ordinarium est, ei deferri.lib.1.tit.4.§ 1.& §.8. & lib.2.ti.58.& lib.1.ti.10.& ti.23.& ti.26.§. 3. adeo vt etiam ei, qui ex parte tantū possidet iusiurandum deferatur.li.1.ti.4.§.1.& ti.12. quippe, cùm possessoris conditio melior iudicetur: ei cui fauetur, iusiurandum defertur: lib.2.ti.58.vt satis mirari non possim, quid sit quod feudista vetus inseruit in li.2.ti.33.§.1.non semper possidenti sacramentum deferri, sed rationem à iudice haberi, eiusq; prudentiae committi, vtrum petenti, an possidenti sit deferendum. Quartum in his institutis admiratione dignum illud est, quòd cùm iure ciuili regulariter is, qui iusiurandum defert, iurare prius de calumnia cogatur: l.iusiurandum, 34.§.3.& l.si non fuerit, 37.D.de iureiur.l.vl.C.de fideic.tamen hic iusiurandū istiusmodi non defertur.li.2. ti.33.§.3. Nisi fortè dicamus feudalitia iuramenta nō ex partium conuentione, sed iudicis arbitrio deferri, qui litis disceptationē Deo cōmittit. quod tamen ex aequitate naturali tum demum fieri debet, cùm probatio quidē aliqua subest, sed ea imperfecta & inchoata: qua tamen iudicis religio mouetur.li.4.ti.36.§.2.vt eā hoc iurisiurādi quasi supplemento adiuuet arg.l.admonendi,31.D. de iureiur.

 &l.

& l.3.C.de reb.cred. Neq; ad rem pertinet Nou. nouo iure, C.de pœn. iud. vti patet ex Nou.124. vbi singulare ius inducitur de litigatoribus qui aliquid iudicibus dederũt, aut promiserunt. Quartum est quòd cùm totum hoc ius de iuramenti delatione sacrosanctum sit, tamen non modo absurdè ac stolidè, verumetiã variè, repugnanter & contrariè, his in libris tradatur. Cuius rei aliquot exẽpli caussa testimonia proponemus. Nam de absurditate hæc documenta sunt: quòd cùm non modo ciuili, verùm etiam gentium iure iniquum sit alterum de alterius facto iurare: l. Marcellus, D.rer.amot.& l.1.D.si mul.ven. tamen feudistico iure plerunque is cui iusiurandum defertur, cogatur tres, aut quatuor, aut 12. vel cognatos, vel amicos producere, qui de alterius conscientia, & (vt veteres loquebantur) ex alieni animi sententia, & in eadem quæ ille verba iurent: atq; aliquid ab eo vel factum esse, vel non esse affirment: qui propterea sacramentales appellantur: vt in feudali dictionario docuimus ex li.2.ti.33.§.2. Item, vt cùm actor, vel custos castri, inuestitum se contẽdit, & sine probatione contendit, domino possidenti iuramentum sacramentalitium deferatur. libr.1.tit.10. contra vulgatam regulam iuris, vt actore non probante reus absoluatur. Item, Vt si alterius feudi vasallus certus alterius feudi possessionem postulet, & sine probatione postulet, patrono iusiurandum deferatur, lib.1.ti.4. §.2. Vt siue patronus pactum in infeudatione adiectum esse contendat: vasallo iusiurandum deferatur: siue vasallus patrono. lib.2.tit.2. §.4 hoc est, vt nõ is probet, qui dicit, sed qui negat. Item, Vt si quis prædium ab aliquo venditum, vel vt dominus, vel vt vasallus, vindicet, & sine probatione vindicet, emptori iusiurandum deferatur. lib.2.tit.41.& ti.51.§.6. Item, Vt vasallus

 fele-

felonia vel negligētia accusatus, si accusator probare crimen non poßit, iuramento se purgare cogatur. lib. 3. ti. 2. §. 1. & §. 2. Item, Vt quamuis vasallus idoneè suam inuestituram probet, tamen si dominus eam abiuret, dominus absoluatur, pluris q; sit domini iusiurandum, quàm vasalli probatio. li. 2. ti. 25. §. 2. Atq; hæc quidem de absurda iurisiurandi delatione exempla sint posita. Deinceps de feudistici iuris repugnantia in iuramento deferendo videamus. Eius enim exempla hæc sunt: Vt cùm patronus vasallo poßidenti controuersiam de inuestitura mouet, & sine probatione mouet, vasallo iusiurandum sacramentalitium deferatur. li. 1. ti. 4. §. 1. & ti. 10. & ti. 23. Cùm tamen alio loco distinctio adhibeatur, vtrum sciente, an ignorante domino per annum vnum possederit. lib. 1. ti. 26. §. vlt. & alio rursus, aliud distinctionis genus inducatur, vtrum noua an diuturna poßeßio fuerit. lib. 2. ti. 37. Itemq; alio loco simpliciter statuitur, vt vasallus aut iuret, aut referat. li. 2. ti. 2. §. 2. Item alio loco, ex contrario, vt si testes producti & iurati nihil se scire affirment, domini sacramento lis dirimatur. li. 1. ti. 26. §. 2. Item, Vt cùm quis etiā non poßidēs, tamen inuestitum se à patrono contēdit, & sine probatione contendit, domino possessori sacramentum deferatur. lib. 1. ti. 4. §. 1. & ti. 10. & ti. 23. in fi. & li. 2. ti. 58. §. 4. Item alio loco vt iuret, aut actori iusiurandū referat. li. 1. ti. 26. §. 3. & li. 2. ti. 2. §. 1. Contra aūt alio loco, vt dominus nullo præstito sacramento absoluatur. lib. 2. tit. 33. §. 4. Item, Vt cùm inter dominum & defuncti vasalli agnatum de feudi qualitate controuersia est, iudicis arbitrio sacramētum deferatur. li. 2. ti. 10. §. 2. Rursus alio loco, vt agnato electio iurisiurandi detur. lib. 2. ti. 26. §. 1. Itemq; alio, Vt agnato iusiurandum deferatur. libr. 1. titul. 12. Item, Vt ei qui

castrum quasi feudum possidet, si dominus Guastaldiam, aut Guardiam, aut pignus tantum esse contendat, & sine probatione contendat, legitima probatio incumbat lib.1.tit.2.& tit.11. Rursus alio loco, vt eidem possidenti iusiurandum deferatur. libr.1.titul.4.§. si vasallus Itemq; alio, vt ei vel iurandi, vel referendi electio detur. lib.1.tit.28.

De probatione per explorationem.

CAPVT XLIIII.

Q*Vartum feudalium probationum genus nominavimus Explorationem: quod, vt veteres Latini (auctore Festo) Explorare dicebant, pro exclamare, tanquã quæ in tormentis expressa erant: ita genus hoc probationũ violenta exquisitione constabat. Olim Paribiles leges dicebantur, barbaro & absurdo vocabulo: quasi manifestariæ: & per quas veritas parebat. vt in Constit. Neapol. lib.2.tit.31. leges quæ à quibusdam simplicibus sunt dictæ Paribiles, quæ abscisæ à veritate, deberent potius nuncupari &c. Huius autẽ furiosæ probationis sex genera fuisse animaduerto: per flammam, per crucem, per ferrum candens, per aquam vel gelidam vel feruentem, per sortes, & per corpus domini. Sic enim tum loquebantur, eorumq; omnium aliquot exempla proferemus: ac primùm de primo. Abbas Vrsperg. Petrus (inquit) Albanensis Episc. obijt. iste per iudicium ignis immensam pertransiens illæsus pyram, vestimentis etiam per flammam volitantibus, sed in nullo læsis, Petrum Florentinum episcopum declarauit simoniacum: vnde & ipse posteà Igneus est appellatus. Ex eodem genere est, quod Philippus Cominẽus commemorat lib. Gallic. historiæ 8. cap.19. vbi scribit. Hieronimum*

Saua-

Sauaranollam, monachum Dominicanum Florentinum, quòd in suis concionibus vehementius in Italorum mores inueheretur, & Caroli Francogalliæ Regis aduentum infestis in Italiam signis aßiduè in concionibus suis denuntiaret, à Franciscano quodam in crimen hæreseos vocatum fuisse: tanta contentione, vt sponsione illum flammæ subeundæ prouocaret, ni hæreticus & veterator esset. Pro Hieronimo alter quidam sui sodalitij atque ordinis Dominicanus conditionem accepit. Die constituta, cùm vterque magna sodalium suorum caterua stipatus, in forum, multis hominum millibus inspectantibus, venisset, Dominicanus (inquit Comineus) corpus domini manu tenens, progredi ad rogum cœpit. aduersus eam gestationem, cuius præsidio Dominicanus confidebat, Franciscanus reclamare, atque acriter aduersari cœpit. Itaque Senatus Florentinus interceßit. qua de caussa re infecta vtrinque discessum est. Secundum explorationis genus est, Per iudicium Crucis. vt in Testamento Caroli Magni: apud Nauclerum: Si caussa controuersiæ inter partes orta fuerit, quæ hominum testimonio definiri non potest, volumus quòd ad declarationem rei dubiæ iudicio Crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur. Et in Capitulari: Quòd si accusator contendere voluerit, de ipso periurio, stent ad Crucem: &, si iurator vicerit, lege sua accusator emendetur. Et alio loco: Campo, vel Cruce contendant. Tertium explorationis furiosæ genus diximus esse per Ferrum candens: de quo in fragmentis Georgij Pachymerij scriptum ita est: Testatur auctor se adolescente nonnullos massam ferream candentem manibus citra noxam sustulisse: itaque innocentiam suam per miraculum testatam reliquisse: cùm alioqui testes produci

iusiurandum deferri, & anteacta vita reorum considerari soleat. Huius deuotionis formulam Iohannes Auentinus libr. Annal. 4. hanc profert: Deus Iudex iustus, qui auctor pacis es, & iudicas æquitatem, te suppliciter rogamus vt hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam, Benedicere & † sanctificare digneris. Ita si innocens (de prænominata caussa vnde purgatio quærenda est) hoc ignitum in manus acceperit, illæsus adpareat. Et si culpabilis atque reus, iustissima sit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum: quatenus iustitiæ non dominetur iniquitas, subdatur falsitas æquitati, per dominum nostrum &c. Exemplum autem inquisitionis fidei memorabile commemorat Iohannes Tritemius in Chronic. cap. 22. His temporibus circiter annum 1215. multi fuerunt hæretici. Hos frater Conradus de Marpurg inquisitor Apostolicus, iudicio ferri candentis si negassent heresi, probare consueuit, & quos ferrum exussisset, velut hæreticos iudicio seculari tradere comburendos. Vnde paucis exceptis, omnes qui semel essent accusati, & ad eius examen perducti, per eum condemnabantur ad incendium. Fuerunt, qui crederent, eum plures innocenter damnauisse; propterea quòd candens ferrum à peccatis nullum reperisset immunem, etiam si nullius hæresis macula vnquam infectus extitisset. Hæc inquisitor Apostolicus: cui prægustatoris honos debebatur: præsertim cùm in c. dilecti, Ext. De purgat. vulg. Papa Honorius tertius istos liuaniorum mores damnat, qui criminis alicuius insimulatos ferri candentis iudicium subire iubebant: & si qua exinde sequebatur adustio, ciuilem pœnam infligebant. Ex eodem genere est, quod Albertus Krantzius libr. Da-

nia

niæ 4.cap.24.scribit, Cùm Dani ad Christianam religionem adduci non possent, venisse Roma Popponem quendam, qui diu (inquit) in Italia & apud summum Pontificem peregrinatus fuerat, populúmque his affatum esse verbis: Quid si ad candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas? Velléntne subire, quæ hortaretur; cunctis succlamantibus velle. In chirotheca formam iussit ferrum aptari, idque ignitum afferri. Rubuit igne ferrum. ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitque ad locum constitutum. Ibi cùm pedes Regis proiecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens Lauacrum regenerationis. Huc pertinet legis Franciæ libro quarto cap.57. Si cui de libertate lis mota sit, & cognatum interfecerit, si negauerit se illum occidisse, per nouem vomeres ignitos iudicio domini examinandus accedat. quæ lex extat etiam in Lombarda libr. 1. titul. 11. de parricid. Item illa lex militaris apud Radeuicum libr. 1. cap. 26. Si seruuus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehensus, sequenti die expurgabit se iudicio igniti ferri: vel dominus iuramentum pro eo præstabit. Hanc autem consuetudinem in Regno Neapolitano Imperator Fridericus secundus sustulit: Neapol. const. libro secundo, titulo trigesimoprimo. Eorum (inquit) ridendum sensum duximus, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere, imò, (quod est stultius) frigescere nulla iusta caussa superueniente confidunt. Ac memorabile est huius furiosæ probationis miraculum, quod Albertus Krantzius memoriæ prodidit libr. Vandaliæ 8. cap. 30. his verbis. Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in eo oppido innocenti: Ille quàm sanctè iurans, eius se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem

de ignito ferro: quam iuribus interdictam, aut ignorauere, aut contempsere, qui iudicio praerant laici. Ferrum ergò ignitum ille deportat, itinere non paruo: tum manibus excutiens, nihil læsionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cùm alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro, adhuc ignescente dextram adurit. mirati qui astitere rem, referunt loci præfecto: Illi mox incidit suspitio, illum esse hominem criminis rerum, quod innoxio imponebatur. mox iubet ad quæstionem abripi: confitetur crimen, & vltimo supplicio fractis rota cruribus, interimitur: ita diuino iudicio est proditus noxius. Atque hæc quidem de candenti ferro hactenus: de quo tamen prætermittendum illud non videtur, barbarum & hoc & superius de transilienda flamma institutum videri etiam priscis Græciæ temporibus vsurpatum fuisse: deq; illis versus hos Sophoclis in Antigone intelligendos.

κ' οὐδεὶς ἐναργὴς, ἀλλ' ἔφευγε τὸ μὴ εἰδέναι.
ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν,
τὸ μήτε δρᾶσαι, μήτε τῳ ξυνειδέναι
τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι, μήτ' εἰργασμένῳ.

Nã μύδρον Hesychius vsurpari testatur pro σιδήρῳ πεπυρωμένῳ. *Cùm igitur Rex Creon Polynicis cadauer humare probibuisset, Antigone autẽ ipsius soror illud humo contexisset, custodes vt mortis pœnam à Rege constitutam vitarent, dicebant se paratos esse ferrum candens manibus contrectare, & per pyram incedere. Quartum exploratronis furiosæ genus diximus esse per aquam feruentem*

aut

aut frigidam. Calidæ consecrandæ formulam Iohannes Auentinus lib. 4. hanc profert. Deus Iudex iustus, fortis & patiens, qui es auctor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem, iudica domine, quod iustum est: quia recta iudicia sunt. Qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu domine omnipotens, qui per aduentum filij tui domini nostri Iesu Christi mundum saluasti, & per eius passionem genus humanum redemisti. Tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrac, Misach, Abdenago, iussione Regis Babylonis missos in caminum ignis seruasti. Tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti: & Susannam de falso crimine liberasti, ita domine manum illius saluam & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere, tua iustissima pietas, hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur. Hinc illud in lege Frisionum titul. 3. Si res grandis erat, seruum ad iudicium Dei in aqua feruenti examinet. Item, Et ad examinationem feruentis aquæ iudicio Dei probandus accedat. Et tit. 14. Et se per sacramentum iudicio Dei examinandum feruenti aqua innocentem ostendat. Item in Lombarda lib. 1. tit. 10. Si cuiuslibet seruus hominem interfecerit, iudicio aquæ feruentis examinetur, vtrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et ibid. Si proprius seruus hoc admiserit, iudicio aquæ feruentis examinetur, &c. Item in Neapolitano regno, vt in Neapol. constit. lib. 2. tit. 31. Eorum, inquit, sensum ridendum duximus, qui reum criminis constitutum, ob conscientiam læsam tantum asserunt ab aquæ

frigidè elemento non recidi: quem submergi potius aëris competentis retentio non permittit. vbi glossa: Submergebantur, inquit, in aqua frigida tribus vicibus. Item in Specul. Saxon. libr. 1. articul. 39. Sed ex his tribus vnum magis eligant congruentem: vel ferrum candens manibus portent, vel in aquam bullientem brachium vsque ad cubitum imponant, aut ab incursu in area contra certantem se defendant. Atq; hæc quidem de aquæ feruentis cruciatu hactenus. Deinceps de aqua frigida videamus. Aimoinus libr. 5. cap. 34. Ludouicus autem Ludouici Regis filius decem homines cum aqua calida, & decem cum ferro calido, & decem cum aqua frigida ad iudicium misit coram eis qui cum illo erant, petentibus omnibus vt Deus in illo iudicio declararet si per ius & æquum ille habere deberet portionem de Regno, quam pater suus illi dimisit, ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consentionem illius, & per sacramentum accepit. Qui omnes illæsi reperti sunt. Item in formula Pacis Alsatiæ apud beatum Rhenanum, Germanic. rer. libr. 2. Plebeus autem & minoris testimonij rusticus, aqua frigida se expurget iudicio. Hanc autem aquæ frigidæ examinationem Imperator Lotharius sustulit: in Lombard. libr. 2. titul. 54. Vt examen aquæ frigidæ quod hactenus faciebaut, à missis omnibus modis interdicatur: vt non vlterius fiat. Quintum explorationis genus esse diximus per sortes. quorum formula in legibus Frisionum titulo. 14. his extat verbis: Sortes tales esse debent: Duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant, quorum vnus signo Crucis inoscatur: alius purus dimittitur, & lana munda obuoluti, super altare, ceu reliquias mittuntur, & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest, puer quilibet, vnũ de ipsis sortibus de altari tollere debet,

& in-

& interim Deus exorandus, si illi septem qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent; euidenti signo ostendat. Si illum qui cruce signatus est sustulit, innocentes erunt, qui iurauerunt: sin verò alterum sustulit, tunc vnusquisq; illorum septem faciat suam sortem, id est, tenum de virga, & signet signo suo, vt eum, tam ille, quàm cæteri, qui circunstant, cognoscere poßint, & obuoluantur lana munda, & altari, seu reliquijs imponantur, & presbyter si adfuerit, si verò non, vt superius, puer innocens vnumquenq; eorum, singillatim de altari tollat; & ei quã suam sortem esse cognouerit, rogat; cuius sortem extremã esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere cogatur, cæteris quorum sortes prius leuatæ sunt, absolutis. Sextum & postremum furiosæ explorationis genus esse diximus, per corpus domini:: cuiusmodi fuit illud, de quo commemorat Gregor. Turon. lib. 10. cap. 8. *Tu verò si idoneus es, vt adseris, accede propius, & sume tibi Eucharistiæ particulam, atq; impone ori tuo. erit enim Deus respector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia, communicans abscesßit.* Ex eodem genere illud est Benonis Cardinalis in vita Hildebrandi Papæ Gregorij VII. *Iohannes, inquit, Portuensis episcopus, qui intimus fuerat à secretis Hildebrandi, ascendit in ambonem B. Petri, & inter multa audiente clero & populo, ait, Tale quid fecit Hildebrandus, & nos, vnde deberemus viui incendi: significans de sacramento corporis domini, quod Hildebrandus responsa diuina quærens contra Imperatorem, fertur iniecisse igni, contradicentibus Cardinalibus qui aßistebant ei.* Item illud de quo est apud Iohannem Tritemium in Chron. cap. 15. *Consilio habito episcopus probationem reuelationum suarum Abbati sub præceptione* domi-

dominici corporis & sanguinis indixit. Itaq; celebratione missarum peracta, episcopus corpus domini præbens in manum sic iurare cœpit: Ego Rupertus dico & iuro super hoc corpus & sanguinem Domini, quòd reuelationes istæ non sunt fictæ, &c. Si aliter est quàm dixi, corpus non pertranseat corpus meum, sed hæreat in faucibus meis, strangulet & suffocet me. Sigebert. in Chron. anni 870. Lotharius Rex Romam ad Adrianum Papam se excusatum vadit. A quo dum pro comprobatione innocentiæ suæ ad examinationē corporis & sanguinis domini tam ipse, quàm optimates Regni inuitati fuissent: & ipse & omnes qui corpus domini cum eo temerè accipere præsumpserant, infra annum perierunt. Non est ex simili genere, quod Sallustius narrat: non enim ad probationes valebat, sed tamen optionem furiosam harum non absimilem continet. nam in Iugurthino scribit, Cùm Carthaginienses & Cirenenses de finibus contenderent, ac primò placuisset, vti certo die legati domo proficiscerentur: quo in loco inter se obuij fuissent, ibi finis haberetur: res autem celeriori Carthaginiensium itinere conturbata esset: Cirenenses optionem illis fecisse, vt vel illi ibi viui obruerentur: vel eadem conditione sese, quem in locum vellent processuros. Philenos conditione probata, seq; vitamq; suam Reip. condonauisse: ibiq; viuos obrutos fuisse. Verum vt huic de furiosis probationibus disputationi finem imponamus, memorabilem & plane horrendam ac tragicam historiam subiungemus, quam ex Lamberti Schaffnaburgensis monachi & abbatis annalibus totidem verbis propter exempli grauitatem describemus. Loquitur autem de Imper. Henrico IIII. & Papa Gregorio VII. Venit, inquit, Imperator Henricus vt iussum fuerat. Durum nimis hoc

visum

visum est legatis. Cumq; vehementer insisterent, vt sententiam temperaret, nec calamum conquassatum iudicij austeritate penitus contereret, vix & ægrè tandem exoratus, annuit vt cominus veniret, & si veram pro admißis pœnitudinem gereret, culpam, quam sedi Apostolicæ contumeliam irrogando contraxerat, sedis Apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret. Venit ille vt iussum fuerat, & cùm castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, ieiunus, à mane vsque ad vesperam perstabat, Rom. Pontificis sententiam præstolando. hoc secundo, hoc tertio diè fecit. Quarto demum die in conspectum eius admissus, post multas hinc inde dictas sententias, his postremò conditionibus excommunicatione absolutus est, vt die & loco quemcunque Papa designasset, euocatis ad generale conciliũ Theutonicis Principibus præsto esset, & accusationibus quæ intenderentur, responderet, ipso Papa, si ita expedire videretur, cognitore caussarum aßidente, & ad eius sententiam vel retineret regnum si obiecta purgasset, vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus regio deinceps honore indignus iuxta ecclesiasticas leges decerneretur, nullam siue retento, siue amisso regno huius iniuriæ vindictam, à quopiam hominum in perpetuum exacturus. Vsque ad eam autem diem, qua caussa eius legitimè discussa terminaretur, nulla Regij cultus ornamenta, nulla Regiæ dignitatis insignia, sibi adhiberet, nihil circà rerum publicarum administrationem, iuxta consuetudinem suo iure ageret, nihil quod ratum fore oporteat, decerneret; postremò præter regalium seruitiorum exactionem quibus

necessariò ipse & sui sustentandi essent, nihil regium, nihil publicum vsurparet, omnes etiam qui ei sub iureiurando fidem dixissent, ab huius sacramenti vinculo, & conseruandæ ergà eum fidei debito apud Deum & apud homines interim liberi expeditiq́ manerent. Et paulò post: Episcopus quoq́ Cilicensis, & episcopus Vercellensis & Azzo Marchio, & alij conuentionis eius Principes, allatis sanctorum reliquijs sub iureiurando confirmauerũt facturum eum esse quæ pollicebatur, nec aliqua rerum asperitate, vel casuum variè succedentium mutabilitate, ab sententia deducendum. Ita absoluto eo excommunicatione, Papa missarum solennia celebrauit, confectaq́ sacra oblatione, Regem cum cætera, quæ frequens aderat multitudine, ad altare euocauit, præferensq́ manu corpus dominicum, Ego, inquit, iampridem à te, tuisq́ fautoribus literas accepi, quibus me insimulabas, &c. Et paulò post: Hæc & alia, vt solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem dominici corporis accepit, & comedit. Qua liberrimè absumpta, cùm populus in laudes Dei innocentiæ eius congratulatus aliquandiu acclamasset, tandem impetrato silentio, conuersus ad Regem, Fac ergo, inquit, fili, si placet, quod me facere vidisti. sume hanc residuam partem dominici corporis, vt comprobata Deo teste innocentia tua, obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium, &c. Hæc Lambertus: ex quibus cùm alia multa & de Sacramentalibus episcopis, & de furiosa probatione intelliguntur, tum etiam apparet in execrationem & perniciem esse conuersum, quod ad salutem institutum putabatur.

De Duello.

CAPVT XLV.

RESTAT ea defensio quam Armatam appellauimus, quam Feudistæ & eius generis scriptores duellum appellarunt. Duellum autem vetere Latina lingua idem quod bellum erat: vti scribit Varro, lib. de lingua VI. ex eo (vt Festus Pompeius testatur) dictum, quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicetur. Hinc illud Caij Iurisc. l. quos nos, 274. de verb. signif. Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles dicebant. Sed barbaricis temporibus, hoc est, post Gotthorum eluuiones deprauata sermonis consuetudine, duellum pro duorum certamine, quam μονομαχίαν Græci vocant, vsurpari cœpit: si modò quasi ambigui disceptandi, & quasi sortis caussa susceptum esset. Nam vera illius definitio hæc fuit: Duellum est duorum pluriúmue concertatio, ea lege instituta, vt ex ipsius euentu de re ambigua dijudicetur. Qua differentiæ adiectione concertationes omnes remouemus, quæ vel belli publici, vel rixæ, vel latrocinij, vel spectaculi caussa, committuntur. Belli caussa, quale Homerus Iliad. κ. describit inter Aiacem & Hectorem: item Iliad. ξ. inter Achillem & Hectorem: aut Virgilius Aeneid. 12. inter Aeneam & Turnum propter vxorem Lauiniam: aut Liuius lib. VII. inter T. Manlium Torquatum & Equitem Gallum: eodémq; libro inter M. Valerium Coruinum, & alterum Gallum: & lib. VIII. inter M. Manlium & Metium: vel illud Eumenis & Neoptolemi apud Plutarch. in Eumene, & Diod. Sicul. lib. 18. vel illud Antonij Mariæ Itali, & Georgij Sonnenbergij, Germani, apud Bembum in 1 hist. Venetæ. Spectaculi vero (nam latrocinij & rixæ exempla nimis multa vita com-

munis ſuppeditat) exempla extant apud Homerum lib. Iliad. ψ. cùm aliorum, tum præſertim Aiacis, & Vlyßis, itemq́; Euryali & Epei: & apud Vergil. lib. Aeneid. V. Daretis & Entelli. Verùm haud ſcio an vllum præclarius commemoretur, quam illud Dioxippi & Coragi coram Alexandro Magno, multis & Macedonum & Græcorum millibus inſpectantibus: apud Diodorum Sicul. lib. 17. Ex eodem genere fuerunt Gladiatorum paria: cùm apud alias gentes, tum in populo Romano frequentißima. Genera igitur hæc concertationum omnia de noſtra definitione remota ſint. Quod autem aſcripſimus, duorum Pluriúmue, eò pertinet, vt intelligatur, Falſam eſſe pragmaticorum opinionem, qui quod duellum à duobus dictum vident, ſtatuunt duellum, non niſi duorum pugna & dimicatione conſtare: qua de cauſſa ita definiunt: Singularis pugna inter duos, ad probationem veritatis. vel, Pugna corporalis, deliberata hinc inde duorum, ad purgationem vel gloriam conſequendam, vel ad odij exaggerationem tendens. De plurium duello exemplum extat apud Herodotum lib. 1. & Stobæum λόγῳ ζ. de Lacedæmonijs & Argiuis, qui cùm de agro quodam in finibus poſito contenderent, ac iam inſtructa vtrinq́; acie dimicare parati eſſent, trecentenos vtriq́; delegêre, quorum certamini ius illius agri committerent. Item apud Liuium & Dionyſium de trigeminis Horatijs & Curiatijs: quorum illi pro Romanis, hi pro Albanis depugnabãt. Apud Plutarchum de Tergeminis Reximachi & Demoſtrati filijs: quorum illi pro Tegeatis, hi pro Pheneatis pugnarunt. in Paralle. cap. 32. Item apud Hectorem Boet. Scott. hiſt. 16. anno 1396. vbi cùm duæ montanorum factiones Claukäy & Claukquhete diuturnis inimicitijs conflictarẽtur, Dum-

barij

barij Comitis consilio tricenos vtrinque pugnatores delegerunt, gentis principes, quorum ex certaminis euentu de ambiguo Imperij iure disceptaretur. Tanta autem contentione vtrinque pugnatum est, vt vnus ex Claukay superfuerit, ex altera vndecim ita vulnerati, vt ægrè suos gladios sustinerent. Alterum de centenis equitibus mox commemorabimus. Duellum autem duplex est. nam aut inter rei dominos, id est, eos quorũ res est, quorũ negotium agitur, quorumq; interest, aut inter alienos committitur. Inter dominos: velut illud olim in Germania vsitatum, vt si in Comitijs duo Imperatores renuntiati essent, duello inter se committerentur, & penes victorem Imperium maneret. qua de re Albericus Rosatius in Dictionario testatur: & exemplum extat in Saxonia Krantizij li. 9. cap. 8. Item illud apud Michaëlem Riccium li. Neapol. 3. planius autem apud Ant. Florent. part. 3. tit. 20. ca. 4. §. 8. de duobus Regibus Carolo Siciliæ, & Petro Arragoniæ dominis, inter quos anno 1282. duellum Papæ Martini, & Consistorij Cardinalitij auctoritate constitutum est, vt de iure Regni Siciliæ, centenis lectis equitibus, Burdegalæ, Galliæ oppido, condicta die, depugnarent. quam tamen diem Petrus non obijt. qua de caussa Papali iudicio damnatus est. Item illud apud Liuium lib. 28. & Plutarch. in vita Scipionis, de duobus Hispanis, Corbe & Orsua, fratribus patruelibus: qui de principatu suæ ciuitatis ambigentes, coram Scipione professi sunt, se ferro certaturos. Cùm verbis (inquit Liuius) disceptare Scipio vellet, ac sedare iras, negatum id ambo dicere communibus cognatis: nec aliorum deorum hominúmue quàm Martem, se iudicem habituros esse. Corbis maior erat ætate. Orsuæ pater Princeps proximè fuerat, à fratre maiore post mortẽ eius

O princi-

viatorum ratio fuit, de quibus paulò ante diximus. Atque ea pactione inter vtranq; aciem commißi sunt, vt suæ quisque Reip. aleã subirẽt: vtri vtris sine alterutrius populi internecione imperarent. Sic Cornel. Tacitus in lib. de morib. Germ. scribit, Germanorum institutum fuisse, vt eius gentis, cum qua bellum gerere instituunt, captiuum quoquomodo interceptum cum electo popularium suorum patrijs queq; armis cõmittant: & vt victoria huius vel illius pro præiudicio accipiatur. Sic Vuitichind. Saxo lib. 2. scribit, Imp. Otthonis I. tempore, cùm orta esset inter Germaniæ Principes controuersia de auita hæreditate, an nepotes vnà cum patruo admittendi essent, & in Imperij Comitijs placuisset, arbitris rem committi: maluisse Otthonem gladiatoribus rem committere: vicisseq; partem eorum, qui nepotes admittebant. Cùm autem permultarum gentium institutum hoc fuit, vt controuersiarum disceptationes duellorum aleæ, & incerto euentui committerent: tum verò Germanorum præcipuè: quod Velleius Paterculus libr. 2. his ostendit verbis: Mediam ingressus Germaniam (de Quintilio Varo loquitur) iurisdictionibus agendoq; pro tribunali ordine trahebat æstiua. At illi simulantes fictas litium series, & nunc prouocantes alter alterum iniuria, nunc agentes gratias, quòd ea Romana iustitia finiret, feritasq; sua nouitate incognitæ disciplinæ mitesceret, & solita armis discerni iure terminarentur: &c. Et hoc idem institutum à Germanis in Italiam & Galliã importatum, documento est primũ lex Frid. II. constitut. Neap. li. 2. tit. 32. Ingerente se, inquit, casus præsentis materia circa Francos, qui personarum suarum, plurimamq; rerum suarum omnium, aut maioris partis earum fortunã in monomachiam, (quæ duellum vulgariter dicitur)

frigidè elemento non recidi: quem submergi potius aëris competentis retentio non permittit, vbi glossa: Submergebantur, inquit, in aqua frigida tribus vicibus. Item in Specul. Saxon. libr. 1. articul. 39. Sed ex his tribus vnum magis eligant congruentem: vel ferrum candens manibus portent, vel in aquam bullientem brachium vsque ad cubitum imponant, aut ab incursu in area contra certantem se defendant. Atq; hæc quidem de aquæ feruentis cruciatu hactenus. Deinceps de aqua frigida videamus. Aimoinus libr. 5. cap. 34. Ludouicus autem Ludouici Regis filius decem homines cum aqua calida, & decem cum ferro calido, & decem cum aqua frigida ad iudicium misit coram eis qui cum illo erant, petentibus omnibus vt Deus in illo iudicio declararet si per ius & æquum ille habere deberet portionem de Regno, quam pater suus illi dimisit, ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consentionem illius, & per sacramentum accepit. Qui omnes illæsi reperti sunt. Item in formula Pacis Alsatiæ apud beatum Rhenanum, Germanic. rer. libr. 2. Plebeus autem & minoris testimonij rusticus, aquæ frigidæ se expurget iudicio. Hanc autem aquæ frigidæ examinationem Imperator Lotharius sustulit: in Lombard. libr. 2. titul. 54. Vt examen aquæ frigidæ quod hactenus faciebant, à missis omnibus modis interdicatur: vt non vlterius fiat. Quintum exploratio nis genus esse diximus per sortes. quorum formula in legibus Frisionum titulo. 14. his extat verbis: Sortes tales esse debent: Duo tali de virga præcisi, quos tenos vocant, quorum vnus signo Crucis inoscatur: alius purus dimittitur, & lana munda obuoluti, super altare, ceu reliquias mittuntur, & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest, puer quilibet, vnū de ipsis sortibus de altari tollere debet,

& in-

& interim Deus exorandus, si illi septem qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent; euidenti signo ostendat. Si illum qui cruce signatus est sustulit, innocentes erunt, qui iurauerunt: sin verò alterum sustulit, tunc vnúsquisq; illorum septem faciat suam sortem, id est, tenum de virga, & signet signo suo, vt eum, tam ille, quàm cæteri, qui circunstant, cognoscere poßint, & obuoluantur. lana munda, & altari, seu reliquijs imponantur, & presbyter si adfuerit, si verò non, vt superius, puer innocens, vnumquenq; eorum, singillatim de altari tollat; & ei qui suam sortem esse cognouerit, rogat; cuius sortem extremã esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere cogatur, cæteris quorum sortes prius leuatæ sunt, absolutis. Sextum & postremum furiosæ explorationis genus esse diximus, per corpus domini:: cuiusmodi fuit illud, de quo commemorat Gregor. Turon. lib. 10. cap. 8. Tu verò si idoneus es, vt adseris, accede propius, & sume tibi Eucharistiæ particulam, atq; impone ori tuo. erit enim Deus respector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia; communicans abscesßit. Ex eodem genere illud est Benonis Cardinalis in vita Hildebrandi Papæ Gregorij VII. Iohannes, inquit, Portuensis episcopus, qui intimus fuerat à secretis Hildebrandi, ascendit in ambonem B. Petri, & inter multa audiente clero & populo, ait, Tale quid fecit Hildebrandus, & nos, vnde deberemus viui incendi: significans de sacramento corporis domini, quod Hildebrandus responsa diuina quærens contra Imperatorem, fertur iniecisse igni, contradicentibus Cardinalibus qui aßistebant ei. Item illud de quo est apud Iohannem Tritemium in Chron. cap. 15. Consilio habito episcopus probationem reuelationum suarum Abbati sub præceptione

dominici corporis & sanguinis indixit. Itaq; celebratione missarum peracta, episcopus corpus domini præbens in manum sic iurare cœpit: Ego Rupertus dico & iuro super hoc corpus & sanguinem Domini, quòd reuelationes istæ non sunt fictæ, &c. Si aliter est quàm dixi, corpus non pertranseat corpus meum, sed hæreat in faucibus meis, strangulet & suffocet me. Sigebert. in Chron. anni 870. Lotharius Rex Romam ad Adrianum Papam se excusatum vadit. A quo dum pro comprobatione innocentiæ suæ ad examinationē corporis & sanguinis domini tam ipse, quàm optimates Regni inuitati fuissent: & ipse & omnes qui corpus domini cum eo temerè accipere præsumpserant, infra annum perierunt. Non est ex simili genere, quod Sallustius narrat: non enim ad probationes valebat, sed tamen optionem furiosam harum non absimilem continet. nam in Iugurthino scribit, Cùm Carthaginienses & Cirenenses de finibus contenderent, ac primò placuisset, vti certo die legati domo proficiscerentur: quo in loco inter se obuij fuissent, ibi finis haberetur: res autem celeriori Carthaginiensium itinere conturbata esset: Cirenenses optionem illis fecisse, vt vel illi ibi viui obruerentur: vel eadem conditione sese, quem in locum vellent processuros. Philenos conditione probata, seq; vitamq; suam Reip. condonauisse: ibiq; viuos obrutos fuisse. Verum vt huic de furiosis probationibus disputationi finem imponamus, memorabilem & plane horrendam ac tragicam historiam subiungemus, quam ex Lamberti Schaffnaburgensis monachi & abbatis annalibus totidem verbis propter exempli grauitatem describemus. Loquitur autem de Imper. Henrico IIII. & Papa Gregorio VII. Venit, inquit, Imperator Henricus vt iussum fuerat. Durum nimis hoc

visum

visum est legatis. Cumq; vehementer insisterent, vt sententiam temperaret, nec calamum conquassatum iudicij austeritate penitus contereret, vix & ægrè tandem exoratus, annuit vt cominus veniret, & si veram pro admissis pœnitudinem gereret, culpam, quam sedi Apostolicæ contumeliam irrogando contraxerat, sedis Apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret. Venit ille vt iussum fuerat, & cùm castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, ieiunus, à mane vsque ad vesperam perstabat, Rom. Pontificis sententiam præstolando. hoc secundo, hoc tertio diè fecit. Quarto demum die in conspectum eius admissus, post multas hinc inde dictas sententias, his postremò conditionibus excommunicatione absolutus est, vt die & loco quemcunque Papa designasset, euocatis ad generale conciliū Theutonicis Principibus præsto esset, & accusationibus quæ intenderentur, responderet, ipso Papa, si ita expedire videretur, cognitore caussarum assidente, & ad eius sententiam vel retineret regnum si obiecta purgasset, vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus regio deinceps honore indignus iuxta ecclesiasticas leges decerneretur, nullam siue retento, siue amisso regno huius iniuriæ vindictam, à quopiam hominum in perpetuum exacturus. Vsque ad eam autem diem, qua caussa eius legitimè discussa terminaretur, nulla Regij cultus ornamenta, nulla Regiæ dignitatis insignia, sibi adhiberet, nihil circà rerum publicarum administrationem, iuxta consuetudinem suo iure ageret, nihil quod ratum fore oporteat, decerneret: postremò præter regalium seruitiorum exactionem quibus neces-

necessariò ipse & sui sustentandi essent, nihil regium, nihil publicum vsurparet, omnes etiam qui ei sub iureiurando fidem dixissent, ab huius sacramenti vinculo, & conseruandæ ergà eum fidei debito apud Deum & apud homines interim liberi expeditiq́ manerent. Et paulò post: Episcopus quoq́ Cilicensis, & episcopus Vercellensis, & Azzo Marchio, & alij conuentionis eius Principes, allatis sanctorum reliquijs sub iureiurando confirmauerũt facturum eum esse quæ pollicebatur, nec aliqua rerum asperitate, vel casuum variè succedentium mutabilitate, ab sententia deducendum. Ita absoluto eo excommunicatione, Papa missarum solennia celebrauit, confectaq́ sacra oblatione, Regem cum cætera, quæ frequens aderat multitudine, ad altare euocauit, præferensq́ manu corpus dominicum, Ego, inquit, iampridem à te, tuisq́ fautoribus literas accepi, quibus me insimulabas, &c. Et paulò post: Hac & alia, vt solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem dominici corporis accepit, & comedit. Qua liberrimè absumpta, cùm populus in laudes Dei innocentiæ eius congratulatus aliquandiu acclamasset, tandem impetrato silentio, conuersus ad Regem, Fac ergo, inquit, fili, si placet, quod me facere vidisti. sume hanc residuam partem dominici corporis, vt comprobata Deo teste innocentia tua, obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium, &c. Hæc Lambertus: ex quibus cùm alia multa & de Sacramentalibus episcopis, & de furiosa probatione intelliguntur, tum etiam apparet in execrationem & perniciem esse conuersum, quod ad salutem institutum putabatur.

De Duello.

CAPVT XLV.

RESTAT ea defensio quam Armatam appellauimus, quam Feudistæ & eius generis scriptores duellum appellarunt. Duellum autem vetere Latina lingua idem quod bellum erat: vti scribit Varro, lib. de lingua VI. ex eo (vt Festus Pompeius testatur) dictum, quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicetur. Hinc illud Caij Iurisc. l. quos nos, 274. de verb. signif. Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles dicebant. Sed barbaricis temporibus, hoc est, post Gotthorum eluuiones deprauata sermonis consuetudine, duellum pro duorum certamine, quam μονομαχίαν Græci vocant, vsurpari cœpit: si modò quasi ambigui disceptandi, & quasi sortis caussa susceptum esset. Nam vera illius definitio hæc fuit: Duellum est duorum pluriúmue concertatio, ea lege instituta, vt ex ipsius euentu de re ambigua dijudicetur. Qua differentiæ adiectione concertationes omnes remouemus, quæ vel belli publici, vel rixæ, vel latrocinij, vel spectaculi caussa, committuntur. Belli caussa, quale Homerus Iliad. κ. describit inter Aiacem & Hectorem: item Iliad. ξ. inter Achillem & Hectorem: aut Virgilius Aeneid. 12. inter Aeneam & Turnum propter vxorem Lauiniam: aut Liuius lib. VII. inter T. Manlium Torquatum & Equitem Gallum: eodémque libro inter M. Valerium Coruinum, & alterum Gallum: & lib. VIII. inter M. Manlium & Metium: vel illud Eumenis & Neoptolemi apud Plutarch. in Eumene, & Diod. Sicul. lib. 18. vel illud Antonij Mariæ Itali, & Georgij Sonnenbergij, Germani, apud Bembum in 1. hist. Venetæ. Spectaculi vero (nam latrocinij & rixæ exempla nimis multa vita com-

munis suppeditat) exempla extant apud Homerum lib. Iliad. ψ. cùm aliorum, tum præsertim Aiacis, & Vlyßis, itemq́ Euryali & Epei: & apud Vergil. lib. Aeneid. V. Daretis & Entelli. Verùm haud scio an vllum præclarius commemoretur, quam illud Dioxippi & Coragi coram Alexandro Magno, multis & Macedonum & Græcorum millibus inspectantibus: apud Diodorum Sicul. lib. 17. Ex eodem genere fuerunt Gladiatorum paria: cùm apud alias gentes, tum in populo Romano frequentißima. Genera igitur hæc concertationum omnia de nostra definitione remota sint. Quod autem ascripsimus, duorum Pluriúmue, eò pertinet, vt intelligatur, Falsam esse pragmaticorum opinionem, qui quod duellum à duobus dictum vident, statuunt duellum, non nisi duorum pugna & dimicatione constare: qua de caussa ita definiunt: Singularis pugna inter duos, ad probationem veritatis. vel, Pugna corporalis, deliberata hinc inde duorum, ad purgationem vel gloriam consequendam, vel ad odij exaggerationem tendens. De plurium duello exemplum extat apud Herodotum lib. 1. & Stobæum λόγῳ ζ. de Lacedæmonijs & Argiuis, qui cùm de agro quodam in finibus posito contenderent, ac iam instructa vtrinq́ acie dimicare parati essent, trecentenos vtriq́ delegêre, quorum certamini ius illius agri committerent. Item apud Liuium & Dionysium de trigeminis Horatijs & Curiatijs: quorum illi pro Romanis, hi pro Albanis depugnabāt. Apud Plutarchum de Tergeminis Reximachi & Demostrati filijs: quorum illi pro Tegeatis, hi pro Pheneatis pugnarunt. in Paralle. cap. 32. Item apud Hectorem Boet. Scott. hist. 16. anno 1396. vbi cùm duæ montanorum factiones Claukay & Claukquhete diuturnis inimicitijs conflictarētur, Dum-

barij Comitis consilio tricenos vtrinque pugnatores delegerunt, gentis principes, quorum ex certaminis euentu de ambiguo Imperij iure disceptaretur. Tanta autem contentione vtrinque pugnatum est, vt vnus ex Claukays superfuerit, ex altera vndecim ita vulnerati, vt ægrè suos gladios sustinerent. Alterum de centenis equitibus mox commemorabimus. Duellum autem duplex est. nam aut inter rei dominos, id est, eos quorũ res est, quorũ negotium agitur, quorumq; interest, aut inter alienos committitur. Inter dominos: velut illud olim in Germania vsitatum, vt si in Comitijs duo Imperatores renuntiati essent, duello inter se committerentur, & penes victorem Imperium maneret. qua de re Albericus Rosatius in Dictionario testatur: & exemplum extat in Saxonia Krantizij li. 9. cap. 8. Item illud apud Michaëlem Ricciumli. Neapol. 3. planius autem apud Ant. Florent. part. 3. tit. 20. ca. 4. §. 8. de duobus Regibus Carolo Siciliæ, & Petro Arragoniæ dominis, inter quos anno 1282. duellum Papæ Martini, & Consistorij Cardinalitij auctoritate constitutum est, vt de iure Regni Siciliæ, centenis lectis equitibus, Burdegalæ, Galliæ oppido, condicta die, depugnarent. quam tamen diem Petrus non obijt. qua de caussa Papali iudicio damnatus est. Item illud apud Liuium lib. 28. & Plutarch. in vita Scipionis, de duobus Hispanis, Corbe & Orsua, fratribus patruelibus: qui de principatu suæ ciuitatis ambigentes, coram Scipione professi sunt, se ferro certaturos. Cùm verbis (inquit Liuius) disceptare Scipio vellet, ac sedare iras, negatum id ambo dicere communibus cognatis: nec aliorum deorum hominúmue quàm Martem, se iudicem habituros esse. Corbis maior erat ætate. Orsuæ pater Princeps proximè fuerat, à fratre maiore post mortẽ eius

 princi-

viatiorum ratio fuit, de quibus paulò ante diximus. Atque ea pactione inter vtranq; aciem commißi sunt, vt sua quisque Reip. aleā subirēt: vtri vtris sine alterutrius populi internecione imperarent. Sic Cornel. Tacitus in lib. de morib. Germ. scribit, Germanorum institutum fuisse, vt eius gentis, cum qua bellum gerere instituunt, captiuum quoquomodo interceptum cum electo popularium suorum patrijs quēq; armis cōmittant: & vt victoria huius vel illius pro praiudicio accipiatur. Sic Vuitichind. Saxo lib. 2. scribit, Imp. Otthonis I. tempore, cùm orta esset inter Germaniæ Principes controuersia de auita hæreditate, an nepotes vnà cum patruo admittendi essent, & in Imperij Comitijs placuisset, arbitris rem committi: maluisse Otthonem gladiatoribus rem committere: vicisseq; partem eorum, qui nepotes admittebant. Cùm autem permultarum gentium institutum hoc fuit, vt controuersiarum disceptationes duellorum alea, & incerto euentui committerent: tum verò Germanorum præcipuè: quod Velleius Paterculus libr. 2. his ostendit verbis: Mediam ingressus Germaniam (de Quintilio Varo loquitur) iurisdictionibus agendoq; pro tribunali ordine trahebat æstiua. At illi simulantes fictas litium series, & nunc prouocantes alter alterum iniuria, nunc agentes gratias, quòd ea Romana iustitia finiret, feritasq; sua nouitate incognitæ disciplinæ mitesceret, & solita armis discerni iure terminarentur: &c. Et hoc idem institutum à Germanis in Italiam & Galliā importatum, documento est primū lex Frid. II. constitut. Neap. li. 2. tit. 32. Ingerente se, inquit, casus præsentis materia circa Francos, qui personarum suarum, plurimamq; rerum suarum omnium, aut maioris partis earum fortunā in monomachiam, (quæ duellum vulgariter dicitur)

reponebant. Et mox: Prædictum igitur probationis modum per pugnam videlicet, quo iure Francorum viuentes hactenus vtebantur, &c. Francorum autem nomine Germanos ex illius temporis consuetudine appellat: vt libr. 2. tit. 17. De Iure Francorum in iudicijs sublato: neq; quicquam vsitatius est apud veteres Germanos historicos, quàm vt Francorum nomine generaliter Germani intelligantur: quemadmodum in Fräcogallia nostra docuimus, Alterum documentum extat apud Saxonem libr. 5. Danicæ hist. vbi Frothonis Danorum Regis legem commemorat, vt omnes controuersiæ ferro dirimerentur. Itemq; in legib. Imp. Caroli Magni, Lomb. lib. 2. ti. 54. l. mentio, vbi statuit, vt in criminalibus caußis accusator, & defensor in campo cum fustibus pariter contendant: neq; eorum iureiurando res committatur. quod tamen ita intelligendum constat, cùm aliud probationum genus deficit. Duellum enim in furiosarum probationum numero iam antè posuimus: quæ legitimis demum deficientibus adhibentur: Tertium extat argumentum in lege Imp. Otthonis I I I. in Romandiola de Principum Italorum sententia promulgata, sciente & non contradicente Papa Iohanne X I I I. vniuersaq; synodo, quæ tum Rauennæ conuenerat: vt apparet ex Lombarda li. 2. ti. 54. l. antiquis: & legis Franc. li. 5. ti. 4. vbi statuit, ne deinceps tota Italia, etiam ijs locis in quibus iure Romano, id est, Iustinianicis legibus vtebantur, controuersias iureiurando disceptēt: propter periurorum multitudinem: sed duello & certamine illas dirimant. Idq; institutum Ottho non modo in priuatorum & laicorum, verum etiam in ecclesiarum litibus obseruari iubet: l. vlt. eod. Et eodē pertinet lex Luitprandi Langobardorum Regis, lib. Lomb. 1. ti. 10. & in leg. Langob. ti. 91.

vbi

vbi scribit, hoc esse gentis suæ institutum impium, quod tamen inhiberi propter inueteratam consuetudinẽ non poterat. Et de Gallia nostra extat Philippi Valesij Francogallorum Regis constitutio, edita an. M. CCCVI. quam Guido Papius in decisiones Grationopolitanas retulit: ca. 616. vbi duellũ in Gallia certis casibus quos posterius ostendemus, permittit. Videturq́; institutum istud hac Ciceronis præclara sententia comprobari posse, in li. Offic. I. Cùm sint duo genera decertandi, vnum per disceptationem, alterum per vim: cumq́; illud proprium sit hominis, hoc belluarum: confugiendum est ad posterius, si vti non liceat, superiore. Quinetiam disputari Soritis modò non incommodè sic videtur posse: Si quod belli ius est (de quo inter omnes sanos constat) etiam duelli ius esse oportet. nam si centenis millibus pugnare ius est, etiam denis millibus, & mille, & centenis, ad extremum etiam binis pugnare ius est: vicissimq́; si hoc ius non est, ne illud quidem. Quare videamus, quemadmodum de re superioribus seculis maximoperè controuersa constituere possimus. Ponatur autem regula hæc iuri diuino, & naturali æquitati consentanea: Non ius ex armis, sed ex iure arma quærenda esse. Nam cùm Deus gladij potestatem soli magistratui dederit, perspicuum est prius constituendum esse ius, quàm gladio & armis vti liceat. Quod cùm ita sit, sequitur bella omnia quæ iuris experiundi caussa, tanquam alea & sortis instar suscipiuntur, siue illa magno, siue paruo numero pugnatorum constent, iniusta esse. Itaque cùm hæc belluina, & immanis litium dirimendarum ratio primis temporibus fuisset, posteà naturali & ciuili iure descripto, abrogata est: tantum eius simulachrum vsurpandæ vetustatis caussa retentũ est, in vindicijs in quib. litigatores inter se manu

 conser-

consertum in rem præsentem dicis caussa vocabant, quemadmodum iam pridem docuimus in Comment. orationis pro Cæcinna: idq; institutum non modo apud Romanos valuisse, verùm etiam apud Germanos, copiosè docuimus in lib. Obseruat. III. tum ex Gellij lib. 20. ca. 9. tum etiam ex leg. Aleman. tit. 85. & Baioar. 24. Verùm, vtcunq; sit, duelli committendi leges & iura quædam descripta fuerunt: quorũ quadripartita distributio est in personas, res, formam, & ius. Ac de personis quidem hoc cõstitutum est, vt inter concertatores par dignitatis & conditionis ratio sit. Itaq; qui militem ad duellum prouocat, nisi se militem & militari genere ortum ostendat, non admittitur. libr. feud. 2. tit. 27. de pace ten. vbi autẽ imparitas est, tum pugnæ vicarium edere licet, quem illi campionem appellant: vt in Otthonis III. lege in Lombard. lib. 2. tit. 54. l. quæcunque: vbi statuitur, vt ijs qui vel minoris vel grandioris ætatis, vel morbi vitio pugnare non poterunt, campiones dare liceat, quod idem traditur lib. 1. titul. 11. de parric. l. vltim. Iure autem Neapol. ætas vel sexaginta annis maior, vel quinque & viginti minor definitur. Neapo. Const. lib. 2. tit. 40. Et lib. Feud. 2. tit. 27. § si rusticus: vt siue miles rusticum, siue hic illum in certamen prouocet, campionem edere liceat. Sic apud Liutprandum libr. histor. 3. cap. 13. Rex Italiæ Hugo à fratre, cui interdixerat, ne se amplius fratrem appellaret, duello prouocatus, adolescentem pro se propugnatorem dedit. Item apud Paulum Diaconum Aquiliensem, de gest. Langob. libr. 4. cap. 16. Hæc cùm de crimine adulterij apud maritum accusata fuisset, seruus eius Carolus nomine, à Rege expetiuit, vt cum eo qui Reginæ crimen ingesserat, pro contestatione castitatis dominæ suæ monomachia, id est, singulari certamine dimi-

dimicaret. Qui dum cum criminatore illo singulare certamen iniisset, eum cuncto populo astante superauit. Regina verò post hoc factum ad dignitatem pristinam rediit. Iure autem Gallico licere omnibus in duellis campionem edere testes sunt pragmatici veteres, vt Butelerius in summa Rurali, Guido Papius & Petrus Iacobus. Qui idē de Neapolitano, testatur Neap. const. ti. 37. & 38. & 39. Cāpiones enim in duellis plerunque dicebantur, non ipsi litis domini, hoc est, quorum res principaliter agebatur, sed qui pro iis in campum & certamen, quasi illorum vicarij descendebant. Iubetur autem Friderici II. constitutione, vt campum ingressi confestim iurent (vt eius verbis vtamur) quòd iuxta probabilem credulitatem eorum credūt, dominos pro quibus pugnam intrauerint, veritatem fouere, & non per calumniam, seu per astum ad accusationem propositam, seu defensionē adhibitam processisse: & quod omni studio partes, pro quibus pugnant, adiuuabunt. Neapol. const. libr. 2. titu. 38. Itaq; in titu. 39. statuit, vt campio praeuaricationis à duelli praefecto damnatus, morte multetur. Cùm autem clauis spinosis & aculeatis prius vterentur, eiusdem Imp. lege hoc interdictum est, Const. Neapo. lib. 2. titul. 37. Statuimus vt à modo Campiones habeant clauas aequales, non spinosas, nec cum agusonibus, nec habentes cornua, nec ex parte fustis ad modum vnguis. Sequitur, vt de rebus videamus: nam omnibus de causis siue publicis, siue priuatis, & siue capitalibus, siue pecuniariis duello prouocare licuisse, video inter omnes constare. De imperij autem summa vter vtri dominetur, superius ex Horatiis, & aliquot Regibus exempla protulimus Plautus in Amphitrione:

Deinde vtrique Imperatores in medium exeunt.

Extra turbam ordinum colloquuntur simul.
Conuenit, victi vtri sint eo prælio,
Vrbem, agrum, aras, focos dederent.

Iam verò de criminibus pleni sunt Langobardorum libri: veluti de crimine læsæ maiestatis, in Lomb. lib. 1. ti. 1. l. vlti. item de homicidio & veneno, libr. 1. tit. 10. l. qui verò, & l. vltim. & lib. 1. tit. 11. item de adulterio, lib. 1. titul. de adul. 30. l. 3. item de vi & furto. lib. 2. titul. 54. si quis, & l. sequ. & lib. 1. titul. 25. l. si quis liber. item de felonia & infidelitate. lib. 2. titu. 54. l. quibuscunque. & lib. Feud. 2. tit. 39. §. vltim. item de incendio, lib. 2. ti. 54. l. si quis alium: item de cõtrouersia, an qui aliquẽ occidit, sui defendẽdi caussa id fecerit: lib. Feud. 2. tit. 27. §. si quis alium. item de conuitio & verborum contumelia: vt si quis alium Argam, id est, cucurbitam appellarit. lib. 1. ti. de conuit. lib. 1. Item de caussa liberali, lib. 2. titu. 54. l. si seruus. Imperator autem Fridericus II. in tribus solis criminibus duellum permisit, in reliquis interdixit: læsæ maiestatis, cædis, & veneficij. Neapolit. constit. lib. 2. titul. 33. Quod verò ad res ciuiles attinet, exemplum est de deposito abnegato, libr. 2. titul. 54. in l. si quis per scriptum: quæ tamen lex à Friderico II. abrogata est, Neap. const. lib. 2. ti. 34. item de venditione, vi aut metu extorta. l. sequen. item de paterno debito: l. si quis post mortem: item de re mobili vel immobili malo ordine possessa, in l. 2. titu. de præscript. Quinetiam de regiarum & nobilium puellarum nuptijs complures historiæ extant apud Albertum Krantzium, veluti li. Dan. 2. cap. 2. vbi Noruagiæ Rex filiam ei suam despondet, qui duello vicerit. & Noruagiæ. lib. 1. tit. 22. vbi Starcuterus nouem fratres duello pro Regis filia pugnantes interfecit. Indéque fabularum Amadisicarum & aliarum consimilium

argu-

argumenta sumpta videntur. At in Gallia nostra ratio, dissimilis est. Nam lege Philippi Pulchri constitutum est, ne duello certare, nisi ob capitales accusationes, liceat: & eo demum casu quo commissum facinus fuisse constat: cuius tamen probatio nulla extat. Eius autem Constitutionis, quam (vt antea diximus) Guido Papius in suas Decisiones retulit, sententia ferè hæc est: Philippus Dei gratia Rex Franciæ. Antehac propter bellorum externorum rationem optimum factu iudicauimus, interdicere ciuibus nostris, contentionibus omnibus, ac duellis & priuatis prælijs. Sed cùm improbi quidam ea lege nostra ad maleficia & cædes abutantur, propterea quod legitimo testium numero coargui & conuinci non possunt: sancimus, vbi cædem, aliúdue maleficium capitale (furto excepto) factum esse constabit, cuius auctor conuinci testibus non possit: argui tamen indicijs, præsumptionibus, & suspicione possit: tum, vt duello prouocare, eiusq; rei nomine pignus postulare liceat. Verùm eius potestatem hac lege permittimus, duntaxat ijs in locis ac ciuitatibus, in quibus duellorum vsus ante superius illud edictum nostrum frequentabatur. Quod si qua ante hanc legem promulgatam facinora in iudicium & quæstionem vocata sunt, eorum nomine duella proponi vetamus: eorumq; disceptationem iudicum fidei ac religioni permittimus: neq; aliorum maleficiorum nomine duelli committendi potestatem facimus, nisi quæ commissa fuisse liquidò constabit. Lutetiæ Parisiorum, X I X. Calen. Iul. ann. M. C C C V I. Hac ex constitutione Guido Papius Decis. 617. obseruauit quatuor in duello requiri: primum vt facinus commissum esse constet: alterum, vt facinus illud capitale sit: tertium, vt is cui crimen obijcitur, indicijs, præsumptione & suspicione ar-

ne arguatur. quod extremum etiam Ioan. Faber, Gallici iuris peritißimus, in Comment. Inst. annotauit: ex quo quinta obseruatio ascribenda est, quam meo iudicio propter vitiosam textus interpunctionem, Guido prætermiserat: vt de capitalib. omnibus criminibus duellum inferri liceat, furto excepto. Per statuta Regis Franciæ (inquit Faber) duellum toleratur in omni casu, cuius pœna est mors, excepto furto: quando crimen est ita occultum, quod non potest probari clarè per testes, & est præsumptio contra reum talis, quòd posset supponi quæstionibus si accusator hoc requireret: aliàs non permittitur. et super hoc sunt statuta Regis Philippi Pulchri. Hæc Faber. Deinceps sequitur, vt Duelli committendi formam exponamus. Forma igitur hæc ferè est: Primò, vt à summo magistratu duelli inferendi potestas petatur: tum secundò vt calumniæ iusiurandum præstetur. lib. Lomb. 2. titul. 54. l. si quis alium. & lib. 1. ti. 1. l. si quis qualemcunque. & lib. 2. ti. de testib. 41. l. si duo testes. & l. seq. & Neapol. constit. lib. 2. tit. 58. Tertiò, vt vir aliquis primarius dignitate præstans duello præsit, & in consilio assessores aliquot habeat. Neapol. const. lib. 2. ti. 39. Quartò vt pignoris loco aliquid ab vtroque offeratur: quantumuis leue illud sit. nam iure Gallico chirotecam solam pignoris loco dari posse, pragmaticorum & historicorum omnium consensu constat. Atque hoc fidei pignus apud Germanos fuisse, sicuti annulum apud Romanos, patet ex Spec. Saxon. lib. 2. artic. 26. quem locum descripsimus in lib. Feud. 2. tit. 56. de regalib. Sed pignus priore loco prouocator dat: laceßitus secundo. huius tamen priore loco subleuari solet. Eoque pignoris datio pertinet, primùm vt illo symbolo fidem inter se astringant: deinde vt victori caueatur de sumptibus, qui eius rei caus-

sa facti erunt, ex bonis alterius restituendis. Quintò de armis & telis, quibus pugnaturi sunt, per vtriusq; amicos singulos ab illis nominatos constituitur, quos amicos Galli patronos appellant. quanquam Friderici II. lege sancitum est, vt prouocator ad lacessiti conditionem redigatur. Iuxta conditionem, inquit, & qualitatem ipsius pugnare debeat, quem conuincere per oblatam pugnam intendit: nō vt olim ad electionem ipsius qui ipsam pugnam obtulerit, fieri debere. Itaq; si prouocator pedes est, lacessitus eques: ex equo pugnabit, vicissimq; ex contrario. Quinetiam statuit, vt si lacessitus luscus, aut membro aliquo captus ac mancus sit, tum prouocatori ea pars corporis fasciola quadam præpediatur. Neap. const. lib. 2. titul. 40. Moribus autem Galliæ prouocato armorum optio conceditur. At Langobardico iure nulla eiusmodi quæstio est: propterea quòd armorum ac telorum genus lege est præscriptum, nimirum vt si alijs de caussis quàm de infidelitate pugnetur, fustibus tantum & scutis decertetur. Lomb. lib. 2. tit. 54. l. quibuscunq;. Quibuscunq;, inquit, per legem propter aliquam contentionem pugna fuerit indicata, præterquam de infidelitate, cum fustibus & scutis pugnent: sicut in Capitulari dominico primùm constitutum est: quo ex loco apparet, vbi de infidelitate pugnatur, armis militaribus & gladijs rem agi. Eodemq; illud pertinet quod est in Morib. Nortmann. cap. 67. vbi dies certaminis venit, adesse ambo ante meridiem debent parati cum scutis & fustibus cornutis, id est, obtusis, ac non præacutis, & armati contextiq; panno, vel corio, vel lana, vel stuppa: neque alia, inquit, arma aut tela ijs habere licet. Sextò campus duelli aßignandus est, & funibus aut repagulis sepiendus. Quinetiam priscis tem-

poribus institutum erat, vt sorte ducerentur, vter prior aduersarium feriret. Vtrunque Homerus Iliad. Γ. *in Menelai & Paridis duello commemorat.*

ἕκτωρ δὲ πριάμοιο πάϊς, καὶ δῖος ὀδυσσεὺς
χῶρον μὲν πρῶτον διεμέτρεον. αὐτὰρ ἔπειτα,
κλήρους ἐν κυνέη χαλκήρεϊ πάλλον ἕλοντες,
ὁππότερος δὴ πρόσθεν ἀφείη χάλκεον ἔγχος.

Quinetiam Saxo Grammat. lib. histor. Dan. 2. scribit, veterum duellorum institutum hoc fuisse, vt prius quàm aduersarij decertarent, constitueretur, vtri prius & quoties vtrique feriendi potestas fieret. Non enim, inquit, antiquitus in edendis agonibus crebræ ictuum vicissitudines petebantur: sed erat cum interuallo temporis etiam feriendi distincta successio: rarisque sed atrocibus plagis certamina gerebantur: vt gloria potius percussionum magnitudini, quam numero deferretur. Vbi in campum ventum est, alter alterum manu prahendit, atque iterum de calumnia in hæc verba iurant: Se solius Dei armorumque suorum præsidio, & æquitati caussæ confidere: magicis omnibus artibus vt libellis, herbis & lapillis repudiatis legib. Langob. tit. 112. Ad extremum silentio per præconem imperato potestas eis decertandi permittitur. Superest vt de iure videamus. Primum igitur qui prouocatus duellum detrectat pro conuicto & confesso habendus est. Nam apud Abbatem Vrsperg. in histor. Henrici IIII. cùm Eguino quidam mediocri loco natus Otthonem Baioariæ Ducem apud Imperatorem læsæ maiestatis accusasset, eumque ad duellum prouocasset, quòd Dux cum latrone, inquit, primas cum ignobili congredi contempsit, maiestatis damnatus, & Ducatu suo priuatus est. Sic apud eund. in hist.

Frid.

Frid. 1. cùm ambigeretur, an ius esset Imperatori iudicium capitis exercere in principes Germaniæ extra ipsius principis, qui reus factus esset, ditionem ac fines: extitit qui pro Imperatoris iure sese ad duellum offerret: quia nemo conditionem accepit, secundum Imperatorem pronuntiatum est. Alterum ius est, vt qui ex vadatis, siue aduersarijs ad diem duello constitutam non affuerit, & vadimonium deseruerit, pro confesso & conuicto damnetur. Cuius rei superius exemplum in Arrogoniæ Rege propositum est. Tertium ius est, vt si in pugna satisfactum Regi videatur, tum ei ius sit finem pugnæ per præconem indicere, cuius rei exemplum extat in Chron. Nortmann. cap. 210. vbi simulatq; Præco pronuntiauit: HO DE PAR LE ROY DE FRANCE: *dimicandi finis factus est. Itemq; apud Diodorum Siculum lib. 17. in illo nobili Dioxippi & Coragi duello, spectaculi tamen caussa instituto: nam cùm ille pedem in huius prostrati ceruicem impreßisset, clauaq; sublata necem intentaret, Alexandri Magni iussu repressus abstinuit. Quartum ius est, vt qui duello superabitur, eo supplicij genere afficiatur, quo si iudicum sententia damnatus fuisset, legibus afficiendus ac multandus esset: cuius rei testimonium extat in Lombard. lib. 1. tit. 1. l. si quis qualemcunq; 7. his verbis: Et si probatum fuerit ei aut de anima sua aut qualiter Regi placuerit, componat. Item tit. 10. de monomach. l. qui verò. Si verò conuictus fuerit, manum qua homicidium fecit, amittat. Item lege Lodoici. Imp. Caroli Magni filij, lib. 2. titul. de testib. 51. l. 10. si duo testes de qualibet re testimoniauerint, & inter se discordauerint, tunc Comes eligat vnum ex vna parte & alium ex altera: & illi duo testes discernant, cum scutis & fustibus: & ipsi qui de ipsa falsi-*

falsitate conuictus fuerit, dextra manus amputetur. Et l. seq. Eligantur ex vtraq; parte vnus qui cum scutis & fustibus in cāpo decertent: & campioni qui conuictus fuerit propter periurium, quod antè pugnam commiserit, dextra manus amputetur. Quod eò diligentius notandum est, quia video pragmaticos nostros aliter statuisse: atq; omnium imperitissimè Guillielmum Benedictum in suo Raynutio. Galliæ quidem institutis victus infamia notatur: eiusq;, si nobilis est, stemmata & insignia dedecore & turpitudine afficiuntur. Quintum ius est, vt prouocator qui vincere non potuerit, pœna legibus imposita calumniatoribus afficiatur. Lomb. lib. 1. ti. 1. l. si quis qualemcunq; 7. in illis verbis: Et si probare non potuerit, et cognoscatur dolose amisisse, tunc guidrigilt suum componat: medietatem Regi & medietatem ei cui crimen iniecit.

FINIS.

FRANC. HOTOMANI *IVRISC. IN LIBROS FEVDORVM* COMMENTARII.

PRAEFATIO.

INITIO *de horum librorum auctoribus, eorumq; partitione & indicibus pauca dicenda sunt. Duo nanque his in libris frequentissimè nominantur Iuris feudistici auctores: Gerardus Niger, & Obertus de Orto: quorum vtrumq; sub Imper. Friderico I. Mediolanensis ciuitatis Consulem fuisse iampridem ab alijs demonstratum est: ex Otthonis Frising. lib. Frid. II. cap. XII. Ac totius propè huius Feudisticæ farraginis, quæ primo libro continetur, auctorem alij solum Obertum faciunt: alij solum Gerardum: quarum ab vtraq; sententia cur dissentiam, & primum librum, non vnius auctoris opus, sed rhapsodiam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam esse existimem: hæc caussa est, primùm quia tantam & tam absurdam in tam propinquis eius primi libri locis discrepantiam animaduerto, vt incredibile sit, hominem bene de mente constitutum, qui prima pagina scripserit, non meminisse in tertia. Nam quod tit. 1. §. 1. de feudis Ecclesiasticis statuitur, id tertia pòst pagina retexitur: vti docuimus ti. 6. §. 1. Itemq; quod de fraterni feudi successione scribitur in tit. 1. §. 2 id verbis contrarijs abrogatur in tit. 20. Præterea tam impudens* eorun-

eorundem praeceptorum, ac propè verborum iteratio, toties in hoc primo libro, ac tam vicinis locis occurrit, vt verisimile non sit, quenquam in vnum libellum tot odiosas repetitiones conferre voluisse: qualis illa est de feudi successione tit.1.§2.& tit.14.& tit.20. Item de caussis amittendi feudi: titul.5.§.1.& ti.16.& rursus tit.17. Item de alienatione feudi. tit.2.§.1.& ti.13.& rursus tit.18. Iam verò, si primum librum Gerardo ascribamus, in cuius ti.6. §.vlt. scriptum est, à muto retineri non posse: quid respondebimus ad lib.2.tit.36. vbi disertè scribitur; Gerardo & Oberto placuisse, vt feudum à muto, surdo & caco, etiam si sic nati sint, retineri debeat? Neq; verò me mouet, quòd cùm in lib.1.tit.27. scriptum sit, feudum lege commissoria dari non posse: tum in lib.2.tit.51. demonstretur, eam Gerardi sententiam fuisse. Non enim si vna aliqua, aut altera è Gerardo sententia in primum hunc librum relata est, continuò sequitur, eum totius libri auctorem fuisse: sed vt ex aliorum Feudistarum scriptis, ita ex Gerardi libris collatas aliquot in hanc rhapsodiam sententias fuisse. Eò accedit, quòd si Gerardus, qui Mediolanensis ciuis & Consularis erat, huius primi libri auct. fuisset, nunquã tam acriter Mediolanenses, temeritatis & imperitiae accusasset, lib.1.tit.13.& tit.7. Primum igitur hunc librũ neq; Gerardo, neq; Oberto, neq; cuiquam vni ascribendum putarem: sed ita potius inscribendum: FARRAGO IVRIS FEVDISTICI, EX VARIIS AVCTORIBVS COLLECTA: quod idem de secundo dicendum esse, nemini, qui diligenter attenderit, dubium fore confido: Librorum autem ordinem ac partitionem in scholis & Iudicijs receptam atque vsitatam immutandi, caussam idoneam aliquam si viderem, nemini in minuenda Feudistarum

aucto-

auctoritate concederem. neque enim tanti apud homines mentis & rationis compotes barbari nescio cuius aut imperiti librarij auctoritas esse debet, vt ordinem aspernemur: quem ego, naturæ lumen, ac potius Deum secutus, semper sacrosanctum esse duxi. Sed cùm neq; melius quicquam affertur, & eadem rerum perturbatio, & confusio retinetur: veteri prouerbio parendum arbitror, ne malum bene positũ moueamus. Duos igitur vsitatos libros eorúmque ordinem & partitionem retinuimus. quamuis Iacobus Aluarottus, antiquus horum librorũ interpres, tres faciat, & tertium à tit. 23. exordiatur. Sed cùm aliquot Germanorum Imperatorum Constitutiones partim in hac farragine, partim apud Germanos quosdam historicos extarent, de iure feudistico conscriptæ: necessarium esse duximus, eas omnes vnum in librum conferre, quem tertium fecimus: cùm tamen si per receptam consuetudinem liceret, primus ei locus sine controuersia debeatur: quippe qui fontes contineat, ex quibus multò maximam Iuris Feudistici partem manasse constat. Optandum autem esset, vt eam feudalis Iuris descriptionem haberemus, quam Iohannes Cuspinianus scribit Imperator. Fridericum III. faciendam curasse: his verbis quæ subscribemus: Impe. Fridericus Iurisperitos mediocriter dilexit, quòd iuris æquitatem diceret ab ijs inuerti: iustitiamq; fœdari. Ob id librum de vsibus feudorum nouum fieri iussit, qui extat apud Piladem meum Gabrielem Eubolium Iureconsultum peritissimum: in quo rubricas omnes in antiquis confusas in pulchram seriem miro ordine reduxit: de feudisq; plenè tractauit. Id opus Bessacione Cardinale, atq; Angelo Reatino approbantibus, Antonius de veteri prato Bononiensis Iureconsultus congessit Friderico præcipiente.

LIBER PRIMVS FEVDORVM.

De ijs qui feudum dare possunt, & qui non, & qualiter adquiratur, & retineatur. Titulus 1. §. 1.

ARGVMENTVM §. 1.

Feudum Ecclesiasticum dant proceres Ecclesiæ, si consuetudo ferat: Laicum dat Rex Capitaneis: Capitanei Valuasoribus Regijs: Valuasores minoribus Valuasoribus.

TEXTVS.

QVIA de Feudis tractaturi sumus, videamus primum qui feudum dare possunt. Feudum autẽ dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudũ dare. Dux, Marchio & Comes similiter feudum dare possunt, qui propriè Regni vel Regis Capitanei dicuntur. Sunt & alij, qui ab istis feuda accipiunt: qui propriè Regis vel Regni Valuasores dicuntur: sed hodie Capitanei dicuntnr seu appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt. Ipsi verò qui ab eis accipiunt feudũ, minores Valuasores dicuntur.

COMMENTARIVS.

Archiepiscopus, Episcopus.) Nomina hæc dignitatum Ecclesiasticarum exposuimus, partim in Comment. verb. Iuris, partim in dictionario feudali.

Si antiquitus consuetudo fuerit.) Absurda principij repetitio videtur: licere sacerdotibus aliquid facere, si antiqui-

tiquitus id licuit, vt Papirius scribit in l. Imperatores, 13. D. de pollicit. tolerabilia esse, quæ vetus consuetudo comprobat. Quare intelligendum est, veteres Germanicos Imperatores imposuisse sacerdotibus munus patrimoniale alendorum aliquot equitum, qui cùm opus esset, parati ad heribannum, id est, edictum & euocationem essent. Eius muneris testimonia extant in legis Franc. libr. 4. tit. 68. Et apud Radeuicum lib. 2. cap. 12. Huic autem legi obijcitur textus li. 1. tit. 2. §. 6. qui totidem propè verbis tam contortè, & tamen tam propinquo loco scriptus, perspicuè ostendit, aut non eundē vtriusq; textus auctorem, aut certè illū non satis in mentis potestate fuisse. Sententia autem, meo quidem iudicio vtriusq; loci hæc est: Vrbanum Papam per synodum Placentinam perfecisse, vt deinceps non liceret Imperatoribus ac Regibus noua sacerdotibus onera imponere alendorum equitum, quibus autem iam olim imposita fuerant: quoniam bona Imperatorum pace deponere illa non poterant vt ea patienter sustinerent. Sed eccè rursus alia horum librorum absurditas: nam in lib. 2. titu. 35. dilucidè scribitur, licere omnib. & episcopis & clericis feuda constituere, solo Mediolanensi Episcopo excepto.

Dux, Marchio, Comes.) Cōmodiùs exordiri hoc modo, potuisset: Imp. vel Rex feudum constituit. vt li. 2. ti. 10. quinetiam Regna quædam feudi & beneficij iura dari solita, copiosè in disputatione docuimus.

Regni vel Regis Capitanei.) Regnū à Rege distinguitur: vt in lege Saxonum titul. 3. Qui in Regnum vel in Regem Francorum consiliatus fuerit, capite puniatur. Sic in l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest. Perduellis dicitur, qui hostili animo aduersus Remp. vel Principem animatus est. Regni nomine respub. significatur: Regis verò ipsius Monarchæ

persona. Sic Xenophõ in li. de Lacedæm. scribit, moris fuisse, vt Rex & Ephori singulis mensibus iusiurandum inter se darent: Rex pro se, Ephori pro ciuitate. Rex, se ex legũ præscripto regnaturum: Ephori, se regium imperium seruaturos, si ipse iusiurandum seruasset. Vtrum autem de Langobardorum Rege, & Regno, an verò de Germanorũ hũc feudistæ locũ intelligamus, nõ magni referre arbitror.

Capitanei dicuntur.) Qua de re in Dictionario feudali exposuimus.

Qui ab istis accipiunt,) Imò, qui à Rege & ab istis. vt lib. 2. ti. 10. Qui verò à principe vel ab aliqua potestate per feudum inuestitutus est, &c.

Regis, vel Regni valuasóres.) Obscurus mihi locus, nam ea demum regalia dicuntur feuda, quorum ab ipso Rege inuestitura facta est. lib. 1. tit. 14. & lib. 2. tit. 34. §. 1. Itẽ in legib. Caroli Magni in Lombarda, li. 3. ti. 1. l. 31. quæ extat lib. leg. Franc. 4. cap. 49. & rursus libr. 5. cap. 25. de monasterijs & Xenodochijs, quæ per diuersos comitatus esse videntur, & regalia sunt, vt quicunq; ea habere voluerint, per beneficium domini Regis habeant. Itaq; illa verba, REGIS VEL REGNI, tum ab hoc loco, tum etiam ab insequenti §. notandũ, tollenda viderẽtur: nisi fortè quoniam in lib. 2. ti. 10. Valuasóres inuestiri dicuntur non modò à Ducibus, verum etiam ab ipso Rege ac Principe: dicamus quoq; hæc feuda interdum esse: sed tamẽ vnamquanque rem, ex eo quod plerunq; accidit æstimari.

Hodie Capitanei dicuntur.) Impropriè: vt li. 2. ti. 10. Tres autem feudorum gradus constituit: Capitaneorum, Valuasorum maiorum, & Valuasorum minorum. nam hi soli veram & propriam feudi naturam obtinent: vt & ad filios transferãtur, neq; adimi nisi Pariũ iudicio dãnatis

non

non possint. lib. 1. tit. 7. Reliqua si qua constituantur, rectius feudastra nominari possunt: quoniam neutram illarum conditionem retinent. lib. 2. tit. 10.

Argumentum §. 2.

Septies variauit ius de feudi diuturnitate: Tandem eò deuentum est, vt paternum in filios: inde in nepotes ex filijs transferatur. Fraternum autem siue ab vno, siue à pluribus communiter quęsitum, ad superstitem non redeat, nisi nominatim cautum id fuerit.

TEXTVS.

Et quia vidimus de personis, videamus qualia prius habuerũt initia. Antiquissimo enim tẽpore sic erat in dominorum potestate connexum, vt quando vellẽt, possent auferre rem in feudum à se datam. Posteà verò eò ventum est, vt per annũ tantùm firmitatẽ haberent: deindè statutum est, vt vsq; ad vitam fidelis produceretur, sed cũ hoc iure successionis ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret, in quẽ scilicet dominus hoc vellet beneficium cõfirmare. quod hodie ita stabilitũ est, vt ad oẽs æqualiter filios pertineat. Cùm verò Conradus Romã proficisceretur, petitum est à fidelib. qui in eius erant seruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiam ad nepotes ex filio producere dignaretur: & vt frater fratri sine legitimo hærede defuncto, vel filius in beneficio, quod eorũ patris fuit, succedat. Sin aũt vnus ex fratribus à domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo hærede frater eius in feudum non succedit. quod & si cõmuniter acceperint, vnus alteri nõ succedit, nisi hoc nominatim dictũ sit: scilicet vt vno defuncto sine legit. hærede, alter succedat: hærede verò relicto, alter frater remouebitur.

Antiquissimo tempore.) Puta dictum, Primò feudalium institutorum tēpore. vel sic: Quo primùm tempore feuda in Italia institui cœpere: hoc est, post Barbaricarum gentiū, Gotthorū, Langobar. & Francorū eluuiones. Nā si antiquitatem hanc ad Rom. Imperiū referamus, exemplum aliquod Feudorum Romanorum proferre oportebit. quod primo disput. cap. docuimus fieri non posse.

Quando vellent.) Caussa in prædijs quidē aperta est: quia quasi precario fruenda concedebantur. Itaq; nō mirum est, si precarij naturā retinebāt. l. 1. D. de precar. Sed in primarijs feudis, hoc est, in Imperijs & potestatib. quid fuit iuris? nā de secundo tantū feudorum ordine Conradi constitutio loquitur. lib. 3. tit. 1. §. 1. lib. 2. tit. 34. §. 2. Et hodiè in Gallia nostra magistratus oēs à Rege cū hac formula mandātur: Quandiu nobis placebit. Iure autē feudistico libertas illa principibus adempta est. lib. Feud. 1. tit. 7.

Per annum tantùm.) Profectò ex hoc verbo capi coniectura potest, primam huius historiæ partem non ad Germanicum Imperiū, sed ad Mediolanensem remp. pertinere. Nam cùm annuis magistratibus vterentur, vt Ottho Frisi. testatur, annua quoq; feuda constituebāt: sicuti Iustinianus scribit actiones annuas à Prætoribus annuis fuisse institutas. §. 1. de temp. & perpet. act.

Vsq; ad vitam.) Exemplo vsusfructus. l. 1. C. de vsufr. aut legati annui. l. in singulos, 81. D. de an. lega. aut immunitatis. l. 1. D. de iur. immuni. l. 4. §. quanquā, D. de censib.

Conradus Romam proficisceretur.) Suspectus mihi locus. nam Conradū Salicum, siue Francum, Romam ad Imperij coronam de manibus Papæ Ioannis XX. accipiendam pfectum esse, scribit Volaterranus li. XXII. quin etiā

Ottho

Ottho Frisin.qui li.Chro.6.cap.28.Francum illum appellum testatur,quòd ex matre Galla natus esset: cap.inseq. sic scribit: Anno ab incarnatione domini MXXVII. Conradus Romã veniens in ipsa die Paschalis solennitatis inter duos Anglorum & Burgundiæ Reges honorificè procedens,à summo Pontifice Iohanne coronatus,ab omni populo Ro.Imperatoris & Augusti nomẽ sortitur. Mos enim (vt obiter illud dicamus) hic Germanorũ Imp.fuit,de quo Ioan.Trith.cap.30.ita scribit: Rex Henricus mouẽs exercitum à conuentu Spirensi,pro suscipienda corona imperiali,iter direxit in Italiam,habens multos Principes secum. Et primò quidem Mediolani corona ferrea ex more coronatus est, ac deindè Romæ aurea corona. De magno Friderici Imp.Romam eadem de caussa proficiscentis apparatu,scribit Ottho libr.Frid.2.cap.11. De more,inquit, Imperatorum, vt longam profectionẽ suscipientes,Reges & Principes vasallos suo in comitatu habeant. Item Alb. Krantz.lib. Dan.6.cap.17.& Helmodus in historia Slauorum li.1.cap.14. Verùm vt ad id,quod difficilius est, accedamus, video quòd ius de nepotibus & fratribus Conrado tribuitur hoc loco,id annis antè amplius ducẽtis institutum fuisse à Lothario I. Caroli Magni nepote, qui & ipse Romam grauioribus de caussis profectus est: vti patet infrà hoc ipso libr.titul.19.§.2.& §.3.vt mihi verisimile videatur,pro CONRADVS,reponẽdum esse LOTHARIVS præsertim cùm hoc ipso primo libro constitutio eius Lotharij proponatur:neq; verisimile sit, feudistam quenquam tam turpiter & flagitiosè hallucinatum esse. Conradi autem constitutio his libris omissa est: quæ tamen extat in Lombarda lib.3.ti.8.sed plenius lib.leg. Franc.5.& nos eam in lib.3.referemus. Meam coniecturam adiuuat,

quod simile quoq; mendum animaduerto in li.2.ti.40.vbi REX CONRADVS *vitiosissimè legitur:pro* LOTHARIVS,*vti patet ex lib.1.ti.22.Deniq; fatalis quidē error in his libris in Lotharij nomine versatus est. vt li.2.ti.9.vbi qui locus Lothariana constitutionis in Lombarda indicatur, is est in quo Conradina extat. & rursus aliud mendum lib.2.tit.16.& tit.34.& tit.40.quemadmodum in singulis locis demonstrabimus.*

In eius seruitio.) Seruitij nomine persæpè comitatus, pompa, & apparatus Imperatoris Romam ad coronam accipiendam proficiscentis intelligitur.

Ad nepotes ex filio.) Feuda enim solis viris & ex virili sexu prognatis ipso iure deferuntur.lib.1.titu.19.

Legitimo hærede.) Id est sine filio.nam hæredis nomine filius intelligitur.li.1.ti.34.Video tamen esse qui hæc verba tollāt:quibus cur assentiri non possim caussa hæc est. Titius duos habuit filios:primum & secundum.Primo feudum paternum ex hæreditatis diuisione obuenit. Secundus relicto filio Luceio decessit.Pòst ille primus sine filio moritur. Luceius succedit in beneficio, quod fuit patris eorū, id est, primi & secundi. Dicet aliquis: Atqui iuris istius nulla in Conradi lege, vel tenuissima mentio est. Ergò alterum habemus argumentum Conradi nomen pro Lotharij nomine in hunc locum irrepsisse. At enim ne in Lotharij quidem lege species ista descripta est. Non disertè quidem, & nominatim:sed tamē vi ipsa, & per graduum relationem apertissimè. Nam quo iure, si feudum ad secundi filiam patris sui morte deuenisset, eo sine liberis mortuo, Primus eius patruus successisset: eodem vicissim iure, si in primi persona feudum versatum est, secundi demortui filius patruo succedet? Verùm non tam patruo quàm auo:

quoni-

quoniam transuersaria succeßio nulla est, & ab auo feudum profectum est.

Sine legitimo hærede.) Locutio feudistica, iterum atq; iterum notanda: pro sine filio. lib.1. titul.13. & lib.2. tit.34. §. pen.

Communiter acceperint.) Vitium feudisticum: vt fraterna succeßio ne in eo quidem feudo, quod communiter acquisitum est, admittatur: contra lib.1. tit.20. vbi disertè constituitur, vt eo casu frater ad succeßionem admittatur. quod est consentaneum cum l.1. C. si liber. Imp. soc. vbi beneficium principis duobus communiter concessum, si alter sine liberis decesserit, consorti relinquitur. Hinc autem intelligi potest, non vnum & eundem huius primi libri auctorem fuisse.

Argumentum §. 3.

Feudum ad filias, earùmue filios, nisi nominatim cautum id sit, non transit. Ad filios & posteros ex maribus adeò in infinitum transit, vt vnius filij stirpe deficiente, ad alterius stirpem in infinitum redeat.

TEXTVS.

Hoc autem notandum est, quòd licet filiæ vt masculi patribus succedant, legibus tamen à succeßione feudi remouentur: similiter & earum filij: nisi specialiter dictum fuerit, vt ad eas pertineat. Hoc quoq; sciendum est, quòd beneficium hoc ad venientes ex latere vltra fratres patrueles non progreditur succeßione, secundum vsum ab antiquis sapientibus constitutum: licet moderno tempore vsque ad septimum gradum sit vsurpatum. quod in masculis descendentibus hodie nouo iure vsq; in infinitum extenditur.

Patribus succedant.) Subaudiendum est, In Allodijs. Quanquam non omnium barbaricorum legibus: vt Anglorum, tit. 7. Salicæ, 62. Feuda ergò allodijs opposuit: hoc modo: Licet filiæ vt masculi patribus succedant in allodijs: legibus tamen Lotharij & Conradi Imp. à successione feudi remouentur. lib. 1. tit. 24.

Et earum filij.) Commodiùs dixisset, Et ex ijs nepotes. vt lib. 2. tit. 11. Posset etiam legi, Filiæ: propter subiectam rationem: si modo de nouo mulieris feudo locus intelligatur. vt lib. 2. tit. 30. nam de filio constat ex lib. 1. tit. 15. non igitur proprium hoc feudum est, sed tantum nominis caussa, & (vt dialectici loquuntur) ὁμωνύμως, ita dicetur. propriè autem vsusfructus est mulieri concessus.

Beneficium ad venientes.) Placet vsitata lectio: Beneficium hoc: quæ perspicuè ostendit beneficium hoc loco intelligi Lotharij liberalitatem in nepotes: Tametsi passim in his libris Beneficij nomine feudum intelligatur. vt cap. disput. 1. docuimus.

Vltra patrueles.) Feudistæ quidam, homines videlicet acuti, verba Lotharianæ legis notarant: Si quis miles mortuus fuerit, sine filio masculo, & nepotem reliquerit: in beneficium aui in patris vicem succedit. lib. 1. ti. 19. §. 1. Cùm igitur ex primo inuestito duo filij, tum etiam duo nepotes essent, & feudum ad vnum illorum nepotum peruenisset: propter legis verba concedebant, alteri nepoti qui alterius frater patruelis erat, successionem. Si pronepos extaret, non concedebant, quasi nepotis nomen propriè & restrictè accipiendum esset. Sic pronepotes strictè in beneficijs intelliguntur l. diuo, 11. C. de quæst. & l. si quis incesti, 6. C. de incest. nupt. Atq. hoc nimirum illud est, quod

quod alio loco scribitur, nõnullis placuisse; feudi successionem non vltra quartum gradum ꝑduci. li. 1. ti. 8. q. Vitiosè et peruersè ex illo Lotharianæ legis loco ratiocinabantur.

Vt ad eas.) *Refero ad vtrasq;: primùm ad vasallorum, tum etiam ad vasallarum filias. Hic enim sententiam eorum defendit, qui ne vasallæ quidem filias sine speciali pacto admittunt: de quibus lib. 2. ti. 30. & ti. 51. §. 3.*

Ad venientes ex latere.) *Feudorum natura & conditio Lothariana lege ita comparata est, vt in posteros tantùm deuoluantur: omnes ab ijs agnati & cognati excludantur. Itaq; non figura graduum in feudali successione, sed genealogiæ potius adhibenda est. Quare mendosè noster dixit, VLTRA FRATRES PATRVELES: cùm potius dicendum fuisset: VLTRA NEPOTES EX DVOBVS FILIIS. Nam & si nepotes illi sint inter se patrueles: tamen neq; in figura genealogiæ, neq; in feudali successione vllus eiusmodi nominibus est locus.*

Secundùm vsum.) *Imo, secundùm strictam Lotharianæ legis interpretationem: quæ de solo nepotum gradu nominatim sanxit.*

Septimum gradum.) *Caussam aperit lex Langobard. ti. 57. Omnis parentilla vsq; in septimum geniculum numeretur: vt parens parenti per gradum & per parentillam hæres succedat. Sed animaduertendum est, quod modo dicebamus, gradus in iure Langobardico non ex iuris ciuilis, sed ex genealogiæ ratione numerandos esse.*

Vsq; in infinitum.) *Vitiosè quæritur, an his verbis liberi in infinitum admittantur: agnati verò vsq; ad septimum gradum duntaxat. quoniam (vt superius monui) in feudali successione nulli prorsus agnati sunt. De posteris igitur vterq; locus accipiendus est. Item vt lib. 2. tit. 31.*

Argu-

Argumentum §. 4.

Feudi à minoribus Valuasoribus dati non propria natura est: nisi aut in curia Mediolanensi, aut cùm vasalli vel Romam cum Patronis in exercitu profecti sunt: vel pro feudo pretium soluerunt.

TEXTVS.

Notandum est autem, quòd illud beneficium quod à Regis Capitaneis, atq; Regis vel Regni Valuasoribus alijs impenditur, propriè iure feudi censetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur: licet aliter in curia Mediolanensi obseruetur: sed quando voluerint, rectè auferre queunt: nisi Romam cum illis in exercitum perrexerint: quo casu iure feudi transit & adiudicatur: vel nisi aliquid propter feudum acceperint: tunc enim nisi restituto pretio auferre non possunt.

COMMENT.

A Regis Capitaneis.) Qui secundus feudorum gradus est.

Aut Regis Valuasoribus.) In alijs peruulgatis: *Atq; Regis vel Regni Valuasoribus. quorum de vtroque superius diximus lib.1. tit.1. §.1.*

Iure feudi censetur.) Duplex recti feudi natura & conditio est: prior vt adimi nisi criminis damnato non possit: altera vt liberis posterisq; prodatur. lib.1. tit.7.

In alios.) Quos alibi Valuasinos appellat. lib.2. ti.10.

Non iudicatur.) Ratio petenda est ex verbis Conradinæ legis: §.3. Præcipimus vt si aliquis miles siue de maioribus, siue de minoribus, de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. nam cùm maiores & minores nominatim

minatim exprimat, tacitè minimos excludit: quippe cùm generi per speciem derogetur l. in toto, 80. D. de reg. iur.

Licet aliter.) Verba hæc parenthesis nota includenda sunt: atq; à proximè sequentibus disiungenda. Langobardi qui Mediolanum obtinebant, Reipub. suæ tuendæ caussa, infimos quosq; in ciuitatem asciscebant, & parem ijs libertatis ac iuris conditionem tribuebant. Ottho Frising. lib. 2. cap. 13. Cumq; tres inter eos ordines, id est Capitaneorum, Valuasorum, & plebis esse noscantur: ad reprimendam superbiam non de vno, sed de singulis Consules eliguntur: Inferioris etiam conditionis iuuenes, vel quoslibet contemptibilium etiam mechanicarum artium opifices, quos cæteræ gentes ab honestioribus & liberalioribus studijs, tanquam pestem propellunt, ad militiæ cingulum, aut dignitatum gradus assumere non dedignantur.

Romam perrexerint.) Non loquitur de Langobardis, aut Mediolanensibus, qui diuturna cum Romanis Pontificibus bella gesserunt. Nihil ea res ad hunc locum pertinet. Generatim enim agitur, de Imperij Germanici Valuasinis, vti patet ex lib. 1. tit. 7. vbi hæc exceptio ita concipitur: nisi fecerint hostem Romæ. Intelligendum est igitur verbum Hostem, in libris barbaricis vsurpari pro exercitu, vel agmine: quam consuetudinem in lingua nostra Francogallica retinuimus, vt in dictionario dictum est. Moris autem fuit Germanicis Imperatoribus, cùm Romam ad coronam Imperij de manibus Pontificis Ro. accipiendam proficiscerentur: vt maximas suorum equitum copias ducerent: qua de re textus est lib. feud 2. tit. de Allodijs, § 4. Quicunq; indicta publica expeditione Romana ad suscipiendam imperij coronam Regem aut sub Rege do-

ge dominum suum non adiuuauerit &c. Eiusq; rei exempla extant apud Otthonem Frising. lib. Frid. 2. cap. 11. & cap. 12. Valuasinis igitur, qui in Imperatorum comitatu Romam profecti erant, hoc ius dabatur, vt feudum perpetuo iure obtinerent.

Propter feudum acceperint.) Vitium feudisticum vt dominus poßit feudum accepta pecunia vendere. lib. 1. tit. 7. & ti. 16. cùm alio loco statuatur, vt non pretio, sed beneuolentia constituatur. lib. 1. ti. 27.

De Feudo guardiæ & guastaldiæ. Titul. 2.

Argumentum §. 5.

Feuda impropria, nisi certum ad tempus data sint, anno finito, etiamsi pretium non sit redditum, reuocari possunt. Guastaldus verò feudum esse proprium contendens, probare cogitur.

TEXTVS.

Item illud quod datur nomine Guastaldiæ, vel Guardiæ, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri, etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit. Si verò Guastaldi aliquid nomine proprij feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere nisi per pares curtis, vel breue testatum potuerint probare, se antequam Guastaldi essent, vel postquam desierunt esse, inuestituram accepisse.

COMMENT.

Guastaldiæ.) Docuimus in Dictionario Guastaldiam munus fuisse, non modo ad rei dominicæ administrationem, verùm etiam ad rei militaris partem aliquam pertinens. Guastaldiam autem non genus quoddam feudi fuisse

isse arbitror, vt feudum Guastaldiæ dici poßit. non enim Guastaldia feudum est. sed feudum ob Guastaldiam, eiusq; munus sustinendum conceditur. quapropter in hoc textu feudum Guastaldiæ nomine datum appellatur. & in Capitulis extraordinarijs, artic. 22. Quod nomine Guastaldiæ vel Guardiæ in feudum datur, ablata Guastaldia vel Guardia iure auferri potest. Feudum igitur quod Guastaldo pro opera & labore conceditur, improprium est. nam & adempto munere Guastaldiæ adimitur, & annuum est duntaxat. Post annum enim reuocari à domino, si ei libet, potest. lib. 1. tit. 11.

Pro mercede alicui rei.) Obseruandus mos Barbarorum, vt quicquid alienum quocunq; titulo haberent, tenerent, poßiderent, id feudi nomine appellarent: non tamen propriè. Feudi enim iure hæc non censentur. lib. 1. tit. 11. Id est non habet eiusmodi conditiones, quales aliquot expósuimus lib. 2. tit. 57.

Si verò Guastaldi.) Hoc primum loco feudisticarum probationum mentio instituitur: quarum multò maxima pars non modò à iure ciuili, verum etiam ab æquitate naturali abhorret: atq; adeo secum ipsa dißidet. Cuius rei specimen hoc loco feudista præbet. Sonus quidem verborum est huiusmodi. Si quis alienum castrum pro feudo sibi constituto poßideat, dominus autem id guastaldiã esse contendat, neq; tamen eam probare poßit, tum poßessor feudalem inuestituram probare cogitur. Quæ sentẽtia pugnat apertißimè cum fine §. Item si aliquis, 10. infrà eo.

Si Gualstaldi.) Vox Guastaldi planè otiosa est. quid enim si aut nunquam constituta Guastaldia fuerit: aut (vt mox caussa constituitur) si postquam Guastaldus esse desierat, de feudo inuestitus sit?

Non valebunt propterea.) Hoc quid sit, non intelligo. non enim opinor, ita furiosè loquitur, quasi dubitari posset, an contendens se inuestitum eo solo nomine quod illud contendit, & verbo contendit, retinere feudum possit. Quid ergo est? An ita supplenda oratio est, quasi dixisset: Si dominus suam Guastaldiam probet, possessor non poterit feudalem possessionem retinere, nisi eam probet? Primùm nulla in hoc toto §. syllaba, ac ne litera quidem extat, quæ hanc sententiam adiuuet. Deinde quàm aptè & concinnè ita disputaretur, possessorem non propterea suam possessionem retenturum, quia dominus suum esse castrum probauerat. Necesse est igitur ita locum suppleri, quasi feudista dixisset: Non continuò si dominus probare Guastaldiam non potest, iccircò feudi possessionem retinere possessor poterit. Tum enim dubitandi caussa non absurda est: An actore suam intentionem non probante, defensori probatio imponatur. Respondetur autem, reum in exceptionibus actoris partibus fungi: suamq; intentionem probare compelli. l. in exceptionibus, 19. D. de probat. Atq; hæc quidem (vt dixi) loci huius sententia necessario constituenda est, quæ tamen apertißimè pugnat cum fine d. §. item si aliquis. & cum si. §. in seq. vbi traditur domino in probatione deficiente, defensionem sacramentalitiam possessori tribui, hoc est, ipsius & duodecim aliorum iureiurando rem totam committi.

Per pares curtis.) Per conuasallos, per alios eiusdem patroni clientes, per eiusdem clientelæ socios. qui modò pares, modò compares, modò consortes appellantur: vt in dictionario docuimus.

Breue testatum.) Testationem literis consignatam: Alibi dicitur, per chartam, per scripturam, per libellum.

Sed

ſed vt cæterarum conuentionum, ſic nec huius clientelæ ſcriptura requiritur. l. pactum, 17. C. de pact. l. non ideò, 12. C. fam. erciſc.

Antequam Guaſtaldi eſſent.) Notandū igitur eum, qui iā vaſallus & infeudatus eſt, fieri Guaſtaldum poſſe.

Poſtquam deſierunt.) id eſt, poſt exactum Guaſtaldiæ conſtitutæ tempus. Sed cur feudiſta tertium caſum, qui potiſſimus omnium erat, prætermiſit? Vel cùm iam Guaſtaldi eſſent, vt in prædicto loco: Cùm iam Guardiam ſuſcepiſſent.

Qui ſucceſſores Feudum dare teneantur. Titul. 3.

Argumentum.

Succeſſor eius clerici, qui feudo vni iam antè dato, alterum inueſtiuit, ſi inueſtitus ante poſſeſſorem deceſſerit: non tenetur eam inueſtituram filio ipſius confirmare: niſi inueſtitus poſſeſſoris conſenſu in poſſeſsionem miſſus ſit. Laici verò ſucceſſor. tenetur.

TEXTVS.

Si verò Archiepiſcopus, Epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa inueſtituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit, vt poſt deceſſum eius qui poſſidet habeat: & ante deceſſerit Archiepiſcopus, quā ille qui feudum poſſidebat: ſucceſſores eorum non coguntur eam inueſtiturā facere, vel confirmare, etiam ſi pares eius curiæ adſint teſtes, vel breue teſtatū inde ſit: niſi ille qui inueſtituram acceperit, nomine eius feudi in poſſeſſionem miſſus ſit eo conſentiēte, qui detinet. Sed ſi ille, qui feudum poſſidet, prius deceſſerit, quàm ille qui inueſtituram fecit: iure cogitur eam ratam habere. Laici verò iiſdē modis omnibus quibus ſuprà diximus ſi aliis inueſtiturā dederint, hæredes eorū, ſi rationib. claruerint, omnimodò eā adimplere cōpellūtur.

Si verò.) Summa huius quæstionis hæc est: an clericus de eo feudo quod alteri concessit, alterum inuestiens successorem obliget. Primùm de Laico prius quærendum fuerat, de quo ad extremum posuit. Deindè quærendum, an ipsemet clericus inuestitor obligetur. tertiò quærendum, nihilne inter feuda quæ de suis bonis, & ea quæ de bonis ecclesiæ constituta sunt, intersit. Ergò quòd ad laicos attinet, ius varium & ambiguum est: vt patet ex lib.1. tit.27. §.1. & tit.9. & lib.2. tit.26. §.3. & tit.35. qua de re cap. disput.13. exposuimus. De clerico verò inuestitore, & item de successore, hæc summa est: Si de bonis proprijs inuestituram fecit, quocunque modo fecerit, & se & successorem obligat. siue vnicum inuestiuit, siue primo viuente, alterū: & siue ante illum, siue post illum moriatur. libr.2. titu.35. Nam in rebus proprijs clerici pro laicis habentur. l.3. C. de episc. & cleric. Sin autem de bonis ecclesiæ, primo inuestito rectè & se & successorem obligat. d. lib.2. tit.35. secundò ita demum, si non purè, sed vel in diem, vel sub conditione inuestierit, ac feudum ad ipsum adhuc viuentem redierit. lib.2. tit.35. lib.1. tit.9.

Successores eorum.) Imo eius. Nā de vno locutus est.

Iure cogitur.) Nam obligationem qua ipse astrictus est, in successorem transmisit. l. ex contractibus, 49. de oblig. & act. l. si quis, 57. de verb. oblig. l.3. C. de reb. alien. non alien. l. cùm à matre. 14. C. de rei vendic.

Laici verò.) Vitium ambiguitatis, vt antè dixi ex lib. 1. tit.27. §.1. & tit.9. Sed ponatur esse ius certum: vt laicus successorem obliget. Nunc quæro rationem differentiæ. an quòd obligatio, quæ non incepit à defuncto, non potest incipere à successore? Quid igitur si in diem, aut conditionis euen-

euentum collata sit? Nunquid eueniẽte die, vel conditione, & clericus inuestitor obligatur, & successori obligationem relinquit? Nulla igitur alia ratio est: nisi hæc vna: magis fauetur bonis ecclesiæ proprijs, quàm communibus & prophanis. Itaq; clericus de suis allodijs secundum vasallũ inuestiens, omnimodò, & sine vlla distinctione tum oblitur, tum successorem obligat. lib.2. tit.35. Nam in his bonis laico comparatur, suumq; negotium gerere intelligitur. At cùm de bonis ecclesiæ negotium gerit, non vt dominus, sed vt administrator gerit. cap.2. de donat. cap. vltim. 12. quæst.1 1. capit.4. quæst.1. Itaq; Lotharius Imperator qui huius iuris auctor laudatur lib.1. ti.9. constitutionem scripsit, quæ extat in Lombarda lib.3. titu.10. vt ne successores antecessorum actis teneantur, siquidem ijs ecclesiarũ vtilitas læditur: Sic alio loco contra ius commune constitutum est, vt clerico qui inuestiuit, ante traditam possessionem mortuo, feudum euanescat. lib.1. tit.25. §.2.

Eo tenore.) Ea lege, conditione, pacto.

Ante decesserit,) Clericus inuestitor.

Si de inuestitura feudi controuersia fuerit. Tit. 4.

Argumentum. §. 1.

Qui quasi inuestitus possesioné postulat, probare inuestituram debet: si non probet, dominus tamen se non inuestisse solemniter iurare debet. At cùm dominus rem vt suam vindicat, aut probare debet: aut si non probet, reus se inuestitum solenniter iurare cogitur.

TEXTVS.

Si autem controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit, quid iuris sit, videamus. Et si inuestitura facta fuerit, coram paribus curiæ, aut

in breui testato: rectè eum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si verò fuerit in possessione, & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Sin autem non fuerit in possessione, nec supradictis modis poterit probare, tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse.

COMMENT.

Cogitur Dominus) *Vitium repugnantiæ. nam li. 1. tit. 7. statuitur, vt dominus litis æstimatione præstanda liberetur. At lib. 2. tit. 26. §. 16. vt non liberetur.*

Ei defensio detur.) *Vitium duplex: absurditatis: vt actore non probante reo possessori iusiurandum deferatur contra l. 4. C. de edend. Et repugnantiæ: de qua diximus in disput. cap. de form. prob.*

Propter possessionem.) *Locus ostendit ordinarium fuisse, vt posidenti iusiurandum deferretur contra distinctionem ciuilem. lib. 2. tit. 33. §. 2.*

Tunc illius erit.) *Vitium eiusmodi: vt eodem loco demonstrauimus.*

Argumentum. §. 2.

Cùm alterius feudi vasallus certus alterius feudi possessionem postulet, nec tamen probare potest, dominus simpliciter iurans, absoluitur. solenniter iurare non cogitur.

TEXTVS.

Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla controuersia est: & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit: licet domini esset defensio ex ordine, tamen quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æquitate defensio.

COM-

C O M M E N T.

Defensio ex ordine.) Id est iusiurandum sacramẽtalitium: de quo diximus in dictionario.

Ex aequitate.) Vitium absurditatis, vt actore non probante possessori iusiurandum deferatur. de quo paulò ante admonuimus.

Argumentum §. 3.

Qui se in partẽ possessi ab se feudi successisse contendit, siquidem id paternũ esse probet, alterius probationis onus in dominum transfert. sin id non probet, solenniter iurare cogitur.

T E X T V S.

Cùm autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternũ: si fuerit in possessione medietatis, vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationib. illud esse paternum probare potuerit, iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio cum XII. sacramentalibus.

C O M M E N T.

Dabitur ei defensio.) Adeò regulare est, vt possessori iusiurandum deferatur, vt id etiam in eo qui ex parte tantum poßidet, seruetur. lib. 1. tit. 12.

Sacramentalib.) De quib. in Dictionario exposuimus.

Argumentum §. 4.

Dominus castrum, quod possessor, vt feudum defendit, guardiam aut pignus esse contendens, probare cogitur. possessor tamen guardiam aut pignus inuestitura cõfirmatum probans, liberatur: at domino non probante, possessori defensio conceditur.

T E X T V S.

Item si vasallus possederit castrum, quod dixerit se

mento datum est: si post patroni minoris mortem accreuit, ad maiorem pertinet. si in eo viuo, ad feudatarium.

TEXTVS.

Rursus si aliquis acceperit inuestituram feudi cum omni iuramento quod ei obueniret: & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille qui inuestituram fecit, sine hærede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum, à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortem eius, qui dedit, accreuerit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

COMMENT.

Rursus si aliquis.) Sunt qui de feudo improprio locum hunc accipiant, quasi minor Valuasor Valuasino feudum hoc dederit. Sed eius rei nullum planè in contextu argumentum animaduerto. Tum enim potuit Dux maiori Valuasori primum dare, tum deinde hic minori: quàm maior minori, & minor Valuasino. Intelligendum est igitur, feudum à superiore acceptum, alteri dari posse, si modo non deteriore lege detur, quam qua fuerat acceptum. lib.2.tit.26.§.beneficium. & tit.34.§.3. nimirum vt alterum suum in locum substituat. lib.2. titul.34.§.3. & ti. 55.§.5. Casus igitur hic erat, de deteriore feudi conditione à secundo vasallo imposita. nam feudum ea conditione alteri dedit, vt incrementum ad illum pertineret, qua conditione ipse non acceperat. Quare constituitur, vt quandiu inuestitor viuet, secundus vasallus eo fruatur: post inuestitoris mortem, ad seniorem reuertatur. lib.2. titul.58. §.2. Sic enim iure ciuili deterior aliorum conditio fieri non potest. l. seruitutes, 20.§. stillicidium, D. de seruit. vrb. præd. l. soluendo, 39. D. de neg. gest.

Quibus

Argumentum §. 1.

Desertio domini in prælio dimicantis, attentata pudicitia ipsius vxoris, filiæ, nurus, sororísue innuptæ, insidiæ ipsi factæ, obsidióue comparata, nex fratris ipsius, eiúsue filij, sex sunt primæ feudi amittendi caussæ.

TEXTVS.

Quia supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur, nunc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum: feudum amittere debet. Item si fidelis cucurbitauerit dominum, id est cum vxore eius concubuerit, vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit, vel si cum filia, aut cum nepte ex filio, aut cum nupta filio, aut cum sorore domini concubuerit (hæc ita obtinent, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Similiter si dominum assalierit, vel castrum domini sciens dominum vel dominam ibi esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem, id est filium fratris.

COMMENT.

Prælium campestre.) Sexta hæc amittendi feudi caussa est, Iuri ciuili consentanea. l. 3. §. vlt. l. 6. §. 1. & §. vlt. D. de re milit. Prælium autem intelligit non modò in eo bello quod publico, verùm etiam in eo quod priuato consilio susceptum est: siue guerra priuata: de qua lib. Feud. 2. tit. 28. §. 1. & §. 2.

Cucurbitauerit.) Verbum exposuimus in Dictionario feudistico.

Turpiter luserit.) Hæc attentatio pudicitiæ dicitur in l.attentari,10.D.de iniur. Lombarda turpem lusum sic interpretatur, manum in sinum aut ad pectus eius mittere, vel ad alium locum vnde turpe esse potest. lib.Lomb.2. tit.qualit.se quis defend.54.l.si quis à modo. Et huc pertinet l.1.D.de extraord.crimin. vbi agitur de solicitatoribus alienarum nuptiarum.item l.si qui adulterij,34.C. de adult. de ijs qui ob adulterium proximitatis obtentu commissum grauius puniuntur. Item l.1.C.de mul. quæ se prop.seru.iunx.& l.1.C.ad senat.Claud.

Dominum vel dominam.) Hæc quinta vasalli spoliandi caussa est.lib.3.tit.2.§.1.

Fratrem vel nepotem.) Parricidiũ vndecima caussa est: quæ commodiùs hoc loco exponitur, quam libr.2. titul.37.vbi non aliud fratricidium vindicari videtur, quàm quod totius hæreditatis obtinendæ caussa susceptum est.

Argumentum §. 2.

Propter alienationem libellariam maioris partis media, aut quamuis translationem dolo malo factam, aut casum vasalli sine hærede mortui, aut refutationem ab eo factam, feudum amittitur.

TEXTVS.

Aut si libellario nomine amplius medietate in feudum dederit: aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt transactum permittat, vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. His omnibus casibus

feudum

feudum ad dominum reuertitur. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine feudum dederit, & sine hærede decesserit, & feudum ad dominum redierit, vel postquàm ad libellum dederit, vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

COMMENT.

Aut si libellario.) Vitium feudisticum: vt ius Lotharij tertij constitutione perspicuè abrogatum, tamen quasi otiosis obtrudatur. Licuit olim vasallis partem suæ feudi & alienare & oppignerare: cum tamen ne plus dimidia parte alienaretur: quorum vtrumq; & Lotharij tertij & Friderici primi constitutione abrogatum est. lib. 2. tit. 52. §. 1. & titul. 55. §. 1.

In feudum dederit.) Rectissimè ab alijs emendatum est, MEDIETATE FEVDI. nam in feudum dare etiam totum fundum licebat.

Vt transactum permittat.) Legendum censeo, TRANSACTO ANNO: vt lib. 1. tit. 2. & titul. 11. nam pignus id demum prohibitum arbitror, quod plus anno tenebatur: ne vasallus fructibus feudi priuatus & se & equos tueri non posset.

Ab eo feudum recognoscere.) Huc illa quæstio pertinet: Si vasallus postquàm feudum suum alteri in feudum dedit, à Patrono hæres institutus, & iam allodij & (vt nostri loquuntur) fundi dominantis dominus factus sit: vter vtri hominium debeat. nam pro posteriore vasallo pugnat, quòd qui in alterius locum successit, eodem quo ille iure vtitur. Atqui difficile est, vnum duas contrarias personas sustinere.

nere.l.quisquis, 6.C.de postulat.& l.accipientis, 15.D.de auct.tut. & qui furti vel iniuriarum actionem habet, eadem conueniri non potest.l.apud antiquos, 15. C.de furt. l.eum qui, 14.§.Iulianus, D.eod.l.sed si vnus, 17.§.si seruus, D. de iniur. Sed videamus, ne vel inanis hæc quæstio sit: cùm is qui hominium præstare grauatur, refutando & repudiando feudo liberetur.lib.2.titul.38. vel si ei locum esse placet, probabilius sit, dicere, consolidata proprietate feudum extinctum esse: sicuti de vsufructu traditur in l. 3. D.de vsufr. accresc.

Argumentum §. 3.

Agnatus inuestituræ præposteræ consentiens ius prælationis amittit.

TEXTVS.

Præterea si ille ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, consenserit eos inuestire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet.

COMMENT.

Per successionem.) Duplex constitui species potest: Prima hoc modo: Titius infeudatus duos reliquit filios: primum, & secundum. Primo ex diuisione feudum obuenit. post relicto filio decessit. Si nepos hic ad quem feudi successio pertinet, consenserit patruum suum inuestiri: reuocare cessionem illam non poterit. Non enim hæc alienatio est, quæ iure feudistico interdicta est. lib.2.tit.52.§.1. sed refutatio, hoc est, cessio in vnum aliquem de stirpe primi inuestiti, quæ eodem iure permissa est. lib.4.tit.26.& tit.58. Sed hæc species nihil habet dubitationis. Potest igitur

tur hoc modo species constitui: Titius duos reliquit filios: primum & secundum: qui fundum inter se partiuntur. deinde primus duos suscepit filios: tertium & quartum. Ex quarto quintus natus est. Quintus cùm filium non haberet, secundo pro patruo suo feudi partem quam habebat, concessit: & (vt feudistico vtar verbo) refutauit: Tertio proximiori, eius nimirum patruo consentiente. Quæritur, an posteà pœnitentia ductus, iure propinquitatis repetere illam feudi partem possit. Respondetur, nullo modo posse. quippe cùm refutatio facta in agnatum valeat: & quamuis in remotiorem facta sit, tamen si propinquioris consensu facta est, valet. lib. 2. tit. 26. §. & tit. 39. §. 1.

Argumentum §. 4.

Alter è duobus fratribus ex diuisione, & sine inuestitura feudi partem adeptus, si maiorem eius portionem alienarit, ac sine hærede legitimo decesserit, Domino feudum aperit.

TEXTVS.

Item si fuerint duo fratres, & vnus inuestituram feudi acceperit: si posteà feudum cum fratre diuiserit, & ille qui feudi partem accepit, posteà plus medietate vendiderit, & sine hærede legitimo decesserit: feudum ad dominum reuertitur.

COMMENT.

Vid. obs. loc.) Sed qui scriptoris orationem vestigijs, & vt Græci dicunt, κατὰ πόδα *sequetur, non aberrabit. duo sunt fratres primus & secundus: vnus tantum, nimirum primus, inuestituram feudi cuiusdam à Seniore accepit, & totius feudi accepit: quale exemplum profertur*

tur.lib.2.tit.12.circa medium. Post, feudum illud quod primus solus obtinebat, cum fratre secundo diuisit, eiusq; dimidium ei cessit, atq; refutauit, quod etiam sine Senioris consensu fieri posse constat ex lib.2.ti.28. Quo loco praeter scriptoris verba monendi sumus, secundum non optimo iure feudum habiturum: id est, non recto feudo fruiturum nisi à communi Seniore inuestitus sit. quoties enim vasallus mutatur, toties inuestiturae renouatio adhibenda est. lib.2.titul.32. ac nouus hic vasallus non primo vasallo quaesitus est, sed ipsi Seniori. Refutatio enim Seniorem retinet. atq; hoc nimirum fuit, quod proximo §. his verbis significatur.

Consen. eos inuest.) Nunc ad textum reuertamur: Hic secundus amplius dimidia parte suae dimidiae portionis alienauit: tum deinde decessit. Eo mortuo Senior alienatam partem quasi sibi commissam & apertam vindicat. nam pars alienata tantum committitur. lib.2.ti.38. frater superstes contra defendit ad se pertinere, quia iure veteri interdicta erat tantummodo alienatio maioris partis dimidia feudi concessi: vti superius dictum est hoc ipso tit. §. aut si. Itaq; negabat plus dimidia dimidiae, esse plus dimidia totius. legem autem de dimidia totius intelligendam esse. disceptatio ex scripti & sententiae contentione nascitur. feudista respondet, feudum ad dominum reuerti, pro qua scilicet parte alienatum est. quod consentaneum est cum lib.1.titul.21. §.2. in fi. & lib.2. titul.24. §. deniq;, vt feudum ob feloniam in dominum commissam, domino ac non fratri aut agnato committatur. Quod autem frater negabat plus illud parte dimidia ad legem non pertinere, nihil ei profuit: quia quod pro diuiso nostrum est, id non pars, sed totum est. l. recte dicimus, 25. & l. locus,

eius,60. D.de verb. signifi. Itaq; qua pars secundo cesserat, non feudi pars, sed integrum feudum erat. Quod autem ascribitur.

Et sine legit. hæred. decess.) Id cuiusmodi sit, coniectura assequi non possum. Quid enim si filium secundus reliquerit? an iccircò minus feudum illud domino committetur? quod pugnat apertissimè cum lib. 2. tit. 31. vbi vasalli felonia damnati liberis feudum eripitur. Quare pro *Et sine* legendum potius putarem *Et si legitimo hærede decesserit*: qua locutio vsitata est, cùm subaudiatur *Relicta*: nisi fortè pro *Et* reponamus *Aut*: vt sensus sit: Partem illam à toto distractam adeò totum feudum esse factum, vt iam feudi noui naturam propriam adepta sit, quòd decedente sine filiis vasallo Seniori committitur. lib. 3. tit. 1. & aliis locis innumeris.

Argumentum §. 5.

Feudum siue in curte, siue extra curtem si modò in hoc dominus districtum aliúmue honorem habeat, sine ipsius consensu, nulla ex parte vel alienari, vel obligari potest.

TEXTVS.

Item si quis feudum habuerit in curte domini sui; non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit & dominus districtum habuerit vel alium honorem: et si alienauerit sine domini voluntate, iure ad dominum reuertitur.

COMMENT.

Feudum in curte.) Vitium absurditatis. Nam siue in curte,

in breui testato: rectè eum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si verò fuerit in possessione, & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Sin autem non fuerit in possessione, nec supradictis modis poterit probare, tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse.

COMMENT.

Cogitur Dominus) Vitium repugnantiæ. nam li.1.tit. 7. statuitur, vt dominus litis æstimatione præstanda liberetur. At lib.2.tit.26.§.16. vt non liberetur.

Ei defensio detur.) Vitium duplex: absurditatis: vt actore non probante reo possessori iusiurandum deferatur contra l.4. C. de edend. Et repugnantiæ: de qua diximus in disput. cap. de form. prob.

Propter possessionem.) Locus ostendit ordinarium fuisse, vt possidenti iusiurandum deferretur contra distinctionem ciuilem. lib.2.tit.33.§.2.

Tunc illius erit.) Vitium eiusmodi: vt eodem loco demonstrauimus.

Argumentum. §. 2.

Cùm alterius feudi vasallus certus alterius feudi possessionem postulet, nec tamen probare potest, dominus simpliciter iurans, absoluitur. solenniter iurare non cogitur.

TEXTVS.

Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla controuersia est: & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit: licet domini esset defensio ex ordine, tamen quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æquitate defensio.

COM-

C O M M E N T.

Defensio ex ordine.) Id est iusiurandum sacramẽtalitium: de quo diximus in dictionario.

Ex æquitate.) Vitium absurditatis, vt actore non probante possessori iusiurandum deferatur. de quo paulò ante admonuimus.

Argumentum §. 3.

Qui se in partẽ possessi ab se feudi successisse contendit, siquidem id paternũ esse probet, alterius probationis onus in dominum transfert. sin id non probet, solenniter iurare cogitur.

T E X T V S.

Cùm autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternũ: si fuerit in possessione medietatis, vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationib. illud esse paternum probare potuerit, iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio cum XII. sacramentalibus.

C O M M E N T.

Dabitur ei defensio.) Adeò regulare est, vt possessori iusiurandum deferatur, vt id etiam in eo qui ex parte tantum possidet, seruetur. lib. 1. tit. 12.

Sacramentalib.) De quib. in Dictionario exposuimus.

Argumentum §. 4.

Dominus castrum, quod possessor, vt feudum defendit, guardiam aut pignus esse contendens, probare cogitur. possessor tamen guardiam aut pignus inuestitura cõfirmatum probans, liberatur: at domino non probante, possessori defensio conceditur.

T E X T V S.

Item si vasallus possederit castrum, quod dixerit se

se pro feudo tenere, & econtrà dominus per guardiam dixerit, ei se dedisse: domini est probatio. & si poterit probare, tunc ille qui tenet, domino debet restituere, vel probare per pares curtis, vel per breue testatum, postquã in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo inuestituram accepisse. domino verò in probatione deficiẽte, tunc illius erit defensio qui possidet. Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rẽ, & dominus dixerit se pro pignore ei dedisse: econtrariò ille dixisset se accepisse pro feudo: si potuerit dominus probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille, qui tenet, domino restituet: vel probet supradicto modo se postquam à domino pro pignore accepit, feudi nomine accepisse: & si dominus non poterit probare, se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius qui possidet.

C O M M E N T.

Defensio qui possidet.) Vitium repugnantiæ, quam ostendimus suprà titul. 2. vbi probationis onus in vasallum transfertur.

Similiter si aliquis.) Vitium iterationis: eandẽ enim ferè caussam aliis exponit verbis: cum in illo de gradua, in hoc de pignore agatur.

Argumentum. §. 5.

Quod manso in feudum dato accreuit, si nihil sibi dominus in curte retinuit, ad vasallum pertinet: si quid retinuit, ad dominum, nisi vasallum de illo incremento inuestierit: quam inuestituram, vasallus si non possidet, probabit: si possidet, tantummodo iurabit.

T E X T V S.

Si quis de manso vno feudi nomine inuestituram acceperit, & dixerit, quod omne incrementum pertineat

ad

ad eum per inuestituram: si dominus reseruauerit sibi aliquid in ipsa curte, nunc opottebit fidelem incrementi inuestituram per pares curtis vel per breue testatum probare. Sed si Dominus in ipsa curte nihil sibi retinuit: tunc omne incrementum iure feudi fidelis obtinebit. Si verò fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit eum inuestituram probare, sed iurare.

COMMENT.

De manso.) Mansum quid sit, in Dictionario expositum est. Agri deserti & inculti certa mensura dabatur cultoribus, quasi in emphyteusin, vt culti & meliorati feudi iure à vasallis possiderētur. In contractu autem vasalli nonnunquam incrementum, id est meliorationem omnem sibi recipiebant: siue per culturam, siue per inædificationē ea melioratio fieret: interdum etiam si per alluuionem: vt de vsufructu scribitur in l. item si, 9. §. 3. D. de vsufruct. Interdum domini depaciscebātur sibi aliquid pro curte: veluti vt è fructibus agri meliorati aliquid ad curtem quotannis afferatur: vel ex sylua ligni aliquantum, vel calcis aut arenæ, aut carbonis. Hæc pactio quia præsumptione dominum iuuabat, probandi onus in vasallum transferebat.

In possessione.) Quid ergo, si latens incrementum fuerit? potéstne alius possidere, quàm in mansum possidebat. Vter autem prædium in feudum datum possideat, Patronus aut Feudatarius, dubitare nos non sinit lib. 2. titul. 1. §. 2. & libr. 2. titul. 26. §. 23. & titul. 43. vbi solus feudatarius etiam de proprietatis controuersia conueniri posse dicitur.

Argumentum. §. 6.

Quod accreuit ei feudo, quod cum omni futuro incre-

mento datum est: si post patroni minoris mortem accreuit, ad maiorem pertinet. sin eo viuo, ad feudatarium.

T E X T V S.

Rursus si aliquis acceperit inuestituram feudi cum omni iuramento quod ei obueniret: & aliquid accreuerit viuente eo, à quo acceperit: ipsius erit. & si ille qui inuestituram fecit, sine hærede decesserit, & feudum reuersum fuerit ad eum, à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortem eius, qui dedit, accreuerit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

C O M M E N T.

Rursus si aliquis.) Sunt qui de feudo improprio locum hunc accipiant, quasi minor Valuasor Valuasino feudum hoc dederit. Sed eius rei nullum planè in contextu argumentum animaduerto. Tum enim potuit Dux maiori Valuasori primum dare, tum deinde hic minori: quàm maior minori, & minor Valuasino. Intelligendum est igitur, feudum à superiore acceptum, alteri dari posse, si modo non deteriore lege detur, quam qua fuerat acceptum. lib. 2. tit. 26. §. beneficium. & tit. 34. §. 3. nimirum vt alterum suum in locum substituat. lib. 2. titul. 34. §. 3. & ti. 55. §. 5. Casus igitur hic erat, de deteriore feudi conditione à secundo vasallo imposita. nam feudum ea conditione alteri dedit, vt incrementum ad illum pertineret, qua conditione ipse non acceperat. Quare constituitur, vt quandiu inuestitor viuet, secundus vasallus eo fruatur: post inuestitoris mortem, ad seniorem reuertatur. lib. 2. titul. 58. §. 2. Sic enim iure ciuili deterior aliorum conditio fieri non potest. l. seruitutes, 20. §. stillicidium, D. de seruit. vrb. præd. l. soluendo, 39. D. de neg. gest.

Quibus

Argumentum §. *1.*

Desertio domini in prælio dimicantis, attentata pudicitia ipsius vxoris, filiæ, nurus, sororísue innuptæ, insidiæ ipsi factæ, obsidióue comparata, nex fratris ipsius, eiúsue filij, sex sunt primæ feudi amittendi caussæ.

TEXTVS.

Quia supra dictum est, quibus modis feudum acquiritur, & retinetur, nunc videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit non mortuum, nec ad mortem vulneratum: feudum amittere debet. Item si fidelis cucurbitauerit dominum, id est cum vxore eius concubuerit, vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit, vel si cum filia, aut cum nepte ex filio, aut cum nupta filio, aut cum sorore domini concubuerit (hæc ita obtinent, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Similiter si dominum assalierit, vel castrum domini sciens dominum vel dominam ibi esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem, id est filium fratris.

COMMENT.

Prælium campestre.) *Sexta hæc amittendi feudi caussa est, Iuri ciuili consentanea. l.3. §.vlt. l.6. §.1. & §. vlt. D. de re milit. Prælium autem intelligit non modò in eo bello quod publico, verùm etiam in eo quod priuato consilio susceptum est: siue guerra priuata: de qua lib. Feud. 2. tit. 28. §. 1. & §. 2.*

Cucurbitauerit.) Verbum exposuimus in Dictionario feudistico.

Turpiter luserit.) Hæc attentatio pudicitiæ dicitur in l. attentari, 10. D. de iniur. Lombarda turpem lusum sic interpretatur, manum in sinum aut ad pectus eius mittere, vel ad alium locum vnde turpe esse potest. lib. Lomb. 2. tit. qualit. se quis defend. 54. l. si quis à modo. Et huc pertinet l. 1. D. de extraord. crimin. vbi agitur de solicitatoribus alienarum nuptiarum. item l. si qui adulterij, 34. C. de adult. de ijs qui ob adulterium proximitatis obtentu commissum grauius puniuntur. Item l. 1. C. de mul. quæ se prop. seru. iunx. & l. 1. C. ad senat. Claud.

Dominum vel dominam.) Hæc quinta vasalli spoliandi caussa est. lib. 3. tit. 2. §. 1.

Fratrem vel nepotem.) Parricidiũ vndecima caussa est: quæ commodiùs hoc loco exponitur, quam libr. 2. titul. 37. vbi non aliud fratricidium vindicari videtur, quàm quod totius hæreditatis obtinendæ caussa susceptum est.

Argumentum §. 2.

Propter alienationem libellariam maioris partis media, aut quamuis translationem dolo malo factam, aut casum vasalli sine hærede mortui, aut refutationem ab eo factam, feudum amittitur.

TEXTVS.

Aut si libellario nomine amplius medietate in feudum dederit: aut pro pignore plus medietate obligauerit, ita vt transactum permittat, vel dolo hoc egerit, amissione feudi multabitur. His omnibus casibus

feudum

feudum ad dominum reuertitur. Rursus si fidelis minus medietate libellario nomine feudum dederit, & sine hærede decesserit, & feudum ad dominum redierit, vel postquàm ad libellum dederit, vel pignori obligauerit, & domino refutauerit: tunc ille, qui ab eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

COMMENT.

Aut si libellario.) Vitium feudisticum: vt ius Lotharij tertij constitutione perspicuè abrogatum, tamen quasi otiosis obtrudatur. Licuit olim vasallis partem suã feudi & alienare & oppignerare: cum tamen ne plus dimidia parte alienaretur: quorum vtrumq; & Lotharij tertij & Friderici primi constitutione abrogatum est. lib. 2. tit. 52. §. 1. & titul. 55. §. 1.

In feudum dederit.) Rectißimè ab alijs emendatum est, MEDIETATE FEVDI. nam in feudum dare etiam totum fundum licebat.

Vt transactum permittat.) Legendum censeo, TRANSACTO ANNO: vt lib. 1. tit. 2. & titul. 11. nam pignus id demum prohibitum arbitror, quod plus anno tenebatur: ne vasallus fructibus feudi priuatus & se & equos tueri non posset.

Ab eo feudum recognoscere.) Huc illa quæstio pertinet: Si vasallus postquàm feudum suum alteri in feudũ dedit, à Patrono hæres institutus, & iam allodij & (vt nostri loquuntur) fundi dominantis dominus factus sit: vter vtri hominium debeat. nam pro posteriore vasallo pugnat, q qui in alterius locum succeßit, eodem quo ille iure vtitur. Atqui difficile est, vnum duas contrarias pſonas sustinere.

nere.l.quisquis, 6.C.de postulat.& l.accipientis, 15.D.de auct.tut. & qui furti vel iniuriarum actionem habet, eadem conueniri non potest.l.apud antiquos, 15. C.de furt. l.eum qui, 14.§.Iulianus, D.eod.l.sed si vnus, 17.§.si seruus, D. de iniur. Sed videamus, ne vel inanis hæc quæstio sit: cùm is qui hominium præstare grauatur, refutando & repudiando feudo liberetur.lib.2.titul.38. vel si ei locum esse placet, probabilius sit, dicere, consolidata proprietate feudum extinctum esse: sicuti de vsufructu traditur in l. 3. D.de vsufr. accresc.

Argumentum §. 3.

Agnatus inuestituræ præposteræ consentiens ius prælationis amittit.

TEXTVS.

Præterea si ille ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, consenserit eos inuestire, ad quos secundum rectum morem non pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet.

COMMENT.

Per successionem.) Duplex constitui species potest: Prima hoc modo: Titius infeudatus duos reliquit filios: primum, & secundum. Primo ex diuisione feudum obuenit. post relicto filio decessit. Si nepos hic ad quem feudi successio pertinet, consenserit patruum suum inuestiri: reuocare cessionem illam non poterit. Non enim hæc alienatio est, quæ iure feudistico interdicta est. lib.2.tit.52.§.1. sed refutatio, hoc est, cessio in vnum aliquem de stirpe primi inuestiti, quæ eodem iure permissa est. lib.4.tit.26.& tit.58. Sed hæc species nihil habet dubitationis. Potest igi

tur

tur hoc modo species constitui: Titius duos reliquit filios: primum & secundum: qui fundum inter se partiuntur. deinde primus duos suscepit filios: tertium & quartum. Ex quarto quintus natus est. Quintus cùm filium non haberet, secundo pro patruo suo feudi partem quam habebat, concessit: & (vt feudistico vtar verbo) refutauit: Tertio proximiori, eius nimirum patruo consentiente. Quæritur, an posteà pœnitentia ductus, iure propinquitatis repetere illam feudi partem possit. Respondetur, nullo modo posse. quippe cùm refutatio facta in agnatum valeat: & quamuis in remotiorem facta sit, tamen si propinquioris consensu facta est, valet. lib. 2. tit. 26. §. & tit. 39. §. 1.

Argumentum §. 4.

Alter è duobus fratribus ex diuisione, & sine inuestitura feudi partem adeptus, si maiorem eius portionem alienarit, ac sine hærede legitimo decesserit, Domino feudum aperit.

T E X T V S.

Item si fuerint duo fratres, & vnus inuestituram feudi acceperit: si posteà feudum cum fratre diuiserit, & ille qui feudi partem accepit, posteà plus medietate vendiderit, & sine hærede legitimo decesserit: feudum ad dominum reuertitur.

C O M M E N T.

Vid. obs. loc.) Sed qui scriptoris orationem vestigijs, & vt Græci dicunt, κατὰ πόδα sequetur, non aberrabit. duo sunt fratres primus & secundus: vnus tantum, nimirum primus, inuestituram feudi cuiusdam à Seniore accepit, & totius feudi accepit: quale exemplum profertur

tur.lib.2.tit.12.circa medium. Post, feudum illud quod primus solus obtinebat, cum fratre secundo diuisit, eiusq; dimidium ei cessit, atq; refutauit, quod etiam sine Senioris consensu fieri posse constat ex lib.2.ti.28. Quo loco præter scriptoris verba monendi sumus, secundum non optimo iure feudum habiturum: id est, non recto feudo fruiturum nisi à communi Seniore inuestitus sit. quoties enim vasallus mutatur, toties inuestituræ renouatio adhibenda est. lib.2.titul.32. ac nouus hic vasallus non primo vasallo quæsitus est, sed ipsi Seniori. Refutatio enim Seniorem retinet. atq; hoc nimirum fuit, quod proximo §. his verbis significatur.

Consen. eos inuest.) Nunc ad textum reuertamur: Hic secundus amplius dimidia parte suæ dimidiæ portionis alienauit: tum deinde decessit. Eo mortuo Senior alienatam partem quasi sibi commissam & apertam vindicat. nam pars alienata tantum committitur. lib.2.ti.38. frater superstes contra defendit ad se pertinere, quia iure veteri interdicta erat tantummodo alienatio maioris partis dimidia feudi concessi: vti superius dictum est hoc ipso tit. §. aut si. Itaq; negabat plus dimidia dimidiæ, esse plus dimidia totius. legem autem de dimidia totius intelligendam esse. disceptatio ex scripti & sententiæ contentione nascitur. feudista respondet, feudum ad dominum reuerti, pro qua scilicet parte alienatum est. quod consentaneum est cum lib.1.titul.21.§.2.in fi.& lib.2.titul.24.§. deniq;, vt feudum ob feloniam in dominum commissam, domino ac non fratri aut agnato committatur. Quod autem frater negabat plus illud parte dimidia ad legem non pertinere, nihil ei profuit: quia quod pro diuiso nostrum est, id non pars, sed totum est. l. recte dicimus, 25.& l. locus,

eius,60. D. de verb. signifi. Itaq; quæ pars secundo cesserat, non feudi pars, sed integrum feudum erat. Quod autem ascribitur.

Et sine legit. hæred. decess.) Id cuiusmodi sit, coniectura assequi non possum. Quid enim si filium secundus reliquerit? an iccirco minus feudum illud domino committetur? quod pugnat apertissimè cum lib. 2. tit. 31. vbi vasalli felonia damnati liberis feudum eripitur. Quare pro *Et sine* legendum potius putarem *Et si legitimo hærede decesserit*: quæ locutio vsitata est, cùm subaudiatur *Relicta*: nisi fortè pro *Et* reponamus *Aut*: vt sensus sit: Partem illam à toto distractam adeò totum feudum esse factum, vt iam feudi noui naturam propriam adepta sit, quòd decedente sine filijs vasallo Seniori committitur. lib. 3. tit. 1. & alijs locis innumeris.

Argumentum §. 5.

Feudum siue in curte, siue extra curtem si modò in hoc dominus districtum aliúmue honorem habeat, sine ipsius consensu, nulla ex parte vel alienari, vel obligari potest.

TEXTVS.

Item si quis feudum habuerit in curte domini sui; non poterit ipsum feudum in aliqua parte libellario nomine alicui sine consensu domini sui dare, vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit & dominus districtum habuerit vel alium honorem: et si alienauerit sine domini voluntate, iure ad dominum reuertitur.

COMMENT.

Feudum in curte.) Vitium absurditatis. Nam siue in curte,

curte, siue extra curtem sit, aliênari sine domini permissu non posse, sexcentis locis traditur lib.1.tit.13.tit.16.lib.3. tit.2.lib.2.tit.52.& tit.55.§.2.

Libellario nomine.) Feudi nomine dari posse multis locis traditur: etiam inuito & ignorante domino. quod tamen sublatum videtur Friderici constitutione: vt in disputatione docuimus.

Districtum habuerit.) Vitium eiusdem modi. Quid enim si districtum non habuerit? minúsne iccircò alienatio interdicta est? lib.3.tit.1.& lib.2.ti.55.

Episcopum vel abbatem vel abbatissam, vel dominum plebis feudum dare non posse. Titul.6.

Argumentum §. *1.*

Feudum rei Ecclesiasticæ dari à proceribus Ecclesię nisi antiqua consuetudo id patiatur, non potest.

TEXTVS.

Item si Episcopus vel abbas, vel abbatissa, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiecta sunt, & tituli vocantur: nullum habet vigorem secundum hoc, quod constitutum est à Papa Vrbano in sancta synodo: hoc est illud quod post eius decretum fuerit datum: quod autem antè datum fuerit firmiter permanere debet. Idem iuris est, si præpositus vel abbatissa, vel alia Ecclesiastica persona, quæ antiquitus non sit solita in feudum dare: scilicet vt quod dederit, de iure non valeat.

COMMENT.

Item si Episcopus.) Vel vnus hic locus apertè clamitat

tat, non vnum esse huius libri primi auctorem: sed esse rhapsodiam ex varijs feudistarum fragmentis suffarcinatam: nisi quis Gerardum Nigrum eiusmodi fuisse putet, vt quod primo capite scripserat, non meminisset in secundo.

Tituli vocantur.) Tituli sunt prædia clerico alicui propriè & peculiariter sic attributa vt ex eius nomine appellentur. Vnde Rub. nullus sine tit. ordin. dist. 70.

Post eius decretum.) Feuda instituta sunt, vt Reip. suæ copiæ constarent: hoc est, vt certus esset equitum numerus semper ad dubia Reipub. tempora paratus. Hac de caussa particula quædam Ecclesiasticorum prædiorum assignata militibus alendis fuerat, vt suo loco docuimus. cogebanturq́; Episcopi & Abbates vasallos alere, qui seruitia feudalia etiam militaria etiam Imperatori præstarent. vt in capit. extraord. §. vlti. Papa Vrbanus constituisse dicitur, ne deinceps cogerentur in titularibus prædijs ea onera sustinere. Locus indicatur in d. dist. 70. nullus sin. titul. Sed videamus ne commodiùs referatur ad c. seruitium, 18. q. 2. Seruitium quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ à tempore Gregorij VII. vsq; ad hoc tempus fecerũt, & nos concedimus. In reliquis quæ sequuntur manus adhibitas arbitror: ne quibus de seruitijs ageretur, intelligi posset. Seruitia autem intelligi militaria, perspicuè constat ex c. 1. Ext. de cens. descripto ex lib. leg. Franc. 1. cap. 85. Lambertus Schaffnaburg. in chron. anno. 1075. Heinrichus Spirensis Episcopus, cùm iam thesauros Ecclesiæ Spirensis penè omnes puerili leuitate dilapidasset, & prædia militibus suis in beneficium erogasset, in tantùm vt vix in dimidium annum sumptus ei ex reditibus Ecclesiæ ministrari possent, inopinata morte subtractus est. Theodoric.

Niem.libr.histor.II.cap.IIII. Clemens Antipapa multùm fauebat magnatibus, siue nobilibus: vnde petentibus ipsis terras, castra & dominia Ecclesiasticarum cathedralium & monasteriorum prò modico annuo censu ab ipsis soluendo, in feudum sine difficultate concessit.

Dominus plebis.) Hunc eundem esse arbitror, qui posterius appellatur præpositus: quod Ecclesiasticos prouentus à plebeis, hoc est à colonis & villicis exigit. De præposito diximus in dictionario.

Quæ antiquitus.) Non abrogat feuda omnia Ecclesiastica, quod neq; Germanicus Imperator, neq; Rex Langobardorum, aut Regibus exactis Reip. rectores tolerassent. Sed quia quæ iam constituta erant tollere non potuit, cauet ne deinceps ex prædijs Titularibus constituantur.

Argumentum §. 2.

In feudo ea lege dato, vt liberi masculi & fœminæ id habeant, masculus tamen fœminam excludit.

TEXTVS.

Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes masculi & fœminæ illud habere possint relicto masculo, vlterius fœminæ non admittũtur.

COMMENT.

Eo tenore.) Ea lege, conditione, pacto.

Relicto masculo. (Id est, superstite filio masculo, filia excluditur.

Non admittuntur.) Vitium feudisticum. vt pactum de admittendis ad hæreditatem feudi masculis & fœminis, superstitibus masculis, fœminis non prosit libr.1.titul.8. §.3. Contrà linguæ latinæ consuetudinem: in qua non

dubi-

dubium est, quin coniuncti sint, quos & nominum & rei cōplexus iūgit: vt ait l. triplici, 142. & l. sæpè 53. de verb. signif. & contra iuris ciuilis rationem: de qua in l. si ita quis, 66. l. Clemens, 81. l. Lucius 85. D. de hæred. instit neque obstat, quod dici solet, ius feudisticum ita comparatum esse, vt non pateat locus fœminæ donec masculus superest. libr. 2. tit. 17. §. 1. Nam si valet pactio vt filiæ cum filijs admittantur: aut latinè concipi formula non debuit, aut legibus latinæ orationis astringenda est. Cur autem non admittatur coniunctim, quæ seorsim admitti potest, ratio nulla videtur libr. 1. titu. 24. Deinde pugnant inter se nostri Andabatæ: nam in libr. 2. titul. 50. Itemq́ titu. 51. §. 3. perspicuè scribunt, aliud alijs in hac quæstione visum esse, nonnullis enim placere, vt neptes æquè ac nepotes admittantur. alijs verò, vt soli ex filia nepotes, filiabus exclusis, feudum auferunt. Eiusq́ discrepantiæ documentum extat apertissimum in cap. Extraord. §. 33. & §. sequenti: vbi feudum eo tenore datum, vt in eo succedant fœminæ sicut masculi: pariter ad filias & ad filios defertur. Sermonem, inquit, inuestituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in eiusmodi successione non fecimus. Quæ nam igitur ratio fuit, præceptum hoc nobis, tanquam certum aliquod oraculum, tradere? Minus obstat regula l. 3. D. si. cert. petat. vt in contrahēdo id quod agitur pro expresso habeatur. cui potest adiungi, l. talis, 40. §. vlt. D. de pact. Hic enim disertè filia expressa, & cum filio coniuncta est. vbi autem in verbis nulla ambiguitas est, voluntatis quæstio non admittitur. l. Ille aut ille, 25. D. de legat. 3. Aliud autē si dixisset, Masculi aut fœminæ. l. si is qui, 13. §. vlt. D. de reb. dub. vel Masculi & his deficientibus, fœminæ. vt lib. feud. 2. tit. 17.

Argumentum. §. 3.

Muto feudum adimitur: sed si magnum est datur ei vnde se tueri posit.

TEXTVS.

Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullo modo loquitur, sed si feudum fuerit magnum: quo ei ablato se exhibere non valeat, tantum ei relinqui debet, vnde se sustinere possit. Ex his omnibus casibus feudum amittitur & ad dominum reuertitur.

COMMENT.

Locus hic ex eorum numero est, quos repugnantes appellamus: vti patet ex lib.2.tit.36.

Retinere potest.) Cùm retinendi, non acquirẽdi verbo vsus sit: probabile est de paterno feudo hic agi: vt sentẽtia hæc sit: Cùm feuda militaris muneris obeundi caussa instituta sint, nulla ratio est ea mutis, aut surdis, aut cæcis attribui: cùm ij inter imbecilles numerentur. l.3. §. ignoscitur, D. de sen. Sillan. At si vasallus, qui ætatem in militia consumpsit, & bonam præposito suo operam nauauit, moriens filium mutum reliquerit: dubitari potest, an eius filio feudum sit relinquendum. verbum Retinere necessariò sic accipiendum est. Nam dubitare an ei, qui ob diuturnos militiæ labores surditatis aut cæcitatis vitio affectus est, aut in prælio membro aliquo debilitatus est, feudum sit adimendum: nimiæ importunitatis videatur. tametsi ex iure summo & acerbo, vbi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoq; deficiat. l. in omnibus, 68. D. de reg. iur: Sed humana est Papiniani sententia qui de furioso loquens, videndum esse ait ne languor animi damnum in bonis afferat. l. iusto, 44. §. eum qui, D. de vsurpat. Itaq; in speculo Saxonico art. 4. Si eueniat

(inquit

(inquit lex) vt puer surdus aut mutus, aut altero vel vtroque pede aut manu carens nascatur, talis iure ciuili existere hæres non potest: (legendum arbitror Potest sublata negatione, vt allodia iuris ciuilis nomine intelligantur) sed non iure feudali. Si autem feudum antequam huiusmodi impedimentum illi obuenisset, sit sortitus, propter super adueniens impedimentum, id quod iam acquisitum sibi habet, non amittit. quod similiter de leproso homine asserimus.

Retinere non potest.) Vitium feudisticum, vt mutus & surdus retinere paternum feudum non possit: quia (vt alibi scribunt) ipsum seruire non potest. lib. 2. ti. 36. At impubes non modò retinere paternum potest, verumetiam nouum accipere. lib. 2. titul. 26. quod idem etiam de muliere innumeris locis traditur.

Fuerit magnum.) Sunt, qui Paternum reponãt. Sed videamus, ne verbum Retinere, quo superius est vsus, satis ostendat de nullo alio hîc quæri, quàm de paterno. Magnum igitur sic interpretor, ita fructuosum, vt & nouus vasallus ali eius prouentu possit: & defuncti bene de Rep. meriti filio aliquid ad inopiam vitandam attribui. Hoc enim bene de Rep. meritorũ liberis deberi, ratio pietatis suadet.

Ad dominum reuertitur.) Qui tamen defuncti sui militis filio, si opulentum feudum est, partem fructuum ad vitam tolerandam attribuet. In contraria autem sententia fuisse Obertum & Gerardum, patet ex lib. 2. titul. 36. vnde perspicuum est huius primi libri auctorẽ Gerardum non fuisse.

De natura feudi. Tit. 7.

Argumentum.

Proprij feudi ea natura est, vt adimi sine vasalli culpa

non possit: improprium verò potest: nisi valuasinus aut in Romana expeditione fuerit, aut pro feudo pretium ei reddendum est. A quibusdam tamen eadem improprio natura tribuitur, quæ proprio.

TEXTVS.

Natura feudi hac est, vt si Princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, non potest eos deuestire sine culpa, id est, marchiones & comites, & ipsos, qui propriè hodie appellantur Capitanei. Idem est si inuestitura sit facta à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ, nisi fecerint hostem Romæ. tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus, vel nisi emerint feudum. tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem vsum. Moderni autem non ita subtiliter cernentes, dicunt idem obseruandum in minimis quod dictum est in maioribus valuasoribus.

COMMENT.

Si Princeps.) Imperator Germanicus in finibus Imperij: Aut Rex Langobardorum, dum illud Regnum stetit, in Gallia Cisalpina. Plerunque tamen Regis nomine Imperator significatur.

Capitaneos suos.) Duces, Comites, Marchiones. lib. 2. tit. 10.

Sine culpa.) Imperia, potestates, magistratus adimi sine crimine non possunt. In Gallia tamen magistratus à Rege cum hac formula mãdantur: Quãdiu nobis placebit. Conradi autem constitutio, quæ feuda sine crimine

adimi

adimi prohibet, disertè de medijs & infimis loquitur, non de primarijs. lib. 3. tit. 1. §. 1. & lib. 2. tit. 34. §. 2.

Idem est si.) *Qua de re nominatim ea Conradi constitutione cautum fuit.*

Propriè Capitanei.) *Rectißimè ab alijs demonstratum est, idq́ res ipsa loquitur, Impropriè corrigendum esse. nam cùm & pagensibus ac plebeijs praeessent: lib. 2. tit. 10. & verò equitum aliquot magistri, siue tribuni essent, factum est loquendi consuetudine, vt Capitaneorum eis nomen tribueretur. Sic in Friderici const. lib. Feud. 2. titu. 53. Duces autem, marchiones & comites, quinquaginta auri libras præstent: Capitanei quoq; & maiores valuasores viginti auri libris puniantur.*

A minoribus vel minimis.) *Feudum ab vtrisque constituitur: sed quia naturam retinet eandem, vnã tantùm eorum speciem constituimus cap. disput. 5.*

Non habita ratione culpæ.) *Id est, p patroni arbitrio.*

Fecerint hostem Romæ.) *Hostis apud scriptores barbaricos, pro exercitu ponitur: vt in Dictionario docuimus. Ergò facere hostem Romæ, est, Romam cum Imperatore, & Imperatorio comitatu proficisci: nimirum ad coronam Imperij de manibus Pontificis accipiendam: vt dixi libr. 1. titu. 1. §. 4. Et facere hostem est, esse apud exercitum.*

Mediolani autem.) *Idem scribitur lib. 1. tit. 1. §. vbi eius rei caussam exposuimus.*

De successione feudi. Tit. 8.

Argumentum. §. 1.

Feudum ad filios & ex ijs nepotes æqualiter & in stirpes remotis filiabus deuoluitur. N. De feudo testamenti nulla factio est. N. Feudum diuisionem non recipit, recipit tamen communionem; vt seruitus.

TEXTVS.

Sequitur de successione feudi videre. si quis igitur decesserit filijs & filiabus superstitibus: succedant tantum filij æqualiter vel nepotes ex filio loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

COMMENT.

Filij succedunt.) Vitium inculcationis li.1.tit.1.§.3. vt paterno feudo soli filij exclusis filiab. succedant. li.2.ti.11. Filiorum autem appellatione etiam emancipati continentur: primũ quia lex Lotharij & Conradi generaliter & indefinitè scripta est: deinde quia nulla iure feudistico emancipatorum differentia statuitur. postremò quia per nouellam Iustiniani ea differentia inter liberos sublata est.

Aequaliter.) Feudum ad filios æqualiter sine vlla ætatis prærogatiua transfertur. neque modo ad filios, verumetiam ad filiorum posteros, nisi hæreditas inter eos diuidatur. lib.2.tit.11.§.2. & tit.50. in fin.

Aequaliter.) Feuda primi ordinis indiuidua sunt: cæterorũ sunt diuidua. Sed quæri potest, an igitur ex vno vasallo plures domino agnascẽtur? Qua de re copiosè diximus in disput. cap.28.

Nepotes ex filio.) Lotharij instituto nepotes ex filio demortuo in aui feudum succedunt. d.titu.1.§.3. & lib.3. tit.4.§.3. Itaq; nepotes ex filia remouentur: quia nomen vasalli in filia intercidit. l. pronuntiatio, D. de verb. signif. Succedunt etiam nepotes ex filio demortuo vnà cum patruo: ex filio superstite, non succedunt: quamuis pater repudiet. argum. l.1.§. si nemo. D. ad Tertyll.

Ordinatione defuncti.) Obseruandũ est nullam de feudis testamenti factionem esse. Tacitus de morib. Germ

Hæredes.

Hæredes successoresq́; sui cuiq; liberi, & nullum testamentum. si liberi non sunt, proximus gradus in possessione: fratres, patrui, auunculi. Eius autem caussam rei duplicem esse arbitramur: primùm quia patronus perpetuam sibi beneficij auctoritatem retinet: vt cuicunq; de stirpe feudum obuenerit, is non parentem suum, sed patronum beneficij auctorem agnoscat. Ergo de ijs demum testari licet, quæ ad hæredem non aliunde, quàm ex testatoris, atq; adeo ex testamenti beneficio perueniunt. l. si arrogator, 22. D. de adopt. l. quia perinde, 42. & l. si patroni, 55. D. ad Trebell. l. sed & si sic, 6. §. 1. D. de leg. 3. l. pater filium, 14. D. ad leg. Falci. Altera caussa est, quia vetustißima Lotharij primi lege successorum omnium constitutionibus confirmata, sancitum est, ne feudum alienari ius sit. Constat autem alienationis nomine legatum contineri. l. dotalem, 16. D. de testa. mil. l. 1. §. 1. D. si quis in fraud. patr. vt autem legare; sic nec mortis caussa donare poterit. l. filius, 7. §. prai. D. de donat. nam alienationis nomine tum legatum, tum fideicommissum continetur. l. & fideicommissum, 87. D. de legat. 3. Atq; hanc regulam valere arbitror etiam si patronus liberam testamenti factionem vasallo dederit. l. Paulus, 47. §. patroni, D. de bon. liber. nisi fortè Princeps eam dedisset. l. 3. §. 1. D. eod. Sed quæri potest, an non liceat patri plures habenti filios vni feudum aßignare? Quod equidem non arbitror. nam cùm hoc loco regulam feudista posuisset, vt filij æqualiter succederent, mox intulit, nullum ordinationi testamentariæ locum relinqui: nimirum quæ illi iuri de partium æqualitate contraria sit. eoq́; pertinet. l. vt iurisiurandi, 7. §. vltim. D. de oper. lib. Neq; obstat, l. aßignare, 7. D. de aßign. lib. vbi aßignatio liberti neq; quasi legatum, neq; quasi fideicommissum

missum percipitur: quasi videlicet testamentaria dispositio non censeatur. quæ regula neq; dispositione inter viuos neq; mortis caussa infringi potest. Nihilomagis obstat, §. omnes, infrà lib. 2. ti. 26. vbi feudum ex diuisione ad vnum peruenire potest. Licet enim patri suam hæreditatem ita inter filios diuidere ex l. vltim. C. fam. ercisc. vt vni tantùm feudum attribuat. Quia non quasi testatoris illa dispositio est: sed quasi fratrum inter se voluntaria conuentio, & pactio, quibus inter se refutare licet. Minus obstat l. filiusfam. 114. §. cùm pater, D. de leg. 1. vbi qui pater fundum extra familiam alienari prohibitum vni filiorum legat, eum in familia reliquisse intelligitur: quia præter regulam, quæ vetat extra familiam alienari, est & altera quæ vetat partes inæquales fieri.

Argumentum. §. 2.

Frater percipere ius succeßionis non potest, ac nec agnatus agnato ad gradum vsque septimum.

TEXTVS.

Hoc quoq; obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi, vel fecerit inuestiri filiam suam: si moriatur sine hærede masculo, nihilominus reuertitur ad me. & olim obseruabatur vsq; ad quartum gradum tantùm secundum quosdam, hoc ideo, quia posteà non vocatur feudum paternum. Alij autem dicunt vsq; ad septimum gradum.

COMMENT.

Inuestiri filiam.) Feudum paternum vsq; adeo generi posterisq; addictum est, vt vasallus id sine patroni

permissu

permissu & agnatorum (si quos ex eadem inuestiti parentis stirpe prognatos habet) adiuncto consensu alienari non possit: ac ne in filiam quidem suam inuestituram conferre. lib. 2. tit. 39. §. 1.

Usq; ad quartum gradum.) *Notandum vitium natum ex peruersa graduum numeratione, vt docuimus lib. 1. titul. 1. §. hoc quoq;.*

Argumentum §. 3.

Filiæ in feudum, nisi vel inuestitæ fuerint, vel ea inuestitura paternę lex fuerit, non succedunt. Similiter inter agnatos, nisi nominatim ita conuenerit, nulla feudalis successio est.

TEXTVS.

Filia verò non succedit in feudo nisi inuestitura fuerit facta in patre, vt filij & filiæ succedant in feudum, tunc enim succedit filia filijs non extantibus, vel nisi inuestitæ fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo, quod habuit initium tantum à fratribus, non succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, siue duabus inuestituris: nisi hoc fuerit dictum expressim, vt alter alteri succedat.

COMMENT.

In patre.) *Id est, nisi in patris inuestitura pactio huiusmodi adhibita sit.*

Filijs non extantibus.) *Vitium feudisticum: de quo dixi lib. 1. tit. 6. §. 2.*

Inuestitæ fuerint.) *Noui feudi nouo beneficio affectæ. Vitium feudisticum duplex. Prius, vt prædia militaria mulieribus attribui liceat. de quo disput. cap. 11.*

Alterum

Alterum vt filia de nouo inuestita successione feudum obtinere dicatur. nam cùm ita loquitur, filia non succedit, nisi fortè inuestita sit: pugnantia loquitur. Repugnant enim ex paterna hæreditate, & ex nouo patroni beneficio feudum obtinere. Filia deniq; quamuis ex pacto patri succedat, à patrono tamen inuestienda est. lib. 2. ti. 13.

Unus alteri.) De feudo fraterno, eiusq; iure & successione planiùs hoc ipso libro differitur. tit. 20. & nos exposuimus cap. Disput. 17.

Qui successores teneantur. Titul. 9.

Argumentum.

Ex inuestitura feudi alieni, quod accipientis morte finitur, sub conditione, aut in diem, aut tempus mortis primi vasalli alteri facta, hæres inuestitoris hæredi inuestiti tenetur. At hæres clerici si clericus ante primi mortem, conditionémue incertam decesserit, non tenetur.

T E X T V S.

Si quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si quis fuerit inuestitus sub conditione aliqua vel tẽpore, quo nullus erat inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus: inuestitor & inuestitoris hæredes tenentur inuestito, vel hæredi eius veniente tempore, vel conditione: licet alij dicant, si moriatur inuestitus, antequam tenens feudum, vel ante conditionem existentem, vel ante tempus, quod hæredes eius non debeant inuestiri. nam si quis fuerit inuestitus purè de alieno feudo, non valet habita inuestitura. Hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. Tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel conditio,

ditio, vel tempus existat, non obligatur successor illius, & hoc probatur per legem Lotharij de precarijs, & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem non habent.

COMMENT.

Si quis.) Vitium inculcationis lib. 1. ti. 3.

De alieno feudo.) De feudo prius alteri constituto.

Post mortem eius.) Prioris vasalli.

Licet alij dicant.) Vt Placentin. lib. 1. ti. 27. §. 2.

Legem Lotharij.) Quæ extat in Lombarda sub tit. Quando liceat Rectoribus ecclesiarum acta antecessorum suorum rescindere, lib. 2. tit. 10. vnde alij indicarunt sumptum esse cap. 2. de precar. & capit. de precarijs, 10. q. 2. At in legibus Astulphi Langobardorum Regis, quæ extat, in volumine legum Barbaricarum titulus quidem extat: verba autem illius legis non extant.

De precarijs.) De quibus in Dictionario dictum est.

Successionem non habent.) Idem traditur lib. 1. ti. 27. §. 2. Quod meo iudicio potest non modò de improprijs feudis intelligi, verùm etiam de proprijs: quorum hæres nullus speratur. Quæ verò successionem habent, transferri in alterum non possunt. lib. 1. ti. 22. §. 2. lib. 3. ti. 1. §. 4.

De contentione inter dominum & fidelem de inuestitura feudi. Titul. 10.

Argumentum.

Inter dominum & vasallum pares curiæ de inuestitura iudicant. deficienteq; probatione possessor cum 12. sacramentalibus iurat: sed si vasallus, auctor gastaldus custósue sit, solus dominus iurat.

TEXTVS.

TEXTVS.

Si contentio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi per pares curiæ dirimatur. Alij enim testes, etsi idonei sint, admittendi non sunt: inopia tamen probationum dirimatur per religionem clientuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramentalibus secundum quosdam. Cæterùm si dominus possideat: etiam per suum iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur: hoc ita nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini: tunc enim tantùm suæ, id est domini religioni statur: nisi habeat testes pares idoneos: nam aliquando malignando multa bona offeruntur domino hoc modo: & hoc colligitur per legem quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis in Lombarda. Idem dicendum est de guardia.

COMMENT.

Per pares.) Vitium ambiguitatis. Nam eadem de re aliter Lotharius, aliter Conradus, aliter Fridericus, aliter Feudistæ statuerunt: vti docuimus in disputat. cap. de iudic. feudal.

Admittendi non sunt.) Vitium repugnantiæ. Ambigitur enim, an absentibus paribus adhiberi extranei testes possint. lib. 1. tit. 26. §. 1. & lib. 2. ti. 2. & lib. 2. ti. 36. §. 1.

Religionem clientuli.) Vitium repugnantiæ de quo diximus cap. disput. de form. probat.

Si dominus possideat.) Vitium absurditatis. Vt cùm quis inuestitum se contendit, & sine probatione contendit, posidenti domino iusiurandum deferatur. vulg. l. 4. C. de edend. l. asseueratio, 10. C. de non num. pec. Quod autem index quibusdam in caussis pro suo iure iusiurandum

dum defert, id tum demum locum habet, cùm inchoata probatio est: cui supplementum ex iuramento quæritur. l. admonendi, 31. D. de iureiurand. l. 3. C. de reb. credit.

Malignando.) Similiter in l. 1. D. de offic. proc. Cæsar. Si rem Cæsaris procurator eius quasi rem propriam tradat, non puto eum dominium transferre. tunc enim transfert, cùm negotium Cæsaris gerens, consensu ipsius tradit. deniq; si venditionis vel donationis caussa quid agat, nihil agit. non enim alienare ei rem Cæsaris, sed diligenter gerere commissum est.

In Lombarda.) Lib. 2. tit. 17. In qua Rex Lotharius vetat, ne gastaldi principis sibi rem vllam sine ipsius veniæ & permissu titulo donationis acquirant. si quid acquisierint, vt id principi quæsitum sit. Legis ratio perspicua est: ne de corio alieno liberales, ex principis bonis aliorum in se beneuolentiam alliciant: nam species furti est, ex alieno largiri, & beneficijs debitorem sibi acquirere. l. si pignore, 54. §. 1. D. de furt.

De pignori dato feudo quid iuris sit. Titul. II.

Argumentum.

Inuestitura pignoris per pares probanda est. Guardię autem & Gastaldiæ feuda post annum domino volenti acquiruntur.

TEXTVS.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se inuestitum esse: non credatur suo iuramento, sed testibus idoneis paribus domus, vel curiæ. Insuper sciendum est feudum guardiæ & gastaldiæ quacunque hora vult, auferri posse à domino, scilicet post annum.

COMMENT.

De pignore.) Vitium repugnantiæ, cum lib. 1. ti. 28. vbi statuitur, vt possessori vel iurandi vel referendi detur electio. Casus autem est, cùm dominus, cui miles pecuniam credidit, suum ei allodium pignori obligauit: miles autem se posteà de illo inuestitum asserit. vt lib. 2. tit. 33. Consentit tamen cum lib. 1. ti. 2.

Quacunq; hora.) Feuda guardiæ & gastaldiæ, quæ non perpetuo iure, sed annui beneficij caussa dantur, iure feudorum non censentur. lib. 1. tit. 1. §. 4.

De contentione inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti. Titul. 12.

Argumentum.

Qui fratris defuncti portionem quasi paterni feudi vindicat, de patris inuestitura iurat. si nihil possideat, probatione deficiente dominus iurat. Ipse verò, siue paternum probet, siue eo possidente dominus non probet, caussam obtinet.

TEXTVS.

Si contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti dicendo paternum esse, & sic me debere succedere, ille verò minimè tanquam habuerim partem meam, siue possideo, siue alienaui, dabitur iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi: nec mihi nec domino dabitur iusiurandum, nisi propter supradictam rationem domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudum amittam. Si tamen vasallus poterit probare paternum fuisse: siue possideat,

siue non, obtinebit: alioquin nisi probet paternum fuisse, vel nisi possideat, dominus obtinebit.

COMMENT.

Partem meam.) Dominus enim contendebat se duobus idem feudum communiter dedisse.

Licet non possideam.) Regula iuris feudistici vt possidenti defensio detur lib.1. titu.4. §.1. & lib.2. tit.58. §.4. adeo vera est, vt etiam in eo qui ex parte tantùm possidet, seruetur. lib.1. tit. 4. §.2. vt hoc casu frater superstes suam partem possidebat: defuncti fratris non possidebat.

Alienari.) Patrem defuncti fratris. nam suæ partis necesse est superstitem possessorem esse.

Nec domino.) Quia neuter alienatam partē possidet.

Supradictam rationem.) Superiori tit. Nā aliquandò multa bona auferuntur domino &c. Ergo ne pars illa à fratre superstite alienata domino pareat, ipsi domino quamuis non possidenti iusiurandum deferetur.

Propter hoc.) Notandus locus. Significat enim ius, quo sancitum est, vt vasallus sine domini permissione feudum alienans eo multetur. lib.3. ti.1. & ti.5. & tit.7. Statuit igitur vt propter partem alienatam altera pars non amittatur. quia qui in alterius locum succedit iustam ignorantiæ causam habet.

De alienatione feudi. *Titu.* 13.

Argumentum.

Vasallus quamuis feudi partem rectè domini voluntate alienat: sine domini voluntate, dimidium suę partis rectè priuato alienat: ecclesiæ non rectè: fratri verò vel nepoti rectè per libellum alienat.

TEXTVS.

Si clientulus voluerit partem sui feudi alienare, id est medium, sine domini voluntate: poterit hoc facere, vlterius progredi non potest, secundum iustum & verum vsum: Alioqui & feudum amittit & non valebit quod factum est. Quod dictum est alienare, intelligas de libello. Huic consuetudini derogatum est per legem Lotharij. Mediolanenses verò irrationabiliter considerantes dicunt clientulum etiam alienare posse in totum, & sine domini voluntate: Inde potest præsumi si clientulus fecerit libellum in perpetuum de feudo suo alicui ecclesiæ, non valere: ideo scilicet, quia nunquam reuersurum sit ad dominum, cùm ecclesia non desinat esse hæres: quod obseruandum est, & in priuato ex natura perpetui libelli. Sed diuersum obseruatur in ecclesia, quàm in priuato. Ecclesia enim cultrix & auctrix iustitiæ non patitur contra iustitiam aliquid fieri in se vel in alterum: priuatus verò sæpe obuiat iustitiæ. Et si clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate feudi, sine domini voluntate: eo mortuo sine legitimo hærede masculo (quod verbum ita intelligendum est in feudo, id est, sine filio masculo) reuertitur feudum ad dominum. Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit: stabilis permaneat alienatio: fratri verò vel nepoti per libellum facta alienatio etiam sine voluntate domini.

COMMENT.

Id est, medium.) Quoniam primi Lotharij constitutio vetabat totum feudū alienari, li. 1. ti. 21. §. 2. propterea inductum ius est à feudistis, vt medium alienare liceret.

De libello.) Id est, Etiam de libello: vt non modò vendere, & donare non liceat, sed ne per libellum quidem aliena-

alienare. Nam cùm pretium nullum detur, sed tantum pensio annua exigua: lib. 2. titu. 9. propterea propriè Alienatio non videbatur.

Per legem Lotharij.) Lib. 2. titu. 52. qua vetat vllam feudi militaris partem vllo titulo à militibus sine seniorum permissu alienari. Quod confirmatur Friderici constitutione lib. 2. tit. 55. §. 1.

Cùm Ecclesia.) Locus hic perspicuè ostendit, libellarij contractus hanc esse conditionē, vt prædium detur fruendum colono, & ipsius posteris: ac proindè stirpe ipsius extincta continuò ad auctorem reuertatur. atque ideo cum Ecclesia, corpus, collegium sit immortale. l. an vsusfr. 56. D. de vsuf. feudum Ecclesiæ dari in libellum non potest. nunquam enim, inquit, reuersurum esset ad Dominum: cùm Ecclesia non desinat esse hæres.

Ex natura perpetui libelli.) Id est, ex pacto in libellario contractu adhibito, vt non modo coloni posteris, sed etiam quibusuis alijs successoribus qui de ipsius familia non erunt, frui prædio dato liceat.

Verbum ita intelligendum.) Hæredis nomine propriè in iure feudistico filius intelligitur, lib. 2. tit. 34.

Reuertitur feudum.) Quia perempto iure auctoris, pimitur ius successoris: vt alio loco docuimus. li. 2. ti. 9. §. 2.

Fratri vel nepoti.) Nepotem hoc loco pro fratris filio posuit. vt lib. 1. titul. 5. §. 1. Hæc est refutatio, de qua copiosè in disputatione diximus

De feudo Marchiæ, vel Ducatus, vel Comitatus. Tit. 14.

Argumentum. §. 1.

Regale feudum iure ad hæredes non transit, consuetudine tamen transmittitur.

TEXTVS.

Item in feudo comitatus, vel marchiæ, vel aliarum dignitatum, non est successio secundum rationabilem vsum: sed hodiè hoc est vsurpatum. De marchia, vel Ducatu, vel Comitatu vel aliqua regali dignitate si quis inuestitus fuerit per beneficium ab Imperatore, ille tantùm debet habere. Hæres enim non succedit vllo modo, nisi ab Imperatore per inuestituram acquisierit.

COMMENT.

Item in feudo.) Vitiosè auulsus hic §. ab hoc titulo fuerat: quem suum locum parua mutatione adhibita reposuimus.

Regali dignitate.) Qualia præter hæc sunt opima sacerdotia, quæ ab ipso Rege conferũtur. li. 4. ti. 40. §. 3. quapropter Regalia nominantur: vt ostendimus capit. disput. 7.

Hodie est vsurpatum.) Periculosa ratio, vt ius per vsurpationem quæratur. l. iniuriarum, 13. §. vlt. D. de iniur.

Hæres enim.) Regale feudum soli inuestito, non etiam ipsius generi posterisq; conceditur. Sic Principum beneficia personis data cum personis extingui dicuntur. l. 3. D. de censib. Ius hoc sumptum videtur ex eo, quòd lex Conradi quæ nepotes ad successionem admittit, nominatim scripta est de maioribus & minoribus valuasoribus lib. 3. titu. 4. §. 4.

Nisi inuestituram.) Mendosè: cùm etiam si essent hæreditaria, tamen in successore inuestitura requireretur. lib. 2. tit. 3. & lib. 2. tit. 32. & tit. 24. & tit. 55. §. 3.

Argumentum §. 2.

In quouis feudo & filij & ex ijs nepotes succedunt: & vna stirpe deficiente altera statim admittitur.

TEXTVS

TEXTVS.

Si Capitanei, vel valuasores maiores, vel minores inuestiti fuerint de beneficio, filij vel nepotes ex parte filiorum succedunt. Si verò vnus ex ijs filijs vel nepotibus sine descendentibus masculini sexus hæredib. mortuus fuerit: prædicti fratres vel nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis.

COMMENT.

Filij vel nepotes.) Vitium inculcationis.lib.1.titu.1.§.2.& tit.8.§.1.

Ex parte filiorum.) Non filiarum. quia feudum datum generi & posteris ad eos, qui ex fœminis prognati sunt, qui familiæ nomen amiserunt, non pertinet. l.1.D.de iur.immunit.& lib.2.tit.11.

Fratres vel nepotes.) Locus hic à nobis explicatus est, lib.1.titul.1.§.2.vbi demonstratum est feudum à nepote in alterum nepotem transferri. Nam feudum generi posterisq; datum, vna stirpe extincta, confestim ad alterā trāsfertur.lib.2.titu.50.Sempronius feudali beneficio affectus est. Is duos reliquit filios primum & secundum.primo feudum ex diuisione obtigit. deinde illorum vterq; longam posterorum seriem reliquit. Simulatq; primi series desinet (desinit autem etiam familiæ nomine extincto, quod per fœminas accidit) continuò alterius stirpis masculi nomen familiæ retinentes graduum ordine seruato feudum arripiunt. Ea deficiēte feudum ad dominum reuertitur. lib.2.tit.11.

Patris vel aui.) Hoc significat: Non ideò feudum ascendit: contra suam naturam, de qua in lib.2.tit.50.non

enim originem, quæ in Sempronij persona reperitur transcēdit: sed ab eius capit. in stirpes ex eo enatas deuoluitur.

In consobrinis.) *Atqui consobrinos modò posuerat, duos nepotes ex duobus filijs. legendum igitur arbitror, Sobrinos: vt idem significetur, quod iam dictum est lib. 1. tit. 1. §. 3. & tit. 8. vsq; in septimum, aut infinitum hæreditatem deuolui.*

Argumentum. §. 3.

In feudo nouo, neq; frater fratri, neq; filia patri iure succedit.

TEXTVS.

Si duo fratres simul inuestiti fuerint, de beneficio nouo, & non de paterno: si vnus eorum sine descendentibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedet, non frater, nisi pactum fuerit, in inuestitura quod frater fratri succedat. Per pactum enim frater succedit, non dominus. Et quod diximus de fratribus, vt vnus alij succedat per pactum: Idem dicendum est de filiabus, si hoc pactum conciliet. & sic per pactum filiæ succedunt.

COMMENT.

De paterno.) *Paternū voco (inquit feudista) quicūq; de superioribus illud acquisierit. lib. 2. titu. 50.*

Non frater.) *Feudum enim inuestito, eiusq; posteris conceditur. quo in numero frater non est. lib. 5. tit. 1. §. 3.*

Si duo fratres.) *Vitium inculcationis. lib. 1. tit. 1. §. 2. & infrà tit. 20.*

Pactum conciliet.) *Ex pacto, feudi fraterni successio inducitur. lib. 1. tit. 20.*

De filiabus.) *Vt filia patri ex inuestitura paterna pacto succedat. lib. 1. titu. 1. §. 3.*

Iuri

Iuri vel naturæ.) Qua de re satis copiosè dictum est cap. Disput. de pactis feudal.

Per pactum filiæ succedunt.) Vitium inculcationis. Nam etiam hoc idem totidem verbis hoc eodem 1. libr. dictum est. titul. 1. & titul. 8. §. 1. vt mihi verisimile non videatur, vnum & eundem huius primi libri auctorem fuisse.

An maritus succedat uxori in beneficio. Tit. 15.

Argumentum.

Maritus vxori in feudo non succedit. Filius matri ex bono & æquo succedit.

TEXTVS.

Si fœmina habens beneficium, & maritum moriatur: nullo modo succedit in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. Et si ipsa fœmina filios dimiserit: dicunt quidam filios non debere succedere in beneficium matris nisi specialiter sit dictum, vel inuestiti fuerint: quia secundum vsum regni ad beneficium vocantur paternum, & non maternum. Sed secundum æquitatem dicamus, filios debere succedere. Hoc dicimus de Capitaneis & de maioribus valuasoribus, & de minoribus. De minimis autem & de iis qui beneficium tenent à minoribus valuasoribus sic seruetur, sicut inferius dicemus.

COMMENT.

Nullo modo maritus.) Maritus in vxoris feudo quãuis ei in dotem datum fuerit, non succedit. lib. 2. tit. 13.

Maritus inuestitus.) Sed quid opus fuit istud, in quo dubitandi caussa nulla est, tradere? vasalla sine liberis mortua feudum ad dominum reuersum, posse vel ipsius fœminæ

marito, vel cuiuis alienißimo in feudum ab ipso domino attribui? Nisi fortè de veteri feudo hîc agatur, & hoc loco significet, permissum esse domino post vasalli mortem feudum stirpi vasalli primi quæ virilis sexus est debitum eripere, & in maritum transferre: item vt in lib. 1. tit. 24. permisit in filiam transferre.

Paternum, non maternum.) *Ineptia feudistica. Nam si Regni iure feuda mulieribus conceditur, vt tam multis horum librorum locis inculcatur: quidni feudum ab illis relictum æquè maternum dicetur, vt à viris paternum? Nam fœminas, & nouis patronorum beneficijs infeudari, & ex parentum pacto feudi hæredes esse posse: locis innumeris traditur. Rectiùs igitur & commodiùs ita rationem exposuisset: Quia lex Imperatoris quæ filios & nepotes ad feudorum successionem contra maiorum instituta & mores admisit, nominatim de patribus loquitur. lib. 1. tit. 1. §. 1. & tit. 20. & lib. 3. & titu. 1. §. 3. Neq; tamen satis hæc idonea ratio videtur: cùm Imperatoris beneficiū quo iubet feuda constituta etiam ad filios posterosq; virilis sexus pertinere, facilè ad feuda quoq; muliebria producendū intelligatur. ex vulg. l. vlt. D. illo tit. & l. Mela, 14. D. de alim. & cib. legat. vt Principis beneficium latißimè interpretetur. Et huc pertinet l. tutela, 16. D. de tutel.*

Secundum æquitatem.) *Quasi ratio iuris esset, vt personale beneficium cum persona extingueretur. l. 1. D. de const. princip. l. 3. in fi. D. quib. mod. vsuf. amitt. l. 3. & l. 4. §. quanquam, D. de censibus. Casum autem quo matri filij succedunt. videre licet in libr. 2. tit. 26. §. mulier.*

De feudis datis minimis valuasoribus quid iuris sit.
Tit. 16.

Argu-

Argumentum.

Valuasinicum adimi pro voluntate potest: reddi tamen pretium si quod datum est oportet.

T E X T V S.

Si minores valuasores beneficium tollere voluerint minimis valuasoribus: licet eis facere, excepto si beneficium vendiderint eis. Si verò pretium de beneficio acceperint: tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

C O M M E N T.

Licet eis facere.) Vitium inculcationis. lib. 1. tit. 7. vbi hoc ipsum traditur: feudum quod à minore valuasore in minimum confertur, non propriè feudum, sed feudastrum dici: nam iure feudi non censeri: id est, propriam feudi naturam & conditionem non habere. Propria autem feudi natura est, vt non nisi per iudicium auferri possit. lib. 3. tit. 1. & li. 2. & ti. 52. §. 1.

Excepto.) Vitium præteritionis. Duplex enim alio loco exceptio traditur lib. 1. tit. 7.

Pretium acceperint.) Vitium hoc notatum est tit. 1. in fin. vt feudum pretio constitui possit.

Quibus modis feudum amittatur. Titul. 17.

Argumentum.

Ob dominum in prælio desertũ, adulterium cum ipsius vxore, arcanum enuntiatum, vim domino illatam, feudum amittitur.

T E X T V S.

Si capitanei vel maiores valuasores, qui hodie vocantur capitanei, licet impropriè vocentur minores,

seniores in bello dimiserint: vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint: si valuasores seniorum vxores adulterauerint, si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint: beneficio carere debent.

COMMENT.

Vocantur capitanei.) Quod in Dictionario expositum est.

In bello dimiserint.) Plenius dicendum fuit: In bello campestri. vt lib. 1. tit. 5. §. 1. Et vitium est inculcationis, vnde huius primi auctorum libri multitudo & varietas arguitur.

Credentiam manifestauerint.) Quam decimamseptimam multandi vasalli caussam posuimus cap. disput. vbi in sequentium caussarum testimonia protulimus. Sic iure ciuili qui consilia hostibus renuntiant capite puniuntur. l. si quis, 38. §. 1. D. de pœn. l. omne, 6. D. de re milit.

Apud quem uel quos controuersia definiatur.
Titul. 18.

Argumentum §. 1.

Lis de feudo primario, per Imperatorem: de secundario, per pares, iudicémue curtis disceptatur.

TEXTVS.

Si contentio fuerit de beneficio inter Capitaneos, coram imperatore definiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuasores, & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per iudicem curtis.

COMMENT.

Coram

Coram Imperatore.) *Lis inter primi ordinis vasallos, velut inter Duces, Comites, Marchiones, Imperatoris iudicio disceptatur, sed non ex lege Conradi: vt traditur lib. 2. tit. 34.*

Iudicem curtis.) *Vitium repugnantiæ. Nam Conradus statuit, vt missus Regius in parium locum caussam disceptet. lib. 3. tit. 1. §. 2.*

Argumentum §. 2.

Qui feudum sine domini consensu alienat, eo multatur.

T E X T V S.

Si aliquis de Capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minoribus suum beneficium siue totum, siue partem alienauerit, & ipse vel hæres eius sine hærede decesserit: quia beneficium senioribus aperitur, totum quod fecit reuocari debet.

C O M M E N T.

Si aliquis.) *Vitium inculcationis. lib. 1. tit. 5. §. 2. & titul. 13. ex quo vitio diuersus huius ab illo loci auctor arguitur.*

Constitutiones feudales Dom. Lotharij Imp. quas ante ianuam B. Petri in ciuitate Romana condidit obseruandas. Titul. 19.

Argumentum §. 1.

De succesione vasallorum ex superioribus legibus: de delictis, ex Lotharij lege iudicandum est.

T E X T V S.

Si quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit, vt constitutum habemus, obseruetur

de beneficio, & successione & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vna de his nominatis culpis: vt habemus incertum, obseruetur per constitutionem domini Lotharij Imperatoris quæ est constituta tempore Eugenij Papæ ante ianuam beatiss. Petri Apostoli in ciuitate Romana per laudamentum sapientum Papiæ, atque Mediolani, Mantuæ, Veronæ, quæ Brennona (aliàs Hibernus vocatur:) & Parmæ, Lucæ, & Pisæ, & Syponti, & Marchionum atq; Ducum, vel Capitaneorum atq; Valuasorum maiorum.

COMMENT.

Vt constitutum.) De qua constitutione nondū mentio vlla toto hoc libro, vel minima facta est.

Inculpatus.) Insimulatus, reus factus.

Nominatis culpis.) Certum tamen earum numerum non esse, Obertus scribit lib. 2. tit. 23. & tit. 24. §. 3.

Eugenij Papæ.) Placet scriptura neq; quicquam mutandum arbitror. Nam auctores harum historiarum omnes scribunt, anno DCCCXXII. quo tempore Papa Eugenius II. regnauit, Lotharium qui aliquanto post Imperator eius nominis primus fuit, à Ludouico patre imperij consortem factum fuisse: & Romā certis de caussis profectum. Platina in Eugenio 2. Eugenius secundus (inquit) patria Romanus, Pontifex creatus est, eo tempore, quo Lotharius in Italiam veniens magistratum delegit, qui populo Rom. ius diceret. Iacob. Vuympfelichius cap. 11. Ludouicus Pius filium suum primogenitum Lotharium imperij socium sibi delegit, in conuentu apud Aquisgranum habito, misitq; D. Pontificem Paschalem (hic Eugenij præcessor fuit) à quo in basilica Petri inunctus Augustus

gustus appellatur. Blondus decad. 2. lib. 2. Concordi populi fauore creatus est Eugenius II. Id cum esset imperatori Ludouico apud compendium Galliæ oppidum agenti nuntiatum, Lotharium Regem in Italiam misit. Præterea huius Lotharij primi leges cum patris Ludouici scriptas videmus in lib. 2. & lib. 3. & lib. 4. leg. Francic. Denique ne cui fortè in mentem veniat Lotharium hunc esse certum qui trecentis post annis imperauit, & auctor fuit constitutionis lib. 2. tit. 52. extat huius eiusdem primi constitutio in Lombard. lib. 3. tit. 10. cum hac eadem inscriptione dominus Lotharius addidit ad limen beati Petri Apostoli, iuxta ciuitatem Romanam tempore Eugenij Papæ de Pontificibus hæc capitula, &c. Fuit autem posteà Lotharius III. anno MCXXVII. cuius extat constitutio lib. 2. titul. 52. Ex cuius anni ratione rectè subscripta: sed vitiosa inscriptione ad Papam Eugenium: vt Carolus Molinæus rectissimè animaduertit & docuit in consuet. Parisiens. amplius trecentos annos inter primum & tertium interfluxisse.

Imp. Lotharius Eugenio Papæ & vniuerso populo.

Argumentum §. 2.

Paterni feudi hæreditas mortuo ante patrem filio, nepoti defertur: quo & ipso sine liberis mortuo ad superstitem filium feudum reuertitur.

TEXTVS.

Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit: in beneficium aui in patris vicem succedat. Et si hic deest, & fratrem reliquerit: in beneficium patris ipse succedat: etsi filius fratris mortuus

nuus fuerit: frater patris in beneficium aui defuncti succedat.

COMMENT.

Si quis.) Hæc Lotharij constitutio diligenter notanda est: quippe quæ eandem in iure feudistico auctoritatem obtinet, quam in ciuili Edicti, aut Senatusconf. aut legis verba.

In patris vicem.) Vasallo mortuo, prima caussa est filiorum: si filij non extent, tum nepotes ex ijs admittentur, quod iuri ciuili consentaneum est.

Si hæredem & fratrem.) Mendum apertissimum, quod tamen ab alijs iam vetusti codicis auctoritate sic correctum est: Si hic deest. Hic autem, Nepos videlicet intelligitur.

Fratrem reliquerit.) Quis nisi miles? quem enim alium hæc oratio ferre potest?

In beneficium patris.) Id est, si Lucij militis pater feudum iam constitutum habuerat, quod ad militem ex hæreditatis diuisione peruenerat, mortuo sine liberis milite, frater ipsius militis Marcius in patris communis feudum succedet. Cautè dixit Patris. nam si Lucius primus de feudo inuestitus fuisset, Marcus eius frater non succederet. Iure nanque feudistico nulla in feudis fraterna hæreditas est. lib. 1. tit. 8. §. 3. & lib. 2. tit. 50. Deniq; contendo loci huius sententiam eandem esse omnino, quæ est alterius, totidem prope verbis expressa in Conradi constitutione: lib. 3. tit. 4. §. 3. Si fortè auiaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, beneficium, quod patris sui fuit, habeat.

Filius fratris.) Alia caussa constitutio. Sempronio feudum datum est. Is duos habuit filios, primum & secundum.

cundum. Primo ex diuisione feudum obtigit. Is relicto filio Luceio decessit: qui cum feudum aliquandiu tenuisset, sine filio est mortuus. Vtri feudum debetur? Secundóne: an quia feudi talis natura est (vt Feudistæ loquuntur lib. 2. titul. 50.) quòd ascendentes non succedunt, ipsi domino committetur? Frater, inquit, in beneficium aui, quod auus Luceij defuncti obtinuit, succedet. Non enim feudum ascendit: non suam primam originem, quæ in Sempronij persona est, superat. sed cùm è duabus stirpibus, vna extincta sit, ad alteram regreditur. lib. 2. titul. 11.

De beneficio fratris, & qualiter frater in beneficium fratris succedat. Titul. 20.

Argumentum.

Noui feudi hæreditas, etiam liberis non extantibus, fratri non defertur, nisi vel quantum id fuerit, vel simul fratres habitent, vel feudum communi nomine, aut bello partum sit.

TEXTVS.

Si quis acquisierit beneficium, & sine filio masculo mortuus fuerit, & fratrem reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus habeat, nisi per inuestituram à domino ordinatum fuerit, vt frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine hærede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio: vel nisi beneficium de communibus bonis fuerit emptum, vel vtriusq; nomine domino sciente, si insimul steterint, vel in hostem Regis acquisierint.

COMMENT.

Acquisierit.) Primus inuestitus fuerit: qua de causa nouum feudum est.

Frater non succedat fratri.) Notandum legis verbum

bum prohibitorium: ex quo ratiocinari possumus, etiam si filius nepotem reliquerit, qui feudum repudiet, admitti fratrem non posse: atq; adeo nepotem illi refutare feudum in patroni præiudicium non posse. Sed si paternum feudum fuisset, tum verò quia iure non est exclusus, abstinentibus nepotibus, patruus admittetur ne nudum nomen nepotum patruo noceat. l. 2. §. liberi, in fi. D. ad Tertyl. & l. defunctis, 6. C. de legit. hæred. facit l. 1. §. quibus, D. de success. edict. l. 1. §. sed si is, D. de assig. libert. Neq; nos moueat ius obsoletum l. 2. D. de suis & legit. vbi consanguinei non admittentes hæreditatem agnatis locum non faciunt. nam hæc 12. tab. fuit acerbitas, vt à propriore gradu repudiata hæreditas quasi caduca publicaretur, l. 1. D. de success. edict.

Vel succedat frater fratri, moriente sine filio.) Totus hic versus superuacaneus & delendus est: è glossa, vt opinor, sumptus.

De communibus bonis.) Vitium repugnantiæ. Quatuor enim distinctè casus commemorat, quibus fraterni feudi successio conceditur: si pacto id conuenerit: si communi pecunia, id acquisierint: si simul habitarint: si in Regis exercitu militantes id adepti sint. At superius hoc ipso lib. 1. tit. 1. §. 2. disertè scripserat, etiam si feudum communiter acquisitum sit, fratrem tamen non succedere, vt facilè appareat, non vnum huius eiusdem libri auctorem fuisse, qui modò satis de mente constitutus esset. Rursus lib. 2. tit. 12. perspicuè traditur, plerisq; Feudistarum placuisse, quamuis fratres simul habitent, vt soli tamen fructus communes sint: fraterna successio non permittatur.

De feudo sine culpa non amittendo. Titul. 21.

Argu-

Argumentum.

Feudum ob non seruatam iurisiurandi feudalitij fidem, neglectum domini ad bellum euocâtis mandatū amittitur.

TEXTVS.

Sancimus, vt nemo miles sine cognita culpa beneficium suum amittat, si ex culpis ijs vel caussis conuictus non fuerit, quas milites vsi sunt nominare, quando fidelitatem faciunt dominis suis, vel per laudamentum parium suorum: vel si dominis suis deseruire noluerint: tunc condictio caussa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis, & vltra quòd non seruierit domino, nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit.

COMMENT.

Sancimus.) Verbum legislatoris proprium: ex quo Gerardum aliúmue feudistam huius libri auctorem non fuisse apparet. Sic lib.1.tit.22.§ 3.

Cognita culpa.) Sine crimine, iudicio conuicto & damnato lib.1.tit.22.§.3.& alijs quamplurimis.

Vsi sunt.) Locus à parte ostendit, moris fuisse, vt vasallus fidelitatem iurans certa officia nominatim exponeret, quibus se obligaret lib.5.titu.2.quorum tamen feudistici iurisiurandi formula nihil amplectitur lib.2.tit.5.

Laudamentum.) Quod verbum in Dictionario exposuimus.

Condictio caussa data.) Duas domino actiones proponit: vnam, criminis: qua, si vasallus damnetur, ipso iure feudum domino committitur libr.3.titu.1.& libr.2.titul. 55.§. Alteram ciuilem, ex iure Romano sumptam: qua

condictio dicitur causa dati, vel dati ob causam, causa nō secuta. Ex quo patet feudum non propriè ab Ortensio beneficium definiri: quia cùm ob caussam seruitij præstandi datur: tum etiam ob eiusdem non præstiti caussam, condicitur. Repugnat enim ob caussam dare, & donare. l. Aquilius, 27. D. de donat.

Viginti annis.) Vitium repugnantiæ cum lege Henrici II. relata in lib. 3. titul. 3. §. 3. vbi statuitur, vt miles se domino sæpe repræsentet, eumq́ue crebro appellando, salutando, conueniendo, testem animæ & studij sui quodammodo faciat. Millies tamen hoc idem inculcatur: vt lib. 2. tit. 26. & cum iuris ciuilis æquitate consentit. l. si quis, 13. § 1. & l. cùm patronus, 22. D. de oper. libert.

Argumentum §. 2.

Qui feudum iniussu domini vendidit, cum ipsius vxore concubuit, eundem in prælio deseruit, inuestituram intra annum & diem, cùm id sciret possetq́ue, non petierit, feudo multatur.

TEXTVS.

Si quis miles beneficium suum vendiderit totum, sine voluntate, vel iussu domini sui, vt proprium beneficium amittat, decernimus: dominus verò habeat, vel si concubuerit cum vxore domini sui, domino viuente, vel si in pugna suum dominum dimiserit, & cum eo non laborauerit, si potuerit.

COMMENT.

Alienauerit totum.) Notandus locus, ex quo intelligitur, potestatem alienandi partem feudi dimidiam ex Lotharij primi constitutione manasse. lib. 2. tit. 9. Alienationis autem nomine oppigneratio continetur. l. vltim. C. de reb. alien. non alien. l. 1. § 2. D. quæ res pig. oblig. Facit l.

3. §.

3.§.sed quia, C. commun.de legat. vbi res fidei commissariæ restitutioni obnoxiæ, neque vendi neque oppignerari possunt.

Concubuerit.) Inculcatio lib.1.tit.5.§.1.

Quo tempore miles inuestiuram petere debeat. Tit. 22.

TEXTVS.

Sancimus, vt nemo miles vltra annum & mensem (aliàs diem) vadat vt inuestituram beneficij sui à filio vel successore domini sui petat, vel post mortem domini sui, vel patris sui, vel alterius, cui succedere debet, nisi iusta caussa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iusta absentia, & si (vt supra dictum est) non petierit, damnetur.

COMMENT.

Annum & mensem.) In alijs omnibus Impp. constitutionibus annum & diem tantũ præstitutum legimus: vt Lotharij tertij lib.2.tit.52.§.vlt. Friderici lib.2.tit.55. §.præterea. neq; video caussam cur non ad illam normam hunc locum corrigamus. Tempus autem istud numerari æquum est iuris ciuilis ratione: ex quo vasallus dominum sciuerit mortuum l.2. D.quis ord.in poss.& l.2. C.qui admitt.ad bon.

Iusta caussa.) Sic in lib.2.titu.52.§.vlt. vbi Lotharij tertij constitutione huius simillima profertur.

Argumentum.

Neq; inuestitura neq; permutatio feudi à domino sine vasalli consensu facta valet.

TEXTVS.

Si quis fecerit inuestituram vel cambium de bene-

ficio sui militis, sine illius consensu, cuius est beneficium, pro non facto habeatur.

COMMENT.

Inuestituram.) Vitium inculcationis.lib.1.titu.9. Vt dominus de feudo vni concesso inuestire alterum sine vasalli consensu non possit.lib.3.tit.1.§.4.& lib.2.tit.34.§.3. nisi fortè feudum sit eiusmodi, vt successionem non habeat, quale est feudum improprium: quod vasalli morte ad dominum reuertitur.lib.1.tit.27. §.1.& lib.2.tit.26.§.4.

Argumentum. §. 3.

Vasallo adimi feudum nisi caussa iudicio parium cognita, nō potest: ad Imperatorem prouocandi potestas datur.

TEXTVS.

Sancimus vt nemo miles eijciatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudanda per iudicium parium suorum, sicut suprà diximus. Si autem dixerit miles, quòd sui pares iniquè iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostrā veniat præsentiam cum illis, qui laudamentum atque iudicium fecerint, & ante nos definiemus.

COMMENT.

Per iudicium parium.) Hoc instituto Ludouicus IX. Galliæ Rex, Hugonem Marchiæ Comitem, qui homagium ei facere detrectabat, per parium iudicium damnandum curauit: vt est in Chronic. Dionysiacis cap. 28. *En ce parlement furent les Pairs de France. Si leur demanda le Roy qu on deuoit faire du vasal, qui vouloit tenir terre sans Seigneur, & qui alloit contre la foy & contre l hommage qu il auoit tenu luy & ses deuanciers: & ilz respondirent le Seigneur deuoit assigner à son fiefz comme à la sienne chose. En mon nom dit le Roy*

Roy, veult le Comte de la Marche en telle maniere, terre tenir, laquelle est des fiefz de France.

Laudanda.) Re quæsita & deliberata, tandẽ de parium sententia & consensu dijudicata. nam laudandi verbo hanc notionem subesse in Dictionario expositum est.

Ad nostram præsentiam.) Vitium repugnantiæ. Nam hoc loco indefinitè de omnibus feudis sancitur, vt caussa per pares iudicata posteà ex appellatione ad Imperatorem deferatur. At Conradi constitutione nominatim id de secundi ordinis feudis sancitur tantùm. de infimis statuitur, vt caussa vel parium vel missi Imperatorij iudicio terminetur.

De contentione inter dominum & vasallum de inuestitura feudi, Titul. 23.

Argumentum.

Cùm inuestitura negatur, siue vasallus siue dominus possideat, actori probatio incumbit. quo non probante, possessori iusiurandum defertur.

TEXTVS.

Si quis miles in possessione sui beneficij fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iusiurandum, si potuerit, quod suum sit beneficium per inuestituram domini sui. At si dominus possederit, & miles dixerit quòd inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit: adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares non fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non est bonum, vt veritas denegetur.

COMMENT.

Affirmet per iusiurandum. Vitium absurditatis. vt

uctore non probante possessor iuret: & repugnantiæ quam ostendimus in disput. cap. de forma probat.

Per dominum.) *Vitium eiusdemmodi: quemadmodum eodem capite demonstrauimus.*

Quemadmodum feudum ad filiam pertineat. Tit. 24.

Argumentum.

Filia in feudo nisi à domino id redemerit, eúe dominus gratificatus sit, non succedit.

TEXTVS.

Si quis sine filio masculo mortuus fuerit, & reliquerit filiam: filia non habeat beneficium patris, nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit, propter seruitium, & amorem patris, non reuocetur ab vllo ex parentibus suis, neq; damnetur.

COMMENT.

Filiam non habeat.) *Vitium importunæ repetitionis. Hoc enim iam quater hoc primo libro dictum est. lib. 1. tit. 1. §. 3. & tit. 8. & titul. 14. §. 3.*

A domino redemerit.) *Vitium duplex. Vt & feudum mulieri concedatur, & pro pretio concedatur. nam si feudum beneficium est, quid pretio commune cum beneficio? l. 1. D. mandat. l. cum in fundo, 78. D. de iur. dot.*

Seruitium & amorem patris.) *Quo casu non iam successio veteris, quàm noui feudi inuestitura est.*

Ex parentibus suis.) *Ex defuncti patris agnatis, nam parentes pro cognatis & agnatis ab isto genere hominum dici solitos in dictionario exposuimus.*

Non reuocetur.) *Vitium feudisticum, vt vasallo mortuo patronus feudum stirpi virilis sexus debitum adimere ijs & in filiam transferre poßit. Quo iure quid iniquius dici potest? Nam cùm antiquus patronus feu-*

dum

dum stirpi virilis sexus attribuerit, facultas ab ijs nisi crimine damnatis eripiendi, patroni posteris adempta est. lib. 3. titul. 4. §. 1. Et alijs locis innumeris. Item libr. 2. tit. 11. §. 2. Neq; mihi dixerit aliquis, verba hæc de nouo feudo intelligi, quod huius filia patri concessum nullo iure ad ipsius agnatos pertinet: nam eo casu caussa dubitandi nulla omninò est, dubitandi (inquam) caussa nulla est, quin patronus vasallo sine filio mortuo liberam in feudo potestatem obtineat, neque vasalli agnati quicquam in eo ius habeãt.

Neq; damnetur.) Parium iudicio: quod sanè (vt dixi) durum videtur, patronum posse debitum stirpi virilis sexus feudum eripere, & in filiam, à qua feudum abhorret, transferre. contra l. pater, 38. §. duobus & §. filiam, D. de legat. 3. l. libertus, 108. D. de condit. & demonst. l. filiusfa. 114. §. cùm pater, de lega. 1. l. pater filium. 54. D. ad leg. falcid.

Quibus modis feudum constitui potest. Tit. 25.

Argumentum. §. 1.

Feudum sola traditione sine inuestitura constitutum, ad succesionem inducendam non valet.

TEXTVS.

Sciendum est feudum sine inuestitura nullo modo constitui posse, etiam si domino iubẽte quis alicuius rei nomine feudi possessionem nanciscatur & teneat. licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi feudi nomine retinere, hærede eius in hoc iure nullo modo ei succedente.

COMMENT.

Sine inuestitura.) Impropriè inuestituram appellat symbolum infeudationis, cùm propriè inuestitura sit possessio libr. 2. titu. 2. Ergo etiamsi emptione aut succeßione

feudum sit acquisitum, ritus tamen infeudationis necessarius est lib. 2. tit. 24.

Domino iubente..) Vitium apertissimæ repugnantiæ. Vt feudum sola traditione sine inuestitura iustũ feudum non sit. cùm infrà lib. 2. titu. 33. disertè statuat, possessionis traditionem inuestituræ vin. obtinere.

Nullo modo succedente.) N. Sola feudi traditio sine inuestitura facta, tantùm ad vsumfructum constituendum valet, ad ius successionis inducendum, non valet. Qua ex re apparet, quid inter iustum & fructuarium feudum intersit.

Argumentum. §. 2.

Clerico qui inuestiuit antè adeptam ab inuestito possessionem mortuo, feudum euanescit.

TEXTVS.

Si dominus qui inuestiuit, fortè sit clericus, & contigerit vt ante moriatur, quàm vasallus possessionem feudi nancisceretur, exinanitur feudũ: quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant, obseruatur.

COMMENT.

Si dominus.) Magnum hoc Clericorum priuilegium est, vt cùm inuestitura tantoperè inuestitorem ad tradendum obliget, vt ne præstando quidem eo, quod interest, liberetur lib. 2. titu. 26. §. 16. tamen ex Clerici mortui inuestitura successor non obligetur. Quantò æquius Lotharius Imperat. qui laudatur auctor legis de precarijs lib. Feud. 1. titu. 9. & in Lombarda libr. 2. titu. 10. vt ijs demum defunctorum contractibus successores non tenerentur, quibus Ecclesiarum vtilitas læditur. Nulla autem in re pugnat cum libr. 1. titul. 3... Imò genus hoc loco complectitur, illo verò speciem duntaxat. Cum iure verò ciuili magnoperè

pugnare

pugnare, nemo est qui nesciat propter regulam, vt successor ex defuncti facto teneatur. l. si ab eo. 7. C. de liber. causs.

Si de inuestitura inter dominum & uasallum lis oriatur. Titul. 26.

Argumentum §. 1.

Inuestitura laici probanda est per pares. aut si non interfuerint per extraneos, qui nomine ad iusiurandum adiguntur: probatione deficiente, iuramento possessoris sacramentalitia res deciditur. siue inter principales, siue inter successores controuersia sit.

TEXTVS.

Si inter Dominum & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem & in eorum successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit: eorum testimonio cum sacramento credatur. Testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi, qui etiam si veritatem celare voluerint, fortè amore vel pretio, vel alia qualibet ex causa à comite vel à populo (aliàs præfecto) iurare compellantur: quod ex ea caussa falsitatem non dicant, nec vera scientes tacebunt.

COMMENT.

Possessoris sacramento.) Vitium repugnantiæ, cum lib. 2. tit. 33. §. 4. vbi si dominus possidet, nullo præstito sa-

cramento absoluitur. Congruit tamen cum huius tit. §.3. & lib.1.tit.4.§.1.& tit.23.& tit.58.§.vlt.

Etiam extranei.) Vitium apertißimæ repugnantiæ, cum lib.2.tit.2.& tit.33.§.1.& tit.58.§.4. vbi soli pares dicuntur inuestituræ testes esse idonei.

A comite, vel a populo iurare compellantur.) Mendum esse in voce Populo, dubitari non potest. Suspicor notam Populo à scriptore adhibitam, quæ cùm præfectum significaret, ab imperito librario pro Populo vitiosè accepta est. nam in edicto Carolomanni apud Auentinum lib.3. ita legitur: Præfectus quem Franci Graphionem vocant, summo studio adnitatur, vt incantationes impunè non abeant. Nisi fortè præfectus comitis intelligatur, qui iudicatum exercet. vt leg. Barioar. tit. 1. Comes verò secum habeat iudicem, qui ibi constitutus est iudicare.

Iurare compellantur.) Nam cùm antiq. iure testibus inuitis testimonium non denunciaretur, nisi in caußis criminalibus. l. 4. D. de testib. noua Iustiniani constitutione inductum est, vt etiam in ciuilibus testimonium inuitis denuncietur. l. per C. de testib. & Nouell. 90. itemq; iure feudistico: 1. lib. 2. tit. 58. §.6. & in Lombardæ tribus locis, qui eo loco iudicantur.

Argumentum. §. 2.

Iudice detrectante iusiurandum à testib. exigere vasallus causam intra annum salua sibi interim possessione ad Imperatorem defert. ni detulerit, lis domini sacramento deciditur. Contra clericum autem extranei testes æquè vt pares curiæ admittuntur.

T E X T V S.

His enim non cogentibus eos vasallus cum ipso domino

mino ad Imperatorem ire festinet, eiq; causam intimet, & quod Imperator inter eos iudicauerit, obseruetur. Si autem se venturum vel nuntium missurum vasallus promittat, ex quo promiserit vsq; ad annum quietè possideat. Si verò ad regem non venerit, vel non miserit intra annum: Domini sacramento caussa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto præstito se non interfuisse dixerint domini sacramento quæstio terminetur, hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent præterquam quod de personis testium dictum est. In clericorum feudo pariter accipiuntur pares & extranei, hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo inuestiunt sæpè absconsè & sine præsentia suorum confratrum hoc facere student.

C O M M E N T.

Quæstio terminetur.) Hoc cuiusmodi sit, non intelligo. Nam proximo §. dixit, si testibus probari res non possit, sacramentum possessori deferri. Hoc autem loco, si testes se non affuisse dixerint, domino deferri. Quid enim interest, vtrum testes se non affuisse dicant, an testibus probari res non possit.

Pariter extranei.) Iteratum. lib. primo. titul. 26. §. 3.

Sæpè absconsè) Deliratio feudistica. Nam quò latentius atq; occultius id agebant, eò magis palam atque apertè facere iubendi fuerant. Quanquam quidnam istud sit, satis exputare non possim. Nam si clerici milites inuestiunt, non fratres suos, sed alios militiæ socios & conuasallos communi iure adhibere debeant. Hos autem fratres clericorum feudista, non appellaret: cùm alio loco

scribat

ſcribat, non eſſe fas Chriſti ſimul & ſeculi militem eſſe lib. 2. tit. 21. Quare videndum eſt, an potius locus hic de feudis Eccleſiaſticis, quæ beneficia, ſiue ſacerdotia dicuntur, ſit intelligendus: quæ furtim, & extraneis potius quàm collegis teſtibus adhibitis conferuntur, ne cæteri inuidia & æmulatione crucientur, cùm alios locupletari, ſe autem relinqui vident.

Argumentum §. 3.

Vaſallo inueſtituram non probante res iuramento vel domini vel vaſalli ſacramẽtalitio deciditur: ſiue inter principales ſiue inter ſucceſſores controuerſia ſit.

TEXTVS.

Si quis ſe vel patrem ſuum ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inueſtitum eſſe contenderit, niſi per duos pares de domo ipſius domini, probauerit, quod intendit, vel etiam cùm pares abſunt, per alios idoneos duos teſtes, tunc in electione domini eſt, vtrùm velit iurare cum duodecim ſacramentalibus, illum, qui feudum quærit per ſe, vel patrem eius, ſi de hoc quæratur, de ipſo feudo inueſtitum non fuiſſe. Quod ſi iurare noluerit, actor iuret cum duodecim ſacramentalibus, ſe, vel patrem ſuum inueſtitum fuiſſe: quòd ſi iurare voluerit, qui conuenitur eſt abſoluendus. Secundùm enim morem Mediolanenſium hac ſacramenta præſtanda ſunt tam à filijs actoris, vel rei, quàm ab ipſis principalibus perſonis.

COMMENT.

In electione domini.) *Vitium repugnantiæ. Nam ordinarium quidem eſt, vt ſiue Patronus, ſiue Vaſallus*

agat,

agat, possessori iusiurandum deferatur vt diximus lib. 1. tit. 4. §. 1. At lib. 2. ti. 33. §. 4. perspicuè statuitur, vt vasallo se inuestitum contendente, et probatione destituto, tum dominus, qui conuenitur, etiam nullo præstito sacramento absoluatur. Cum hoc tamen loco congruit lib. 2. tit. 2. §. 1.

Argumentum §. 4.

Vasallo, qui annum vnum domino patiente possedit, si dominus aut suam, aut patris inuestituram neget, sine onere probationis simplex iusiurandum defertur.

TEXTVS.

Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus dicit, eum inuestitum non fuisse: tunc sine probatione vlla testium debet solus iurare, se, vel patrem suum fuisse inuestitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si per vnum annum sciente Domino, & non contradicente in possessione feudi permāsit. Alioqui iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia cum iniquæ possessionis periurio, quandoque domino in possessione damnum affert.

COMMENT.

Solus iurare.) Id est, *sine sacramentalibus. Quod (vt modò infert) de eo intelligendum est, qui domino sciente anno vno possedit. Nam si domino ignorante possidebat, sacramentalitium iusiurandum defertur. lib. 1. tit. 4. §. 1. & ti. 10. vbi tamen nulla iurisiurandi distinctio adhibetur: quæ si necessaria est, vt est certè, vitium excusari non potest.*

Domino ignorante.) *Vitium repugnantiæ. Nam lib. 2. tit. 33. §. 4. distinctio adhibetur: vt si diuturna possessio sit,*

sit, vasallo: sin minus, domino iusiurandum deferatur.

Cum periurio.) Ita loquitur, quasi testium, aut instrumenti probationem requirat: cum (vt modò dixi) alijs locis sacramentalitium iusiurandum exquiratur tantùm.

De feudo dato in vicem legis commissoriæ reprobando. Titul. 27.

Argumentum.

Feudum lege commissoria constitui non potest: id est, vt pignus non soluta ad diem pecunia feudi iure retineatur.

TEXTVS.

Si quis obligauerit aliquam rem pignori, eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta non fuisset, res esset creditoris, & eam pro feudo habeat: potest debitor quandocunq; pecuniam soluendo, pacto non obstante, pignus recuperare. feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

COMMENT.

Pro feudo habeat.) Vitium duplex: ambiguitatis, & absurditatis. Ambigitur enim vtrum pactio vt allodium pignori ea lege datum, vt nisi pecunia ante certam diem soluatur, tum creditor allodium feudi iure teneat, probanda, an improbanda sit. Nam hic apertissimè improbatur. at lib. 2. tit. 51. §. pari. concluditur non valere: eiusq; contentionis auctores duo feudistarum signiferi nominantur, Gerardus & Obertus iure quidem ciuili, cùm antea semper valuisset pactio, vt pecunia sua die non soluta pignus creditoris maneret: tamen postremis tempori-

ribus

vibus ab Imperatore Constantino damnata est. l. vltim. C. de pact. pign. ergo pro Gerardo facit lex Constantini, & species æquitatis: ne debitores pretiosis pignoribus pro minore pecunia defraudentur. Pro Gerardo ius consensionis, non vi, aut metu expressæ: & spatium temporis: quorum vtroque veteris Iuris auctores nitebantur. neque illud Constantini argumentum ignorabant. Hoc enim loco genus illud pignoris intelligitur, quod illi ἀντιχρήσιν appellarunt: cùm debitor pro pecunia, fundum creditori suo fruendum attribuit. quamuis fructus legitimum vsurarum modum exuperent: quod ideò iure probatur, quia quasi minoris locatio facta videtur. l. si ea pactione, 14. & l. si ea lege, 17. C. de vsur. eodemq; pertinet l. à diuo Pio, 15. §. si pignora, D. de re iudic. quinetiam pactum legis commissoriæ inter debitorem & fideiussorem valere statuitur in l. vltim. D. de contrah. emp. Sed vitium absurditatis multo maius est. Nam cui licet feudum in allodio suo vel liberaliter donare, vel purè ac præsenti pecunia donare: quidni etiam commissoria lege alienare licebit? prætereà videmus in libr. 1. titul. 4. §. similiter: dominum qui suum allodium pignori suo creditori dedit, idem postea in feudum eidem concedere. quod idem repetitur. libr. 1. titul. 11. & titul. 28. Sed locus hic postulat, vt de lege commissoria paulo planius explicemus. Lex commissoria, est quæ in venditionis & pignoris contractu sic interponitur, vt si quid ab emptore vel debitore de ijs qui conuenerunt, omissum sit, tum res venditori aut creditori committatur, id est, in eius dominio sit. In venditionibus autem eius hæc formula est: vt si ante certam diem pretium solutum non sit, tum res inempta sit, ac venditori in dominio committatur.

tatur. nam si emptor sua die pretium non soluat, tum plenum rei dominium sine alio acquirendi ritu ac traditione ad venditorem reuertitur. l. 2. & l. 3. et l. 5. D. de leg. commiss. ac si emptori precariam possessionem tradiderat, rei vindicationem habebit: sin minus non habebit, quippe qui possessionem retinuerit. l. 3. & l. 4. C. de pact. int. empt. Quinetiam eius legis hoc ius est, vt emptor si quid vel arræ, vel pretij nomine dederit, id perdat: atq; illo quidem casu fructus suos faciat: sin autem pretij nomine nihil dederit, tum fructus restituat. l. 4. & l. 6. D. eod. Multo autem magis arras perdit, si nominatim id conuenerit, vt l. 1. C. de pact. inter empt. In pignoribus autem legis huius hæc est formula: vt nisi debitor ante certam diem pecuniam soluat, tum oppigneratæ rei dominium perpetuo iure penes creditorem maneat: eiq; res committatur: id est ipso iure, & sine alio legitimo actu ac traditione acquiratur. l. si fundus, 16. §. vlt. D. de pign. & l. vltim. D. de contr. emptio. quibus in locis apertissimè statuitur, illo conuentionis genere emptionem & venditionem sub conditione contrahi: quod diligenter notandum atq; animaduertendum est, propter quæstionem quam induco: vtrum fiducia & lex commissoria idem sint, an verò conuentiones dissimiles. nam mihi quidem olim eadem vtriusque conuentionis esse species videbatur: multosq; me huius opinionis socios habere constat. Sed animaduerti posteà multiplex inter illas discrimen esse: quorum illud primum est. In fiducia pura & præsens alienatio perficitur. Nam (vt ait Isydorus lib. Etymol. 5. cap. 25.) Fiducia est cùm res aliqua sumendæ mutuæ pecuniæ gratia vel mancipatur, vel in iure ceditur. Quare purè quidem facta abalienatio est: (nam mancipatio & in iure cessio actus sunt legitimi

qui

qui conditionem non recipiunt.l.actus, de reg.iur.) sed sub conditione resoluitur, vt facilè appareat, antiquam illam fiduciam nihil aliud fuisse, nisi venditionem, quam vulgò cum redimendi facultate factam appellamus. l.2. C.de pact.int.empt. At in lege pignoris commissoria venditio sub conditione contrahitur: vt modo dictum est. Secunda differentia hæc est: In fiducia, & possessio & proprietas simul eodemq; contractus momento transfertur. In commissoria, sola possessio.l.cùm & sortis,35.D.de pigno.act. Itaque pignus quidem committi & acquiri creditori dicitur: at fiducia quæ iam in illius dominio est, committi non potest. Sequitur III. Effectus fiduciæ est, vt si pecunia sua die non reddatur, res ex die interposita fiduciæ creditori empta sit, neque debitori eam posteà redimere liceat. d.l.2. C.de pact. int.empt. nam actus legitimi diem non recipiunt. Legis autem commissoriæ effectus est, vt si pecunia sua die non reddatur, tum res post eam demum diem non solutæ pecuniæ creditori empta sit: neq; debitor amplius eius emptionis impediendæ facultatem habeat. Quarta differentia est, quòd pecunia sua die reddita, in fidutia quidem, remancipatione, vel contraria in iure cessione opus est. nam sine alterutra legis actione dominium ad debitorem non redit: auctore Paulo libr.Sent.2.cap 13.§.3. Debitor, inquit, creditori fiduciam vendere non potest: sed aliis si velit, vendere potest: ita vt ex pretio eiusdem pecuniam offerat creditori, atque ita remancipatam sibi rem emptori præstet. In fiducia ergò amissa proprietas recuperatur. vt l.1.in fi.C.de rescind.vendit. vbi Gordianus ait, perfectã venditionem actu priori simili retro agi posse. In commissoria verò proprietas ipso iure sine alto actu adhibito retinetur: sola rei libertas, quasi dissoluto vinculo,

recuperatur.l.1. C.de dist.pign. Quæ cùm ita sint, facilè intelligitur, non si lex commissoria Constantini Imperio sublata est:l.3. C.de pact.pign.iccirco fiducia contractum sublatum fuisse. Cuius rei documento est, quòd etiam post Constantini ætatem vsurpari solebat: vt ex Arcadij & Honorij constitutione intelligitur. l. valeat, 9.C.TH. de infirm.quæ sub tyran.

Prætextu pecuniæ.) Vitium feudisticum: vt feudum pretio non constituatur. cùm tamen sexcentis locis statuatur, feudum pecunia numerata comparari posse etiam à muliere.lib.1.titu.24.& tit.1.in fin. Quare si pretio vendi feudum potest, quidni etiam prædium illud quod iam creditori iure ἀντιχρήσεως *fruendum datum est, lege commissoria pro feudo committi poterit? præsertim cùm iam possessio tradita sit.quo tamen casu inuestitura erit necessaria.vt libr.1.tit.4.§.4.& tit.25.§.1.& tit.28.vbi creditor pignus sibi multo ante traditum postea infeudationis nomine accipit.*

Argumentum. §. 2.

Feudo improprio nouus vasallus sine prioris consensu inuestiri potest, vt post prioris mortẽ valeat quod actum est.

TEXTVS.

Si quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente cuius erat feudum, Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseuerant, vtrum eo sciente vel ignorante: dummodò eo viuente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successores non habet.

COMMENT.

Si quis inuestierit.) Vitium inculcationis.lib.1.tit.3. & rursus tit.25.§.2.

De usu Mediolanen secundum quosdam. Tit. 28.

Argumentum.

Creditor à quo prædium oblata tuitione repetitur, nisi sacramentaliter de inuestitura iuret, actori sacramentum refert: qui si recuset, inuestire cogitur.

TEXTVS.

Quidam obligauerat terram quandam suo militi, deindè cùm filius sui domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto, de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse. vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse, cum duodecim sacramentalibus, iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram prædictam terram tenuisse, ita vt per XXX. annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem iurare ipse noluerit, filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus, defunctum militem inde per feudum inuestitum non fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis, domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

COMMENT.

Filius sui domini.) Vox, sui, importunè posita est. magis conueniret istius.

Vitium est hoc loco insigne.) Dominus suum allodium militi suo dedit pignori. Vtroq; mortuo, domini filius, post annos à contracto pignore XXX. luitionem offert

militis filio. Si quæreretur, an pignoris dominium vſucapi à creditore poßit? facilè reſponderetur, non poſſe, quia pro alieno poßidetur. l. pignori, 13. D. de vſurp. ſi quæreretur, an longo tempore præſcribi poßit? idē reſponderetur ex l. nec creditores, 9. & l. vltim. C. de pign. act. ſed an longißimo tempore præſcribi liceat, vetus fuit quæſtio inter primos iuris interpretes, non tam propter peremptorias rubricas Theodoſianæ conſtitutionis de annis X X X. l. 3. C. de præſcr. trig. quam propter Anaſtaſiam X L. annorum deciſionem. l. 4. eod. vbi quæ Theodoſius omiſerat, Anaſtaſius generaliter complexus eſt. Sed nulla iſtarum quæſtionum omnium proponitur: verùm hæc ſola, vtri ſacramentalitium iuſiurandum de inueſtitura facta deferatur. In qua decidenda noua Mediolanenſium iuriſconſultorum ſapientia profertur: vt miles iuret vel patrē ſuum, vel ſe inueſtitum fuiſſe: quaſi verò ſi de inueſtitura quæratur, non vtriuſque, & patris & filij, neceſſaria inueſtitura fuerit. Et, ſi filius inueſtitus fuerit, non omnis ſublata dubitatio ſit. Neque huc pertinet, quod de præſcriptione dicitur lib. 2. tit. 26. §. 6. & tit. 33. §. 1. Nam in illis locis vaſallus & pro ſuo, & ſibi, & bona fide poßidebat: hic verò creditor & alteri, & pro alieno, & mala fide poßidet. Videndum igitur ecquid commodiùs ita legi poſſet: Iurare patrem ſuum & ſe: non vt vulgò, vel ſe. nam æquè in filio, vt in patre inueſtiturā requiri ſatis planè conſtat ex lib. 2. ti. 3. & tit. 32. Sed ecce rurſus alterum repugnantiæ vitium cum lib. 1. ti. 11. vbi non vaſallo, ſed paribus curiæ iuramentum deferitur.

LIBER SECVNDVS FEVDORVM.

De feudi cognitione. Tit. 1.

Argumentum. § *1.*

In causis feudalibus ius moribus receptum, obseruandum est. vbi deficit, exemplum è legibus Romanis inducendum est.

Obertus de Orto Anselino suo dilecto Salutem.

TEXTVS.

CAVSSarum, quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ verò legibus Longobardorum, alia autem secundum Regni consuetudinem, quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diuersorum locorum aut curiarum mores sint diuersæ, nec breuiter possint dici, nec hoc libello facilè comprehendi: vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legib. nostris contrariũ dici solet. Legum aũt Ro. non est vilis autoritas: sed nõ adeò vim suã extendunt, vt vsum vincant, aut mores. Strenuus autẽ legisperitus, sicubi casus emerserit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus: absq; calũnia vti poterit lege scripta.

COMMENT.

Obertus de Orto.) Hunc Mediolanensem consulem *Friderico Imperante fuisse*, docuimus initio lib. 1

Iure Romano.) Horum temporum hæc fuit ratio, vt in Romandiola, id est, exarchatu Rauennæ Iustinianicæ leges valerent. in Lombardia verò, ipsorum Langobardorum, iura & instituta: quæ tribus Lombardæ libris continentur. Vbi verò scripta lex deerat, consuetudo spectabatur. vt in Lombard. lib. 2. titu. 41. l. penult. Placuit nobis inserere, vbi lex deest, præcellat consuetudo: & nulla consuetudo superponatur legi, sic enim legendum arbitror, non Regi. De legibus Iustinianicis constat ex Radeuici lib. 2. cap. 5. vbi de Friderico Ahenobarbo scribens his vtitur verbis: habensque quatuor iudices videlicet Bulgarum, Martinum, Iacobum, & Hugonem, viros disertos, religiosos, & in lege doctissimos, legumq; in ciuitate Bononiensi doctores, & multorum præceptorum auditores. Quinetiam And. Isernicus in præfat. Feud. scribit, non modò in quibusdam Imperij partibus leges Langobardorum seruari: in alijs Romanorum: verumetiam in vna & eadem terra, inquit, sunt multi viuentes iure Langobardorum, & multi iure Romano.

Regni consuetudinem.) Ius ergò feudisticũ in Langobardia partim scriptum erat: quod Imperatorum constitutionibus constabat, Lotharij, Friderici & aliorum: partim non scriptum, quales erant consuetudines, de quibus infrà titu. 28. Hic consuetud. regn. incip. Consuetudinis autem & legis, par est auctoritas. l. de quibus, 32. D. de legi. & senat. Posteà tamen magnam partem earum consuetudinum literis mandarunt, edicto Regis Lhotaris: vt in inscriptione leg. Langob. Leges Langobardorum quas Lhotaris Rex sola memoria & vsu retinebat, & composuit iussitq; edictum appellari. Sic Germanicum ius partim scripto, partim moribus constitisse, patet ex epist. Frid. 1. Et

German.

German. Episc. ad Papam Adrianum IIII. apud Othonem Frisin. Duo sunt, inquiunt, quibus nostrum regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & vsus bonus prædecessorum & patrum nostrorum.

In nostris partibus.) Ex quo studij huiusce miseria intelligitur: cùm ea omnes discunt, quæ tamen nusquam nisi angusto admodum in loco pro legibus valuerunt.

Vilis auctoritas.) sumptũ ex l.2.C. quæ sit long. cõsu. quod eius simile factum in lib.2. tit.23. notauimus.

Vsum vincant, aut mores.) Vbi de feudis agitur: neq; mirum, cùm in ijs nulla de feudis ne minima quidem suspitio sit. Exẽplis igitur, & inductione vti licebit ex Iustiniani legib. cùm ea quæstio proponetur, quæ iure feudistico decisa non est. l. qui filium, 74. in fi. D. ad Trebell.

Argumentum. §. 2.

Feudum non nisi rerum immobilium, aut solo cohærentium, aut quæ immobilium numero habeutur, nec nisi vel inuestitura, vel succesione acquiritur.

TEXTVS.

Sciendum est autem feudum, siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in ijs quæ inter immobilia connumerantur (veluti cùm de camera, aut de cauena feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi inuestitura aut successione.

COMMENT.

A rebus soli.) Verbum Iuris. Seneca lib. quæst. nat. II. Tertia illa pars de agris, terris, arbustis & satis quærit. & (vt Iurisconsultorum verbo vtar) de omnibus quæ solo continentur, de feudo in re soli exemplum est in lib.1. titu. 4. §. 6. vbi feudum in manso constitui dicitur.

Non nisi.) Mirum est autem feudum in rebus mobilibus non constitui: cùm in ijs quasi vsusfructus constituatur. l.1.C.de vsuf.ear.rer.& passim dictur feudũ de camera & cauena constitui: quod idem est cum vsufructu pecuniæ constituto.l.senatus,D.eod.Sed mobilium rerum dominia apud istos militares legislatores incerta plerunque habebantur.vt vel ex Specul.Saxon.lib.1.intelligi potest,artic. 52. vbi res quidem immobiles sine agnatorum consensu alienari vetantur.Mobilia autem (inquit lex) potest quiuis alienare, quandiu præcinctus gladio & clypeo suum dextrariũ sine iuuamine alicuius ascendere poterit; dummodò dextrarius & strepa ei teneantur, pedibusq; eius lapis vel truncus cubitum in altitudine habens supponatur. Et hinc fortasse prima origo legis Francogallicæ, qua dici solet, mobilia non habere sectorem: Meubles n ont point de suitte.

Solo cohærentibus.) Vt in superficie quæ natura solo cohæret: l.obligationũ, 44. D.de oblig.& act.l.quia aceruus,10. D. quod vi au clam.l.1. §.3.D.vti possid.Cæteraq; passim enumerata in l quæsitum,12.§.ea verò quæ solo, D. de instr.vel instr.l.Iulianus,13.§.vlt.& ll.seqq.

Inter immobilia connumerantur.) A Feudistis & eius generis scriptorib. nam à iurisconsultis iura nominantur, vti docuimus in libr.Obseruat. 3.Feuda aũt in iuribus sunt: veluti Ducatus, Comitatus, Episcopatus.lib.1.tit.1.§. 1.& libr.2.tit.10.Item aduocatia lib.2.tit.27.§.quicunq;.

De Camera.) Locutio feudistica, pro decista, de Patroni ærario: vt in Diction. exposuimus.

De Cauena.) De qua in eodem libro diximus.

Inuestitura aut successione.) Vitium feudisticũ duplex: vt & li.2.ti.33.primũ quia etiã hæreditaria feuda p

inter-

interpositam inuestituram acquiruntur lib. 2. tit. 24. Deinde quia feudum sex modis acquiritur donatione, emptione, permutatione, successione, præscriptione, possessione, & traditione, vt docuimus lib. disput.

Quid sit inuestitura feudi. Titul. 2.

Argumentum.

Inuestitura fit signo aliquo, quasi cessæ possessionis tradendæ coram paribus curiæ. Et nisi vel per illos, vel per extraneos testes, vel per publicum instrumentum probetur, domino inuestituram neganti sacramentum defertur: qui nisi vel iuret, vel referat, actor absoluitur.

TEXTVS.

Inuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusiuo autem modo dicitur inuestitura, quando hasta, vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à Domino, feudi se inuestituram facere, dicente: quæ, si quidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioqui licet alij intersint testes, inuestitura minimè valeat. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura quæratur, non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat, qui si denegauerint, fortè corrupti odio, vel gratia, seu pretio, & dicant se non interfuisse cùm inuestitura facta fuerat vel non reminisci: tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis scripturis, quòd huius rei veritatem ne-

tatur. nam si emptor sua die pretium non soluat, tum plenum rei dominium sine alio acquirendi ritu ac traditione ad venditorem reuertitur. l. 2. & l. 3. et l. 5. D. de leg. commiss. ac si emptori precariam possessionem tradiderat, rei vindicationem habebit: sin minus non habebit, quippe qui possessionem retinuerit. l. 3. & l. 4. C. de pact. int. empt. Quinetiam eius legis hoc ius est, vt emptor si quid vel arræ, vel pretij nomine dederit, id perdat: atq; illo quidem casu fructus suos faciat: sin autem pretij nomine nihil dederit, tum fructus restituat. l. 4. & l. 6. D. eod. Multo autem magis arras perdit, si nominatim id conuenerit, vt l. 1. C. de pact. inter empt. In pignoribus autem legis huius hæc est formula: vt nisi debitor ante certam diem pecuniam soluat, tum oppigneratæ rei dominium perpetuo iure penes creditorem maneat: eiq; res committatur: id est ipso iure, & sine alio legitimo actu ac traditione acquiratur. l. si fundus, 16. §. vlt. D. de pign. & l. vltim. D. de contr. emptio. quibus in locis apertissimè statuitur, illo conuentionis genere emptionem & venditionem sub conditione contrahi: quod diligenter notandum atq; animaduertendum est, propter quæstionem quam induco: vtrum fiducia & lex commissoria idem sint, an verò conuentiones dissimiles. nam mihi quidem olim eadem vtriusque conuentionis esse species videbatur: multosq; me huius opinionis socios habere constat. Sed animaduerti posteà multiplex inter illas discrimen esse: quorum illud primum est. In fiducia pura & præsens alienatio perficitur. Nam (vt ait Isydorus lib. Etymol. 5. cap. 25.) Fiducia est cùm res aliqua sumendæ mutuæ pecuniæ gratia vel mancipatur, vel in iure ceditur. Quare purè quidem facta abalienatio est: (nam mancipatio & in iure cessio actus sunt legitimi

qui

qui conditionem non recipiunt. l. actus, de reg. iur.) sed sub conditione resoluitur, vt facilè appareat, antiquam illam fiduciam nihil aliud fuisse, nisi venditionem, quam vulgò cum redimendi facultate factam appellamus. l. 2. C. de pact. int. empt. At in lege pignoris commissoria venditio sub conditione contrahitur: vt modo dictum est. Secunda differentia hæc est: In fiducia, & possessio & proprietas simul eodemq́; contractus momento transfertur. In commissoria, sola possessio. l. cùm & sortis, 35. D. de pigno. act. Itaque pignus quidem committi & acquiri creditori dicitur: at fiducia quæ iam in illius dominio est, committi non potest. Sequitur III. Effectus fiduciæ est, vt si pecunia sua die non reddatur, res ex die interposita fiducia creditori empta sit, neque debitori eam posteà redimere liceat. d. l. 2. C. de pact. int. empt. nam actus legitimi diem non recipiunt. Legis autem commissoriæ effectus est, vt si pecunia sua die non reddatur, tum res post eam demum diem non solutæ pecuniæ creditori empta sit: neq; debitor amplius eius emptionis impediendæ facultatem habeat. Quarta differentia est, quòd pecunia sua die reddita, in fidutia quidem, remancipatione, vel contraria in iure cessione opus est. nam sine alterutra legis actione dominium ad debitorem non redit: auctore Paulo libr. Sent. 2. cap 13. §. 3. Debitor, inquit, creditori fiduciam vendere non potest: sed alijs si velit, vendere potest: ita vt ex pretio eiusdem pecuniam offerat creditori, atque ita remancipatam sibi rem emptori præstet. In fiducia ergò amissa proprietas recuperatur. vt l. 1. in fi. C. de rescind. vendit. vbi Gordianus ait, perfectā venditionem actu priori simili retro agi posse. In commissoria verò proprietas ipso iure sine alto actu adhibito retinetur: sola rei libertas, quasi dissoluto vinculo,

Si quis inuestierit.) *Vitium inculcationis lib.1.tit.3. & rursus tit.25.§.2.*

De usu Mediolanen secundum quosdam. *Tit. 28.*

Argumentum.

Creditor à quo prædium oblata tuitione repetitur, nisi sacramentaliter de inuestitura iuret, actori sacramentum refert: qui si recuset, inuestire cogitur.

TEXTVS.

Quidam obligauerat terram quandam suo militi, deinde cùm filius sui domini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare voluisset: filius militis contendebat patrem suum à domino suo defuncto, de prædicto pignore inuestitionem feudi accepisse. vnde viri prudentes Mediolanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse, cum duodecim sacramentalibus, iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram prædictam terram tenuisse, ita vt per XXX. annos contestatio pignoris à parte domini aduersus ipsum, vel patrem suum facta non fuisset. Si autem iurare ipse noluerit, filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sacramentalibus, defunctum militem inde per feudum inuestitum non fuisse. Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis, domini filius de iam dicta terra per feudum debet.

COMMENT.

Filius sui domini.) *Vox, sui, importunè posita est. magis conueniret istius.*

Vitium est hoc loco insigne.) Dominus suum allodium militi suo dedit pignori. Vtroq; mortuo, domini filius, *post annos à contracto pignore XXX. luitionem offert*

militis filio. Si quæreretur, an pignoris dominium vsucapi à creditore poßit? facilè responderetur, non posse, quia pro alieno poßidetur. l. pignori, 13. D. de vsurp. si quæreretur, an longo tempore præscribi poßit? idē responderetur ex l. nec creditores, 9. & l. vltim. C. de pign. act. sed an longißimo tempore præscribi liceat, vetus fuit quæstio inter primos iuris interpretes, non tam propter peremptorias rubricas Theodosianæ constitutionis de annis XXX. l. 3. C. de præscr. trig. quam propter Anastasiam XL. annorum decisionem. l. 4. eod. vbi quæ Theodosius omiserat, Anastasius generaliter complexus est. Sed nulla istarum quæstionum omnium proponitur: verùm hæc sola, vtri sacramentaliti-um iusiurandum de inuestitura facta deferatur. In qua decidenda noua Mediolanensium iurisconsultorum sapientia profertur: vt miles iuret vel patrē suum, vel se inuestitum fuisse: quasi verò si de inuestitura quæratur, non vtriusque, & patris & filij, necessaria inuestitura fuerit. Et, si filius inuestitus fuerit, non omnis sublata dubitatio sit. Neque huc pertinet, quod de præscriptione dicitur. lib. 2. tit. 26. §. 6. & tit. 33. §. 1. Nam in illis locis vasallus & pro suo, & sibi, & bona fide poßidebat: hic verò creditor & alteri, & pro alieno, & mala fide poßidet. Videndum igitur ecquid commodiùs ita legi posset: Iurare patrem suum & se: non vt vulgò, vel se. nam æquè in filio, vt in patre inuestiturā requiri satis planè constat ex lib. 2. ti. 3. & tit. 32. Sed ecce rursus alterum repugnantiæ vitium cum lib. 1. ti. 11. vbi non vasallo, sed paribus curiæ iuramentum defertur.

LIBER

LIBER SECVNDVS FEVDORVM.

De feudi cognitione. Tit. I.

Argumentum. § *I.*

In causis feudalibus ius moribus receptum, obseruandum est. vbi deficit, exemplum è legibus Romanis inducendum est.

Obertus de Orto Anselino suo dilecto Salutem.

TEXTVS.

CAVSSarum, quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ verò legibus Longobardorum, alia autem secundum Regni consuetudinem, quæ quanquam sint variæ, & quanquam secundum diuersorum locorum aut curiarum mores sint diuersæ, nec breuiter possint dici, nec hoc libello facilè comprehendi: vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legib. nostris contrariũ dici solet. Legum aũt Ro. non est vilis autoritas: sed nõ adeò vim suã extendunt, vt vsum vincant, aut mores. Strenuus autẽ legisperitus, sicubi casus emerserit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus: absq; calũnia vti poterit lege scripta.

COMMENT.

Obertus de Orto.) Hunc Mediolanensem consulem *Friderico Imperante fuisse*, docuimus initio lib. I

Iure Romano.) *Horum temporum hæc fuit ratio, vt in Romandiola, id est, exarchatu Rauennæ Iustinianicæ leges valerent. in Lombardia verò, ipsorum Langobardorum, iura & instituta: quæ tribus Lombardæ libris continentur. Vbi verò scripta lex deerat, consuetudo spectabatur. vt in Lombard. lib. 2. titu. 41. l. penult. Placuit nobis inserere, vbi lex deest, præcellat consuetudo: & nulla consuetudo superponatur legi, sic enim legendum arbitror, non Regi. De legibus Iustinianicis constat ex Radeuici lib. 2. cap. 5. vbi de Friderico Ahenobarbo scribens his vtitur verbis: habensque quatuor iudices videlicet Bulgarum, Martinum, Iacobum, & Hugonem, viros disertos, religiosos, & in lege doctissimos, legumq́; in ciuitate Bononiensi doctores, & multorum præceptorum auditores. Quinetiam And. Isernicus in præfat. Feud. scribit, non modò in quibusdam Imperij partibus leges Langobardorum seruari: in alijs Romanorum: verumetiam in vna & eadem terra, inquit, sunt multi viuentes iure Langobardorum, & multi iure Romano.*

Regni consuetudinem.) *Ius ergò feudisticũ in Langobardia partim scriptum erat: quod Imperatorum constitutionibus constabat, Lotharij, Friderici & aliorum: partim non scriptum, quales erant consuetudines, de quibus infrà titu. 28. Hic consuetud. regn. incip. Consuetudinis autem & legis, par est auctoritas. l. de quibus, 32. D. de legi. & senat. Posteà tamen magnam partem earum consuetudinum literis mandarunt, edicto Regis Lhotaris: vt in inscriptione leg. Langob. Leges Langobardorum quas Lhotaris Rex sola memoria & vsu retinebat, & composuit iussitq́; edictum appellari. Sic Germanicum ius partim scripto, partim moribus constitisse, patet ex epist. Frid. 1. Et*

German.

German. Episc, ad Papam Adrianum IIII. apud Othonem Frisin. Duo sunt, inquiunt, quibus nostrum regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & vsus bonus prædecessorum & patrum nostrorum.

In nostris partibus.) Ex quo studij huiusce miseria intelligitur: cùm ea omnes discunt, quæ tamen nusquam nisi angusto admodum in loco pro legibus valuerunt.

Vilis auctoritas.) sumptũ ex l. 2. C. quæ sit long. cõsu. quod eius simile factum in lib. 2. tit. 23. notauimus.

Vsum vincant, aut mores.) Vbi de feudis agitur: neq; mirum, cùm in ijs nulla de feudis ne minima quidem suspitio sit. Exẽplis igitur, & inductione vti licebit ex Iustiniani legib. cùm ea quæstio proponetur, quæ iure feudistico decisa non est. l. qui filium, 74. in fi. D. ad Trebell.

Argumentum. §. 2.

Feudum non nisi rerum immobilium, aut solo cohærentium, aut quæ immobilium numero habentur, nec nisi vel inuestitura, vel succesfione acquiritur.

TEXTVS.

Sciendum est autem feudum, siue beneficium non nisi in rebus soli, aut solo cohærentibus, aut in ijs quæ inter immobilia connumerantur (veluti cùm de camera, aut de cauena feudum datur) posse consistere: ac feudum neminem posse acquirere, nisi inuestitura aut successione.

COMMENT.

A rebus soli.) Verbum Iuris. Seneca lib. quæst. nat. II. Tertia illa pars de agris, terris, arbustis & satis quærit. & (vt Iurisconsultorum verbo vtar) de omnibus quæ solo continentur, de feudo in re soli exemplum est in lib. 1. titu. 4. §. 6. vbi feudum in manso cõstitui dicitur.

Non nisi.) Mirum est autem feudum in rebus mobilibus non constitui: cùm in ijs quasi vsusfructus constituatur. l.1.C.de vsuf.ear.rer.& passim dictur feudũ de camera & cauena constitui: quod idem est cum vsufructu pecuniæ constituto.l.senatus, D.eod. Sed mobilium rerum dominia apud istos militares legislatores incerta plerunque habebantur. vt vel ex Specul. Saxon.lib.1.intelligi potest, artic. 52. vbi res quidem immobiles sine agnatorum consensu alienari vetantur. Mobilia autem (inquit lex) potest quiuis alienare, quandiu præcinctus gladio & clypeo suum dextrariũ sine iuuamine alicuius ascendere poterit; dummodò dextrarius & strepa ei teneantur, pedibusq; eius lapis vel truncus cubitum in altitudine habens supponatur. Et hinc fortasse prima origo legis Francogallicæ, quæ dici solet, mobilia non habere sectorem: Meubles n ont point de suitte.

Solo cohærentibus.) Vt in superficie quæ natura solo cohæret: l.obligationũ, 44. D.de oblig.& act.l.quia acervus, 10. D. quód vi au clam.l.1. §.3.D.vti possid. Cæteraq; passim enumerata in l.quæsitum, 12.§. ea verò quæ solo, D. de instr.vel instr.l. Iulianus, 13.§.vlt.& ll.seqq.

Inter immobilia connumerantur.) A Feudistis & eius generis scriptorib. nam à iurisconsultis iura nominantur, vti docuimus in libr. Obseruat. 3. Feuda aũt in iuribus sunt: veluti Ducatus, Comitatus, Episcopatus.lib.1.tit.1.§. 1.& libr.2.tit.10. Item aduocatia lib.2.tit.27.§.quicunq;.

De Camera.) Locutio feudistica, pro decista, de Patroni ærario: vt in Diction. exposuimus.

De Cauena.) De qua in eodem libro diximus.

Inuestitura aut successione.) Vitium feudisticũ duplex: vt & li.2.ti.33.primũ quia etiã hæreditaria feuda p inter-

interpositam inuestituram acquiruntur.lib.2.tit.24. Deinde quia feudum sex modis acquiritur donatione, emptione, permutatione, succeßione, præscriptione, poßeßione, & traditione, vt docuimus lib. disput.

Quid sit inuestitura feudi. *Titul.* 2.

Argumentum.

Inuestitura fit signo aliquo, quasi cessæ possessionis tradendæ coram paribus curiæ. Et nisi vel per illos, vel per extraneos testes, vel per publicum instrumentum probetur, domino inuestituram neganti sacramentum defertur: qui nisi vel iuret, vel referat, actor absoluitur.

TEXTVS.

Inuestitura quidem propriè dicitur poßeßio: abusiuo autem modo dicitur inuestitura, quando hasta, vel aliud corporeum quidlibet porrigitur à Domino feudi se inuestituram facere, dicente: quæ, si quidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solenniter fieri debet: alioqui licet alij intersint testes, inuestitura minimè valeat. Si enim domino adhuc in poßeßione constituto, an facta sit inuestitura quæratur, non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumentum defecerit, vel quia factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat, qui si denegauerint, fortè corrupti odio, vel gratia, seu pretio, & dicant se non interfuisse cùm inuestitura facta fuerat vel non reminisci: tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis scripturis, quòd huius rei veritatem ne-

sciant: & tunc actor aut alios producat pares, aut iurisiurandi domino detur electio, vt proinde iuret inuestituram factam non esse, aut sacramentum vasallo referat, & ille aut iuret, aut acquiescat. Quòd si iurare pares aliqua ex caussa recusauerint, nec dominus eos iurare compellat: liceat vasallo etiam per extraneos probare inuestituram. Testibus verò deficientibus, iurisiurandi electio domino detur.

COMMENT.

Propriè possessio.) Inuestituram, neq; ab inuestiendo dictam, neque latinum esse, sed Barbaricum vocabulum, docuimus in dictionario feudistico.

Hasta, vel aliud.) Vt feudum est multiplex, ita infeudandi ritus est multiplex. Nam suus cuiq; infeudationi ritus, & quasi ceremonia erat. Regni deferendi nota erat, modò gladius, modò hasta. Ducatus, & Comitatus, vexillum: inferioris feudi, hasta vel annulus.

Solemniter fieri.) Vitiosè vt inuestituræ solemnitas duobus duntaxat collegis adhibitis fieri debeat: ac non potius pro toto vasallorum collegio.

Minimè valet.) Vitium repugnantiæ cum tit. superiore, & proximo: & lib. 1. tit. 26. ex quibus apparet, huius quæstionis perplexum & varium ius inter feudistas fuisse. Cùm alij vasalli extant, ij soli in nouo cooptando, siue inuestiendo testes sunt idonei. lib. 2. tit. 58. §. 2.

Probare nisi.) Inuestituræ probatio contra patronum vindicantem per Pares curtis facienda est.

Domino cogente.) Vitium feudisticum: Vt quis in sua caussa iusiurandum aduersarij testibus deferat: id est, vt si dominus feudum possidens inuestituram factam neget, Pares autem, quos testes vasallus laudat, testimonium-

nium detrectent, tum ijs dominus iusiurandum deferat. Modò enim dixit, Si Domino in possessione constituto, an inuestitura facta sit, quæratur.

Iurisiurandi electio.) *Vitium feudisticum: vt cùm vasallus non possidens se inuestitum contendit, deficiente probatione patrono detur optio, vt aut iuret, aut actori deferat. lib.1.tit.26.§.3. cùm tamen alio loco statuatur, vt dominus nullo præstito sacramento absoluatur. lib.2. titul.33.§.4. alio rursus, vt patrono iusiurandum sacramentalitium deferatur lib.1.tit.4.§.1.& tit.23.*

Per extraneos.) *Deficiente parium probatione extraneorum probatio admittitur. lib.1.tit.26.*

Argumentum. §. 2.

Vasallo possidenti, vel quasi possidenti, si dominus feudum non esse intendat, iusiurandum defertur: vt vel iuret, vel referat domino: quo non iurante reus absoluitur.

TEXTVS.

Si verò Vasallus quidem possideat, vel si feudum cameræ, aut cauenæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat, dominus autem feudum negans esse, rem suam petat, vel quòd de camera, vel de cauena bis vel ter (sicut diximus) iam solutum est, deinceps soluere renuat: tunc non est opus probatione, sed possidenti data electione, aut iuret suum esse feudum rectum, aut domino referatur iusiurandum. Si autem inuestitura ab eo qui vasallos non habebat dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos testes, aut per publicum instrumentum probari potest, aut inopiæ probationis emergente, res decidatur per iusiurandum.

COMMENT.

Aut

Aut domino referat.) Vitium repugnantiæ. lib. 1. tit. 4. §. 1. vbi perspicuè statuitur, vt vasallo poßidenti sacramentalitium iusiurandum deferatur. In illis autem aliquoties repetitis præstationibus, quoniam obligationis præsumptio inducitur: l. cum de in rem, 6. D. de vsur. l. 1. C. de fideic. non sine ratione moueri iudex videretur, vt iusiurandum deferret ex l. admonendi, 31. D. de iureiur.

Inopia probationis.) Vide vt apertè probationem omnem remouet: neq; ad iusiurandum deferendum semiplenam probationem requirit, contra lib. 2. tit. 33. §. 2.

Argumentum §. 3.

Cum pactionem in feudo adiectam allegans probatione destituitur, tum aduersario sacramentum defertur, vt id vel recipiat, vel referat.

TEXTVS.

Præterea si aliquis tenor præter communem feudi rationem in inuestitura à domino dicatur interuenisse, vel si dicatur feudum sub tali conditione dedisse, vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad ecclesiam: omni facultate probandi domino adempta habeat vasallus potestatem defendendi se per sacramentum. Item si vasallus per pactum speciale, contra feudi consuetudinem allegat, veluti de filiarum successione: liceat ei tenorem, si potest, sicut inuestituram probare. quòd si in probatione defecerit vel cessauerit: concedatur domino hoc denegare iureiurando præstito.

COMMENT.

Præterea si aliquis.) Vitium absurditatis, vt qui factum affirmat, non iuret, sed is qui negat. Nam si iuramentum probationis supplementum est, satis constat ei

qui dicit, non qui negat probationem incumbere. l. 2. D. de probat. Notandum autem hoc loco est, eum qui pactum contra feudi naturam adhibitum contendit, pro actore: qui negat, pro possessore haberi: quia in his libris regulariter possessori defensio tributur. lib. 2. tit. 58. §. 4.

Præter communem.) Omnis enim pactio quæ neq; iuri neq; naturæ contraria est, in inuestituris admittitur. lib. 1. tit. 14. §. 3.

Vadat ad ecclesiam.) Sic loquebantur Christiani priscis temporibus, id est in ecclesia primitiua, cùm nullæ neq; templa, neq; signa, neq; aras haberent. Arnobius contra gent. lib. 6. In hac enim consuestis parte crimen nobis maximum impietatis affigere: quòd neq; ædes sacras venerationis ad officia construamus: non deorum alicuius simulacrum construamus, aut formam: non altaria fabricemus, non aras. Item lib. 8. Cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra, nunquam palam loqui, nunquam liberè congregari? Cui Christianus paulò pòst ita respondet: Quod enim simulacrum Deo fingam, cùm si rectè existimes, sit Dei homo ipse simulacrum? templum quod ei extruam, cùm totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non possit? Idem scribit Lampridius in Alexandro.

Per quos fiat inuestitura, & per quos recipiatur. *Titul.* III.

Argumentum §. *1.*

Inuestitura de iusta possessione facta præsumitur, ac veteris quidem feudi etiam per minorem inuestitura fit. noui autem per maiorem duntaxat.

TEXTVS.

Inuestitura autem, aut fit de veteri beneficio: aut de

de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri. siue autem à minore, siue à maiore fiat, non de omni possessione vasalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi, non ab alio rectè fit, nisi ab eo, qui legitimè suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare: is nec per feudum poterit inuestituram facere.

COMMENT.

Aut de veteri, aut de nouo.) Nouum appellat quod ei de quo agitur attributum est. Vetus verò, quod eius parentibus vel maioribus. In singulis igitur & vasalli & patroni hæredibus inuestitura renouanda est. lib.2.tit.32.

Etiam a minore.) Minorem feudistæ passim etiam pupillum appellant. Quare disputari posset, an sine tutore auctore fieri à pupillo inuestitura possit? Mouet quòd deferre iusiurandum pupillus sine tutoris auctoritate non potest. l.iusiurandum, 17. §.1. D. de iureiur. quod tamen in inuestitura præstari posterius intelligetur. Probabilius est igitur, veteris feudi inuestituram fieri à pupillo sine tutore auctore non posse, quòd à feudista sine vitio prætermitti non potuit.

De iusta tantum.) Id est, de optima conditione feudi: de feudo proprio, de feudo recto, non de improprio & abusiuo.

Suorum bonorum) Qua de caussa furiosus, & prodigus prohibentur. Itémq; annis viginti minor. l. vltim. D. de cond. & demonst. l. vlt. C. de legit. tut. Atque etiam, vt opinor, filiusfa. cuius in peculio aduentitio pater vsumfructum habet, feudum in illo constituere non poterit. l. vlt.

§. filijs

§.filijs autem, C.de bon. quæ lib. Itemq; mulier quæ luxuriosè viuit.l.ei mulieri, 15. D.de curat.fur. Item maritus fundum dotalem.l.1. C. de rei vxor. act.l.si sciens, D.de cont.empt.

Non ab alio.) Feudum igitur à minore, si nouum est, constitui non potest. in quo alterum rursus Feudistæ vitium licet animaduertere, qui de tutoris aut curatoris auctoritate nullam mentionem interposuit. Nam & si iure ciuili pupillus constituere alteri vsumfructum non possit, l.pupillus, 11.D.de acq.rer.dom. tamen non modò tutor id potest: verùm etiam tutor pupilli nomine rectè iusiurandum defert. d.l. iusiurandum, 17.§.3. D.de iureiur. & res ipsius alienat, atq; adeò pupillus rectè tutore auctore obligatur.l.5.de reg.iur.l. obligari, D.de auct.tut.

Argumentum §.2.

Rei alienari prohibitæ constitui feudum non potest, paterni tamen prædij quod extra familiam alienatam retrahi ab agnato potest, rectè si fraus absit, constituitur.

TEXTVS.

Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, nisi in casibus, vt ecce: si quis ex agnatis tuis rem, quæ à communi parente per successionem ad eum peruenerit, alienare voluerit: non permittitur ei etiam secundum antiquam consuetudinem alij eam vendere, nisi tibi vel alij proximiori pro æquali pretio accipere volenti. per feudum tamen cuilibet dare potest, nisi fiat in fraudem nostræ consuetudinis, vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharij vel Friderici Imperatoris. tunc enim rescissa inuestitura, reddito à te, vel ab alio proximiore videlicet secundum antiquam consuetudinem pretio (si quod

dederit)

dederit iis, qui inuestituram accepit, compellatur rem tibi restituere.

COMMENT.

Alienatio prohibetur.) Vitiosa regula. quid enim? Annon res Ecclesiasticæ alienari prohibentur: Et tamen feuda de iis licere constitui, sexcentis horum librorum locis apertè traditur.

Nisi in casu.) Ridiculè exceptionem ex alio genere, quàm de quo Regula scripta est, subiungit. Regula enim de allodiis constituta est, Exceptio verò de feudis. Vno, inquit, casu, alienari feudum potest, cùm in proximum agnatum, aut, eo recusante, in proximè insequentem refutatur. Hæc est refutatio de qua in disputatione abundè disseruimus.

Vel alii proximiori.) Mendosè. pro, Vel alii qui secundum te proximè sequatur. Nam ius refutationis ita comparatum est, vt proximus remotiori præferatur: neq; feudum remotiori, sine propinquioris consensu refutari possit. lib. 2. tit. 39. §. 1.

Cuilibet dare.) Quod tamen Friderici constitutione sublatum videtur. lib. 2. tit. 55. §. 2.

Lotharii.) Tertii, quæ extat infra titul. 52. Friderici autem constitutio extat tit. 55.

Argumentum §. 3.

Inuestitura etiam per seruum & procuratorem recipi potest, constitui autem & per procuratorem, & à fœmina, etiam nouum potest.

TEXTVS.

Personam verò inuestituram accipientis non distinguimus. nam etiam seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia prætendatur. Sed vtrum ipse vel alius pro te in-

te inuestituram faciat, vel suscipiat, : nihil interesse putamus. potest enim hoc negotium & per procuratorem ab vtraque parte expediri. Fœminam quoq; etiam noui feudi inuestituram facere posse plerique consentiunt.

COMMENT.

Non distinguimus.) Feudum per procuratorem & dari & accipi hoc iure potest: lib 2. tit. 58. §. 4: iure Gallico, nisi Dominus consenserit non potest.

Etiam seruus.) Vitium feudisticum: vt seruus domini nomine inuestiri posit. cùm inuestiturã actum legit. esse constet. à quo seruos arceri nemo ignorat. prætereà quid absurdius est, quàm eum qui suo nomine propter indignitatem ab actu aliquo, atque adeò ab eius actus testimonio prohibetur, tamen ad eum suo nomine admitti? l. qui testamento, 20. §. 3. D. de testament. nam seruum hominem inuestituræ testem esse non posse, patet ex lib. feud. 2. tit. 58. §. 2.

Per procuratorem.) Qua de re multa ex histori js exempla protulimus, disput. cap. X.

Fœminam quoque.) Quòd ait plerosque consentire nouum à fœmina constitui feudum posse, argumento est, nonnullos in extraria sententia fuisse. neque iniuria: cùm feudum militaris clientela sit, quæ patronum clienti vicissim obligat. mulier autem patrociniũ præstare, præsertim militare, non posit. Vitiosè igitur feudistæ, nisi dicamus fauore rei militaris concessum istud mulieribus fuisse, vt equiti alicui fructum alicuius sui præsidij asignent: vnde se tueri, & Reip. præstare posit. Mutua autem ex parte mulieris patrocinij obligatio nulla sit. Iure quidem ciuili mulier donandi ius habet: l. donari, D. de donat. at Lango-

bardico sine mandualdi auctoritate non habet. Lombard. lib.2.tit 10.qual.mul.alien.

Argumentum. §. 4

Qui fidelitatem detrectat, nisi ea pacto remissa sit, inuestiri non potest. Inuestituram tamen fidelitas sequitur.

T E X T V S.

Nulla autem inuestitura debet ei fieri qui fidelitatem facere recusat, cùm à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, vt sine iuramento fidelitatis habeatur.

COMMENT.

A fidelitate feudum) Item, vt à mari, Marchio: li. 2.ti.10. Itaq; concinnius dixisset, à fide fidelium, vel fidelitium, vel nescio quid simile.

Cùm à fidelitate.) Argumentum ex notatione, si vera notatio esset. Cui notatio non conuenit, eidem nomen non conuenit. Sic Iauolenus in l.bonorum, 49.& l.propriè, 83.D.de verb. signif. si à beando bona dicta sunt, quæ plus incommodi quàm commodi afferũt, dici bona non possunt. Ergò si à fide feudum dicitur, vbi fides non datur, esse feudum non potest.

Nisi eo pacto acquisitum.) Vitium feudisticum insigne: Vt feudum ab eo qui fidem non dat, teneri poßit: lib.2. tit.24.§.2.& ti.16.& tit.47. primum propter superius argumentum, quod & si à falsa notatione ductum est, retorqueri tamen in caput auctorum potest. Deinde quia naturaliter æquitas postulat, vt pactum contra naturam cõtractus adhibitum, aut nullius momenti sit. l.cum precario, 12. D.de precar. aut nouum contractum efficiat. l.vbi autem, 27.D.de mort.causs. don. quid autem magis contra clientelæ ac neceßitudinis contrahendæ naturam est, quàm vt

ne

ne fides obligetur? Falsum est igitur, feudum istud appellari posse, nisi fortè ὁμωνύμως: vt cùm testamentum iniustum, aut falsum verbi caussa testamentum appellatur: aut modius, qui iniquus est: aut tutor, qui tutor non est. l. 2. D. quemadmodum testament. aper. l. Paulus, 22. D. de verb. sign.

Quid præcedere debeat, an inuestitura, uel fidelitas. Tit. 4.

TEXTVS.

Vtrum autem præcedere debeat fidelitas inuestituram, an inuestitura fidelitatem, quæsitum scio: & sæpè responsum est, inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurandum, quod à vasallo præstatur domino.

COMMENT.

Inuestituram debere præcedere.) Quoniam vasalli obligatio ex patroni beneficio nascitur, præcedere beneficium oportet: quasi caussam fidelitatis. lib. 2. tit. 7.

Qualiter iurare debeat uasallus domino fidelitatem. Tit. 5.

Argumentum. §. 1.

Vasalli communis iusiurandum est, vt fidei suæ commissa non enunciet: domestici verò, & eius qui in domini iurisdictione est, vt ipsius caput & existimationem tueatur.

TEXTVS.

Qualiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet: Ego iuro ad hæc sancta DEI Euangelia, quod à modo in anteà ero fidelis huic, sicut debet esse vasallus domino, nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit dominus, pandam alij ad eius detrimentum, me sciẽte. Si verò domesticus, id est, familiaris eius sit cui

iurat: aut si ideò iurat fidelitatem, non quod habeat feudum, sed quia sub iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrũ, mentem, & eius rectum honorem custodire iurabit.

COMMENT.

Vt vasallus domino.) Dominum ergò Barbarici appellant non ratione proprietatis, quam in re fruenda data retinet. lib. 2. titu 8. §. 3. sed vt alijs, locis innumeris, Sgnorem siue Seniorem. Aymoinus lib. 5. cap. 24. Ego Hircman inus à modò & deinceps domino Seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens ero sicut homo suo Seniori. Sed mirum est, nulla hoc loco vasalli officia nominatim exponi: cùm tamen lib. 1. tit. 21. §. 1. scribat, moris esse, vt vasallus in iureiurando ea exponat.

Vt vasallus domino.) Vitium intolerabile. nam primùm omnium cùm varij & vasallorum, & dominorum gradus sint, varia quoque esse ipsorum inter se iura necesse est. velut in vasallo Ligio, qui subsidium contra omnes nullo excepto promittit: cùm aliùs antiquiorem dominum excipiat. lib. 2. tit. 28. §. 5. Præterea *Vt vasallus domino*, id est, secundum iura clientelæ inter vasallũ & dominum contracta. quemadmodũ certa erãt olim inter clientes & patronos iura, quæ cõmemorauimus in Fragm. X I I. Tab. Quid igitur, si vasallus ea iura ignoret? An ita pauca & nota sunt, vt ignorari nequeant? Atqui posterius non minùs viginti caussæ feudi amittendi commemorantur: & lib. 2. tit. 23. & titu. 24. disertè scribit, earum omnium rationem potius in bonorũ virorum prudentia, & maiorum institutis esse positam, quàm certa regula aut formula definiri posse.

Sub nomine fidelitatis.) Multiplex igitur arcanum est:

est: vt cùm pro familiaritate aliquid amico committitur. Verùm eius solius proditio vindicatur, propter id inquam, vnum proditum felonia committitur, quod tanquam patronus vasallo concredidit.

Domesticus, id est familiaris.) Eos opinor dicit, *quos alijs locis Ministeriales appellari videmus. Seruos quidem antiqui etiam Familiares appellabant, vt ex Seneca & Macrobio docuimus, in Comment. verb. iuris. de ministerialibus autem diximus in Dictio. feudali. Sic Domestici appellantur. lib. 2. titu. 55. §. 5. Triplex ergò fidelitatis iuramentum est. vnum ob feudum, alterum ob familiaritatem, tertium ob iurisdictionem. id est, ditionem, & principatum. Item tria subiectorum genera. vnum eorum qui ob feudum, alterum eorum qui ob familiaritatem, tertium eorum qui ob iurisdictionem alicuius ditioni & imperio subiuncti sunt. Postremi iurisiurandi exemplum hoc extat apud Otthonem Frising. libr. Frideric. cap. 19. quid ab Episcopis & ciuitatibus Italiæ præstitum est: Ego iuro, quòd à modò in antea ero fidelis domino meo Friderico Romanorum Imperatori, contra omnes homines, sicut iure debeo Domino & Imperatori, & adiuuabo eum retinere coronam Imperij, & omnem honorem eius in Italia, nominatim & specialiter ciuitatem illam, & quicquid in ea iuris habere debet, vel in omni virtute comitatus vel Episcopatus. Regalia sua non auferam ibidem, nec alibi, & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adiuuabo. Neque in consilio ero, neque in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum eius, quod ipse mihi fecerit per se vel per epistolam suam, aut per legatum suum de facienda iustitia, fideliter obseruabo, & illud audire,*

mento est l.marito, 24. & l.si adulterium, 38. §. liberto. D. ad leg. Iul. de adult. de quo diximus in Disp. cap. Quib. de caus. feud. amit. Gallicæ aũt consuetudinis in hominio iurando formula hæc est, in Summa rurali præscripta: Sire, ie vien à vostre hommage & vostre foy: & deuien vostre hommage de bouche & de mains. Here, in tuã me fidem & clientelam commendo: tuumq́; me & lingua & manibus hominem & clientem fore profiteor. Lingua & Manus verbo significat defensionem, quæ & verbis & manu, si vsus venerit, debetur.

De noua forma fidelitatis. Tit. 7.

Argumentum.

Vasalli iusiurandum est, vt domini sui caput, existimationem ac fortunas fideliter contra quencunque aduersarium solo excepto Imperatore tueatur: eiusdemq́ue opes augeat: & fidei suæ credita, nemini enunciet. Inuestituram autem fidelitas, hanc missio in possessionem sequitur.

TEXTVS.

Est & alia de nouo super fidelitatis iuramento forma inuenta, & vtentium approbata consuetudine, quæ hodie fere in omni curia videtur obtinere, hac scilicet: Ego Titius iuro super hæc sancta DEI Euangelia, quod ab hac hora in antea vsque ad vltimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Caio domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore vel Rege. Quod verbum si rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione, sed integram & perfectam in se continet fidelitatem: sed propter simplices & nominis significationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adijci solet, id est: Ego iuro quod nunquam scienter ero in consilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel mem-

brum aliquod: quod tu recipias in persona aliquam læsionem, vel iniuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel in antea habebis: & si sciuero, vel audiuero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo, vt non fiat, impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequiuero, quàm citò potero tibi nuntiabo, & contra eum prout potero auxilium meum tibi præstabo. & si contigerit te rem aliquam quam habes, vel habebis, iniustè vel fortuito casu amittere, eam recuperare iuuabo: & recuperatam omni tempore retinere. Si sciuero te velle iustè aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaueris, illud sine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. Et si consilium mihi super aliquo facto postulaueris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam scienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum iniuriam vel contumeliam. Inuestitura verò facta, & fidelitate subsecuta: omnimodò cogatur dominus inuestitum in vacuam possessionem mittere. Quòd si differat, omnem vtilitatem ei præstabit.

COMMENT.

Vsq; ad vltimum diem vitæ.) Hoc absurdum est: nam cùm vasallo liceat, feudum non modò patrono suo cedere ac refutare, verùm etiam agnato proximo: atque adeò permissu patroni in quemuis alienissimum alienare: quomodò perpetuam clientelam iurabit? Neq; mihi dicat aliquis, post refutationem seruitium quidem non de-

beri, sed honorem & reuerentiam. lib. 2. tit. 38. Nam quæ in hac formula fidelitas iuratur, integrum feudale seruitium complectitur: &, vt mox subiungit, integram & perfectam fidelitatem. Deinde, quod illo loco de refutatione statuitur, ad casum alienationis, domini permissu factæ produci non potest: ne ius in causa diuersa constitutum ad diuersam conferatur. contra l. si seruus, 49. D. ad leg. Aquil.

Contra omnem hominem.) Et hoc quoq; vitiosum est. nam præter Imperatorem, tacitè antiquior dominus excipitur. lib. 2. tit. 28. §. vlt.

Iustè offendere.) Ambiguum tamen hac de re ius fuisse, patet ex lib. 2. tit. 28. §. 1.

Omnimodo cogatur.) Non enim suam formam inuestitura prius habere videbitur, quàm absoluta sit, l. si is qui, 80. §. vlt. D. ad leg. Falcid.

Omnem vtilitatem præstabit.) Vitium repugnantiæ, infrà lib. 2. tit. 26. §. si facta.

De inuestitura de re aliena facta. Titul. 8.

Argumentum §. *1.*

Qui de re aliena aut alteri oppignerata sciens inuestitus est, euictione non iuuatur, qui nesciens, iuuatur: siue dominus scierit, siue nescierit.

T E X T V S.

Quum de re aliena, vel alij obligata inuestitura fiat, illud distinguitur, vtrum scienti an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens inuestituram accepit, nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget, vt aliud eiusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo qui inuestituram fecit, nulla est differentia, vtrum sciuerit, vel ignorauerit.

COM-

C O M M E N T.

Agere non poterit.) Nam scienti rem alienam aut obligatam, actio de euictione, nisi nominatim id conuenerit, non datur: l. si fundum, 27. C. de euict. vnde descriptum hoc videtur caput.

Seu quantitatis.) Legendum arbitror, Seu quantitas. vt vasallus postulet à patrono vel alterum feudum tantidem pretij, vel pretium, quanti feudum fuerit. lib. 2. tit. 25. §. 1.

Argumentum §. 2.

Vasallus & prædij feudalis, & seruitutis vtilem vindicationem habet, & si possideat, exceptionem: seruitutem autem imponi patiens, sibi soli, non domino præiudicat.

T E X T V S.

Rei autem per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tanquam dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vindicare: & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. nam & seruitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur? & ad dominum ex qualibet causa posteà beneficium reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæsitum fuit: responsum est, vt vasallo quidem donec feudum tenet, possit obesse: domino autem, etsi per longa tempora perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

C O M M E N T.

Tanquam dominus.) Vitia sunt hoc loco & cæteris similibus innumera. Primum enim simpliciter hîc traditur, feudatarium agere & conueniri posse. At libr. 2.

tit.43.disertè traditur, eum solum litigare posse: quo verbo patronus excluditur: qui tamen proprietatis dominium retinere dicitur. §. seq. deinde nihil eius hoc loco traditur, quod tamen prope hoc in genere primum ac summum est: vt patronus quamuis ipso ignorante & illaudato res iudicata sit, tamen rem inter alios actam ratam habere cogatur. lib.2. tit.26. §.24. & tit.43. Præterea quid est quod hoc loco scribit, si vasallus dolo, vel pecunia vel pretio seruitutem imponi patiatur: dominum ad quem feudum reuersum fuerit, ratum id non habiturum? cùm illis locis apertè statuatur, si feudi ipsius proprietatem ignorante domino, per iudicium amiserit, dominum tamen id ratum habere oportere.

Quasi vindicare.) Vt fructuarius vsumfructum vindicare potest: quippe cuius dominium adeptus est. l.1. & l. iij. D. si vsusfr. petat. Ita feudatarius ius feudale, quod vsusfructui simile est. Quid igitur de prædio? vt vsufructuarius prædij proprietatem vindicare non potest: ita meo iudicio nec feudatarius iure ciuili potest. Nam quomodo ex iure Quiritium suam esse illam intenderet, cùm patroni in dominio permanserit? Vtili tamen agere posse videtur, exemplo superficiarij, & coloni. l. tutor. 16. §. vltim. D. de pign. act.

Seruitutem petere.) Vt sicuti fructuarius seruitutem petere suo nomine non potest: procuratorio, potest. l.1. §. vlt. D. de op. nou. nunt. quippe cui rei cura omnis commissa sit. l.1. & l.ij. D. vsufr. quemad. cau. eodem modo feudatarius. Itaq; locum hunc ex iuris ciuilis ratione intelligendum arbitror.

Quæsitum est.) Dubitandi caussa hæc erat: quia, etsi fructuarius seruitutem prædio imponere non potest: l. si

cuius,

cuius, 13. §. 4. & l. sed si quid, 15. in fin. D. de vsufr. tamen quia feudatarius qui generi, posterisq; suis feudum quæsiuit, perpetuo iure id tenet: plus posse videbatur. Responsum est igitur, quandiu in feudatarij familia feudum maneat, tandiu seruitutem duraturam. quòd si feudum domino committatur, extinctum iri: propter Regulam fructuario & feudatario communem: vt rei caussam meliorem facere poßint, deteriorem non poßint. §. sequen. prox. & d. l. si cuius, §. 4. De vsufr. Sed in eo sibi Feudistæ non constant, quod alio loco statuunt, vt dominus ratam habere cogatur sententiam, de toto feudo abiudicato se ignorante & illaudato factam: vt paulò ante diximus ex lib. 2. tit. 43. Absurdum est igitur licere feudatario dominum in toto lædere: in particula vtilitatis, non licere.

Argumentum §. 3.

Quod per se constans vasallus feudo adiecit, feudo non accrescit. si cohæreat, accedit. domini enim proprietas permanet: quapropter neq; ex mariti feudo mulier dotarium retinet, neq; pignus consultum constitui potest.

TEXTVS.

E contrario autem si quid feudo à vasallo additum sit, siquidem tale adiectum sit, quod per se subsistere possit, id est, vt per se censeatur, vt prædium: id non accrescit feudo. Si verò per se non possit subsistere, vt seruitus: plerisq; placet feudo accedere: & sicut partem feudi disponendam esse. meliorem namq; conditionem feudi facere potest, deteriorem verò sine domini voluntate, vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest. Quamuis enim possessio per beneficium ad eum pertineat, tamen proprietas ad alium spectat. Et ideò quarta, siue ter-

tia

tia ratione, quæ à Langobardia seu à Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet. Nam nec pignus, quod Consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

COMMENT.

Additum sit.) Vitium feudisticum. Id enim prætermittit, quod in hac quæstione caput fuit: nimirum ædificium, de quo disertè scribitur in lib. 2. titul. 28. §. 3. ius in medio relictum à Feudistis fuisse. Nam quod hoc loco prædium nominat, non ex Iurisconsultorum, & Latini sermonis consuetudine, pro domo intelligendum est: sed tantùm pro agro. vt illud ostendit, quòd à prædio separat res, quæ per se consistere non possunt. quo in numero non minus ædes, quàm seruitutem poni, nemo ignorat. Dubitare autem, finita clientela vtrius esse debeat ager à vasallo acquisitus, hominum est mentis lumine carentium: cùm id demum feudi nomine censeatur, cuius facta inuestitura est. vt lib. 1. titul. 4. §. 6. & satis constet, non si quid in feudo est, continuò feudi partem esse: quum feudum ius sit. vt de hæreditate & rebus singulis dicitur, in l. quamuis, 14. D. si quis omiss. caus. & de dote, in l. 1. post princip. D. de dot. præleg. & de peculio, in l. peculium, 11. §. 1. D. de pecul. Sed de hac quæstione, quæ præclara & insignis est, vberius disputabimus, infra lib. 2. tit. 28.

Ut seruitus.) De qua tamen ipsa ius quoq; ambiguum à Feudistis relictum est, lib. 2. tit. 28. §. 3. Sed locus hic postulat, vt de seruitutibus feudalibus disseramus: hoc est, An vel imponi, vel acquiri, vel amitti, vel remitti seruitus feudi possit. Et quoniam tum ex Senioris, tum ex vasalli parte tractari potest, bipartita quæstio est. Eius autem firmamen-

mamentum hoc erit: Feudi cauſſam neq; per Seniorem, neque per vaſallum deteriorem fieri poſſe: meliorem, poſſe. lib. 2. titul. 8. §. penultimo, & libro primo, titul. 22. §. ſecundo, & libro ſecundo, titul. 47. Sic enim in vſufructu, neque proprietarius, neque fructuarius deteriorem, ſed meliorem alterius cauſſam facere poteſt. l. vſufructu, 7. §. hac ratione; & l. ſed ſi quid, 15. §. proprietatis, & l. ſi cuius, 13. fructuarius, D. de vſufruct. quod idem de ſeruitutis cauſſa traditur, in l. & ſi forte, 16. §. vltimo, D. ſi ſeru. vindicet. Quantum igitur ad deteriorationem attinet, conſentaneum eſt, Seniorem feudo imponere nouam ſeruitutem non poſſe, ne deteriorem vaſalli cauſſam faciat. Sic enim hæres fundo legato imponere ſeruitutem non poteſt. l. is cui, 11. §. vltimo, D. Quem. ſeru. amit. l. ſi fundum, 105. D. de cond. & demonſt. Sic proprietarius imponere fructuario prædio nouam ſeruitutem non poteſt, per quam deterior vſusfructus cauſſa fiat: adeò vt ne conſentiente quidem fructuario facere id poſſit. l. ſed ſi quid, 15. §. vltimo; & l. ſequen. D. de vſufruct. Sic neque tutor, neque curator, fundo pupilli, vel adulti imponere ſeruitutem poteſt. l. 3. §. penult. D. de reb. eor. qui ſub. neque maritus in fundo dotali. lib. 5. D. de fund. dot. Ex contrario vaſallus feudo imponere ſeruitutem poteſt: ita tamen vt aperto, & commiſſo poſtea feudo extinguatur: neque ſeniori noceat. libro ſecundo, titul. 8. §. ſecundo, quod tamen neque cum eo conſentit, quòd qui alienare prohibetur, ſeruitutem imponere prohibetur. l. vltim. C. de reb. alien. non alien. neque cum eo, quòd fructuarius fundo imponere ſeruitutem non poteſt, ne proprietatis cauſſam deteriorem reddat. l. ſi cuius, 13. parag. fructuarius, D. de

vſufr.

iurat: aut si ideò iurat fidelitatem, non quod habeat feudum, sed quia sub iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrū, mentem, & eius rectum honorem custodire iurabit.

COMMENT.

Vt vasallus domino.) Dominum ergò Barbarici appellant non ratione proprietatis, quam in re fruenda data retinet. lib. 2. titu 8. §. 3. sed vt alijs, locis innumeris, Sgnorem siue Seniorem. Aymoinus lib. 5. cap. 24. Ego Hircmannus à modo & deinceps domino Seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens ero sicut homo suo Seniori. Sed mirum est, nulla hoc loco vasalli officia nominatim exponi: cùm tamen lib. 1. tit. 21. §. 1. scribat, moris esse, vt vasallus in iureiurando ea exponat.

Vt vasallus domino.) Vitium intolerabile. nam primùm omnium cùm varij & vasallorum, & dominorum gradus sint, varia quoque esse ipsorum inter se iura necesse est. velut in vasallo Ligio, qui subsidium contra omnes nullo excepto promittit: cùm aliis antiquiorem dominum excipiat. lib. 2. tit. 28. §. 5. Praetereà *Vt vasallus domino,* id est, secundum iura clientelae inter vasallū & dominum contracta. quemadmodū certa erāt olim inter clientes & patronos iura, quae cōmemorauimus in Fragm. X I I. Tab. Quid igitur, si vasallus ea iura ignoret? An ita pauca & nota sunt, vt ignorari nequeant? Atqui posterius non minùs viginti caussae feudi amittendi commemorantur: & lib. 2. tit. 23. & titu. 24. disertè scribit, earum omnium rationem potius in bonorū virorum prudentia, & maiorum institutis esse positam, quàm certa regula aut formula definiri posse.

Sub nomine fidelitatis.) Multiplex igitur arcanum est:

est: vt cùm pro familiaritate aliquid amico committitur. Verùm eius solius proditio vindicatur, propter id inquam, vnum proditum felonia committitur, quod tanquam patronus vasallo concredidit.

Domesticus, id est familiaris.) Eos opinor dicit, quos alijs locis Ministeriales appellari videmus. Seruos quidem antiqui etiam Familiares appellabant, vt ex Seneca & Macrobio docuimus, in Comment. verb. iuris. de ministerialibus autem diximus in Dictio. feudali. Sic Domestici appellantur. lib. 2. titu. 55. §. 5. Triplex ergò fidelitatis iuramentum est. vnum ob feudum, alterum ob familiaritatem, tertium ob iurisdictionem. id est, ditionem, & principatum. Item tria subiectorum genera. vnum eorum qui ob feudum, alterum eorum qui ob familiaritatem, tertium eorum qui ob iurisdictionem alicuius ditioni & imperio subiuncti sunt. Postremi iurisiurandi exemplum hoc extat apud Otthonem Frising. libr. Frideric. cap. 19. quid ab Episcopis & ciuitatibus Italiæ præstitum est: Ego iuro, quòd à modò in antea ero fidelis domino meo Friderico Romanorum Imperatori, contra omnes homines, sicut iure debeo Domino & Imperatori, & adiuuabo eum retinere coronam Imperij, & omnem honorem eius in Italia, nominatim & specialiter ciuitatem illam, & quicquid in ea iuris habere debet, vel in omni virtute comitatus vel Episcopatus. Regalia sua non auferam ibidem, nec alibi, & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adiuuabo. Neque in consilio ero, neque in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum eius, quod ipse mihi fecerit per se vel per epistolam suam, aut per legatum suum de facienda iustitia, fideliter obseruabo, & illud audire,

vel recipere, vel complere nullo malo ingenio euitabo. Hæc omnia obseruabo fide bona sine fraude. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta quatuor Euangelia. Ad eandem fidelitatis iurandæ speciem caput illud pertinet ex fœdere Mediolanensi apud Radeuicum lib. 1. cap. 40. Omnes Mediolanenses communiter à minoribus vsque ad maiores, ab annis XIIII. & supra, vsque ad annos LXX. fidelitatem domino Imperatori iurabunt: & sine malo ingenio obseruabunt.

Nominatim vitam, membrum.) *Deliratio feudistica: quasi qui patrono fidem suam generaliter astringit, non hæc omnia complectatur. Itaque Carolus Magnus solo Fidei verbo contentus fuit libr. Franc. 4. titul. 46. Suprà id verbum neque finis, neq; modus vllus est: vt ipatet ex formula iuramẽti decretalistici, quod ca. insequenti ascriptum est.*

De forma fidelitatis. Tit. 6.

Argumentum. § 1.

Vasalli iusiurandum est, vt sui domini incolumitatem, securitatem, honestatem, vtilitatem, atq; in rebus gerendis facilitatem fideliter procuret.

TEXTVS.

In Epistola Philiberti Episcopi, in decretis xxij. caussa, de forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis quæ sequuntur breuiter ex librorum authoritate notaui. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet: incolume, tutũ, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis per quas esse

tutus potest. Honestum, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de aliis caussis quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Utile, ne sit ei in dãno de suis possessionib. Facile, vel possibile, ne id bonum quod dominus suus facere leuiter poterat faciat ei difficile: neue id quod possibile ei erat, faciat impossibile.

Argumentum. §. 2.

Vt vasallus domino, ita vicissim dominus vasallo fidem & mutuam in augendis commodis beneuolentiam præstare debet.

TEXTVS.

Vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, restat vt in sex prædictis consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate quam iurauit, esse saluus. Dominus quoque in his omnibus vicem fideli suo reddere debet. quod si non fecerit, meritò censebitur malefidus: sicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit, perfidus & periurus.

COMMENT.

Dominus quoque.) Superiora omnia nugatoria sunt, & bardis Longobardisq; hominibus digna. Illud vnum notatione dignum est, quòd hoc loco scribit, parem vasallo à seniore, vt seniori ab vasallo fidem deberi: & quibus de caussis vasallo feudum eripitur, iisdem de caussis seniori eripi. quò pertinet l. diuus Claudius, 5. §. 1. D de iur. patron. l. si patronus non aluerit, 33. D. de bonis lib. Patronum tamen à liberto, item vt hunc ab illo in adulterio vxoris deprehensum interfici non licere, argu-

mento eſt l.marito,24.& l.ſi adulterium,38.§.liberto.D. ad leg. Iul.de adult.de quo diximus in Diſp.cap. Quib.de cauſ.feud. amit. Gallicæ aũt conſuetudinis in hominio iurando formula hæc eſt,in Summa rurali præſcripta: Sire, ie vien à voſtre hommage & voſtre foy: & deuien voſtre hommage de bouche & de mains. Here, in tuã me fidem & clientelam commendo:tuumq́ me & lingua & manibus hominem & clientem fore profiteor. Lingua & Manus verbo ſignificat defenſionem,quæ & verbis & manu,ſi vſus venerit,debetur.

De noua forma fidelitatis. Tit. 7.

Argumentum.

Vaſalli iuſiurandum eſt, vt domini ſui caput, exiſtimationem ac fortunas fideliter contra quencunque aduerſarium ſolo excepto Imperatore tueatur: eiuſdemq́ue opes augeat:& fidei ſuæ credita, nemini enunciet. Inueſtituram autem fidelitas,hanc miſsio in poſſeſsionem ſequitur.

TEXTVS.

Eſt & alia de nouo ſuper fidelitatis iuramento forma inuenta, & vtentium approbata conſuetudine, quæ hodie fere in omni curia videtur obtinere, hæc ſcilicet: Ego Titius iuro ſuper hæc ſancta DEI Euangelia, quod ab hac hora in antea vſque ad vltimum diem vitæ meæ ero fidelis tibi Caio domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore vel Rege. Quod verbum ſi rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione, ſed integram & perfectam in ſe continet fidelitatem: ſed propter ſimplices & nominis ſignificationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adijci ſolet, id eſt: Ego iuro quod nunquam ſcienter ero in conſilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel mem-

brum aliquod: quod tu recipias in persona aliquam læsionem, vel iniuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel in antea habebis: & si sciuero, vel audiuero de aliquo, qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo, vt non fiat, impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequiuero, quàm citò potero tibi nuntiabo, & contra eum prout potero auxilium meum tibi præstabo. & si contigerit te rem aliquam quam habes, vel habebis, iniustè vel fortuito casu amittere, eam recuperare iuuabo: & recuperatam omni tempore retinere. Si sciuero te velle iustè aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi, sicut potero, præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaueris, illud sine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam. Et si consilium mihi super aliquo facto postulaueris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur magis expedire tibi: & nunquam ex persona mea aliquid faciam scienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum iniuriam vel contumeliam. Inuestitura verò facta, & fidelitate subsecuta: omnimodò cogatur dominus inuestitum in vacuam possessionem mittere. Quòd si differat, omnem vtilitatem ei præstabit.

COMMENT.

Vsq; ad vltimum diem vitæ.) Hoc absurdum est: nam cùm vasallo liceat, feudum non modò patrono suo cedere ac refutare, verùm etiam agnato proximo: atque adeò permissu patroni in quemuis alienissimum alienare: quomodò perpetuam clientelam iurabit? Neq; mihi dicat aliquis, post refutationem seruitium quidem non de-

beri, sed honorem & reuerentiam. lib.2.tit.38. Nam quæ in hac formula fidelitas iuratur, integrum feudale seruitium complectitur: &, vt mox subiungit, integram & perfectam fidelitatem. Deinde, quod illo loco de refutatione statuitur, ad casum alienationis, domini permissu factæ produci non potest: ne ius in causa diuersa constitutum ad diuersam conferatur. contra l. si seruus, 49. D. ad leg. Aquil.

Contra omnem hominem.) Et hoc quoq; vitiosum est. nam præter Imperatorem, tacitè antiquior dominus excipitur. lib.2.tit.28.§.vlt.

Iustè offendere.) Ambiguum tamen hac de re ius fuisse, patet ex lib.2.tit.28.§.1.

Omnimodo cogatur.) Non enim suam formam inuestitura prius habere videbitur, quàm absoluta sit, l. si is qui, 80.§. vlt. D. ad leg. Falcid.

Omnem vtilitatem præstabit.) Vitium repugnantiæ, infrà lib.2.tit.26.§. si facta.

De inuestitura de re aliena facta. Titul. 8.

Argumentum §. 1.

Qui de re aliena aut alteri oppignerata sciens inuestitus est, euictione non iuuatur, qui nesciens, iuuatur: siue dominus scierit, siue nescierit.

TEXTVS.

Quum de re aliena, vel alij obligata inuestitura fiat, illud distinguitur, vtrum scienti an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens inuestituram accepit, nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè aget, vt aliud eiusdem bonitatis seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo qui inuestituram fecit, nulla est differentia, vtrum sciuerit, vel ignorauerit.

C O M M E N T.

Agere non poterit.) Nam scienti rem alienam aut obligatam, actio de euictione, nisi nominatim id conuenerit, non datur: l. si fundum, 27. C. de euict. vnde descriptum hoc videtur caput.

Seu quantitatis.) Legendum arbitror, Seu quantitas. vt vasallus postulet à patrono vel alterum feudum tantidem pretij, vel pretium, quanti feudum fuerit. lib. 2. tit. 25. §. 1.

Argumentum §. 2.

Vasallus & prædij feudalis, & seruitutis vtilem vindicationem habet, & si possideat, exceptionem: seruitutem autem imponi patiens, sibi soli, non domino præiudicat.

T E X T V S.

Rei autem per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tanquam dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vindicare: & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. nam & seruitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere. Quid ergo si pretio vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur? & ad dominum ex qualibet causa posteà beneficium reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæsitum fuit: responsum est, vt vasallo quidem donec feudum tenet, possit obesse: domino autem, etsi per longa tempora perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

C O M M E N T.

Tanquam dominus.) Vitia sunt hoc loco & cæteris similibus innumera. Primum enim simpliciter hîc traditur, feudatarium agere & conueniri posse: At libr. 2.

tit.

tit.43.disertè traditur, eum solum litigare posse: quo verbo patronus excluditur: qui tamen proprietatis dominium retinere dicitur. §. seq. deinde nihil eius hoc loco traditur, quod tamen prope hoc in genere primum ac summum est: vt patronus quamuis ipso ignorante & illaudato res iudicata sit, tamen rem inter alios actam ratam habere cogatur. lib.2. tit.26. §.24. & tit.43. Praeterea quid est quod hoc loco scribit, si vasallus dolo, vel pecunia vel pretio seruitutem imponi patiatur: dominum ad quem feudum reuersum fuerit, ratum id non habiturum? cùm illis locis apertè statuatur, si feudi ipsius proprietatem ignorante domino, per iudicium amiserit, dominum tamen id ratum habere oportere.

Quasi vindicare.) Vt fructuarius vsumfructum vindicare potest: quippe cuius dominium adeptus est. l.1. & l. iij. D. si vsufr. petat. Ita feudatarius ius feudale, quod vsusfructui simile est. Quid igitur de praedio? vt vsufructuarius praedij proprietatem vindicare non potest: ita meo iudicio nec feudatarius iure ciuili potest. Nam quomodo ex iure Quiritium suam esse illam intenderet, cùm patroni in dominio permanserit? Vtili tamen agere posse videtur, exemplo superficiarij, & coloni. l. tutor. 16. §. vltim. D. de pign. act.

Seruitutem petere.) Vt sicuti fructuarius seruitutem petere suo nomine non potest: procuratorio, potest. l.1. §. vlt. D. de op. nou. nunt. quippe cui rei curà omnis commissa sit. l.1. & l. ij. D. vsufr. quemad. cau. eodem modo feudatarius. Itaq; locum hunc ex iuris ciuilis ratione intelligendum arbitror.

Quaesitum est.) Dubitandi caussa haec erat: quia, etsi fructuarius seruitutem praedio imponere non potest: l. si cuius,

cuius, 13. §. 4. & l. sed si quid, 15. in fin. D. de vsufr. tamen quia feudatarius qui generi, posterisq́; suis feudum quæsiuit, perpetuo iure id tenet: plus posse videbatur. Responsum est igitur, quandiu in feudatarij familia feudum maneat, tandiu seruitutem duraturam. quòd si feudum domino committatur, extinctum iri: propter Regulam fructuario & feudatario communem: vt rei caussam meliorem facere poßint, deteriorem non poßint. §. sequen. prox. & d. l. si cuius, §. 4. De vsufr. Sed in eo sibi Feudistæ non constant, quod alio loco statuunt, vt dominus ratam habere cogatur sententiam, de toto feudo abiudicato se ignorante & illaudato factam: vt paulò ante diximus ex lib. 2. tit. 43. Absurdum est igitur licere feudatario dominum in toto lædere: in particula vtilitatis, non licere.

Argumentum §. 3.

Quod per se constans vasallus feudo adiecit, feudo non accrescit. si cohæreat, accedit. domini enim proprietas permanet: quapropter neq; ex mariti feudo mulier dotarium retinet, neq; pignus consultum constitui potest.

TEXTVS.

E contrario autem si quid feudo à vasallo additum sit, siquidem tale adiectum sit, quod per se subsistere possit, id est, vt per se censeatur, vt prædium: id non accrescit feudo. Si verò per se non possit subsistere, vt seruitus: plerisq́; placet feudo accedere: & sicut partem feudi disponendam esse. meliorem namq́; conditionem feudi facere potest, deteriorem verò sine domini voluntate, vel eorum agnatorum, ad quos per successionem pertinet, facere non potest. Quamuis enim possessio per beneficium ad eum pertineat, tamen proprietas ad alium spectat. Et ideò quarta, siue tertia

tia ratione, quæ à Langobardia seu à Romanis viris uxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet. Nam nec pignus, quod Consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

COMMENT.

Additum sit.) Vitium feudisticum. Id enim prætermittit, quod in hac quæstione caput fuit: nimirum ædificium, de quo disertè scribitur in lib. 2. titul. 28. §. 3. ius in medio relictum à Feudistis fuisse. Nam quod hoc loco prædium nominat, non ex Iurisconsultorum, & Latini sermonis consuetudine, pro domo intelligendum est: sed tantùm pro agro. vt illud ostendit, quòd à prædio separat res, quæ per se consistere non possunt. quo in numero non minus ædes, quàm seruitutem poni, nemo ignorat. Dubitare autem, finita clientela vtrius esse debeat ager à vasallo acquisitus, hominum est mentis lumine carentium: cùm id demum feudi nomine censeatur, cuius facta inuestitura est. vt lib. 1. titul. 4. §. 6. & satis constet, non si quid in feudo est, continuò feudi partem esse: quum feudum ius sit. vt de hæreditate & rebus singulis dicitur, in l. quamuis, 14. D. si quis omiss. caus. & de dote, in l. 1. post princip. D. de dot. præleg. & de peculio, in l. peculium, 11. §. 1. D. de pecul. Sed de hac quæstione, quæ præclara & insignis est, vberius disputabimus, infra lib. 2. tit. 28.

Vt seruitus.) De qua tamen ipsa ius quoq; ambiguum à Feudistis relictum est, lib. 2. tit. 28. §. 3. Sed locus hic postulat, vt de seruitutibus feudalibus disseramus: hoc est, An vel imponi, vel acquiri, vel amitti, vel remitti seruitus feudi possit. Et quoniam tum ex Senioris, tum ex vasalli parte tractari potest, bipartita quæstio est. Eius autem firmamen-

mamentum hoc erit: Feudi caussam neq; per Seniorem, neque per vasallum deteriorem fieri posse: meliorem, posse.lib.2.titul.8.§.penultimo,& libro primo,titul.22.§.secundo, & libro secundo, titul. 47. Sic enim in vsufructu, neque proprietarius, neque fructuarius deteriorem, sed meliorem alterius caussam facere potest.l.vsufructu, 7. §.hac ratione, & l.sed si quid, 15. §.proprietatis, & l.si cuius, 13. fructuarius, D.de vsufruct. quod idem de seruitutis caussa traditur, in l.& si forte, 16.§.vltimo, D.si seru.vindicet. Quantum igitur ad deteriorationem attinet, consentaneum est, Seniorem feudo imponere nouam seruitutem non posse, ne deteriorem vasalli caussam faciat. Sic enim hæres fundo legato imponere seruitutem non potest.l.is cui, 11.§.vltimo,D.Quem.seru. amit.l.si fundum, 105. D.de cond.& demonst. Sic proprietarius imponere fructuario prædio nouam seruitutem non potest, per quam deterior vsusfructus caussa fiat: adeò vt ne consentiente quidem fructuario facere id possit.l.sed si quid, 15.§.vltimo, & l.sequen. D.de vsufruct. Sic neque tutor, neque curator, fundo pupilli, vel adulti imponere seruitutem potest. l.3. §.penult. D.de reb. eor.qui sub.neque maritus in fundo dotali. lib.5. D.de fund.dot. Ex contrario vasallus feudo imponere seruitutem potest: ita tamen vt aperto, & commisso postea feudo extinguatur: neque seniori noceat. libro secundo, titul.8. §.secundo, quod tamen neque cum eo consentit, quòd qui alienare prohibetur, seruitutem imponere prohibetur. l.vltim. C. de reb.alien.non alien. neque cum eo, quòd fructuarius fundo imponere seruitutem non potest, ne proprietatis caussam deteriorem reddat. l.si cuius, 13. parag. fructuarius, D.de

vsufr.

vsufr. neq; cum eo, quòd fructuarius fundo imponere seruitutem non potest, ne proprietatis caussam deteriorem reddat l. si cuius, 13. §. fructuarius, D. de vsufruct. neq; cum eo, quòd in fundo, qui plurium est, quæri seruitus nisi consensu omnium non potest. l. per fundum, 11. D. de seruit. rust. Iam verò quod ad eam seruitutem attinet, quæ iam quæsita fuerat, consentaneum videtur, neq; seniori licere illam remittere, neq; vasallo illam vel remittere, vel non vtendo amittere. nam neq; tutor curatórue, in pupilli adultiue prædio, neq; maritus in fundo dotali remittere, vel amittere seruitutem potest. l. iij. §. pen. D. de reb. eor. qui sub. l. si communem, 10. D. quemad. seru. am. & fructuarius non vtendo seruitutem amittens proprietario eo nomine tenetur. l. sed si quid, 15. §. vlt. D. de vsuf. Itemq; is cui precariò res concessa est, si dolo culpáue lata id fecit. l. quæsitum, 8. §. si seruitute, D. de precar. & creditor cui fundus oppignoratus fuerat. l. creditor, 15. D. de pignorat. act. & qui rem per vim abstulit. l. metum autem, 9. §. pen. D. quod met. caus. l. semper, 15. §. hoc interdicto, D. quòd vi aut clàm. Atq; hæc quidem de caussa deteriore. Deinceps de meliore videamus. Nam idcircò probabile est, Seniorem posse nouam feudali prædio seruitutem acquirere: quoniam seruitus etiam pro eo fundo, qui nondum meus est, sed meus fore speratur, à me acquiri potest. l. existimo, 98. D. de verb. oblig. Itaq; & hæres fundo legato acquirere seruitutem potest: l. is cui, 11. in fin. D. quemad. seru. amitt. & proprietarius etiam inuito fructuario seruitutem suo fundo acquirit. l. sed si quid, 15. §. vlt. D. de vsufr. Quod si seruitutem potest acquirere, multò magis libertatem acquirere, id est, seruitute prædia liberare potest: quoniam (vt mox dicemus) etiam seruitutem acquirere vasallus potest.

lib. 2.

libr.2.titu.8.§.pen. Quæ pars ad huius quæstionis explicationem sola restat. Nam alio quoque loco, id est, libr.2.tit. 28.§.penult. perspicuè traditur, vasallum acquirere feudo seruitutem posse. quum tamen fructuario id nullo modo liceat, ne consentiente quidem proprietario. d.l.sed si, in fin. & l.ij.§.rectè, D.si seruit.vindic. opinor, quòd, vt extraneo per extraneum: ita fundo alieno per extraneam personam acquiri non potest. l.proprium, 8. D. commun. præd. l.quæcunque, 11. D.de oblig. & act. Eius autem differentia videri hæc caussa potest, quia feudi dominium non omninò à vasallo alienum est, vt de eo dici possit, neque acquiri alienis ædibus seruitutem, neque imponi posse. l.si quis, 6.in fine princip. D.commun.præd. nam vasallum feudi vtile dominium habere, probauimus in libr. Disput. exemplo scilicet emphyteuticarij, qui propterea à seruitutem acquirere posse videtur. argumen. l.non dubito. 12. D.de seruit.

Meliorem nanque.) Sumptum ab exemplo fructuarij, & l.si cuius, 13.§.fructuarius, 4. D.de vsufr. Itaque mirari mirari satis non possum, quod traditur in Specul.Sax. lib.3.tit. 21. Sicut proprietario aut infeudato sine domini sui voluntate ædificia meliorare conceditur, sic mulieri in suo dotalitio, id facere concessum est.

Agnatorum.) Nam cùm feudum generi posterisque datum sit, æquũ est, nihil in eo licere præiudicij fieri agnatis: non magis, quàm hæres fideicommissario nocere potest in rem, quam post suam mortem restituere iussus est. l.mulier, 22.§.sed enim, & l.si hæres, 70.§.1. D.ad Trebel.

Quamuis possessio.) Notandus locus, ex quo intelligitur, feudalis prædij possessionem ad vasallum transire: proprietatem non transire: quod idem de emphyteuta di-

citur in l.1. D. si ag. vectig. vbi locatio in tempus perpetuum dominium non mutat. facit l. non solet, 39. D. loc. Contra tamen videmus in l. possessores, 12. C. de fund. patrim. Emphyteuticarios nominatim dominos appellari, & feudorum seruos manumittere: quod dominorum proprium est. qua de caussa fructuarijs hoc non conceditur. l. vsufructu, 9. C. de vsufruct. Quare videamus an non propriè domini sint, sed quasi domini: quod vulgò in scholis patrum ætate dici solebat, Dominium directum, & vtile.

Quartæ, siue tertiæ.) Hæc est Morgengeba, de qua in Dictionario satis pro rei dignitate dictum est. Longobardiæ legibus quarta pars bonorũ mariti, post ipsius mortem, viduæ attribuebatur. l. 1. De his quæ à vir. in mul. Lombard. lib. 2. titu. 4. Et in edicto Lutprandi Regis in legibus Longob. titu. 4.

Seu à Romanis.) Id est, qui vel Langobarda, vel Romana lege viuunt, vt in Capitulari Caroli Magni nonnunquam appellantur.

Nec pignus.) Notandum singulare ius, vt feudum pignori obligari à vasallo non poßit. cuius ratio exponitur ab Imperat. lib. 2. titul. 55. ne milites suis fructibus carentes obire militiæ munus non poßint. Emphyteutes tamen obligare vectigale prædium potest. l. lex vectigali, 31. D. de pignor. l. tutor, 16. §. vltim. D. de pign. act. vsufructuarius autem proprietatem quidem non potest. l. interest, 6. C. de vsufruct. quippe cuius dominus non est. l. falsus, 43. in fine. D. de furt. vsumfructum potest. l. si is qui, 11. §. 2. D. de pignor. quippe cuius dominus est. l. in venditionem, 8. D. de rebus auct. Iud. poss. quod contrà econuerso de proprietario traditur: proprietatem oppignerare posse, vsumfructum

fructum non posse. in l. ij. & l. vj. C. de vsufruct. differentiæ ratio perspicua est: quia perpetuarium emphyteutæ ius est: fructuarij, valde incertum. In vasallo verò singulare, vt dixi, ius est: quamuis perpetuo iure tenere videatur.

Quod consultum.) Obscurus mihi locus, ignoranti quidnam Consulti nomine significet. nisi forte ἀντίχρησιν intelligamus, cùm feudum pignoris iure creditori vltra annum fruendum datur: qua conuentione creditor optimè sibi cauet & consulit. Eius autem generis pignus etiam antiquo iure prohibitum fuisse, patet ex ijs quæ diximus lib. 1. tit 2. & ti. 5. Potest etiam (Consultum) de lege commissoria intelligi, vt si vasallus sua die pignus non luerit, res creditoris maneat.

Qualiter olim poterat feudum alienari. Tit. 9.

Argumentum. §. 1.

Iure antiquo vasallo licuit, parte feudi retenta, reliquam alteri vendere.

TEXTVS.

Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio, super qua multæ & diuersæ sententiæ dabantur in singulis ciuitatibus, seu curijs, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius, promulgauit super hoc nouam constitutionem, quæ posita est in titu. de benefic. Necessitate namque suadente poterat olim vasallus domino inscio vel inuito feudi partem vendere, retenta, videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem volebat per feudum aliquem inuestire, hoc licebat ei sine fraude facere. Si autem dissentiente domino vendebat, sine per feudum inue-

 stiebat

stiebat (quod & ipsum sincerè hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine hærede masculo descēdente decedebat, vel feudum in manus domini refutabat, aut alia fortè ratione intercedente culpa amittebat: tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur: eo excepto quòd ille, qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat, si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat.

COMMENT.

Est autem.) Vitium importunæ inculcationis. libr. 1. tit. 5. §. 2. & titu. 13.

Lotharius tertius.) Extat infrà lib. 2. tit. 52. Sed vitium est in eo, quod scribit positam esse in Lombarda, tit. de beneficijs. non enim Lotharij, sed Conradi lex sub illo titulo posita est. Lothariana verò extat libr. Lombard. 3. tit. vltim.

Feudi partem vendere.) Ex illa Lotharij lege libr. 2. titu. 21. §. 2. in illis verbis Alienauerit totum sine voluntate domini.

In manus domini refutabat.) Feudum enim à vasallo in manus domini refutatum extinguitur.

Ad irritum reuocabatur.) Nam vt vsusfructus ad proprietarium redit morte fructuarij, qui eius commodum alteri cesserat, l. arboribus, 12. D. de vsufru. ita feudum alteri concessum iure prioris vasalli extincto ad dominum reuertitur. l. peto, 69. §. prædium, D. de lega. sec. l. fundum, 7. D. de act. empt. vt mox planius exponemus.

Hodie licet facere.) Hoc idem traditur infrà tit. vigesimosexto, §. beneficium. Sed in lib. secundo, tit. 55. §. 2. perspicuè vetatur omnis feudi alienatio, etiam sub inuestituræ calore facta. Quare crederem equidem eius Feu-

dicta hæc esse verba, qui ante illam Friderici editam constitutionem scripsisset. Mirum est autem, vasallum nouum inuito domino acquiri. nisi fortè dicamus, modò Imperatori sui comitatus constent, nihil interesse, vter ei militet: dummodò vterque idoneus sit: ac proinde domini voluntatem præsumi. vt cùm pignus à creditore alienatum debitoris volũtate alienatum intelligitur. l. si pignori, 29. De fam. ercisc. l. de accessionib. 14. in fi. D. de diuers. temp. præscript.

Ad irritum.) Propter regulã, Perempto iure prioris perimitur ius successoris. lib. 1. tit. 13.

Et dicemus.) §. seq.

Feudum recognoscere.) Sic, vt non prioris vasalli, sed ipsius patroni vasallus sit.

Argumentum §. 2.

Eodem iure modis alijs feudi partem alienare licuit.

TEXTVS.

Donare autem, aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine: licet posset locare, nisi locatio esset fraudulenta alienatio, sicut est per libellum, vt dicatur venditio. Quis enim dubitat, quod libellario nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuò concedatur vtendum, alienatum in fraudem esse? Porrò siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus: concessa erat domino pro æquali pretio redemptio: nisi hoc beneficium amiserit dominus per refutationem, vel annali silentio ex quo sciuerit computando. Præscriptione autem triginta annorum submouebatur tam sciens, quàm ignorans: in prohibendo autem, vel redimendo potior erat proximi agnati, quàm domini

conditio: si tamen feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, si dubitetur, lex Imperatoris Conradi consulatur, quæ posita est in iam dicto titulo De beneficijs.

C O M M E N T.

Donare autem.) Donationis autem nomine quæuis donatio intelligitur, siue inter viuos, siue mortis caussa. l. alienatum, 67. D. de verb. signific.

In dotem pro filia dare.) Hoc iuri quidem ciuili consentaneum est: vt qui alienare prohibetur, dare in dotem non possit. l. iiij. D. ad leg. Flaui. de plag. l. non solum, 22. §. si eum, D. de lib. caus. & l. 1. §. 4. Quand. de pec. act. præsertim quum in dotem datio pro venditione numeretur. l. ex promissione, 19. D. de obli. & act. l. sicut re, 8. §. sed si permiserit, D. quibus mod. pig. vel hypot. Sed videamus, ne cum reliquo feudistico iure non satis constet. Nam si extraneo cedi feudum potest, dummodo miles sit, libro. 2. titul. 34. §. 4. quidni poterit genero in feudum dari? qui modò munus militiæ sustinere, æquè vt socer, possit: tantum vt reditus prædiorum genero soluatur. vt in l. Pomponius, 35. D. fam. ercisc. Itaque Neapol. constitut. libr. 3. tit. 17. permittitur pro sorore maritanda dotem ex feudo constituere. Neque mihi dicat aliquis, iniuriam patrono factum iri: cùm verisimilius sit, generum iuniorem diutius socero victurum. l. qui duos, 9. D. de reb. dub. Constat enim cùm vsusfructus commodum alteri concedi permittatur, tamen vsumfructum non ex eius cui concessus est, sed ex ipsius vsufructuarij vita pendere. l. si vsusfructus, 66. D. de iure dotium. l. si quis domum, 9. §. 1. D. locat. l. arboribus. 12. D. de vsufruct. quod idem eodemque modo de re alienari prohibita constitutum est. in l. peto, 69.

§. præ-

§.prædium, D. de legat. sec. Itaque socero sine filijs mortuo feudum ad patronum reuertetur: perindè quasi extraneo datum fuisset. lib. 1. titu. 13. §. vlt. In dotalitio verò, dissimilis ratio est. Nam Specul. Sax. lib. 3. art. 75. In proprietatibus, inquit, vera donatio seu vitæ prouisio fit mulieri, & non in feudo, quia in proprietate nemo illis ad vitam ipsarum infringere potest: in feudo verò, eam multis modis vitiari contingit.

Posset locari.) Vasallus feudum locare, etiam sine domini permissu potest. Nam & cui legata est habitatio, eam locare potest. l. quum antiquitas, 13. C. de vsufruct. & cui res oppignorata est. l. creditor, 23. D. de pignorib. & qui vsumfructum habet. sed prioris iure perempto, conductoris ius perimitur: vt modò dictum est. ita tamen nisi vasallus quasi rem suam locarit: conductorem enim decepit. d. l. si quis domum, 9. §. 1. D. locat. Quinetiam qui alienare & oppignerare prohibitus est, locare tamen potest. l. penult. §. instituto, D. de legat. eo.

Fraudulenta alienatio.) Vt cùm animo donandi res minoris locatur. l. & ideò, 23. D. locat. l. sed si vir, 31. §. si duo, D. de donatio. inter vir. l. penultima, D. ad leg. Iul. repet. l. ij. D. de calumniat.

Libellario nomine.) De quo abundè in Dictionario exposuimus.

Duorum denariorum.) Qualis est locatio vno nummo facta. l. si quis, 10. D. de acqu. poss. l. si quis conduxerit, 46. D. locat. l. si vsusfruct. 66. D. de iur. dot.

Redemptio.) Licebat domino feudum à vasallo sine permissu suo venditum, restituto emptori pretio, intrà anni spacium redimere. Sed hoc exprauà consuetudine, vt modò diximus.

Per refutationem.) Refutationem meo iudicio dixit hoc loco pro recusationem. cùm dominus oblatam à vasallo emendi facultatem recusauit. Itaque silentium annale refutationi comparat: quasi hæc expressa, illa tacita recusatio sit.

Proximi agnati.) Ex eodem iure illud est, quòd vasallus feudum suum agnato quantumuis remoto refutare etiam sine patroni permissu potest: dum tamẽ propinquiorum consensum habeat. lib. 2. tit. 39. §. 1.

Lex Imp. Conradi.) Quæ posita est in Lombarda, lib. 3. titu. 8. l. iiij. §. vltim. & à nobis relata in lib. 3. titu. 4. Cuius in §. 3. vetatur, ne Seniores militum suorum feuda vlla ratione alienent.

Quis dicatur Dux, Marchio, Comes, Capitaneus, vel Valuasor. Tit. x.

Argumentum. §. 1.

1 Primus feudorum ordo est, Ducum, Comitum, & Marchionum. secundus Capitaneorum siue maiorum valuasorum. tertius minorum. quartus valuasinorum, siue plebeiorum qui nuper infeudati sunt.

TEXTVS.

Qui à Principe de ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. Qui verò de marchia Marchio dicitur. Dicitur autem marchia à mari: quia marchia, vt plurimũ iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, Comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua potestate de plebe aliquã vel plebis parte per feudum est inuestitus, is Capitaneus appellatur, qui proprie valuasores maiores olim appellabãtur. Qui verò à Ccpitaneis antiquitus beneficium tenent, valuasores sunt. Qui aũt à val-

valuasoribus feudum, quod à Capitaneis habebatur, similiter acceperint, valuasini, id est minores valuasores appellantur, qui antiquo quidem vsu consuetudinem feudi nullam habebant. Valuasore autem sine filio mortuo, feudum quod valuasori minori dederat, ad Capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanensi, quo & valuasores.

COMMENT.

Dux, Marchio, Comes.) De hisce omnibus in Dictionario exposuimus. Summum autem dignitatis gradum Ducatus obtinet: medium Marchionatus, infimum Comitatus. Luithprandus Ticin. libro 5. cap. 14. Quanquam enim iteratò reges Hugonem atq; Lotharium Italici susciperent, Berengarium tamen nomine solum Marchionem, potestate verò regem: illos vocabulo, Reges: actu autem, neq; pro Comitibus habebant.

Iuxta mare.) Quasi ex Latino & Græco fictum. hoc est, ex mari, & ἀρχῆ: fortasse propter similitudinem verbi Monarchia. Sed docuimus ex Germanico Marcha fictum esse verbum: pro limitis præfecto, vel custode.

Comitatu.) Qui modò præfecturam vrbis, modò regionis significat.

Qui verò à Principe.) Notandus locus, ex quo intelligitur moris fuisse, vt non modò primus vasallorũ gradus, atq; ordo, verumetiam interdum secundus ab Imperatore (quem & hoc loco & paulo superius Principem appellauit) inuestiretur.

Ab aliqua potestate.) Duce, Marchione, Comite. vt lib. 1. tit. 1. §. 1.

De plebe aliqua.) Sic interpretor, quasi dixisset, de

vicis aut pagis aliquot. vnde Pagenses sæpe in his libris nominantur, qui eiusdem pagi accolæ sunt. Nam plebeios quidem valuasoribus paulò pòst opponit: quo nomine Pagani, id est, qui milites non sunt, intelliguntur. Sed hoc nihil ad eos qui valuasoribus subijciuntur. nam vt regio, Duci: ciuitas, Comiti: limes, Marchioni: sic vicus, aut pagus Valuasori committitur.

Propriè valuasores.) Impropriè ergò Capitanei.

Qui à Capitaneis.) Impropriè appellatis: hoc est, à maioribus valuasoribus. lib. 1. tit. 7. Ac notandus est locus: vt is qui longo iam tempore feudum à maiore valuasore acceptum tenet, valuasoris nomine honoretur, tametsi diminuto, vt Minor valuasor dicatur. lib. 1. tit. 1. §. notandum. & d. tit. 7. qui verò nuper ab illo inuestitus est, illam nominis dignitatem non obtineat, sed valuasinus dicatur, quasi miles nouitius. In quo vitium est absurdissimum, quòd temporis diuturnitatem non definierit. Quòd si quis coniecturæ locus esset, non incommodum videretur, iustum militiæ Romanæ tempus definire: quod esse viginti annorum, patet ex Corn. Taciti lib. 1. & l. iij. C. de his qui non impl. stip. & l. 1. C. de excus. veter.

Valuasores sunt.) Sed cum hac adiectione Minores. lib. 1. tit. 1. §. 1. & §. notandum. & tit. 7.

Qui autem à valuasoribus.) Cautio his in locis adhibenda est, ne nominis ambiguitate fallamur. nam valuasores modò minores intelligit, de quibus proximè scripserat. Ergo sensus est, Qui verò à minoribus valuasoribus feudum, quod ab improprijs Capitaneis, hoc est maioribus valuasoribus habebant, similiter acceperint, &c.

Valuasini, id est minores valuasores.) Mendum est fœdissimum, pro Minimi. Semper enim minores valuasores

uasores feudi recti & proprij ius, siue consuetudinem habuerunt. d. lib. 1. tit. 1. §. notandum, & alijs locis similibus. Eius autem rei rationem subijcit, quam in lib. 1. titul. 1. §. 1. exposuimus.

Valuasore enim.) Iterum subaudiendum est, Minore.

Valuasori minori.) Minimo, iterum corrigendum esse, quis non videt? ex d. tit. 1. & tit. 7.

Ad Capitaneum.) Improprium, qui proprie maior valuasor appellatur.

In Curia Mediolanensi.) Quod idem dictum est d. tit. 7.

Antiquo vsu.) Dum Langobardi Regibus vterentur, neq; dum sibi Remp. instituissent: in qua parem plebeijs & infimis iuris ac libertatis conditionem tribuerunt. Otho Frising. lib. Frider. 2. cap. 13.

Sine filio mortuo.) Feudum primam suam naturam & conditionem retinebat: quamuis in secundum gradum translatum esset.

In Curia Mediolanensi.) Vbi plebeij æquo propè ac pari iure vtuntur cum optimatibus.

TEXTVS.

Cæteri verò qui ab antiquis temporib. beneficium non tenent, licet nouiter à Capitaneis, seu à valuasoribus acquisierint, plebeij nihilominus sunt. Nã illi qui soldatã habuerunt, vel acceperũt, vel habent, per eam nullum pedagium, sed nec feudi vsum acquirunt. Soldata aũt est præstatio quædam annua gratuita, quæ à neutra parte transit in hæredem. Morte enim dantis vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerumq; in solidorum donatione consistit:

quando-

quandoque autem in vino & annona consistit.

COMMENT.

Plebeij nihilominus sunt.) Plebeios valuasoribus opponit: sicut militibus opponuntur in l. milites, 8. C. de quaestion. Nam vasalli (vt saepe dixi) & valuasores omnes milites sunt. Ergo qui viginti iam annos feudum à maioribus valuasoribus adeptum possederunt, quia publicum munus sustinuerunt, non iam amplius plebeij, sed valuasores, & cum adiectione minores appellabantur. Caeteri licet à Capitaneis improprijs, qui ijdem propriè valuasores dicuntur, feudum nuper adepti sint, tamen plebeiorum nomen retinent. Nihil autem pertinere hunc locum arbitror ad nobilitatem. Aliud est enim nobilem, aliud vasallum esse. de vtroq; Otho Frisingensis lib. Frid. 2. cap. 18. Nec praetereundum de cuiusdam praerupta audacia stratoris virtute videtur: qui dum taedio longae obsidionis affectus, caeteris assiliendi arcem exemplum praebere vellet, gladio tantùm & clypeo, paruaq; (vt id genus hominum solet) securi, quae sellae ab ijs alligata portantur, vsus, aggerem aggreditur. Et mox: Quem Rex ad se vocatum militari cingulo ob tam praeclarum facinus honorandum decreuit. At ille quum se plebeium diceret, in eodemq; ordine velle remanere, & sufficere sibi conditionem suam, honestè donatum ad propria redire permisit contubernia.

Soldatam acceperunt.) Qui de feudo camerae vel cauenae inuestiti sunt, improprium feudum obtinent. vt lib. 2. tit. 1. §. 2. Non igitur propriè vasalli, aut valuasores sunt: sed plebeij permanent.

Vel acceperunt, vel habent.) In duabus tribúsue acceptionibus lib. 2. tit. 2. §. 2.

Nullum pedagium.) Apud Aluarottum est, Paradogium:

logium: quo verbo quid significetur, planè non intelligo. Nam ad parium ius propterea referri posse non videtur, quòd continuò subiungit, eos ne feudi quidem vsum acquirere. Itaq; videndum, an Pedagium hoc loco dictum sit pro commeatu, siue annona militari: de qua sub tit. C. de eroga. annon. mil. Sic Vlpianus in l. ex eo, 42. D. de mil. test. Qui nondum in numeris sunt, licèt etiam lecti tyrones sint, & publicis expensis iter faciant, nondum milites sunt. Pedare autem & repedare antiquum esse verbum, nemo ignorat, & pedem pro humano vestigio. Itaq; cogitandum an Pedagium ex eo fictum sit, quasi pro viatico militari: de quo dicemus infrà, tit. 7. §. vlt.

A solidis.) Qua de re in Dictionario exposuimus.

De successione fratrum, vel gradibus succendentium in feudo. Tit. II.

Argumentum. §. 1.

Ad successionem feudi liberi mares, & ex ijs prognati gradatim admittuntur. Filię verò & ex ijs prognati, nisi vel in inuestitura facta sit, vel ita pacto conuenerit, excluduntur.

TEXTVS.

Per successionem quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima caussa liberorum est. Filius enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps, per masculinum sexum descendentibus, cæteri remouentur agnati. Ad filias verò seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes, seu pronepotes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus, vel ex fœminino sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest:

potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum.

COMMENT.

Sicut per inuestituram.) Mendose. nam etiam in eo qui successione feudum adeptus est, necessaria inuestitura est. lib. 2. tit. 24. Addere igitur hoc amplius debuit per nouam inuestituram.

Mortuo eo.) Inculcatio importuna. lib. 1. tit. 1. §. 2. & tit. 8. & tit. 14. §. 2. & tit. 19. §. 2.

Ex filio nepotibus.) Non ex filia, vt mox inferet.

Ad filias.) Vitium odiosæ inculcationis. lib. 1. tit. 1. §. 3. & tit. 8. & tit. 14. §. 3.

Ex filia nepotes.) Auito feudo nepotes ex filia non succedunt, materno verò filij succedunt. lib. 1. tit. 15.

Eius conditionis sit.) Diligenter notanda duplex exceptio est, quarum vtranq; exponit lib. 2. tit. 50. Nam posterior ad filios, itemq; ad nepotes neptésue ex filijs referri debet: superior verò ad fœminæ de nouo inuestitæ filios. Nam fœminæ concessum feudum eius conditionis est, vt nihil prohibeat filium ex ea natum succedere.

Argumentum. §. 2.

Deficiente stirpe cui feudum obuenerat, si qua alia superest, ad eam gradatim feudum regreditur: ita tamen, vt filiæ filiarumq; liberi excludantur.

TEXTVS.

His verò deficientibus, vocantur primò fratres cum fratrum præmortuorum filijs, deinde agnati vlteriores. Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum: hoc est, si fuit illius parentis, qui eius fuit agnationis communis. Si enim Titij auus de nouo beneficio

neficio fuerit inuestitus, Titio sine legitimo herede masculo defuncto, eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem: imò reuertitur ad dominum. Ad cognatos enim eius beneficium non pertinet, neq; beneficij successio.

COMMENT.

Fratres cum fratrum filijs.) *Insignis locus, ex quo intelligitur regula iuris feudistici: Vt fratre mortuo frater superstes vna cum fratris ante demortui filijs succedat. Quod non ita intelligendum est, quasi frater fratri, aut fratris filij patruo succederent: nunquam enim id vere dici potest. sed vt filius patri, vnáq; nepotes auo succedant: quæ successio in stirpes appellatur. lib. 2. l. 3. & l. 4. C. de suis & legit. vt non dubium sit, quin si hoc casu tres fratres fuerint, quorum vnus duobus relictis filijs decesserit, alter mox nullo superstite filio decedat, tertius superstes ex huius hæreditate semissem tantum auferat: vt fratris filijs alter tantum semis relinquatur.*

Agnati vlteriores.) *Mendosè: vt dixi lib. 1. ti. 14. §. 2. quia feudũ ad agnatos non transit: sed stirpe vna deficiente, ad alterã transfertur. Ad quos autem transfertur, primi feudatarij liberi, aut posteri sunt. & quoniam ad eũ solum respectum habent, ex eius solius respectu nomen obtinent. Alber. Krantzius in Vandalia li. 6. ca. 32. Hic est comitatus Raceburgensis. Genuit iste Henricus filium Bernhardũm, post patris exilium rebus præsidentem. Bernhardus genuit Volradum, Henricumq; militantes: & Bernhardum in Magdeburgo clericis ascriptum. Volradus in prælio aduersus Vandalos perijt. Henricus quoq; immatura morte subtrahitur. Bernhardus ex clericatu redit ad*

militiam: & accepta vxore filia Comitis de Haldermunde, breui defunctus est, Paruulus sui nominis, quem reliquit infantem, non diu post secutus est patrem: Ita finitur linea Comitum illorum: rediytq́ꝫ feudum siue beneficium ad ducem Saxoniæ Bernhardum.

Eius agnationis.) Vel potius earum stirpium.

Patruum magnum.) Ea feudalis successionis natura est, vt primum inuestitum non transcendat. lib. 2. tit. 50. quare cùm auus Titij sit primus inuestitus, eiusdem autem Titij patruus magnus ex ipsius proauo natus sit, Titio sine Masculo hærede mortuo, vel eius stirpe extincta, feudum ad eius patruum magnum non transferetur. quia si transferretur, sequendo lineam sanguinis, aut caput transcenderetur.

Ad dominum.) Qui generi & posteris inuestiti tantùm feudum illud attribuerat.

Ad cognatos.) Quia feudum generi posterisq́ꝫ concessum, ad eos qui ex filiabus nascuntur, in quibus familiæ nomen interit, feudum non pertinet. l. 1. D. de iur. immun.

Argumentum §. 3.

Domino, qui nouum esse feudum contendit, probatio incumbit neutro probante, iudicis arbitrio vel possessori, vel actori sacramentum defertur.

TEXTVS.

Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat, tunc onus probationis incumbit illi, qui nouum dicit. sed scio aliter pronuntiatum esse. Bonus enim iudex caussa cognita diligenter intuebitur, cuius potius iureiurando dirimenda sit hæc quæstio, vtroqꝫ scilicet in probatione deficiente.

COM-

COMMENT.

Sed scio aliter. Vitium ambiguitatis & repugnantiæ. Ambiguitas ex iuris instabilitate ostenditur. Repugnantia ex eo, quod cùm toties dicatur, regulare esse, vt possessori iusiurandum deferatur: vt lib. 2. tit. 58. §. 4. tamen hoc loco dubitatur, vtrum ei qui nouum, an ei qui paternum dicit, sit deferendum. Ad extremum, Iudicis prudentiæ totum hoc committitur. contrà lib. 2. ti. 26. §. 1. vbi electio iurisiurandi agnatis datur.

De fratribus de nouo beneficio inuestitis. *Tit.* 12.

Argumentum.

In feudo nouo frater fratri, nisi cautum id fuerit, non succedit: quamuis vna illud vel communi pecunia, vel communibus armis quæsierint: simúlue habitarint. Fructus tamen, quandiu simul habitarint, communes sunt: datiq; pretij pactionem dominus restituet.

TEXTVS.

Si duo fratres de nouo beneficio & non de paterno simul inuestiti fuerint, vno sine hærede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficij portio, nisi facta fuerit eo pacto inuestitura. Si duo fratres in casu communi post mortem patris remanserint, id est, habitauerint simul, & vnus eorum feudum acquisierit: plerique dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum nisi per pactum: sed neque viuente eo qui acquisierit: neque post mortem eius: fructus tamen erunt communes donec simul habitauerint. Quòd si cum equis & armis communibus, vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt, ne fortè inuitus dominus alium quàm quem voluerit, sibi acquirat vasallum: dum tamen meminerimus, id quod de communi

muni expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

COMMENT.

Si duo fratres.) Vitium feudisticum duplex: alterum inculcationis importunissimæ: alterum repugnantiæ manifestissimæ. lib. 1. tit. 1. §. 2. & tit. 14. §. 3. & tit. 20.

Equis & armis communibus.) Probat hic locus quod alibi diximus, feudalē militiam equestrem fuisse. Notandum autem quod de armis communibus nominatim scribit. nam etsi fratres simul habitent, tamen quod vnus in militia quæsiuit, ipsius proprium est, non commune. Legis Lang. titu. 60. de fratribus qui in cas. commun. seru. & in Lombarda libr. 2. de successionib. 14. l. si fratres, 11. Iure autem ciuili, quod aliunde, quàm ex hæreditate quæsitum est, in communi non redigitur. l. cum duobus, 52. §. cùm duo, D. pro socio.

De inuestitura quam Titius accepit à Sempronio. Tit. 13.

Argumentum.

Maritus in feudo, quod vxor ei in doté dedit, non succedit.

TEXTVS.

Titius à Sempronio talem inuestituram accepit feudi, vt haberet ipse, & hæredes sui legitimi masculi, & ijs omnibus deficientibus fœmina. Porrò Titius superstite tantùm filia decessit, ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotem dedit, maritóque superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum successio feudi pertineat? Responsum est non pertinere.

COMMENT.

A domino inuestita.) Itaque non ex paterna hæreditate, sed ex patroni beneficio feudum adipiscitur. lib. 1. titulo. 8. §. 3. Qua de causa cùm imperante Rodolpho

Margarita mortuo Friderico Austriæ Duce fratre suo Ducatum Austriæ possideret, eúmque Ottocaro Bohemorum Regi coniugi suo in dotem dedisset: Vuympfelingus cap. 41. scribit, Rodolphum eam prouinciam, quasi Imperatori commissam repetisse, cùm Austria (inquit) nequaquam muliebre feudum esset. tandem verò ita compositam rem fuisse, vt Austria beneficio Imperatoris dotalis esset. Sed cùm Rodolphus ab Ottocaro fidelitatis iuramentum exigeret, indignatus est Ottocarus, id à se peti ab eo, qui magister curiæ suæ fuisset. Quibus ex verbis patet, maritum feudi dotalis nomine hominium ac fidelitatem debere.

In dotem dedit.) Feudum muliebre iure summo nihil nisi vsusfructus est. nam filij eius, non nisi benignitatis & pietatis ratione succedunt. libr. 1. titu. 15. vt igitur mulier fundi alieni vsumfructum dare in dotem potest. l. dotis fructum, 7. §. 2. D. de iure dot. l. interest, 6. C. de vsufru. similiter & feudum potest. lib. 2. titu. 17. quinetiam mulier hæres instituta, & fideicommisso grauata, dotem ex rebus fideicommissarijs potest constituere. l. mulier, 22. §. pen. D. ad Trebellian. & Nouell. 39. Sed quæri video, cur mulier dare feudum in dotem possit, pater pro filia non possit? libr. 2. titulo. 9. §. 2. An quia patris in dotem datio, alienatio est? mulier autem constante matrimonio dominium saltem iure naturali retinet? At neque pater sic alienat, vt mortua in matrimonio muliere non ad ipsam dos reuertatur: etiam si mulier emancipata fuerit. l. Iure, 6. D. de iure dotium. l. si filia, 5. D. de diuort. & mulier non magis feudi dominium retinet, quàm ipse pater. l. iij. l. si eam dotem, 22. D. sol. matrim. Præterea cùm vsusfructuarius, vsusfructus sui commodum cedere alteri

 possit,

poſſit, l. arboribus, 12. D. de vſufr. ac proinde in dotem filiæ nomine attribuere, l. intereſt, 6. & l. ſi ſocius, 18. C. de vſufruct. quidni pater feudum ſuum filiæ dare in dotem poſſit? præſertim cùm vt vſusfructus morte fructuarij, non eius cui ceſſus eſt finiatur, l. ſi vſusfruct. 66. D. de iur. dot. ſic etiam feudum patris, non filiæ morte extinguatur. vt dici non poſſit, cauſſam iſtius differentiæ hanc eſſe, quia filia præſumitur diutius patre victura. l. qui duos, 9. D. de rebus dub. Quid ergo eſt? ratio nimirum hæc fuit, quia patri cum feudi beneficio perſonale munus ſeruitij militaris impoſitum eſt: quod alteri cedere, niſi militi, non poteſt. libr. 2. titul. 34. §. 4. vt dubitari non poſſit, quin ſi extraneo militi feudum cedi poteſt, etiam genero militi cedi poſſit.

Non pertinere.) Dubitandi ratio eſt, quia profectitia dos mortua in matrimonio muliere, neque patre ipſius ſuperſtite, penes maritum manet. l. 2. D. de dot. releg. & apud Vlp. ca. Inſt. 6. Sed in feudis ius patroni marito nocet: quod imminui, niſi certa Principis lege non poteſt, l. Lucius, 11. D. de euict. At neque Conradi, neque Friderici, neque alterius Imperatoris lege marito in vxoris feudo ſucceſſio permiſſa eſt.

De uaſallo decrepitæ ætatis, qui feudum refutauit, ut filij inueſtirentur. Tit. 14.

Argumentum.

Inueſtitura filijs vaſalli rogatu ipſius cedentis facta, feudi qualitatem non mutat.

TEXTVS.

Quidam vaſallus cùm decrepitæ ætatis eſſet, feudum ſuum in manu domini, ad hoc refutauit, vt Seiū

& Sempronium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo, Sempronius sine legitimo hærede, Seio adhuc superstite, decessit. Lis est inter dominum, tanquam nouum feudum sibi delatum esse dicentem, & Seium paternum esse contendentem. Vnde eorum sententia praualuit, qui dixerunt hoc feudum quamuis refutatum, nihilominus esse paternum.

COMMENT.

Quidam vasallus.) Caussæ constitutio hæc est. Ebutius qui de feudo inuestitus est, duos habuit liberos: Sempronium & Seium. Idem cùm decrepitæ ætatis esset, feudum patrono ea lege refutauit, vt suos liberos de illo feudo inuestiret, & se viuo inuestiret. Decrepitæ profectò ætatis fuisse istum oportet, atque adeò delirantis: qui feudum quod ipso iure in suos filios transibat, patrono sine caussa refutare voluerit. Sed caussam aliquam ignotam & obscuram fuisse ponamus. Vtputa dubitationem aliquam de patroni animo à filijs offenso. vt libro. 2. titul. 55. §. 5. Ebutio mortuo, tum deinde aliquanto etiam pòst Sempronio, Seius fratris demortui partem occupat: quasi ex feudo paterno. lib. 1. titu. 1. §. 2 Patronus contra Sempronij partem suam esse asserit, quasi ex vno feudo, cui frater non succedit. libr. 2. titul. 11. Intentio patroni: Dimidia feudi pars mea est. Depulsio Seij: Imo mea. Quæstio est, vtrius sit. Ratio Seij: Quia cum pater inuestitus anteà fuerit, ius paterni feudi permanet. Firmamentum patroni: At patris inuestitura per eiusdem refutationem extincta est: sicut vsusfructus cessione proprietario facta restinguitur. l. si vsusfructus, 66. D. de iur. dot. Ratio secunda: At inuestituræ renouatio, ius veteris integrum conseruat: sicuti vsusfructus extincti repetitio. l. iij. §. 1. D. quibus mod.

modis vsusfr. amitt.] *Quia nullum afferri ex patroni parte secundum firmamentum poterat, lis secūdum Seium data est: quasi non alterū, sed idē planè repetitum feudū illud esset. Hæc cùm ita sint, nemo, vt opinor, negauerit, cum hoc §. apertissimè pugnare §. 12. in capit. Extraord. vbi disertè traditur, ne patrem quidem filio successurum, nisi nominatim in filio inuestiendo id conuenerit.*

De inuestitura in maritum facta. Tit. 15.

Argumentum. §. 1.

Controuersia de qualitate feudi inter agnatum, & vasalli mortui generum, per iudicem ordinarium, vel arbitrum disceptanda est. 1

T E X T V S.

Vasallus superstite tantùm vna filia decessit, illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera dedit. Nunc quidem agnatus defuncti cum marito agit, dicens totum hoc feudum esse paternum, & ideo omnimodo esse ad se deuolutum. E contrà maritus contendit hanc partem, quam ipse habet, nouum feudum esse, & ideo domino apertum: quæritur igitur, vtrum apud dominum eundem & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, vel apud agnati iudicem, vel arbitrum, vtriusque consensu electum, hoc esse debeat? mihi & alijs placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quàm apud eundem dominum hoc litigium determinandum.

C O M M E N T.

Hanc partem.) *De parte ergo tantummodò dubitatio erat: quasi pars altera paterna sine dubio, & gentilitia fuisset,*

fuisset, quæ, vasallo sine filio mortuo, ad eos qui eiusdem stirpis sunt pertinet. lib. 2. tit. 11. & tit. 50.

Quàm apud eundem dominum.) Vitiũ repugnantiæ: vt lis inter vasalli demortui agnatum, & extraneum non in patroni curia, per pares: sed per iudicẽ ordinarium, vel arbitrum disceptanda sit. At libr. 2. titu. 46. caussa hæc eadem, vt opinor, & totidem propè verbis proponitur: ac Feudistarum, qui suo consilio partem contrariam adiuuerunt, contrarium responsum profertur, vt apud dominum disceptetur, quoniam ob euictionis periculum eius interest.

Argumentum. §. 2.

Vtrius eorum probatio sit, iudicis arbitrium est: qui, si probatio deficiat, agnatum aut ad iusiurandum, aut ad relationem adigit.

TEXTVS.

Item placet, agnatum non semper cogendum probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte nouum esse probandum. Qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt dictum est) caussa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternum vel alteri parti referat iusiurandum. & ille aut iuret aut taceat.

COMMENT.

Non semper cogendum.) Vitium absurditatis: vt qui feudum quod alter possidet suum esse intẽdit, probare non cogatur. l. ij. & pass. D. de probat.

Agnato electio.) Vitium repugnantiæ. Nam regulare est, vt possessori iusiurandum deferatur. lib. 2. titu. 58. §. 4. quamuis ex parte tantùm possideat. lib. 1. tit. 4. §. 3. & titu. 12. hoc autem casu feudi partem maritus, partem dominus possidebat, neutram agnatus.

Argumentum §. 3.

Controuersia duorum eiusdem se feudi vasallos contendentium, per dominum, si eos euocet, disceptanda est. inuitus alter ab altero eò vocari non potest.

T E X T V S.

Illud tamen sciendum est, quòd si inter duos, qui dixerint se esse vasallos de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum, vel eius curiæ iudicium. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos: nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

C O M M E N T.

Inuitum trahere.) Huius iuris rationem, aut æquitatem fateor me nullam omnino perspicere: vt controuersia de feudo inter conuasallos exorta idoneus Iudex sit dominus. lib. 2. tit. 55. §. pen. prouocare tamen ipsi inter se ad illius iudicium non possint. an igitur ad rixam & gladios venturi sunt? At duellum in feloniæ & infidelitatis tantùm crimine permittitur. lib. 2. titul. 39. §. pen. & in Lombard. lib. 2. tit. 54. qualit. se quis def. l. quibuscunq. Denique hoc pugnat apertißimè cum lib. Feud. 2. titul. 27. §. si duo, & cum d. tit. 55. §. pen.

De controuersia feudi apud pares terminanda.
Titul. 16.

Argumentum.

Controuersia inter dominum & vasallum per pares disceptanda est: quorum priorem partem dominus eliget, alteram vasallus. Eligi autem qui fidelitatem non iurauit, nisi vnius consensu, non potest.

T E X T V S.

Si inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit

rit contentio, per pares illius domus, sicut lex Conradi dicit, dirimatur, si tamen pares habeat. Et si quidem dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus: nulla dubitatio est. si verò dissentiant: tunc quid faciendum sit, quaeritur. sed praeualuit eorum sententie, qui dixerũt, dominum debere eligere prius quem, aut quos voluerit, & vasallus similiter hoc faciat secundum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vasallo dissentiente pro pari non est eligendus.

COMMENT.

Lex Conradi.) *Puto idem esse mendum hoc loco, quod notauimus lib.1.tit.1.§.2.& lib.2.tit.34.& tit.40. vt pro CONRADI legendum sit Lotharij. primùm, quia constat nullo legis Conradinae loco disertè istud constitutum esse lib.3. titul.4. In Lothariana autem dilucidè hoc scriptum est libr.1. titul.22.§.3. Praetereà lex Conradi eam distinctionem adhibet, quam hoc loco Feudista praetermittit: vt si maior est valuasor, appellare liceat: si minor, non liceat.*

Non iurauit.) *De vasallis qui hominium aut fidelitatem non iurant, dictum est cap.in Disput.*

De eo qui sibi, vel haeredibus suis masculis & foeminis, inuestituram accepit. Titul. 17.

Argumentum. §. 1.

Pactum, vt foemina deficientibus masculis, succedat neptibus ex filia, si qui alij ex eadem mares extent, non prodest.

TEXTVS.

Qui sibi, vel haeredibus suis masculis, vel his defi-

 cienti-

cientibus, fœminis per beneficium inuestituram feudi accepit, vnà tantùm filia superstite, nullo alio descendente relicto, decessit. hæc marito paternum feudum in dotem dedit, & decessit duobus filijs ex eo procreatis: quorum vnus duas filias reliquit, alter verò vno filio masculo relicto decessit. de prædicto itaq; feudo ingentem vidimus quæstionem: masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus eius, qui primo inuestituram accepit hæres masculus sit, vendicante: fœminis verò totam sui patris partem sibi defendentibus, quia ex eo nullus extitit masculus.] Cumq; inter Sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum, tandem pro masculo pronuntiatum est: non enim patet locus fœminæ in feudi successione, donec masculus superest ex eo, qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus.

COMMENT.

His deficientibus.) Pactum in inuestitura, vt filiæ succedant, valet. lib. 1. tit. 6. §. 2. & tit. 8. §. 3.

Feudum in dotem dedit.) Vxor marito dare suum feudum in dotem potest. lib. 2. tit. 13. Quæri autem potest, an cùm tãtùm ius marito ex vxoris dote quæratur, quemadmodum in lib. De dotibus exposuimus: vt eius nomine actionem habeat l. dote, 9. C. de rei vindic. idcirco maritus dotalis feudi nomine præstare fidelitatem debeat. Respondendum est, debere: quia quamuis propter dotis caussam durior esse feudi conditio non debet, l. quoties, 29. D. sol. mat. & l. in ambiguis, 85. D. de reg. iur. mulier autem hominium vassalicum, quod militare est, non debeat: tamen vxoris nomine illud præstare debebit. sicut is cui vsusfructus in dotem datus est, vxoris nomine proprietario cau

tionem

tionem præstat. Eiusq; rei exemplum superius exposuimus lib.2.tit.13.

Ingentem quæstionem.) Dubitandi autem caussa hæc fuit: quòd cùm vnica filia inuestito successisset, sublata iam exinde marium & fœminarum differentia videbatur, propter verba pactionis, vt deficientibus maribus fœminæ succederent. nam si fœminis locus fuit, etiam fœminarum filiabus ac neptibus locus esse videbatur.

Pro masculo.) Decidendi ratio ex iure quidem feudistico aperta est ex lib.1.tit.6.§.2.& tit.8.§.3. vbi pactio de filijs & filiabus ad successionem admittendis, superstite filio, filiabus non prodest. Ex iure autem ciuili obscurior. cùm (vt antè dixi) stipulatio in filiæ persona commissa, omnem deinceps sexus differentiam tollere videretur: quæ semel sublata, ex euentu fortuito renouanda non videbatur: nisi fortè, quia non nominatim stipulatus est filijs, sed generaliter hæredibus: in primo gradu constitutum in reliquis omnibus repetitum videatur. argum. l. licet, 74. D. de legat.1.& l. Caio, Seio, 13. D. de alim.& cibar.

Argumentum. §. 2.

Feudum militi ab aliquo de suo allodio constitutum, si ex vno filio nepos, ex altero neptis extet, à solo nepote recognoscendum est.

T E X T V S.

Nam & illud indicatum scio, si ille, qui proprium feudum suum militi pro beneficio dedit, duobus filijs relictis decesserit, quorum vnus, filia tantum relicta obijt, alter verò filio masculo relicto superstite defunctus est: quòd miles non debet feudum suum

per fœminam recognoſcere, donec ſupereſt maſculus ex eo, qui primam inueſtituram fecit. Alij dicunt per filiam non debere recognoſcere, cùm de paterno allodio eſſet hoc feudum: alioqui ſi aliunde eſſet, verum eſſet quod dicitur, per fœminam non debere recognoſcere.

COMMENT.

Proprium feudum.) Vox Feudum, ſuperuacanea & delenda eſt. Cauſſam enim conſtituit de eo qui proprium, id eſt allodium ſuum militi per feudale beneficium dedit: vt mox teſtabitur.

Recognoſcere per fœminam.) Id eſt, à fœmina. Notandum ius feudiſticum: ſicut in ſtirpe feudatarij quandiu mas extat, fœmina non ſuccedit feudo: ita in patroni ſtirpe, quandiu mas ſupereſt, fœmina in patronatu non ſuccedit.

Alij dicunt.) Vulgata hæc lectio eſt, ex vulgatis & vſitatis libris reſtituta, vnde totos hoſce verſus tolli ac deleri, nulla ratio eſt. Similes autem iudiciorum diſcrepantias Feudiſtæ proferunt alijs locis innumeris. vt lib. 2. tit. 28. §. 3. & tit. 30.

Si aliunde eſſet.) Vt ſi feudum pater ab alio acceptum alteri in feudum tradidiſſet. lib. 2. tit. 26. §. 23. & tit. 34. §. 4.

Per fœminam debere.) Imò, NON DEBERE. Negationem enim hic locus apertè flagitat. nam ſi paternum allodium eſt, ius patronatus vnà cum hæreditate ad fœminas tranſmittitur. ſi non eſt, non tranſmittitur, cùm ne ad mares quidem tranſeat. Neq; enim veriſimile eſt, cùm quis feudum ſibi datum, alteri in feudum dat, ius patronatus poſt ipſius mortem in ipſius filios tranſmitti: ac non

non ad superiorem dominum integrum reuerti. Non omnium tamen Barbaricorum legibus fœminas in allodio succedere, patet ex leg. Salicæ tit. 62. Ripuariæ, 58. Angliorum, tit. 7.

De duobus fratribus à Capitaneo inuestitis. Titul. 18.

Argumentum.

Pactum in duorum fratrum infeudatione, vt penes ipsos, eorúmve filios, aut filias feudum maneat: altero filia relicta mortuo suam ei filiæ portionem seruat; sine liberis mortuo, fratri eandem attribuit.

TEXTVS.

Duo fratres, scilicet Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt: eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorum hæredes masculi viuerent, & masculis deficientibus fœminæ, si superessent, feudum haberent. Ex fratribus his vnus, vna filia relicta, altero adhuc viuente, decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiæ, an fratri? Respondetur, filiæ. Vnusquisq; enim sibi suisq; hæredibus videtur prospexisse. si tamen is, qui filiam reliquit sine hærede decessisset, propter tenorem inuestituræ insertum, eius pars fratri, non domino est quæsita.

COMMENT.

Simul inuestiti.) Notandus locus: ex quo intelligitur duos ab eodem domino eiusdem feudi constitui vasallos posse. lib. 1. tit. 12.

Respondetur, filia.) Quia regula quæ fœminas extantibus masculis excludit, eos demum mares præfert, qui ex primo inuestito prognati sunt, lib. 2. titul. 17. Ex quo sequitur,

quitur, vt etiamsi alter frater relicto filio decessisset, tamen ne hoc quidem casu filia excluderetur. Suis enim quisq; potius, quàm alterius liberis prospexit. quemadmodum in l. si pactum, 9. D. de probat. Celsus ait, plerunque tam hæredibus nostris, quàm nobismetipsis cauemus.

Sine hærede.) Id est, sine filia.

Propter tenorem.) Quia pacto conuenit, vt quandiu ipsi superessent, feudum haberent. Valet autem pactum, vt frater fratri in nouo feudo succedat. lib. 1. titul. 8. §. 1. & tit. 20. Et ad hunc locum pertinet illa quæstio: Si pactum fuerit, vt duo inuestiti fratres, Caius & Lucius, si sine liberis moriantur, inuicem succedant. Caius autem superstitibus filijs decesserit, Lucius sine liberis, vtrum Lucij pars ad Caij filios, an verò ad patronum pertineat. Quod magis videtur: primum, quia sui quisq; beneficij interpres est optimus. l. Neratius, 151. D. de reg. iur. l. in conuentionalib. 52. D. de verb. oblig. deinde propter l. hæredes, 57. §. 1. D. ad Trebel. vbi in cautione simillima præfertur fratris filio is quem testatoris existimata voluntas præferri voluit. facit l. qui liberis, 8. §. 1. D. de vulg. & pup. & l. si ex pluribus, 9. D. de suis & legit.

An remoueri debeant testes, qui pares esse desierunt. Titul. 19.

Argumentum.

Qui tempore inuestituræ pares fuerunt, quamuis esse posteà desierint, idonei tamen testes manent.

T E X T V S.

Ex facto quæsitum scio, si inter dominum & fidelem de inuestitura feudi contentio emerserit, quia factam eam dominus neget, si vasallus offerat eos testes

qui

qui tempore inuestituræ pares erant, sed postea qualibet ex caussa pares esse desierunt, an ideo sint remouendi, quia nunc non sunt pares? Sed quamuis alij aliter sentiant, tamen mihi & quibusdam alijs videtur sufficere, eos tempore inuestituræ saltem pares fuisse. Quid enim peccauit, qui inuestituram accepit, si illi quos eo tempore, vtpote idoneos adhibuit, postea pares esse desierunt.

COMMENT.

Sufficere eo tempore.) *Inuestituræ testes idonei sunt, etiam qui pares esse desierunt: quia testium conditio ex testationis tempore æstimatur. l. ad testium, 22. §. 1. D. de testam. quippe cùm iniquum sit testationem propter aduentitium aliquod vitium corrumpi. l. in ambiguis, D. de reg. iur.*

De controuersia inter Episcopum & vasallum. Tit. 20.

Argumentum.

Controuersia inter dominum & vasallum de inuestitura à domini decessore facta, per pares disceptanda est: priusq; vasallus inuestiendus est, quàm principalis caussa cognoscatur.

TEXTVS.

Ex eo quod scriptum est, Si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quòd per pares eiusdem curiæ dirimenda sit: quæsitum est, si quis dixerit se à quodam Episcopo, fortassis iam defuncto, de annua præstatione aut qualibet alia re per feudum inuestituram accepisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo, neget hunc esse vasallum, vtrũ per pares eiusdem curiæ sit iudicandum, super hac quæstione? Opponit enim vasallus, quòd dominus eum negat esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item

dicit vasallus quòd prius de suo recto feudo debet inuestiri, quàm à nemine iudicari: domino respondente, quòd quicquid inter eos, siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali caussa agendum est, per suam curiam est expediendum. Sed laudatum sæpe scio, pares illius curiæ secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, vt illum prius de suo recto feudo inuestiri faciant: sed fidelitatis iusiurandum differatur donec de principali caussa cognoscatur. ex illo enim apparebit vtrum iurare debeat, an non: quod totum expeditæ quæstionis est. Sed si constiterit vasallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, de eodem domino tenere pro feudo: tūc quin debeat de suo recto feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem caussam accedere, non est dubitandum.

COMMENT.

Ex eo quod.) Lex est: *Caussarum & litium quæ inter patronum & vasallum nascentur, pares curiæ iudices sunto.* lib.2.tit.52.§.2. Titius pensionem annuam Sempronio in feudum dedit. Hoc feudastri genus sæpe iam dictum est morte finiri, tum patroni, tum vasalli: Sed in inuestitura conuenerat, vt rectum feudum esset, perpetuoq; iure teneretur. Mortuo igitur Titio, Sempronius ab ipsius successore inuestituram postulat: hoc est, renouationem cooptationis. vt lib.2.tit.24. Successor, quasi morte peremptum feudum sit, eam recusat. Sempronius pactum interpositum fuisse contendit. Prouocat ad iudicem ordinarium. Successor parium iudicium offert, quod ex lege in eiusmodi controuersiis ordinarium est. lib.1.tit.10. & tit. 22.§.

22.§.3.& li.2.ti.16. Sempronius argumento partim ex relatis, partim ex notatione mixto sic vtitur: Si pares sunt, ego sum conuasallus: & inter nos paritas est: ac proindè sum inuestiendus. Sin vasallus, & inuestiēdus non sum, nulla ante nos paritas est. Itaq; iudices ex lege idonei esse non possunt. libr.2.titul.46. Depulsio successoris: Imò pares dicuntur etiam per se, & respectu sui numeri, quamuis litigatori eis par non sit. Disceptatio ex verbi ambiguitate nascitur. Vtrum pares in lege dicantur ij demum, quibus cum litigatore paritas est, an etiam ij qui eius respectu, & cum eo pares non sunt. Quid respondetur? Quid olim ad Achillis rogatum Pythia respondit: Aio te Aeacida Romanos vincere posse. Pares, inquit Feudista, illum de suo feudo inuestiri facient: sed fidelitatis iusiurandum tantisper different, dum principalis caussa cognoscatur, vtrum feudum sit rectum, an tortuosum. Deinde tribus pòst versibus: debet de suo feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem caussam accedere. Planius autem, lib.2.titu.39.§.2. vt si cuius alterius feudi sine controuersia vasallus esset, prius inuestiretur: sin minus, priore loco caussa cognosceretur. Quam distinctionem ne probare quidem, aut intelligere satis possum. Nam si alterius feudi sine dubio vasallus est, etiam sine dubio paritatem habet: neque detrectare pares, tanquam paritatem non habeat, potest. Sin autem feudum ab eo patrono habet nullum, quod iure apud illos pares litigare cogetur, qui ei pares non sunt? Potius igitur missus Regius disceptator dandus erit: vt inter minores valuasores ex Conradi constitutione, libr.3.titu.4.§.2. vel Iudex curtis, ex lib. 1.titu.18.§.1.& lib.2.titu.46. Atque hæc quidem de patroni & vasalli controuersijs ita se habent. In ijs autem

quæ inter vasalli defuncti agnatum & extraneum inuestitum nascuntur, quamuis de feudi parte agnatus sine dubio vasallus sit, tamen non curia, sed vel Iudex, vel arbiter disceptat. lib. 2. tit. 15. §. 1.

De uasallo milite, qui arma bellica deposuit. Tit. 21.

Argumentum.

Feudum monachali capitis diminutione amittitur: & si paternum sit, ad agnatum: si nouum, aut agnati desint, ad dominum reuertitur.

TEXTVS.

Miles qui beneficium tenebat, cùm esset sine liberis, venerabilem domum intrauit: & seculo renunciando, arma bellica deposuit, habitumq́; religionis assumpsit: & sic conuersus factus est. hic donec vixerit feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus ad se pertinere contendit. Sed iudicatum est, domini vel agnati conditionem esse potiorem: eò quòd desijt esse miles seculi, quia factus est miles Christi: nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.

COMMENT.

Ingressus est.) Caroli Magni legibus non licuit homini libero monachismum sine Principis permissu ingredi. lib. 1. cap. 114. Quoniam audiuimus quosdam ex illis non tam caussa deuotionis hoc fecisse, quàm exercitu, seu alia functione Regali fugienda, &c. Valens autem retrahi à monachismo iubet, & ad militiam remitti. l. quidam ignauiæ, 26. C. de decurion. lib. 10.

Iudicatum est.) Sic lib. 2. tit. 26. §. 7. & tit. 30.

Domini vel agnati.) Vasalli monachismum induentis feudum si nouum fuit, domino: si paternum, agnato committitur.

Miles

Miles seculi.) Vitium feudisticum: vt repugnantia sint: militare suo Principi, & militare Christo. August. Epist. 5. ad Marcell. Si Christiana disciplina omnia bella damnaret, hoc potius militibus salutis consilium petentib. (Luc. 3) diceretur, vt arma abijcerent, seq; militia penitus subducerent. Dictum est autem eis, Neminem concusseritis, nemini iniuriam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipēdium sufficere debere præcepit, militare vtiq; non prohibuit.

Nec beneficium pertinet.) Vitium feudisticum: vt feudum non habeat, cui seruire feudum non potest. libr. 2. titu. 36. & titul. 30. cùm tamen tam multis locis & mulieribus & impuberibus feudi fruendi ius concedatur. Frustra autem obijcitur, libr. 2. tit. 40. §. 3. vbi agitur de beneficijs, quæ clerici à Rege acceperant. Nam is locus non ad militaria, sed ad otiosa beneficia pertinet, quæ Ecclesiastica dicuntur. A nonnullis autem solutio excogitatur, vt prima feudi constituendi lex spectetur: &, si ab initio monacho datum est, valeat: si militi, superueniente monachatu amittatur. sed non dubium est, quin quæ qualitas superueniens actum vitiat, eadem ab initio existens eundem impediat. l. qui status, 8. D. de re mil. l. qui de libertate, 28. D. de lib. cauff.

Gerere officium.) Notandus locus, ex quo intelligatur, Feudale officium militare & bellicosum fuisse. libr. 2. tit. 26. § 23. & tit. 34. §. 4.

De milite uasallo qui contumax est. Tit. 22.

Argumentum.

Vasallus tribus edictis, à domino ad curiam vocatus, ex contumacia feudum amittit: dominusque in possessionem mittitur: quæ tamen vasallo se intra annum sistenti, & litis sumptus soluenti restituitur.

TEXTVS.

Dominus vocat militem qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in culpam incidisse, per quam feudũ amittere debeat. hic non respondet. Quæritur quid faciendum sit domino? Respondeo, eum ad curiam vocare debere: & si non venerit, iterum eum debere vocare vsq; in tertium, spacio septem vel decem dierum, arbitrio eiusdẽ curiæ terminando. Quod si neq; venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittat: & ideò debet curia dominum mittere in possessionẽ. Sed si intra annũ venerit, restituitur ei possessio: alioqui & beneficium & possessionẽ amittit: vt in Lombarda de ijs qui ad Palatium venire contempserint. l. si cuiuscũq;.

COMMENT.

Feudum amittit.) Hæc decima sexta feudi amittendi caussa est, quum vasallus tribus edictis ad curiam vocatus non affuit. lib. 2. titu. 24. §. 4. Vuymfelingus cap. 43. Contulit deinde & istis (loquitur de Imp. Henrico Lucelburgio) vt Robertum Siciliæ Regem maiestatis reum citaret, quem terno edicto citatum, nec comparentem Regno priuatum denuntiat. Trium autẽ edictorum vocationem solennem esse, ex iure ciuili nemo nescit: l. ad peremptoriũ, 68. D. de iudic. l. properandũ 11. C. eod. l. consentaneũ, 8. C. quomod. & quand. iud. Sed Nouella. CXII. institutum est, vt triginta dierum interuallum sit. Interuallum autem, septem dierum etiam obseruat. lib. 2. tit. 24. §. 2.

In Lombarda.) Li. 2. tit. 43. l. iij. vbi Lodouicus Imp. statuit, vt si cuius bona propter capitalem accusationẽ Imperatoris nomine occupata sunt, neque is intra annum & diem vocatus in iudicium venerit, tum bona illa fisco addicantur. Sic cùm iure Codicis reus vsq; ad triennij exitum expe-

standus esset, d.l. properandum, C. de iudic. posteà Nouella CXII. Iustinianus statuit, vt contumax post edicta non diutiùs anno expectetur.

Argumentum. §. 2.

Dominus qui vasallo possessionem eripuit, tribus edictis ad curiam vocatus: dein ob contumaciam iterum ad maiorem curiam vocatus, ob similem contumaciam vasallo diripiendus permittitur.

TEXTVS.

Si verò vasallus conqueritur de domino, forsan quia feudum malo ordine intrauit, domino perperàm respondente, quid vasallo faciendum sit, quæritur? Respondetur, eum ad curiã debere vocare, & in eadẽ curia de domino conqueri: curia autem debet adire dominum, eumq́; salua reuerentia competenter cogere, vt vel possessionem restituat, & acquiescat, vel iudicio curiæ se committat. Quòd si ter admonitus facere distulerit, tunc licet vasallo ad aliam maiorem potestatem ire, & sibi consulere: & si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædari.

COMMENT.

Malo ordine.) Per vim, malo more, & exemplo.

Ad curiam.) Præclarum institutum, vt siue patronus in vasallum agat, siue hic in illum, curia vasallorum, iudicium inter illos exerceat. lib. 3. tit. 4. & lib. 2. ti. 55. & alijs locis in quibus quarundam discrepantiã ostendimus.

Salua reuerentia.) Sumptum videtur ab exemplo l. si liber, 9. C. de condict. ob. causs. & l. 8. C. de lib. causs. quod veteres quique interpretes admonuerunt.

Poterit deprædare.) Barbaricum institutum, vt coercitio non apparitoribus potius, & manu militari officio

iudicis, quàm ipsi aduersario cõmittatur. C. qui restituere, 68. D. de rei vindic. l. iij. D. ne vis fiat ei qui in poss. Rursus pugnare hæc videntur cum ijs locis, quibus traditur dominum ob easdem culpas feudo multari, quibus & vasallus multatur. lib. 2. tit. 26. §. 25. & tit. 37.

In quibus caussis feudum amittatur. Tit. 23.

Argumentum. §. 1.

Qualis vasalli ingratitudo feudi amittendi caussa sit, prudentiæ iudicis potius, & rerum iudicatarum exemplis committendum est, quàm vllis regulis definiri possit.

T E X T V S.

Cogis me, & super hoc sæpè scribendo multùm vrges, vt caussas, quibus beneficium amittatur, enumeratas tibi significarem. Quod ideò distuli, quia sæpius circa nostræ Reipublicæ curam occupatus, & multis priuatorum caussis, alijsq; rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non volebam: ne videar preces tuas parui pendere: & studium discendi tibi nunc imminens negligere: quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo: dummodo memineris caussas illas sub aliqua certa regula, aut definitione rotunda non posse comprahendi. Nam sicut de probationibus in Digestis scriptum reperimus, sic & de his caussis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ caussæ quemadmodum alicui domino ad ingratitudinem alicuius vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri: nihil errauerit. De illa tamen ingratudine loquor, per quam beneficium amittatur. non enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficij videtur ingratus. sed sunt quædam (vt ita

dixerim) egregiæ ingratitudinis caussæ, quibus benefi- cium secundum mores curiarũ solet adimi. Quomodò enim vasallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum suum debeat se habere, potiùs ex naturalibus & bonis curiarum consuetudinibus potest percipi, quam lege aut scripto aliquo possit comprehendi.

COMMENT.

Cogis me.) Obertum de Orto Mediolanẽsem Consulem fuisse, diximus initio Commentarij, ex lib. Othon. Frising. Frid. 2. cap. 12.

In Digestis.) Locus hic ostendit, Obertum ex eorum hominum genere fuisse, qui cùm Latinam linguam ex Digestorum lectione didicerint, quicquid Latinè pronuntiandum est, verbis ex lege aliqua sumptis enuntiant. Itaq; cùm in l. iij. D. de testib. ita scriptum esset, Quæ probandæ cuiq; rei sufficiunt, nullo certo modo satis definiri potest: ad hunc de amittendi feudi caussis locum transtulit. Ex eodem genere illud est infrà, §. 6. Natura nouas deproperat edere formas. Item illa vulgata scurrilia: Rem non nouam aggrederis: de eo qui viduam vxorem ducit. Item: Age cum Geminiano. Et ex eadem l. iij. Tu magis scire potes. Sed hæc de nugis, plus satis.

Egregiæ ingratitudinis caussæ.) Non omnis ingratitudo, feudi amittendi caussa est: sed ea demum quæ grauior & atrocior est. Grauitatis aũt & atrocitatis æstimatio iudicis prudẽtiæ committitur. Nam scripto iure ingratitudinis species, propter quas feudale beneficiũ renouatur, non ita comprehensæ sunt, vt illæ propter quas donatio reuocatur. l. vlti. C. de reuoc. donat. atrox iniuria, manus impiæ, ingens damnum illatum, capitis periculum

oblatum, conditio non impleta. quibus additur sexta, superuenientia liberorum.l. si totas, 5. C. de inoff. donat. & l. si vnquam. C. de reuoc. donat. vel vt illæ propter quas pater suam hæreditatem naturali iure liberis addictam & destinatam adimit, eósque exhæredat. Nouell. XV. video tamen libr. 1. titul. 19. §. 1. apertè scribi, Lotharij constitutione certas amittendi feudi nominatas & enumeratas caussas fuisse.

Potius ex naturali ratione.) Feudistica opinio, quam Ro. iuris auctores nunquam comprobassent. Itaq; patronorum & clientũ iura vetera certa & literis consignata fuisse, Dionys. Halicar. & Plutarchus testantur. Lycurgus autem qui ius prope vniuersum iudicum fidei & potestati commisit, vt hanc Oberti sententiam probasset, tamen nihil istorum omnino literis mandasset.

Argumentum. §. 2

Feudum definitur beneficium, quo prædij dominus vsumfructum eius ea lege in perpetuum alicui concedit, vt sibi fidem & obsequium præbeat.

TEXTVS.

In primis te illud scire oportet, beneficij illius quod est genus, talem esse definitionem: Beneficium nihil aliud est, quàm beneuola actio, tribuens gaudium capientibus, capiensq; tribuendo: in id quod facit prona, & sponte sua parata: vt ait Seneca. Huius autem generis species quædam est beneficium illud, quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ita ad accipientem transeat, vt ad eum, hæredésque suos masculos, siue fœminas (si de his nominatim dictum sit) in perpetuum perti-

pertineat: ad hoc, vt ille & sui hæredes fideliter domino seruiant, siue seruitium illud nominatim quale esse debeat, sit expressum, siue indeterminatè sit promissum.

COMMENT.

Beneficium nihil aliud est.) Definitio hæc summi generis est, sumpta ex lib. Senec. De benef. 1. quæ à feudalibus beneficijs longissimè remota est. primùm, quia in illis Philosophicis beneficijs conditio adhibetur nulla: in his adhibetur. Militaris enim opera debetur. deinde in his vltro citroq; ciuilis obligatio contrahitur: in illis nulla, nisi quæ naturalis appellatur, nec nisi ex accipientis parte duntaxat.

Rei immobilis.) Vitiosa definitio dicitur, cui pars totius vel species generis deest. vt cùm hic iura, quæ in feudum dantur, non nominantur: quales sunt dignitates, imperia, potestates, aut etiam vectigalia. Præterea, definitio hæc conuenit in prædia colonorum ascriptitiorum, de quibus libr. Cod. XI. quos tamen à vasallis longissime differre primo Commentationis cap. breuiter indicatum est.

Ad hoc, vt & ille.) Tertium definitionis vitium: siquidem ad horum librorum normam eam dirigamus. Constat enim feudum, etiam sine conditione seruitij, atque adeò sine fidelitatis iuramento constitui posse. lib. 2. tit. 3. §. 4. titul. 16. An tamen excusari potest, quòd definitio ea comprehendit, quæ plerunq; accidunt? Imò verò ob eam caussam, quoniam illa nō vera, sed impropria feuda sunt, neq; illo nomine dignanda: vt suo loco diximus.

Seruitium nominatim.) Notandus locus: ex quo intelligitur, feudale seruitium definiri nominatim posse. vt lib. 2. tit. 51. §. 8. Et si definitum non sit, id deberi quod re-

gulare & ordinarium est, nimirum militare munus. lib. 3. tit. 4. §. 1. & lib. 2. tit. 55. §. 1. quod exemplo earum operarum inductum est, quæ patronis et libertis præstantur. nam ea & certa & incerta imponi possunt. l. eius artificij, 16. §. 1. & seq. & l. quoties, 24. D. de oper. libert.

Quæ fuit prima caussa beneficij amittendi. Tit. 24.

Argumentum.

Vasallus intra annum & diem à morte domini, vasallive mortui filius intra idem tempus inuestituram, oblata fidelitate, non petens, feudo multatur.

TEXTVS.

Prima caussa beneficij amittendi, hæc fuit, & adhuc est in plerisq; curijs, sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet: quòd si vasallus per annum & diem domino suo mortuo steterit, quòd hæredem domini sui inuestituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit: tanquam ingratus existens beneficium amittit: & econuerso, si domino superstite vasallus decesserit, & filius eius per iam dictum tempus neglexerit petere inuestituram, beneficio carebit.

COMMENT.

Filius eius.) *Aliud ergo in Regalibus, aliud in minoribus feudis ius est. nam illa vasallo mortuo ipso iure ad Regem reuertuntur. lib. 1. tit. 14. §. 1. hæc non nisi ob non renouatum intra legitimum tempus hominium. lib. 1. titul. 21. §. 2. & lib. 2. tit. 40.*

Argumentum. §. 2.

Vasallus qui fidelitatem debet, ter à domino legitimè ad eam iurandam euocatus, ob contumaciam feudo multatur.

TEXTVS.

TEXTVS.

Est & alia ingratitudo notanda: si dominus inuestituram pollicendo, vasalli fidelitatem petierit, & illo non præstante, dominus tribus vicibus conuenienti tempore, interposito forte septem dierum spatio, ad curiam suam super hoc reclamauerit, & vasallus tribus vicibus citatus à suis paribus iurare noluerit: si tamen beneficium tale sit, vt pro eo iusiurandum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas non sit præstanda.

COMMENT.

Est & alia.) Hoc ego non intelligo. Nam si sola *renouandæ fidelitatis prætermißio annua, etiam tacente domino, legitima est vasalli multandi caussa, vt modò dixit: quid est, quòd domino tantum in vasallo appellando, & officij sui admonendo, laboris & negotij imponit? nisi dicamus, quum in Mediolanensi curia, vt modò dixit, illa consuetudo non obseruetur, hanc caussam Mediolanensium propriam fuisse. Neq; tamen idcirco illa prima, hæc secunda vasalli multandi caussa numeranda fuerat. Huic autem iuri contrarij sunt complures Gallorum mores, apud quos peruulgatum hoc prouerbium est: Tant que le seigneur dort, le vassal veille: Quandiu dominus dormit, vasallus vigilat: id est: Quandiu patronus vasallo non denuntiat, vt fidelitatem & hominium iuret, vasallus potest fructus percipere.* Eiusq; rei exemplum extat in *historia Regis Franciæ Philippi Valesij, Chron. Dionys. cap. 5. Per id tempus, inquit, Rex ad suum Senatum referri iußit, de Rege Angliæ, qui monitus vt fidelitatem & hominium ligium pro ducatu Aquitaniæ præstaret, recusarat. quærebat igitur, an propter*

illam

vel dominæ filiæ, vel nurui, aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit: feudo, quo se monstrauerit indignum, carere debet. Porro, si dominum assalierit, vel vicum in quo est per vim aggressus fuerit, vel impias manus in personam domini vbicunque ingesserit; vel alias graues vel inhonestas iniurias intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit: beneficium amittit.

COMMENT.

In acie.) Sexta feudi amittendi caussa ex lib. 1. ti. 5. item ex lib. 2. titul. 57. & aliis locis, quos in Disputatione notauimus. Sed quæri potest, an vt seruus domini saluti suam anteponere non debet, l. secunda, §. hoc autem, D. de sena. Sillan. eodemmodo vasallus salutem suam patroni saluti postponere debeat? Quod non arbitror. arg. l. 6. §. vltim. D. de re milit. vbi militi parcitur, qui resistere non potuit præpositum suum interficienti.

Dominum certiorare.) Decimam hanc fecimus, cùm vasallus dominum de insidiis ipsi paratis celat. lib. 2. tit. 26. §. 18. Aliàs autem res impunè à vasallo celari traditur. lib. 2. tit. 26. §. 5.

Rursus si dominæ.) Vndecima hæc caussa est tradita lib. 1. tit. 5. §. 1. & tit. 21. §. 2.

In Capillo.) Qua de re in Dictionario expositum est.

Dominum assalierit.) Hæc prima, secundæ, tertiæ & quartæ caussæ numero continentur.

Argumentum §. 4.

Ob iustitiam domino non factam, id est contumaciam ob debitum seruitium non præstitum, delationem domino damnosam, non liberatum dominum inclusum, consimilesque

lesque caussas prudentiæ iudicis committendas, feudum amittitur.

TEXTVS.

Illud tamen non lateat, quòd si quis suo domino iustitiam facere noluerit, feudum quod tenebat, perdet: sicut in alio libello tibi scripsisse hoc credo. Sed non est alia iustior caussa beneficij auferendi, quàm si id propter quod beneficium datum fuerit, hoc seruitium facere recusauerit: quia beneficium amittit. Aliud est, si forte ideò non seruierit, quia non potuerit: tunc enim feudum non amittit. Item, si delator domini sui extiterit, & per suam delationem graue dispendium eum sustinere fecerit: vel si cognouerit dominum inclusum, & eum cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Prædictis modis beneficium debere amitti, tam naturalis, quàm ciuilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis nouam constitutionem iustas exhæredationis caussas enumerantem, & alias constitutiones veteres, iustas ingratitudinis & repudij caussas, quibus matrimonia rectè contracta soluuntur, & donationes iure perfectæ reuocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, vt aliæ emergant caussæ, quibus videatur iustè adimi posse feudũ. Ideoq; iudex solers & discretus, & æquitati obsecundare sollicitus, cuncta subtiliter dispensans prouideat: si qua fuerit antiquioribus caussis similis, seu maior, vt proinde sciat, vtrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. Illud enim est certum, quòd non ex omni caussa, ex qua opinio vasalli grauatur, beneficium amittitur. Nam & sæpe deterat, & beneficium

ficium nihilominus retinet: vt puta qui beneficij portionem alienat absque domini scientia, beneficium quidem retinet, sed fidem promissam seruare non videtur.

COMMENT.

Iustitiam facere.) Id est, iudicio se sistere. vt libr. 2. tit. 22. in fine: & in Dictionario copiosius. Hoc autem ad caussam decimamsextam retulimus.

In alio libello.) d. lib. 2. titul. 22.

Seruitium facere.) Quod in decimamtertiam caussam retulimus.

Delator domini.) Quæ octaua caussa est: & consentanea est non modò cum veterum patronorum & clientum necessitudine, inter quos accusandi, & grauis testimonij dicendi facultas interdicta erat: vti scribit Plutarch. in Romulo, & Dionys. lib. 11. verùm etiam cum illa patronorum & libertorum l. prima, §. cùm patronus, D. de offic. præf. vrb. l. vlt. C. de reuocand. donat. l. qui cum maior, 14. D. de bon. libert.

Nouam constitutionem.) Significat Nouell. C X V. in qua Iustinianus X I I I. iustas exhæredandorum liberorum caussas exponit: parentum autem, octo.

Ingratitudinis.) Significat l. vltim. C. de reuoc. donat. vbi quinque reuocandæ donationis caussæ exponuntur.

Repudij.) Significat l. consensu, 8. C. de repud. in qua repudij caussæ tum à viri tum ab vxoris parte recensentur.

Iudex solers & discretus.) Sic Scæuola in l. mauia, 13. §. 1. D. de ann. lega. Respondi, non posse absolutè responderi: cùm multa oriri possint, quæ pro bono sint æstimanda: ideoq;

ideoq́; huiuſmodi varietas viri boni arbitrio dirimenda eſt. Facit l. in fundo, 38. D. de rei vind. l. de acceßionibus, 14. D. de diuerſ. & temp. l. non poſſunt, D. de legib.

Portionem alienat.) Ex iure antiquo, quod per Lotharij tertij conſt. abrogatum eſt. lib. 2. tit. 52. lib. 1. tit. 13.

Beneficium retinet.) Imò, Beneficij portionem. nam qui totum alienabat, totum amittebat: qui partem, partem duntaxat. lib. 2. tit. 38.

Argumentum. §. 5.

Ob vaſalli crimen in dominum, feudiue alienationem, inuito domino factam, domino feudum committitur. ob aliud delictum atrocius, agnato, ſi modò paternum feudum fuerit.

TEXTVS.

Deniq; ſæpè quæſitum eſt, vaſallo propter iuſtam culpam a feudo cadente, vtrum ad dominum, an ad ſucceſſorem vaſalli beneficium pertineat. ſed hæc diſtinctio tam ratione, quàm moribus comprobata eſt: vt ſi quidem vaſallus ita in dominum peccauerit, vt feudum amittere debeat, non ad proximos, ſed ad dominum beneficium reuertatur: vt hanc ſaltem habeat ſuæ iniuriæ vltionem. Si verò non in dominum, ſed aliàs grauiter deliquerit: vel graue quid commiſerit, ſicut ille qui fratrem ſuum interfecit: vel aliud graue crimen (quod parricidij appellatione cõtinetur) commiſerit, feudum amittit: & non ad dominum, ſed ad proximos pertinet, ſi tamen beneficium fuerit paternum. ſic enim ſæpè pronuntiatum ſcio. Si vaſallus contra conſtitutionem bonæ memoriæ Lotharij Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat. ſcri-

ptum

ptum est enim, vt pretio se cariturum agnoscat.

COMMENT.

Sed ad proximos.) Ob crimen vasalli, quo dominus propriè læditur, domino feudum committitur: ob aliud publicum, agnato proximo.libro.2.titul.26.§. si vasallus. Liberis feudum non conceditur: nisi fortè, cùm agnati non extant, dominus eis liberaliter ius suum remiserit, & quasi de nouo beneficio eos inuestierit. libro secundo, titul. 31. Cur verò non liberis defertur? cur innocentibus liberis paterni criminis pœna imponitur? An quòd in liberis, sicut in crimine læsæ maiestatis, paterni & hæreditarij sceleris exempla metuuntur? argu.l. quisquis, 5.§.1. C. ad leg. Iul.maiestat. Nequaquam. non enim atrocissimi criminis pœna in minores quasque noxias transferenda est. Quid ergò est? Ratio & ciuili & naturali æquitati consentanea est: quia feudum vasallo eiúsque generi, & posteris datum, vna stirpe vel extincta, vel damnata, continuò ad alteram transmittitur: neque vnius peccatum, alteri præiudicat: quemadmodum in iure ciuili traditur, neminem ex alterius facto hæreditati neque alligari, neque exhæredari posse, l. paterfamil. 44. de hæred. instit. l. si quis suo, 33.§.legis, C. de inoffic. testament. Incertum tamen hac de re ius feudisticum fuisse, patet ex capit. Extraord.§.26.

Quod parricidij.) Vitium feudisticum. Sic enim loquitur, quasi feudum non nisi eiusmodi crimen, ac non etiam ob quoduis aliud capitale facinus amittatur. Simileq́ue mendum extat in lib.secundo, tit.37.§.1.

Si vasallus.) Vitium inculcationis.lib.1.tit.13.& lib. 2.tit.9.

Lotharij.) Tertij, quæ extat infrà hoc lib.tit.52.

Si de feudo uasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit. Tit. 25.

Argumentum. §. I.

Actio de euictione vasallo datur, vt dominus qui defensionem detrectauit, vel alterum eiusdem pretij feudum reddat, vel litis æstimationem soluat.

TEXTVS.

Negocium tale est. Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit. & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet. domino renuente ad iudicem venire, vasallus amisit caussam per sententiam. Nunc verò vasallus cambium feudi à domino petit. ad quem dominus respondens, ait illum nunquam ab eo hoc feudum tenuisse, nec ab eo inuestituram accepisse. contra quem vasallus dicit, se hoc feudum ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse, & ab eo petiuisse, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Respondeo: Super negotio isto, quod literis insinuasti nobis, tale est sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti de Orto, & Gerardi Capagisti, vt si vasallus, cùm de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est, dominum vt eum defenderet vocauit, & hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus fuerit victus de re aliena inuestitum fuisse, vt dominus vasallo eiusdem æstimationis quod erat tempore rei iudicatæ feudum restituat: vel nummos in feudum dandos numeret. & hoc cùm certum est vasallum de feudo victum fore.

COMMENT.

Dominum vocauit.) Quocunque iudicio possessor pulsa-

pulsatur, statim denuntiare auctori suo debet. l. si mancipium, 34. §. 1. & l. si rem quam, 29. §. 2. l. emptori, 37. D. de euict. Quid ergò est, quod apertè scribitur in libr. 2. tit. 45. feudatarium solum & acturum & defensurum: etiam cùm de proprietate controuersia mouebitur?

Cambium feudi.) Alterum feudum, eiusdem pretij: loco eius quod euictum est. lib. 2. tit. 8. §. 1.

Nummos in feudum dandos.) Sic accipio: Vel pretium, quanti feudum fuit: vt pecuniam feudi nomine habeat. sicuti lib. 2. titu. 44. vbi vasallus qui domini permissu feudum ad libellum alienauit, pensionem feudi iure ac nomine retinet. Notandus igitur locus: ex quo intelligitur, pecuniam in feudum dari posse.

Si vasallus auctorem laudauit.) Notentur verba Sapientium conditionalia, vt siquidem vasallus auctorem suum laudet, tum auctor euictionem præstare teneatur. Ex quo conficitur, si non laudarit, non teneri. l. si fundo, 53. §. 1. D. de euict. ac ne ius quidem suum ob alienam culpam amittere.

Argumentum. §. 2.

Dominus quem sibi vasallus feudum abnegasse probauit, alterum ei feudum restituere cogitur: nisi sacramentaliter infeudationem abiuret.

TEXTVS.

Sed si dominus neget hoc feudum vnquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum, vel eius antecessores, vnquam inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare: dominus ad restitutionem feudi tenebitur: alioquin dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in caussa, vel

eius antecessores à se vel à suis antecessoribus, nunquam hoc feudum tenuisse, vel inuestituram accepisse. quo facto dominus absoluendus erit.

COMMENT.

Et hoc poterit probare. Vtrum illam domini abnegationem, an verò ipsam inuestituram, an vtrunq; ? Quod certè necessarium est. quid enim attineret domini abnegationem probare, nisi simul inuestitura probetur? In quo tamen vitium video tam absurdum, vt mihi satius sit, locum hunc tanquam obscurum & tenebricosum omittere, quàm tantam in iure feudistico absurditatem credere. Huius enim loci sententiam esse hanc oportet, quasi pluris haberetur domini iusiurandum, quàm vasalli probatio. hoc est, vt quamuis vasallus inuestituram suam idoneè probarit, tamen si eam dominus abiuret, dominus absoluatur.

Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos uasalli. Tit. 26.

Argumentum. § 1.

Orta inter dominum, & defuncti agnatum, de feudi qualitate controuersia, agnato in possessione constituto electio vt vel iuret, vel referat, defertur.

TEXTVS.

Si de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum esse contendentibus, agnatis in possessione feudi de quo quaeritur, constituendi sunt. Eo facto, super principali quaestione cognoscendum est: vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

COMMENT.

Si de feudo.) Vitium repugnantiæ ostendimus libr.2. tit.11.§.2.& lib.1.tit.12.

Argumentum. §. 2.

Orta inter defuncti filiam, & agnatum de prędij qualitate controuersia, filiæ possesio seruatur. sed probatione deficiente, agnato iusiurandum defertur.

TEXTVS.

Inter filiam defuncti & agnatos eius de quodam prædio mota est quæstio: agnatis feudum, filia verò allodium, siue libellarium esse asserentibus, super possessione, apud quem manere debeat, quærebatur: responsum est, apud filiam possessionem interim esse collocandam, deficientibus verò hinc inde probationib. per iusiurandum caussa cognita res decidetur, electione danda agnatis.

COMMENT.

Inter filiam.) Idem apertè traditur lib.2.titu.41.& libr.2 titul.51.§.6. vt si vasalli filia allodium esse aduersus agnatum contẽdat, agnato iurisiurandi optio deferatur. sin autem aduersus dominum, ipsi filiæ. Constat autem eius fauorabilem esse caussam, cui iusiurandum defertur. libr. 3.titul.33.§.2.& titu.59.§.4. Quare dubitari potest, cur agnatus filia fauorabilior sit: filia verò, patrono. Ego neque differentiæ caussam video, neque quæstione dignam iudico.

Argumentum. §. 3.

Exorta inter dominum, & defuncti filiam de prędij qualitate controuersia, possesio filiæ seruatur: eidemq; deficiente probatione, iusiurandum defertur.

TEXTVS.

Defuncto milite, inter dominum & filiam illius,

super quodam feudo quærebatur: domino feudum, filia allodium siue libellarium esse allegante. Respondi, filiam in possessione feudi manere debere, donec de eo iudicetur. probatione verò hinc inde cessante, electio iurisiurandi filiæ danda est.

COMMENT.

Filiæ danda est.) Filiæ ergò aduersus patronum magis fauetur, quàm patrono: aduersum agnatum verò, minus quàm agnato. An quod in agnatis feudorum caussa fauorabilior est: neque primo inuestito iniuria fit, cuius in genere & stirpe prædium conseruatur? In patrono verò idcircò minus fauorabilis, quia Feudatarij familiæ commodum eripitur.

Argumentum. §. 4.

Feudi cuius successio non est, fieri in alterum, etiam vassallo viuente, nec consentiente, inuestitura potest: cuius tamen vis in tempus aperti feudi confertur.

TEXTVS.

Moribus receptum est, dominum de feudo militis sui, quod post mortem ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse: quæ inuestitura tunc demum capiet effectum, cum feudum domino, aut hæredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur. & in tali inuestitura consensus eius de cuius feudo sit, exquiri non oportet.

COMMENT.

Moribus receptum.) Vitium inculcationis. lib. 1. tit. 3. Item tit. 25. §. 2. & titu. 27. §. 2.

Argumentum. §. 5.

Qui feudum sciens inficiatur, eo multatur: at qui conuasallum inficiantem non denunciat, nequaquam.

TEXTVS.

Vasallus si feudum, vel feudi partem, aut feudi conditionem ex certa scientia inficiatur, & indè conuictus fuerit, eò quod abnegauit feudum eius vel conditionem: expoliabitur. alius autem vasallus, quamuis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet: aut si aliam rem dominum celauerit vasallus feudum tamen non amittit.

COMMENT.

Feudum inficiatur.) Decima quinta hæc amittendi feudi caussa est. in qua disputatum est, an etiam qui dubitanter respondet, feudo multandus sit. lib.2. titu.26.§.22. & titu.34.§.5.

Aliam rem domini.) Quæ tamen non ad ipsius vitam, aut insigne damnum pertineat. nam illa celatio decima vasalli multandi caussa est, lib.2. tit.24.§.4.

Argumentum. §. 6.

Feudum triginta annorum præscriptione etiam sine inuestitura acquiritur.

TEXTVS.

Si per triginta annos rem aliquam vt feudum possedit, & seruitium domino exhibuerit, quamuis de ea re non sit inuestitus, præscriptione tamen triginta annorum se tueri potest.

COMMENT.

Per triginta annos.) Iure ciuili longa præscriptio, & longi temporis præscriptio est decem annorum inter præsentes: viginti inter absentes. l.1. C. de præscrip. long.

temp. quo tempore iura vt seruitutes tum acquiruntur, tum amittuntur. l. 1. C. de vsucap. transfer. l. pen. C. de seruit. & aq. At Longobardico iure triginta annorum possessio, vsitata præscriptio est. in Lombard. lib. 2. tit. 35. de præscript. l. de possessione, 8.

Seruitium exhibuerit.) Aliud est seruitium exhibere, aliud præstare. hoc cum effectu intelligitur: illud in solo apparatu & ostentatione consistit. nam vasallus præstare officium, nisi mandatu & postulatu patroni non cogitur. lib. 1. tit. 21. §. 1. lib. 2. tit. 25. & tit. 26. §. 18. & tit. 39. §. 4. Quæri igitur potest, satisne sit exhibuisse? cùm infrà tit. 33. nominatim de præstito & recepto loquatur. & verius est, satis fuisse, si per vasallum mora non fuerit, quin præstaret. libr. 2. titu. 37. §. nam certè seruitium per annos triginta continuari, nihil necesse est.

Non fuerit inuestitus.) Mirũ est à feudista prætermissum, quod erat inprimis exprimendũ: Locum huic quæst. non esse, nisi in vno eodemq; patrono. Nam si alteruter eorum mutatus esset, opus inuestitura fuisset. lib. 2. tit. 23.

Si tueri potest.) Vitium repugnantiæ. Nam infrà tit. 33. disertè statuit, inuestituram iureiurando probandam esse. Neque verò huic iuri aduersatur, quod dici solet: eum qui pro alio possidet, nullo iure præscribere. l. 2. C. de prascrip. trigint. nam etsi proprietas feudi penes dominum manet, eius tamen possessio ad vasallum pertinere dicitur in lib. 2. tit. 8. quemadmodum.

Argumentum. §. 7.

Feudum clericatu, & monachismo amittitur.

T E X V T S.

Qui clericus efficitur aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

C O M M E N T.

Aut votum.) *Apertißimè monachos à clericis distinguit.nam (vt Marcianus ait) monachi non sunt clerici.l.generaliter, 42.C.de episc. & cleric.*

Feudum amittit.) *Feudum vasalli, qui vel clericus, vel monachus efficitur, si nouum est, domino: si paternum, agnato relinquitur. lib. 2.tit.21. vbi vitium feudisticum notauimus. Sed vtcunq; sit, hoc iure feudistico multi Reges monachi facti, regnum amiserunt: vt ille Rachisius, Longobardorum Rex, qui Zachariæ Papæ suasu regnum cum cuculla commutauit: apud Albert. Krantzium lib. Dan. 3. cap.36. Et Theodoricus nostræ Francogalliæ Rex, apud Aymoinum lib.4. cap. 44. & Adonem sub ætate 6. & Sigebertum sub anno 667. Tritemium sub eodem anno. Item Childericus eiusdem Francogalliæ Rex: apud Venericum Vercellensem in lib. de vnit. eccles. Adonem Vienn. ætate 6. Aymoinum lib.4.cap.61. Sigebertum & Tritemium sub anno 750. Ottonem Frising. lib. Chron.5.cap.21. 22. 27. Godefridum parte 16. Item Ludouicus eiusdem Regni princeps anno D.CCC.XXXIIII. apud Sigebertum sub illo anno: & Godefridum parte 17. Item Carolus Craßus anno D.CCC.XC. apud Sigeb. sub illo anno, & Godefrid. parte 17.*

Argumentum. §. 8.

Vasallus exhibere se, nisi mandatu domini, non debet.

T E X T V S.

Et si vasallus omni anno domino se non repræsentat, feudum tamen non amittit.

C O M M E N T.

Repræsentat.) *Vitium repugnantiæ cum lib.3.tit.3. §.3.*

§. 3. vbi se vasallus etiam cum domino simultatem exercens, repræsentare cogitur: & inculcationis lib. 1. tit. 2. Videndum etiam an pro Omni anno, potius legendum sit, Omnino. cùm Lotharius viginti annos posuerit.

Argumentum §. 9.

Quot feudi hæredes sunt, tot fidelitates debentur.

T E X T V S.

Omnes filij eius qui feudum acquisierit, fidelitatem facere debent, maximè si indiuisum habent. quòd si feudum ex diuisione ad vnum tantùm peruenerit, ille tantùm faciet fidelitatem.

C O M M E N T.

Si indiuisum.) Ita placet, neq; corrigendum censeo Diuisum. nam Fridericus apertè statuit lib. 2. tit. 55. §. 4. omnes qui partem habent feudi iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem debere. Cur igitur addidit Maximè? quia plerunq; in diuidendo feudum vni ex fratribus attribuitur. Et verò, vt legamus Diuisum, non tamen idcirco ex verbis textus sequetur, feudo indiuiso vnam tantùm fidelitatem deberi: maximè verò & præcipuè ex diuiso. Sic vox Maximè vsurpatur, in l. vlt. C. vnde lib. & in l. actio, 49. D. de negot. gest. vbi tamen Accursius in ipsa meridie caligat. Itaq; non video quemadmodum dissimulari ea discrepantia possit, quæ est in capitulis extraord. libr. 3. artic. 5. vbi apertissimè statuitur, vt ex indiuiso vna tantùm fidelitas debeatur.

Argumentum §. 10.

Ab hæreditate feudi adoptiuus excluditur.

T E X T V S.

Adoptiuus filius in feudum non succedit.

COM-

COMMENT.

Adoptiuus.) Ratio perspicua est ex l. quod contra, 141. D. de regul. iur. Prima feudorum natura & conditio erat, vt quasi vsusfructus essent. Quarę quod Imperator constituit, vt ad filios transirent, neque ad filias, neque ad nepotes, neq; ad adoptiuos, neq; ad nothos, quamuis legitimatos, transferendum est. vt lib. 2. tit. 26. §. 12. An fortassis quòd sanguini feuda conceduntur? Ius autem sanguinis adoptio non affert. Atqui in spurijs sanguinis communio est. l. ij. D. vnde cognat. qui tamen, etiamsi legitimati sunt, excluduntur, d. tit. 26. Patroni ergo ratio habita est, ne per commentitios liberos suo iure fraudaretur. arg. l. ij. §. 1. D. de vacat. & excus. mun. præsertim cùm in legitimis successionibus deterior sit adoptiuorum, quàm naturalium conditio. l. iiij. D. vnde lib.

Non succedit.) Notandum, Adoptiuos non omninò à feudis, sed tantùm à paternorum feudorum successione remoueri. Nam adoptato alicui cur pater, vel quiuis extraneus feudum cedere non possit, caussam non reperio. Alb. Krantz. lib. Sueciæ, 5. cap. 35. Cùm autem Margarita consenuisset, magno procerum suorum habito consilio, Ericum Pomeraniæ ducem adoptauit in filium. Is mox vnanimi omnium consilio Rex delectus trium regnorum, assequitur vt vnis legibus tria regna teneret: et, quod est mirabilius, mulieris beneficio. Annales Nortmann. Gallici cap. 269. Reges Galliæ & Angliæ pacem his legibus fecerunt, vt Anglus Katharinam Galli filiam vxorem duceret, simulq; Franciæ Regnum per adoptionem haberet: eiusq; proprietatem sibi suoq; generi ac stirpi acquireret. loquitur de Carolo VI. & anno M. CCCC. XX.

Argumentum §. 11.

Filij mulieris ex primo matrimonio suscepti, posterioribus tam in feudo, quàm in allodijs præferuntur.

TEXTVS.

Mulier habens feudum, relictis filijs ex duobus matrimonijs, decessit: inter quos feudi quæstio, aliarumq; rerum maternarum vertebatur. obtinuit, filios prioris matrimonij tam in feudo, quàm in cæteris potiores esse.

COMMENT.

Mulier habens.) Vitium & absurditatis, & repugnantiæ. Absurdum est, secundi matrimonij liberos à maternis allodijs excludi, quos non modò sanguinis ratio, sed etiam lex ciuilis admittebat: nisi bona sint, quæ à secundo marito vxori data sint, l. iiij. D. de secund. nupt. qui casus ab hac quæstione planè alienus est. Repugnantia autem ex eo perspicuè cernitur, quòd ne à patribus quidem hæc iniuria liberis imponitur, sine diserta & expressa conuentione in nuptijs contrahendis adhibita. vti patet ex lib. 2. tit. 26. §. 17. & tit. 29. Quare cùm filij ad feudalem patrum successionem longè facilius admittantur, quàm ad maternam, lib. 1. tit. 15. absurdum est, eos non nisi diserta pactione à paterno feudo excludi: cùm à materno ipso iure excluderentur.

Prioris matrimonij.) Rectè Prioris. Nam ex odio secundarum nuptiarum liberi quoq; ex ijs suscepti odio laborabant. d. lib. 2. tit. 29. Prætereà vt verbum Posterioris reponamus: tamen quantò leuior erit istius iuris absurditas? quid enim interest, vtrum prioris, an posterioris matrimonij liberi materna successione fraudentur? cùm ad

allodia ratio eos naturalis vocet: ad feuda verò, æquitas feudistica. lib.1. tit.15.

Argumentum §. 12.

Naturales, quamuis legitimati sint, à feudi successione excluduntur.

TEXTVS.

Naturales filij, licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli, nec cum alijs admittuntur.

COMMENT.

Licet posteà.) Subaudi, quàm nati sunt. Nam si subaudiremus, post delatam successionem: sequeretur, nothos ante mortem patris legitimatos admitti. quod ne in adoptiuis quidem permittitur. lib.2. tit.26. §.10. Et huc referenda est formula legitimationis, apud Petrum de Vineis, lib. Epist. 6. cap.16. De plenitudine potestatis nostræ, ex certa scientia eos spurios esse scientes, legitimauimus, & omnia iura legitima restituimus: vt tanquam legitimi & legitimo thoro nati, in bonis paternis & maternis, quæ feudalia non existunt, succedant, &c.

Nec soli.) Natura feudorum erat, vt pro vsufructu essent. lib.1. tit.1. §.2. hæc fuit naturalis feudorum conditio, quæ postea Imperatoris alicuius beneficio ac liberalitate mutata est: vt etiam filijs concederentur: siue Conradus is fuit, lib.3. tit.4. §.3. siue quis alius, vt videtur ex d. lib.1. tit.1. §2. Quoniam autem neq; quod filijs nominatim conceditur, ad spurios produci licet, l.1. & pass. D. vnde lib. siue quia quod contra iuris rationem receptum est, non est producendum ad consequentia, l. quod contra, 141. D. de reg. iur. ideò constitutum est, ne filiorum appellatione spurij, quamuis legitimati, admittantur. Sic autem

tem Longobard. legibus naturales ad parentum hæreditatem non admittuntur: nisi fortè legitimi consenserint. lib. Lombard. 2. tit. 14. de succeß. l. iij.

Ad successionem feudi) Obseruandum, nothos non omnino & simpliciter à feudis excludi: quemadmodum à pfaffic is beneficijs excluduntur. c. cùm in cunctis. c. innotuit, de elect. c. 1. de fil. presbyt. Sed à successione paternorum duntaxat. Quare nihil prohibet, nouum ijs feudum concedi, eosq́ in vasallorum numerum cooptari. arg. l. quidam. 57. De re iudic.

Argumentum §. 12.

Neq; impubes, cui feudum datum est, neq; tutor impuberis fidelitatem præstare cogitur. alius tamen impuberis nomine personale seruitium præstans, admittitur.

TEXTVS.

Si minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax sit: feudum tamen retinet. Si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse, nec alius pro eo facere cogitur. idem de seruitio personali. alius tamen pro eo faciens seruitium, admittetur.

COMMENT.

Si minori datum.) Legitimam ætatem Longobardi anno XVIII. definiunt: vt minor maiórue ex illa ætate, & annorum numero æstimetur. Lomb. lib. 2. tit. 29. l. 1. & l. 5. Itemq́ in legibus Longobar. Sed hoc loco Minorem dici pro impubere, & eo qui minor sit annis XIIII. patet ex Friderici constitutione, lib. 2. tit. 55. §. præterea si quis: & ex eo quod mox inferet: in qua doli capax sit. In quo vitium feudisticum notari potest: vt in illo rursus, quòd

cùm

tùm feuda militiæ caussa instituta sint: tamen impuberibus dari permittuntur, nisi fortè dicamus, vasallum qui per se sustinere militare munus non potest, alium muneris sui vicarium substituere: aut è fructibus feudi, partem domino vicarij quærendi caussa prbere. li. 2. tit. 55. §. firmiter.

Nec alius pro eo.) Vitium feudisticum: vt vasalli filius impubes feudum retineat, neque tamen fidelitatem præstare per tutorem cogatur. nam & pupilli nomine iusiurandum præstare tutor potest. l. iusiurandum, 13. §. 3. D. de iureiur. & beneficij auctorem non agnosci, periniquum est. l. 1. D. si à parent. quis man.

Argumentum §. 14.

Feudum agnato venditum, venditore sine filio mortuo, à propinquiore agnato sine vllo pretio recuperatur: quòd si filium venditor habuit, pretio reddito, etiam venditore viuo. Consensus tamen, & annua taciturnitas recuperationem excludit.

TEXTVS.

Titius filios masculos non habens, partem suam Seio, partem eiusdem feudi possidenti agnato suo concessit. Sempronius proximior agnatus, mortuo demum Titio, partem illius feudi, nullo dato pretio recuperare potest. quòd si Titius filios proprios haberet, pretio reddito, etiam viuo Titio. quòd si consensit alienationi, vel per annum ex quo sciuit tacuit: omnino remouebitur.

COMMENT.

Titius filium.) Retineatur species quam posuimus lib. 1. titul. 5. §. 3. Mæuius duos suscepit liberos, Caium & Seium: hi paternum feudum inter se partiti sunt. pòst Caius, duobus susceptis liberis, Sempronio & Octauio decessit.

Tum Octauius Titium genuit. hic Titius cùm filium non haberet, eam feudi partem quam habebat, Seio propatruo suo sine permissu & voluntate Sempronij patrui sui refutauit. Quæritur an Sempronius eam retrahere & vindicare propinquitatis iure possit? Nam hoc iure stirps proxima potissimum succedit lib.2.tit.50. Respondetur, quandiu Titius superstes erit, id Sempronio non licere: quia, vt nihil interest proprietarij vtrum fructuarius ipse fruatur, an alter cui fructus cessit, l.arboribus,12.D.de vsufruct. sic nihil Sempronij intererat, vter illorum frueretur. At mortuo Titio, quia feudum sibi apertum est, neque refutationi consensit, repetet.

Quòd si Titius.) Alterum ius prælationis. Vt si Titius filium habeat, siue filius consenserit, siue non consenserit, viuo etiam Titio recuperare possit, pretio reddito. Ratio est: quia si filius consensit, casus est superiori simillimus. expectare quidem vtriusque mortem posset: & vtroque sine masculis liberis mortuo, pretio recuperare: sed mauult sibi in præsens consulere. Sin autem filius non consensit, tamen quia filius paternam hæreditatem repudiare feudo retento non potest: lib.2.tit.45. idcirco propter hæreditatem restituere pretium cogeretur, si recuperare feudum vellet. Sed an hic filius oblato patruo isti suo Sempronio pretio, quod Seio dederat, etiam ipse feudum recuperare possit? Quod non dubito: quia cùm & Sempronius & Titij filius vno successionis iure nitantur: tum verò filius propinquitatis iure potior est.

Si consensit.) Vt dictum est lib.1.tit.5.§.3.

Argumentum §. 15.

Inuestitura facta, dominus ad traditionem compellitur: neq; offerendo interesse liberatur.

TEXTVS.

TEXTVS.

Si facta de feudo inuestitura pœniteat dominum antequam possessionem transferat, an præstando interesse vasallo liberetur quæsitum fuit. Responsum est, prætermissa illa condemnatione dominum possessionem feudi, de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

COMMENT.

Tradere compellendum.) Vitium repugnantiæ: vt inuestitura patronum adeò ad tradendum obliget, vt ne litis quidem æstimatione offerenda liberetur. contrà lib. 2. tit. 7. in fine. vbi apertè scribitur, patronum differentem inducere vasallum in vacuam possessionem, omnem ei vtilitatem præstare. Hæc fuit vetus contẽtio Martini & Bulgari, An venditor id quod interest offerens, à tradendi necessitate liberetur. cùm Martinus disputaret, non liberari, si tradendi facultatem haberet. cui Cynus, Paulus, Fulgosius astipulati sunt. Bulgarus contra, quem Iohannes, Azo, & complures sunt secuti. Videturq́ propterea probabilior, quia obligatio hæc mixtam quodammodò naturam habere videtur, dandi & faciendi. l. ex empto, 11. D. de act. empt.

Argumentum. §. 16.

Pactum vt qui ex nouerca nascentur, in feudo ne succedant, valet.

TEXTVS.

Filij nati ex ea vxore, cum qua matrimonium tali conditione contractum est, ne filij ex ea nati, patri ab intestato succedant, in feudo non succedunt. nam quamuis ratione improbetur talis conditio, ex vsu tamen admittitur.

COMMENT.

Ex ea vxore.) Ex secunda vxore. vt lib. 2. tit. 29.

Ne patri succedant.) Iniqua pactio, & qua liberis non nocet. Ius enim publicum priuatorum pactione non læditur. quale est suitatis l. vlt. D. de suis & legit. l. ius agnationis, 34. D. de pact. facit vulgata l. pactũ, 15. C. de pact. Iure tamen feudistico pactionem illam receptam fuisse, patet ex lib. 2. titu. 29. partim quia sponsalitiæ largitionis (quam Morganaticam dicebant) hæreditas illis relinquebatur: partim etiam propter odium secundarum nuptiarum, quas multi ex Montani, & Tertulliani sentẽtia damnarunt. Itaq; multa ijs pœna à Iustiniano imposita sunt: Nouell. XXII. Hunc autem locum de prima vxore accipi, humanitatis ratio non patitur.

In feudum succedunt.) Æguinarius Baro, Non succedunt. quam correctionem cùm sequens ἀντιλογία, & rationis subiectio comprobare videtur: tum alterius loci consensus apertissime confirmat. lib. 2. tit. 29. Videamus tamen ne defendi hæc scriptura possit, propter ius feudistici rationem, quæ feudum ab hæreditate perpetuò separat. lib. 2. tit. 45. & 51. §. filius. feudum enim ad filiũ non patris, sed patroni beneficio peruenit: qua de caussa neq; se abstinens, neq; exhæredatus, feudi successione excludendus est: vt multis verbis docuimus d. tit. 45. Feudistas aũt inter se discrepare, nouum (vt opinor) nemini videbitur.

Argumentum. §. 17.

Vasallus nec ob seruitium vltrò non exhibitum, nec ob pecuniam domino de periurio periclitanti non oblatam, feudo multatur.

TEXTVS.

Licet vasallus domino seruitium non offerat quantocum-

tocunque tempore steterit (dummodo domino petenti seruire paratus sit) beneficium non amittit: si tamen sciat ei magnum periculum imminere, vltro adiutorium suum ei debet præbere. Inde quæsitum est: Si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat, quod dare iurauerat, & vasallus eum liberare possit suam pecuniam dando, & non facit, an beneficium amittat? & responsum est, non amittere.

COMMENT.

Licet vasallus.) Vitium inculcationis.lib.1.titu.21.§.1.& lib.2.hoc ipso tit.26.§.8.

Magnum periculum.) Celatio insidiarum decima feudi amittendi caussa est.lib.2.tit.24.§.3.

Non amittere.) Eius demum periculi celatio multatur, quod non voluntarium est: & domini imprudentia susceptum.lib.2.tit.39.§.4.

Argumentum. §. 18.

Propter graue crimen non in dominum commissum, & vasallo,& eius liberis paternum feudum eripitur: agnatoq; proximo intra quartum gradum attribuitur.

TEXTVS.

Si vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat: neq; filius, neq; eius descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati qui quarto gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

COMMENT.

Si vasallus.) Vitium inculcationis.lib.2.tit.24.§.5. vbi caussam exposuimus. Quod autē de quarto gradu scribitur, non dubito de gradibus genealogiæ intelligendum esse, vt sit sobrinus & sobrini filius: non ex iure ciuili, de gradibus cognationis, vt sint patrueles, aut consobrini: vti patet ex lib.2.tit.31.

Quarto gradu.) Vitium repugnantiæ. lib. 2. tit. 31. vbi apertè scribitur, etiam in infinitum admitti.

Argumentum. §. 19.

Generali curiæ alienatione feudum tacitè non continetur.

TEXTVS.

In generali alienatione vasalli non continetur feudum, nisi nominatim dictum sit.

COMMENT.

In generali.) In vulgatis libris locus hic ita legitur: In generali alienatione vasalli, feudum non continetur. quòd perspicuè mendosum est. nam vasalli sine domini voluntate alienare suum feudum non possunt. vt iam innumeris locis dictum est. Sic igitur legendum videtur: In generali alienatione non continetur feudum. vt alienatio à domino facta intelligatur, non à vasallo. Idemq́ dilucidè traditur in lib. 2. tit. 34. & tit. 51. ex quibus locis perspicuum est, dominum sine vasalli consensu alienare feudum per se, ac seorsim, nō posse cum curia verò, & generali suorum bonorum alienatione, posse: si modò id nominatim inter ipsum & emptorem actum sit.

Argumentum. §. 20.

Vasallo qui feudū imprudens alienauit, ita repetitio conceditur, vt emptori ignorāti quanti eius interfuit, repēdat.

TEXTVS.

Si vasallus feudum alienauit ignorans, non Domino, sed ipsi vasallo feudum restituendum est: ad interesse verò emptori ignoranti condemnandus est vasallus.

COMMENT.

Ipsi vasallo.) Vasallus mala fide feudum sine domini per-

permiſſu alienans, feudo multatur. libr. 2. titul. 52. §. 1. & alijs locis innumeris. At qui feudum alienat, quod allodium ſiue proprium eſſe putat, excuſatur. quoniam alieni facti ignorantia, tolerabilis error eſt. ait l. vltim. D. pro ſuo. Alieni autem facti, hoc eſt, homagij à defuncto præſtiti, hæc ignorantia eſt. nam ab ſe acceptam inueſtituram ignorare non facilè poterat. qui autem in alterius locum ſuccedunt, iuſtam ignorantiæ cauſſam habent. l. qui in alterius, 42. D. de reg. iur. Atq; hæc quidem ita ſe habent. Infrà verò titu. 42. quaſi in re admodum perplexa & obſcura, ius ambiguum traditum eſt.

Argumentum. §. 21.

Qui dolo malo feudum abnegat, priuatur, qui per errorem, venia dignus eſt. dubitans verò, neque affirmare, neque negare debet.

T E X T V S.

Vaſallus feudum quod ſciens abnegauit, amittit: ignoranti verò ſubuenitur. quod ſi dubitet, dubitanter reſpondere debet.

C O M M E N T.

Sciens abnegauit.) Quæ decimaquinta eſt amittendi feudi cauſſa. lib. 2. tit. 25. §. 5.

Dubitanter reſpondere.) Vitium vel repugnantiæ, vel ambiguitatis. lib. 2. tit. 34. §. 5.

Argumentum. §. 22.

Miles alteri qui miles ſit, rectè ſuum feudum cedit.

T E X T V S.

Beneficium à vaſallo in feudum, ſi nihil in fraudem legis fiat, rectè dari poteſt, dum tamen militi detur.

C O M M E N T.

Dum tamen militi.) Receptum & vſitatum hoc ius

fuit, vt vasallo feudum sibi datum alteri in feudum cedere, etiam domino ignorante liceret lib. 2. tit. 9. §. 1. & alijs quàm multis. Durior tamen patroni constituta conditio est. nam feudum vni datum, alteri ne in feudum quidem dare potest. libr. 1. titul. 22. §. 2. Sed ratio in promptu est: quia beneficium alicui datum reuocari, sine caussa ingratitudinis, non potest: ex Lotharij constitutione, lib. 1. ti. 21. & alijs quàm plurimis. Datum autem à vasallo feudũ, tamdiu penes secundum durabat, quandiu primi feudatarij stirps durabat. nam illa extincta, aut hoc sine filijs mortuo, ad dominũ reuertebatur. li. 2. tit. 9. propter regulam, Extincto iure auctoris, ius posterioris extinguitur: de qua diximus lib. 2. tit. 9. §. 2.

Argumentum. §. 23.

Vasallus de feudo & agere, & conueniri, & transigere, quamuis domino ignorante potest: nec tamen quod transactionis nomine datur, feudum erit.

TEXTVS.

Si vasallus de beneficio suo agat vel conueniatur, siue obtineat, siue non (licet ignorante domino fiat) omni tempore firmum erit illud iudicium. nam & transigere rectè poterit, nec quod accepit transactionis nomine, feudum erit.

COMMENT.

Agat vel conueniatur.) Vitia huius loci exposuimus lib. 2. tit. 8. §. 2.

Firmum erit.) Vitium feudisticum: vt patronus ratam habere cogatur rem inter alios iudicatam: quamuis inauditus atque illaudatus. lib. 2. tit. 43.

Nec feudum erit.) Quasi pro suo id habiturus sit. Pugnare tamen videtur cũ lib. 2. ti. 44. vbi apertè statuit, vt si

vt si vasallus feudum domini voluntate, ad libellum alienarit, quam eo nomine pensionem annuam habebit, eam feudi nomine obtineat. Tam enim hic domini voluntate transegit, quàm illic alienauit. Denique, aut res fuit domini, aut aliena. Et rursus, si aliena fuit, tum vasallus, aut sciuit rem esse alienam, aut ignorauit. Si sciuit, euictionem non petet lib. 2. tit. 8. §. 1. Et hoc casu æquum erit, datum ei transactionis nomine lucro cedere. Sin autem ignorauit, tum quia neque auctorem laudauit, & eo ignorante transegit, nihilomagis euictionem exiget. At si res patroni fuit, præiudicium ea transactio patrono non faciet: ac poterit nihilominus patronus ius suum persequi: neque tamen si vincat, poterit alter à vasallo datum condicere. l. tertia, D. de transact. l. si actionem, 24, & l. sequen. C. de pact.

Argumentum. §. 24.

Ob crimen domini capitale vasallo feudi proprietas adiudicatur.

TEXTVS.

Domina committente feloniam (vt ita dicam) per quam vasallus omiteret feudum, si eam committeret, quid obtinere debeat, de consuetudine quæritur. & respondetur, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium.

COMMENT.

Committente feloniam.) Felonia igitur commune verbum est, tam domini, quàm vasalli libr. 2. titu. 52. vbi Imperator iubet, omnem fraudem & dolum abesse ab vtroque oportere: hoc est, vt non modò vasallus Seniorem, tanquam patronum: verùm etiam hic illum, tanquam clientem, obseruet. l. quidam, 132. D. de verb. oblig. de hoc

tamen iure dubitatum est in lib.2. titu. 47. nec sine argumento: cùm neque vsquam legatur, dominum vlla verborum formula fidē suā vasallo suo iurare, ac ne astringere quidem: nec patronus suo liberto aliud quicquam, quàm quod disertè ac nominatim promisit, debeat. l. cùm affirmes, 8. C. de liber. causs.

De cōsuetudine.) *Notandū igitur, iuris patronatus amittēdi caussas, nulla scripta lege definitas esse. li. 2. ti. 23.*

Proprietatem feudi.) *Ob crimen patroni vasallo proprietas feudi consolidatur. libr. 2. titul. 47. vbi tamen ambiguum huius rei ius proponitur. Iuris Gallici alia ratio est: vti Butelerius in Summa rurali tradidit. Feudi enim proprietate dominus quidem multatur: sed ea summo domino committitur: vt vasallus à proximi quidem domini fide & hominio liber sit: summi autem domini Ligius vasallus fiat.*

Argumentum. §. 25.

Feudum ex pactione ad quencunque deuolutum, quamuis feudum esse desierit, tamen ijsdem modis quibus verum feudum amittitur.

TEXTVS.

Feudum ea lege datum, vt ipse & hæredes sui masculi, & fœminæ, & cui dederit, habeant: ijsdē culpis amittitur, quibus & aliud feudum. Quòd si vasallus alienauit, feudum esse desinit apud emptorem.

COMMENT.

Feudum ea lege.) *Sententia hæc est: feudum ea lege datum, vt vasallus alienare illud, cui volet, poßit: si alienatum fuerit, vnam hanc apud eum cui alienatum est feudalem naturam, conditionem, & proprietatem retinet: vt easdem ob caussas patrono committatur, quibus in*

vasalli personam committeretur. lib. 2. tit. 48. cæteras ergo proprietates amisit: veluti, vt possessor hominium & fidelitatem iuret, vt seruitium præbeat, vt ei patrocinium à dominio debeatur, vt testari de eo non liceat, vt sine domini permissu alienari aut oppignerari non posit.

Argumentum. §. 26.

Pactum fratris de non petendo feudo paterno à certis personis, extra illas personas non præiudicat.

TEXTVS.

Titius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente, pactum fecit de eo feudo non petendo à Sempronio, hæredibúsue suis. Sempronio sine hærede masculo defuncto, inter Titium & Seium fratrem suum de eo feudo quæstio orta est. quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est, pactum non obstare Titio.

COMMENT.

Titius cum Sempronio.) Caussæ constitutio est huiusmodi. Duracius qui de feudo inuestitus est, tres habuit filios: Primum, secundum & tertium. Mortuo Duracio cùm primus feudum paternum, vel ex hæreditatis diuisione, vel ea nondum diuisa posideret: Secundus pactum cum illo fecit, eiq; spem suæ futuræ successionis renunciauit: & nominatim adiecit: PRO TE TVISQVE HAEREDIBVS. Aliquanto pòst primus sine liberis moritur. Tertius continuò feudum integrum occupat. Secundus suam partem vindicat. Intentio Secundi: Dimidia feudi pars mea est: quippe paterni feudi: in quo fraterna succeßio permittitur. lib. 1. tit. 1. §. 3. Depulsio Tertij: Imò, Totum feudum meum est, quoniam non modò tuam

partem tibi patris morte competentem, verùm etiam spem quam in fratris parte habebas pacto renunciasti. quam renunciationem iure ciuili valere constat, ex l. qui Romæ, 122. §. vlt. D. de verbo. oblig. l. de fideicommisso, 11. C. de transact. l. 1. C. de pact. Firmamentum Secundi: At nominatim in pacto adiectum est, PRO TE TVISQVE HAEREDIBVS, quod idē valet, vt FILIIS. quia iure feudistico Hæredis nomen de filio duntaxat, aut nepote qui in filij locum ascendit, intelligitur. li. 2. titul. 34. Quare cùm pactum non in rem, & indefinitè factum sit: sed in certam ac definitam personam: egredi nominatam personam non potest. l. & hæredi, 21. §. vl. & l. fideiussoris, 23. §. 1. D. de pact. Disceptatio ex scripti & sententiæ contentione nata est: An pactum feudi fratri & ipsius hæredibus renuntiati, tantùm de fratre & ipsius filijs intelligatur. Respondetur, de ijs solis intelligi. lib. 2. tit. 49.

De pace tenenda & eius violatoribus.
Titul. 27.

Argumentum §. 1.

Principis officium est, modis omnibus pacem & tranquillitatem suis ciuibus quærere, & conseruare.

T E X T V S.

Fridericus Dei gratia Romanus Imperator semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus & omnibus ad quos literæ istæ peruenerint, gratiam suam, & pacem, & dilectionem. Quoniam Diuina præordinante clementia, solium Regiæ maiestatis conscendimus, dignum est, vt cuius præcellimus munere, illi omninò pareamus in opere. Inde est, quòd nos tam diuinas quàm humanas leges in suo vi-

gore

gore manere cupientes, & Ecclesias siue Ecclesiasticas personas sublimare, & ab incursu & inuasione: quorumlibet defensare intendentes, quibuscunque personis ius suum conseruare volumus, & pacem diu desideratam, & antea toti terræ necessariam per vniuersas regni partes habendam Regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadem pax tenenda sit, & seruanda in subsequentibus declarabitur euidenter.

COMMENT.

Fridericus Dei gratia.) Cuius Friderici hæc constitutio sit, mihi non satis constat. nam si primi Friderici est, cui Radeuicus alteram eodem titulo inscriptam attribuit, infrà tit. 73. mirandum videtur, quamobrem de re eadem egerit, tam alio modo: & iisdem criminibus, tam diuersas pœnas constituerit. Scribit quidem Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. vlt. eum composita inter duos Duces controuersia de ducatu Baioariæ, statim iurari fecisse treugam ad annum: Ne Baioaria, inquit, vlterius totius regni quietis immunis esset. Sed neque promulgatam ea de re constitutionem scribit: et ad ducatum Baioariæ tantum eam treugam pertinuisse, nec nisi ad annum iuratam affirmat. Hæc autem cõstitutio generaliter ad omnes Imperij prouincias, & in omne tempus pertinet: vt illud omittam, quod ex ipsius exordio intelligitur, eam statim post imperium adeptum editam fuisse. Quare videamus, ne ad aliquem alium Fridericum auctorem referenda sit. Nam VVimpfelingus quidẽ, cap. 51. de Friderico III. ita scribit: Fridericus ad Imperium legitimis suffragijs suffectus, cõpositis statim Austriæ rebus, primo quoque tempore legem promulgat, qua cunctos sub Imperio degentes ad pacem

minis pœnisq́; compellit. Quod autem titulus inſcriptus eſt, De pace tenenda: ſic interpretor, quaſi ſcriptum eſſet, De Rep. conſtituenda. Leges enim ei rei accommodatæ ſunt.

Argumentum §. 2.

Qui hominem non inſidiatorem interfecit, ſi præhendi poſsit, capite plectitur: ſin minus, eius mobilia populo diſtribuuntur: immobilia verò ea lege ſuis hæredibus addicuntur, vt ſi proſcriptum iuuarint, deinceps ea feudi iure obtineant.

TEXTVS.

Si quis hominem intra pacem conſtitutum occiderit, capitalem ſubeat ſententiam: niſi per duellum hoc probare poſſit, quòd vitam ſuam defendendo illum occidit. Si autem omnibus manifeſtum ſit, quòd non neceſſariò, ſed voluntariè illum occiderit: tunc neq; per duellum, neq; qualibet alio modo excuſabitur, quin capitali damnetur ſententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit: res eius mobiles à iudice in populum publicentur, & diſpenſentur: hæredes autem ſui hæreditatem, quam ipſe tenebat, recipiant, tali conditione interpoſita, vt iureiurando ſpondeant, quòd ille violator pacis nunquam de cætero ipſorum voluntate aut conſenſu aliquod emolumentum inde percipiat. Quòd ſi hæredes neglecto poſtmodum iuris rigore hæreditatem ei dimiſerint, comes eandem hæreditatem regiæ ditioni aſſignet, & à regio iure beneficium ſuſcipiant.

COMMENT.

Intra pacem conſtitutum.) Opinor, poſt reconciliationem. vt in Lombard. lib. 1. tit. 10. Imp. Henricus: Qui intra

tra treugam post datum osculum pacis aliquem hominem interfecerit, & negare voluerit, pugnam pro se faciat: nec campionem pro se dare debet.

Manus ei amputetur.) Sic Iustin. falsario manum vnam amputari iubet: Nouel. 17. vtranq; amputari, nullum ob crimen permittit. Nouell. 134.

Per duellum.) Sensus est, nisi paratus sit duellum cum eo à quo accusatur suscipere: atq; adeò duelli euentu planum faciat, se non insidiose illum occidisse, sed vim vi depulisse. Hic enim illorum temporum mos fuit, vt de maximis quibusq; controuersiis non iure, sed ferro decertarent.

Manifestum sit.) Duellum ijs tantùm de caussis constituebatur, quæ dubiæ & obscuræ videbantur: non de ijs, de quibus liquidò constabat.

Res mobiles.) Notandum res solas mobiles publicari: immobiles legitimis hæredibus relinqui. Publicationem autem interpretatur direptionem: vt apud Guntherum lib. 8.

„ *Qui pacis iurare modum, formamq; tenere*
„ *Improbus abnuerit, quæ possidet omnia vulgò*
„ *Diripienda patent, euertendiq; penates.*

Iustinianus autem in Nouel. 134. damnatorum bona fisco addici vetat, cùm aut liberi, aut parentes vsq; ad tertium gradum extant.

Comes eandem hæreditatem.) Comes igitur idem ille est, quem paulò ante iudicem appellauit.

Beneficium suscipiant.) Corrigendum arbitror Suscipiat, numero singulari, vt non hæredes qui proscriptum iuuarunt, & iure quoq; Romano pœna digni sunt: sed Comites ipsi multam auferant, sibiq; habeant, quod in Bar-

baricis legibus frequentissimè occurrit: vt mox: Iudici viginti libras persoluat. & §. 4. Et prædium à Rege beneficiali iure obtineat. Itémque ex contrario, vt ipsi ob culpam in sontibus castigandis commissam multentur: vt in const. Frideric. lib. Feud. 2. tit. 53. §. Iudices verò.

Argumentum §. 3.

Ob vulnus illatum manus præciditur: ob atrocem iniuriam incruentam, decem libræ iniuriam passo, viginti iudici adiudicantur: ob verborum contumelias, illi quinque, huic decem.

TEXTVS.

Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit, nisi quod in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & sicut superius dictum est iudicetur: & iudex in caussa ipsum & res eius secundum rigorem iustitiæ, strictius consequatur. Si quis aliquem ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines eius, aut barbam expilauerit: decem libras ei, cui iniuria illata esse videtur, per compositionem impendat, & iudici viginti libras persoluat. Si verò temerarius absque percussione eum inuadat eò quod vulgò dicitur cisteros, & calida manu, ac verberibus contumeliisq; malè tractauerit: quinque libras pro tali excessu componat: & iudici pro tali excessu decem libras persoluat.

COMMENT.

Intra pacis edictum.) *Id est, post pacis edictum. Post pacem constitutam: vt in Lombarda persæpè.*

Nisi quod.) *Locus sine controuersia sic mendandus est:*

est: Nisi in duello quòd vitam suam defendendo hoc fecerit, probauerit.

Alium vulnerarit.) Iure ciuili qui hominem vulnerauit vt occidat, pro homicida damnatur. sed ex re & teli genere hoc spectatur. de quo text. in l. 1. §. diuus, D. de sicar. l. eum qui, 5. & l. is qui, 7. C. eod.

Crines aut barbam.) Ob crines aut barbam vulsam, Rotharis sex solidorum multam imposuerat: in Lombard. lib. 1. ti. 6. Comam autem & barbam Longobardi alebant: itaq; pœnæ genus erat, coma detonsio, vt alijs locis docuimus.

Iudici viginti libras.) Hoc est quod modò dixi, multæ partem persæpe iudici attributam vt eo præmio ad sontes persequendos adduceretur. quod tamen Iustiniani constitutione prohibitum est. Nouell. 135. ad fin.

Argumentum §. 4.

Damnatus à iudice pignore illi cauere debet: idq; intra mensem luere: alioqui vel ipsius hæredibus addicitur, vt intra sesquimensem luant: vel ita confiscatur, vt iudex prædium sibi pro feudo retineat, actoriq; damnum rependat.

T E X T V S.

Quicunq; iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit, prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniam persoluat. Quòd si intra quatuor septimanas prædium suum soluere neglexerit, hæredes sui, si voluerint, hæreditatem recipiant, & Comiti intra sex septimanas viginti libras persoluant. Si autem Comes eandem hæreditatem Regiæ potestati consignet, proclamatori etiam damnum restituat, & prædium à Rege beneficiali iure obtineat.

COM-

COMMENT.

Inuadiauerit.) *Inuadiare quid ſit, in Dictionario expoſuimus. hoc ſane loco ſimpliciter pro debere vſurpatum videtur: ſed, vt opinor, ab eo qui cauit ſatiſdato. Otto Friſing. lib. Frid. 2. cap. 28. Eſt enim lex curiæ, quòd quiſquis de ordine Principum principis ſui iram incurrens, compoſitionem perſoluere cogatur, centum librarum debitor exiſtat.*

Beneficiali iure.) *Id eſt, titulo Pro feudo. Hoc erit Comitis præmium, vt hæreditatem feudi iure à Rege obtineat, ſicuti paulò ante diximus §. 2.*

Proclamatori.) *Ei qui de iniuria ſibi facta expoſtulat, vt in Dictionario expoſuimus.*

Argumentum. §. 5.

Clericus pacis violatæ damnatus, viginti libris multatur: & ob contumaciam tum beneficio multatur, tum etiam proſcribitur.

TEXTVS.

Si clericus de pace violata pulſatus fuerit, id eſt, notatus & proſcriptus fuerit, aut pacis violatorem in contubernio ſuo habuerit, & de iis in præſentia ſui Epiſcopi ſufficienti teſtimonio conuictus fuerit: Comiti in cuius comitatu idem clericus hoc perpetrauerit, viginti libras perſoluat. & de tanto exceſſu, ſecundum ſtatuta canonum Epiſcopo ſatisfaciat. Si autem idem clericus inobediens extiterit, non ſolùm officio & beneficio Eccleſiaſtico priuetur, verumetiam tanquam proſcriptus habeatur.

COMMENT.

Si clericus.) *Clericus apud Epiſcopum accuſatur: ſed ab eo damnatus multam Laico iudici perſoluit. Præclarum*

clarum clericis à Iustiniano priuilegium constitutum est, omnibus veris Christianis commune, vt eorum caussæ iudicio Episcopi & piorum aliquot ad eamrem aduocatorum disceptentur: & celeriter sine scriptis ac sine sumptibus dirimantur. Nouell. 83. & 123. vbi de caußis clericorum criminalibus diligenter constituitur.

Notatus & proscriptus fuerit.) Verbum Proscriptus perspicuè vel mendosum, vel omninò tollendum est. Modò enim de accusatione tantùm loquitur: vt mox ijs verbis demonstrat: Et sufficienti testimonio conuictus fuerit.

Statuta canonum.) Vt clericatu abdicetur. Canon. Apost. LXIIII.

Argumentum. §. 6.

Dominus castri, quò pacis violator confugit, si is in castro habitat, mobilia ipsius exhibere, tectoque ipsum excludere iubetur: sin minus, operam tamen in eo prehendendo debebit.

TEXTVS.

Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus cuius castrum id esse cognoscetur: ad faciendum iustitiam illum producat. Qui si de sua fuerit diffisus innocentia, & ante conspectum iudicis venire formidauerit: si mansionē in castro habet, dominus eius omnia bona mobilia sub sacramento iudici repræsentet: & eum de cætero in domo sua, tanquam proscriptum non recipiat. Si verò mansionem in castro non habuerit, dominus eius securè eum adducere faciat, & postmodum iudex cum populo eum, tanquam pacis violatorem, persequi non desistat.

COMMENT.

Dominus cuius castrum.) Sic in Lombarda iubetur is cuius colonus libellarius hominem interfecit, vel eum sistere: vel res ipsius mobiles dedere: vel libellario nomine agrum suum ei ad quem iniuria pertinet, concedere. libr. 1. tit. 9. l. vlt.

Mansionem in castro.) Mansio, quid sit, in Diction. exposuimus. Ex hoc quidem loco apparet, Mansionem hic pro domus parte vsurpari: cùm ita scribat, Eum de cætero in domo sua non recipiat.

Iudex cum populo.) Vt populus prædæ partem habeat: quemadmodum paulò ante dictum est.

Argumentum. §. 7.

Qui, è duobus de feudo litigantibus, præter inuestitoris testimonium iure se possidere probat, vincit. at de vi conuictus, duplum præstat: & feudo, nisi suum id esse probet, spoliatur.

TEXTVS.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem beneficio inuestitorem producit: illius testimonium, cùm inuestitor donum inuestituræ cognoscit, Comes primo recipiat: & si idem probare poterit idoneis testib. quòd absq; rapina hoc idem beneficium habuit, remota controuersiæ materia, id obtineat. Quòd si de rapina præsente iudice conuictus fuerit, rapinam dupliciter soluat: beneficio verò careat: nisi iustitia & iudicio dictante illud in posterum requirat.

COMMENT.

Si duo homines.) Vel ex hoc loco discrepantia iuris de forma probationum intelligitur: cùm alijs locis tam dissimilis earum ratio proferatur. qua de re copiosè in Disput.

ſput. demonſtratum eſt. hunc autem §. planiſſimè explicat Artic. 2. lib. 2. Specul. Saxon. his verbis: Qui agit contra alium, quòd ipſe feudum eius occupet minus iuſtè, & alter ipſum feudum ſe ab alio domino habere contendat, vterque eorum ſuum dominum adducere in iudicium ad recognoſcendum tenetur. & ſi quis ſuum non adduxerit, alter qui ius ſuum repræſentat, feudum obtinebit.

Donum inueſtituræ.) Inſignis locus: ex quo intelligitur moris fuiſſe, vt dominus in vaſalli inueſtitura donum aliquod pro inueſtituræ monumento & inſigni traderet. quod vaſallus, ſi quando controuerſia naſceretur, proferre pro teſtimonio poſſet. Abbas Vrſperg. in Chronicis anno DCCCVIII. Ducatum Sueuorum (inquit) viuente adhuc Ottone Duce, Henricus Imperator Bertholdo Comiti promiſerat, eique annulum ſuum, velut huius rei commonitorium, dederat: quem ille diligenter ſeruans, poſt amborum obitum, Imperatoris ſcilicet & Ducis, Imperatrici Agneti, Imperium tunc diſponenti, obtulit, eámque annulum agnoſcentem, pro Ducatu ſibi commiſſo commonuit.

Dupliciter ſoluat.) Id eſt, dupli damnetur, ſic, vt extra duplum res rapta ſit.

In poſterum requirat.) Hoc contra ius ab Impp. introductum, in l. ſi quis, 7. C. vnd. vi vbi qui rem ſuam per vim eripit, eius dominio multatur. & §. 2. Inſt. vi bon. rapt. cùm tamen antiquo iure ne vi quidem bonorum raptorum teneretur. l, 2. D. illo tit.

Comes recipiat. Alio loco, Iudex, vel Arbiter. lib. 2. D. illo tit.

Argumentum. §. 8.

Si è tribus ſinguli ſuum inueſtitorem producant, et qui

non violéram possessionem per duos testes probauerit, feudum addicitur: nisi quis alius suum id esse conuincat.

TEXTVS.

Si tres vel plures contendunt de eodem beneficio, producentes vtrinque diuersos inuestitores, iudex in cuius præsentia caussa ventilatur, à duobus requirat boni testimonij hominibus in prouincia eorundem litigatorum commorantibus, per sacramentum quod iurauerint, quis illorum absque rapina eius beneficij possessor extiterit: & cognita ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quietè obtineat: nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat.

COMMENT.

Si tres.) Non intelligo cur de tribus potius, quàm de duobus disputet. Præterea quomodo plures dominos eiusdem feudi inuestitores producent? Nam si eiusdem rei domini sunt, satis constat etiam communem rem dari in feudum posse lib.2.titu.58. Producendi ergo verbum pro Laudandi, & nominandi positum arbitror: cùm omnes illi nominati abessent, neque iudex eorum aduentum exspectari posse videret: propter nimiam fortaßè competitorum contentionem. Locus est obscurißimus: nisi hoc illum modo interpretemur. vt iudex non continuo feudum huic testes producenti adiudicet: sed tantisper illum in possessione retineat: quasi interdicto vti possidetis. huc etiam pertinet artic.42.li.2.Spec.Saxon. Si ambo vnum feudi nominauerint dominum, ad illum à iudice transmittantur, iudexq́ue suos nuncios duos mittat ad audiendum quis eorum vicerit.

Pos-

Possessor beneficium.) Possessorem appellat eum, qui inuestituram probauit.

Argumentum. §. 9.

Si rusticus militem solo iuramento accusat, miles duello se defendit.

TEXTVS.

Si rusticus militem de violata pace pulsans, manu sua iurauerit, quòd non de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit, manu militari se miles expurgabit.

COMMENT.

Si rusticus.) Sentẽtia mihi obscura est: nisi Volũtatis nomine maleuolentiam: Necessitatis, iurisiurãdi religionem intelligat: vt hoc loco iusiurandum calumniæ intelligatur.

Manu sua.) Legendum arbitror, MANV SEPTIMA. Moris fuit, vt sacramentales siue iuratores singuli dexteras suas in capsulam reliquiarum porrectas imponerent. Itaq; quot iuratores adhibebantur, tot manibus iurari dicebatur. Sequenti autem §. septimo his iuratoribus testes opponuntur. Sic in priuilegio Viennæ vrbis à Friderico II. concesso, apud Lazium libro Viennæ, II. cap. V. De duello verò, si quis ciuis impetitur, si septima manu honestarum personarum expurgare se poterit, eum ab impetitione duelli decernimus absolutum.

Manu militari.) Hoc est, dabitur campio rustici nomine, qui cum milite duello certet. nam in duello par vtriusq; decertatoris conditio exquiritur.

Diuino aut humano.) Diuinum iudicium furiosam probationem appellabant, vel duelli, vel candentũ ferri. Humanum verò, quod more & instituto gentium exercetur.

Argumentum. §. 10.

Si miles rusticum solo iuramento accusat, rusticus vel duello, vel septem testium à iudice delectorum iuramento se purgat.

TEXTVS.

Si miles rusticum de violata pace pulsauerit, & manu sua iurauerit, quòd non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus vnum rusticus eligat: an diuino: an humano iudicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus idoneis, quos iudex elegerit, se purget.

COMMENT.

Si miles.) Notandus locus: ex quo intelligitur, duelli ius hoc fuisse, vt nemo cum inferioris conditionis aduersario pugnare cogeretur. Campionem tamen pro se dare cogebatur aduersario parem, vt in Disputat. docuimus, cap. de duell.

Argumentum. §. 11.

Duellum postulanti, nisi se militem, & militari stirpe prognatum probet, non conceditur.

TEXTVS.

Si miles aduersus militem pro pace violata, aut aliqua capitali caussa duellum committere voluerit, facultas pugnandi ei non concedatur: nisi probare possit, quòd antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles existat.

COMMENT.

Si miles.) Hunc quoque §. eodem capite interpretati sumus. Et de militibus vtrum nascerentur, an Imperatoris priuilegio fierent, diximus in Dict. feud.

Argu-

Argumentum. §. 12.

Qui pluris annonam, quàm quanti publico consilio æstimata est, vendit, pro pácis violatore damnatur.

TEXTVS.

Post natale sanctæ Mariæ vnusquisque Comes septem boni testimonij viros sibi eligat, & de qualibet prouincia cum ipsis sagaciter disponat, & quanto pretio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter prouideat. Quicunque verò contra deliberationem ipsius intra anni terminum altius modium, & carius vendere præsumpserit, tanquam violator pacis habeatur: & totidem viginti libras Comiti exsoluat, quanti modios, siue maldios altius vendidisse conuictus fuerit.

COMMENT.

Post natale.) Hæc est præfectura annonaria, cuius extat formula libr. Variar. Caßiod. VI. eiúsque mentio fit in l.1.C.de offic.præf. vrb.l.mulierem,13.D.de accus.l.vlt. D.ad leg. Iul. de annon. l. vltim. D.quod cum eo.&c. Sic apud Athenienses Harpocratione teste, σιτοφύλακες erant, qui videbant, vt frumentum, farina & panes iustò pretio venderentur.

Argumentum. §. 13.

Arma non rusticis, sed mercatoribus in itinere ad grassatorum insidias vitandas conceduntur.

TEXTVS.

Si quis rusticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat à rustico. Mercator negotiandi caussa per prouinciam pertransiens, gladium suum suæ sellæ alliget, vel super

vehiculum suum ponat: non vt quem lædat innocentem, sed vt à prædone se defendat.

COMMENT.

Si quis rusticus.) Sic Nou. LXXXV. de armis, §. 4. sancitur ne quis compareret tela & gladios, ac ne arcus quidem. & libr. Cod. XI. titul. 47. Vt armorum vsus inscio Principe interdictus sit. Itemque in Lomb. libr. 1. titul. 36. De armis intra patriam non portandis, id est scutis, & lanceis, & loricis.

Mercator pertransiens.) Sic nauigationis vel itineris caussa armorum vsus conceditur. l. 1. D. ad leg. Iul. de vi publ.

Argumentum. §. 14.

Vrsorum, aprorum, & luporum venatio publicè permittitur: militibus in Comitis palatio sine ipsius permissu arma ferri non conceditur.

TEXTVS.

Nemo retia sua, aut laqueos, aut alia qualibet instrumenta ad capiendas venationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiendos. Ad palatium Comitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite.

COMMENT.

Nemo retia.) Caput hoc ab instituto pacis sermone alienum est: ad Principis voluptates & ludos accommodatum: vt venatio interdicta sit præter luporum, vrsorum, & aprorum. In Lomb. mitiores leges sunt tantùm de damno à venatorib. illato, lib. 1. tit. 22. Iure autem Romano cùm in aliena sylua venari, atq; aucupari: tum in alieno stagno & lacu piscari licet: nisi vbi dominus id vetat. l. 3. l. in laqueum, 55. D. de acq. rer. dom. l. iniuriarum, 13. in fin. D. de iniur.

Ad palatium.) *Legendum arbitror Placitum, id est, forum iudiciale: vt in Lomb. lib. 2. tit. 46. Vt nullus ad mallum, vel ad placitum arma, id est, scutum & lanceam portet: Item, Vt cum scutis ad placitum Comitis nullus præsumat venire.*

Argumentum §. 15.

Qui aduocatiam vel beneficium quod ei adiudicatum fuerat, temerè repetit, pro violatore pacis habetur.

TEXTVS.

Publici latrones & conuicti antiqua damnentur sententia. Quicunq; aduocatiam suam, vel aliquod alind beneficium inordinatè tractauerit, & à domino suo admonitus non resipuerit: & in sua perdurans insolentia, ordine iudiciario tam aduocatia quàm beneficio exutus fuerit, si postmodum ausu temerario aduocatiam vel beneficium innaserit, pro violatore habeatur.

COMMENT.

Latrones.) *Latrones vsitato sermone posuit pro grassatoribus, qui ex insidijs viatores adoriuntur, ac spoliant. l. capitalium, 28. §. grassatores, 8. D. de pœn. quo in numero sunt, qui ædes alienas, aut villas expilauerunt, effregerũt, expugnauerunt. l. pen. D. de vi pub. Et de grassatorum pœna, in d. l. capitalium, §. famosos, D. de pœn. l. diui, 27. in fi. D. eod.*

Aduocatiam.) *Aduocati nomen duplex est. Aduocatus enim dicitur iudex, & caussarum disceptator: vt hoc loco, & in Lomb. lib. 2. titu. 47. Vt praui aduocati tollantur, & tales eligantur, qui sciant & velint iustitiæ caussam decernere, & determinare. Interdum autem Aduocatus est, Princeps cuius in fidem ac tutelam colle-*

gium aliquod Ecclesiasticum se commisit. de quo in Diction. copiose dictum est.

Argumentum. §. *16.*

Fur quinq; solidorum aut tanti, laqueo: fur minoris, ton sura & virgis plectitur. Ministeriales domini, ob guerram, à Comite castigantur.

TEXTVS.

Si quis quinq; solidos valens, aut plus, fuerit furatus, laqueo suspendatur: si minus, scopis & forcipe excorietur & tundatur. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint, Comes siue iudex in cuius regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ratione prosequatur.

COMMENT.

Si quis quinq;.) Furtum capitale crimen apud maiores fuit, ante pœnam quadrupli: inquit Isidor. lib. Etym. 5. cap. 26. quinetiam pecuniaria pœna constituta, corporalis pœna ius penes quosdam magistratus retentum fuisse, patet ex l. interdum, 56. §. 1. D. de furt. & l. pen. D. de cond. caus. dat.

Quinq; solidos.) Solidorum æstimationem Carolus in Lomb. lib. 2. tit. 22. statuit esse XII. denariorum, inter Salicos. videturq; ratio hæc ad nostrum institutum accedere. nam vnam libram, viginti solidis æstimat: vnam & dimidiam, triginta: tres verò, sexaginta. lib. 3. titul. 6. de heriban. l. 1. & lib. 1. tit. 15. De exercital. l. quicunq;, & l. si quis.

Scopis & forcipe.) Mos hic gentium quarundam fuit, vt forcipe & scopis in damnatos animaduerterent: hoc est, vt tonsos virgis cæderent. Tacit. de moribus Germ. Accisis crinib. nudatam (de adulterij damnata loquitur)

coram

coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Item in Lomb. lib. 3. tit. 7. Si quis literas nostras despexerit, si seruus fuerit, nudus ad palatium vapuletur, & capilli eius tondeantur. Item li. 1. ti. 20. l. vlt. Si seruus ignem in sylua comminarit, dominus eum ad flagellandum, & caput tondendum tradat. Et de mulierib. quæ rixam fecerunt. lib. 1. tit. 18. Itaq; legendum hoc loco constat, Tondeatur. Sed præter Longobardos Landulphi plena historia est istiusmodi suppliciorum. vt lib. 23. At illa huius vxorem & filios cæsos & tonsos prætori misit custodiendos. Item: Quos cæsos & tonsos in diuersis locis exilio relegauit. Item, Imperator rebelles cæsos & tonsos exilio damnauit. Sic in legib. Castrensib. apud Ottonem Frising. lib. Frid. 1. cap. 26. Si seruus fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur. Idemq; posterius aliquoties inculcatur. Iohan. Stobæus Serm. 42. παρ' ἰνδοῖς τὸν μέγιστα ἀδικήσαντα, ὁ βασιλεὺς κελεύει κείρασθαι ὡς ἐσχάτης οὔσης ταύτης ἀτιμίας. Huic autem loco consentaneus est ille in formula pacis Alsaticæ, apud B. Rhenanum, lib. Germ. 2. Si quis sicli vnius (locus hic ostendit vbiq; Solidi & Solidorum legendum esse) aut duorũ pretij furtum, aut prædam fecerit, corium cum capillis perdat (quod hoc loco dixit, Scopis & forcipe excorietur & tondeatur.) Si secundò, vel tanti, vel quinq; siclorum (solidorum) furtum, vel rapinam fecerit, manu priuetur. Si tertiò, absq; omni dubietate suspendatur. At in Sax. spec. lib. 2. art. 13. Fur (inquit lex) est suspendendus. Accidit autem villanis in die, in villa furtum, quod minus fuerit trium solidorum: hoc ipso die Scultetus illud punire potest in cute & crinib. Et art. 28. Si diurno tempore hoc fecerit, eius crines & cutis tormentis subijcientur.

Argu-

Argumentum §. 17.

Viatori ius eſt, equo ſuo pabulũ in alieno modicè præbere.

T E X T V S.

Quicunque per terram tranſiens equum ſuum pabulare voluerit, quantum propinquius ſecundum viam ſtans in loco amplecti potuerit, ad refectionem & reparationem equi ſui, impunè ipſi equo porrigat. Licitum ſit etiam ipſi uti herba, & viridi ſylua, & ſine vaſtatione aliqua quilibet vtatur pro ſua commoditate & vſu neceſſario.

C O M M E N T.

Quicunque per terram.) Varium hac de re & multiplex ius fuiſſe, patet ex Lomb. lib. 3. tit. 4. De itinerantibus & lib. 1. ti. 20. De damno in via dat. l. ſi quis roborem. vbi ſi iterans homo propter vtilitatem ſuam clauſuram ſcalpellauerit, non eſt ei culpa. & in d. formul. pac. Alſatic. Niſi fortè aliquis ad paſcendum equum ſuum in tranſeundo indigeat, ſumat quod in paſcendo ſufficiat: in via tamen publicè.

Hic finitur Lex, deinde Conſuetudines Regni incipiunt.

Titu. 28.

Argumentum. §. 1.

Vaſallus domino iuſtum dubiúmue bellum gerenti, deeſſe ſine fraude ſua non poteſt, iniuſtum gerenti, aut proſcripto, aut excommunicato ſubuenire non cogitur.

T E X T V S.

Domino guerram faciente alicui, ſi ſciatur quòd iuſtè, aut cùm dubitatur, vaſallus eum adiuuare tenetur. Sed ſi palàm eſt, quòd irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defenſionem: ad offendendum verò alium non adiuuet, ſi vult. Sed ſi eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittit, ſecundũ Obert.

de

de Orto, & Gerardum Capagistum. Alij verò sine distinctione dicunt, semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur vtuntur eo argumento, quod quemadmodum dominum excommunicatum, vel à Rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandum, vel seruitium ei præstandum: imò solutus est interim sacramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus, ita nec iustum iniustè guerram alicui facientem.

COMMENT.

Guerram faciente.) Guerræ nomine non modò bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur, verùm etiam priuatorum inimicitias & dißidia significari, in Dictionario docuimus.

Sciatur quod iustè.) Notandus locus: vt vassallus non cogatur patrono bellum gerenti, aut inimicitias persequenti, sine caussa pij iustiq; belli adprobata, subsidium ferre: vt libr. 1. titu. 7. ibi: Te velle iustè aliquem offendere. Quam ad rem pertinet insignis locus Marcelli in l. minimè, 35. D. de religios. minimè maiores lugendum putauerunt eum, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venerit. quin, si filius patrem, aut pater filium occidißet, sine scelere, etiam præmio afficiendum omnes constituerūt. Sic seruus qui dominæ, quam maritus in adulterio deprehensam interfecit, non subuenit, excusatur. l. 3. §. 2. D. de sen. Sil. facit. l. postliminium, 19. §. 4. D. de capt. vbi Paulus ait, patrem filij transfugæ, æquè illū amisisse, vt patriā. Itē l. honor, 14. §. 3. D. de munerib. & honorib. vbi pater iure patriæ potestatis abuti vetatur, prohibendo ne filius patriæ obsequatur. Itē illa apud Gell. disputatio lib. 2. cap. 7. sed multo præclarior illa Musonij apud

apud Stobæum, cap. 72. An omnibus quæ pater imperat, parendum sit: quæ si rectè concluditur: Si recte imperat, quoniam id fieri ius est, parendum: si perperam, quoniam id ius non est, non parendum. Sic iure ciuili quamuis seruo parendi necessitas imposita sit: l. si tacitum, 23. D. ad leg. falc. l. in fraudem, 11. D. de ijs qui. vt indig. tamen in facinoribus domino dicto audiens esse non debet. l. si mulier, 27. §. 1. D. rer. amot. Itaq; si quid domini iussu deliquerit, nisi forte leuiter quiddam peccarit, ne manumissus quidē excusatur. l. seruus, 20. D. de oblig. & act. l. sed si vnius, 17. §. si iussu, D. de iniur. l. is qui in puteum, 11. §. si tutoris, D. quod vi aut clam, l. ad ea, 157. D. de reg. iur. Ne (vt Arist. scribit lib. Ethic. 8. ca. 11.) subiecti suis Principibus sint tanquam instrumenta sine artificibus. Alioquin si nulla vasallis cum Principibus societas iuris, nulla communio sit, nullam inter eos amicitiam esse posse: non magis quam artifici cum instrumentis inanimis: armentario cum bobus, hero cum mancipijs. Itaque lib. Ethic. 3. cap. 3. laudat eorum Regum institutum, de quibus Homerus loquitur, qui quæ de bello aut pace suscipiebant, de ijs prius populum consulebant. Extat tamen Augustini elogium, lib. 22. contra Faust. Manichæum, cap. 74. Non enim, inquit, est potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente. Ergo vir iustus, si forte etiam sub Rege homine sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare: si vice pacis ordinem seruans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est: vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitatis imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo seruiendi. Sed maior quæstio est, vtrum Principe Rempubl. ignauia, aut tyrannico imperio euertente, ius sit ciuibus sibi consilium capere.

quem-

quemadmodum de filia annis XXV. maiore statuitur Nouella. CXV. vt si pater ei conditionem non quærat, liceat ei sibi consulere: an verò vsque quaque parendum sit: vt olim Aegyptij Sesostri Regi paruerunt, imperanti vt viri muliebria domi munia obirent, mulieres foris virilia. Atq; vt est apud Cicer. in Episto. ad Attic. εἰ πατρίδος τυραννουμένης, παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κ᾽ἂν μέλλει διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. *Plato quidem in Epist. ad Perdiccam, Græcè scribit in hanc sententiam, quam Cicero lib. Fam. 1. conuertit: Tantum contendere in Repub. quantum probare tuis ciuibus posis: vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille caussam sibi ait non attingendæ Reipub. fuisse, quòd cùm offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute, cumq; eum non persuadendo, nec cogendo, regi posse vidisset, cùm persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitrabatur. In quam rationem Sallustius ita scribit in Iugurthino: Nam vi quidem regere patriam, aut parentes, quanquam & posis, & delicta corrigas, tamen importunum est: cùm præsertim omnes rerum mutationes, cædem, fugam, aliaq; hostilia portendant. Hæc illi: quibus neminem bene de mente constitutum fore arbitror, qui non animo lubentißimo consentiat: dum tamen illud intelligatur, aliud esse patriæ, aut parentis personam sustinere: aliud laruam. Aliud arma & vim inferre, aliud vim vi repellere. Denique Augustinus in libr. de Ciuit. 19. cap. vigesimo primo. Ciceronis locum illum profert, & laudat ex lib. de Rep. III. Respublica, res populi, cùm bene ac iuste geritur, siue ab vno Rege, siue à paucis optima-*

optimatibus, siue ab vniuerso populo. Cùm verò iniustus est Rex, quem Tyrannum voco, aut iniusti optimates, quorum consensus factio est, aut iniustus ipse populus, cui nomen vsitatum nullum reperio, nisi vt etiam ipsum Tyrannum appellem: non iam vitiosa: sed omninò nulla Respublica est: quoniam non est res populi: nec ipse populus, iam populus est, si sit iniustus, quoniam non est multitudo iuris consensu & vtilitatis communione sociata. Quinetiam in Specul. Saxon. libr. 3. art. 78. legem hanc reperio: Vasallus etiam suo Regi, & Iudici, & alijs omni tempore licitè in iniurijs resistere poterit: quamuis sint sui domini vel cognati: & in his suam non frangit fidem. Et mox: Si voluerit, vel occidat dominus vasallum, aut è conuerso necessitate compulsus, non delinquit in fide, si dicta necessitas contra læsum (vt iuris est) fuerit comprobata. Extat etiam apud Sophoclem Antigones puellæ hæc vox, Creontem Regem alloquentis, diuinas leges Regum interdictis antiquiores esse oportere.

Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σά.
κηρύγμαθ' ὥστ' ἄγραπτα κ' ἀσφαλῆ θεῶν
Νόμιμα δυνᾶσθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.

Totaq́ue huius argumenti Antigones tragœdia est.

Aut dubitatur.) Vitium hoc Ciceroni videtur: qui libr. Offic. I. ita scribit: Bene præcipiunt, qui vetant, quicquam agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum. Aequitas enim lucet ipsa per se: dubitatio autem cogitationem significat iniuriæ.

Adiuuet, si vult.) Vitium feudisticum: vt Vasallo arbitrium relinquatur patronum in bello, vel inimicitia iniusta adiuuandi. Nam si iniusta est, tam vasallus, quàm domi-

dominus coercendus est: in bene morata quidem ciuitate, non in fece Feudistica fortaßè.

Alij verò.) Vitium ambiguitatis in caussa tamen æquißima & manifestißima: An vasallus patrono iniustum impiúmque bellū gerenti opem non præstans, feudo sit multandus.

Solutus est sacramento.) Notandus locus: Domino vel excommunicato, vel proscripto, vasallum ipso iure sacramento solutum esse. Quod tamen Papa, neque in alijs innumeris, neque in Philippo Francorum Rege obseruauit: de quo operæpretium est Platinæ locum insignem ex vita Bonifacij Octaui describere. Bonifacius, inquit, misit Narbonensem Archidiaconum qui Regi nunciaret, vt missum faceret Episcopum Apamensem, Id si non impetraret, diceret audientibus omnibus, Regnum Franciæ ad Ecclesiam deuolui: adderétque anathema: & omnes Francos iuramento Regio absolueret. Et paulo pòst: Interim verò Philippus Rex Franciæ Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Parisios Ecclesiasticorum & nobilium magno conuentu, commemoratísque iniurijs à Bonifacio acceptis, eiúsque ambitione & malis artibus ad occupandum Pontificatum quem iniustè teneret, ad sedem Apostolicam tum (vt ipse dicebat,) vacantem, futurúmque concilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum, eiúsque Regnum Alberto Imperatori subijcit, quem initio Pontificatus sui retulerat. Tum verò Philippus superbiam hominis domiturus, Sarram Columnensem in portu Maßiliæ cognitum à piratis redemptum, cum Nogaretio Gallo, equite fidißimo Romam mittit, hac ratione, (vt ipse palàm

dicebat) vt appellationem suam publicarent. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sarraseruili habitu Latium ingressus, collectis vndique amicis, Nogaretium, cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis à militia Caroli Valesij, Ferentinum præmittit, qui inde ei si opus esset, auxilium ferret. Ipse verò Anagniam clàm noctu ingressus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multúmque vexauerat, Pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumq; Romam perducit, vbi quinto & trigesimo die post dolore animi confectus periјt.

Placet etiam Sigeberti monachi Glemblacensis locum ascribere: in quo istam excommunicationum libidinem hæresim appellat. in Chronic. anni 1088. Odo, inquit, ex monacho Cluniacensi Episcopus Hostiensis, contra Imperatorem & Guibertum, fit Papa. Hinc in Ecclesia scandala, & in Regno augescunt dissidia: dum alter ab altero dissidet: dum Regnum & Sacerdotium dissentit. Nimirum, vt pace bonorum omnium dixerim, hæc sola nouitas, non dicam hæresis, nec dum in mundo emerserat: vt sacerdotes illius qui dixit Regi: Apostatare, & regnare fecit hypocritam propter peccata populi: doceant populum, quod malis Regibus nullam debeant subiectionem: & licet ei sacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem: nec periuri dicantur, qui contra Regem senserint: imò qui Regi paruerint, pro excommunicato habeantur: qui contra Regem fecerit, à noxa iniustitiæ & periurij absoluatur. Hæc Sigebertus. Excommunicationum autem istarum initium Otto Frisingensis refert ad annum millesimum sexagesimum sextum, quo Guiliellmus Angliæ

Rex

Rex à Papa Alexandro secundo excommunicatus est. libro Chronicorum sexto. capite trigesimo quinto. Lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum. At Iohannes Tritemius in Chronic. Hirsaug. capite decimo quarto, de Imperatore quarto scribens: Propter quam pertinaciam, inquit, à Gregorio Papa VII. excommunicatus, & ab Imperio synodali Episcoporum decreto fuit depositus, quamuis non curaret. Ipse autem primus est inter omnes Imperatores per Papam depositus.

Argumentum. §. 2.

Feudum ob seruitium vltrò non oblatum, non amittitur: ob non denunciatum, aut non propulsatum capitis periculum amittitur.

TEXTVS.

Ad hoc quantocunque tempore steterit vasallus, quòd domino non seruierit, secundum vsum Mediolanensem beneficium nō amittit, nisi seruitium facere renuerit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille, cùm potuerit, diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen Iudex variè ex personis caussisq; definiet. & finge vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse vel nòn: dominum guerram habere, vel non: vtrum etiam magnam, vel paruam: & annunciauit ei dominus, vel non. hæc omnia vertuntur in cognitione caussæ, & promptiores sumus ad absoluendum, quàm ad condemnandum. Tu tamen scias, quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, &

cùm potuerit ei non nuntiauerit, vel etiam sine nuntio eum non adiuuerit: feudo priuabitur.

COMMENT.

Ad hoc quantocunque.) Vitium duplex: odiosæ inculcationis. lib.1.ti.21.§.1.& lib.2.titu.26.§.4.& §.18.& tit.37.& 2.& repugnantiæ apertissimæ: cùm lib.3.titul.3. vbi sancitur, vt vasallus etiam si qua inter ipsum & dominum simultas intercedat, & longinquum ab illo domicilium habeat, ei tamen se repræsentare cogatur.

Non nuntiauerit.) Celationem insidiarum & periculi, decimã amittendi feudi caussam numerauimus: ex lib. 2.tit.24.§.4.& lib.2.tit.26.§.18.

Argumentum. §. 3.

Vtrum quod vasallus feudo adiecit, id ei vel auferre, vel eius æstimationem petere liceat, ambiguum est.

TEXTVS.

Si vasallus in feudo aliquod beneficium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit posteà vt vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutem fundo adquirat. Quidam alij dicunt, omninò ad dominum pertinere.

COMMENT.

Quæstio est, An hæres feudatarij, non tamen feudi, sumptus à defuncto in meliorando feudo factos exigere à domino possit. Locus hic demonstrat, eandem planè inter Feudistas dissensionem fuisse, quam ego inter veteres Iurisconsultos fuisse animaduerto. Nam vt quæstionem illam, quæ certè & ad oblectationem animi & ad vsum

vsum vitæ præclara est, planè ac dilucidè explicemus: pro domino hæc pugnant: primùm, quòd qui sciens in alieno ædificat, donare intelligitur. l. adeo, 7. §. pen. D. de acquir. rer. dom. adeo (inquit Paulus) vt ne sumptus quidem seruare possit, nisi tantisper dum possidet, doli exceptione vtatur. l. Paulus, 14. D. de dol. except. quod idem Imperator Gordianus statuit in l. 1. & l. 2. C. Greg. de rei vind. facit textus in l. 2. C. de seruit. & aq. vbi operis in aliena possessione facti dominium ad eum pertinet, cuius possessio est. Secundo Vlpianus in l. sed si quid, 15. D. de vsufructu scribit, fructuarium id quod inædificauit neque refigere, neque tollere posse. refixum tamen, vindicare posse. Sumptus autem quomodo exigeret, cùm ei ne incohatas quidem ædes consummare liceat? l. vsusfructus, 61. §. 1. D. eodem id est, vt si exædificet, & operam, & sumptũ perdat: quasi donasse intelligatur. Tertiò, cùm regula definiat sumptus à bonæ fidei possessore in alieno factos ei restitui: l. si quis sciẽs, 11. & l. si in area, 16. C. de rei vind. l. si in area, in fine. D. de cond. indeb. & l. Paulus, 29. §. pen. D. de pignoribus. an non apertè ex contrario significat, factos à malæ fidei possessore non restitui? Malæ autem fidei possessorem vsufructuarium esse, id est, scire rem alienam esse, cùm ex re ipsa intelligitur, tum verò ex l. acquiruntur, 20. in fine. D. de acquirenda possessione. qua eadem de caussa maritus quoque in rebus dotalibus malæ fidei possessor dicitur. l. si vxor, 19. D. de donationibus inter virum & vxorem. denique à bonæ fidei possessore fructuarius separatur, & re ipsa, & iure. l. qui scit, 25. §. pen. D. de vsurpat. Atque in hanc sententiam Feudistæ statuerunt, libro. feud. secundo. titul. octauo. §. 3. quæ feudatarij opera ita feudo adiecta sunt, vt per se constare non possint,

qualis est domus, aut seruitus, sicuti partem feudi, (vt illorum verbis vtar) disponendum esse: id est, eiusdem esse, cuius est totum: quasi quod ius est in toto, idem ius sit in parte l. quæ de tota, D. de hæreditatis petitione. Atque hæc quidem pro domino (vt dixi) aduersus hæredem pugnant. Pro contraria verò parte, hæc reperio. Primùm, quod Gordianus Imperator statuit, vt quos sumptus fructuarius in meliorandis ædibus fecerit, eos à proprietario repetat. l. eum ad quem, 7. C. de vsufructu. Cuius tamen, (vt superius diximus) contrarium constituerat, in d. l. 1. & l. 2. Codice Gregoriano de rei vindic. Secundò, quòd conductor ad ea recipienda quæ necessariò vel vtiliter impendit, ex conducto actionem habet. l. dominus, 55. §. 1. & l. penultima & arg. l. si quis fundum, 9. §. 1. vers. Idem quærit, D. locat. & Nouella 64. & Nouella 120. Tertiò, quòd inquilinus, qui ostium aut fenestras ædibus imposuit, tollere posse dicitur: in l. sed ædiles, 19. §. si inquilinus, D. locat. quod aptissimè conuenit cum eo quod scribitur in l. Iulianus, 37. D. de rei vindicatione. Quod si tollere licet, etiam ad exhibendum agere, & vindicare licet. quod tamen apertissimè negatur in l. habitator, 59. D. de rei vindicatione, vbi dempta quidem, id est, exempta & auulsa, vindicare permittitur: adhuc cohærentia, non permittitur. Et similis pugnantia perspicuè animaduerti potest inter Paulum in d. l. Paulus, de doli exceptione, & Vlpianum in dicta l. Iulianus. vbi cùm ille scripsisset, doli exceptionem dari: Vlpianus illum non obscurè perstringens, negat doli exceptioni locum esse. Quartò, quod si vir vxori aream donarit, & vxor in ea insulam ædificarit, insula quidem mariti est: sed mulier sumptus recuperat. l. sed si vir, 31. §. secundo, D. de donationibus

tionibus inter virum & vxor. Quintò, quòd si hæres fiduciarius fideicommissariam domum exustam refecerit, sumptus à fideicommissario recuperat, quamuis non in alieno, sed in suo impendium fecerit l. domus, 58. D. de legatis primo. Quid igitur dicendum est? neque enim in eo tantùm Iureconsulti dissenserunt, de quo Martinus quoque & Iohannes veteres interpretes pugnarunt, vtrum exceptio tantùm, an etiam actio permittenda esset: verùm etiam in ipso principali negotio, de seruandis quoquo modo sumptibus. d. l. Paulus, de dol. except. & l. in hoc, 14. & l. si quis, 29. D. communi diuidundo. Ego remota veterum Iurisconsultorum auctoritate, quæ in tam perspicua dissentione planè nulla est, ex bono & æquo statuendum putarem, & feudatario & similibus omnibus permittendum esse, vel opus factum tollere, vel sumptus exigere. Qua in sententia partem Feudistarum fuisse, locus hic demonstrat. Aequitas autem ex peruulgata regula perspicitur, qua dici solet, natura æquum esse, neminem cum alterius damno fieri locupletiorem. l. iure naturæ, 206. de regulis iuris. l. natur. D. de condictione indebiti, neque officium suum cuiquam damnosum esse oportere. l. si seruus, 61. §. quod verò, D de furtis. Et hanc sententiam video veteres Iureconsultos in rebus similibus secutos. nam & maritus (quem malæ fidei possessorem esse superius diximus) sumptus non modò necessarios, verumetiam & vtiles, & voluptuarios recuperat. l. penultima, & pass. D. de impensis in rebus dotalibus factis, l. fructus, 7. §. vltimo, D. soluto matrimonio. Et in summa quiuis alius malæ fidei possessor, eius quod in alienam rem impendit, sumptus non modò necessarios, verum etiam vtiles ita recuperat, nisi ei suũ opus eximere permittatur. l.

domum, 5. C. de rei vindic. Et huc pertinet quod Vlpianus scribit, in l. si seruos, 25. D. de pigneratitia actione. vbi ait, sumptus non modo necessarios, verumetiam vtiles à creditore in pignore factos ipsi restituendos esse: modò non sint debitori præter modum graues: cuius rei æstimatio fieri iudici permittitur. Neque ad rem pertinet, quòd feudatarius & fructuarius, & hæres, & maritus suum, non alienum negotium gerunt: quasi propterea neminem obligare voluisse intelligātur. dicta l. si quis, 29. D. de commun. diuidendo. Nam etiam qui suum negotium gerit, tamen quatenus alius locupletior est, negotiorum gestorum actionem habet. l. si pupilli, 6. §. sed & si quis, D. de negot. gestis. Magis tamen videtur, incerti condictio in istiusmodi casibus à Iurisconsultis permissa fuisse. l. quod si, 60. D. de legatis primo, l. hæres, 21. D. ad Trebellianum, l. qui per exceptionem, 40. §. 1. de condictione indebiti. l. si vxor, 19. D. de donation. inter virum & vxorem. Neque rursus ad eam rem pertinet, quod Feudistæ disputant libro secundo, titulo octauo, §. tertio, quoniam domus & seruitus per se constare non possunt, idcircò tanquam feudi partem existimandam esse. vt quod de toto iuris est, idem pro rata parte sit. Intelligendum est enim, feudum esse ius, quemadmodum de hæreditate, & dote, & obligatione, & peculio dicitur in l. 1. D. de rerum diuis. Atque vt res corporales singulæ, quæ in illo iure sunt, non dicuntur illius iuris partes: l. quamuis, 14. D. si. quis. omiss. caus. l. 1. D. de dot. præleg. sic neque domus, neque pistrinum, aut aliud in feudo ædificatum, pars feudi dicetur. Seruitus quoque quamuis ipsa ius sit, tamen quòd nihil cum feudali iure commune habet, res separata est: neq; pars feudi censetur. qua de caussa, nec eam acquire-

re fructuarius potest. l. sed si quid, 15. in fin. D. de vsufruct. Neq; verò prætermittendum videtur, quod isti disputationi consentaneum ius Saxonicum animaduerto tradi in Specul. lib. 2. articul. 53. Quicquid homo censuatus in terra ædificat aliena, hoc est in feudo censuali, ea tollere potest, & hæres eius, cùm recedit, præter anteriorem & posteriorem sepem, domum, & fimum. Illa etenim dominus redimere potest secundum arbitrium & æstimationem paganorum. Quòd si non fecerit, tam ea, quàm prius dicta, quò voluerit, exportabit.

Argumentum §. 4.

Si vasallus sine masculo hærede vel ante Martium, vel post Augustum decesserit, omnes fructus ad dominum pertinent. Si inter Martium & Augustum ad vasalli hæredem.

TEXTVS.

His consequenter dicitur, quòd si vasallus decedat, sine hærede masculo, & contingat feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium: omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebunt. Si verò post Calendas Martij, vsq; ad Augustum: omnes fructus qui interim percipiuntur ad hæredes vasalli pertineant. Si verò post Augustum, omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

COMMENT.

Si ante Martium.) Vitia sunt in hac Feudistarum disputatione quamplurima. Primum ambiguitatis,

optimatibus, siue ab vniuerso populo. Cùm verò iniustus est Rex, quem Tyrannum voco, aut iniusti optimates, quorum consensus factio est, aut iniustus ipse populus, cui nomen vsitatum nullum reperio, nisi vt etiam ipsum Tyrannum appellem: non iam vitiosa: sed omninò nulla Respublica est: quoniam non est res populi: nec ipse populus, iam populus est, si sit iniustus, quoniam non est multitudo iuris consensu & vtilitatis communione sociata. Quinetiam in Specul. Saxon. libr. 3. art. 78. legem hanc reperio: Vasallus etiam suo Regi, & Iudici, & alijs omni tempore licitè in iniurijs resistere poterit: quamuis sint sui domini vel cognati: & in his suam non frangit fidem. Et mox: Si voluerit, vel occidat dominus vasallum, aut è conuerso necessitate compulsus, non delinquit in fide, si dicta necessitas contra læsum (vt iuris est) fuerit comprobata. Extat etiam apud Sophoclem Antigones puellæ hæc vox, Creontem Regem alloquentis, diuinas leges Regum interdictis antiquiores esse oportere.

Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ,
κηρύγμαθ᾽ ὥς᾽ ἄγραπτα κ᾽ ἀσφαλῆ θεῶν
νόμιμα δυνᾶσθαι θνητὸν ὄνθ᾽ ὑπερδραμεῖν.

Totaq; huius argumenti Antigones tragœdia est.

Aut dubitatur.) Vitium hoc Ciceroni videtur: qui libr. Offic. I. ita scribit: Benè præcipiunt, qui vetant, quicquam agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum. Aequitas enim lucet ipsa per se: dubitatio autem cogitationem significat iniuriæ.

Adiuuet, si vult.) Vitium feudisticum: vt Vasallo arbitrium relinquatur patronum in bello, vel inimicitia iniusta adiuuandi. Nam si iniusta est, tam vasallus, quàm domi-

dominus coercendus est: in bene morata quidem ciuitate, non in fece Feudistica fortaßè.

Alij verò.) Vitium ambiguitatis in caussa tamen æquißima & manifestißima: An vasallus patrono iniustum impiúmque bellū gerenti opem non præstans, feudo sit multandus.

Solutus est sacramento.) Notandus locus: Domino vel excommunicato, vel proscripto, vasallum ipso iure sacramento solutum esse. Quod tamen Papa, neque in alijs innumeris, neque in Philippo Francorum Rege obseruauit: de quo operæpretium est Platinæ locum insignem ex vita Bonifacij Octaui describere. Bonifacius, inquit, misit Narbonensem Archidiaconum qui Regi nunciaret, vt missum faceret Episcopum Apamensem, Id si non impetraret, diceret audientibus omnibus, Regnum Franciæ ad Ecclesiam deuolui: adderétque anathema: & omnes Francos iuramento Regio absolueret. Et paulo pòst: Interim verò Philippus Rex Franciæ Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Parisios Ecclesiasticorum & nobilium magno conuentu, commemoratísque iniurijs à Bonifacio acceptis, eiúsque ambitione & malis artibus ad occupandum Pontificatum quem iniustè teneret, ad sedem Apostolicam tum (vt ipse dicebat,) vacantem, futurúmque concilium appellauit. Qua quidem repercitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum, eiúsque Regnum Alberto Imperatori subijcit, quem initio Pontificatus sui retulerat. Tum verò Philippus superbiam hominis domiturus, Sarram Columnensem in portu Maßiliæ cognitum à piratis redemptum, cum Nogaretio Gallo, equite fidißimo Romam mittit, hac ratione, (vt ipse palàm

dicebat) vt appellationem suam publicarent. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sarra seruili habitu Latium ingressus, collectis vndique amicis, Nogaretium, cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis à militia Caroli Valesij, Ferentinum præmittit, qui inde ei si opus esset, auxilium ferret. Ipse verò Anagniam clàm noctu ingressus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multúmque vexauerat, Pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumq; Romam perducit, vbi quinto & trigesimo die post dolore animi confectus periјt.

Placet etiam Sigeberti monachi Glemblacensis locum ascribere: in quo istam excommunicationum libidinem hæresim appellat. in Chronic. anni 1088. Odo, inquit, ex monacho Cluniacensi Episcopus Hostiensis, contra Imperatorem & Guibertum, fit Papa. Hinc in Ecclesia scandala, & in Regno augescunt dißidia: dum alter ab altero dißidet: dum Regnum & Sacerdotium dissentit. Nimirum, vt pace bonorum omnium dixerim, hæc sola nouitas, non dicam hæresis, nec dum in mundo emerserat: vt sacerdotes illius qui dixit Regi: Apostatare, & regnare fecit hypocritam propter peccata populi: doceant populum, quod malis Regibus nullam debeant subiectionem: & licet ei sacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem: nec periuri dicantur, qui contra Regem senserint: imò qui Regi paruerint, pro excommunicato habeantur: qui contra Regem fecerit, à noxa iniustitiæ & periurij absoluatur. Hæc Sigebertus. Excommunicationum autem istarum initium Otto Frisingensis refert ad annum millesimum sexagesimum sextum, quo Guilielmus Angliæ

Rex

Rex à Papa Alexandro secundo excommunicatus est. libro Chronicorum sexto. capite trigesimo quinto. Lego, inquit, & relego Romanorum Regum & Imperatorum gesta, & nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc à Romano Pontifice excommunicatum. At Iohannes Tritemius in Chronic. Hirsaug. capite decimo quarto, de Imperatore quarto scribens: Propter quam pertinaciam, inquit, à Gregorio Papa VII. excommunicatus, & ab Imperio synodali Episcoporum decreto fuit depositus, quamuis non curaret. Ipse autem primus est inter omnes Imperatores per Papam depositus.

Argumentum. §. 2.

Feudum ob seruitium vltrò non oblatum, non amittitur: ob non denunciatum, aut non propulsatum capitis periculum amittitur.

T E X T V S.

Ad hoc quantocunque tempore steterit vasallus, quòd domino non seruierit, secundum vsum Mediolanensem beneficium nō amittit, nisi seruitium facere renuerit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille, cùm potuerit, diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen Iudex variè ex personis causisq́; definiet. & finge vasallum remotum esse, vel propinquum: paratum esse vel nòn: dominum guerram habere, vel non: vtrum etiam magnam, vel paruam: & annunciauit ei dominus, vel non. hæc omnia vertuntur in cognitione caussæ, & promptiores sumus ad absoluendum, quàm ad condemnandum. Tu tamen scias, quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, &

cùm potuerit ei non nuntiauerit, vel etiam sine nuntio eum non adiuuerit: feudo priuabitur.

COMMENT.

Ad hoc quantocunque.) Vitium duplex: odiosæ inculcationis. lib. 1. ti. 21. §. 1. & lib. 2. titu. 26. §. 4. & §. 18. & tit. 37. & 2. & repugnantiæ apertissimæ: cùm lib. 3. titul. 3. vbi sancitur, vt vasallus etiam si qua inter ipsum & dominum simultas intercedat, & longinquum ab illo domicilium habeat, ei tamen se repræsentare cogatur.

Non nuntiauerit.) Celationem insidiarum & periculi, decimã amittendi feudi caussam numerauimus: ex lib. 2. tit. 24. §. 4. & lib. 2. tit. 26. §. 18.

Argumentum. §. 3.

Vtrum quod vasallus feudo adiecit, id ei vel auferre, vel eius æstimationem petere liceat, ambiguum est.

TEXTVS.

Si vasallus in feudo aliquod beneficium fecerit, vel ipsum sua pecunia meliorauerit, & contigerit posteà vt vasallus sine filio masculo decedat: dominus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idem dico, si pretio seruitutem fundo adquirat. Quidam alij dicunt, omninò ad dominum pertinere.

COMMENT.

Quæstio est, An hæres feudatarij, non tamen feudi, sumptus à defuncto in meliorando feudo factos exigere à dominõ possit. Locus hic demonstrat, eandem planè inter Feudistas dissensionem fuisse, quam ego inter veteres Iurisconsultos fuisse animaduerto. Nam vt quæstionem illam, quæ certè & ad oblectationem animi & ad vsum

vsum vitæ præclara est, planè ac dilucidè explicemus: pro domino hæc pugnant: primùm, quòd qui sciens in alieno ædificat, donare intelligitur. l. adeo, 7. §. pen. D. de acquir. rer. dom. adeo (inquit Paulus) vt ne sumptus quidem seruare possit, nisi tantisper dum possidet, doli exceptione vtatur. l. Paulus, 14. D. de dol. except. quod idem Imperator Gordianus statuit in l. 1. & l. 2. C. Greg. de rei vind. facit textus in l. 2. C. de seruit. & aq. vbi operis in aliena possessione facti dominium ad eum pertinet, cuius possessio est. Secundo Vlpianus in l. sed si quid, 15. D. de vsufructu scribit, fructuarium id quod inædificauit neque refigere, neque tollere posse. refixum tamen, vindicare posse. Sumptus autem quomodo exigeret, cùm ei ne inchoatas quidem ædes consummare liceat? l. vsusfructus, 61. §. 1. D. eodem id est, vt si exædificet, & operam, & sumptũ perdat: quasi donasse intelligatur. Tertiò, cùm regula definiat sumptus à bonæ fidei possessore in alieno factos ei restitui: l. si quis sciẽs, 11. & l. si in area, 16. C. de rei vind. l. si in area, in fine. D. de cond. indeb. & l. Paulus, 29. §. pen. D. de pignoribus. an non apertè ex contrario significat, factos à malæ fidei possessore non restitui? Malæ autem fidei possessorem vsufructuarium esse, id est, scire rem alienam esse, cùm ex re ipsa intelligitur, tum verò ex l. acquiruntur, 20. in fine. D. de acquirenda possessione. qua eadem de caussa maritus quoque in rebus dotalibus malæ fidei possessor dicitur. l. si vxor, 19. D. de donationibus inter virum & vxorem. denique à bonæ fidei possessore fructuarius separatur, & re ipsa, & iure. l. qui scit, 25. §. pen. D. de vsurpat. Atque in hanc sententiam Feudistæ statuerunt, libro. feud. secundo. titul. octauo. §. 3. quæ feudatarij opera ita feudo adiecta sunt, vt per se constare non possint,

qualis est domus, aut seruitus, sicuti partem feudi, (vt illorum verbis vtar) disponendum esse: id est, eiusdem esse, cuius est totum: quasi quod ius est in toto, idem ius sit in parte l. quæ de tota, D. de hæreditatis petitione. Atque hæc quidem pro domino (vt dixi) aduersus hæredem pugnant. Pro contraria verò parte, hæc reperio. Primùm, quod Gordianus Imperator statuit, vt quos sumptus fructuarius in meliorandis ædibus fecerit, eos à proprietario repetat. l. eum ad quem, 7. C. de vsufructu. Cuius tamen, (vt superius diximus) contrarium constituerat, in d. l. 1. & l. 2. Codice Gregoriano de rei vindic. Secundò, quòd conductor ad ea recipienda quæ necessariò vel vtiliter impendit, ex conducto actionem habet l. dominus, 55. §. 1. & l. penultima & arg. l. si quis fundum, 9. §. 1. vers. Idem quærit, D. locat. & Nouella 64. & Nouella 120. Tertiò, quòd inquilinus, qui ostium aut fenestras ædibus imposuit, tollere posse dicitur: in l. sed ædiles, 19. §. si inquilinus, D. locat. quod aptißimè conuenit cum eo quòd scribitur in l. Iulianus, 37. D. de rei vindicatione. Quod si tollere licet, etiam ad exhibendum agere, & vindicare licet. quod tamen apertißimè negatur in l. habitator, 59. D. de rei vindicatione, vbi dempta quidem, id est, exempta & auulsa, vindicare permittitur: adhuc cohærentia, non permittitur. Et similis pugnantia perspicuè animaduerti potest inter Paulum in d. l. Paulus, de doli exceptione, & Vlpianum in dicta l. Iulianus. vbi cùm ille scripsisset, doli exceptionem dari: Vlpianus illum non obscurè perstringens, negat doli exceptioni locum esse. Quartò, quod si vir vxori aream donarit, & vxor in ea insulam ædificarit, insula quidem mariti est: sed mulier sumptus recuperat. l. sed si vir, 31. §. secundo, D. de donationibus

tionibus inter virum & vxor. Quintò, quòd si hæres fiduciarius fideicommissariam domum exustam refecerit, sumptus à fideicommissario recuperat; quamuis non in alieno, sed in suo impendium fecerit. l. domus, 58. D. de legatis primo. Quid igitur dicendum est? neque enim in eo tantùm Iureconsulti dissenserunt, de quo Martinus quoque & Iohannes veteres interpretes pugnarunt, vtrum exceptio tantùm, an etiam actio permittenda esset: verùm etiam in ipso principali negotio, de seruandis quoquo modo sumptibus. d. l. Paulus, de dol. except. & l. in hoc, 14. & l. si quis, 29. D. communi diuidundo. Ego remota veterum Iurisconsultorum auctoritate, quæ in tam perspicua dissentione planè nulla est, ex bono & æquo statuendum putarem, & feudatario & similibus omnibus permittendum esse, vel opus factum tollere, vel sumptus exigere. Quæ in sententia partem Feudistarum fuisse, locus hic demonstrat. Aequitas autem ex perulgata regula perspicitur, qua dici solet, natura æquum esse, neminem cum alterius damno fieri locupletiorem. l. iure naturæ, 206. de regulis iuris. l. natur. D. de condictione indebiti, neque officium suum cuiquam damnosum esse oportere. l. si seruus, 61. §. quod verò, D de furtis. Et hanc sententiam video veteres Iureconsultos in rebus similibus secutos. nam & maritus (quem malæfidei possessorem esse superius diximus) sumptus non modò necessarios, verumetiam & vtiles, & voluptuarios recuperat. l. penultima, & pass. D. de impensis in rebus dotalibus factis, l. fructus, 7. §. vltimo, D. soluto matrimonio. Et in summa quiuis alius malæfidei possessor, eius quod in alienam rem impendit, sumptus non modò necessarios, verùm etiam vtiles ita recuperat, nisi ei suũ opus eximere permittatur. l.

 domum

domum, 5. C. de rei vindic. Et huc pertinet quod Vlpianus scribit, in l. si seruos, 25. D. de pigneratitia actione. vbi ait, sumptus non modo necessarios, verumetiam vtiles à creditore in pignore factos ipsi restituendos esse: modò non sint debitori præter modum graues: cuius rei æstimatio fieri iudici permittitur. Neque ad rem pertinet, quòd feudatarius & fructuarius, & hæres, & maritus suum, non alienum negotium gerunt: quasi propterea neminem obligare voluisse intelligãtur. dicta l. si quis, 29. D. de commun. diuidendo. Nam etiam qui suum negotium gerit, tamen quatenus alius locupletior est, negotiorum gestorum actionem habet. l. si pupilli, 6. §. sed & si quis, D. de negot. gestis. Magis tamen videtur, incerti condictio in istiusmodi casibus à Iurisconsultis permissa fuisse. l. quod si, 60. D. de legatis primo, l. hæres, 21. D. ad Trebellianum, l. qui per exceptionem, 40. §. 1. de condictione indebiti. l. si vxor, 19. D. de donation. inter virum & vxorem. Neque rursus ad eam rem pertinet, quod Feudistæ disputant libro secundo, titulo octauo, §. tertio, quoniam domus & seruitus per se constare non possunt, idcircò tanquam feudi partem existimandam esse. vt quod de toto iuris est, idem pro rata parte sit. Intelligendum est enim, feudum esse ius, quemadmodum de hæreditate, & dote, & obligatione, & peculio dicitur in l. 1. D. de rerum diuis. Atque vt res corporales singulæ, quæ in illo iure sunt, non dicuntur illius iuris partes: l. quamuis, 14. D. si. quis. omiss. caus. l. 1. D. de dot. præleg. sic neque domus, neque pistrinum, aut aliud in feudo ædificatum, pars feudi dicetur. Seruitus quoque quamuis ipsa ius sit, tamen quòd nihil cum feudali iure commune habet, res separata est: neq; pars feudi censetur. qua de caussa, nec eam acquire-

re fructuarius potest. l. sed si quid, 15. in fin. D. de vsufruct. Neq; verò prætermittendum videtur, quod isti disputationi consentaneum ius Saxonicum animaduerto tradi in Specul. lib. 2. articul. 53. Quicquid homo censuatus in terra ædificat aliena, hoc est in feudo censuali, ea tollere potest, & hæres eius, cùm recedit, præter anteriorem & posteriorem sepem, domum, & fimum. Illa etenim dominus redimere potest secundum arbitrium & æstimationem paganorum. Quòd si non fecerit, tam ea, quàm prius dicta, quò voluerit, exportabit.

Argumentum §. 4.

Si vasallus sine masculo hærede vel ante Martium, vel post Augustum decesserit, omnes fructus ad dominum pertinent. Si inter Martium & Augustum ad vasalli hæredem.

TEXTVS.

His consequenter dicitur, quòd si vasallus decedat, sine hærede masculo, & contingat feudum ad dominum reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium: omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebunt. Si verò post Calendas Martij, vsq; ad Augustum: omnes fructus qui interim percipiuntur ad hæredes vasalli pertineant. Si verò post Augustum, omnes fructus anni percipiet dominus. quidam tamen dicunt, quocunque tempore anni decedat, omnes pendentes fructus ad dominum pertinere.

COMMENT.

Si ante Martium.) Vitia sunt in hac Feudistarum disputatione quamplurima. Primum ambiguitatis,

quòd in tam graui & quotidiana controuersia nihil constituti iuris habeant: ac non modò perplexè, verumetiam repugnanter & contrariè respondeant. nam si vsusfructus feudi ad vasallum pertinet, vt dictum est lib. 2. titul. 23. in fi. quid ita regulam veterem non sequimur, quæ in paribus caußis paria iura desiderat? l. vltim. C. ad leg. Falc. cur quod iuris inter fructuarium & proprietarium constitutum est, id inter feudatarium & dominum non retinemus? Constat autem hoc iuris esse, vt quocunque tempore fructuarius moriatur, omnes quos percepit fructus ipsius hæredi relinquantur: reliqui verò & pendentes & stantes ad proprietarium pertineant. §. is ad quem, 27. Inst. de rer. diu. l. in singulos, 8. D. de ann. leg. Fructuarius (inquit) etiamsi maturis fructibus, nondum tamen perceptis decesserit, hæredi suo eos fructus non relinquit l. si fructuarius, 13. D. quibus mod. vsusfruct. l. qui scit, 25. §. 1. D. de vsur. l. arboribus, 12. §. 5. D. de vsufruct. Eiusq́; iuris æquitas perspicua est: primùm quia quod fructuarius percepit, id vsusfructus sui iure optimo percepit: neq; vlla ratio est, id ab eo reddi. deinde quia vsusfruct. morte fructuarij restinguitur, neque ad ipsius hæredem quicquam iuris transfertur. denique quia par in contrariam partem ratio est. Nam & quod extincto vsufructu in agro superest, propter consolidatam proprietatem optimo iure solius domini est: neque partem eius cuiquam debet: & vicißim fructus pendentes inchoati vsusfructus tempore sunt fructuarij. l. si pendentes, 27. & l. si vsusfructus, 35. D. de vsufruct. Quod cùm ita sit, sequitur, vt ea verißima & æquißima sententia sit, quæ tamen hoc loco in extremo §. repudiatur. De impensis tamen dubitari posset, cùm fructuarius & vasallus impendium omne fecerint, agros ararint, stercorarint,

seuerint,

seuerint, culturam denique omnem suo labore & sumptu adhibuerint: an non æquum videatur, dominum, qui fructus omnes suos facit, impensas illis persoluere? Sed regula generalis est, vt fructus ij demum intelligantur, qui deducta impensa supersunt. l. fructus, 7. D. sol. matr. l. 1. C. de fruct. & lit. exp. l. fundus, 51. D. famil. ercisc. l. quod in fructus, 46. D. de vsur. Quare consentaneum est, vt siue maturis fructibus vsusfructus incipiat, impensas fructuarius persoluat: siue maturis fructibus ipse decedat, tum proprietarius eas rependat. Quanquam vt in intimam huius disputationis explicationem descendamus, illud intelligendum est, distinctionem in fructuario adhiberi, quæ diligenter animaduertenda est, vtrum per se fructus percipiat, an fundos colono elocarit. Nam illo casu textus sunt apertißimi, quibus statuitur, vt ij demum fructuarij sint, quos percepit: veluti, præter superius enumeratos, in l. vti frui, 5. §. si post litem, D. si vsusfructus petatur. vbi Vlpianus ait, mortuo fructuario, hæredi eius actionem præteritorum duntaxat fructuum concedi: vbi non dixit, Pro modo præteritorum mensium: aut Pro rata temporis. At si fundos fructuarius colono elocarit, tum verò constitutum est, vt pensio pro rata temporis quo vsusfructus durauit, inter fructuarium & proprietarium diuidatur. l. si operas, 26. & leg. defuncta, 58. D. de vsufruct. nam in duodecim partes pensionis summa distribuetur, vt quot menses præteriti fuerint, tot partes hæredi fructuarij debeantur: reliquæ ad proprietarium pertineant. Diuersitatis autem ratio ex eo intelligitur: quòd cùm fructus varijs anni temporibus percipiantur, percepti à nondum perceptis pro constantis aut extincti vsusfructus tempore diuiduntur: neque quod vel per

fructua-

fructuarium perceptum est, vel per proprietarium percipietur, vllo iure reddi æquum est. Pensiones autem non nisi anno demum exacto debentur, atq; persoluuntur. d. l. defuncta, de vsufruct. & l. tertiam, 9. C. TH. de exact. Itaq; redditio in pensionem non cadit. Colonus enim sua die illam inter fructuarij hæredem & proprietarium pro rata temporis diuidit. Et huius rei perspicuum argumentum extat, in l. si quis domum, 9. §. 1. D. locat. Dißimilis autem ratio est eius iuris, quod de fructibus dotalium rerum soluto matrimonio diuidendis constitutum est. Nam siue ipsos fructus maritus per se percipiat, siue à colono pensionem recipiat, emolumētum omne pro rata temporis inter ipsos, soluto per diuortium matrimonio, diuiditur. l. fructus, 7. §. Papinianus, & §. in seruo, & §. de pensionib. D. sol. mat. & in l. fundo, 78. §. diuortio, D. de iur. dot. cuius rei æquitatem, & Papinianicæ disputationis rationem omnem in libello De dotibus exposuimus. Diuersitatis autem illa ratio est, quia nulla inter fructuarium & proprietarium iuris communio est: qualem esse inter virum & vxorem constat: adeò vt totius anni fructus, vnus esse censeatur: id est, omnes cuiusuis generis fructus vnam in summam & æstimationem redigantur. l. si fundus, 8. D. solut. matr. quod inter fructuarium & proprietarium dici non posse, constat ex d. l. in singulis, 8. D. de ann. leg. cum similib. quas superius commemorauimus. Age, cætera videamus. Si vasallus (inquit Feudista) ante Martium decesserit, omnes fructus eius anni, (hoc est decurrentis) ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebunt. Quo nihil æquius potuit Papinianus statuere, dummodo illud adderet, quod tamen iure ciuili tacitè intelligitur: Impensas à vasallo factas restituendas esse: ex d. l. 1. C. de fruct. & l. fructus, 7. D. sol.

matr.

matr. Illud diſputari poteſt, cur potius ante Martium dixerit, quàm ante Maium? cùm nihilo plures fructus ante has, quàm ante illas Kalendas naſcantur. Nam ſi Feudiſta reſpexit ad diſputationem l. defuncta, 58. D. de vſufr. male ad negotium ſuum attendit. Ceruidius enim eo loco Kalend. Martij propterea rationem ducit, quia ſiue ita inter fructuarium & colonum conuenerat, ſiue propter priſcorum temporum inſtitutum, quibus primus ille anni dies erat, (vt Macrob. docuit lib. Satur. 1. cap. 12.) eo die ſuperioris anni penſiones ſolui debebant. vt d. l. tertiam, C. Th. de exact. Quare de ſuperioris anni penſione Ceruidius eo loco diſputat: cùm hæc, quæ de nunc agimus, Feudiſtæ propoſita conſultatio ad anni decurrentis fructus pertineat. Quòd autem ſubiungit, ſi poſt Kal. Martij vſque ad Auguſtum deceſſerit, omnes fructus, qui interim percepti ſunt, ad hæredes vaſalli pertinent: hoc quoq; cum iuris ciuilis ratione conſentaneum eſt: vt non modò fœnum, hordeum, legumina, verumetiam integra meſſis ac pleræque arborum baccæ ad vaſalli hæredem pertineant: quandoquidem verbum illud vſq; ad Auguſtum; non excluſiuè, (vt vulgus loquitur) ſed incluſiuè intelligi oportet; vt totus Auguſtus complectatur: quemadmodum inſequens articulus oſtendit, Si verò poſt Auguſtum. In quo articulo incredibile dictu eſt, quanta contineatur abſurditas: vt ſi poſt Auguſtum vaſallus decedat, tum omnes anni fructus ad dominum pertineant. Nam, vt nôn de perceptis, & conditis tantùm loquamur, quos eſſe fructuarij ſuperius demonſtratum eſt: quid ſi eos vaſallus conſumpſerit? quo iure dominus illos repeteret? Quare quæ ſola ſententia hoc caſu repudiatur, ea ſola mihi probatur, vt quocunq; anni tempore vaſallus decedat, omnes & ſtantes &

tes & pendentes fructus ad dominum pertineant: qui verò iam percepti sunt, ad vasallum. Sed cùm percipi fructus aliter atq; aliter dicantur, (nam in domino, in bonæ fidei possessore, in emphyteuta percipi dicuntur, simul vt terra separati sunt, l. qui scit, 25. § 1. in fin. D. de vsur. l. si eius, 78. D. de rei vind. in fructuario verò tum demum, cùm fructus expressus est. hoc est, cùm tritum frumentum, coacta vindemia, oleum factum est. l. si fructuarius, 13. D. quibus mod. vsusfr. amitt. l. arboribus, 12. §. Iulianus, D. de vsuf.) quæri potest, quomodo in vasallo perceptos accipiamus. Et cùm vasalli ius magis ad emphyteutæ, quàm ad fructuarij instar accedat, non dubitandum arbitror, quin percepti etiam dicantur à vasallo, qui tantum lecti sunt, quamuis fructus nondum expressus fuerit.

Argumentum §. 5.

Vasallus opem domino debet aduersus omnes, etiam fratrem & filium: præter dominum antiquiorem.

TEXTVS.

Contra omnes debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem, & filium, & patrem: nisi contra alium dominum antiquiorem. hic enim cæteris est præferendus.

COMMENT.

Contra fratrem & filium.) Gellius libro 20. cap. 1. & libro 5. cap. decimo tertio scribit, moris apud Romanos fuisse, vt patroni clientem in fidem receptum chariorem haberent, quàm propinquos: eumq; etiam aduersus hos tuerentur.

Contra filium.) In peruulgatis libris est, Et contra patrem,

patrem, & contra filium: quod cur deleatur, non video: nisi maior videatur impietas filij patrem iniustè occidentis, quàm patris filium: contra l. 1. D. de parricid. Caussa igitur hæc, non bellum distinguit. nam vt filio bellum patri inferenti nulla charitas, ita patri nulla pietas debetur. l. minime, 35. D. de religios. l. postliminium, 14. §. 4. D. de captiu. Filium certe ob dominum patre viuente iniuria affectum, feudi successione indignum esse, patet ex lib. 2. tit. 51. §. 2. Itaq; patris officium esse, deducto ad patronum filio eum placare, Fridericus statuit lib. secundo, tit. 55. §. 5.

Dominum antiquiorem.) Imo, dominos antiquiores. Nam infimi gradus vasalli, qui valuasini dicuntur, cùm subsidium minoribus valuasoribus promittunt, excipere debent, primùm Maiores, dein Capitaneos, tum ipsum Imperatorem.

De filijs natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto. Titul. 29.

Argumentum.

Ex pacto ne qui ex secunda vxore ignobili nascentur, patri succedant: in allodijs tamen, si filij ex priore non extant, succedent. si extant, non succedent. vt cùm à feudo, vtrocunque casu excluduntur.

TEXTVS.

Quidam habens filium ex nobili coniuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilem duxit: qui nolens existere in peccato, eam desponsauit ea lege, vt nec ipsa, nec filij eius amplius habeant de bonis patris, quàm dixerit tempore sponsaliorum: verbi gratia, decem libras, vel quantum voluerit

voluerit dare quando eam desponsauit. quod Mediolanenses dicunt accipere vxorem ad Morganaticam: alibi, lege Salica. hic filijs ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem non succedunt, alijs extantibus: sed nec in feudo, etiam alijs non existentibus: qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minimè succedunt. In proprietate verò succedunt patri, prioribus non existentibus, succedunt etiā fratribus sine legitima prole decedentibus, secundum vsum Mediolanensium.

COMMENT.

Nolens existere in peccato.) Vitium ætatis illius, qua pleriq; secundas nuptias peccatum esse credebāt: ex Montani, Nouati, & Tertulliani disciplina, vt paulò ante diximus. quem errorem Hieronymus in Epist. ad Titum scribit ab Ecclesia damnatum esse. Locum igitur sic interpretor: ita ducebat vxorem, vt tamen vxor verè ac propriè non esset. non enim liberorum quærendorum, sed incontinentiæ restinguendæ caussa mulierem domum inducebat: quam differentiam statuit Demosthenes inter vxorem & amicam. Ergo nolens existere in peccato, si iustam vxorem & pleno iure duceret, pactionem iustis matrimonijs inusitatam fecit. Sic Iulius Capitolinus scribit, M. Antoninum Philosophum, cùm vxore mortua Fabia quædam eniteretur, vt in eius matrimonium coiret, ne tot liberis superduceret nouercam: concubinam duntaxat sibi asciuisse, procuratoris vxoris suæ filiam.

Desponsauit ea lege.) Quæ conuentio iuri publico contraria est, l. vltima, D. de suis & legit. Feudistico tamen iure recepta. lib. 2. tit. 26. §. 17.

Quod Mediolanenses.) Relatiuum Quod ad superius

perius illud de quantitate decem librarum non pertinet: sed ad proximum, hoc est ad donationem Morganaticam: quæ die nuptiarum fieri solebat. Dos est maritalis, quæ mane diei nuptiarum à sponso sponsæ dabatur. Et quia Morgen Germani, pro mane dicebant, inde Morganatica verbum à Mediolanensibus fictum. Plura in Dictionario exposuimus.

Lege Salica.) Speciem posuit pro genere. nam omnibus prope Germanicis institutis munus nuptiale vxori à marito dabatur: quam Dotem Cornelius Tacitus appellat. Opposuit ergo legem Romanam legibus Barbaricis, pro quibus omnibus vnam Salicam nominauit. de lege Salica in Dictionario exposuimus.

In proprietatem.) Vitium absurditatis iniquissimæ: vt modò diximus, ex l. vlt. de suis & legit.

Nec in feudo.) Vitium absurditatis. Cur enim in feudo non succederent? An quia cautum est, ne paternis bonis succedant? At patris hæreditas cum feudo non confunditur. libro 2. titulo 45. quare etsi iure ciuili bonorum appellatione vsusfruct. continetur l. in venditione, §. D. de reb. auct. iud. tamen alia feudi ratio est. tum quia patronus ius commissi perpetuum in eo retinet: tum quia militiæ caussa datum est: quapropter neque alienari, neque oppignerari potest. libro secundo. titul. 52. & titul. 55. Deinde ratio pactionis apertè hæc fuit, ne prioris matrimonij liberis iniuria fieret. quare cessante ratione pactionis, & impedimento sublato, cessat ipsa conuentio: & liberis contra æquitatem naturalem, & ius publicum iniuria affectis succurrendum est. arg. l. ait lex, 11. § ait lex, D. de diuort. l. liberorum, 11. D de infamib.

De feudo fœminæ. Tit. 30.

Argumentum.

Feudum quod ex pacto mulier habet, sine speciali pacto ad eius filiam non transfertur. amissum autem monachismo feudum eo abiecto recuperatur.

T E X T V S.

Si fœmina habens feudum decesserit, quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali deficientibus filijs masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alij verò dicunt, nisi per pactum speciale ad eas non pertinere, sicut si datum est filio masculo: quia si ideo quod est fœmineum, sine pacto transit in fœminas, eadem ratione, quia est fœmineum, transit in fœmineam prolem, etiam masculis extantibus: quod falsum est. Ex hoc illud descendit quod dicitur, clericum nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiam si posteaquam habitum religionis assumpserit, postposuerit. Idem in omnibus qui habitum religionis assumunt, vt conuersi. hi enim posteà in feudo succedunt: & si quod habent, perdunt.

C O M M E N T.

Quia fœmineum.) Quid dici planius potuit, vt intelligatur omne feudum, quod fœmina quocunque titulo possidet, Feudum esse fœmineum? Nonnulli disputant, feudum fœmineum esse, quod ipsi à patre ex pacto relictū est: feudum fœminæ, quod ei noua inuestitura concessum est. Sed ego hanc differentiam fateor, me nusquam adhuc animaduertisse.

Sine pacto.) Ius ambiguum: An feudum muliebre ad mulieres ex vasalla prognatas sine speciali pacto ipso iure transfe-

transferatur. Quod hoc quidem capite, vt videmus, in medio relictum est. At libr. primo. titul. 1. §. 3. disertè constitutum fuerat, ne sine pacto transferretur. Ego, si quid mei iudicij esset, pro ijs qui contra Obertum & Gerardum senserunt, vulgatam regulam proferrem: vt quod contra regulam iuris receptum est, longius ne producatur. constat autem singulare esse beneficium in fœminam, vt feudum contra suam naturam ei cōcedatur. ac proinde personam non egredi. qua de caussa ne ad filios quidem stricto iure mulierum feuda transferuntur. lib. 1. tit. 15.

Deficientibus masculis.) Sumit pro confesso, quasi ius exploratum, muliebri feudo, si filij extent, filias non succedere. quod mox apertè pronuntiat.

Quia si ideo.) Vitium feudisticum. Argumentum enim est huiusmodi: Si quia fœmineum feudum est, continuò in fœminas transit: profectò siue mares extent, siue non extent, transire in fœminas debet: vt fœminæ vna cum maribus succedant. falsò. Nam quod generi indefinito conuenit, non continuò certæ speciei conuenit. Non enim si arbor frugifera est, idcirco tamarix est frugifera. nam vt indefinitum valeat, satis est veram esse particularem. Sic verum esse potest, fœmineum feudum ad fœminas transmitti, etiamsi non quouis casu transmittatur.

Quod falsum est.) Contra Obertum igitur & Gerardum Feudista concludit (quod accuratè notandum est) vt muliebri feudo, quandiu mares extabunt, mulieres non succedant. Falsum igitur, illud proximum argumentum est. Nam, vt modò dixi, concesso genere indefinito, non cōtinuò quæuis species conceditur. l. legato, 37. D. de legat. primo. vbi legato homine, neq; optimū legatarium

optabit, neq; pessimum hæres debebit. Quare rectè hic ex consequentibus concludit: Si falsum est consequens, falsum etiam antecedens.

Ex hoc illud descendit.) Vitium feudisticum. Nullo enim argumento ius posterius ex superiori concluditur. Qualis enim illa tandem conclusio est? Quia feudum fœminæ concessum, ad eius filiam ipso iure non transit, idcirco monachus, ne abiecto quidem cucullo, paterno feudo succedet. Potuisset tamen fortè adhibita machina contorqueri, si ius superius ita constituisset. Si mulieris vasallæ defunctæ filius & filia extitissent, filia ne filio quidem mortuo in feudo succederet. Sed nihil eiusmodi superius positum est.

Etiam si posteà.) Quod certè ab ijs obseruatum non est, qui fratribus suis primogenitis defunctis, vel monachatum, vel etiam Cardinalatum obtinendi feudi caussa deposuerunt. sed eius videlicet, qui hoc in genere omnipotēs est, indulgentia interuenerat.

Habitum postposuerit.) Distinctio tamen adhibenda fuerat: vt si mortis & adeundæ hæreditatis tēpore monachus erat, adire non posset: sin ante mortem, posset. arg. l. eum qui, 104. D. de condit. & demonst. & l. si deportari, 7. de legat. tert. l. sed si, 6. §. 2. l. si alienum, 49. §. 1. D. de hæred. instit. l. non oportet, 52. D. de legat. sec.

Habitum assumunt.) Monachus neq; noui feudi capax est, neq; hæreditarij. lib. 2. tit. 21. & tit. 36.

Si uasallus feudo priuetur, cui deferatur. Tit. 31.

Argumentum.

Feudum ob crimen vasalli non in dominum commissum, agnatis in infinitum attribuitur, excluso filio: nisi deficientibus agnatis gratiam ei dominus fecerit.

TEXTVS.

TEXTVS.

Vasalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit: nisi id iterum à domino licitè acquirat, sibi gratiam faciente. verbi gratia, si non sunt alij ex latere, quibus aperiatur, ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo, qui id acquisiuit: & etiam vsque ad infinitum: dum tamen hos constet ab eo per masculos descendisse.

COMMENT.

Vasalli delinquentis.) *Vitium inculcationis. lib. 2. ti. 24. §. 5. & tit. 26. §. 18.*

Verbi gratia.) Mendosè, pro *Dum tamen*, vel *Ita tamen*, *non enim hoc exemplum est, sed eius solius casus propositio: quo casu aditus liberis ad patris damnati feudum permittitur.*

Remoti ab eo qui.) *Notandus locus: ex quo perspicuè intelligitur, graduum rationem eandem planè apud Feudistas & Canonistas esse: non Cognationis nimirum, sed Genealogiæ: hoc est, vt neque parentes, neque cognatos complectantur, sed liberos & posteros duntaxat. Nam eo posito, qui primus de feudo inuestitus est, tum sub illo progenies eius subijcitur, neque alij gradus describuntur, quàm qui ad descensum pertinent. Quam eandem rationem auctores Speculi Saxonici secuti sunt, libro primo, articulo tertio. vbi ridiculè figuram humani corporis describunt, cuius in capite virum & vxorem, Titium puta, & Mæuium, affingunt: tum in ceruice filios & filias: tertiò in humeris, nepotes & neptes: quartò in lacertis, pronepotes: quinto in manibus ad nepotes: sextò in extremis digitis, abnepotes. Quæ ratio ad Genealogiam perti-*

net, non ad cognationem. Sed quoniam video esse complu-res, qui libellis ac descriptione nostra veteri non contenti, nouas cognitionis figuras commenti sunt: commodius esse arbitror, & ad Feudistarum errorem refellendum aptius, breuiter antiquam disputationem nostrā renouare. Nam ad graduum cognationis intelligentiam, quatuor regulæ tenendæ sunt: quarum hæc prima est.

Figuræ graduum cognationis tres sunt partes: Superior, quæ ascensu constat: Inferior, quæ descensu: & Obliqua quæ partim ascensu, partim descensu constat. Prima parentes complectitur, altera liberos, tertia propinquos: qui propriè & restrictè Cognati & Agnati dicuntur. l. 1. l. penultima & vltima. D. de gradibus. Quod cùm ita sit, perspicuum est, tabulas omnes, in quibus non ordo aliquis graduum superior directus: & alter à latere pronus & fastigiatus, & ab ipso propendens, descriptus est, à Iurisconsultorum instituto planè alienas esse. Cuiusmodi est illa, quæ nuper diuulgata, & in quarto Sent. Pauli Iurisconsulti libro reperta esse dicitur: in qua parentum ordo in linea inferiori descriptus est eodem modo, quo liberorum gradus. Nam si parentes, æquè vt liberi, inferius & deorsum collocandi sunt, quid est quod Paulus in d. l. vltima his scribit verbis: Sursum versum sunt pater, mater. Deorsum versum, filius & filia. Item, Si persona de qua quæritur, ex superioribus aut inferioribus gradibus est, recta linea sursum versum vel deorsum tendendo, facilè inueniemus gradus. Item in d. l. penultima. Stemmata cognationum directo limite in duas lineas separantur: quarum altera superior, altera inferior. ex superiore autem transuersæ lineæ pendent. Eiusdem modi eorum opinio videtur, qui Arborem palmam effin-

gunt, cuius in ramis sursum ferentibus fratres & patrui describuntur, vt qui fratris pronepos est, sit parallelus proauo. qui abnepos, abauo: & qui trinepos, tritauo. Nam si transuersi limites, sursum versus depingendi sunt, quid est quod Paulus scribit, ex superiore linea transuersas lineas pendere? An idem sunt Propendere, & Sursum niti? Quare, bona doctorum virorum venia dictum sit, non arbitror Propinquos ita describendos, vt parentibus sint paralleli, cùm Paulus nominatim propendentes, hoc est, pronas & fastigiatas lineas requirat. Sequitur secunda Regula: Omnis quæstio de gradibus cognationis, duabus personis constat: quarum vnam imaguncula in medio posita sustinet. Nam imago eum repræsentat, cuius de cognatione quæritur: quem verbi caussa, Titium, aut Protheum, aut Hypotheticum appellare possumus: eámque à veteribus Iurisconsultis vsurpatum, primùm ex his Pauli verbis apparet, in lege vltima. Quoties quæritur quoto gradu quæque persona sit, ab eo incipiendum est, cuius de cognatione quæritur. Et alijs sex locis, in quibus verba illa inculcantur: Is de cuius cognatione quæritur. Deinde cùm Iurisconsulti toties dicant, vnam lineam esse suprà, alteram infrà, tertiam à latere, an non imaginem aliquam constitui oportet, ad quam voces illæ, Suprà, Infrà, Dextrà, Sinistrà, referantur? Præterea Cognatorum nomina per se non constant: sed ex eorum numero sunt, quæ Græci, τὰ πρός τι: Latini, Relata nominant, & cum altero conferuntur. Omnes autem in hac tabula descriptæ personæ suum à Protheo nomen obtinent: eiúsque solius ratione & respectu sic appellantur. Nam pater, Prothei pater dicitur: & Tritauus, Prothei

tritauus,& nepos,& trinepos: & frater & propatruus,& consobrinus,ipsius solius respectu & contemplatione sic appellantur. vicißimque ipse singulis respondet, & suum ad singulorum respectum & rationem nomen immutat: vt commodißimè mihi veteres quidam interpretes fecisse videantur, qui hoc illum nomine appellarunt. Quare ne in aliorum quorundam errores turbulentißimos incidamus, cautio adhibenda est, vt omnis de gradibus quæstio hac formula concipiatur: Pater quoto gradu distat à Protheo? Filius,quoto gradu distat à Protheo? Frater, quoto gradu distat à Protheo? Sobrinus quoto gradu distat à Protheo? Nam si quæstionem simpliciter ita concipiamus: Pater quoto gradu distat à filio? Tritauus à Trinepote? Patruus à fratris filio? Consobrinus à Consobrino? rectè quidem concipiemus: sed tamen non satis cautè & prouidè. Nam explicata vniuersæ Cognationis tabula, facilè in eorum labyrinthos incurremus, qui Trinepotis nomen, quod in infimo loco scriptum est, ad illud Tritaui, quod supremum locum obtinet, retulerunt: aut Sobrinum, ad Pronepotem: Consobrinum, ad Patruum maximum, & confusionem graduum turbulentißimam in hanc disciplinam inuexerunt. Non enim qui Tritauus dicitur, vllius alterius respectu sic dicitur, quàm Prothei: neque qui Trinepos, nequi qui Patruus, neque qui Sobrinus, aut qui Consobrinus. Denique vt in paruulis solarijs lapillus magnes, quamcunque in partem solarium conuertatur, semper ad Septentrionem spectat, ita cognati omnes vnum Protheum spectant, & quicquid vnusquisque illorum est, Protheo est, id quod est. Sequitur tertia regula: Vnaquæque generatio gradum vnum efficit. Gradus enim nihil aliud est, quàm generatio.

Itaque

Itaq;, vt Iustinianus scribit, semper generata persona gradum adijcit. §.6. de gradib. Quare in directa superiore, ita rationem inibimus: Protheus à patre genitus est. vna generatio est, ac proinde vnus gradus. Pater rursus ab auo: duæ generationes, ac proinde duo gradus. In inferiore autem hoc modo: Protheus filium genuit. Vna generatio, ac proinde vnus gradus. Filius nepotem: duæ generationes, ac proinde duo gradus, atq; ita deinceps. Sequitur quarta regula: *Via quæ à Protheo ad propinquos ducit, obliqua est: & partim ascensu, partim descensu constat.* Nam (vt Paulus scribit) ad eos qui à latere sunt, non aliter prouenire possumus, nisi per eos fuerit transitum, ex quibus nascuntur. l. vlt. §. 9. illo tit. Itaq; si quæratur, quoto gradu frater distet à Protheo, ratio sic inibitur, vt primùm sursum versum, post deorsum versum linea ducatur: hoc modo, Protheus à patre genitus est; vna generatio est, ac proinde vnus gradus. Pater fratrem Prothei genuit: secunda generatio est, ac proinde secundus gradus. Similiter in patruo. Protheus à patre genitus est, pater ab auo, auus patruum genuit: tres generationes totidem efficiunt gradus. descende in patrui filium: qui frater patruelis est. quatuor reperies gradus: via & linea sanguinis fastigiata, quia duo gradus in ascendendo consumpti sunt, & duo rursus in descendendo. Quod cùm ita sit, perspicuum est, eas tabulas, in quibus frater fratrisq; liberi è regione aui, eiq; paralleli locantur, à Pauli instituto abhorrere: qui collaterales lineas iubet ex directo parentum ordine propendere: vt, meo iudicio, series illas laterales multò commodius pronas & fastigiatas, quàm transuersarias appellare possimus. nam Transuersa dicuntur propriè, quæ porrecta sunt: series autem istas pronas esse oportet. quæ de

 caussa

caussa Paulus PENDENTES addidit. Cæsar. lib. 4. Non sublica modo, directa ad perpendiculum, sed prona ac fastigiata, vt secundum naturam fluminis procumberent. Sed vt Medici causa morbi reperta, facilè morbum curant: sic huius erroris causa demonstrata, facilè vitium tollemus. Nam cùm Paulus ita scripsisset, Ex superiore autem & secundo gradu, transuersæ lineæ pendent: nonnulli existimarunt, Fratrem quasi ab Auo, qui secundo gradu est, propendentem effingi oportere. Quid igitur in patruo, in propatruo, & patruis maiore & maximo? an series illorum ab auo qui secundo est, inchoanda est? Intelligendum est igitur, & Paulum in l. penult. & Caium in l. 1. fratris seriem tantùm exempli loco posuisse, cùm significarent, eandem esse reliquorum propinquorum omnium rationem, pro numero generationum. Nam profectò ita est, vt prima specie solam fratris seriem in transuersis finxisse videantur: vt in d. l. 1. Superioris, inquit, ordinis sunt parentes: inferioris liberi: ex transuerso, siue à latere, fratres & sorores, liberiq; eorum. Quid ergò est? an quod mox ascribit, Ex transuerso nullus est primus gradus, & ideò incipit à secũdo: verum est in cæteris transuersis omnibus? At patrui series incipit à tertio: patrui magni, à quarto: maioris, à quinto. Ergò vt Caius in d. l. 1. exemplum tantummodo præbere voluit in persona fratris: ita Paulus in l. pen. cùm plenius ita scribere potuisset, Ex superiore autem transuersæ lineæ pendent, & quidem in fratris serie à secundo gradu incipit: in patrui, à tertiò: in propatrui, à quarto: & sic deinceps. vt verba illa (Et secundo gradu) nota parenthesis includantur: quasi dixisset, Et quidem secundo gradu.

Qui

Qui testes sunt necessarij ad nouam inuestituram probandam. Tit. 32.

Argumentum.

Inuestituræ testes idonei sunt, non tantùm pares curtis, sed etiam extranei. Fœminæ autem ab omnium actuum testimonijs arcentur.

TEXTVS.

Siue clericus, siue laicus sit dominus, ad probandam nouam inuestituram, semper pares curiæ sunt necessarij, et si sine eis facta sit inuestitura: etiam si dominus confiteatur factam, quia tamen sine hac solennitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breue testatum. Sed si alij contrà testantur, et si dominus confiteatur factam, decurrens postea ad solennitatem consuetudinis, non audiatur, sed tale habeatur ac si pares adfuissent: sed alij etiam, si probari possit per breue testatum, vt Obertus & Gerardus: nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses, nuper in quibusdam omnia contrà rescripserunt. in quo ferè omnes Mediolanenses consenserunt, & consentiunt: vt breue testatum, non à paribus, sed ab alijs confirmatum, sufficiat ad probandam nouam inuestituram. Nouam inuestituram dico, quando feudum primò quæritur. De veteri autem beneficio inuestitura, quæ fit à domini successore, vel vasallo successori, etiam extranei recipiuntur ad testimonium, præter fœminas, secundum vsum Mediolanēsem. Istæ enim nec in caussis feudi, nec aliorum recipiũtur ad testimonium: cæteri autem recipiuntur in om-

in omnibus, quæ ad caussas feudi pertinent, præterquam de noua inuestitura.

COMMENT.

Siue clericus.) Iteratur lib.1.tit.26.vbi memorabilis ratio de clericis traditur: quia furtim & occultè sua feuda concedunt.

Non valet.) Vitium inculcatæ dissonantiæ, cum lib. 1.tit.26.lib.2.tit.2.§.1.& cum tit.proximo.

Primò quæritur.) Non successione ad vasallum peruenit, quod Feudistæ Paternum appellant. lib.2. tit.50.

Domini successore.) Mutata vel patroni vel vasalli persona, inuestitura feudi renouanda est.lib.2.titul.3.§.1. & aliis locis innumeris.

Nec aliorum.) Iure Romano fœminis testimonii dictio fuit in actibus fortuitis & repentinis: veluti in criminibus: at in legis actionibus, & legitimis, ac ciuilibus actibus, non fuit; veluti in testamentis, mancipationibus, diuortiis, in iure cessionibus, reliquisq; generis eiusdē, quemadmodum in lib. Obseruat. 3. docuimus: quem vnà cum aliis nonnullis singulari Dei benignitate, iterum ex latronum manibus eripuimus.

De consuetudine recti feudi, Titul. 33.

Argumentum. §. 2.

Feudum inuestitura, successione, missione in possessionem, & patientia domini seruitium recipientis acquiritur: inuestituræ autem, si aut pares nulli sint, aut tum abfuerint, testes extranei sunt.

TEXTVS.

Sciendum est itaq;, feudum acquiri inuestitura, successione, vel eo quod habeatur pro inuestitura. vt ecce,

ecce, si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit, Vade in possessionem illius feudi, & teneas illum pro feudo. Licet enim non intercessisset inuestitura, tamen tale est, ac si intercessisset: quia ille eius voluntate possessionem feudi nactus est, feudi nomine. Inde etiã dicitur, quòd si alius probauerit, se aliquid nomine beneficij aliquo tempore tenuisse, domino præsente & non contradicente, & seruitium eius quasi à vasallo recipiente: licet non probet inuestituram, veruntamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur. Quod autem dictum est, vt per pares probetur inuestitura: intelligendum est de eo domino, qui alios habet vasallos. cæterùm sufficiunt extranei. Nec dicatur, ideò inuestituram vbi sine paribus facta est, valere, quoniam tunc temporis aberant pares. quia etiam si absint, tamen expectandi sunt.

COMMENT.

Successione.) Nihil muto. Sed si quis liber scriptum haberet, SIVE CESSIONE, lubenter hanc scripturam cum illa commutarem. primùm, quia successio per se ac sine inuestitura ius feudi non transfert. deinde quia nullum aliud de successione verbum hoc toto capite interponitur. Inuestituram autem pro traditione & cessione vsurpari, sæpe iam dictum est.

Illius feudi.) Fortasse Fundi. cùm mox dicat Illum. Sed in hac quæstione opes Græciæ non sunt positæ.

Tale est.) Vitium repugnantiæ: vt missio in possessionem inuestituræ vim obtineat: cùm superius lib. 1. titul. 25. dixerit, eam ad vsumfructum tantùm constituendum valere. Sæpe autem in iure ciuili scientia sine contradictione

pro

pro expresso consensu numeratur. l. quidam, 12. D. de exict. l. si filius, 16. D. ad Macedon. l. 1. §. magister, D. de exercit. act. l. post mortem, 25. D. de adopt.

Nomine beneficij.) Imò, quasi beneficium sibi datum.

Aliquo tempore.) Superius triginta annos numerauit lib. 2. tit. 26. §. 6.

Recipiente.) Superius satis esse dixit, si vasallus se exhibuisset, dicto tit. 26.

Præstito iuramento.) Subaudiendum arbitror, FIDELITATIS: non autem inuestituræ. alioqui vitium esset: vt qui feudum quasi vasalli iure possidet, si dominus vindicet, iurare inuestituram cogatur. lib. 1. tit. 4. §. 1. & tit. 10. cùm tamen superius tit. 26. §. 6. statuerit, vt triginta annorum spatio feudum præscribatur. Repugnant enim, exprobata legitimi temporis possessione inuestituram præsumi: & eam iureiurando probandã esse. Iam enim modò dixit probatam possessionem fuisse ex l. in exceptionibus, 19. D. de probat. Præterea video alteram repugnantiam. Nam in lib. 1. tit. 4. §. 1. & tit. 10. & tit. 23. & tit. 26. à possessore vasallo exigitur iusiurandum sacramentalitium: at in lib. 1. tit. 26. §. vlt. exigitur simplex & solitarium. Et rursus lib. 2. tit. 2. §. 2. vt autiuret, aut referat.

Sufficiunt extranei.) Liberi, & duo trésve, libr. 2. tit. 58. §. 2.

Expectandi fuerint.) Vitium repugnantiæ. lib. 1. tit. 26. vbi apertè scribitur, vt si pares tempore inuestitionis absfuerint, etiam extranei sint recipiendi.

Argumentum. §. 2.

Vasallus in sacramentalium numero minimùm sex adhibere cognatos debet: & de facto liquidò iurare. Dominus

nus verò permixtos, adhibere poteſt: & de ſuo quidem facto liquido iurabit. de parentum verò, ſe non arbitrari.

TEXTVS.

Sacramentum non ſemper eſt dandum poſſidenti: ſed quandoq; poſſidenti, quandoq; petenti, quandoque neutri datur. Et cum alicui horum datur, ita demum datur, ſi aliquid pro eo ſit, quod iudicem moueat. Vbi nihil eſt, quod faciat pro aliquo eorum præter poſſeſſionem ſolam: tunc ſecundum quod iudici melius viſum fuerit, aut poſſidenti dabitur ſacramentum, aut actore nihil probante, qui conuenitur, etiam ſi nihil præſtiterit reus, tamen abſoluitur, vel obtineat. Et cùm datur, aut datur à iudice, aut à parte. ſi a parte, aut ſubeat cùm duodecim ſacramentalibus, ſecundum inferiorem diſtinctionem: aut referat pars cui delatum eſt. Si à iudice, iuret ille cui delatum eſt, cum duodecim vaſallis, cum ſex parentibus: cæteros ſi vult habeat extraneos. Dominus verò, ſi vult, cùm parentibus, aut cum vaſallis ſolis, aut cum parentibus vaſalli, vel cum extraneis, miſtis parentibus vel vaſallis. & iurabit vaſallus ſine mentione conſcientiæ. Dominus quoq; de ſuo facto ſimiliter. De facto verò patris, vel aui, aut alterius aſcendentis, iuramento conſcientia præponetur. Quidam tamen dicunt, non quidem conſcientiam eſſe præponendam.

COMMENT.

Non ſemper.) Ordinarium tamen id fuiſſe patet ex *lib.1.tit.4.§.1.& §.2.& lib.2.tit.58.§.4.* vbi dicitur, *poſſidenti ex ordine iuramentum deferri. Ei, inquit, defenſio detur propter poſſeſſionem. Item, Licet domini eſſet defen*

ſio

sio ex ordine, &c. Neq; alibi vlla, quod sciam, istius iuris sit mentio: sed perpetuò statim videmus, vt possidenti iusiurandum deferatur. quod ex tam multis exemplis intelligi licet, quæ protulimus in Disp. cap. de form. probat.

Iudicem moueat.) Argum. l. iij. C. de reb. credit. & l. admonendi, 31. D. de iuris.

Actore nihil probante.) Ex iure ciuili. l. iiij. C. de edend. l. x. C. de non num. pecun.

Ex parentibus.) Parētes his libris, pro cognatis vsurpari, diximus in Dictionario.

Sine mentione conscientiæ.) Hoc exposuimus lib. 2. tit. 58. §. 6.

Argumentum §. 3.

Neque vasallus, neq; dominus iusiurandum deferens, iurare de calumnia cogitur. Vasalli autem testimonium in dominum, si res criminalis est, non admittitur. sin modica ciuilis, auditur.

TEXTVS.

In quibus etiam caussis sacramentum calumniæ à domino non exigetur, quod nuper rex Fridericus in Romandiola constituit, vt vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat, quod etiam à parte domini intelligendum est: vt quod quisq; iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non debet, in ciuili caussa modica aut criminali. Quidam tamen dicunt, in criminali non licere, in ciuili licere: in quibus si contrà fecerit, feudo priuabitur.

COMMENT.

Fridericus in Romandiola.) De Romandiola, in Dictio-

Dictionario expositum est. Quam verò Friderici constitutionem significet, mihi planè incertum est. nam in omnib. ijs quæ in his libris extant, eius rei nulla omninò mentio fit. Extat quidē Friderici primi constitutio de pace, & de incendiarijs apud Abbatem Vrsperg. quam in libro tertio retulimus: sed ea neque in vlla Italiæ parte lata est, & disertè contrarium ius instituit. in §. si quis autem: nimirum, vt non liceat quenquam incendij crimine accusare, nisi ei qui de calumnia iurarit.

Calumniæ sacramentum.) Vitium feudisticum: vt quibusuis de caussis iusiurandum, & vasallo à domino, & vicissim domino à vasallo deferatur: neque tamen de calumnia iuretur, contra naturalem æquitatem. l. iusiurandum, 34. §. 3. & l. si non fuerit, 31. D. de iureiur.

Quidam dicunt.) Vitium ambiguitatis, in caussa tamen æquissima: An vasallo contra patronum testimonij dictio sit. nam neque clienti contra patronum testimonij dictio fuit: vt ex Dionysio Halicarna. & Plutarcho, in vita Romuli probauimus in Fragmentis XII. Tabul. Liberto in patronum, & huic contrà in illum dicere testimonium licet: denunciare inuito non licet. l. qui accusare, 8. & l. hi tamen, 11. D. de accusat. l. iiij. D. de testibus. Sic ei qui testimonium graue dixit, relicto testamento tanquam indigno aufertur. l. post legatum, 5. § his verò, 7. D. de his quæ vt indign.

Argumentum. §. 4.

Dominus qui posſidet, ſi in eum vaſallus agens non probet, abſoluitur. at ſi vaſalli longa eius poſſeſsio ſit, ipſi, ſi noua, domino iuramentum defertur: niſi præſumptione vaſallus adiuuetur.

TEXTVS.

Item si inter dominum & vasallum controuersia sit de beneficio, possidente domino, & vasallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præstito sacramento absoluatur. Vasallo verò possidente, & actore in probatione deficiente, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento caussa finiatur: vbi verò noua est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferetur, nisi aliud faciat pro possidente.

COMMENT.

Nullo præstito sacramento.) Vitium repugnantiæ. Nam & si lex hac & naturali & ciuili æquitati consentanea est, tamen feudistico iure ordinarium est, vt possessori sacramentum deferatur. lib. 1. tit. 4. §. 1. Et hoc notauimus in Disput. cap. de form. probat.

Si longa sit possessio.) Vitium repugnantiæ. Nam libr. 1. ti. 4. §. 1. indefinitè statuitur, vt iusiurandum sacramentalitium ei deferatur: neque distinguatur, vtrum longa an recens possessio sit. Rursus libr. 1. titul. 26. §. vltim. alia distinctio inducitur, vtrum sciente vel ignorante domino possessio per annum continuata sit. Mirus autem dominorum fauor, & prærogatiua notanda est: vnde manasse Gallicum prouerbium videtur: *Vn seigneur de beurre, mange vn vassal d'acier*: quod Latina consuetudine potest sic exprimi: *Senior fictilis vasallum tamen æneum conficit.*

De lege Lotharij. Tit. 34.

Argumentum. §. 1.

Controuersia eorum qui se à Rege inuestitos contendunt, Mediolanensi iure per ipsum Regem disceptatur: cætera verò per pares curiæ.

TEXTVS.

TEXTVS.

Lex Conradi (Lotharij) de beneficio, quæ dicit: Si inter Capitaneos controuersia sit, coram Rege finiatur: si inter valuasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi obseruatur: quia si inter duos, quicunque fuerint, de beneficio Regali controuersia fuerit, quorum vterq; à Rege se dicit inuestitum fuisse, tunc caussa coram eo decidatur, cæteræ verò caussæ apud pares curiæ.

COMMENT.

Lex Conradi.) *Falsum omninò. Nam lex Conradi, quam retulimus in libr. 3. titu. 4. nihil de litibus, neq; inter Capitaneos, neq; inter Vasallos statuit. hoc tamen de Capitaneis esse iuris patet, ex li. 1. tit. 18. §. 1. Deniq; idem vitium, hoc loco subesse arbitror, quod alijs locis notauimus: vt LOTHARII pro CONRADI reponendum sit, & hæc sit pars legis Lotharianæ, de qua lib. 1. tit. 21. & tit. 22. §. 2. quæ supplenda est ex d. tit. 18.*

Mediolani.) *Vbi summa est inter omnes ordines, iuris ac libertatis æqualitas. Otto Frisi. li. Frid. 1. cap. 13.*

Quicunque fuerint.) *Siue Capitanei, siue Valuasores, siue Plebeij: hos enim tres Longobardi Mediolanenses ordines fecerant.*

Beneficio Regali.) *Beneficium Regale est, quod ab ipso Rege tributum est. Mediolani ergò, feudales controuersiæ, si feuda Regalia sint, à Rege: sin minus, à paribus curiæ disceptantur.*

Argumentum. §. 2.

Lis duorum parium per iudicem ordinarium, arbitrúmue dirimitur. quod si inuestitorem eundem proferat, secundum possessorem, cui dominus suffragabitur, lis danda est.

TEXTVS.

Si autem inter pares duos de aliquo beneficio controuersia sit, quorum vterque suum feudum proprium esse dicat, siue afferant eundem inuestitorem, siue diuersos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cùm vnum producunt inuestitorem, si possidēti dominus guarentizare voluerit, sine fraude ipse obtinebit: nisi aduersarius contrà aliquid induxerit.

COMMENT.

Iudice vel arbitro.) Et hoc præter Conradi legem, quæ de solis Seniorum & Vassallorum controuersijs scripta est. de conuasallorum litibus, nihil sanxit. Totúmque hoc ius incertum ac varium est, vti patet ex libro primo, titulo decimo octauo. §. primo: & libro 2. titul. 55. §. 8.

Vnum inuestitorem.) Non defunctum & successorem.

Guarentizare voluerit.) Quod verbum in Dictionario exposuimus.

Argumentum. §. 3.

Conradi lege dominus sine vasalli consensu feudum alienare non potest. At iure Mediolanensi dominus feudum pari, maioríue domino rectè, sine curiæ auctoritate alienat. inferiori ne curia quidem auctore poterit.

TEXTVS.

Ex eadem lege descendit, quòd dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. quod Mediolani non obtinet: ibi enim sine curia etiam beneficiū totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiam maiori retenta parte alia feudi. verbi gratia: Est vasallus qui

ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet: si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat, iste non debet emptori seruire: sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere. Cum curia verò, cuicunque beneficium etiam rustico & sine vasalli voluntate potest: dum tamen non totum alienetur. Obertus. Quidam autem dicunt, & Gerardus, non valere, si fiat inferiori.

COMMENT.

Feudum alienare) Inculcatum lib. 1. titu. 22. §. 2. & tit. 27. §. 2. & lib. 2. tit. 26. §. 4.

Mediolani.) Barbarum institutum videtur, vt patronus nouum clienti patronum dare arbitratu suo posset. hoc enim colonorum proprium est, qui terra in alterum alienata simul alienari intelliguntur. l. ij. & l. iij. C. de agric. & censit. Sed hoc institutum Mediolanensium isonomiæ consentaneum est. de qua superius nescio quo loco exposuimus.

Aequali domino, aut maiori.) Ne vasallus minorem quàm antea militiæ præpositum habeat.

In vno loco vendat.) Subaudi, dominus.

Iste.) Vasallus.

Per priorem.) A priori domino. Vasallus cuius feudi partem patronus alienauit, veterem tamen solum suum patronum agnoscere cognoscitur.

Cum curia verò.) Dominus sine vasalli consensu alienare feudum per se non potest: cum curia, id est, cum vniuerso territorio ac ditione, potest: si modò disertè id conuenerit. li. 2. tit. 26. §. in generali, & tit. 51. Curia enim in his locis domini territorium significat. Sed quæri potest, an vt patronus feudum sine vasalli permissu alienare non

potest, ita nec oppignerare poßint? Ego respondendum putarem, Regulariter verum esse, vbi alienationi locus est, ibidem oppignerationi locum esse: vicißimq́; vbi locus illi non est, huic non esse: ac regulam reciprocari. Nam alienationis nomine oppigneratio continetur. l. vltim. C. de rebus alien. De priore text. est in l. sed & quod, 9. de pignoribus. l. vn. C. rem alien. gerent. De posteriore l. 1. in fine. D. quæ res pign. oblig. Neque obstat, quòd cùm emphyteuta ius suum oppignerare poßit, l. lex vectigali. 31. D. de pign. l. tutor, 16. §. vltim. D. de pign. act. tamen illud alienare domino inconsulto prohibetur. l. vltima. C. de iur. emphyteut. Nam hæc lex est Imperatoris Iustiniani, qui nouum ius in emphyteusim, & vectigalis contractum pro Imperio suo induxit. Cur enim antiquo iure emphyteuta non æquè ius suum vendere potuisset, vt fructuarius? de quo superius multis locis dictũ est. Sic enim qui superficiem in alieno solo habet, vt illud vendere, sic etiam oppignerare potest. l. etiam, 5. D. de pign. act. Item vt fructuarius suum vsumfructum. l. si is qui, 11. §. 2. D. de pign. Minus obstat l. solutum. 11. §. vltim. & l. sequen. D. de pignorat. act. vbi totorum bonorum procurator oppignerat, qui tamen non alienat. l. procurator, 63. D. de procur. nam disertè additum est, eum demùm oppignerare, cui administratio permissa est ab eo, qui sub pignoribus solebat pecunias mutuas accipere. Video tamen receptũ esse inter Doctores, auctore (vt Baldus testatur) Gulielmo de Zusa, patronũ qui feudum alienare non potest, tamen oppignerare posse. quod equidem concoquere non possum. Non enim si proprietarius oppignerare suam proprietatem potest: l. secunda. C. de vsufruct. idcircò Senior feudum obligare potest. Nam feudi & vsusfructus longißimè diuersa ratio est. Proprietas

nuda

nuda, propterea vtiliter oppigneratur, quia certũ est vsufructuarij morte, & alijs multis modis eam plenã ac solidã futuram. at feud. hæreditariũ est, & ad liberos posterosq́; perpetuo iure transfertur: vt pignus inutile futurũ sit. Sic ꝑprietarius vendere suã proprietatẽ potest. l. fendi, 38. de vsuf. leg. l. locũ, 17. §. vl. D. de vsuf. l. iusto, 44. §. nõ mouet, D. de vsur. Senior vendere feudum non potest: quippe perpetuario iure alteri acquisitum: vt suis locis dictum est.

Etiam rustico.) Hæc fuit Mediolanẽsium ἰσονομία.

Quidam tamen.) Quò miserior eorum conditio est, qui suam ætatem in istis barbaricis contentionibus, ac potius quisquileis cognoscendis consumunt.

Quidam dicunt.) Vitium & miseria studij feudistici duplex. Vt quod nusquam gentium in vsu est, discere cogamur. quid enim iam ad nos obsoleta Mediolanensium instituta, magis quàm aut Indorum, aut Hircanorum? deinde vt ea discere cogamur, quæ ne certa quidem & fixa sunt: sed in medio ab ipsis Legislatoribus relicta. Valet tamen hic locus ad quæstionem lib. 2. tit. 26. §. 20. & tit. 51. §. 1. An generali alienatione curtis feudum tacitè contineatur, quamuis vasallus non consenserit.

Argumentum. §. 4.

Vasallus consensu domini cedere alteri militi suum feudum, eadem qua accepit lege potest. Cedi autem recepto iure in infinitum potest.

TEXTVS.

Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudo seruire possit. vt si dans miles est, & ille qui accepit feudum, inueniatur miles: ad hoc, vt feudum (si contigerit) domino similiter

seruire, vt & prior, possit: & hoc, vt dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curijs vltra tertiam personam feudi concessio non extenditur, vt cùm feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille qui suum beneficium alij dat in feudum, non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi, suisq; hæredibus, (quod intelligi debet de solis masculis,) non debet alij dare, vt habeat ipse & sui hæredes masculi & fœminæ. Unde quibusdam placet, quòd qui taliter dedit, eo ipso beneficium amittit. Gerardus & alij dicunt, quòd qui dedit, & cui datum est beneficium perdit. Secundum alios, verò tunc domino aperitur, cùm masculi defecerint.

COMMENT.

In feudum dabit.) Vitium feudisticum: vt vasallus sine patroni consensu feudum de suo feudo constituere, & vasallum sibi acquirere possit. li. 2. ti. 9. contra summam & æquitatem. l. si pignore, 45. §. 1. D. de furt. vbi Caius scribit, furtum fieri, si quis vsum alienæ rei, in suum lucrum conuertat. Nec mouere, (inquit) quem debet, quasi nihil lucri sui gratia faciat. Species enim furti est, ex alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere. Ex hoc autem intelligitur, finem feudorum non esse beneficentiam in tenuiores, quæ plerunque personalis est: sed Imperatoris subsidium: hoc est, vt Imperatori suæ copiæ, & comitatus constent, siue Titius adsit, siue Mæuius. quanquam in Disputatione demonstrauimus, hoc quoq; ius sublatum videri constitutione Friderici. li. 2. ti. 55. §. 2. vbi omnes omninò feudi alienationes interdicit.

Non debet alia lege.) Quod argumentum habet in l. titius,

titius, 9. D. de seru. export. l. statuliberum, 9. §. 1. D. de statulib. l. diuus, 7. D. de iur. patron.

Argumentum §. 5.

Qui sciens, dolo malo beneficij auctorem abnegat, feudo multatur.

TEXTVS.

Si fuerit inter dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino dicente, Hoc quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit prorsus: siquidem probatum fuerit, ipsum ab eo auferatur. Sed cùm dubitanter responsum fuerit, Nescio: minimè secundum quosdam: sed secundum alios tunc demum priuabitur, si fraudulenter, id est, sciens hoc negauerit.

COMMENT.

Secundum alios.) Vitium vel ambiguitatis, vel repugnantiæ cum libr. 2. tit. 26. §. vasallus, 21. vbi statuitur, vt dubitanti dubitanter respondere liceat. Quod tamen mirum videri potest, cùm (vt dici solet) ambiguè respondere, & nihil respondere, paria videantur. l. de ætate, 11. §. nihil interest, D. de interrogat. præsertim autem in eo vasallo qui iureiurando fidem astrinxit. de quo non putarem equidem hunc locum intelligendum: sed potius de vasalli defuncti successore: in quo iusta ignorantiæ & dubitationis caussa est. l. qui in alterius, 42. D. de reg. iur. Quod autem Vlpianus ita scribit in l. si quis, 41. D. ad leg. Aquil. Marcellus dubitans negat Aquiliam competere: sic intelligendum est, quasi dixisset, Interrogando negat: hoc modo: Deleto testamento quæritur an damni iniuriæ actio sit. Et quemadmodum æstimatio iniretur?

De Clerico, qui inuestituram facit. Titul. 35.

Argumentum §. *1.*

Clericus de ſuis bonis inueſtiens, hæredem ſuum obligat. de bonis Eccleſiæ, quæ quidem ipſe teneat, ſucceſſorem. at ſi alter ea teneat, ex inueſtitura purè facta, non obligat. ex in diem, aut conditione, ita demum, ſi ante ipſius mortem feudum ad ipſum redierit.

T E X T V S.

Clerico inueſtituram faciente de ſuis bonis, eius ſucceſſor omnifariam cogitur eam adimplere. cumq; de bonis Eccleſiæ eam fecerit, ſi poſſeſſio rei pro beneficio inueſtituræ penes eum fuerit, ipſe & eius ſucceſſor ipſam adimpleant. quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo fecerit inueſtituram: ſiquidem purè, non valeat: ſed ſi ſub tempore, vel conditione, quo feudum ſibi aperiatur, valebit inueſtitura, etiam ſine voluntate vaſalli facta.

C O M M E N T.

Cogitur adimplere.) Quoniam Clerici in *ſuis bonis pro laicis numerantur, l. tertia, C. de epiſc. & cleric. Sed in rebus Eccleſiaſticis, factum Clerici ſucceſſori non nocet. tit. 40. §. item ſi. Reliqua explicata ſunt lib. 1. tit. 4.*

Argumentum. §. *2.*

Clericus feudo Eccleſiæ, quod ipſe non tenet, aliquem inueſtiens, niſi feudum eo ſuperſtite aperiatur, nihil agit. Quòd autem in dominico repertum eſt, dare in feudum Epiſcopi omnes, ſolo Mediolanenſi excepto, poſſunt.

T E X T V S.

Si tamen ante deceſſerit inueſtitor, quàm feudum ad eum reuertatur, ſucceſſor nõ cogitur ipſum habere ratum: aut cùm ſe viuente feudum apertum fuerit,

poſſeſ-

possessionem tradat, & inuestituram adimpleat. & ideò sciendum est, Archiepiscopum Mediolanensem non posse dare in feudum, quod tempore introitus sui in dominico inuenerit. sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum recte dabit. Profectò aly Episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & feuda his aperta olim dederant, & hodie dant.

COMMENT.

Si tamen.) Vitium inculcationis.lib.1.ti.4.vbi copiose huic loco satisfactum est.

Archiepiscopum Mediolanensem.) Ius hoc fuit municipale, ac proprium Mediolanensium, qui ante Friderici Ahenobarbi victoriam Imperatoris institutis non parebant, sed suis legibus vtebantur: vt iscribit Otto Frising.lib. Frid.1.cap.33. De cæteris autem dictum est lib.1. tit.6.

Clerici & Episcopi.) Alij sunt Episcopi, alij Clerici. Illi sacerdotes sunt.l.nec honore,7.l.parabolanos,18.C.de episco. & cleric. cæteri munera ecclesiastica inferiora sustinent: vt lectores, diaconi, presbyteri. l.presbyteri, 8.l.si quis presbyter, 20.& paß. C. eod. Interdum tamen clericorum nomine generaliter omnes ecclesiasticis feudis fruentes intelliguntur. vt infrà tit.40.§.si clericus.

Et hodie dant.) Vitium repugnantiæ cum lib.1.tit.3. & lib.6. Mediolanensis autem episcopatus prærogatiuam magnam fuisse, magnamq; inter Romanam & illam sedem ea de re contentionem exarsisse, docent Platina in Stephano 9.& Sabellicus Aenead.9.lib.quinto. Contentionis autem hæc occasio fuerat, quod cùm Ambrosius Mediolanensis Antistes Imperatorem Theodosium, quo nemo

nemo in orbe Christiano maior erat, excommunicasset, consentaneum videbatur, prærogatiuam ei deberi: vel certe Romanæ sedi subijciendam non esse.

An mutus vel *aliàs imperfectus feudum retineat.* *Titul.* 36.

Argumentum.

Mutus, surdus, cæcus, claudus, clericus, itemque filiæ paterno feudo non succedunt.

TEXTVS.

Mutus, & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit. Obertus & Gerardus & multi alij. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse, quia ipsum seruire non valet. Sic dicimus in clerico, & in fœmina, & in similibus.

COMMENT.

Mutus & surdus.) Vitium feudisticũ ex repugnantia perspicua. lib.1. tit.6. §.3.

Totum feudum.) Tres igitur hac de re Feudistarum sententiæ fuerunt: vna quæ totum feudum filijs eripiebat: altera quæ partem retinebat, partem alteri nouo qui militare posset, attribuebat: tertia eorum, qui totum retinebant. Media videtur æquissima, & pietati maximè consentanea: vt eius liberis, qui optimè de Rep. meritus est, gratia referatur, neque tamen militis locus vacuus relinquatur. lib.1. tit.6. §.3.

Ipsum seruire.) Seruire feudum, est militis munus sustinere,

Seruire non valet.) Vitium feudisticum: vt ijs qui feudum seruire non possunt, feudũ adimatur. nam etiam impu-

impuberibus & fœminis cedi feudum posse, constat ex lib. 2. tit. 26. §. 13.

An ille qui interfecit fratrem domini sui, feudum amittit. Tit. 27.

Argumentum §. 1.

Vasallus ob necatum à se fratrem sui domini non defertur datur: ob suum fratrem, ita demum, si totius hereditatis obtinendæ caussa id fecerit. Ob crimen autem in dominum commissum, domino feudum cedit: ob aliud, agnato proximo, si modò paternum id fuerit.

TEXTVS.

Si quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit. sed si fratrem suum interfecerit, ad hoc vt totam hæreditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit, verbi gratia, hominem tradendo, vt in curia amplius stare non possit: priuabitur beneficio. quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorem feudum pertinebit, si paternum fuerit, eodem prorsus obseruando, quantum ad ordinem gradus qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum respicit felonia: feudum tunc domino aperitur.

COMMENT.

Non ideo.) Vitium feudisticum. Falsum est enim feudum ob quoduis aliud crimen publicum amitti. Nam amittitur certè & aufertur, cùm criminis auctori, tum ipsius etiam liberis: sed agnatis proximis defertur, si paternum fuit. lib. 2. tit. 31.

Ad hoc vt totum.) Vitium feudisticum: quasi fratricidium ob hanc vnam caussam susceptum feudi committendi caussa idonea sit.

Conti-

Continetur in legibus.) Subaudiendum *Barbaricis, in quibus genealogiæ figura obseruatur: vt docuimus lib. 2. tit. 31. non, vt in iure ciuili, cognationis.*

Argumentum §. 2.

Feudale seruitium, nisi postulatu domini, non debetur.

TEXTVS.

Non cogitur vasallus omninò secundum vsum Mediolanensium, dominum adire, & seruitium ei offerre: sed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino, si potest, seruiat.

COMMENT.

Non cogitur.) Vitium repugnantiæ cum lib. 2. tit. 3. §. 3. vt notauimus lib. 1. tit. 21. §. 1. & lib. 2. tit. 26. §. etsi vasallus.

De vasallo qui contra constit. Lotharij regis beneficium alienauit. Titul. 38.

Argumentum.

Qui feudi partem contra leges alienauit, aut in partem dominorum deliquit, aut feudi partem sine domini permissu refutauit, pro ea tantùm parte decidit. refutatio verò non reuerentiam, sed seruitium extinguit.

TEXTVS.

Si vasallus contra constitutionem Lotharij Regis beneficium alienauerit: si totum, perdat totum: si partem, partem perdat, & ad dominum reuertatur. Et ideo si contra vnum dominorum, quorum communis vasallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando: eius solius parte priuabitur. & si voluerit vnius solius partem refutare, alijs sibi reseruatis hoc facere poterit:

poterit: quia vasallus etiam sine domini voluntate recte feudum refutare potest. post refutationem tamen ad seruiendum non tenetur: sed eum quidem tunc offendere non debet.

COMMENT.

Si vasallus.) Vitium inculcationis odiosissima. libr. 1. titul. 13. & lib. 2. titul. 8. & tit. 24. §. 5. Quod verò ait, eam solam partem committi, quæ alienata est, singulariter notandum est ad interpretationem Lotharianæ legis, quæ extat libr. 2. tit. 25.

Si partem, partem.) Criminari hoc quispiam non sine colore aliquo posset. nam cùm feudum passim pro beneficio numeretur, qui partem alienat, toto se indignum præbere videtur. Sic qui non totum testamentum, sed partem aperit, in edictum committit. l. 2. §. si quis tabulas, 13. D. de senat. Sillan. & qui tutelæ partem recusat, totum quod ei testamento datum est, amittit. l. etiamsi, 111. D. de legat. 1. & qui ex naufragio vel vnum clauum abstulerit, omnium rerum nomine tenetur. l. 4. §. vltim. D. de incend. rui. naufr. Et qui legatum vel hæreditatē pro parte repudiat, totum amittit. l. 1. D. de acq. hæred. & l. 4. D. de legat. 2. Veruntamen alienata legati parte, sola illa pars legatario perit. l. stichum, 6. & l. si ex toto, 8. D. de legat. prim. Et fideicommissarius rerum hæreditariarum partem surripiens, ijs solis quas subtraxit multatur. l. Paulus, 58. D. ad Trebel. Sic proportionis ratio habetur, in l. cum debitore, 17. & l. seq. D. rat. rem hab. l. rescriptum, 6. & l. hæres, 11. D. de his quæ vt indig. Videndum tamen ne locus hic ad eos tantùm vasallos pertineat qui rem duorum cōmunem in feudum acceperunt.

Communis vasallus.) Noui feudi duo patroni esse possunt:

poſſunt: hæreditarij non poſſunt. lib. 2. tit. 55. §. 4. Militare munus per ſe diuidi non poteſt: numero poteſt: vt de liberti operis dicitur in l. libertus, 15. D. de op. libert.

Cucurbitando.) Verbum feudiſticum: de quo in Dictionario expoſuimus.

Feudum refutare.) Vt quod de toto ius eſt, id ius ſit in parte. l. quæ de tota, D. de rei vindic. Vt ergo totum feudum inuito domino refutare licet, ita partem licebit.

De alienatione paterni feudi. Tit. 39.

Argumentum §. 1.

Paternum feudum neque alienari, neque in filiam confirmari, ſine domini & proximiorum agnatorum conſenſu poteſt. refutari tamen agnato proximo ſine illius conſenſu poteſt.

TEXTVS.

Alienatio feudi paterni non valet, etiam domini voluntate, niſi agnatis conſentientibus, ad quos beneficium quandoq; ſit reuerſurum: nec in filiam vaſallus feudum poterit confirmare agnatis non conſentientibus vel poſtea ratum non habentibus: & licet prohibeatur beneficij alienatio inter agnatos, tamen ſi paternum fuit, concederetur: & ſi libellum vnum alteri fecerit de feudo paterno, non eſt libellus, ſed quaſi refutatio.

COMMENT.

Feudi paterni.) Regula eſt, vt vaſallus feudum ſine domini permiſſu nullo modo alienare poßit, domini permiſſu poßit. lib. 2. tit. 52. §. 1. & tit. 55. §. 1. & §. 2. Feudum autem aliud eſt nouum, aliud paternum ſiue profectitium. Si nouum eſt, ſolius domini conſenſus in alienatione acquiritur: agnatorum ius nullum eſt. ſin autem profectitium

tium est, etiam agnatorum accedere consensum oportet. Quod prima specie absurdũ videtur. quid enim si duo fratres sunt. Primus & Secundus: quorum primus duos filios habeat, Tertium & Quartũ: quæ ratio est, vt Primus consensu patroni, etiã Secundo fratre suo inuito alienare possit: at Tertius inuito Quarto, fratre itidem suo, non possit? Sed ratio ita explicanda est: quia feudum vasallo eiusq; liberis attribuitur. Itaq; natis liberis patroni ius in eorum persona quæsitum minuitur. At quia feudum vasallo eiúsque fratribus, non attribuitur, ius nullum fratri quæsitum est: sed integrum patrono permansit.

Agnatis non consentiẽtibus.) Addendũ fuit, & patrono ex lib.1.tit.24.

Nec in filiam.) Idem lib.1.tit.8.§.2.

Argumentum. §. 2.

Lis inter dominum & vasallum per pares disceptatur. & si quod aliud feudum vasallus ab eodẽ possideat, ante principalis caussæ cognitionem inuestiendus est.

TEXTVS.

Si inter dominum & vasallum de beneficio fuerit controuersia: coram paribus finiatur. Vbi autem dicit vasallus, prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri, siquidem sine controuersia de alio sit, vasallus indubitanter primò inuestiendus est: & postea cognoscendum est quod sit suum rectum feudum, aut quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controuersia est: tunc tota caussa prius ventilanda est: & sic videndum vtrum postea inuestiendus sit.

COMMENT.

Si inter.) Vitium iterationis toties repetitæ, vt nauseam moueat. li.1.ti.10.& ti.22.§.3.& li.2.ti.16.& tit.19

Primò inuestiendus.) Hac de re *dictum est lib.2.tit. 20.vbi disputatum est, neutrubi nominatim statui, qui futuri sint idonei iudices, eius qui nullum aliud feudum tenet. tametsi hoc certo loco significetur, Parium hoc iudicium futurum: contra subtilitatem argumentationis ex relatis: Si vobis ego par non sum, ne vos quidem mihi pares estis. Praeterea cur is qui iam alterius feudi nomine paragium habet, recusabit, quominus antequam de controuerso feudo inuestiatur, pares illius iudices habeat?*

Argumentum. §. 3.

Controuersia de vasalli perfidia non duello & armis, sed iudicio dirimenda est.

TEXTVS.

Non est consuetudo Mediolani, vt de felonia, aut de infidelitate pugna fiat: licet contrarium sit, quod praecipit lex Longobardorum, vt de infidelitate pugna fiat.

COMMENT.

Longobardorum.) *Lex Longobardorum non modò duellum ob infidelitatis caussam permittit, sed etiam duellum armatum. libr. Lombard. 2. titu. 54. Quibuscunque per legem propter aliquam contentionem pugna fuerit iudicata, praeter de infidelitate, cum fustibus & scutis pugnent. Quibus verbis significat, alijs de caussis pugnari tantum fustibus: ob feloniam verò, gladijs.*

Argumentum. §. 4.

Ob non liberatum à necis periculo dominum, cùm id vasallus posset, spoliatur: à periurij periculo, non spoliatur.

TEXTVS.

Si à morte vasallus dominum liberare potuerit, & non

& non fecerit, beneficio carebit: sed licet potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium, non tamen feudo priuandus erit.

COMMENT.

Si à morte.) *Vitium inculcationis lib. 1. tit. 21. §. 1. & lib. 2. tit. 26. §. 8. & §. 18.*

De capitul. Conradi. Tit. 40.

Argumentum. §. 1.

Ob fidelitatem intra diem & annum non iuratam feudum amittitur.

TEXTVS.

Hæc sunt capitula quæ Rex Conradus fecit in Romandiola, de beneficijs. Constituit enim, vt si post mortem domini vasallus, vel post mortem vasalli hæredes eius per annum & diem steterint, quod dominum vel hæredem eius non adierint fidelitatem pollicendo, & inuestituram petendo, si tale sit beneficium vt fidelitas sit præstanda, ipsum perdat: sicut & antiquitus consuetudo fuit, sed non Mediolani.

COMMENT.

Rex Conradus) *Corrigendū arbitror* LOTHARIVS, *& in inscriptione*, LOTHARII. *Nam vtrunque hoc caput ex lege Lotharij est. lib. 1. ti. 22. & tit. 21. §. 2. Et quod ait* IN ROMANDIOLA, *conuenit cum lib. 1. titul. 19. vbi quod in tota Romandiola iuris esse voluerat, Romæ ad templi valuas proscribi iussit. Potest etiam hoc ad Fridericum referri: vt sit l. Imperialem, libr. 2. titu. 55. Sed quæ ratio esset antiqua lege prætermissa nouam potius commemorare?*

Post mortem.) *Odiosa inculcatio lib. 1. titu. 21. lib. 2. tit. 24. §. 1. lib. 2. tit. 52. §. 3. & tit. 55. §. 3.*

Vt fidelitas.) Vitium feudisticum: vt clientela sine fidei obligatione contrahatur: de qua dictum est lib. 2. titu. 3. §. nulla.

Argumentum. §. 2.

Dominus ab reuocatione feudi sine suo permissu alienati, nulla præscriptione impeditur: eiq; pro deserto comitatu hostenditiæ debentur.

TEXTVS.

Præterea, vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas nulla obstante præscriptione reuocare. Similiter in petendis hostendityis (hostenditiæ dicuntur adiutorium, quod faciunt dominis Romam cum Rege in hostem pergentibus) vasalli, qui cum eis non vadũt. verbi gratia: In Lombardia de modio, XII. denarios: in Teuthonica terra, tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum, solummodò eius anni: quo hostem faciunt.

COMMENT.

Nulla præscriptione.) Referri quidem hoc potest ad legem Friderici libr. 2. titu. 55. vbi nominatim de præscriptione loquitur. sed cùm Lotharij lex primum ac summum in hoc iure locũ obtineret, verisimile est, vel de præscriptione mentionem in ea quoq; factam fuisse, vel hoc ex Friderici lege quasi ex sententia & mente Lotharij adiectum fuisse.

In petendis hostendityis.) Deesse aliquid, nemo vt opinor, non facilè animaduertit. videturq; Lotharius eo verbo vsus fuisse, in ea parte legis, quæ tamen deest in lib. 1. tit. 21. & tit. 22.

De modio XII. denarios.)

In Teuthonica terra.) Vel ex hac Lombardiæ &

Ale-

Alemaniæ distinctione disputari potest, neutram Friderici constitutionem hîc proferri: cùm in l. Imperialem, §. firmiter, nominatim constituat, vt tam in Italia, quàm in Alemania dimidia tantû soluatur. In superiore verò, hoc est, in fi. l. hac edictali, summa incerta vtrobique, hoc est, pro feudi quantitate tantummodo præscribitur.

Argumentum. §. 3.

Feudum Clerico in Ecclesiæ fauorem datum, ob Clerici crimen, Regi sic committitur, vt tamen Clerici successori attribuatur.

TEXTVS.

Item si Clericus, veluti Episcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datum non solummodò personæ, sed Ecclesiæ: ipsum propter suam culpam perdat eo viuente, & Ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente, ad Regem pertineat: post mortem verò eius ad successorem eius reuertatur.

COMMENT.

A Rege datum.) Notandus locus: ex quo perspicuè intelligitur, Ecclesiastica beneficia Regis liberalitate cõferri solita. Rhegino lib. Chron. 2. sub anno 903. Balduinus Atrebatis castrum, videlicet Abbatiam Sancti Vedasti, nullo sibi concedente, inuaserat. quam Carolus Rex ei auferens, Folconi Episcopo eandem in beneficium largitus est.

Non solummodò.) Quædam igitur soli personæ, quædam ipsi Ecclesiæ dabantur. quod eodem modo scribit Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 12. Et huc pertinet l. annuam, 6. & l. annua, 20. §. attia, D. de ann. legat.

Vel honorem.) Obscurus locus. Planior fuisset vno verbo addito: Vel potius honorem. Sic enim interpretor,

vt Clerico non dignitas, siue honos Ecclesiasticus ademptus sit: sed fructus duntaxat. nam quo modo qui feudum amisisset, haberet? Feudi ergo fructus & prouentus ad Regem redibit, dignitatis nomine penes Clericum manente. & quia non personæ, sed Ecclesiæ beneficium datum fuerat, morte Clerici ad ipsius successorem redibit.

De controuersia inter masculum & fœminam de beneficio.
Tit. 41.

Argumentum.

Lis inter marem & fœminam de prędij qualitate, si fœminam probatio deficiat, maris sacramento dijudicatur. inter dominum & fœminam, ipsius fœminæ: inter dominū & emptorem, qui tamen non magna ex parte vasallus sit, ipsius emptoris.

TEXTVS.

Item sciendum est, quòd si inter masculum & fœminam controuersia fuerit, masculo dicente, Hoc est feudum, fœmina negante: nisi apertis probationibus fœmina ostenderit, non esse feudum, creditur masculo cum suo iuramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. Sed si inter dominum & fœminam, domino dicente feudum, fœmina negante, probationibus deficientibus, datur fœminæ sacramentum. Item si sit inter dominum & emptorem feudi: si emptor dicat non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt, vt si magna eorum pars quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum, alibi fœminæ.

COMMENT.

Item sciendum est.) Hac de re dictum est libr. 2. titu. 26. §. 2. & §. 3.

Inter

Inter dominum & emptorem.) Vitium triplex: ambiguitatis, repugnantiæ, & absurditatis. Ambiguitas ex iure incerto perspicitur. Repugnantia ex eo, quod alijs locis traditur, vt possessori quamuis ex parte tantùm possideat, sacramentum deferatur lib.1.ti.4.§.1.& tit.12. Absurditas autem ex eo, quod ei qui negat probatio iuratoria defertur contrà l.2.D.de probat. Quod tamen hoc loco de domino & emptore, idem alio loco, de vasallo & emptore traditur lib.2.tit.51.§.6.

De controuersia inter dominum & emptorem feudi. Tit. 42.

Argumentum.

Feudum à vasallo per errorem pro allodio venditũ, emptor arbitratu suo domino vel vasallo restituet.

TEXTVS.

Domino cum emptore feudi agente, si vasallus iurare poterit, quòd ignorans esse beneficium vendidisset, credens proprium: electioni emptoris committitur, vtrum domino velit ipsum cedere, an vasallo restituere. Obertus dicit omnia vasallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vasallus retinebit, non nocente, nec obstante venditione: eò quòd ignorans alienauit. Et quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est, cùm à scientibus alienatur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

COMMENT.

Obertus dicit.) Vitium duplex primum ambiguitatis: vt in caussa perspicua ius incertum tradatur: contrà libr.2.titul. 26.§. 21. deinde imperitiæ: vt vbi nihil interest vtri detur, tamen ambigatur, vtri dandum sit. Nam si ignorans extra culpam est, quid interest vtrum vasallo

breui manu, an domino feudum reddatur, qui mox vasallo illud restituet? arg. l. licet, 43. §. 1. D. de iur. dot.

Alienatione aperiri.) Hæc decima octaua feudi amittendi caussa est, cuius rei testimonia complura protulimus in Disp. cap. quib. de causs. feud. amitt.

De controuersia inter uasallum & alium de beneficio.
Tit. 43.

Argumentum.

Vasallus pro feudo & agere & conueniri & transigere, etiam absente domino potest. & siue condemnatus fuerit, siue transegerit, dominus etiam post apertum sibi feudum ratum id habere cogitur.

TEXTVS.

Si controuersia inter vasallum & alium de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius vel partem, vel aliud aliquod ius sibi vendicante: caussa per vasallum etiam domino absente, quasi propria ad finem perducatur. ipse enim solus vtiliter agendi & excipiendi habet potestatem. Et si pro eo, aut contra eum iudicatum fuerit, vel cum aduersario transegerit, dummodò fraudulenter actum non sit, etiam si post beneficium domino aperiatur, tale erit, ac si eo caussam agente iudicatum fuisset: & ideò ab eo ratum haberi oportet.

COMMENT.

Si controuersia.) Vitium inculcationis. lib. 2. titul. 9. & tit. 26. §. 24.

Proprietatem totius.) Satis apertè videtur statuere, vt vasallo litigare & transigere de proprietate liceat.

Ipse solus.) Vitium & ignorantiæ & repugnantiæ: vt vasallus solus & agere & conueniri possit. Quid ergò est, quòd toties inculcatur, patronum proprietatem

in feudo retinere, solum feudatario vsumfructum concessisse? lib.2.tit.8.

Ratum haberi.) Deliratio feudistica, & meo iudicio, intolerabilis: vt patronus, quo ignorante vasallus iudicio conuentus ac damnatus est, rem inter alios iudicatam ratam habere cogatur. Quid igitur? an & feudum & seruitium indicta caussa, & inauditus amittet? quid si qua vasalli negligentia fuerit? An non æquum est, feudatarium præstare, æquè vt fructuarium? l. sed siquid, 15. in fi. D. de vsufr.

Quid iuris si post alienationem feudi vasallus id recuperauerit. Tit. 44.

Argumentum.

Quod feudum vasallus sine domini permissu vendidit, quia semel domino commissum est, nullo iure recuperat: at quod domini permissu per libellum alienatum est, ita recuperat, vt pensionem libellariam iure feudi obtineat.

TEXTVS.

Præterea si vasallus ante constitutionem Lotharij Regis feudum alienauerit, quod in quibusdam curijs pro parte, in quibusdā pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat: pro feudo sibi retinebat: hoc est in caussam feudi recidebat: hodie autem si ipsum alienauerit, siquidem illicitè, licet postea recuperauerit, tamen penes eum non remanebit, vtpote domino ad quencunq; peruenerit apertum. Profectò si domini voluntate vendiderit, vel per libellum, vel aliter alienauerit: si idem postea recuperauerit, feudum penes eum remanebit, non iure beneficij: sed aut iure proprio, aut iure libelli, aut aliter secundum quod idem recuperauerit. dummodò scias, quòd si ad libellum

domini voluntate id dederit: si quidem pro libello ei datur, singulis forte annis, & hoc iure feudi censebitur. Illud verò ius quod per libellum transtulerit, & postea recuperauerit: pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum: etenim si feudum domino refutauerit, libellum retinebit.

COMMENT.

Lotharij.) *Quæ extat lib. 2. tit. 52. §. 1.*

Pro parte, pro toto.) *Nugatoria hæc omnia & obsoleta sunt, de quibus ad nauseam vsq; dictum à Feudistis est. in lib. 1. tit. 5. §. 2. & tit. 13. & lib. 2. tit. 9. & tit. 24. §. 5.*

Hodie autem.) *Post Lotharij constitutionem.*

Non remanebit.) *Quasi ex Lotharij lege ipso iure domino commissum sit: lib. 2. tit. 52. §. 1. vbi tamen simpliciter & nudè scribitur: Sed sciat se & beneficio & pretio cariturum.*

Iure feudi censeatur.) *Quod tamen transactionis nomine abstulerit, non censebitur. quamuis domini voluntate facta transactio sit. lib. 2. tit. 26. §. 24.*

An agnatus vel filius defuncti, possit retinere feudum, repudiata hæreditate. Tit. 45.

Argumentum.

Agnatus hæreditate repudiata, feudum sine alieni æris onere retinet. eius tamen anni fructus feudales inter eum & hæredé diuidentur. at filius separare à feudis allodia non potest. agnatorum tamen consensu infeudari à domino sine alieni æris onere poterit.

TEXTVS.

Si contigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus, ad quem vniuersa hæreditas pertinet, repudiata hæreditate feudum si paternum fuerit retinere pote-

poterit, nec de debito hæreditario aliquid feudi nomine soluere cogitur, sed in fructibus: si quos reliquit, vt de eis debitum soluatur, quo tempore decesserit (secundum quod suprà diximus) considerabitur. Ubi verò filium reliquit, ipse non potest hæreditatem sine beneficio repudiare: sed aut vtrunque retineat, aut vtrunq; repudiet: quo repudiato ad agnatos, si paternum sit, pertinebit: & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis tamen consentientibus poterit dominus eum si voluerit, quasi de nouo beneficio inuestire. quo facto licebit ei repudiata hæreditate feudum tenere: nullo onere ei hæreditario imminente.

COMMENT.

Debito hæreditario.) Nam cùm hæreditas mixta & confusa cum feudo non fuerit, qui hæreditatem adibit, solus onera hæreditaria sustinebit.

Secundum quod suprà.) Vitium feudisticum. ius enim de fructibus in medio relictum est. lib. 2. tit. 28. §. 4.

Retinere poterit.) Idem traditur infrà tit. 51. §. filius. dubitandi caussa erat, quia hæreditas ex parte adiri & repudiari non potest. l. 1. D. de acq. hæred. & qui dicens se hæreditatem retinere nolle, aliquid ex hæreditate amouet, abstinendi beneficium amittit. l. si seruum, 71. §. Prætor ait, D. de acq. hæred. Sed intelligendum est, feudum cum hæreditate non confundi. Itaq; etsi fratris aut agnati hæreditas sit, quoniam eius persona dicitur hæreditas, cuius in gradu versata est: l. non putauit, 8. §. à primo, D. cont. tab. neque fratris, neque agnati feudum dicitur: sed eius demum, qui generis auctor est, ac princeps. qua de caussa in singulis successionum gradibus ab eo solo reco-

recognoscitur: & beneficium non est, quod qui relinquit, relinquere debuit. l. vnum, 67. §. 1. D. de legat. 2.

Vbi verò filium.) Quæro rationem differentiæ. Et respondetur, quoniam agnatus succedit tantùm in feudo profectitio, siue genearchico: qua de caussa, non quasi ab agnato, sed quasi à parente feudum agnoscit. Filius autem succedit, & in genearchico, & in nouo: & genearchicum quod descendit ab auo, vel proauo, etiam capere videtur à patre suo, non ab auo, vel proauo: cùm in eius successione patruo, & propatruo suo præferatur: qui tamen erat proximior auo. Sed videamus, ne verißimum sit, quisquis in feudo succedit, eum vel vt filium, vel vt nepotem, vel vt pronepotem succedere: & tanquam patri, aut auo, aut proauo succedere. Neq; verò vnquam auditum est, in feudi successione nepotem, aut pronepotem, patruo, vel propatruo præferri. Feudum enim primùm ad omnes filios æquabiliter defertur. lib. 1. tit. 8. deinde placito diuisionis vni alicui attribuitur. Cùm igitur ad nepotem, aut pronepotem vnius stirpis, siue lineæ solidum, atque integrum delatum est: id non succeßionis iure, sed ex cohæredum diuisione obtingit. lib. 2. tit. 55. §. præterea ducatus. Qua de caussa præferri patruo, aut propatruo dici non potest. Quid verbis opus est? Quæcunq; ex quacunque stirpe, siue ea prima, siue secunda, tertia, aut quarta sit, (vt lib. 2. tit. 50.) in feudi beneficio succedit, is non nisi tanquam vnus ex liberis, nec nisi tanquam parenti succedit. tanquam agnatus, aut tanquam agnato, nemo succedere dicitur. lib. 1. tit. 14. §. 3. Neq; verò vel minus filius à patrono feudum recognoscit, quàm abnepos: vel magis abnepos, quàm filius. Idemq; vtriq; pariter beneficij ac feudi est auctor. argum. l. vltimæ. C. de hæred. inst. l. sciendum, 72. D. de

verb.

verb. signific. Deniq; ponatur exemplum in duobus filijs: quorum patri feudum datum est. Primò ex diuisione feudum obtigit. Is sine liberis est mortuus. Sanè feudum ad secundum reuertitur. vtrúmne tanquam ad agnatum, aut tanquam ad filium? Certè tanquam ad filium: vt lib. 1. tit. 1. §. 3. & alijs sexcentis locis. Quænam igitur caussa est, cur Primus paterna hæreditate repudiata retinere feudum non poterit: Secundus, qui æquè filius est, ac fortasse etiam primogenitus, poterit? Respondendum igitur, quia feudum in hæreditate confusum non est, sed perpetuò separatum mansit. In fratre allodium dicitur fraternum, feudum paternum: at in patre, vtrunq; paternum appellatur. Neq; enim video quid aliud dici poßit: &, vt poßit, tamen in verbo erit differentia tantummodo, non in re. Absurdum est autem, propter nominum differentiam ius dißimile in pari & eadem caussa constitui. l. vltim. C. de vsur. l. ij. C. commun. legat. l. si sub vna, 136. D. de verbor. oblig. cùm, vt antè dixi, nihilomagis in patre feudum cum ipsius hæreditate confundatur, quàm in fratre. Aequum est autem, filio paternam hæreditatem repudianti feudi succeßionem eripi: primùm ex verbis clientelæ: Vt feudum vasallo, vasalliq; hæredibus attribuatur: vt in lege Lotharij lib. 1. tit. 19. deinde quia cùm patris beneficio feudum habeat, saltem secundariò: iniquum esset, patrem à filio iniuria affici: quæ defunctis ex ipsorum hæreditatis repudiatione affertur, l. 6. D. de interrog. act. §. 1. Inst. qui & quib. cauß. manumit. Quòd si quæstionem hanc ad iuris ciuilis rationem reuocemus, meo iudicio, non minus filio relicta patris hæreditate feudum retinere licebit, quàm agnato. primùm, quia iure ciuili magnum adhiberi discrimen solet, inter ea quæ à patre, & ea quæ aliunde obueniunt.

unt. l. si arrogator, 22. D. de adopt. & l. Papinianus, 8. §. penult. D. de inoff. testam. & l. si maritus, 46. D. famil. ercisc. vbi mortuo patre, quædam filios sequuntur, etiam antequam fiant hæredes: vt matrimonium, vt liberi, vt tutela. Constat autem feudum ad filium non patris, sed patroni beneficio transferri. Itaq; quamuis se filius paterna hæreditate abstineat, tamen ius sepulchri retinet. l. 6. D. de religios. l. penult. D. de sepulchr. viol. & l. pro hærede, 20. §. vlt. D. de acq. hæred. adeò vt restituta ex fideicommisso hæreditate, tamen sepulchri ius penes filium maneat. l. quia perinde, 42. D. ad sen. Trebell. Sic ius patronatus manet penes patroni filium, quamuis ex fideicommisso hæreditatem restituerit. l. si patroni. 55. D. eod. & l. si operarum, 29. D. de op. libert. l. filij, 9. D. de iure patron. Sic filio post patris mortem legatum, quamuis hæres non extiterit, debetur. l. si post mortem, 68. D. de legat. 1. Similiter filia, cui pater dari post suam mortem stipulatus est, quamuis patris hæres non sit, tamen ex stipulatu actionem habebit. l. quodcunque, 45. §. si ita quis, D. de verb. oblig. Quinetiam videmus permitti filio hæreditate omissa, legatum amittere. l. qui filia b. 17. §. vltim. & l. si post mortem, 68. & l. filio, 87. cum legib. seq. D. de lega. 1. Quid igitur si filius à patre exhæredatus est? Ego idem hoc quoque casu statuendum arbitror: quoniam exhæredatio patris ea demum adimit liberis, quæ ex patris bonis & eius beneficio deferebantur: quemadmodum de exilio dicitur in l. 3. D. de interd. & releg. Itaq; exhæredatio ius bon. poss. in liberti bonis adimit, quæ per patrem & propter patrem obueniebant. l. si ex patronis, 10. §. 1. & l. seq. D. de bon. libert. l. cum patronus, 22. §. 1. D. de oper. libert. At quæ aliunde quàm per patrem obueniunt, exhæredatio non adi-

mit: velut, in l.dotem, 6.D. de coll.bon. vbi Celsus dotem ab auo nepti datam filio, etiam exhæredato attribuit. quæ tamen sententia pugnat apertissimè cum l.auus, 79.D.de iur. dot. Sic in l.filiusfa. 114. §. cùm pater. D. de legat. 1. cùm fundus alienari ab auo prohibitus esset, si filius cùm plures filios vno exhæredato, hæredes instituisset, eum fundum extraneo leget, tamen ab eo qui exhæredatus est, reuocatur. Sic in l.1. §.pen.D.de suis & legit. filij à patre exhæredati, ius tamen consanguinitatis inter se retinent: quippe quòd aliunde quàm à patre habeant. l.1. §.2. D.de assign.libert. & l.si patronus, 12. §.1. & §.2. D.de bon.liber. vbi scribit, notam exhæredationis quantum ad ius patronatus, non nocere: atq; idcircò assignationem etiam in exhæredato valere.

An apud iudicem vel curiam domini quæstio feudi debeat terminari. Titul. 46.

Argumentum.

Lis inter bonæfidei possessorem & agnatum hæreditatem vindicantem iudicio parium disceptanda est.

TEXTVS.

Ex eo quod suprà diximus, vt si inter duos de beneficio fuerit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur: talis hic fit quæstio: Quodam sine filio decedente, alius credens beneficium quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine: è contra apparent agnati, qui feudum sibi vendicant, quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda? Et responsum scio, quia ad dominum quodam modo causa spectare videtur, ad quem inuestitus habebit regressum de euictione, vt coram paribus finiatur

finiatur curtis. & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ iudicium generaliter, tamen etiam si inter duos caussa fuerit de beneficiò, eos curia vocante, non licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

COMMENT.

Ex eo quod.) *Vitium repugnantiæ. libr. 2. titul. 18. vbi contrariæ Aduocatorum partis cõtrarium cõsilium profertur.*

Coram iudice, vel arbitro.) *Sic lib. 2. tit. 34. At lib. 1. tit. 18. coram paribus, vel Iudice curtis. Et lib. 3. tit. 4. §. 2. coram paribus, vel misso Regio.*

Curiam, vel Iudicem.) *Dominus ergo, propter suam curiam, quæ paribus constabat, Iudicem curtis habebat. lib. 1. tit. 18.*

Regressum de euictione.) *Qua de re dictum est lib. 2. tit. 25. & lib. 2. titul. 8.*

Alterum non possit.) *Idem lib. 2. tit. 18. §. 3. Ratio sumenda est ex lib. 2. titul. 20. vbi is quem dominus parem esse negabat, parium iudicium subire recusabat.*

Qualiter dominus proprietate feudi priuetur.
Titul. 47.

Argumentum.

Quibus ex caussis vasalli vsusfructus domino, iisdem ex caussis domini proprietas vasallo committitur.

TEXTVS.

Ex facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsiui: Si dominus contra vasallum apertam feloniam fecerit, an sicut vasallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate priuetur? Et quidam dicunt, ex

omni

omni felonia qua vasallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alij non nisi ex magna felonia, alij ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione, qualis vasallus sit, vtrum per sacramentum, vel non.

COMMENT.

Ex facto.) Vitium inculcationis.lib.2.titul.26.§.domino.

A pluribus quæsiui.) Notandus locus: ex quo intelligi potest, nunquam ius vllum feudisticum certum fuisse. Nam si qua de re & caussa certum exploratumq; fuisset, profectò hac de re constitutum aliquid fuisset.

Prior sententia.) Vt propter quoduis crimen feudum amittatur: siue contrà vasallum id commissum sit, siue contrà quemuis alium. quod idem de vasallo traditur, in lib.2.tit.24.§.deniq;.

Ex omni felonia.) Quia dolus & fraus omnis abesse ab vtroq; debet.lib.2.tit.52.§.3.

Vtrum per sacramentum.) Vitium feudisticum duplex. Prius est: vt vasallorum duo genera sint, vnum iuratorum, alterum iniuratorum: Id est, qui neq; fidem, neq; hominium conceptis verbis iurarunt.lib.2.tit.3.in fi. Quid est igitur quod scribunt feudum à fide, vel fidelitate esse dictum? An precarium dicetur, quod sine precibus concessum erit? aut commodatum, quod incommodum afferet? aut mutuum, cùm alia species reddetur? Alterum vitium est: vt dominus ob perfidiam in eum vasallum commissam, cum quo fidelitatem non contraxit, feudum amittat. Nam si fides data non est, quænam committi vel à vasallo, vel à domino perfidia potest?

De feudo non habente propriam feudi naturam. Tit. 48.

Argumentum.

Qui ea lege feudum accipit, vt id cui volet, concedat, ita recte domino inconsulto alienat, vt tamen feudum suam naturam & qualitatem retineat.

TEXTVS.

Si quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipse & sui hæredes, & cui ipse dederit habeant, respondeo: Iste, qui sic accepit, poterit id vendere vel donare, vel aliter si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare. & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercunque ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ad libellum, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi censebitur: vt ex his caussis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est, & propriam feudi naturam habet.

COMMENT.

Si quis ea lege.) Vitium inculcationis. lib. 2. tit. 26. §. feudum.

Etiam sine voluntate.) Vitium feudisticum. Nam pactum in inuestitura perscriptum, domini voluntatem complectitur.

Ad libellum.) Quod in Dictionario expositum est.

Iure tamen.) Id est, vnam hanc feudi proprietatem retinebit, vt quibus de caußis in vasalli persona, iisdem in eius cui alienatum est, persona committatur. lib. 2. ti. 26. §. feudum.

Propriam naturam habet.) Quid hoc est? Propriam feudi naturam non habet: deinde tertio post versu:

Propri-

Propriam feudi naturam habet? Legendum igitur Non habet: nisi quis velit manifestæ insaniæ scriptorem argui. Sentētia enim perspicua est, feudum ex pacto alienatum naturales feudi conditiones, & proprietates amisit: velu ti vt alienari, aut oppignerari sine patroni permissu, aut agnatorum non possit. vt in remotiorem agnatum refutatum retrahi possit: vt inuestituræ renouatio necessaria sit: vt eius caussa hominium & patrocinium debeatur. vnam hanc proprietatem retinet, vt quibus de caussis in vasalli persona, iisdem in possessores committatur. quod idem de inuestitura inferiori vasallo facta traditur. lib. 2. tit. 55. §. 6. & de fundo vectigali in l. lex vectig. 31. D. de pignorib.

De eo qui finem fecit agnato, de feudo paterno. Tit. 49.

Argumentum.

Frater feudum fratri, cuique frater dederit, refutans, fratre re integra defuncto vna cum tertio fratre nihilominus succedit: at si vel omninò renunciarit, vel nouam illi inuestituram induxerit, non succedit.

TEXTVS.

Tres erant agnati vel plures: vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum: sed alter eorum finem & refutationem ei, suisq́; hæredibus, & cui ipse dederit, fecit. decessit iste sine filio masculo. Alter qui non refutauit, vendicat sibi totum. Alter verò qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidem Mediolanens. interrogati responderunt, non obstare illud pactum, nisi feudum omninò refutauerit: vel, nisi ad hoc refutauerit, vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim secuta inuestitura noua, quasi nouum sit feudum, non succedit.

COMMENT.

Tres erant.) Coniungatur lib. 2. tit. 26. §. vlt. vbi species eadem explicata est.

Suisq; hæredibus.) Id est, filijs & nepotibus ex filijs. Sic enim verbum Hæredum in his lib. exaudiendum est. li. 2. ti. 34. §. similiter Idq; mox apertè confirmat, alioqui si Hæredis nomine quemlibet successorem intelligeremus, contrà statuendum esset: quamuis additum Hæredis nomen non esset. l. si pactum, 9. D. de probat.

Cui ipse dederit.) Dummodò ex filiorum, aut agnatorum numero sit. vt si pater hæreditatem inter filios diuideret. l. vlt. C. famil. ercisc. aut si agnato illi, qui hoc in casu controuersiam excitauit, feudum illud dedisset, siue refutasset. In extraneum autē alienare feudū, agnatis præsertim extantibus, nullo iure licuit. lib. 2. tit. 39.

Omninò refutauerit.) Id est, in rem, & generaliter: nulla persona nominata. l. vij. §. pactorum, D de pact.

Quasi de nouo.) Nam si nouum feudum esset, ac non paternum, sæpè dictum est, fraterni feudi successionem non esse. Et hoc ipsum est quod Lotharius primus constituit. lib. 1. tit. 20.

De natura successionis feudi. Tit. 50.

Argumentum.

E linea inferiori, filij tantùm, & mares ex maribus prognati succedunt. filiæ ita demùm, si vel ita conuenerit, vel feudum sit muliebre. E superiori nulli succedunt. At prima stirpe deficiente, qui ex alijs proximi sunt, potissimum succedunt. supra primum inuestitum feudi successio, nō transcendit.

TEXTVS.

Successionis feudi talis est natura, quòd ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio, inferius

verò

verò filius patri succedit, & non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum. Tunc enim succedit filia matri & patri: secundum quosdam succedit nepos ex filio solus, & sic vsque in infinitum: ex latere omnes per masculos descendentes vsque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicunque ex superioribus id acquisiuit, dummodò scias, quòd si quis habens beneficium: quatuor superstitibus filijs decedat, & feudum ad vnum solūm ex diuisione deueniat, & iste superstitibus filijs duobus, vel tribus decedat, qui patrueles dicuntur, & ad vnum eorum beneficium feudi, ex diuisione perueniat: & similiter iste superstitibus filijs decedat, qui patrueles dicuntur, ad quorum vnum feudum similiter peruenit, sicut etiam ex alijs superioribus, vel primis fratribus supersunt masculi: si ille qui feudū habet decesserit, nullo filio relicto, an ad omnes, vel ad quos perueniat, quæritur? Respondeo, ad solos & ad omnes, qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur, ad proximiores pertinere. Isti verò proximiores esse dicuntur, respectu aliarum linearum. sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur.

COMMENT.

Ascendentes non succedunt.) *Feudi natura hæc est, vt inuestito, & ipsius generi, posterisq́; concedatur. supra eum transcendere feudi succesio non potest. Itaque feudo Titio concesso, neq́;, eo sine filijs mortuo, pater ipsius succedet, neque posteris ipsius extinctis, feudum ad ipsius agnatos pertinebit: ac ne ad fratrem quidem consanguineum. Nam si sanguinis lineam duceremus, Titij caput transcenderetur. Verißimè igitur dicere filius poterit,*

 pater-

paternos vasallos, suos esse vasallos: At pater filij vasallos, non rectè suos vasallos appellabit. l. licet, 58. D. de verb. signif. & l. filio, 48. D. de rit. nupt,

Et non filia.) Millies inculcatum. lib. 1. tit. 1. §. 3. & ti. 8. §. 3. & tit. 24. & lib. 2. tit. 11.

Vel nisi sit fœmineum.) Duplex exceptio, pacti & qualitatis. De pacto millies inculcatum est. vt li. 1. ti. 1. §. 3. & tit. 8. & ti. 14. §. 3. De conditione vel qualitate, cùm muliebre feudum est, dictum est lib. 2. tit. 11. Muliebre autem è re nata nunc appellat recens, quo mulier nunc primùm infeudata est. cùm alibi generaliter Muliebre feudum dicatur, etiam illud quod ex pacto ad mulierem deuolutum est. lib. 2. tit. 30. & lib. 1. tit. 8. §. 3.

Tunc enim.) Obscurè & vitiosè. Nam ex Latini sermonis consuetudine particula, hæc, ad posteriorem tantùm exceptionem pertinet. At ijs verbis sententia hæc concipitur, vt necessario vtranque complectatur.

Secundum quosdam.) Vitium ex iure ambiguo: An pactum, vt filia succedat; ipsius filiæ non prosit. de quo dictum est lib. 1. tit. 6. §. 2. Sanè ex maiore parte iuris feudistici, Pactio vt fœminæ & mares succedant, quandiu mares supersunt, fœminis non prodest. lib. 2. tit. 51. §. 4.

Nepos ex filia solus.) Quæ verba necessariò ad priorem exceptionem referenda sunt: cùm in vasallo cooptando pactum adhibetur, vt filia succedat. Tum enim ambigui caussa perspicua est, an filio non nato, sed filia tantùm, si ex ea nepos & neptis extent, vtrū simul succedant, an neptis excludatur. Pro nepte pugnat, quòd per filiæ personam sublata videtur in gradibus sequentibus differentia. Pro nepote verò, pactionis verba: vt deficiente masculo fœmina succedat. dictum autem in primo gradu,

vide-

videtur in secundo repetitum, l. licet, 74. D. de legat. 1. l. Caio Seio, 13. D. de alim. & cibar. Hæc cùm ita sint, tamen absurdum esset, versum hunc nō ad posteriorem quoque exceptionem pertinere. Quarè verba hæc postrema: Secundum quosdam succedit nepos ex filia solus: ex comparatione minoris sic exaudienda erunt, quasi etiam additum fuisset: Succedit solus inuestitæ mulieris filius, exclusa filia. Vt ius ambiguum sit, vtrum in feudo nouo fœminæ attributo extantibus ex ea & filio & filia, solus filius, an verò etiam filia succedat.

Vsque in infinitum.) Feudum eo iure tributum, vt ad posteros transmittatur, in perpetuum succedentibus durat. l. iiij. D. de iur. immunit.

Quicunque ex superioribus.) Nouum & paternum inter se opponuntur. Nouum & recens, & id quod ei quo de agitur, attributum est. lib. 1. tit. 14. §. 3.

Si quis.) Puta Sempronius.

Superstitibus filijs duobus.) Qui Sempronio nepotes sunt.

Qui patrueles dicuntur.) Stultitia Feudistica. Ecquos enim adhuc nominauit, quibus isti patrueles dici possint? Totum igitur illud tollendum atq; inducendum est.

Superstitibus filijs decedat.) Qui Sempronio nepotes sunt.

Qui patrueles dicuntur.) Et hoc quoq;, vt hominis imperiti additamentum, omninò tollendum est.

Superioribus vel primis fratribus.) Pinge ex vno fonte & capite Sempronio quattuor descendentes posterorum stirpes, siue series, aut lineas.

Qui feudum habet.) Ex prima linea.

Cōīa ad omnes.) Reliquas tres series, siue stirpes.

Ad solos & ad omnes.) Id est, ad eos tantùm, qui eiusdem primæ stirpis, & lineæ sunt: reliquis tribus lineis exclusis. Quare si postremus mortuus fratrem reliquit, omnes excludet: & qui suæ lineæ sunt, & qui aliorũ trium, si fratrem nõ habet, succedet ipsius patruus: qui tamen non est patruus nominandus: sed nepos Sempronij.

Ad proximiores.) Vt prima caussa sit eius liniæ, siue stirpis, in qua fuit is, qui sine filijs defunctus est.

Respectu aliarum.) Trium: quæ non admittuntur, nisi prima funditus extincta, & exinanita.

Omnes alij.) Tres lineæ reliquæ: & notandum est, quòd ait, Aequaliter. Feudum igitur, non modò inter filios, aut inter plurium filiorum liberos posterosq́; verumetiam prima stirpe extincta inter reliquos omnes æquabiliter defertur. lib. 1. tit. 8. §. 1. & lib. 2. tit. 11. §. 2.

De Capitaneo, qui curiam uendidit, an intelligatur beneficium uendidisse. Tit. 51.

Argumentum. §. 1.

Curtis alienatione feudum in ea constitutum tacitè non continetur.

TEXTVS.

Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vẽdidit, non habita mentione beneficij. Controuersia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore, se curiam cum beneficio emisse: domino verò contradicente, ad eum beneficiũ non pertinere. Respondetur, illud beneficium in venditione non contineri, nisi expressè de eo actum sit.

COMMENT.

Quidam Capitaneus.) Vitium inculcationis lib. 2. tit. 26. §. in generali, & rursus tit. 34.

Quorum

Quorũ interest.) Ergo etiam vasalli, vt diximus, ti. 19. In quo durior patroni quàm vasalli conditio videtur. Nam vasallo, etiam sine domini consensu, nouum ei substituere vasallum licet: id est, feudum suum alteri cedere. lib. 2. titul. 9. §. 1.

Argumentum. §. 2.

Filius ob crimen in dominum viuo patre commissum, succeßione indignus est.

T E X T V S.

Quæsitum esse apud me scio, si filius viuente patre, dominum offenderit, ita quòd feudum amitteret, si pater decessisset: vtrum feudum amittat, vel non? Secundum istos, sic: secundum Gerardum, non: & Obertum similiter.

C O M M E N T.

Apud me.) Vnum ex istius Rhapsodiæ ac farraginis auctorem. Itaq; quatuor hic designantur.

Feudum amittat.) Nisi à patre ad dominum deductus, eum placarit. lib. 2. tit. 55. §. 5.

Argumentum §. 3.

Neque cogitatio, neq; conatus vasalli, sine insidijs, punitur.

T E X T V S.

Si voluerit vasallus dominum offendere, sed non laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus. Similiter etiam si laborauerit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

C O M M E N T.

Si voluerit.) Vitium ambiguitatis: si tamen vitium

est, in tam varia & multiplici disputatione, nihil certi definiri posse. Nam ad quæstionem, An conatus delinquendi pro delicto habeatur, incredibile est, quàm absurda & perplexa doctores in scholas nostras inuexerint. Intelligendum est igitur, Ius Romanum ita comparatum fuisse, vt consilium delinquendi æquè vt delictum ipsum vindicaretur. Cicero in Miloniana: Nisi quia res perfecta non est, ideò punienda non fuit: quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus vindicentur. minus dolendum fuit, re non perfecta: sed tamen puniendum certè nihilominus. Paulus libro Sentent. 5. titul. 23. Qui hominem occiderit, aliquando absoluitur: & qui non occidit, vt homicida damnatur. consilium enim vniuscuiusque, non factum puniendum est. Itaque non modò lege XII. Tab. verumetiam Cornelia, qui cum telo fuerit hominis necandi caussa, pro homicida punitur. l. is qui cum, 7. C. de sicar. Nam in maleficijs voluntas spectatur, non exitus. l. diuus, 14. D. de sicar. Non factum quæritur, inquit Vlpianus, sed caussa faciendi. l. verum est, 39. D. de iniur. Itaque qui hominem vulnerarit, vt occidat, pro homicida damnatur. l. 1. D. eod. Item in maiestatis crimine, pari pœna voluntas sceleris, vt effectus, punitur. l. quisquis, 5. C. ad leg. Iul. maiest. Item qui seruo suasit, vt furtum domino faceret, quamuis id domino seruus indicarit, & furti, & serui corrupti tenetur. l. si quis seruo, 20. C. de furt. Sic sollicitatores alienarum nuptiarum, & matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, tamen propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur. l. 1. D. de extraordin. crimin. Sic monialem de matrimonio sollicitans capite plectitur, l. si quis, 5. C. de episcop. & cleric. Sic qui venenum emit, vt patri daret, quamuis id dare non potuerit,

tuerit, damnatur, l. prima. D. de parricid. & qui dignitate praeditus, prohibitas nuptias tentarit, pro conamine punitur. l. prima, C. si quacunque praed. dignit. & qui transfugere ad hostes volens intercipitur, pro transfuga damnatur. l. 3. §. 1. is qui, D. de re milit. Neque obstat. l. fugitiuus. 225. D. de verb. signif. Nam illa lex ad seruorum vitia & noxas referenda est. Non obstat l. 1. D. quod quisque iur. & l. cogitationis, 18. D. de poen. vbi Vlpia. lib. 3. ad Edictum caput illud interpretans, scribit cogitationis poenam nemini imponi: quia nihil obfuit conatus, cùm iniuria nullum habuerit effectum. Nam illud neque crimen, neque delictum est: quin potius pro iure numeratur. l. penultima. D. de iustit. & iur. & si quid iniuriae est, non in consilio decernendi, vel postulandi, sed in ipso decernendi vel postulandi facto positum est. Iam verò vt intelligatur falsas esse permulgatas distinctiones de poenitentia, conatus furandi aut rapiendi ad exitum perductus, quamuis poenitētia interuenerit, & res reddita sit, punitur l. qui ea mente, 65. D. de furt. l. quid sit, 17. D. de aedil. edict. l. pen. D. vi bon. rapt. Contra conatus patroni libertum in seruitutem petentis, tum deinde mutato consilio desinentis, non punitur. l. in seruitutem, 16. §. 1. D. de bon. liber. Item qui falsam monetam mutato consilio non perfecit, non punitur. l. qui falsam, 19. D. de fals. Et qui institutam in libertum accusationem deseruit. l. qui cùm maior, 14. §. 1. D. de bon. libert. & qui ab instituta inofficiosi querela destitit, l. Papinianus, 8. §. meminisse, D. de inoff. test.

Argumentum. §. 4.

Vtrum ex pacto, vt filiae succedant, vbi nepos & neptis extāt, solus nepos, an etiā neptis succedat iuris ambigui est.

TEXTVS.

Similiter si quis inuestitus fuerit de feudo, ita vt ad fœminas transiret, & duas filias tantùm reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam: vtrū post mortem illarum masculus tantùm feudum habere debeat? Secundum Gerardum masculus tantùm: Obertus contrà: & econtra si filios ille habuerit.

COMMENT.

Obertus contra.) Vitium feudisticum, vt ambiguum ius in hac quæstione relinquatur: An pactio vt fœminæ succedant, si ex duabus filiabus nepos & neptis extent, nepti non prosit. Qua de re cum duo Feudistarum duces apertè inter se dissideant, mirum quidem non est, quòd alijs locis iura ista de re contraria & pugnantia tradantur: sed mirum est, tanto in pretio istas quisquilias etiam ab eruditis haberi. Pro Gerardo quidem facit lib. 1. titul. 6. §. 2. & in iure ciuili textus. l. 1. D. de iur. immunit. & l. vacatio, 13. D. de mun. & honorib. vbi generi posterisq; data immunitas, ad eos qui ex fœminis nati sunt, non pertinet: quippe cùm mulier familiæ suæ caput, & finis sit. l. pronunciatio, 195. & l. seq. D. de verb. signifi. Ipsis tamen filiabus, quæ familiæ nomen retinent, prodesse vacatio debebit, quod à iure feudali alienum est.

Argumentum §. 5.

Filius retinere feudum repudiata hæreditate non potest, agnatus potest.

TEXTVS.

Filius non potest recusare hæreditatem patris, absque feudo: propinquus autem potest.

COMMENT.

Propinquus potest.) Vitium feudisticum: de quo dixi suprà tit. 45.

Argu-

Argumentum §. 6.

In controuersia inter filium & agnatum de filij qualitate, iurisiurandi electio agnato datur: at inter vasallum & emptorem, huic defertur.

TEXTVS.

Si contentio fuerit inter filiam & propinquum de hæreditate & de feudo, cùm filia feudum habere non poterat, quia dicat ipsa, Hoc est de mea hæreditate: & ille dicat, Imò de feudo: electio propinqui erit discernere veritatem iureiurando. Gerardus & Obertus. Et similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset à Seniore, & vasallum, quia dicat vasallus, Hoc est de feudo meo: ille autem neget: electio emptoris est, veritatem iureiurando discernere, cùm pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus.

COMMENT.

Si contentio.) Vitium inculcationis. lib. 2. tit. 26. §. 2. & tit. 41.

Similiter si contentio.) Vitium vsitatæ absurditatis: vt si quis de prædio ab aliquo vendito se inuestitum esse contendat, & sine probatione contendat, emptori iusiurandum detur. quod idem de patrono dictum est, lib. 2. tit. 41.

Argumentum §. 7.

Pactum vt pignus, non soluta sua die pecunia, pro feudo retineatur, ambigui iuris est.

TEXTVS.

Similiter feudum lege commissoria datum non valet: id est, si ad certum tempus pecunia non soluatur creditori, vt habeat in feudum. Gerard. & secundum Obertum valet.

COM-

COMMENT.

Secundum Obertum.) Vitium feudisticum: non tam in inculcatione, lib. 1. titul. 27. §. 1. quàm in discrepantia. Quidni autem si præsenti pecunia vendi feudum potest, lege commissoria constitui non poterit? qua de re diximus d. tit. 27.

Argumentum. §. 8.

Feudum constitui, sed certi seruitij conditione potest.

TEXTVS.

Similiter potest feudum dari ad certum seruitium. Gerardus & Obertus.

COMMENT.

Ad certum seruitium.) Regulariter feudale seruitium est, militia equestris: vt patet ex lib. 3. tit. 4. §. 1. & lib. 2. titul. 55. §. 1. sed in inuestitura quamuis adhibere pactionem licet. l. in traditionibus, 48. D. de pact. l. legem quam, 10. C. eod. pacta enim legem contractui dant. l. iurisgentium, §. 4. D. eod. Quòd si nullum certum obsequij genus nominatim definitum sit, vt lib. 2. tit. 23. in fin. tum regula de libertorum operis sequenda erit, vt tales operæ exigantur, quales ætatis, dignitatis, valetudinis, aut necessitatis ratio ferre videbitur. l. eius artificij, 16. §. 1. D. de oper. libert.

De prohibita feudi alienatione. Titul. 52.

Argumentum §. 1.

Feudum ob non petitam intra annum & diem inuestituram, si iusta caussa intercesserit, non amittitur. lib. 1. titu. 21. & lib. 4. tit. 76. 92. 97

TEXTVS.

Lotharius tertius, diuina fauente clementia Imperator

perator Romanorum, Pius, felix, inclytus ac triumphator, semper Augustus, vniuerso populo. Imperialis beneuolentiæ proprium esse iudicamus, commoda subiectorum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi: similiter Reip. bonum statum ac dignitatem Imperij omnibus priuatis commodis præponere. Quocirca omnium fidelium nostrorum tam futurorum quàm præsentium nouerit vniuersitas, qualiter dum apud Ronchalias secundum antiquorũ Imperatorum consuetudinem, pro iustitia de pace regni componenda consideremus: omnia quæ ad honorem Imperij Romani spectare videntur, solicitè indagantes, perniciosissimam pestem & Reipub. non mediocre detrimentum inferentem, resecare proposuimus. Permultas enim interpellationes ad nos factas comperimus, milites sua beneficia passim distrahere, ac ita omnibus exhaustis suorum Seniorum seruitia subterfugere: per quod vires imperij maximè attenuatas cognouimus: dum proceres nostri milites suos omnibus beneficijs suis exutos ad felicissimam nostri numinis expeditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, Ducum, Comitum, Marchionum, Palatinorum, cæterorumq; nobilium, similiter etiam Iudicũm hac edictali lege, in omne æuum, Deo propitio, valitura, decernimus, nemini licere beneficia quæ à suis Senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod commentum aduersus tenorem nostræ constitutionis excogitare, per quod imperij vel dominorum minuatur vtilitas. Si quis verò contra hac nostræ legis saluberrimæ præcepta ad huius-

huiusmodi illicitum commercium accesserit, vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit: pretio ac beneficio se cariturum agnoscat. Notarium verò, qui super hoc tali contractu libellum vel aliud instrumentum construxerit, post amissionem officij ipsum infamiæ periculum sustinere sancimus. Datum VII. die mensis Nouembris. M. CXXXVII. Indict. XV.

C O M M E N T.

Extat hæc constitutio etiam in Lombarda, libr. 3. tit. vltim. cuius annus & dies in fine subscripti auctorem arguunt Lotharium tertium, qui ex Duce Saxoniæ Rex Romanorum appellatus est anno M. C X X V. Imperator autem coronatus Romæ ab Innocentio anno M. C X X I I I. auctoribus Ottone, Sigeberto, & Vrspergensi. Est etiam Feudistæ testimonium de huius legis auctore suprà libr. 2. titul. 9.

Priuatis commodis præponere.) Diuina & Salomone Rege digna sententia: quam Cicero in libr. de Repub. 5. his expreßit verbis: Vt gubernatori cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria: sic huic moderatori Reip. beata ciuium vita prop sita est, vt opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.

Apud Ronchalias.) De quibus in Dictionario exposuimus.

Passim distrahere.) Quod Lotharij primi constitutione ita licebat, dum aut ne maiorem partem dimidia distraherent, aut de toto alterum, eumq; militem infeudarent. lib. 1. titu. 21. §. 2. & lib. 2. tit. 9. §. vlt. & lib. 1. tit. 5. §. 2. & tit. 13.

Vires imperij attenuatas.) Patet igitur feudorum finem

finem esse militiam: neq; alia de caussa institutam fuisse, nisi vt Imperator certum haberet Equitum numerum, qui, cùm vsus veniret, & ipsius edicto euocarentur, præsto in armis essent, lib. 2. tit. 55. §. 1.

Pretio cariturum.) Idem hoc ipsum traditur & notatur suprà tit. 24. in fi. Ac feudum quidem domino committi, & adiudicari, non dubium est: cùm ex hoc loco, tum ex alijs permultis, & Frid. Constit. lib. 2. tit. 55. §. calliotis. Sed de pretio, quid iuris? nã emptori qui modò malæ fidei sit, pretium nõ restituitur. l. 1. C. de præscrip. trig. ann. l. pen. & l. vlt. C. de rescin. vendit. l. si debitor, 7. D. quæ in fraud. credit. l. quemad. 7. C. de agric & censit. l. 1. C. de præd. curial. l. vlt. C. de litig. l. vltim, C. de fund. rei priu. l. pen. C. de his qui metúsue caus. Ei verò qui feudum esse ignorans bona fide mercatus est, restitui pretium æquũ est. non enim contemnit disciplinam qui ignorauit militem: ait l. si ignorans, 50. D. locat. verùm si malæ fidei emptor est, cui pretium attribuetur? vtrúmne Seniori, cui feudum committitur, an verò fisco? argum. ex l. senatus, 52. D. de cont. emp. l. vlt. C. de litig. l. aufertur, 46. §. 2. D. de iur. fisc. Sed cùm vtriusq; Lotharij, & Friderici constitutione feudum Seniori adiudicetur: probabilius est eidem quoq; pretium addicendum esse.

Et beneficio.) Quod ipso iure ad dominum reuertetur: sic, vt si fortè domino inscio vasallus id recuperet, retinere tamen pro feudo non possit. lib. 2. tit. 44.

TEXTVS.

Imperator Lotharius, Augustus, vniuerso populo. Satis benè dispositum ad vtilitatem Regni, & ad pernitiosam pestem destruendam, in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus

dominis, prout solitum est, acquisiuit: qui decedens duos reliquit filios: qui paterna beneficia inter se diuidentes, alter eorum domino suo pro beneficio, quod ad eum peruenit, fidelitatem, nullo anteposito, sicut pater fecerat fecit. Alter verò frater, pro suo beneficio alteri domino suo similiter, quia nullum alium dominum habere videbatur, nullo anteposito, fidelitatem fecit. Defuncto posteriore fratre sine filijs, vtiq; feudum in querimoniam venit. vt prior, sic dominus posterior, tamen fidelitatem quærit, qualem eius frater fecerat. Quas amputantes altercationes, sancimus, quod frater fecit (scilicet in dando simpliciter) nil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationem, & vsque in infinitum peruenit, si hoc actum erit.

COMMENT.

Cùm hoc caput tum ab Ardizone, tum & Aluarotto relatum sit in numerum Capitum extraordinariorum, artic. 21. & relatum sine vlla Imperatorij nominis inscriptione: non dubito adulterinum esse. præsertim cùm de eo feudorum genere tractet, quòd Itali Ligium nominarũt: cuius nulla totis hisce libris mentio fit.

Nullo anteposito.) Id est, nullo excepto. nam opem illi & subsidium aduersus omnes promiserat, quod Sacramentum ligium vulgò appellari suo loco docuimus.

Sicut pater fecerat.) Vni scilicet pater ligium homagium fecerat, alteri non ligium: sed illo superiore excepto & anteposito.

Quia nullum.) Apertè significat, qui iam vnum habet dominum ligium, alterum habere eodem iure non posse.

Vtique feudum.) Corrigendum mendum ex Capit. Extra-

Extraord. 21. vtrunque feudum in vnam (vt prius) venit personam.

Sancimus.) Corrigendum vt apud Ardizonem dicimus: quo mendo inducti videntur, qui caput Imperatori attribuerunt.

Scilicet in dando simpliciter.) Abest hoc totum ab Ardizonis libro: &, vt extaret, delendũ tamẽ esset. Nam aut nulla subest sententia: aut si hæc subest, datum simpliciter iusiurandum, planè falsa, & commentitia est.

Nihil obesse.) Sed ratio quærenda est. Ego hanc esse arbitror: Cùm ambigui caussa hæc fuisset, quòd fratri successisse videbatur, successor autem non meliore quàm defunctus conditione esse debet. l. tertia, C. de reb. alien. non alien. respondit se fratris successorem verè ac propriè non esse, sed patris. quia in illo feudo, non tanquam frater fratri, sed tanquam filius patri succedebat. libro. 1. titu. 1. §. 3. & titu. 19. §. si quis, & lib. 3. tit. 4. §. 3. Huic autem capiti aduersari alterum extraord. Artic. 27. quodam Disputationis loco demonstrauimus.

Argumentum. §. 3.

Feudum ob non petitam intra annum & diem inuestituram, si iusta caussa intercesserit, non amittitur.

TEXTVS.

Imperator Lotharius, Augustus, Eugenio Papæ, & vniuerso populo. Quoniam inter dominum & vasallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet internenire: idcircò per hanc præsentem legem sancimus: si vasallus non dolosè per annum & diem steterit, quòd à domino sui beneficij inuestituram non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus enim abesse videtur, si iusta caussa impediente steterit.

 Datum

Datum VI. Cal. Septembris, anno à natiuitate Domini M. CXXVII. Indictione V.

COMMENT.

Mendum erat in huius Constitutionis inscriptione, vbi legebatur EVGENIO PAPAE: *quod primus (vt opinor) animaduertit & docuit Carolus Molinæus in Consuet. Paris. nam vt ex subscriptione constat, huius legis auctor est, idem qui superioris: Lotharius tertius. quanquam in hac inscriptione alterum mendum animaduertitur: in voce* IMPERATOR. *quasi adepti Imperij rationem ineamus, tollenda est: vt ex Regni & Imperij adepti annis superius notatis licet intelligi. Sed verisimile est, quoniam post Regnum, Imperium quoque adeptus est, moris fuisse, vt posteà in ipsorum constitutionibus vox* IMPERATOR *adijceretur.*

Inter dominum & vasallum.) Præclara sententia: vt mutua sit inter patronum & vasallum fidei conseruandæ necessitudo. lib. 2. tit. 26. §. domino.

Iusta caussa.) Quas Lotharius enumerat lib. 1. ti. 22.

Feudum non amittat.) Puto me alto loco docuisse, dissimilem esse iuris Gallici rationẽ: eoq́ pertinere prouerbium: Tant que le vassal dort, le segneur veille: Dum vasallus dormit, dominus vigilat: id est, quandiu vasallus moram in hominio præstando committit, tandiu dominus fructus suos facit: dum tamen dominus pro suo iure feudum occuparit.

De pace tenenda inter subditos, & iuramento firmanda, & uindicanda: & de pœna iudicibus apposita, qui eam uindicare, & iustitiam facere neglexerint. Tit. 53.

TEXTVS.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper

ſemper Auguſtus, vniuerſis ſubiectis ſuo Imperio ſalutem. Hac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes noſtro ſubiecti Imperio, veram & perpetuam pacem inter ſe obſeruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuò obſeruetur. Duces, Marchiones, Comites, Capitanei, Valuaſores, & omnium locorum rectores, cùm omnibus locorum primatibus & plebeijs à decimo octauo anno vſq; ad ſeptuageſimum obſtringantur iuramento vt pacem teneant: & rectores locorum adiuuent in pace tenenda, atq; vindicanda & in fine vniuſcuiuſq; quinquennij de prædicta pace tenenda omnium ſacramenta renouentur.

Operæpretium eſt etiam Guntheri verſus in hoc genere ſingulares aſcribere, ex ipſius lib. de Geſtis Frid. VIII.

Omnibus in noſtro, quod toti præminet orbi,
Gentibus & populis edicta potentia Regno
Tradimus: vt cuncti, bellorum clade remota,
Tempore iam noſtro pacis ſeruare quietem
Incipiant homines: pœnáſque nocentibus vltrò
Addimus, & iuſtam legum proponimus iram.
Hanc proceres cuncti, Comes, an Dux, Marchio, Conſul,
Et cum Iudicibus, Capitanea turba, verendis.
Miles, paganus, ciuis ſimulátque colonus,
Et cum plebeio pariter grege nobilis ordo,
Omnes hanc, inquam, penitus, quoſcunque non ætas
Pupillaris habet, non ſeptuageſimus annus
Contigit, in medium concordi fœdere iurent.
Ac ne fortè ſacræ veniant obliuia pacis,
Singula iuratam renouent quinquennia formam
Iudicis officio ſua cuncti iura ſequantur,

Contineántque manum, vaginæ redditus ensis
Torpeat: & scabie rubeat, non sanguine ferrum.
At si quid temerè contemptis legibus actum,
Et violatæ sacræ fuerit reuerentia pacis,
Vrbs centum libris puri mulctabitur auri:
Oppida vicenis: at Marchio, seu Comes, aut Dux
Quinquagena dabit læsa pro pace talenta:
Magnates bis dena viri, bis sena minores.
Vulnera, vis, cædes, liuor, mutilatio membri,
Insidiæ, fraudes, iniuria, furta, rapinæ,
Damnáque legitimis mulctentur subdita pœnis.
Maior, qui pacis noxas punire recusat,
Conuictus Iudex, fului bis quinque metalli
Appendet libras, damnúmque resarciet omne.
Legis ad arbitrium: minor: atque pedaneus in tres
Condemnandus erit: cuius fortuna laborans
Non potis est auro pœnales soluere noxas,
Arctatum vinclis, grauiorá que verbera passum,
Sedibus à patrijs hunc quinquagesimus, annos
Amoueat per quinque lapis, tandémque reuerti
Fas sit, & optatos patriæ contingere fines.
Ne conuenticulum, vel conspiratio fiat,
Siue sodalitij, seu iuncti sanguinis astu
Vrbibus in nostris tali sub lege vetamus.
Qui conuictus erit, libra mulctabitur auri.
Pontifices, sanctique patres, anathemate sacro
Spretores pacis, damnatáque legibus ausos
Intrepidè feriant, humanáque iura supernis
Legibus, & iustum studeant sancire timorem.
Hactenus Italicas fieri consueta per vrbes,
Angariisque sacras etiam vexare frequenter

Ausa domos plerunque suis, exactio cesset:
Aut exacta duplo redhiberi plura iubemus.
Qui pacis iurare modum, formámque tenere
Improbus abnuerit, quæ posidet omnia vulgò
Diripienda patent, euertendíque penates.
Qui violatorem pacis fouet, atque receptat,
Consensu culpæ meruit consortia pœnæ.
Iuramenta metu, mortísue dolore coacta,
Præcipuè ne quis multis nocitura, loquendo
Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti, vel ponderis esse iubemus.

COMMENT.

Huius constitutionis auctorem esse Fridericum I. testes sunt Radeuicus libr. 2. cap. 7. apud quem integra extat: Guntherus Ligurinus Poëta eximius qui eam versibus Latinis scripsit. lib. Frid. VIII. & Abbas Vrspergensis, qui eiusdem summam confecit, quam subscribemus. Ex hinc pactum pacis instituit, & ne quis contra illud attentaret venire, bannum, id est, pœnam pecuniariam constituit. Ita vt si qua vrbs pacis violaret iura, centum marchas auri persolueret. Marchio, verò quinquaginta: Comes quadraginta: Capitaneus verò, seu alius valuasor viginti: alij verò, decem: & vsque ad tres marchas, prout eius facultas suppetit, Imperatori persoluere deberetur. quòd si quis nullum poterit persoluere præmissorum, verberibus diris in patria diu afflictus, per quinquennium deberet fieri exul, quinquaginta milliarijs à patria seiunctus.

Decimo octauo anno.) Legitimâ ætate Luitprandus Longobardis suis præfiniuit anno 18. qua ætatem liberam rerum omnium administrationem eius permisit: cùm

inferiorem ætatem infantiam appellet Lomb.lib.2.tit.29. de prohib.alien.min.l.1. & l.si infans. Mirum est tamen quòd in formula fœderis Mediolanensis apud Radeu.lib. 1.cap.41. XIIII.annos posuit: Ab annis,inquit, XIIII. & supra vsq; ad annos LXX.fidelitatem domino Imp.iurabunt. Quinetiam Guntherus hunc locum de pupillari ætate interpretatus est.

TEXTVS.

Si quis verò aliquod ius de quacunque re, vel facto contra aliquem se habere putauerit; iudicialem adeat potestatem, & per eam ius sibi competens exequatur. Si quis verò ausu temerario prædictam pacem violare præsumpserit: si ciuitas est, pœna centum librarum auri cameræ nostræ inferēda puniatur; oppidum verò triginta libris auri mulctetur; Duces autē, Marchiones, & Comites quinquaginta auri libras præstent: Capitanei quoque & maiores valuasores viginti auri libris puniantur: minores verò valuasores, & omnes alij prædictæ pacis violatores, tres libras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum leges resarciant.

COMMENT.

Iudicialem adeat potestatem.) Institutum æquitati naturali & ciuili consentaneum: vt nemo sibi ius dicat, sed magistratum μεσόδικον adhibeat l.1.C.ne quis in sua causs.l.1. D.quod legat.l.miles,6.§.pen.D.de re iudic.l.si ex stipulatione,5. D.de acq.stip. Vis enim est, quoties quis id quod sibi deberi putat, non per iudicem reposcit.l.pen. D.ad leg.Iul.de vi priu.

Cameræ nostræ.) Camera, vt in feudali Diction.docuimus, vsurpatur pro fisco siue thesauro Regis: vnde feudum

dum de camera, beneficium quod in pensione pecuniaria consistit. Paulò post, Sacrum ærarium appellat.

Triginta libris.) Codex Radeuici, XX. quam lectionem Guntherus comprobat.

Centum librarum.) Libras Fridericus dixit: Vrsper gensis Marchas.

Comites quinquaginta.) Vrspergens. sic: Marchio 50. Comes 40.

Capitanei.) Dictum est lib. 1. tit. 1. Capitaneos propriè dici eos, qui à Rege beneficium acceperunt. impropriè vero valuasores qui à regalib. vasis inuestiti sunt. Impropriè igitur hic appellantur, vt paulò post.

Minores verò.) Vrspergens. liber multo (vt opinor) rectius: vt minores decem: alij, prout facultas fert, vsque ad tres.

Tres libras auri.) Codex Radeuici Sex. Guntherus Bis Sena. Probabilior Radeuici scriptura videtur: vt apud Guntherum Bis terna legamus.

TEXTVS.

Iniuria seu furtum legitimè puniatur. homicidium quoque & membrorum diminutio, vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur. Iudices verò & locorum defensores, vel quicunque magistratus ab Imperatore, vel eius voluntate constituti seu confirmati, qui iustitiam facere neglexerint, & pacem violatam vindicare legitimè superséderint: damnum omne iniuriam passo resarcire compellantur: & insuper si maior iudex est, sacro ærario pœnam decem librarum auri præstet, minor autem pœna trium librarum auri multetur. Qui verò ad prædictam pœnam persoluen-

dam inopia noſcitur laborare, corporis ſui correctionem cum verberibus patiatur: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquennium vitam agat.

C O M M E N T.

Damnum iniuriam paſſo.) Præclarum & laudabile inſtitutum, vt præſes prouinciæ, aut pagorum præfectus qui ſontes non caſtigat, damnum læſis reſarciat. quo pertinet illud vulgatum l.2. C. de commer. & mercat. Iudex, qui repertum non vindicat, tegere, vt conſcius, criminoſa feſtinat. & l.vlt. C. ne ſanct. bapt. iter. Exemplum vltionis ab iniquo iudice expetito, memorabile extat apud Iuſtin. lib. 9. de Philippo Macedonum Rege: apud quem, cùm Pauſanias adoleſcens de nefaria iniuria ſibi illata ſæpe queſtus fuiſſet, neq; quicquam profeciſſet, tandem adoleſcens iram in ipſum Philippum vertit, vltionemq; quam ab aduerſario non poterat, ab iniquo iudice exegit.

Corporis ſui correctionem.) Hæc eſt regula in criminalibus: vt qui pœnam pecuniariam ferre non poteſt, corporalem ferat. l.1. in fin. D. de pœn. l. ſi quis, 7. D. de iuriſdict. l. ult. D. de in ius voc.

T E X T V S.

Conuenticulas quoq; in ciuitatibus, omneſq; coniurationes, & extra, etiam occaſione parentelæ, & inter ciuitatem & ciuitatem, & inter perſonam & perſonam, ſiue inter ciuitatem & perſonam, modis omnibus fieri prohibemus, & in præteritum factas caſſamus, ſingulis coniuratorum pœna vnius libræ auri puniendis.

COM-

COMMENT.

Conuenticulas.) Conuentus quosdam licitos, quosdam illicitos gentium omnium institutis fuisse, nemo nescit: neq; ciuitas vlla vnquam sine conuentu & aduocatione vel Senatorum, aut Decurionum administrata est sed quædam aduocationes improbatæ, ac propterea legibus vetitæ sunt. vt l. 1. & pass. D. de colleg. & corpor. & l. 1. D. quod cuiusq. vniuers. Dionys. Halicarn. lib. 4. De Tarquinio Rege loquens: συνόδους τε *(inquit)* συμπάσας, ὅσαι πρότερον κωμητῶν ἢ φρατριαστῶν, ἢ γειτόνων ἐν τῇ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, ἐφ᾽ ἱερὰ καὶ θυσίας πάσας κοινὰς προσέταξεν μηκέτι συντελεῖν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλὰς βουλὰς ἀπορρήτους μετ᾽ ἀλλήλων ποιῶνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς. *Quare mirum est hac lege non certos conuentus prohiberi, potius quàm indefinitè, quasi nulli liciti sint. Sed videamus ne Fridericus non tam coitiones in Remp. quàm commessationes & compotationes, quæ in publicis istis conuenticulis flagitiorum multorum materiam præbebant, spectarit. præsertim cùm neq; tam multorum conuentus ad arcana consilia satis accommodati sint, & ob illam crapulæ intemperantiam omnibus seculis vetita collegia sint: vti patet ex Dion. libr. LX. vbi scribit Claudium collegijs interdicentem cauponas simul euertisse. Sueton. in August. Plurimæ factiones titulo Collegij noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Quanquam loci huius interpretationem non aliunde peti oportet, quàm ex Aurea Bulla Imper. Caroli IIII. cap. decimoquinto, vbi sic scribit: Detestandas præterea & sacris legibus reprobatas conspirationes, seu collegationes illicitas in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personam & personam,*

seu inter personam & ciuitatem, prætextu parentelæ, seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscunq; coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, &c.

TEXTVS.

Episcopos verò locorum Ecclesiastica censura violatores huius sanctionis donec ad satisfactionem veniant, volumus coercere. Receptatorib. etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & prædam ementibus nostram indignationem subituris, & eisdem pœnis feriendis: præterea bona eius publicentur, & domus eius destruatur. Qui pacem iurare & tenere noluerit, beneficio & lege pacis non fruatur.

COMMENT.

Receptatoribus.) Sic iure ciuili receptatores latronum pro latronibus puniuntur. l. 1. D. de recept. & l. 1. C. de ijs qui latr. occult. receptatores furum pro furibus. l. eos qui, 14. C. de furt. receptatores eorum qui ex incendio, ruina, naufragio rapuerunt, non minus delinquunt, quàm aggressores. l. 3. §. 3. D. de incend. naufr. receptatores raptorum, pro raptoribus. l. pen. C. ad leg. Iul. de vi pub. receptatores fugitiuorum & furum, pro furibus & plagiarijs. l. si quis, 12. C. ad leg. Fab. de plagiar. receptatores peculatorum, pro peculatoribus. l. 1. C. de crim. pecul. Hæc posita sunt in Legislatoris arbitrio. nam abigeorum receptatores pro receptatoribus non puniuntur. l. vltim. D. de abig. At in regno Francorum (vt ait Imp. Pipinus) latronum susceptor, latro & infidelis iudicatur. in Lomb. lib. 1. tit. de furt. 25. l. qui post missam.

TEXTVS.

Illicitas etiã exactiones maximè ab Ecclesijs (quarum

rum abusus iam per longa tempora inoleuit) per ciuitates & castella omnino condemnamus & prohibemus: & si factæ fuerint, in duplum reddantur.

COMMENT.

Illicitas exactiones.) Puto significari pecunias, quas prætereuntes militum cohortes aut equitum turmæ quæsito commeatus nomine exigebant. l. illicitas, 6. §. illicita, D. de off. præsid. præsertim autem ab Ecclesiasticis, vt hic locus demonstrat. nam cùm optima quæq; prædia possiderent, neq; militiæ labores sustinerent, probabile est milites cum ijs acerbius agere consueße.

Ciuitates & castella.) Valde mirum, si more antiquo locutus est, quem Isidorus explicat. Vici, & castella, & pagi sunt, quæ nulla dignitate ciuitatis ornantur, sed vulgari hominum conuentu incoluntur, & propter paruitatem sui maioribus ciuitatibus attribuuntur. Oppida igitur & castella muris cingebantur: sed illa maiora, hæc minora, & pauciorum hominum receptacula fuere. Vici autem & Pagi sine muris fuerunt.

TEXTVS.

Item sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis, inuiolabiliter custodiantur. Per vim autem & iustum metum etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant) extorta sacramenta nullius esse momenti iubemus.

COMMENT.

Sacramenta puberum.) Diximus iam aliquoties, Minores Longobardico iure intelligi, qui nondum plenam pubertatem adepti sunt. Sed cùm puberes hoc loco nomi-

net

net, non dubiũ est, quin pubertatẽ ab anno decimo quarto exacto ex iuris ciuilis ratione significet. item vt infra, tit. 55. § praeterea, quo durius hoc institutum videtur: tametsi à nostris relatum sit in Iustin. Codicem, sub l. 1. C. si aduers. vendit. vbi Martinus simillimum Alexandri rescriptum, & huic legi consentaneum esse disputauit. Quod tamen Bulgarus non probauit: propter S. C. quo res minorum sine decreto alienari prohibebantur. l. 1. & pass. C. de praed. min. sine decret. Itaque decretum in eius legis casu interpositum, Bulgarus putabat. vnde illa eiusdem regula: Praestito sacramento, accedente decreto, officio non vtere. Non accedente decreto, tuo iure vtere. Sed videamus, ne verior Martini sententia sit: cùm in legis contextu nulla de decreto vel minima suspicio sit. Vtcunque sit, nota est VLPIANI *sententia, naturalem aequitatem esse, vt adolescentes vsque ad annum* XXV. *curatorum auxilio regantur: neq; eis rei suae administratio concedatur, quamuis bene rem gerentibus. l. 1. D. de minorib. & l. vltim. D. de cond. & demonst. Quod si haec naturalis est aequitas Senatusconsulto confirmata, difficile dictu est, iusiurandum ei contrarium valere. l. non dubium, 5. C. de legib. l. vltim. C. de non num. pecu. l. penult. C. de transact. l. si quis inquilinos, 112. §. vltim. D. de legat prim. l. iurisgentium, 7. §. & generaliter. D. de pact. cùm etiam is qui legitima de caussa iuramento non stetit, peierare non dicatur. l. vltim. D. qui satisd. cog. l. penul. C. de transact. Adolescenti tamen deferri iusiurandum quibusdam de causis iure ciuili licet: impuberi verò ita licet, vt ei soli qui detulit noceat: quippe, qui doli capax non sit: ac proinde sciens fallere non possit. l. qui iurasse, 26. D. de iureiur. l. 4. D. de in lit. iur. l. vlt. D. de iur. & fact. ig. iuramentum*

tum tamen impuberis de operis patrono dandis valet. l. vltim. D. de lib.causs.quod propter manumißionis beneficium iure singulari inductum est. Maior autem contra transactionem per Deum iuratam veniens, infamia notatus, & actione & pœna multatur. l. si quis maior, 41. C. de transact.

De allodijs. *Titul.* 54.

T E X T V S.

Ad hoc, qui allodium suum vendiderit, districtum, & iurisdictionem Imperatoris vẽdere non præsumat: & si fiat, non valeat. Si verò contigerit, allodium aliquod etiam infeudatum conferri Ecclesiæ, vel pro oblatione fidelium, vel per emptionis & venditionis, alteriúsve huiusmodi contractum infeudatus, nisi per gratiam Ecclesiæ tanquam de nouo reciperet, feudum quod habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus caussis paria iura desiderat, per vniuersitatem totius imperij seruetur: firmiter statuimus, tam in Italia, quàm in Alemania, vt quicunque indicta publica expeditione Romana ad suscipiendam Imperij coronam, Regem, aut sub Rege dominum suum non adiuuauerit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi stipendia militiæ persoluendo (si de vocatione legitima à domino suo conuinci per compares suos poterit) feudum perdat, & dominus in suos vsus illud habeat redigendi liberam facultatem.

C O M M E N T.

Qui allodium.) De quo in Dictionario expositum est.

Distri-

Districtum & iurisdictionem.) Eodem libro docuimus, quod prius Districtum appellarat, Latinè iurisdictionem nominasse. Mendose autem codex Radeuici: Distractum ex iurisdictione Imperatoris.

Si verò contigerit.) Locus est subobscurus, sed sensus hic est: Si contigerit Primum, qui allodium habebat, quo allodio Secundum infeudarat, (id est quod ei in feudum dederat,) postea religione captum suum illud infeudatum allodium, Ecclesiæ alicui cedere atque alienare: Secundus ille infeudatus, feudum hoc quod habebat retinere non poterit: nisi Ecclesia ei de integro beneficium illud renouarit: id est, denuò illum infeudarit, atq; inuestierit: vt iam beneficium recognoscat non à Primo, sed ab Ecclesia. Notandum ergo singulare priuilegium Ecclesiis concessum, vt quamuis iure communi non liceat Senioribus allodia sua in feudum alicui iam data sine vasalli consensu in alterum priuatum alienare: lib.1.tit.22.§.2.& titul. 27.§.2.& lib.2.tit.26.§.moribus, & infrà lib.3.titul.1. tamen hoc iure in Ecclesiam alienare permittitur. ita tamen, vt ille infeudatus iterum ab Ecclesia infeudetur atque inuestiatur, & beneficium suum recognoscat ab Ecclesia, non autem ab illo alienatore.

In paribus caussis.) Sumptum ex Topicis Ciceronis. sic in l. vlt. C. ad leg. falcid. Aequitatis ratio similia suadere videtur.

Expeditione Romana.) Cuius exemplum extat apud Ottonem Frising. lib. Frid.2.cap.11.& 12.& diximus suprà libr.1.§.4. Helmodus in histor. Slauorum, cap.83. Eo quòd Archiepiscopus omisisset Italicam profectionem, transgressor iuramenti, essetq; reus maiestatis. vnde etiam legatus Imperatoris veniens Bremam, occupauit omnes

curtes

curtes Episcopales, & addidit fisci iuribus. Idem cap.85. Siquidem Fridericus Cæsar eundem Bauariæ Ducatum patruo suo abstulit, & reddidit Duci nostro, eo quòd fidelem eum in Italica expeditione persenserit.

Stipendia militiæ.) *Notandus locus: ex quo intelligitur, vasallis licere muneris sui vicarium dare, dummodò ei stipendium persoluant: vt lib.2.tit.55.§. firmiter.*

Compares suos.) *Conuasallos, eiusdem Senioris milites, qui alibi Pares curiæ appellantur.*

De prohibita feudi alienatione per Fridericum. Tit. 55.

Argumentum. §. *1.*

Alienatio feudi vel partis ipsius sine domini permissu, etiam iam ante facta, nulla obstante temporis præscriptione, ita rescinditur, vt feudum domino committatur, & bonæ fidei emptori pretium restituatur.

TEXTVS.

Fridericus Dei gratia Roman. Imper. semper Augustus. Imperialem decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subiectorum commoda inuestigare, vt Regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorum status iugiter seruetur illæsus. Quapropter, dum ex prædecessorum nostrorum more vniuersalis curiæ Ronchaliæ pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis, tam Rectoribus Ecclesiarum, quàm alijs fidelibus Regni non modicas accepimus querelas, quòd beneficia eorum & feuda quæ vasalli ab eis retinebant, sine dominorum licentia pignori obligauerãt, & quadam collusione nomine libelli vendiderant: vnde debita seruitia amittebantur, & honor Imperij, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo concilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, &

 Comi-

Comitum, simul etiam & Palatinorum, Iudicum & aliorum Procerum, ac edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege, sancimus, vt nulli liceat, feudum totum, vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo distrahere seu alienare, vel pro anima iudicare, sine permissione maioris illius domini, ad quem feudum spectare dignoscitur. vnde Imperator Lotharius tantùm in futurum præcauens, ne fieret, legē promulgauit. Nos autem ad pleniorem Regni vtilitatem prouidentes, non solùm in posterum, sed etiā huiusmodi alienationes illicitas hactenus perpetratas, hac præsenti sanctione cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione impediente: quia quod ab initio iure non valuit, tractu temporis conualescere non debet: emptore bonæ fidei exempto, actione de pretio contra venditorem competente.

COMMENT.

Imperialem.) Imperatoris Friderici I. hæc constitutio est relata à Radeuico lib. 2. cap. 7. & à Gunthero poëta nobilissimo versib. Latinis scripta:

Mox de communi feudorum iure, quod illa
Perspicuis nondum scriptis expresserat ætas,
Has dedit, & scripto iussit notescere leges.
Si quis habens feudum, pretio seu vendere totum,
Seu pro parte velit, dominique licentia desit,
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit, amittet: non qui suscepit, habebit:
Nulláque vel longi præscriptio temporis obstet,
Quominus ad dominum redeant translata priorem:
Emptorique bonæ fidei præstetur in illum
Actio, quæ precium cogat redhibere solutum.

Hæc

Hæ magnus fieri vetuit Lutherius: at nos
Facta retractari volumus, facienda caueri.

Vel pignorare.) Vassalus à feudi pprietate & dominio remotus est, vt id ne oppignerare quidẽ poßit. li. 2. ti. 8. §. 3.

Quadam collusione.) Docuimus enim libellum esse imaginariam venditionem, quæ tamen sub annua paucorum nummorum pensione fit. lib. 2. tit. 8. & tit. 42.

Seruitia Imperij.) Cùm feuda Imp. comitatus caussa instituta fuissent.

Quocunque modo alienare.) Quid de vsufructu constituẽdo? Sed regula Iustiniani extat, vt alienare prohibitus dare in vsumfructum non poßit. l. vltim. C de reb. al. non alien. quin tamen vtendi fruendi, id est, percipiendorum fructuum, quandiu vixerit, facultatem præstare poßit, caussa nulla est. arg. eiusdem l. 1. §. 1. & l. qui quatuor, 30. §. 1. D. de legat. 3. l. si postulauerit, 27. §. iubet lex, D. ad leg. Iulian. de adult. l. vsufructu, 57. D. sol. matri. Quid igitur de emphyteusi? Nam Ioh. Faber, cuius inter Gallos pragmaticos summa est auctoritas, in Instit. tit. locat. confidẽter affirmat, nihil esse falsius, quàm quod nonnulli negant vasallum posse suum feudum in emphyteusim dare. quo nihil homine docto indignius dici potuit. nam emphyteusis perpetuum fruendi ius in colonum transfert. l. 1. & l. 3. Cod. de iure emphyteut. & prohibitus alienare prohibetur in emphyteusim dare, D. l. vlt. Cod. de reb. alien. non alien. de locatione autem dubitari non potest, propter l. Lucius, 88. §. instituto, D. de legat. sec. vbi prohibitus alienare, aut pignori dare, non tamen locare prohibitus intelligitur.

Pro anima iudicare.) Testamento legare: vt in Dictionario docuimus.

Feudum spectare,) Iure proprietatis:cùm vsusfructus vasallo constitutus sit.

Imp. Lotharius.) Lib.2.tit.52.§.3.

In futurum.) Hoc ordinarium est, vt leges in futurum tempus valeant. l. diuæ memoriæ, 65. C. de decurion. extraordinarium, vt valeant etiam in præteritum. l. vlti. C. de pact. pign.

Ab initio non valuit.) Alienatio contra ius facta præscriptione temporis non confirmatur. l. penult. D. repetun. Sed quæ alienationes ante Lotharij legem factæ fuerant, ex eo videntur non contra ius factæ, quia lege Lotharij non rescinduntur. Et certè ita est, vt quasi inuestituræ nomine factæ valerent. lib.2. titul.26. §. beneficium. Valebit igitur lex Friderici duntaxat in id tempus, ex quo lex Lotharij promulgata est. Totus tamen hic versus ab Radeuici codice abest: planéque scholastico doctore magis quàm Imperiali maiestate dignus videtur. Illud non prætermittendum est, videri partem hanc huius constitutionis Friderici 2. lege abrogatam. Neapo. Constit. libro tertio. titul.28. vbi ratio exponitur: quòd cùm prædia seruitio Republic. obligata sint, nihil ad Reipublicæ commodum interest, quis illa possideat, modò suam operam Reipublicæ impertiat.

Argumentum.

Alienatio feudi sub legitimo prætextu fraudulenter facta, ita rescinditur, vt feudũ domino committatur: & scientia, officio, honore & manu mulctetur.

TEXTVS.

Callidis insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui pretio accepto, quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendunt, & in

alios

alios transferunt: ne tale figmentum, vel aliud, vlterius in fraudem huius nostræ constitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna auctoritate nostra imminente, vt venditor & emptor qui tam illicita reperti fuerint contraxisse, feudum amittant, & ad dominum liberè reuertatur. Scriba verò qui super hoc instrumentum sciens conscripserit, post amissionem officij, cum infamia periculo manum amittat.

COMMENT.

Colore inuestituræ.) Notandus locus, ex quo contra omnium sententiam & interpretationem contendo, hac Friderici constitutione abrogari ius, quo vasallis licebat feudum sibi datum alteri in feudum concedere. lib. 2. titu. 9. §. 1. & titul. 26. §. 22. Quòd enim locus hic sic accipitur, quasi non liberalis alienatio, sed pretium tantummodò, quod colore liberalitatis accipiebatur, prohibitum sit: non video quomodo ad finem legis, & legislatoris mentem pertineat. Nam si legislator alienationem permittit, quid interest ad summam Reipublic. hoc est ad Imperatoris comitatum, & legislatoris mentem, vtrum gratis, an pretio alienatio fiat? aut quid ad continendos in officio militari vasallos interest, vtrum ab infeudato aliquid lucelli accipiant, an non accipiant? Itaque quod Feudista scribit lib. 2. ti. 8. licere hodie suum feudum alteri in feudum dare, dummodò sincerè & sine fraude fiat: scriptum arbitror ante Friderici constitutionem, vt illo loco admonui. Valet autem hic locus ad vetus Francorum prouerbium: Le vasalse peut iouer de son fief, iusques à la main mettre au baston: vel (vt est in Parisiensi consuet.) Iusques à demission de foy: id est, vasallus potest suo feudo ad arbitrium

 suum

ſuum abuti, dum tamen ne haſtam attingat: vel, dum ne à fide & clientela ſe ſubducat. haſtam enim adhiberi in inueſtitura ſolitam, ſupra dictum eſt. Idq; honoris inſigne, donum inueſtituræ nominatur in Frideric. conſtitut. libr. Feud. ſecundo. titulo vigeſimo ſeptimo. §. ſi duo. Sententiam autem prouerbij hanc eſſe arbitror: vt vaſallo ius ſit fructibus & prouentu ſui feudi ad arbitrium ſuum abuti, vendere, donare, diſperdere: ius etiam ſit feudum locare. libro ſecundo. titul. nono. ac proinde fructuum ſuorum perceptionem cedere, vt modò dicebamus. Prædium autem ipſum (quod μετωνυμικῶς *haſta dicitur) alienare ſine permiſſu domini non poteſt: ac ne in feudum quidem dare, & alterum inueſtire: ſiue pretio, ſiue gratis id faciat. Quid igitur, ſi vaſallus feudum haſta, id eſt, auctoritate retenta ſic alienet, vt ſe ſuóſque in fide perpetuò permanſuros promittant? Quod valet ad quæſtionem de qua Aegidius Magiſter, Prætor Senatus Pariſienſis, ſcribit relatum fuiſſe ad decuriā eius Senatus: remq; propter obſcuritatem aliquoties ampliatam: An vaſallus feudum ſine domini permiſſu vendens, retento cenſu annuo quatuor denariorum, retenta etiam auctoritate & iuriſdictione, feudum commiſiſſe videatur. Nam & Magiſter, & multis ante annis Molinæus teſtantur, iudicatum à Senatu fuiſſe, commiſſum feudum non videri. Sed videamus, primùm ne locus hic Friderici conſtitutionis apertè pugnet: deinde ne iuris ciuilis ratio aduerſetur. Nam cùm haſta, hoc eſt, auctoritas feudi (quam illi, La Seigneurie & la Iuſtice appellant) ſit inſigne honoris, & nota feudi, ſimulátque feudum amiſſum eſt, haſtæ ſignum illud euaneſcit: nudum enim & inane remanet: cuius nulla vis ac nullum momentum eſt, non magis quàm nudæ traditionis.*

l. nun-

l.nunquam,31.D.de acquiren.rer. dom. aut clauium traditionis procul ab horreo.l.1.§.penultimo. D.de acquiren. possess.l.clauibus,74. D. de cont.empt. quippe, cùm hasta & auctoritas sit accidens, quod sine subiecto feudo nihilomagis potest consistere, quàm dos sine matrimonio.l.3.D. de iure dotali. Quinetiam vt Pragmaticum Pragmaticis opponam, Iohannes Faber in titul.Inst. de locat. apertissimè statuit, eiusmodi conuentionem esse venditionem: etiam si nominatim cautum sit inter contrahentes, vt alio nomine appelletur. Ista eadem ratione, quia cingulum militaris ordinis est insigne, amissa militia, cingulum adimitur. apud Herodianum libro secundo. & l.secunda.§. 2. D. de his qui not.inf.ibi: sed etsi eum exauctorauerit, id est, insignia militaria detraxerit. Itaque illicitis insignibus militaribus vtens, pœna falsi tenetur. l.eos qui, 27. in fine. D. ad leg. Cornel. de fals. & qui equestri ordine mouebatur, ei admi equus solebat à Censoribus: quæque mulier diuortium faciebat, claues remittebat, vt omnibus notum est. & quia toga ciuitatis Romanæ est insigne.l.sed si accepti,32.D.de iur.fisc. redactis ad peregrinitatem togæ gestandæ ius non est: vt apparet ex.Epist.Pli. libr. III. vbi scribit eos, quibus aqua & igni interdictum est, vsu togæ carere. & Suetonius in Claud. capite XV. Sic Magistratus honoris insignia quædam habebant, vt lictores, & fasces. Seneca libr. de benef. I. Quid habet corona pretiosum? quid prætexta? quid fasces? quid tribunal & currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne. At simulátque Magistratus erat depositus, insignia illa dimittebant.l.prima, & l. vltima. D. de offic.proconf. Amisso igitur honore, honoris insigne simul amittitur.

TEXTVS.

Prætereà si quis infeudatus maior quatuordecim annis sua incuria, vel negligentia per annum & diem steterit, quod feudi inuestituram à proprio domino non petierit, transacto hoc spatio feudum amittat, & ad dominum redeat. Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quàm in Alemania, vt quicunque indicta publica expeditione, vocatus à domino suo in eandem expeditionem spatio competenti temerè venire supersederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere contempserit, vel dimidium redutus feudi vnius anni domino non subministrauerit, feudum quod ab Episcopo, vel alio domino habuit, amittat: & dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem.

Guntherus.

Successor feudi totum si fortè per annum,
Atque diem, tacto primæ iam tempore pubis,
Siue dolo, seu desidia, seu mente superba
Spreuerit à domino feudalia poscere iura,
Perdat: & hæc dominus proprios assumat in vsus.
Publica militiæ vasallus munera iustè
Non renuat, dominique libens in castra vocatus
Aut eat, aut alium pro se submittat iturum
Arbitrio domini, vel quam laudauerit ille
Compenset, redimátque suum mercede laborem.

COMMENT.

Intra annum & diem.) Lex est, vt inuestitura tum in patronorum, tum in vasallorum successionibus intra annum & diem renouetur: & sanctio, vt vasallus ob negligentiam feudo multetur. lib.1.tit.21.

Dimi-

Dimidium reditus feudi.) Sic l. seq. §. 3. Vel dimidium reditus feudi vnius anni domino non subministrauerit. Patet igitur licere vasallo, muneris sui vicarium dare, vel certum eo nomine stipendium pendere. Sic l. vlt. §. 2. D. qui & à quib. manum. permittitur patrono pro operis certam pecuniæ summam recipere. & l. patronus, 25. in fin. D. de oper. libert. & l. 1. C. eod. In his autem fructibus æstimandis seruanda est Regula l. si fundus, 8. §. vlt. D. soluto matrim. vt fruges anni inter se compensentur.

Feudum amittat.) Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 12. Est autem consuetudinis Regum Francorum, quæ & Teutonicorum, vt quotiescunque ad sumendam Romani imperij coronam, militem ad transalpizandum coëgerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, scutum suspenditur, vniuersorumque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principis faciendas, per curiæ præconem exposcitur: quod sectantes qui in eius comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. At sequenti die quicunque nocturnis vigilijs defuisse deprensus fuerat, denuo ad præsentiam Regis aliorumque Principum, vel virorum illustrium euocatur: sicque omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserint, in feudis condemnantur, hunc morem Principe secuto, non solùm laicorum feuda, sed & quorundam Episcoporum, id est Hartuici Bremensis, Vlrici Halberstatensis regalia personis tantum (quia nec personis sed ecclesiæ perpetualiter à principibus tradita sunt) abiudicata fuere.

Argumentum §. 4.

Primaria feuda indiuidua sunt: cætera ita diuiduntur, vt pro singulis partibus singulæ fidelitates præstentur.

TEXTVS.

Praeterea, Ducatus, Marchia, Comitatus, de cætero non diuidatur: aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur: ita vt omnes qui partem feudi habeant, iam diuisi vel diuidendi fidelitatem faciant: ita tamen vt vasallus, pro vno feudo plures dominos habere non compellatur: nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Guntherus:

Marchia, seu Comitis possessio, siue Ducatus,
Integra permaneant: feudalia cætera multis
Participanda patent, domino dum quisq; fidele
Spondeat obsequium, iurandaq; fœdera præstet.
Sic tamen vt dominos eiusdem nomine plures
Vasallus feudi non compellatur habere.

COMMENT.

De cætero.) Quo verbo non obscure significatur, antea diuidua fuisse. De regnis quidem nemo, nisi admodum imperitus dubitat. Et certè ita est, vt feudum omne natura & conditione diuiduum sit: Regale verò Friderici lege & instituto indiuiduum. Ad filium igitur natu maximum, aut agnatum proximum deferetur. vt in aurea Bulla Caroli IIII. cap. 23. vbi principatus Germanici homagia, vasallagia diuidi vetantur. Primogenitus (inquit) succedat in eis, sibiq; soli ius & dominium competat: qui tamen apud alios fratres & sorores se clementem et pium exhibebit: iuxta datam sibi à Deo gratiam, & iuxta suum beneplacitum, & ipsius patrimonij facultates: diuisione, scissione, seu dismembratione principatus & pertinentiarum eius sibi modis omnibus introducta. Memorabile autem est quod de duobus fratribus Plutarchus in Deme-

trio

trio ſcribit: Sicuti Geometræ poſtulant, vt quædam ſibi concedantur, ita commune & Regium erat poſtulatum: Regnandi cauſſa fratres de medio tollere. τὸ μὲν γὰρ (*inquit*) ἀδελφοὺς ἀναιρεῖν, ὥσπερ οἱ γεωμέτραι τὰ αἰτήματα λαμβάνουσιν, οὕτω συνεχωρεῖ τὸ κοινὸν νομιζόμενον αἴτημα, καὶ βασιλικὸν ὑπὲρ βασιλείας. *Sed de hoc diuiduitatis aut indiuiduitatis feudalis iure copioſè in Diſputat. expoſuimus.*

Vel diuidendi.) Siue ergo diuiſum, ſiue indiuiſum feudũ ſit, ſinguli cohæredes fidelitatẽ debent. lib. 2. ti. 27. §. 9.

Si conſortes voluerint.) Id eſt cohæredes.

Omnes fidelitatem.) Defuncto vaſallo cohæredes ac participes omnes, ſiue diuiſo, ſiue indiuiſo feudo fidelitatem patrono debent. lib. 2. titul. 26. §. 9. Ac de fidelitate quidem & hominio, dubitare propter vtruſq; textus conſenſum non poſſumus: eiuſq; rei argumentum eſt in l. per fundum, 11. D. de ſeruit. ruſtic. l. vlt. D. commun. præd. Sed de ſeruitio præſtando quid dicemus? an ſi ſeruitium militare eſt, veluti, vt tres menſes patrono militet, omnes vaſalli filij militare cogentur? Ex iure quidem ciuili certum eſt, ex hæredum perſona conditionem obligationum non immutari: & ideò ſi diuiſionem res promiſſa non recipit, veluti via, hæredes promiſſoris ſingulos in ſolidum teneri. l. ſecunda, §. ex his, D. de verbor. obligationib. & l. 2. D. de ſtipul. prætor. vbi promißio facti indiuidui ſingulos hæredes in ſolidum obligat, & l. hæredes, 25. §. contra, D. famil. erciſc. Sed quemadmodum in caſu contrario de pluribus patroni hæredibus iuris ciuilis ſubtilitas non ſeruatur: ſed ſtatuitur, vt vnus ex ijs patronus conſtituatur: ita benignius eſt, ex vno feudo vnum ſeruitium deberi. argumen. l. communi, 7. D. commun. diuid. vbi vectigalis

ager

ager inter cohæredes non diuiditur, ſed mercede ab vno ſoluta, cæteri liberantur. & l. ſi pluribus, 44. D. de legat. ſecund. Quare qui & cohæredibus ſeruitium præſtiterit, compenſationem à cæteris pro eorum parte conſequetur. dicta l. hæredes, Famil. erciſcundæ. Sed ohe: iam ſatis eſt. eadem enim ferè totidem verbis in Diſputat. poſuimus.

Plures dominos.) Iure tamen ciuili obligatio non diuidebatur l. hæredes, 25. §. an ea, D. famil. erciſc. l. 2. §. ex his, D. de verbor. oblig. vt nec operarum obligatio, ſi plures patrono hæredes exiſtant. l. libertus, 15. D. de oper. libert. Benignitatē igitur Fridericus ſecutus eſt: et quamuis de fidelitate tantùm loquatur, idem tamen ac multò magis iuris erit in ſeruitio præſtando. niſi forte diſputari ſubtiliter poſſet, ſi diuidi numero ſeruitium poſſet, eſſe diuidendum. argumen. d. l. libertus. veluti, ſi trium menſium militiam deberet, tres autem patroni liberi extarent, vt ſingulis menſibus vnius ſeruitium deberet. Quo tamen ſummo iure ſummam crucem vaſallis ſtatueremus. Nam (vt Gaius ſcribit) iniquum eſt in plures aduerſarios diſtringi eum, qui cum vno contraxit. l. & ancillarum, 27. §. vlt. D. de pecul. Atq; idem video conſtitutum in Capit. Extraord. §. 30.

Non compellatur.) Duos tamen eiuſdem rei dominos communem ſibi vaſallum cooptare poſſe, patet ex lib. 2. tit. 38.

Argumentum §. 5.

Vaſallus filium, aliúmve domeſticum, qui dominum offendit, ad eum ſatisfaciendi cauſſa non deducens, feudo multatur: filius ſatisfacere detrectans, ſucceſsione excluditur.

T E X T V S.

Inſuper

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere vt satisfaciat, & filius contemnit, patre mortuo in feudum non succedit, nisi prius satisfecerit domino. pariq; modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat.

Guntherus:

Si patris dominum vasalli filius acri
Læserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater: quod si contemnet agendum,
Munere priuetur: si verò audire monentem
Filius indomita neglexerit aure parentem,
Non erit in feudo successor idoneus illo,
Ni prius accensam domini placauerit iram.

COMMENT.

Filium separet.) Filius ob iniuriam domino, patre viuente factam, nisi dominum placarit, feudi successione indignus est. lib.2.tit.51.§.2. Itaq; feudisticæ clientelæ ius est, vt vasallus domino, etiam contra filium arma gerenti, subsidio sit, libr.2.tit.28.§.5.

Argumentum §. 6.

Si vasallus vasalli antiquiori domino, quem offendit, nō satisfaciat, feudū minori domino attribuitur. at si per eum steterit, vtriq; ademptum antiquiori restituitur.

TEXTVS.

Illud quoq; præcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli, dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude ante habuerit,

feudo suo priuetur, & ad dominum suum, à quo ipse tenebat, reuertatur: nisi requisitus ab eo, paratus fuerit satisfacere maiori domino quem offenderit: & nisi vasallus, idemq́; dominus à domino suo requisitus, eum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt satisfaciat, suum feudum amittit.

Guntherus:

Si tuus ex feudo cuiquam vasallus id ipsum
Contulit, atq; tuo vasallum munere fecit
Ipse sibi, si fortè tuam, iam tertius ille
Successor meruit factis atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis: reprobato protinus illo
Ad dominum redeant feudalia iura secundum,
Si tuus, ille suum, tibi conciliare fidelem
Spernit: & aut torpens, aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis, ad te tua iura recurrent.

COMMENT.

Alium vasallum.) Vasallus de feudo suo nouum sibi quærere vasallum potest. vtrum impetrato patroni permissu, an sine ipsius voluntate? hoc quidem olim licuisse, multis in locis traditur, sed hac constitutione. §. 2. abrogatum est. Ex quo intelligi debet, locum hunc de ea infeudatione accipiendum esse, quæ patroni permissu facta est. Sententia est igitur: feudi in feudum dati conditionem esse durissimam. Duos enim dominos metuere: & ob alterutrum offensum committi: adeò vt primus vasallus, culpam inferioris vasalli præstare patrono suo debeat. Quod idem de alienatione ex pacto inuestituræ facta traditur. in lib. 2. tit. 26. §. 25. & tit. 48.

Argu-

Argumentum. §. 7.

Lis inter duos vasallos per dominum: inter vasallum & dominum, per curiam parium disceptanda est. In fidelitate autem præstanda Imperator nominatim excipiendus est.

TEXTVS.

Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, domini sit cognitio, & per eum controuersia terminetur: si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito, coniuratos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

Guntherus:

Inter vasallos vnius fortè patroni
Quæstio de feudo quoties agitatur eodem:
Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
Si tibi pro feudo, quod te tribuente, fatetur
Acceptum, tu verò negas, vasallus agendam
Fortè mouet litem, non tu, sed curia iudex
Audiat, & certo determinet ordine caussam:
Præterea quotiens feudali iure recepto,
Vasallus domino fidei iuramina præstat,
Excipiendus erit Romanus nomine Princeps.

COMMENT.

Inter dominum & vasallum.) Lis inter dominum & vasallum Friderici lege per pares coram domino iuratos disceptanda est. At Conradi lege, si maior est valuasor, à parium iudicio ad imperatorem appellatur: si minor, non appellatur. lib. 3. tit 4. Rursus Lotharij lege indistinctè cuiuis valuasori ad imperatorem potestas conceditur. lib. 1. tit. 22.

Impe-

Imperator excipiatur.) Cùm antea tacitè antiquior omnis patronus exciperetur *lib. 2. tit. 28. §. 5.*

Quæ sint Regalia. Tit. 56.

Argumentum.

Enumerantur iura quædam fiſci, ſiue Regalia præcipua, quibus vti ſoli Imperatori conceſſum eſt.

T E X T V S.

Regalia ſunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiunt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicuntur telonea, monetæ, mulctarum, pœnarumq́ compendia, bona vacantia, & quæ vt ab indignis legibus auferuntur, niſi quæ ſpecialiter quibuſdam conceduntur, & bona contrahentium inceſtas nuptias, condemnatorum, & proſcriptorum, ſecundum quod in nouis conſtitutionibus cauetur, angariarum, perangariarum, & plauſtrorum & nauium præſtationes, & extraordinaria collatio ad feliciſſimam Regalis numinis expeditionem, poteſtas conſtituendorum magiſtratuum ad iuſtitiam expediendam, argentariæ, & palatia in ciuitatibus conſuetis, piſcationum reditus, & ſalinarũ, & bona committentium crimen maieſtatis, & dimidium theſauri in loco Cæſaris inuenti non data opera, vel loco religioſo: ſi data opera, totum ad eum pertineat.

C O M M E N T.

Regalia ſunt.) Regalia præcisè pro Iura Regalia dicuntur, quæ iura fiſci in Pandectis appellantur: de quibus memorabilis vox eſt Traiani Imp. Fiſcum lienem appellantis: quo creſcente, cæteri artus contabeſcunt. Eorum autem iurium partem hac ſuperioris legis appendicula

Fride-

Fridericus enumerat: eam scilicet quam ab Italis post victoriam vindicauit: quemadmodum scribit Radeuicus libro 2. cap. 5. cuius orationem Guntherus, his versibus expreßit.

Posteà sollicitè Regni de iure vetusto
Quæstio mota fuit: quod desuetudine longa
Priscus inumbrabat neglecti temporis error.
Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ iura monetæ,
Cúmque molendinis, telonia, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capitolitium certo sub tempore censum,
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

De singulis igitur videamus: quorum primum est:

Armanniæ: quo nomine ius armorum & armamentariorum significari arbitror. de quo Nouell. 85. Maiestatis quidem crimen esse constat, iniussu Principis bellum gerere, delectum habere, exercitum comparare. l. iij. D. ad leg. Iul. maiest. quinetiam militem nullum sine ipsius Principis probatoria fieri licere, Zeno sanxit. l. penultima. C. de re militari. Et arma vendere Barbaris, Martianus vetuit: scilicet sine Principis permissu. l. ij. C. quæ res export.

II. *Viæ publicæ:) hoc est, tutela & munitio viarum publicarum: quæ Regiæ dicuntur & Consulares, & Militares. l. ij. §. viarum, & l. vltima. D. de itin. publ. Siculus Flaccus in lib. de cond. agror. Viarum non omnium vna eademq; est conditio: nam sunt viæ publicæ Regales, quæ publicè muniuntur, & auctorum nomina obtinent. Nam & curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. in quarundam tutelam à possessoribus per tempora summa*

certa exigitur. Ius ergò earum munitionū, hoc est, potestas cogēdi, vt viæ vel silice, vel glarea, vel pontib. munitæ sint, Regij Imperij pars esse dicitur. l. ad instructiones, 7. C de sacrosſ eccleſ. Liu. li. XLI. Censores vias sternendas silice in vrbe, glarea extra vrbē substruēdas, marginandasq́; primi omnium locauerunt, pontesq́; multis locis faciendos.

III. *Decursus fluminum: Sic enim plerunque apud huius generis scriptores appellari video, quæ hoc loco dicuntur flumina nauigabilia, & ex quibus fiunt nauigabilia: hoc est, ius coercendi, aut dilatandi, aut retandi fluminis, id est, ripæ muniendæ, & alueí purgandi: siue potestas cogendi vt id publicè coactis operis fiat. Itē ius reddendi flumen nauigabile, si vel cùm per se non sufficeret, alij riui & amnes inducendi in vnum alueum fuerunt: aut moles quæ nauigationem impediebant, tollendæ, & flumina retanda.*

IIII. *Portus & ripatica: quo verbo portoria significat, quæ ad fisci iura pertinere, constat etiam ex l. inter, 57. D. de verb. signifi. sed Portum, intellexit litus maris: Ripam, fluminis.*

V. *Vectigalia: quorum ius penes solum Imperatorem esse, patet ex l. vectigalia, 10. D. de publica. l. 1. & pass. C. vectig. non. inst. Telonea autem dicūtur, publicanorum stationes, in quibus vectigalia recipiunt. Sed apud istius generis scriptores, Telonium dicitur, vectigal, quod pro pontium, aut riparum munitione penditur: & plerunq́; à Principibus, solius exactionis caussa imperatur. de quo apud Spec. Saxon. lib. 2. art. 27.*

VI. *Monetæ: cuius cudendæ ius penes eundem esse, patet ex l. pen. C. de fals. monet.*

VII. *Multæ pœnæ: de quibus l. v. C. de mod. mult.*

mult. nisi quæ specialiter quibusdam (inquit) conceduntur: vt in casibus l.diuus,7.D.de iur.patron.l.penult.C.de legat.l.ij. C.de episc.aud.l.v.§.2.D.de his quæ vt indig.

VIII. *Bona vacantia : quæ lex Iulia fisco attribuit.l.quidem,96.§.1.D.de legat.1.l.1.C.de bon.vac.l.pen. C.de præf.cubic.*

IX. *Indignis adempta : quæ fisco attribui passim traditur, D.& C.de his quæ vt indign.*

X. *Pœna nuptiarum incestarum: nam iustis liberis, vsque ad gradum tertium: parentibus, vsque ad secundum, itemque fratri, sorori, patruo, & amitæ prius deferuntur: ijs non extantibus, fisco.l.si quis,6.C.de incest.nup.& No.12.*

XI. *Damnatorum bona: quæ nisi liberi, aut ijs deficientibus, parentes vsque ad tertium gradum extent, fisco addicuntur.l.vl.C.de bon.damnat.emendata per Nouell. CXXXIIII. Hoc autem capite generali etiam maiestatis damnatos comprehendimus: qui tamen separatim posterius nominantur: proptereà quòd omnia horum bona fisco addicuntur, quamuis liberos habeant.l.quisquis,5.C. ad leg. Iul. maiest. & Iustinianus d. Nouell. nominatim istud maiestatis crimen excipit.*

XII. *Angariæ, parangariæ : quibus verbis extraordinariæ operæ significantur, quæ propter repentinum aliquod negotium solius Imperatoris edicto præstantur: & paucorum quibus ea potestas eiusdem lege tributa est.l.iudicibus,9.& l.nemo,20.C.de curs.publ.*

XIII. *Plaustrorũ & nauiũ præstatio : quæ ab Angarijs quoque separãtur in l.iubemus,10. & l.neminẽ.11. C.de sacros.generaliter tamen illis vocabulis continẽtur.*

XIIII. *Collatio ad transitũ exercitus. De qua in l.pendẽtes,27.§.3.D. de vsuf. Otto Fris.li. Fri.2.ca.13.*

Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescunque Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates seu oppida peragrando, & quæ ad fiscum Regalem spectāt, quæ ab accolis Fodrum dicuntur, exquirant. De Fodro abundè dictum est in feudali Dictionario.

XV Creatio magistratuum: quæ lege Regia à populo in Imperatorem translata est: art. legis Regiæ antepenult. & l. 1. D. de ambit. Et notandum quod ait, Potestas constituendorum magistratuum ad iustitiam expediendam: hoc est, ad ius tum in publicis, tum in priuatis caussis reddendum. nam hæc Regalis maiestatis pars maxima numeratur: vt in formula constituendi Regni Austriaci apud Petrum de Vin. libr. Epistol. 6. cap. 27. *Cæterum (inquit Fridericus Imperator) vt pacem & iustitiam quæ sunt Regnorum omnium fundamenta, possis in prædicto Regno tuo constantius confouere: præsentium tibi auctoritate concedimus, vt si quis in prædicto Regno tuo manifestus extiterit malefactor, tuo videlicet, aut Curiæ tuæ iusto iudicio condemnetur.* Neque verò illud prætermittendum est, quod ait, Regale ius esse, magistratus constituere ad iustitiam expediendam. Ex quo singulariter notandum est, Magistratus naturam & proprietatem esse duplicem: primum, vt beneficio & gratis, non pretio tribuatur, deinde vt digno tribuatur, qui iustitiam colat, & suũ cuique tribuat. Nota enim omnibus est vox Alexandri Cæsaris, Necesse est, vt qui magistratum emit, vendat: nec sine rubore puniri potest, qui quod emit, vendit. Itaque præclarè Cicero Verr. III. In nostra, inquit, Republica, solent, qui per largitionẽ magistratũ adepti sunt, dare ope-

tam,

ram, vt illam lacunam rei familiaris expleant. Et Seneca libr. De benef. I. Prouincias spoliari, & nummarium tribunal audita vtrinque licitatione, alteri addici, nō mirum: quando quæ emeris, vendere, gentium ius est. Hac de caussa Theodosius Imp. l. vlt. C. repetund. statuit, vt qui magistratum ineunt, iurent, se nihil prorsus eo nomine neque per se, neque per alterum dedisse, daturósue esse, aut promisisse. Sed nemo in hoc flagitium vehementius inuectus est, quàm Imper. Iustinianus Nou. 8. cuius hoc diuinum elogium aureis literis in omnibus Principum palatijs scribēdum esset: Ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς, πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας.

XVI. *Argentariæ:* hoc est, potestas argentariæ permittendæ: nam cùm argentariorum officium publicum sit: l. argentarius, 10. D. de eden. & fidem publicā habeat. l. si ventri, 24. D. de reb. auct. iud. poss. solius Principis ius est, eius artis exercendæ potestatem facere. Potest etiam de argenti fodinis hic locus intelligi. argum. l. quartæ, de rebus eorum, qui sub tut.

XVII. *Palatia:* quo nomine significare videtur prætoria, de quib. in l. nulli iudicū, 14. C. de off. rect. pro. quasi nemini Regia palatia inhabitare liceat: nisi cui ius illud Regale nominatim concessum est. l. quicunque, 16. C. de oper. publ. nominis autem originē Dio. lib. 53. sic exposuit: καλεῖται δὲ τὰ βασίλεια παλάτιον, οὐχ ὅτι καὶ ἔδοξέ ποτε οὕτως αὐτὰ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἔν τε τῷ παλατίῳ ὁ Καῖσαρ ᾤκει, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε καί τινα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ρωμύλου προσενοίκησιν φήμην ἡ οἰκία αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παντὸς ὄρους ἔλαβε, καὶ διὰ τοῦτο κἂν ἄλλοθί που ὁ αὐτοκράτωρ καταλύῃ, τὴν τοῦ παλατίου ἐπίκλησιν ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ ἴσχει. Sed videamus, ne PLA-

Quot testes sunt necessarij ad probandum feudi ingratitudinem.
Tit. 57.

Argumentum.

Vasalli perfidia propter quam multatur feudo, quinque testibus idoneis probanda est.

TEXTVS.

Imp. Henricus Aug. vniuerso populo, &c. Si vasallus inhonestis factis, atq; indecentibus machinationib. dominum suum offenderit, insidijsq; eum clandestinis vel manifestis appetiuerit, vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atq; in alijs sic versatus est, vt potius inimicus quàm fidelis esse credatur: vel si eum cucurbitauerit, seu in campestri bello suum dominū reliquerit, feudo priuabitur. Quod nō obtinere sancimus, nisi quinq; testibus summæ atq; integræ opinionis probatum fuerit manifestè. Datum VIII. Id. Aug. feliciter.

COMMENT.

Insidijs.) Non enim lædendi domini consilium nisi etiam insidiæ accesserint, iusta feudi amittendi caussa est. lib. 2. tit. 51. §. si voluerit.

In campestri bello.) Alibi, campestre prælium appellat. libr. 1. tit. 5. hæc enim sexta feudi amittendi caussa est. Desertio domini in periculo, ac præsertim in acie. lib. 2. tit. 24. §. item qui.

Quinq; testib.) Notandus locus: vt vasallus, nisi testibus quinq; conuictus, feloniæ non damnetur. Nā vsitatū, ac prope legitimū testium, vel potius iuratorum numerum septem fuisse: alijs satis multis locis demonstratum est.

De notis feudorum. Tit. 58.

Argumentum. §. 1.

Feuda pecuniaria, & penuaria domino ad egestatem redacto amittuntur.

TEXTVS.

Notandum est in feudo, quod de cauena, seu camera dicitur, non debere dari, nisi cùm sit in camera vel cauena, vnde solui posset: vel si ita euacuata sit cauena sine culpa promissoris, expectādum est, donec interim de cauena, vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est, quem videre egentem, quem prius habuit in coniugem, vel amicum.

COMMENT.

Notandum est.) Ius annonarij & pecuniarij feudi est hoc, vt dominus de eo quatenus facere possit, obligetur. arg. l. diuus Pius, 28. D. de reg. iur.

In coniugem) Coniugem hoc loco appellat, quem infrà lib. 3. tit. 3. Consortem, id est, συμμαχὸν, contubernalem, eiusdem militiæ socium. Et huc pertinet l. Imperator, 50. in fi. D. ad Trebell. & l. vlt. D. de agnosc. lib. & l. 1. C. de oper. libert. Pertinet etiam illud vulgatum, Commilitiū charitatē auget. l. de hæreditate, 19. D. de cast. pecul.

Argumentum. §. 2.

Inuestituræ testes adhibendi sunt alij vasalli, si qui sint, sin minus, duo trésue extranei, homines liberi.

COMMENT.

Quòd autem pares tantùm debeant interesse inuestituræ feudi, & non alij, hoc tunc verum est, cùm dominus vasallos alios habuerit: alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen. argumentatione legis, de vltimis voluntatib. in Lombarda, scilicet, illa quæ dicit: Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui, vel inuestituram: adhibeat sibi de parentibus suis (& per eandem legem iurant) duos

duos testes idoneos, vel tres, vel plures. pluralis enim locutio, duorum numero contenta est.

COMMENT.

Et non alij.) Vitium repugnantiæ cum lib. 1. tit. 26. §. 1. vbi distinctè scriptum est, Si tempore inuestituræ pares absfuerint, etiam extraneos esse recipiendos. Congruit tamen cum huius titul. §. 4. & libr. 2. titul. 2. §. 1. & titul. 33. §. 1.

In Lombarda.) Locus hic Feudistæ nostri summam & imperitiam & stultitiam apertißimè coarguit. Lex enim ex cuius similitudine hoc loco argumentatur, extat in Lomb. lib. 2. tit. 18. l. pen. de vlt. volunt. in qua Imp. Ludouicus statuit, vt si quis extra eum Comitatum in quo suæ bona sunt, testari de ijs velit, adhibeat testes idoneos de suis pagensibus, vel de alijs, qui eadem lege viuant. Et si illos habere non potuerit, tunc de alijs quales meliores sibi inuenire potuerit, sibi adhibeat, & coram ijs de ipsa re traditionem faciat: & fideiussori inuestituram donet, vt ei qui illam traditionem acceperit inuestituram faciat: nimirum post mortem testatoris. Quæro nunc ex Feudista, primùm quid simile testamento cum infeudatione: deinde paribus cum pagensibus: tum præterea absenti cum præsenti? Nam quid hoc argumenti est? Quoniam ei qui in castris est, licet, si testari de suis bonis longè remotis velit, alios quàm pagenses suos adhibere testes: licet etiam cuiuis, vasallum sibi parare cupienti, & in eum agros quosdam fortasse præsentes feudi nomine transferre: si vasallos alios non habeat, quosuis extraneos adhibere testes. Aut verò quid absurdius est, quàm dubitare, & longè argumenta quærere ad probandum, eum qui vasallos non

habet, si quem sibi parare velit, testibus quibusuis, modò liberi & honesti sint, vti posse?

Contenta est.) Ex l. vbi, 12. D. de testib.

Argumentum. §. 3.

Cui dominus rem communem pro indiuiso in feudum dedit, agere vt ea diuidatur, potest: idemq; ius habet, quod dominus habuit: quod 40. annorum præscriptione perimitur. Rectè autem per nuncium inuestitura, & datur & accipitur.

T E X T V S.

Item sciendum est non esse impedimentum inuestituræ, etsi inuestituram faciat de re quam communem dominus habeat cum aliquo: quia si sponte diuidere noluerit ille, cum quo habet rem communem qui inuestiuit: potest cogere per iudicem ille, qui inuestitus est, vt diuidat. Item hæredes eius necesse habent tenere firmam inuestituram quam pater fecit. Item eadem lege & eodem iure debet habere rem iste, qui inuestitus est, quam haberet, qui eum inuestiuit, cum cohærede suo, scilicet vt adæquatio percurrat vsque ad 40. annos. Item inuestitura per se & per suum nuncium dari & accipi potest. quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas ll. Longobard. tit. de vltimis voluntatib. l. si quis & C. commu. diui. l. 1. & 2. Idcirco pares necessarij sunt in instrumento inuestituræ, & non alij: ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, alijs testib. inductis, corruptis forte pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non sunt suspicanda in paribus.

C O M M E N T.

Non esse impedimento.) Dubitandi aperta ratio hæc erat,

erat, quòd fratribus ante diuisam hæreditatem nihil ex ea alienare licebat: nisi post annum quadragesimum. leg. Longob. tit. 48.

Communem habeat.) Feudum etiam in re communi rectè constituitur: nimirum vt vasallus feudi parte pro indiuiso fruatur. Sic res communis donari pro indiuiso potest. l. portionem, 12. C. de donat. & legari: l. serui, 5. §. 1. D. de legat. 1. & vendi. l. 1. & l. 3. C. de commun. rer. alienat. & obligari. l. 1.

Potest cogere.) Sicut iure ciuili socius socium cogere ad diuisionem per iudicium potest. l. si non sortem, 26. §. si centum, D. de cond. indeb.

Hæres eius.) Locus communis: Hæredem ex defuncti contractibus teneri, propter regulam, Semel adita hæreditate omnis defuncti voluntas rata constituitur. l. si patrono, 55. §. 2. D. ad Trebell. Exemplum extat in l. Seia, 73. D. de euict. vbi hæres rem à defuncto alienatam euincere quasi hæres non potest. Item in l. filium, 31. D. de. lib. causs. vbi filius patris hæres seruum suum, quem pater manumiserit petere in seruitutem non potest. item in l. si ab eo, 7. C. eod. vbi hæres libertatem à defuncto, etiam non iure legatam, tamen oppugnare non potest: quoniam hæreditatem adiens, defuncti voluntatem confirmare intelligitur. Item in l. cùm à matre, 14. C. de rei vind. vbi filius domum suam à matre sua venditam, pro qua parte hæres est, vindicare non potest. Facit l. si ab eo, 7. C. de negot. gest. l. 3. C. de reb. alien. non alien.

Adæquatio percurrat.) Adæquatio est æqua partitio hæreditatis: ante quam partitionem nihil ex hæreditate alienare permittitur, nisi post annum quadragesimū: & ei qui se læsum contendit, subuenitur. Longobar. 48. &

tit.

titul.60. §.4. Alemann.89. Ergo adæquatio percurrat, id est, partitionis tempus producatur, vsq; ad annos XL. quo exacto licebit vtriq; de sua parte arbitratu suo statuere. Sic Neapol.Const.lib.3.ti.38. Quadragenaria etiam præscriptione inter fratres lege Longobardorum inducta, super adæquatione stantium partium minimè facienda. Iure autem ciuili læsis restitutio conceditur, etiam maioribus. l.3. C.commun.vtr.iudic. Et de fratrum adæquatione, exemplum extat in l.si ita legatum, 12. D.de cond.& demonst.

Per nuntium.) Vitium inculcationis.lib.2.titul.3.§. personam.

Argumentum §. 4.

Ob instrumentum inuestituræ falsi à domino accusatum, vasallo datur defensio; domino enim propter calumniam denegatur.

T E X T V S.

Si instrumentum diceretur falsum, à domino daretur defensio vasallo, qui instrumentum ad se deferret: vt in Lomb. qualit. quis se de chart. & auferetur domino, qui veritatem nouerit: & iniquum erit, si aliquis ex dono suo conueniatur. Domini est defensio ex ordine, cùm vasallus non possideat.

C O M M E N T.

In Lombarda.) Lib.2.titu.54. De chartis quæ à quibusdam personis falsæ appellantur, constituimus, vt si notarius superuixerit, & testes ipsi veram ipsam chartam, & idoneam faciant, etsi testes ipsi mortui fuerint, & notarius superuixerit, cum iuratoribus legitimis ipsam chartam veram & idoneam faciant.

Daretur vasallo.) Regulare est, vt vasallo feudum petente

petente, & probatione destituto, domino poßidenti sacramentum deferatur. lib. 1. tit. 4. §. 1. & tit. 10. & tit. 23. Sed quia sponte vasallus breuis testati probationem offert, dominus autem id falsum dicit, quasi iuris possessor, vasallus sit, ei sacramentum deferatur. Locus autem idcircò notandus est: quia docet fauorabiliores eos videri, quibus iusiurandum defertur. vt lib. 2. tit. 33. §. 2.

Argumentum. §. 5.

Pares curiæ, qui dicere de inuestitura testimonium detrectant, à domino & cæteris comparibus iurare coguntur.

TEXTVS.

Notandum est, quòd de omni controuersia, quæ inter dominum & vasallum oritur, si pares veritatem nouerint, omninò cogi à domino, & paribus dicere veritatem: qui si dicant se nescire, cùm sciant, & vasallus postulet, dominus eos coget iurare; & veritatem dicere: vt C. de test. l. si quando. & in Lomb. vt iudex vnus, &c. & in tit. qual. quis se def. de. l. si qualiscunque caussa. & tit. de test. vt quicunque. & l. vlt.

COMMENT.

Coget iurare.) Dictum est libr. 1. titu. 26. cùm antiquo iure denuntiare inuitis testimonium non liceret in caußis ciuilibus: tamen Iustiniani constitutione permissum id fuisse. l. pen. C. de testib. quod idem Longobardis placuisse, patet ex tribus Lombardæ locis: quos Feudista indicat: sed præsertim ex Ludouici Imperatoris constitutione, quæ & Francis & Longobardis hoc ius imposuit. lib. 2. tit. 52. l. vt iudex.

Argumentum §. 6.

Dominus cui iusiurandum de suo facto defertur, liquidò iu-

do iurare cogitur, at cui de facto defuncti, arbitrario: se nec scire, nec credere.

TEXTVS.

Cùm datur domino defensio de inuestitura, quæ dicitur esse facta, iurare debet se inuestituram non fecisse. Cùm verò datur successori eius, iurare debet se non credere inuestituram factam esse ab antecessore suo. Si qua inuestitura facta esse dicetur, semper debet nominare dominum à quo inuestitura facta dicitur, cùm multum discrepet sacramentum hæreditarium à principali sacramento. C. de re. cre. & iureiur. l. 3. & l. generaliter. & vt habes de tutore, qui iurat quod credit & existimat, vt C. de iura. cal. l. 2. de conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto: cùm iniquum sit aliquem iurare de alieno facto, hæres vel successor, nec etiam filius, vt D. rer. amot. l. Marcellus. sed contrarium repetitur in Lombar. quia licet filius minorem virtutem habeat, quàm pater, tamen debet præcisè iurare patrem suum non fuisse debitorem, vt in Lombard. qual. quis se def. deb. l. si contigerit.

COMMENT.

Non fecisse.) Quod idem traditur. lib. 1. titul. 4. §. 1. & tit. 23. nisi referre iusiurandum malit. lib. 1. tit. 26. §. 3. & lib. 2. tit. 2. §. 1.

Se non credere.) Romano iure formula iusiurandi, hæc fuit: Ex animi mei sententia: vt ex Cicerone & Liuio, docuimus in libello De formulis. Itaq; regulariter de alieno facto, & alieni animi sententia iusiurandum non datur: ne patri quidem, aut matri, aut hæredi, aut tutori, vel curatori. l. qui iurasse, 26. D. de iureiur. l. Marcellus, 11. §.

11.§.iurare, D.rer.amot.l.4.D. de in lit.iur. Atq; ad hunc modum intelligendæ sunt l. quoties, 21.§.si tutor, D. de nox.act.& l.qui bona,13.§.penul.D.de dam.infect. A Iustiniano tamen inductum est, vt tutor & curator de calumnia iurent, quantum credunt & existimant. & rationem hanc subiungit: Quia quamuis vera caussæ natura alia sit, tamen ex animi sui sententia iurant: id est, quantum credunt & existimant. l. 2. §. quod obseruari, C. de iureiur. propter cal. quomodo intelligendum est, quod scribitur in l. generaliter, 41. C. de reb. cred. multum discrepare iusiurandum hæreditarium à principali sacramento: quippe cùm Principalis liquidò iuret se scire, successor verò se credere, & arbitrari. Idemq; traditur hoc loco, ad quæstionem de domini & successoris iureiurando: nam dominus, inquit, iurat se non inuestisse. Successor verò, se credere & arbitrari præcessorem se non inuestisse. quod idem traditur suprà libr.2.titul.33. §.2. More tamen Romano verbum Arbitror, etiam in liquidis iuramentis vsurpabatur. Cicero Academic. 2. Maiorum hæc fuit diligentia: voluerunt vt qui testimonium diceret, arbitrari se diceret, etiam quod ipse vidisset. Idem pro Fonteio: Primùm illud verbum consideratissimum nostræ consuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc vtimur, cùm ea dicimus iurari, quæ comperta habemus, quæ ipsi vidimus, ex toto testimonio sustulit.

Si qua inuestitura.) Hi duo versus otiosi hoc loco & superuacanei sunt: neque dubium est, quin aliquem superiorem in locum restituendi sint.

Constitutiones Friderici II. Imperatoris.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem Ecclesiæ editis,

editis, & immunitate locorum religiosorum, vbique morantium, & sori priuilegio, & Gazaris, & Paternis, & alijs hæreticis, eorumque successoribus, & nauigijs, peregrinis, & aduenis quocunque locorum hospitantibus, eorumque successoribus, & de agricolarum securitatibus. Titul. 59.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Marchionibus, Comitibus, cunctisque populis, quos clementia nostræ regit Imperium, salutem et gratiam. In die qua de manu sacratissimi Patris nostri summi Pontificis recepimus Imperij diadema, curauimus ad Dei et Ecclesiæ suæ honorem edere quasdam leges, quas in præsenti pagina iussimus annotari, per totum nostrum Imperium publicandas. Per Imperialia vobis scripta præcipiẽdo mandamus, quatenus eas quisque literas in suo districtu irrefragabiliter et inconcussè seruet. et sunt hæ leges.

§. *1.*

Ad decus et honorem Imperij et laudem Romani Principis, nihil omninò magis videtur accedere, quã vt expurgatis quibusdam erroribus, et iniquis quorundam statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesia Dei plena quiete vigeat, et secura gaudeat libertate. Sanè adeò infidelium quorundam et iniustorum iniquitas abundauit, vt non dubitent contra Apostolicam disciplinam, et sacros Canones statuta sua confingere contra Ecclesiasticas personas et Ecclesiæ libertatẽ. Cùm ergo dispositione diuina fauente nihil velit Ecclesia (quæ nihil debet præter bonum appetere) quod nobis eodem concursu et eadem non placeat voluntati: Nos Fridericus Romanorum Imperator, semper Augustus, hac edictali lege irritamus, et irrita nunciamus

omnia

omnia statuta, & consuetudines, quæ ciuitates, vel loca, Potestates, Consules, vel quæcunque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel Ecclesiasticas personas edere, vel seruare aduersus Canonicas vel Imperiales sanctiones præsumpserint: & ea de capitularibus suis mandamus intra duos menses post huius publicationem edicti penitus aboleri: & si de cætero similia attentauerint, ipso iure decernimus esse nulla, & eos sua iurisdictione priuatos, Superiori protinus applicanda: necnon locum, vbi deinceps talia præsumpta fuerint, banno mille marcharum præcipimus subiacere: Potestates verò, Consules, Rectores, Statutarij, & scriptores dictorum statutorum, necnon & consiliarij locorum ipsorum, qui secundum statuta, vel consuetudines memoratas iudicauerint, sunt extunc ipso iure infames, quorum sententias & actus alios legitimos præcipimus aliquatenus non tenere. Quòd si per annum huius nostræ constitutionis inuenti fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum Imperium mandamus impunè ab omnibus occupari, saluis nihilominus alijs pœnis contra tales in generali Concilio promulgatis.

§. 2.

Item nulla potestas vel persona publica vel priuata, collectas, siue exactiones, angarias vel perangarias Ecclesijs vel alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponere, aut inuadere bona Ecclesiastica præsumāt. quod si fecerint, & requisiti ab Ecclesia vel ab Imperio emendare contempserint, triplum refundant: & nihilominus banno Imperiali subiaceant. quod absq; satisfactione debita nullatenus remittatur. Item,

 quæcun-

quæcunque communitas vel persona per annum in excommunicatione facta propter libertatem Ecclesiæ perstiterit, ipso iure Imperiali banno subiaceat, à quo nullatenus abstrahatur, nisi prius ab Ecclesia absolutus fuerit.

§. 3.

Item statuimus, vt nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel ciuili trahere ad iudicium seculare præsumat, contra constitutiones Imperiales, & canonicas sanctiones. quod si fecerit, actor à iure suo cadat, & iudicatum non teneat, & Iudex sit extunc iudicandi potestate priuatus. Statuimus enim, vt si quis Clericis vel personis Ecclesiasticis iustitiam denegare præsumpserit, tertiò requisitus, suam iurisdictionem amittat.

§. 4.

Gazaros, Paternos, Lenonistas, Speronistas, Arnaldistas, Circuncisos, & omnes hæreticos, vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus: præcipientes vt bona talium confiscentur: nec ad eos vlterius reuertantur: ita quòd filij ad successiones eorum peruenire non possint, cùm longè grauius sit æternam, quàm temporalem offendere Maiestatem. Qui autem inuenti fuerint sola suspitione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ, iuxta considerationem suspitionis, ac qualitatem personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, tanquam infames & bannati ab omnibus habeantur: ita quod si hic per annum manserint, extunc eos sicut hæreticos condemnamus.

§. 5.

§. 5.

Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, vt Potestates, Consules, seu Rectores, quibuscunque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quòd à modo quandocunque fuerit quis in potestatem, siue perpetuam, vel temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare: alioqui nec pro potestatibus, nec pro consulibus habeantur, & eorum sententias irritas extunc decernimus & inanes.

§. 6.

Si verò dominus temporalis requisitus & admonitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate: post annum à tempore admonitionis elapsum, terram illius ipsis exponimus Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fidei pietatē conseruent: saluo iure domini principalis: dummodò super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod aliud impedimentum apponat: eadem nihilominus lege seruata contra eos, qui non habent dominos principales.

§. 7.

Credentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum bannimus: firmiter statuentes, vt si postquam quilibet talium fuerit ab Ecclesia excommunicatione notatus, satisfacere contempserit intra annum, extunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia seu consilia, vel ad eligendum aliquos ad huiusmodi, neque ad testimonium admittatur.

sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse alijs respondere cogatur. Quòd si fortè iudex extiterit, eius sententia nullam habeat firmitatem: nec caussæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit Aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per eum confecta nullius penitus sint momenti.

§. 8.

Nauigia quocunque locorum peruenerint, si quo casu contingenti rupta fuerint, vel aliter ad terram peruenerint, tam nauigia ipsa quàm nauigantium bona illis integra reseruentur, ad quos spectabant, antequam nauigium illud periculum incurrisset, sublata omnium locorum penitus consuetudine, quæ huic aduersatur sanctioni: nisi talia sint nauigia, quæ piraticam exerceant prauitatem, aut sint nobis vel Christiano nomini inimica. Transgressores verò huius nostræ constitutionis, bonorum suorum publicatione multentur, & si res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum nostrum modis alijs compescatur.

§. 9.

Omnes peregrini & aduenæ liberè hospitentur vbi voluerint: & hospitati, si testari voluerint, de rebus suis ordinandi liberam habeant facultatem, quorum ordinatio inconcussa seruetur. Si qui verò intestati decesserint: ad hospitem nihil perueniat: sed bona ipsorum per manus Episcopi loci tradantur hæredib. si fieri potest, vel in pias caussas erogentur. Hospes verò si aliquid de bonis talium contra hanc constitutionem

noſtram habuerit, triplum Epiſcopo reſtituat, cui viſum fuerit aſſignandum: non obſtante ſtatuto aliquo, ſeu conſuetudine, ſeu priuilegijs, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui autem contrà præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem: vt in eo puniantur, in quo deliquerint: aliàs prout culpæ qualitas exegerit puniendi.

§. *10.*

Agricultores & circa ruſticitatem occupati, dum villis inſident, dum agros colunt, ſecuri ſint quacunque parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tam audax, qui perſonas vel boues, agrorum inſtrumenta, aut ſi quid aliud ſit quod ad operam ruſticalem pertinet, inuadere, capere, aut violenter auferre præſumat. Si quis autem huiuſmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumpſerit, in quadruplum ablata reſtituat, infamiam ipſo iure incurrat, Imperiali animaduerſione nihilominus puniendus.

§. *11.*

Nos verò Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei: has leges à Friderico Romanorum Imperatore, filio noſtro chariſſimo, pro vtilitate omnium Chriſtianorum æditas laudamus, approbamus, & confirmamus, tanquam in æternum valituras: & ſi quis auſu temerario, inimico humani generis ſuadente, quocunque modo has infringere tentauerit, indignationem Dei omnipotentis, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ſe nouerit incurſurum.

COMMENT.

Summi Pontificis.) Honorij III. anno M.CCXX. vt eſt apud Abbatem Vrſp. in Chro. eiuſdem anni. Hic eſt

Fridericus II. qui tribus Pontificibus Ro. infestus, Honorio III. Gregorio IX. & Innocentio IIII. bellum ipsis & ciuitatibus Italiæ, quæ illorum partibus fauebant, grauissimum intulit: quapropter ab illis excommunicatus, & diris pontificalib. addictus fuit. c. ad Apostolicæ, de sent. & re iud. in VI. Eius historiam cùm Pandolphus Collenucius, tum præsertim Petrus de Vineis Iurisconsultus aliquot epistolis complexus est. Mirum est autem ni Canonistæ manus hac in constitutione admouerint: cùm eius pars Innocentio III. attribuatur: in cap. 13. Ext. de hæretic.

In suo destrictu.) Iurisdictione, territorio: vt in Dictionario exposuimus.

Contra libertatem Ecclesiæ.) Vt priuilegia Ecclesiis concessa seruentur: & contrariæ constitutiones abrogentur. eadem sententia, qua l. priuilegia, 12. C. de sacros. eccl. & l. omnia, 33. C. de epis. & cler. & Nouell. CXXXI. de canon. Ecclesiast.

Item nulla.) Vt Ecclesiastici à publicis collationibus, immunes sint. Caput hoc relatum est sub l. 2. C. de epis. & cler. quo videtur abrogari l. nemine, 11. C. de sacros. eccles. Neque enim dubium est, quin Ecclesiæ à publicis tributis & collationib. immunes nõ essent: vti patet ex Nou. XXVII. Itaque Fridericus I. suprà, l. 2. ti. 52. §. illicitas: non alias ab Ecclesiis pactiones prohibet, nisi iniustas & illicitas.

Ab Ecclesia vel Imperio.) Ab Ecclesiæ aduocato, vel misso Imperatoris.

Banno Imperiali.) Ab Imperij finibus exulent, vt in Dictionario docuimus. Itaque vox BONA delenda est in §. Item nulla, C. de sacrosanct. eccles.

Item statuimus.) Vt Clerici suos habeant Iudices: neque ad ciuiles Magistratus in ius vocari possint. Caput

hoc

hoc relatum est sub l. omnes, 31. C. de episc. & cleric. Sic in Nouell. LXXIX. & Nouell. LXXXIII. & Nouell. CXXIII. Ecclesiasticis personis Ecclesiastici iudices attribuuntur. quod etiam lege Caroli Magni sancitum est in Lombard. lib. 3. tit. 1. l. volumus.

Gazaros.) *Vt hæretici cum infamia proscribantur. Relatum est sub l. cognouimus, 11. C. de hæret. & in cap. excommunicamus, 15. Ext. de hæret. vbi* CATHAROS *& Patarenos scriptum est. Extat etiam constitutio hæc ab hoc capite, ad finem in volumine Epistolarum Petri de Vineis, lib. 1. epist. 27.*

Diffidamus.) *Hostem pronuntiamus: vt in Dictionario expositum est.*

Qui autem.) *Totus hic §. totidem verbis scriptus est in constitut. Innocentij III. cap. excommunicamus, 13. Ext. de hæretic.*

Statuimus.) *Vt Magistratus iurent se hæreticos à suis territorijs proscripturos. Relatum est sub. l. Iubemus, 17. C. de Episco. audient. Et vsurpatum ab Innocentio tertio prope totidem verbis in d. c. excommunicamus, 13. Ext. de hæretic.*

Si verò.) *Vt prædia à quibus hæretici post dominos aliquoties admonitos non pelluntur, à Catholicis occupentur. Relatum sub l. Manichæos, 4. C. de hæretic. & ita siue corruptum, siue vsurpatum ab Innocentio tertio. vt potestatem abiudicandorum & adiudicandorũ dominiorum Imperatori ereptam sibi assumat. Intra annum (inquit) significetur hoc summo Pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denuntiet absolutos: vt terram exponat Catholicis occupandam.*

Credentes.) *Vt hæreticorum receptatores pro hæreti-*

reticis numerentur. Relatum sub.d.l. 4. C.de hæret. & in d.c.13.§.credentes.

Intestabilis.) Sic in l.pen. C.de hæreti. testimonij dictio hæreticis adimitur.& Nouell. 45. sed non omnis omninò testimonij.

Nauigia.) Vt nauigia periculo elapsa ijs reddantur quorum ante periculum fuerint. hoc consentaneum est cum Antonini rescripto, de quo in l.vltima. D. de incend. naufr.

Omnes peregrini.) Vt peregrinis omnibus testamenti factio sit: qui intestati erunt, eorum bona Episcopus vel hæredibus ipsorum legitimis restituat, vel in pias caussas eroget. Relatum hoc caput sub l.pen.C.commu. de success. Sed lex Saxonica discrepat, cuius verba hæc sunt in Specul.Saxon. libr.3. Artic. 80. Si proprietas à pagano relinquatur, ad quam hæres non existat, quæ se ad tres mansos extendit, vel minus, hoc præfecturæ, id est, sculteticæ adijciatur. Sed si triginta mansorum vel minus se summa extenderit, comitatui applicetur.

Agricultores.) Ne agricolæ, serui, boues, instrumentaq; cætera rustica vllo iure à rei rusticæ negotio abducantur. Eò pertinet.tit. Vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur.lib. Cod.11.

Nos Honorius.) Papale interdictum, vt in æternum hæc lex valeat: & si quis Imperator, vel eam abrogarit, vel ei derogarit, eius caput satanæ sacrum sit. Eius si qua vis fuit, malè cum Imperatoribus, & Regibus omnibus, qui post Fridericum II. fuerunt, agatur: quippe cùm eorum nullus fuerit. quin aliquid immutarit.

FINIS.

Extra-

Extrauagantes, quas nonnulli XI. Collationem appellant.

Quomodo in læsæ maiestatis crimine procedatur. Titul. 60.

Henricus VII. diuina fauente gratia Rom. Imp. semper August. Ad reprimendum multorum facinora, qui ruptis totius debitæ fidelitatis habenis, aduersus Romanum Imperium, in cuius tranquillitate totius orbis regularitas requiescit: hostili animo armati conantur, nedum humana, verumetiam diuina præcepta, quibus iubetur quòd omnis anima Romanorum Principi sit subiecta, sceleratiss. facinorib. assiduis rebellionib. demoliri: ne ex eorum absentia, in detestando læsæ maiestatis crimine processus & sententia retardentur, & tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita: hac Edictali, Deo propitio, perpetuò valitura lege sancimus, vt in quocunq; læsæ maiestatis crimine, & maximè, vbi contra Romanorum Imperatores vel Reges aliquid quod dictum tangat, asseratur commissum, possit procedi per accusationem, inquisitionem, seu denuntiationem summariè & de plano, sine strepitu, & figura iudicij, prout illi qui iurisdictioni præest, videbitur expedire. Ad hoc, si qua communitas, corpus, vel collegium, vel alia quæuis persona cuiuscunq; status, dignitatis, vel conditionis existat, super dicto crimine per nuncium, vel per literas, seu etiam per edictum publicè propositum citata, vel citatum, neglexerit in termino personaliter, vel legitimè comparere: contra ipsam, vel ipsum perinde ac si præsentialiter omnibus interesset, vel lis foret legitimè contestata, tam ad receptionem testium,

& eorum publicationem, & sequentia, quàm ad definitiuam sententiam, & eius executionem procedatur, legibus & consuetudinibus non obstantibus quibuscunq; Hanc autem generalem legem nostram extendi iubemus ad præterita, præsentia, & futura: quam legem ex nunc absque alterius temporis expectatione transcursus suum integrum vigorem decernimus obtinere.

COMMENT.

Henricus septimus.) Hic est Henricus, qui Robertum Apuliæ & Siciliæ Regem maiestatis crimine damnatum Campaniæ atq; Apuliæ regnis multauit: quod eius iudicium Papa Clemens V. post eius obitum rescidit. c. pastoralis, de sent. & re iudi. Eius in Italiam aduentum Georgius Merula in lib. de Vicecomitibus 7. & 8. describit. Albertus Argentin. in Chron. Decantata coram eo missa, eoq; per quendam Prædicatorem communicato, post missam cepit illico infirmari. Dicebatur enim quòd ipse Prædicator venenum sub vngue digiti tenens absconsum, post communionem potui Cæsaris immisisset. Idem scribunt Platina, & Sabellicus, & Michaël Ritius. Cuspinianus autem in ipsius vita: Ferebatur, inquit, maledictus iste monachus sub vnguibus venenum habuisse, quo & hostiam & calicem infecerat. Et Iacob. Vuimphelingus in Epitom. cap. 43. Robertum Regem priuatum regno pronuntiauit: quam tamen sententiam Clemens Papa in suis constitutionibus improbauit. c. pastoralis, de sent. & re iudic. plus Imperatoris odio quàm iurisprudentia. Et mox: Veneno intoxicatus moritur, nouo, inaudito, ac incredibili ausu, misso veneno in Eucharistia. Dum sacra Christi communione perfruitur, Opt. Princeps animæ pabulum, vitæ verò

exitium sumpsit, subornato ad tam crudele veneficium Prædicatorij ordinis fratre quodam. Conradus Vecerius in ipsius Henrici vita: Nonnulli venenum malum niueo libello inditum asserunt: quod per ineffabilia mysteria commutatum, quotannis morituriq; libamus Monachos prædicatorij ordinis, quibus ille ministris vtebatur in sacrificijs, horrendi facinoris extitisse auctores, eamq; rem Beneuenutus Imolensis in literas retulit.

Omnis anima.) Paulus in Epist. ad Roman. scripta, iubet omnes Christianos legitimis magistratibus parere. Hæc captio est, quam Dialectici Per synthesin appellant.

Quod dictum tangat.) Locus mihi obscurus. Nam ita interpretari potest, Quod prædictum Imperium Romanum attingat, & ad eius statum pertineat. Potest & de maledicto exponi: sed contra ius introductum. l. 1. C. si quis Imp. mal. nam olim non modò facto, sed etiam dicto maiestatis crimen admittebatur. Paul. Sent. lib. 5. tit. 29. ad leg. maiest. §. 1.

Accusationem, inquisitionem.) Accusationem dicit præsentis criminationem, quæ solenniter fit delatione nominis, libelli subscriptione, & satisdato reum peractum iri. l. 3. & l. si cui, 7. D. de accus. l. 3. C. de his qui acc. non poss. l. pe. & l. vl. C. de accus. Inquisitionem autem requisitionem absentis, cùm is qui abest, non accusatur quidem, neq; enim hoc ius est. l. absentem, 6. C. de accus. sed adnotatur requirendus, et edictis per triduum per singulos dies ter citatur. l. inter, 10. D. de publ. iud. l. 1. D. & C. de req. reis. bonaq; ipsius interim obsignantur, vt si intra annum non adsit, bona eius post annum in fiscum cogantur, læsa ipsius existimatione, l. 1. & l. vltim. D. & C. eod. damnari enim

enim absentem ius non est in caussis capitalib. l. 1. D. de accus. sed in criminib. non capitalibus ex contumacia damnatur, l. absentem, 5. D. de pœn. Denuntiationem autem criminis significationem opinor significat, vt l. 4. D. ad Turpil. l. 6. C. de accus.

Summariè & de plano.) Ergò quod fuit in leuib. criminibus, id Henricus Imp. in omnium atrocissimo valere voluit, l. 6. D. de accus. de plano autem & pro tribunali opponi solent; vt in Comm. de verb. iur. exposuimus. Quæ caussæ cognitionem desiderabant, pro tribunali transigebantur: veluti abolitio criminum. l. 1. §. 4. ad Turpil. quæ non desiderabant, de plano, l. nec quicquam, §. de plano D. de off. procons. veluti leuia crimina, vt dixi: & cùm de iis custodiæ audiendæ & damnandæ sunt. l. vnius, 18. §. vlt. D. de quæst.

Ad præterita & præsentia.) Regulariter leges in futurum duntaxat tempus valent: vt multis verbis Nouell. 22. Neq; ad præteritum referuntur, nisi nominatim cautum id fuerit, veluti l. 1. C. de contract. iudic. & l. vlt. C. de pact. pign.

Qui sint rebelles. Tit. 61.

Idem ad perpetuam rei memoriam. Quoniam nuper est ad auditum nostrum deductum, quòd inter nonnullos fideles, & subditos nostros prouinciæ Lombardiæ, aliorumq; locorum Italiæ disceptationes, & dubia sæpius oriuntur, an infidelis & rebellis Imperii quisquam reputari debeat, nisi prius per nostræ maiestatis sententiam condemnatus appareat: Nos attendentes quod acta praua malorum potius, quàm verba sententiarum ipsos faciunt pœna condignos: & eo ipso quòd quis peccat, correctionem meretur, & quanto plus

plus differtur punitio, tanto amplius culpa crescit, & gentibus perniciosius in exemplum transit: tenore præsentium declaramus, decernimus & pronuntiamus, quòd illi omnes & singuli sunt rebelles, & infideles nostri Imperij, qui quomodocunq; publicè, vel occultè contra nostrum honorem & fidelitatem, rebellionis opera faciunt: & contra nostri Imperij prosperitatem aliquid machinantur, contra nos seu officiales nostros in ijs quæ ad commissum eis officium pertinet, rebellando. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam declarationis & pronuntiationis infringere, vel ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem nostram & pœnam mille librarum nostræ cameræ soluendarum se nouerit incursurum. Data Pisis IIII. Nonas April. Regni nostri anno V. M. CCCXII.

COMMENT.

An rebelles nisi per sententiam.) Barbara hæc lex est, vt rebellis dicatur, qui nondum iudicatus est. nisi dicamus ad alienationes post contractum crimen factas hoc pertinere. vt l. vlt. C. ad leg. Iul. maiest. & l. donationes. 31. §. vlt: D. de donat. l. ex iudiciorum, 20. D. de accusat. Verùm hoc in cæteris criminibus ita demum obtinet, si donatoris condemnatio secuta sit. l. post contractum, 15. D. de donat. in qua Si pro nisi corrigendum, cùm ex Florentinis, tum ex Græcis libris didicimus: quippe cùm in cæteris crimẽ morte extinguatur. l. vl. D. ad leg. Iul. Maiest. Neq; aliud iuris constituitur, in l. si aliquis, 7. D. de mort. causs. vbi Vlp. donationem mortis caussa factam ab eo, qui postea pœna capitis affectus est, remoueri statuit, tanquam imperfectam:

perfectam: quamuis cæteræ donationes sine suspitione pœnæ facta valeant. Nam vtrobiq; rescinditur donatio post contractum crimen facta: quippe cùm sine supplicij suspitione non fiant. Mortis autem caussa donatio etiam ante admissum crimen facta, post supplicium idcircò imperfecta iudicatur, quia donationes imperfectæ dicuntur, quarum traditio facta non est. l. qui saxum, 6. cum similibus, D. de donat. moriens autem is, qui mortis caussa donauit, tradere videtur. quandoquidem legati instar obtinent, cuius hanc vim esse patet ex l. à Titio, 64. D. de furt.

Rebelles & infideles.) Rebellis igitur definitio hæc est: qui contra Imperij prosperitatem aliquid machinatur. vt in l. vlt. D. ad leg. Iul. maiest. Perduellis dicitur, qui hostili animo aduersus Rempub. vel Principem animatus est.

Ad commissum officium.) Notandus locus: ex quo intelligitur, eum qui magistratui non iustè imperanti, non paret, rebellem non esse. Est autem non iustè imperare, mandatum sibi officium & munus Magistratus excedere.

De pace Constantiæ. Tit. 62.

De pace Constantiæ.) Hæc promulgata est in conuentu Principum habito in vrbe Constantiæ: vt ex Abbat. Vrsperg. in Chron. anno M. C. L X X V I. Extat alterius pacis siue fœderis cum ijsdem aliquot ante annis facti formula apud Radeuicum. lib. Frider. 1. cap. 41.

Et filius eius Henricus VI.) Quem pater adhuc decennem vt ei à Pontificib. R. caueret, Romanorum Regem designandum curauit. Auctores Radeuicus, & Abbas Vrsperg.

Longobardorum qui nos offenderant.) Nam cùm grauissima obsidione pressi, sese dedidissent, atq; in gratiam

tiam recepti fuissent, post rebellarunt. qua de caussa Mediolanum primum diripuit, deinde funditus deleuit, vt est apud Otton. Frising. Vrsperg. Sabellic. & alios.

Regalia.) Formula superioris fœderis planius sic interpretatur apud Radeuic. lib. Frid. 1. c. 41. Regalia, veluti monetam, telonium, pedaticum, portus, comitatus & alia si qua sunt, Commune Mediolanensium dimittet.

Comitatum habet.) Si quem Episcopum Imperator Comitem crearit, is Episcopus magistratus mandabit. Ita Episcopus Imperat. erit vasallus Magistratus subuasallus.

Inuestituram recipient.) Magistratus ergò & honores feuda sunt: & per inuestituram conferuntur.

Intra duos menses.) Notanda lex: vt lites intra menses duos dijudicentur, cùm Iustinianus triennium præscripserit l. properandum, 11. C. de iudic.

Sicut ciues.) Duplex ergo fidelitas est: vna quam vasalli feudi nomine iurant, altera quam cæteri ciues vt priuati præstant: vt in Dictionar. exposuimus. Mirum est autem hic exigi iusiurandum anno ætatis XVI. in superiore Pace, anno XIIII. vt est apud Radeuicum. lib. 1. cap. 41. At in Constitutione, De pace tenenda, lib. Feud. 2. tit. 53. anno XVIII.

Libellariæ & precariæ.) De quib. in Dictionario diximus.

Opizoni Marchioni.) Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 16. Erat autem prædicta arx Terdona non solùm suis viribus, sed etiam Mediolanensium fortitudine, & vicinorum Baronum, quorum vnus Marchio Opitius, cognomento Malaspina fuit, præsidijs munita. Eiusdem meminit & cap. 20.

Fodrum consuetum.) De quo in Dictio. exposuimus.

DE FEVDIS LIBER TERTIVS: HAC EDITIONE PRIMVM ADDITVS: IN QVEM IMPERATORVM aliquot constitutiones de Feudis, & Capitula quædam extraordinaria collata sunt.

PRAEFATIO.

LIBER hic Tertius additus est à nobis, ne quid in superioribus libris duobus de recepto in Scholis ordine turbaretur. In eum autem Imperatorum aliquot Germanicorum Constitutiones cõtulimus, simulq́; Capitula quædã de Feudis extraordinaria: quæ ex Iacobi Ardizonis & Aluarotti libris descripsimus. Earum autem Constitutionum quæ hunc in librum relatæ sunt, & primum in iure Feudistico locum obtinere deberent, auctores infrà scripti sunt:

Carolus Magnus Imperium adeptus anno D.CCCI.
Lotharius I. Imperium adeptus anno D.CCC.XXIII.
Henricus II. Imperium adeptus anno M.XIIII.
Conradus II. Salicus, Imperiũ adeptus anno M.XXVII.
Fridericus I. Imperium adeptus anno M.C.LV.
Fridericus II. Imperium adeptus anno M.CC.XII.
Henricus VII. Imperium adeptus anno M.CCC.IX.

Caroli Magni, Imp. & Regis Franciæ, Constitutio de Feudis.

Auditum habemus qualiter & Comites, & alij homines qui nostra beneficia habere videntur, comparant sibi proprietates de ipso nostro beneficio, & faciunt seruire ad ipsas proprietates seruientes nostros de eorum

eorum beneficio, vt curtes nostræ remanent desertæ, & in aliquibus locis ipsi vicinantes multa mala patiuntur. Audiuimus, quòd aliqui reddant beneficium nostrum ad alios homines in proprietatem, & in ipso placito, dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in alode. Quod omninò cauendum est: quia, qui hoc faciunt, non benè custodiunt fidem, quam nobis promissam habent. Et ne fortè in aliqua infidelitate inueniantur, qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad curtes nostras talia opera illorum non perueniunt. Sunt & alij, qui iustitiam legibus accipere debent, & in tantum fiunt in quibusdam locis fatigati, vt qui, dum suam iustitiam per fideiussorum manus tradunt, ita aliquid, vel paruum possint habere, & fortiores suscipiant maiorem portionem.

COMMENT.

Legem hanc descripsimus ex Capitulari cap. 4. auth. 6. & lib. leg. Franc. III. in quo Carolo Magno ascribitur: quamuis lib. IIII. Filijs ipsius Ludouico Augusto, & Lothario tribuatur. Ego geminam esse arbitror: & prius caput Carolo, alterum ipsius filijs accepto ferendum. Damnatur autem vtroque capite commentum, quo per illa tempora Barones & Vassi Regales vtebantur, quos veteres interpositam fiduciam appellabant. Nam Baro suum feudum (quod per hæc tempora nihil nisi vsusfructus erat) alicui fiduciario emptori simulatè & dicis caussa vendebat, ea lege, vt paulò pòst eundem ipsum fundum quasi verum allodium ab eodem emeret, atque ilicò eidem in feudum daret. Cùm annis aliquot interiectis vasallus illius loci, edicto Principis euocaretur, substitutus hic sese offerebat. quia beneficium à vasallo in feudum rectè dari

OO potest.

potest. libro secundo titulo 26. §. beneficium Baro, si ab eo quasi vasallo munus vasallicum exigebatur, statim auctoritatem illius fundi, hoc est, titulum, quo iure illum pro suo possidebat, demonstrabat, súumque auctorem laudabat. Non est consimilis machinatio eius, de qua in Constitut. Frider. libr. 2. titulo 55. §. callidis: vbi feudatarius alium quempiam accepto pretio ab eo infeudabat. & quia semper antea feudum in alterum transferre licuerat, impunè id se posse facere disputabat. Nam illo commento feudi natura & conditio retinetur: hac verò machinatione feudum in allodium mutatur. Comites (inquit) de beneficio ac feudo quod à nobis acceperunt, allodia & proprietates sibi per fiduciam interpositam comparabant, & mox eosdem agros quasi allodia sua minoribus vasallis dabant: (quos seruientes Carolus appellat) quasi in suo & de suo allodio noua feuda constituerent. Ex quo accidebat, vt & Regiæ curtes non incolerentur à Comitibus, quibus assignatæ fuerant: sed à tenuioribus militibus, qui sua insolentia plurimum incommodi suis vicinis afferebant.

Audiuimus quòd aliqui.) Eadem de re agit alio modo: nisi fortè (vt modò diximus) non Caroli, sed filiorum hæc constitutio sit.

In ipso placito.) Id est, in ipsa conuentione, in ipso contractu eam fiduciam interponit. Alibi placitum, locum in quo ius dicitur significat: vt in Dictionario exposuimus.

Per eorum voluntatem.) Dant operam ne harum rerum querimoniæ ad nos perferantur. Reliqua neque ad ius feudale pertinent, neque interpretatione nostra magnoperè digna sunt.

Impe-

Imperatoris Lotharij primi Constitutio de Feudis.

Si quis miles mortuus fuerit sine filio masculo, & nepotem reliquerit, in beneficium aui in patris vicem succedat. & si hæredem & fratrem reliquerit, in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit: frater patris in beneficium aui defuncti succedat. Si quis acquisierit beneficiũ, & sine filio masculo mortuus fuerit, & fratrẽ reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus habeat: nisi per inuestituram à domino ordinatũ fuerit, vt frater succèdat fratri, si mortuus fuerit, & fratrẽ reliquerit: frater non succedat fratri, sed dominus habeat: nisi per inuestituram à domino ordinatũ fuerit, vt frater succedat fratri, si mortuus fuerit sine hærede masculo: vel succedat frater fratri morienti sine filio: vel nisi beneficium de communib. bonis fuerit emptũ, vel vtriusq; nomine, domino sciente, si simul steterit, vel in hostem Regis acquisierint. Sancimus, vt nemo miles, sine cognita culpa beneficium suum amittat, si ex culpis ijs, vel caussis conuictus non fuerit, quas milites vsi sunt nominare, quando fidelitatem faciunt, dominis suis deseruire noluerint: tũc condictio caussa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra quod non seruierit domino: nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit. Si quis miles beneficium suum vendiderit totum sine voluntate vel iussu domini sui, vt proprium beneficium amittat, decernimus: dominus verò habeat. vel si concubuerit cum vxore domini sui domino viuẽte: vel si in pugna suum dominum dimiserit: & cum eo non laborauerit, si potuerit. Sancimus vt nemo miles vl-

tra annum & diem vadat, vt inuestituram beneficij sui à filio vel successore domini sui petat, vel post mortē domini sui vel patris sui, vel alterius, cui succedere debet, nisi iusta caussa interuenerit, quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitiæ, vel infantia, vel iusta absentia: & si (vt suprà dictum est) non petierit, damnetur. Si quis fecerit inuestituram vel cambium. de beneficio sui militis sine illius consensu cuius est beneficium: pro non facto habeatur. Sancimus, vt nemo miles adimatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudanda per iudiciū parium suorum, sicut suprà diximus. Si autem dixerit miles, quod sui pares iniquè iudicassent: miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram veniat præsentiam cum illis qui laudamentum atque iudicium fecerint: & ante nos definiemus.

COMMENT.

Hæc est Lotharij primi constitutio, relata superius, & explicata li. 1. tit. 19. 20. 21. quæ quia totius iuris feudistici fundamentum quoddā est, idcirco à nobis hunc in locum iterum relata est, & perscripta oratione & contextu perpetuo. Eius enim quatuor capita sunt, quibus summa totius huiusce disciplinæ firmamenta continentur. primum est de successione feudali, directa & transuersaria: alterum de caussis amittendi feudi: tertium de patroni erga vasallum obligatione: postremum de iudicijs feudalibus.

Argumentum.

Propter perfidiam in dominum parium iudicio damnatam feudum amittitur. At probatione deficiēte, vasallo defensio datur, aut per trium parium illis deficientibus XII. propinquorum sacramentum: aut per duellum.

TEXTVS.

TEXTVS.

Imperator Augustus Henricus II. de militum beneficijs. Quoniam dubias variasq́ue caussas in Regno nostro esse cognouimus, ideoq́ue ad Reipub. statum quædam statuimus. Si quis ergò dominum suum interfecerit, vel vulnerauerit, ipsum dominum suámue domi nam obsederit, vel eam cucurbitauerit. vel contra ea quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel his supradictis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de supradictis se defendere voluerit, testibus à domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquiorib. parentibus se defendat, vsu verò curiali solus defendat.

COMMENT.

Henricus secundus.) Hanc Legem ex Ardizonis & Aluaroti libris sumpsimus.

Ipsum dominum) Legendum arbitror Suum dominum: vt ad verbum Obsederit referatur ex lib. 1. titu. 2. §. 1. Sciens dominum vel dominam intus esse.

Cucurbitauerit.) De quo in Dictionario expositum est.

Infidelitate.) Notandus locus: ex quo intelligitur primùm in fidelitatis formula, certa nominatim enumerata officia fuisse, quibus vasallus obligabatur: quod idem traditur. libr. 1. titu. 20. Deinde perperam in formula iurisiurandi tradita lib. 2. titu. 5. nihil eiusmodi ascribi.

Parium laudatione.) Feudum enim non ipso iure ob vasalli crimen patrono committitur: sed parium sententia caussa cognita ei abiudicatur. vt tit. 1. & tit. 7.

Argumentum. §. 2.

Qui seruum per annum neglexisse arguitur, purgare se vel per vnius paris, vel per duorum cognatorum sacramentum, genere præstiti seruitij nominato debet.

T E X T V S.

Si quis autem suorum parium, idoneus tamen, exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat, dicimus. Si quis autem fuit, qui domino non seruierit, parium laudatione beneficium amittat. curiali tamẽ vsu id redimere potest, pro medietate quantum valuerit. sed si hoc defendere voluerit, duos vel vnum saltem parem ostendat, & cum his se seruisse iuret: vsu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret, an solus, an cum alijs, nihil interest: dum tamen seruitia nominet. Si autem concorditer cum domino suo se habuerit, dominum sæpe videndo: tunc dicimus ut probet per testes seruitium fecisse, & per se non stetisse.

C O M M E N T.

Parium laudatione.) Laudationem & Laudamentum quid sit, copiosè in Dictionario expositum est. Notandum autem quod idem legislator constituit lib. Feud. 2. ti. 57. vt Felonia non nisi per testes quinque probetur.

Se expurget.) Iureiurando primum à se, deindè à tribus paribus præstito. Ac notandum, tres pares iuratores tantùm in vasallicis controuersijs valere, quantum alios duodecim.

Curiali vsu.) Miseria feudistica, vt alia scripti iuris, alia morum & consuetudinis instituta sint. quam tamen mise-

miseriam iuris Tribonianici communem non esse, optandum videtur.

Defendere noluerit.) Per pugnam & duellum.

Intra annum seruire.) Notandus locus: ex quo intelligitur vasallos non semper suis dominis asseclas & comites in militia fuisse: sed interdum ijs quoque absentibus militasse: nam alioqui testes eorum aßiduitatis ipsi patroni fuissent.

Argumentum. §. 3.

Vasallus à quo dominum sæpè conuentum & benignè appellatum constat, seruitium probare per quoscunque testes potest. At si quid dissidij extiterit, iuramento se purget. damnum autem culpa ipsius à domino acceptum resarcire cogitur.

TEXTVS.

Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando seruitium promittat, vt si necesse fuerit hoc probare, iureiurando saltem ad finem controuersiæ vasallo à paribus dato: siquidem intra annum seruierit, quod leuissimum fuerit, & dominus aliud seruitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, vnde damnum domino illatum fuerit, vsque ad fruges Feudatarius parium existimatione damnum resarciat. De alijs verò culpis, vnde beneficium non amittatur, parium laudatione defendat se, vt suprà, vel emendet.

COMMENT.

Se repræsentando.) Vitium repugnantiæ maximum inducitur ex hoc loco contra lib.1.tit.21.§.1.& lib.2.tit.8. & alios complures: in quibus disertè statuitur, vasallum

non teneri se domino sistere: sed satis esse, si tum demum operas praebeat cùm à domino euocabitur. quod argumentum habet in l. si quis hac, 13. §. 1. & l. cùm patronus, 22. D. de oper. libert. & l. interdum. 73. D. de verb. obligat. nisi fortè dominum periclitantem senserint. arg. l. vltim. C. de his quae vt indign. Neque obstat l. si quis rogatus, 53. D. de fideic. libert. vbi qui libertatem ex testamento debet, vltrò eam offerre tenetur: quoniam, inquit, libertas non priuata, sed publica res est. Nam si bellum publico consilio susceptum est, coguntur Seniores suis omnibus vasallis denuntiare. sin priuato, tum de casu non publicum sed priuatum negotium agitur.

Imper. Henrici II. constitutio.

Si contigerit feudum incuria, aut fidelis neglectu consortibus applicari, nullus ex eo leuamen detrusus excipiat, ne Senioris sui contemptus illusus fiat, ob quē feudum iure dimiserat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quod mens saluberrimae constitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant: ita vt eis amplius sperare non liceat: seniori danda licentia tam ab ipsis eorumq; posteris, quàm caeteris detentatoribus praedictum beneficium vendicandi.

COMMENT.

Imp. Henrici.) Hanc quoq; ex Ardizonis & Aluarotti Capitulis extraordinarijs descripsimus.

Incuria aut neglectu.) Si contigerit feudum vasallo per iudicium adimi propter dominum ab ipso neglectum, & despectui habitum: atque id feudum dominus caeteris suis vasallis damnati consortibus & paribus attribuerit: tum damnatus & exauctoratus nullum amplius à domino leuamen siue praesidium expectet. Consortes enim

enim hoc loco intelligo vasalli pares & conuasallos, fortasse etiam cohæredes. vt lib. 2. titul. 55. §. 4. Aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur. de refutatione autem hoc loco litera nulla est.

Iure dimiserat.) Rectius amiserat nam cùm dicit iure, caussæ cognitionem significat, quam necessariò requiri superioribus constitutionibus dictum est.

Vindicandi.) Per iudicium & conditionem caussa dati, si neglectum seruitium fuerit. lib. 1. tit. 20.

Imp. Henrici II. Constitutio tertia sumatur ex lib. Feud. II. tit. III.

Titulus quartus.

Argumentum §. 1.

Dominus vasallo feudum adimere, nisi per parium iudicium condemnato, non potest.

TEXTVS.

In nomine sanctæ Trinitatis. Conradus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus. Sanctæ Dei Ecclesiæ, fidelibusq; nostris tam præsentibus quàm futuris notum esse volumus: Quòd ad reconciliandos animos Seniorum & Militum, vt ad inuicem semper inueniantur concordes, & vt fideliter & perseueranter nobis & suis Senioribus seruiant, deuotè præcipimus, & firmiter statuimus, vt nullus miles Episcoporum, Abbatum & Abbatissarum, Marchionum, vel Comitum, vel omnium qui beneficium de nostris publicis beneficijs, aut de Ecclesiarum prædijs omninò tenent, aut tenuerint, aut hactenus iniustè perdiderint, tam de nostris maioribus valuasoribus, quàm eorum militibus, sine certa & conuicta culpa suum beneficium

non perdit, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum, & iudicium parium suorum.

COMMENT.

Conradus Romanorum Imp.) Hanc legem descripsimus ex lib. Lombardæ 3. tit. 8. De beneficijs: sed plenius ex legis Franciæ lib. V. Celebratur autem in duobus Feud. libris, permultis locis: quorum tamen magnam partem mendosam esse demonstrauimus. Porrò hic est Conradus à quibusdam Francus, ab alijs Salicus dictus: vt est apud Ottonem Frising. lib. Chron. 6. cap. 28.

Seniorum & militum.) Seniores siue Signores sua lingua Barbarici scriptores appellant: quos alibi Dominos Latinè: nos Præpositos dici posse ostendimus. Et opponuntur militibus, qui ijdem vasalli appellantur. Nam qui verè ac propriè vasalli sunt, cingulo militiæ præditi sunt.

De nostris beneficijs.) Ita placet: cùm in alijs legatur Bonis. Publica beneficia intelligit, quæ non priuatis hominibus, sed ijs qui cum Imperio & potestate sunt, dedit: quales sunt Duces & Comites.

Miles Episcoporum.) Docuimus Clericis, aut potius eorum prædijs opimis impositum fuisse patrimoniale munus certorum equitum alendorum, quibus Imperator, cum opus esset, vteretur.

De nostris publicis bonis.) Bona publica opinor dicit, quæ Ducibus, Comitibus aut Marchionibus ab Imp. data sunt.

Maioribus valuasoribus.) Qui secundus vasallorum ordo est. At lib. 1. tit. 23. indefinitè ex omnibus feudorum controuersijs appellandi ius defertur.

Sine certa culpa.) Cùm anteà Senioribus liceret

feudum

feudum suis militibus, cùm eis commodum esset, auferre. lib.1.tit.1.§.2.

Iudicium parium.) Neq; primarij vasalli secundis: neq; hi tertijs feudum ob crimen eripere, nisi de sententia conuasallorum possunt. Præcise nanq; de secundi & tertij ordinis exauctoratione tantummodo loquitur: vt neque Dux, Comes, aut Marchio maiori valuasori: neque hic minori sine conuasallorum iudicio feudum eripiat. Quid igitur de Imperatore? hoc idem etiam in Principe. libr. Feud.1.tit.3.

Iudicium parium.) Conuasallorum. quos Pares appellari, docuimus in Dictionario.

Argumentum §. 2.

Si vel maior valuasor parium iud c o damnatus ad Principem prouocet, vel pares Senioris iudicio non adfuerint, post sesquimensem omnes ad Principem euocandi sunt. Minorum autem lites iudicio vel parium, vel missi Regij, dirimendæ sunt.

TEXTVS.

Si contentio emerserit inter Seniorem & Militem, quamuis pares adiudicauerint illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniustè vel odio factum esse: ipse suum beneficium teneat, donec Senior & ille quem culpat, cum paribus ad nostram præsentiam veniant. & ibi caussa iusta determinetur. Si autem pares eius culpati, in iudicio Seniorũ defecerint, ille qui culpatur, suum beneficium teneat, donec ipse cum suo seniore, & paribus ad nostram præsentiam veniant. senior vero & Miles eius qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex hebdomadas antequam iter accipiat, ei cum quo litigauerint, innotescant. hoc

hoc autem de maioribus valuasorib. obseruetur. De minoribus verò, in Regno nostro aut ante seniores, aut ante Missum nostrum eorum caussa finiatur.

COMMENT.

Donec Senior.) Maiori valuasori iudicio parium damnato, potestas ad Imperatorem appellandi permittitur: pendente autem appellatione nihil innouatur. Friderici autem constitutione nulla inter maiorem & minorem valuasorem differentia statuitur. lib. 5. tit. 7. §. 7.

In iudicio defecerint.) Id est, à Seniore vocati non affuerint.

De minoribus.) Minori valuasori iudicio parium, missiui Imperatorij iudicio damnato appellandi potestas non conceditur.

Caussa finiatur.) Sine appellatione terminetur.

Argumentum. §. 3.

In paterno feudo, & pater filio, & nepos auo, & frater fratri succedit.

TEXTVS.

Præcipimus etiam, vt cùm aliquis eius Miles, siue de maioribus, siue de minoribus, de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. Si verò filios nõ habuerit, & habiaticũ ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis senioribus. Si verò fortè auiaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris reliquerit, sed seniorem offensum habuerit, & sibi vult satisfacere, & miles eius esse, beneficium quod patris sui fuit, habeat,

seruato,

seruato vsu maiorum valuasorum, in dandis equis & armis suis Senioribus.

COMMENT.

Filios eius.) Vasallo mortuo feudum filijs ipsius conceditur. Cùm autem ciuili iure Principum beneficia latissimè interpretanda sint: Feudistæ tamen ita verba hæc restrictè & præcisè accipiunt, vt non modò filios, in quo tamen rei militaris ratio & æquitas eos adiuuat, verumetiam spurios, eosq́ue legitimatos, atque adeò adoptiuos excluderent. lib. 4. tit. 10. & tit. 12.

Auiaticum.) Auius vel Habius, idem qui Latinis Auus. vnde Auiaticus, idem qui nepos.

Pari modo.) Vasallo sine filijs mortuo, nepos ad feudi successionem admittitur. Quod ius, atque institutum huic Conrado tribuitur. lib. 1. tit. 1. §. 2. Cùm autem de nepote præcisè statuerit, neptis excluditur.

Vsu maiorum valuasorum.) Ita loquitur, quasi maiorum valuasorum duntaxat equi & arma Senioribus, hoc est, Ducibus & Marchionibus deberentur: non etiam minorum maioribus. Cuius rei caussam me nullam videre fateor: ac fuit tempus, cùm vocem Valuasorum tollendam existimarem. quasi maiorum vsum, pro veterum institutum dixisset. Sed eorundem verborum iteratio in §. sequ. mihi dubitationem iniecit.

In dandis equis.) Moris fuit, vt vasallo mortuo, liberi successores ipsius equos & arma defuncti suo Seniori donarent. Quo ex loco apparet, quòd sæpenumero diximus, equestris ordinis Feudatarios fuisse. Petrus de Vin. Epist. lib. 2. cap. 47. Sic armorum & equorum cum omnibus fidelibus nostris iurisdictionis tuæ sint in continuo apparatu.

paratu. Beatus Rhenanus German. Rer. lib. 2. scribit, institutum hoc multis in Germaniæ locis vsurpari: & præsertim apud Abbates, vt mortuo patre fa. procurator illorum præstantissimum equum ex stabulo, vel ex armario preciosissimam vestem auferat. Bulla autem aurea Caroli IIII. cap. vltim. sancitum est, vt cùm in Comitijs Imperialibus, Principes feuda sua ab Imperatore recipiunt, equi in quibus sedent, acquirantur Archimarescalco Imperij Duci Saxoniæ.

Ex parte patris.) Id est, consanguineum. Vterinus igitur excluditur. Et frater nothus, quamuis legitimatus.

Si Seniorem.) Vasalli defuncti, frater feudo non succedit, nisi Seniori, quem fortè offensum habeat, satisfecerit.

Quod patris sui.) Præcisè: vt id excludatur, quòd frater ipse quæsierat. hæc totidem propè syllabis inculcantur lib. 1. tit. 18.

Argumentum §. 4.

Dominus feudum iam constitutum alienare sine vasalli consensu non potest. Fodrum autẽ maius Conrado, quàm superioribus Imperatoribus non debetur.

T E X T V S.

Insuper & omnibus modis prohibemus, vt nullus, Senior beneficiorum suorum militum, per cambium, aut per precariam, aut per libellum sine eorum assensu facere præsumat: illa verò quæ tenent proprietario iure, aut per præceptum, siue per rectum libellum, siue per precariam. nemo eum iniustè deuestire audeat. Fodrum verò de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus: illud verò quod non habuerũt, nullo modo exigimus. Si quis autem, hanc iussionem

nostram

nostram infregerit, auri optimi lib. C. componat, medietatem cameræ nostræ, & medium cui damnum illatum fuerit.

C O M M E N T.

Nullus Senior.) Senior sine vasalli consensu feudum nullo titulo alienare potest.

Præcepto suo.) Rectè: cùm in Codice Barbaricarum legum ita scriptum sit: Siue per rectum libellum. Præceptum Barbarici dixerunt, pro Scriptura. Aymoinus lib. 5. tit. 36. Richildis compendium ad Ludouicum veniens attulit ei præceptum, per quod pater suus illi regnum antè mortem suam tradiderat.

Per precariam aut libellum.) De quibus in Dictionario exposuimus.

Per præcepto suo porrectum libellum.) Alij libri: Per præceptum, siue per rectum libellum.

Deuestire audeat.) Deuestire ergo non præcisè significat, feudalem inuestituram adimere: sed quamuis aliam iusto titulo acquisitam.

Fodrum de castellis.) De quo in dictionario copiosè est expositum.

Imp. Lotharij III. constitutio de Feudis. Sumatur ex lib. Feud. 2. tit. 52.

Imp. Friderici I. Ahenobarbi constitutio de Feudis. Sumatur ex lib. Feud. 2. tit. 55. & tit. 56.

Imp. Friderici I. Ahenobarbi constitutio de treuga & pace, siue leges castrenses. ex Radeuici lib. 1. cap. 26.

Imp. Friderici I. constitutio De pace tenenda. ex Radeuici lib. 1. cap. 41.

In nomine Domini nostri Iesu Christi. Hæc est

conuentio, per quam Mediolanenses, in gratiam Imperatoris redituri sunt, & permansuri.

Cumas & Laudam ciuitates ad honorem Imperij releuari non prohibebunt, & à modo non impugnabunt, nec destruent, & à fodro & viatico, & ab omnimoda exactione, se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt: & vltro se non intromittent, vt sint liberæ illæ ciuitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi, excepto respectu iuris Ecclesiastici, quod habent ad Archiepiscopum, & Ecclesiam Mediolanensem.

Omnes Mediolanenses communiter à minoribus, vsque ad maiores, ab annis 14. & suprà, vsque annum 70. fidelitatem domino Imperatori iurabunt, & sine malo ingenio, & obseruabunt.

Palatium Imperiale ad honorem domini Imperatoris arbitratu bonorum eleuabunt, & cum debito honore bona fide obseruabunt.

Pecuniam pro emendatione iniuriarum domino Imperatori, vel dominæ Imperatrici, siue curiæ promissam, statutis temporibus persoluent, hoc est tertiam partem intra 30. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partem, infrà octauas Epiphaniæ. Hisq́; sic persolutis, nullis priuatis teneantur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est. Nouem millia marcarum, argenti siue auri, vel monetæ eiusdem æstimationis et precij.

Pro his tantùm prætaxatis capitulis, bona fide complendis et conseruandis 300. obsides dabunt Capitaneos, Vauassores, Populares, quales approbati fuerint à domino Archiepiscopo Mediolanensi, & Comite Blan-

Blandratensi, & Marchione Guilielmo Montisferrati, & tribus Consulibus, si hæc domino Imperatori placuerint, iuramento astrictis ad hanc electionem fideliter faciendam. Obsides verò in partibus Italiæ omnes seruentur, præter L. vel pauciores, per interuentum Regis Bohemorum Labeslai, & aliorum Principum, vltra montes, si domino Imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, iurent in præsentia Mediolanensium ad hæc prædestinatorum, quòd præfixo tempore transacto, infrà octo dies ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis liberè reddant, vt illi securè eos habeant, si prætaxata capitula ab eis obseruata fuerint. Tres verò Principes Alemaniæ dextras dabunt, quòd obsides illi qui vltra montes deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddentur. Consules verò qui nunc sunt, ex auctoritate & concessione domini Imperatoris, vsque ad Calend. Februar. proximè venturas perseuerent, & pro Consulatu suo domino Imperatori iurent. Venturi verò Consules à populo eligantur, & ab ipso Imperatore confirmentur, quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Longobardia fuerit: alibi autem eo existente, duo ad eum ex Consulibus veniant: & iuramento facto officium Consulatus sui à domino Imperatore recipiāt, pro se & socijs suis, facturis idem iuramentum domino Imperatori coram communi suæ ciuitatis. Si autem legatus à domino Imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fiant.

Legati verò domini Imperatoris in Italiam delecti, si ciuitatem adierint, in palatio sedeant, &

placita ad eos delata, ad honorem Imperij diffiniant.

Antequam castra ab obsidione moueantur, captiui omnes reddantur in potestatem Regis Bohemi, qui & securitatem per se & honestos Principes eis faciat, quòd captiuos illos domino Imperatori reddat, si eis dominus Imperator pacem fecerit cum Cremonensibus, Papiensibus, Nouariensibus, Cumanis, Laudensibus, Vercellensibus. Non solùm autem Mediolanensibus, verùm etiam confederatis eorum Terdonensib. Cremensibus, & Insulanis, saluo honore domini Imperatoris, & illibatis amicitijs Mediolanens. & in suo statu permanentibus. Si verò pax ei cum prædictis ciuitatibus facta non fuerit, captiui veteres ijs reddantur, nec ob id gratia domini Imperatoris, ipsi & amici eorum priuentur.

Regalia, veluti monetam, telonium, pedaticum, portus, comitatus, & alia similia si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & vltrà se non intromittet. & si quis per violentiam hæc obtinere voluerit, & iustitiam inde coram domino Imperatore, vel nuncio eius facere noluerit, Mediolanenses vindictam de eo pro sua possibilitate sumant in persona & possessione, & Regalia domino Imperatori restituent sine fraude & malo ingenio. hoc pacto & ordine Dominus Imperator Mediolanenses, Cremonenses cum CXX. marcarum emendatione, in gratiam suam recipiet, & eos & amicos eorum in plena curia publicè à banno absoluet, & captiuos eorum omnes veteres & nouos eis reddet, statim postquam obsides Imperatori dederint, & captiuos, tam veteres quam nouos, in manum Regis Bohemorum reddiderint. Datis autem obsidibus

dibus & captiuis, altera die, vel tertia, exercitus ab obsidione recedet, & dominus Imperator Mediolanenses, & eorum res clementer tractabit. Commune Mediolani præfatas conditiones seruabit plenariè, bona fide, sine fraude, & malo ingenio, quantum non permanserit per iustum impedimentum, & per parabolam Friderici Romani Imperatoris, vel nuncij eius, aut eius successoris. Collectam prædictæ pecuniæ liceat modo facere Mediolanensibus ab his, quas in sua societate habere consueuerant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de Comitatu Sefrensi fidelitatem domino Imperatori nuper iurauerunt.

Imperatoris Friderici I. constitutio de pace tenenda. ex lib. Feud. 2. tit. 27.

Imperatoris Friderici I. constitutio de incendiarijs, & pacis violatoribus: ex Chronicis Abbatis Vrsperg.

Fridericus D E I gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitati nostræ tempora generali populorum, prouinciarum tranquillitati circunspectionis nostræ studio prouideri, vt dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos à subditorum iniurijs arceamus, æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quæ damna, quantaque desolationes hominum, & prouinciarum per seditiones & incendia prouenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent ea, quæ de conscientia, & consilio Principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quàm ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, Imperialis nostra sanxit auctoritas, vniuersalis Imperij fidelibus nota fieri volumus, & ipsi cu

in castro nostro Nurimberc, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus obseruanda. Primùm igitur de incendiarijs demandamus generaliter, vt si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunq; conditionis fuerit, incendium commiserit, pro vuerra propria, pro amico, pro parente, vel caussæ cuiuscunque alterius occasione, de sententia & iudicio Imperiali, proscriptioni statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui fortè manifesta vuerua castra manifestè capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula, aliáue tuguria præiacent, igne succendunt. Excipiuntur Iudices, quos in malefactores pœnam iustitia exigente, exercere contingit. Quòd si aliquis in Ducatu alicuius incendium fecerit, ipse proscriptum pronunciet, ac deinde iustitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Idipsum faciant Marchiones, Palatini, Comites, Landgrauij, & Comites alij, nec alicui eorum liceat talem absoluere, nisi domino Imperatori.

Quicunque etiam incendiarium in domo sua scienter receperit, & consilium auxiliúmue ei impenderit, damnum & iniuriam passo pro facultate sua restituat, iudici verò decem libras monetæ de illa diœcesi in qua commissum est, persoluat: ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris vera culpa in præsentia iudicis se expurget. Si quis autem cuiquam imposuerit, quòd incendiarium receperit, & de hoc ipsum iure voluerit conuenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primò calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator proscriptorum neminem à sententia

pro-

proscriptionis absoluat, nisi de illicitis primò damnis cum iniuriato componat, & nisi consciente iudice hoc faciat. Proscriptum verò, quem pro incendio sententiam proscriptionis incurrisse omnibus notum fuerit, Diœcesanus Episcopus, si ad satisfactionem inobediens extiterit, à communione Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abijciat, & extraneum eum reddat, nec eum absoluat, quoadusque læso damnum restituat: & è conuerso quem Episcopus legitimis inducijs citatum iustitia dictante excommunicauerit, & hoc iudici insinuauerit, iudex eum banno proscriptionis condemnes, & nec prius eum absoluat, quàm coram Episcopo de his pro quibus condemnatus est, satisfaciat. Quod si à proscriptione illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, incendium primò abiuret: deinde sit in arbitrio Episcopi, qualē ei pœnā iniungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Iacobi Apostoli. Si aūt proscriptus eo, vt dictum est, modo absolui desiderauerit, domino Imperatori fines Imperij per annum & diem abiuret. Si quis autem à proscriptione & excōmunicatione similiter non fuerit absolutus, infra ānnum & diem, vniuerso iure, honore, & legalitate priuatus habeatur: ita vt ferendo testimonio, vel ad iudicandum, de cætero nequaquam sit admittendus. Omni quoq; feudali iure carebit perpetuò. Item si in reisa alicuius domini, cùm ipso domimino cuius est reisa, eliquis fuerit, qui incendium, (vt sæpius contingit) faciat, dominus ipse, cuius est ipsa reisa, iurabit super reliquias, quòd non fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abijciet à se, & nunquam recipiet. Quòd si illum

post satisfactionem receperit, tenetur vniuersum damnum, quod ille commisit, restituere. Item si contingat dominum aliquem in villa aliqua hospitari violenter, & fortuitò euenerit domum aliquam incendi, & ille, cui fit damnum, dominum impetierit, quod mandato suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato restituat. Item si incendiarius captus fuerit, & coram Iudice negare voluerit, incendium se commisisse, si fortè notorium non fuerit, per prouinciam Iudex, si posset eum cum septem idoneis testibus conuincere, capite plectatur. Sed si notorium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollandus. Item si Castellani cuiusquam domini descendentes à castro domini sui, incendium fecerint, domino absente à prouincia, castrum domini propter hoc non erit comburendum: sed bona incendiariorum, quacunque extra castrum fuerint reperta, comburantur. Post reuersionem verò domini, si dominus incendiarium retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum eius similiter erit comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc incendium non erit quis incendiarius, sed damnum pro incendio restituere debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & dominus, cuius est castrum, fortassis dominus vel vasallus, vel consanguineus fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus repræsentare, sed iuuabit eum à castro in syluam, vel aliàs vbi securus sibi videatur. Quòd si nec dominus, nec vasallus, nec cognatus fuerit, persequenti-

quentibus eum statum repræsentet, vel cum eo in eadem culpa sit. Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, ut quicunque alij damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum nuncium suum diffiduciet eum. Quòd si læsus diffiduciatum se fuisse, negare voluerit, nuncius idem, si viuus est, iuret quòd contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, iuret dominus, iunctis sibi duobus viris veracibus, quòd contradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata, quis valeat inculpari. His sancientes adijcimus, vt quicunque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quò tenore seruet, vel non seruet eas, contradicere eis ante terminum statutum, nequaquam possit. Quod si fecerit, vt violator fidei iudicetur. Item, qui nuntium aliquē pro eo quòd contradicturus mittitur, læserit, fidem suam violauit, & de cætero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet. De filijs quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorum, statuimus ne cingulum militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserunt per Iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd si dominus alicuius eorum eum in militia contra iudicis interdictum retinere contenderit, dominus ipse iudici in X. libras condemnatur: seruus autem omni iure militiæ priuatur. Statuimus, vt si quis vineas aut pomaria exciderit, præscriptioni & excommunicationi incendiariorum subijciatur. Vt autem hæc tam vtilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconuulsa consistat, eam legibus prædecesso-

 cesso-

cessorum nostrorum Imperatorum, atque Regum iussimus interseri, & perpetuo iure seruari. Cui si quis ausu temeritatis contraire præsumpserit, Dei omnipotentis, & nostræ perpetuò indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nurembere, in præsentia Principum, consilio & consensu eorum. Anno incarnationis M. C.LXXXVII. III. Calend. Ian.

COMMENT.

De hac constitutione Abbas Vrsperg. sub anno M.C. LXXXVII. ita scribit: Eo anno Fridericus Imperator, iam cruce signatus conuentum Principum apud Nurimberc coadunauit: vbi de pace terræ disposuit, & in literas redigi iussit: quas literas Alemanni, vsque in præsens Fridebrief, id est literas pacis vocant: nec alijs legibus vtuntur, tanquam gens agrestis & indomita.

Imperatoris Friderici I. De pace Constantiæ. Suprà in lib. Feud. 2. tit. 62.

Imp. Friderici II. Constitutio de priuilegijs Ecclesiasticis, & alijs capitulis. Suprà lib. Feud. 2. tit. 59.

Imp. Henrici VII. Constitutio de rebellibus, & infidelibus. Suprà lib. Feud. 2. tit. 61.

Sequuntur leges de Duello.

Imp. Otthonis IIII. Constitutio de Duello, ex Lombardæ. lib. 2. tit. 54.

§. 1.

ANtiquis est constitutum temporibus, vt si chartarum inscriptio, quæ constabat ex prædijs, falsa ab aduersario diceretur, sacrosanctis Euangelijs tactis, veram esse ab ostensore chartæ probabatur, sicque prædium sine deliberatione iudicium vendicabat: qua ex re mos dete-

detestabilis in Italia, improbusq́ꝫ, non imitandus inoleuit, vt sub legum specie, iureiurando acquireretur, qui Deum non timendo, minimè formidaret periurare.

§. 2.

Tempore ergo quo piissimus Rex Otho Romæ vnctionem suscepit imperij, residente in Synodo summa & vniuersali, Papa domino Iohanne XIII. anno, ab Italiæ proceribus est proclamatum, vt Imperator sanctus (mutata lege) facinus indignum destrueret, per quod, etsi corpore quidem diues fieret, anima pereunte, pauper in æternum maneret. Iudicio itaqꝫ domini Papæ, & piissimi Augusti, expectatum est vsqꝫ ad illam Synodum, quæ paulo post intercapedinem habita est Rauennæ.

§. 3.

Cumq́ꝫ ibidem ex eadem re proclamatio repeteretur, ob quorundam Procerum absentiam, vsqꝫ ad id tempus est expectatum, quo gloriosissimi Othonis Regis Otho gloriosissimus filius, & Conradus Burgundiæ Rex, Italiam properantes, Veronæ colloquium cum omnibus Italiæ proceribus habuerint. In hoc itaque cùm ab omnibus Imperiales aures magis quæstionib. pulsarentur, vt mutata lege fraudem hanc tam diram ab Italia tolleret, conuenientibus cæteris, consentientibus, legem huiusmodi secundum inferiora promulgauit Capitula.

§. 4.

De prædijs, si contentio emerserit, & vtraqꝫ pars sine altera cum chartis seu descriptionibus, prædium sibi vendicare voluerit, vt veritas ita decernatur: sin autem, secundum priora Capitula determinetur, edicimus.

§. 5.

De Ecclesiarum rebus, vt per Aduocatos fiat, similiter iubemus.

§. 6.

De inuestitura prædij, si contentio fuit, vt per pugnam decernatur, edicimus.

§. 7.

Si quis per seipsum aut per suum nuntium quicquam alicui deposuerit, & depositum cupiditate victus negauerit, si 20. sol. precium fuerit, vt per pugnam decernatur, edicimus.

§. 8.

Si quis dixerit, quod per vim de prædio chartam alicui fecerit, per pugnam decernatur, edicimus.

§. 9.

De furto aut schalco, si vltra sex sol. fuerit, similiter vt per pugnam veritas inueniatur, præcipimus.

§. 10.

Quacunq; lege, siue etiam Romana, in omni Regno Italico homo vixerit, hæc omnia, vt in his Capitulis per pugnam decernimus, obseruare præcipimus: ita tamen, vt si quem eorum iuuenilis aut decrepita ætas, seu infirmitas pugnare prohibuerit, liceat ei pro se pugnatorem ponere, & alter similiter faciat.

§. 11.

Si seruus propter appetitum libertatis liberum se vocauerit, liceat domino, si sibi melius visum fuerit, propter difficultatem approbationis, insidiose aut per se aut per suum campionem dare, si morbus, aut ætas eum pugnare prohibuerint.

§. 12.

Vt Ecclesiæ, seu Comites, & viduæ, lites suas de his, quæ

quæ in supradictis Capitulis continentur, per consimiles aduocatos per pugnam dirimant. Cæteri verò natura liberi, secundum legem pristinam, per semetipsos respondeant, & determinent.

De pugnis sublatis.

Imperatoris Friderici II. ex Neapol. Constitut. 2. tit. 32.

Prosequentes beneuolum nostræ voluntatis propositum, quo pugnas à nostra Rep. præterquam in quibusdam paucis admodum casibus praeceptis, præuidimus submouere, ingerente se casus præsentis materia circa Francos, qui personarum suarum, plurimarumque rerum suarum omnium aut maioris partis earum fortunam in monomachiam, quæ duellum vulgariter dicitur, reponebant, quod de eis Celsitudo nostra prouiderit statuendum, constitutione præsenti manifestißimè declarantes. Prædictum igitur probationis modum, per pugnam videlicet, quo iure Francorum viuentes vtebantur, tam circa principales personas eam sibi inuicem offerendo, quàm circa personas testium inuicem productorum tam in ciuilibus quàm in criminalibus caussis, de cætero volumus esse sublatum. Sed si Francus aliquis à Franco, vel etiam Longobardo super aliqua quæstione ciuili vel etiam criminali extiterit impetitus, per probationes testium, vel instrumentorum, & similium, per quos posset plenè probari veritas, conuincatur: probationes veruntamen testium pro personarum qualitatibus videlicet, & caussarum volumus esse à modo pinguiores. Præstituentes in primis quòd nullus angararius, vel villicus, seu quicunque villanus, qui in villis & casalibus habitat, & postremò nullus vilis conditionis contra

contra Comites aut Barones, aut etiam simplices milites capitaliter accusatos, vel de persona conditione, vtpote de homagio, aut de omnibus bonis, seu maiori parte eorum, vel etiam de vno castro conuentos in testem possit induci, aut inductus contra prædictos fidem aliquam, in iudicijs vel arbitrio, vel extra iudicia in contractibus, seu quasi contractibus, fidem aliquam faciat, sed perinde habeatur, ac si non esset inductus: sed contra prænominatas personas, milites tantummodò & burgenses bonæ & honestæ opinionis inducantur in testes: contra quas nulla omnino pugna de cætero offerri valeat ab eisdem. Numerum etiam testium in prædictis personis & caussis volumus esse maiorem, videlicet vt contra Comitem criminaliter accusatum, vel de statu personæ, aut de omnibus bonis suis, vel de maiori parte bonorum, seu etiam ad castrum conuentum, duo Comites fidem faciant, vel quatuor Barones, aut octo milites. & sic per consequentiam 16. burgenses probationem plenam inducant. & sic gradatim contra Baronem duo Barones, aut loco duorum Baronum quatuor milites: & vice quatuor militum octo burgenses. Et idem in milite, prout inferioris gradus se habeat conditio, inducatur in testes. Pauciores autem numero in personis prædictis & caussis nullam omninò fidem inducant, & contra prædictos aut plures nulla omnino pugnæ probatio vendicet sibi locum. In omnibus tamen prædictis crimen læsæ maiestatis excipimus: in quo omnium accusatorum testium sit conditio exæquata. Militaribus tamen priuilegijs in omnibus supradictis & alijs caussis & casibus, in quibus prærogatiuæ militum aliquid indulgetur, eos tantummodo milites vti volumus qui honorem dignitatis militaris, & onus decenter obseruent in equis & armis videlicet, &

alijs

aliȷs militaribus signis quibus Barones & milites condecet decorari. Consuetudinem autem quæ in quibusdam Regni partib. obtinebat, per quam hi qui Franci non sunt, sed iure communi censentur, testibus contra se productis in quocunq; iudicio poßint pugnam offerre, funditus extirpamus: scilicet personarum & caussarum distinctione seruata in eorum caußis, iuxta nouæ constitutionis nostræ statuta iustitia præuia & equitate seruata ad diffinitiuam sententiam procedatur.

In quibus casibus pugna locum non habeat.

Eiusdem de eodem: ex lib.2.tit.33.

Monomachiam, quæ vulgariter duellum dicitur, paucis quibusdam casibus exceptis, inter Barones Regni nostræ ditioni subiectos in perpetuum volumus locum non habere: quæ non tam vera probatio, quàm quædam diuinatio dici potest, quæ naturæ non consona, à iure communi deuians, equitatis rationibus non consentit. Vix enim aut nunquam duo pugiles inuriri poterunt sic æquales, vt vel in totum non sit alter altero fortior, vel in aliqua parte sui vigore maiori & potiori virtute, vel saltem ingeniȷs alter alterum non excedat. Ab huius autem sanctionis humanitate præcludimus homicidas, qui beneficio vel quolibet genere furtiuæ mortis aliquem alium extinxisse dicuntur: in quibus etiam à pugnæ probatione nõ permittimus inchoari: sed per probationes ordinarias, si supersint aliquæ, procedi primò debere iubemus: & deniq; officio curiæ subtili prius inquisitione præmissa, si per probationes aliquas vel per inquisitionem plenè non poterit facinus comprobari: tunc demum ad pugnæ indicium iudiciȷs præcedentibus descendatur: quæ omnia per officium iudicis prouidè cognoscen-

gnoscētis volumus explicari, vt inquisitionis probata cautè & diligenter discutiat: & si probatum non inuenerit, vt est dictum, offerendi pugnam licentiam tribuat accusanti, nullo ex eo quod ipse ex officio suo fecit, accusatoris iuris praeiudicio generando. Si tamen accusator in crimine prius offerat se probare per testes, & in eorum probatione deficiat: tunc inquisitionis & pugnae probatione minimè locum habente, reus qui nocens non conuincitur, & praesumitur innocens, absoluatur. quod ius inter omnes tam Francos quàm Longobardos, & in caussis omnibus volumus esse commune. Satis enim militibus & nobilibus Regni nostri, probationum impugnationes prouidimus, & alijs etiam qui poterunt pugnam offerre, prout nouella constitutione nostra euidentius est statutum. Crimen etiam laesae maiestatis excipimus: in quo infrà scriptis Capitulis pugnae iudicium reseruamus. Nec mirum si laesae maiestatis reos fortius homicidas furtiuos atque veneficos pugnae subijcimus, non tam iudicio quàm terrori: non quòd in ipsis nostra serenitas iustum aestimet, quod iniustum in alijs reputauit: sed quòd in eorum poenam, et aliorum exemplum publicè in conspectibus hominum sub tremenda probationis specie tales constitui volumus homicidas, qui occultas atque furtiuas insidias vitae hominum, quos sola potest creare diuina potentia, parare minimè timuerunt. Eos enim extra omnes modestiae terminos stabilimus, qui aduersus securitatem nostram, per quam omnibus alijs praestatur securitas, moliri aliquid non verentur.

De qualitate & aetate pugnatorum.

Eiusdem de eodem ex eodem lib. tit. 40.

Consue-

Consuetudinem prauam, & à tramite rationis cuiuslibet alienam, quæ in Regno nostro obtinuit hactenus, funditus extirpantes, statuimus vt is qui alij pugnam obtulerit, in his casibus in quibus est pugnæ iudicium reseruatum, iuxta conditionem & qualitatem ipsius pugnare debeat, quam conuincere per oblatam pugnam intendit, non vt olim ad electionem illius qui ipsam pugnam obtulerit, fieri debere. Præmeditari nanque deberet primitus accusator, & secum perpensa deliberatione pensare, quis & qualis conditionis existat is cui pugnā intendit offerre: & reus qui fauorem à iure promeruit, & præter spem omnem ad pugnæ dispendiū aduocatur, cùm se defendat ab alio propulsatus, suæ defensionis modum non debet admittere eū, qui antequam veniret ad pugnam, consilio forsitan fraudulento tractauerat impugnationis specie omnem veritatem aliquādo confundere valeat accusatum. Sed si miles fuerit is qui pugna impetitur, & eques se voluerit defendere, aduersarius eius quamuis miles non sit, eques ipsum impugnet. E contra si pedes fuerit is qui se defendere nititur, licet is qui pugnam obtulerit, fuerit miles, non vt miles, sed vt quilibet alius pugil accusatum impugnet. Defendentis nanque debet esse electio, qualiter melius se defendere valeat ab alio impetitus. Illud etiā præsenti sanctioni duximus annectendum, vt si is qui pugnam obtulerit læsus fuerit in aliqua parte sui corporis, propterea is qui pugna impetitur in nullo se defendere auxilium minorabit. Cæterùm, si impetitus fortè sit læsus in quacunque parte corporis, quàm necessaria sit ad pugnam: is qui eam obtulit, in ea parte se debilitare debebit, in qua debilitatus est cui duellū offertur: veluti, si vnū tantùm oculū habeat impetitus: is qui pugnam offert, aliquibus dieb. antea illum oculū apposito

aliquo

aliquo sibi claudet, in quo pati dignoscitur accusatus. similiter & in digitis & in membris alijs hoc volumus obtinere, iuxta proborum virorum consilium, & discretionem prouidam iudicantis. Nec illud prætermittendum vidimus quod necessariò gratiam nostræ benignitatis exposcit, vt qui ætatis annum sexagesimum tetigerunt, & qui nondum viginti quinq; annorum curricula impleuerunt, per se pugnare minimè teneantur: sed poßint ad defensionem suam, non cùm alios impetunt, subijcere campiones: ne vel ætates, in altero naturali frigescente calore: vel iuueniles virtutes, in altero robore non impleto: non tam incerto, quàm periculoso pugnæ iudicio, quod esset asperrimum, relinquamus.

Philippi Pulchri Francogalliæ Regis Constitutio de Duello: ex Guido papy Decis. 617.

Philippus Dei gratia Rex Franciæ. Antehac propter bellorum externorum rationem, optimum factu iudicauimus interdicere ciuibus nostris contentionibus omnibus, ac duellis, & priuatis prælijs. Sed cùm improbi quidam ea lege nostra ad maleficia & cædes abutātur, propterea quòd legitimo testium numero coargui & conuinci non possunt: sancimus, vbi cædem, aliúdve maleficium capitale (furto excepto) factum esse constabit, cuius auctor conuinci testibus non poßit, argui tamen indicijs, præsumptionibus & suspitione poßit, tum, vt duello prouocare, eiusq; rei nomine pignus postulare liceat. Verùm eius potestatem hac lege permittimus, duntaxat ijs in locis ac ciuitatibus, in quibus duellorum vsus ante superius illud edictum nostrum frequentabatur. Quòd si qua ante hanc legem promulgatam facinora in iudicium & quæstionem vocata sunt, eorum nomine

nomine duella proponi vetamus, eorumq; disceptationem iudicium fidei ac religioni permittimus, neque aliorum maleficiorum nomine duelli committendi potestatem facimus, nisi quæ commissa fuisse liquidò constabit. Lutetiæ Parisior. XIX. Kal Iul. anno M.CCCVI.

Ex libro primo Speculi Saxonici, Artic. LXIII.

QVI *duellum indicere voluerit sibi in generatione coæquali, is iudicem petat, vt sibi de iure liceat suum comprehendere, seu inuadere violatorem, quem ibi prospiciat cõstitutum, cùm hoc ei licere fuerit pronunciatum, tunc interroget, qualiter eum cõprehendere debeat, vt ei proficiat in iure suo: pronunciabitur, quòd mansuetè in sui superiori foramine vestimenti: postquam eum sic comprehenderit, & eundem cum licentia dimiserit, quo pacto id acciderit actor debet enodare. hoc tamen cum interlocutione, vel in continenti est faciendum. Tunc tenetur eum primò incusare, quòd ipse pacem in eo violauit in via Regia, aut in villa, aut vbicunque hoc factum sit debet edisserere, ac declarare. Secundò accusabit eum, quod ipse ei talem iniuriam & plagas apposuit, quas poterit demonstrare per vulnera: & si sanatæ fuerint, per cicatricem. Prætereà accusabit eum, quòd se in tantum suis rebus deprædauit, vt meritò pro his alicui duellum inferatur. Istæ tres violentiæ & querelæ sunt simul ab eo proponendæ: ita vt si simul eas non proposuerit, eius duellũ euanescat. Vlterius tandem dicat: Ibi ego eum personaliter vidi personalem, & eum cum iudiciario clamore infestaui: quæ si fassus fuerit, placeat: si verò negauerit, ego eum vincã: sicut terræ incolæ vel banniti, si Regalis bannus in eo loco extiterit*

terit esse, iuris promulgabunt. Posthac reus petat actionis varendam, quæ ei est facienda. Licitè tamen potest quis actionem suam ante varendæ præstationem in statum perducere meliorem. Post varendam factam, reus ille suam præbeat innocentiam quæ est iuramentum & duelli acceptatio, si fieri potest: putà si mutilatio non intercessit. Quilibet homo potest duellum sibi in generatione deteriori: sed non deterior meliori denegare. Negare etiam potest quis duellum, si post meridiem ei inferatur: nisi prius fuerit initiatum. Iudex verò clypeum cum gladio reo, si indiget, ordinabit. Duellū etiam vnus litigantium cognatus, si ipsi inuicem sunt cognati potest prohibere. Si met septimus suo iuramento tantam inter eos esse cognationem, vt de iure inuicem certare non debeant, manifestet. Iudex cuique duos præbere debet, qui videant, quòd secundum consuetudinem præparentur quantum voluerint de corio & linteo induant, dum tamen frontes, id est, capita atque pedes permaneant enudati. In manibus non nisi simplices habeant chirothecas: nudum in manu quilibet habeat gladium: & cum vno vel pluribus secundum cuiusq; arbitratum præcingatur: clypeum ligneum corio tectum, & non nisi vmbonem ferreum in manu ferant, & vnam tunicam induant, cuius manicæ vsque ad cubitum se extendant. Iudex circulo pacem, ne quis eos Impediat, debet sub pœna capitis demandare. Cuilibet eorum iudex vnum qui arborem seu phalangem eius ferat, ordinabit qui ferentes neminem eorum vllatenus impediat. Sed si eorum quis ceciderit, vel vulneratus fuerit, vel arborem petierit, idque Iudex concesserit, arborem interponant. Postquam circulo est pax nuntiata, tunc petere debent circulum sibi à iure licentiari, quem ei Iudex licentiabit.

De vaginis ferrum auferant, nisi hoc eis à iudice concedatur. Ante iudicem accedere debent præparati, & iurare, actor videlicet, quòd illa accusatio vera sit: & reus, quod innocens sit, vt sic eos Deus adiuuet in suo duello. Splendor solis eis diuidatur, quando procedunt. Si reus vincitur, condemnatur: si verò vicerit donata sibi ab actore emenda, & iudici mulcta, absoluetur. Actor in circulum prior veniat. & si reus venire protraxerit, Iudex eum debet tribus vicibus per præconem de domo in qua præparatur, adhibitis duobus bannitis, euocare. Quòd si in tertia vocatione non venerit, actor surgendo se debet duello præsentare: & verberando contra ventum, eum superabit in querela contra eum proposita. Ac iudex eum, tanquam Duello esset superatus, condemnabit.

Sequuntur Capitula L II. de iure Feudorum, sumpta ex lib. Iacobi Ardizonis.

I.

SVmmoperè mandare curamus, vt si quis aliquem de beneficio inuestiuerit, quòd ille qui inuestitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit. & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt, & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur. Et si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus, intra anni spatium expedire faciant. Vasallo non faciente satisdationem, domino dent possessionem, saluis suis rationibus: nisi diffinitiuam promuerint sententiam.

II.

Feuda Scutiferorum, vt ad libitum dominorum possint adimi, rationis nõ est: dum tamen seruiant secundum landationem curiæ.

III.

Vt inter conditionalia, & non conditionalia aliqua sit differentia, dicimus, quòd si quis alicui dederit beneficium conditionale (vtpote quæ dantur propter habitationem) deserta habitatione beneficium amittetur. & etiam cùm certo constituũtur seruitio, non dato seruitio, non poterit retineri beneficium.

IIII.

Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summatim despiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vasallus aliquid quod sit contra suum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium. in hoc idem dicimus in ijs qui fidelitatem iurãt. Si cui militi fidelitas requisita fuerit à domino, dominus secundum quosdam, librum militi ostendere debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi stare intra annũ: quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari potest: quod contra præceptum domini Lotharij Regis Papiæ datum videtur. Librum autem quod vasallo ostendi soleat, non necessitate fieri, sed voluntate. Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis, memoriæ caussa. Euenit aliquandò vt vasallus dicat, domino se facturum fidelitatem, quam pares laudauerunt: tunc non perdit beneficium, si stat per dominũ, quòd faciat curiã. Qui fidelitatem iurant, si voluntate vtrorumq; separatio facta fuerit, fidelitas finitur: si sua voluntate vasallus, vel iudicio parium feudum dimisit, fidelitas durat.

V.

V.

Cùm plures fratres vasalli paternum habent beneficium: donec illud indiuisum possident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quod partes, tot erunt fidelitates. Seruitia verò non pro partibus, vt vnum primũ, videlicet grauiora, sed pro quantitate beneficij moderanda. Plures autẽ domini, & si feudum intra se diuidant, nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterunt. Seruitium verò omnibus non grauitate, sed moderamine faciendum est.

VI.

Cùm feudum hæreditarium vni ex cohæredibus propria culpa auferetur, à paribus per iudicium, cæteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel suis hæredibus, feudum ad cæteros venire non intelligatur.

VII.

Si contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum: vasalli ratio prius discutiatur, quoniam pares maiorem iurisdictionem habent, de suo pari, quàm de suo domino.

VIII.

Generaliter verum est in feudis dominos de euictionibus teneri: at si quis sciens inuestituram alterius beneficij acquisierit, eo euicto, nullam aduersus dominum, vasallum actionem habere dicimus: quoniam in acquirendo malam habuit fidem.

IX.

Vnum quidem non minus vtile, se satis congruum superioribus aduerti, & ex comprobato vsu in scriptis bono

arbitrio reducere procuraui. Si quis igitur pro vice dominicaria, vel villicaria, & vt dicam, pro decania, vel alijs quibuscunque angarijs, feudum quod improprium est acceperit, nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est, nominatim feudum cum honore feudi, & ita vt non liceat domino auferre, quod datum fuerit, etiam si administratio illi auferatur: quod datum penitus ablata administratione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem quod superius dictum est probare conetur, quodammodò possidere vasallum à quibusdam credatur, nō iureiurando decidi oporteat, sed testibus vel instrumento aliisue legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

X.

Si qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpè fieri solet) orta fuerit, si vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vasallus vel loco vasalli habeatur: si per pares secundum vsum Regni iudicium ventiletur, primò de suo recto beneficio inuestiri debet. & si possessio aliqua perturbata fuerit, modò restitui debet.

XI.

Si alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, suam portionem dederit domino vel alicui extraneo: dominus vel extraneus tamdiu teneat sine præiudicio, quamdiu ille qui dedit, hæredem masculum habuerit: si verò sine hærede decesserit, alter frater si vixerit, vel eius hæres sine vllo obstaculo, & temporis præscriptione beneficium, quod hæreditarium est, vendicet à quocunq; possidente. Hoc idem dicimus & si fratres fuerint, & alter ab altero ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex vsu comprobato didicimus.

XII.

XII.

Quoddam sui traditum recordationis caussa inscriptis ponere procuraui: Si quis igitur habens filium, ipsum per dominum inuestire fecerit, nisi nominatim cum domino pactus fuerit, vt si filius decesserit ante patrem quòd feudum ad patrem reuertatur: dicitur, defuncto ante patrem filio, patrem carere beneficio, & domino acquiri beneficium.

XIII.

Si maritus de feudo suæ vxoris inuestiatur ea absente, nisi nominatim quasi gerendo vxoris negotium inuestiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel iubente: Si verò vterq; insimul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum iam dicta distinctione factum fuerit. Et dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine hærede decesserit, quòd alterius pars domino acquiratur.

XIIII.

Vnum quidem satis vsitatum dicimus, quòd si aliquis decesserit, nullo in feudo relicto hærede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium constitutionum.

XV.

In beneficijs vt in cæteris contractibus præscriptiones currere, satis humanum & rationi congruum videtur: Si quis ergò feudum alienum bona fide ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, cùm verus dominus in traditione putetur, longi temporis præscriptione

ius sibi acquirit. Si verò malam fidem habuerit, nulla se poterit tueri pscriptione, nec etiã de euictione agere poterit.

XVI.

De ingressu curiæ à quibusdã varia ac diuersa putantur: nos autem, quod sæpius ac rationabiliter in multis curijs & ciuitatibus intelleximus, inscriptis, bonæ recordationis caussa, inserere procurauimus. Quicunq; igitur beneficium per inuestituram acquisierit sine possessionis traditione, pares ad inuestituram habeat, vt pro ipso veritas discernatur, cùm cõtrouersia inde fuerit. Sanè si possidet, alijs quibusdam adiuuetur adminiculis. Veruntamẽ quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breue testatum probatio satis competens esse dignoscitur.

XVII.

Beneficia conditionalia, quæ in maiorib. curijs à veteri tempore esse noscuntur: vtpote Patriarcharũ, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatissarũ, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, siue etiam maiorum Valuasorum, si duobus, tribus, vel deinceps alijs dãtur vasallis, tacitæ conditiones eũ sequuntur: nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ conditiones excipiantur. Hoc idem etiam de his conditionibus, quæ nouiter constituuntur ad harum similitudinem, verissimum fore sapientibus placet.

XVIII.

Si duo fratres in hæredes masculos & fœminas de beneficio inuestituram acceperint, altero decedente filia relicta, neptem cum patruo ad feudum venire dicimus: cùm vnusquisq; fratrum suæ soboli benè consuluit. Si enim frater suus sine vlla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad dominum perueniet: nisi pactum de successione factum foret.

XIX.

XIX.

Beneficium intelligitur de veteri & nouo: & cùm de veteri fit inuestitura, satis sit si de recto beneficio fiat inuestitura. hæc autem inuestitura ab vnaquaq; persona fieri potest, siue seculari, siue Ecclesiastica. Si antiquitus eorum consuetudo fuerit, hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore quindecim ann. fit. De nouo si fiat inuestitura, nominatim & de certa re oportet fieri. hæc inuestitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere plus. quæ sententia mitior est. A minore autem XVIII. annorum non valet: hoc minoribus ann. XXV. asseritur, vt quibusdam placet. A prælatis Ecclesiarum verò tradi, & legitimè dici potest iure, vt valeat inuestitura, dum tamen dißipator videri non poßit: quod si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab Ecclesiasticis personis datum, retineri posset. Dicitur etiam, quòd si coniunctæ personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

XX.

Quicunq; paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolose: sed iusto errore omnino condemnari non potest. Cùm enim controuersia est inter ipsos: per antiquitatem feudi, vel per breue testatum, vel per testes, domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

XXI.

Quoddam satis bene dispositum ad vtilitatem, & ad pernitiosam calliditatem destruendam in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus domi-

 nis,

nis, prout solitum est, acquisiuit: qui decedens duos reliquit filios. qui paterna beneficia inter se diuidentes, alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit, fidelitatem, nullo antepostio, sicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo antepostio, fidelitatem fecit: defuncto posteriore fratre sine filiis vtrunq; feudum in vnam, vt prius, venit personam: & sic dominus talem fidelitatem quærit qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes, dicimus, Illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse, licet in secundã & tertiam generationem, & vsq; ad infinitum peruenerit.

XXII.

Quod nomine gastaldiæ vel guardiæ in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia, iure auferri potest.

XXIII.

Quidam dominus habens beneficium reliquit duos filios, & vnusquisq; ipsorum habuit duos vel tres filios: Vnus illorum fratrum decessit, vna tantùm filia relicta: portionem illius non ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

XXIIII.

Si quis acceperit inuestituram alterius beneficij, inutilis est hæc inuestitura: & qui sciens hoc agit, de euictione agere non potest.

XXV.

Inter dominum & vasallum nulla fraus debet esse. & inde potest accipi: si vasallus non dolosè steterit per annũ quærere inuestituram sui beneficij, non damnabitur: dolus enim abest, si iusta caussa impediente steterit, vel etiam

cum

cum amore seruitium fecerit, domino conscio. Dicimus autem, vt sic ontra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

XXVI.

Vasallus habens feudum, deliquit contra dominum cui iudicatum est, agnati cum domino litigant: quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non pertinere, donec aliquis masculis ex delinquenti vasallo superest: alij verò contrà dicunt.

XXVII.

Si quis inuestitus de feudo ligio, pro quo cōtra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendentibus filijs sibi hæredibus institutis, vita decesserit diuisione facta: Si ad solum Titium feudum peruenerit, rationabiliter placuit, eum solùm fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solida feudi iura transierint: quòd si ab alio domino Lucius posteà feudum per inuestituram acquisiuerit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit, decedente Titio sine liberis, ad quem deuoluatur feudum, quod ex diuisione habuerat, an ad aliū fratrem, an ad dominum, quæri potest. Et cùm placeat, quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere: sed rectius visum est feudum, quod per inuestituram acquisiuerit, impedimento ei non esse, liceréque ei per substitutum acceptabilem domino priori seruire.

XXVIII.

Ex facto incidisse scio, Fridericum Principem nostrum, cùm ab initio Dux esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, diuino nutu postea Imperatorem creatum, petita ab eo fidelitate pro Ducatu petenti domino respondisse, non

non teneri se fidelitatem facere: cùm omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cùm insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est feudum amissum esse, vel alium Ducem in ducatu constituendum qui feudo seruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

XXIX.

De negotio super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius curiæ & vsum feudi breuiter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

XXX.

Insuper etiam te instructum esse volumus, quòd si dominus à quo feudum tenebatur, diem suum pluribus hæredibus relictis obierit, vasalli qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primò partirentur: quoniam secundum ius feudi nòn debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

XXXI.

Mulier quæ feudum secundi viri contemplatione acquisierat, si ex vtroq; matrimonio superstitibus liberis decesserit, solos ex secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti vsu curiarum obtentum est.

XXXII.

Si cui militi ad certum seruitium feudum fuerit datum, isq; relicta ex se descendente fœmina decesserit, quæ id seruitium iuxta feudi conditionem non minus decenter præstare poßit, quàm masculus: et si in inuestitura minimè cautum sit, vt & fœminæ ad id aspirare valeant: eam tamen admitti rectum putamus. quinimo hoc casu, simul cum

cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum obseruantia existimauimus: cùm feudum sic datum est, vt nullum pro eo seruitium fiat, vt pleraq; hodie feuda dantur.

XXXIII.

Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit inuestitus, vt in eo succedant fœminæ sicut masculi: siue feudum id ad certum fuerit datum seruitium: siue pro eo indeterminatè fuerit promissum seruitium, inuestito moriente in feudum succedunt pariter & mares & fœminæ: quanquam enim superstite masculo, ex eo qui primus feudum acquisiuit fœminæ excludantur, etsi in maribus & fœminis fuerat acquisitum (vt in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen inuestituræ, necnon vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in eiusmodi feudi successione non fecimus.

XXXIIII.

Iugales à quodam milite simul de eodem feudo inuestiti fuerant, vt in se descendentesq; suos id haberent. Hi ex se filio & filia superstitibus defuncti sunt: inter quos feudi quæstio agitatur: masculus enim vniuersum feudum sibi vindicat: fœmina verò ad parentum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronuntiant. Eorum qui pro filia iudicant sententiam sequendam esse censeo: cùm filia ex antedictorum iugalium contubernio superest, ex prædefuncta vxore alio suscepto masculo, qui cõsanguineus ad eam frater sit. In cæteris, priorum sententia sane sequenda est. Quòd si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio connubio superstite masculo, ab hac luce subtracti fuerint: feudum scindi, fert prudentum nostræ ciuitatis opinio:

nio: vt dimidiam quidem partem fœmina sibi acquirat: reliquam verò dominus, aut eius hæres accipiat.

XXXV.

Feuda habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur.

XXXVI.

Quæsitum scio, dudumq; apud prudentes fuisse caussam hanc: si serui, quibus macula seruitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint: an ad feudi successionem valeant aspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia, distinguentium quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: vt si quidem eo tempore, quo cohæres alter, vtpote his constitutis inhabilibus, aut dominus, quasi ad se deuolutum vendidisset, ab eius successione sint penitus alieni: ne quod legitimè factum est, superuenienti facto posteà retractetur. qui si re integra manumissi fuerint, in feudum rectè succedere queunt.

XXXVII.

Antiquatum esse ipsis rerum experimentis nos ipsi cognouimus, fideles, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum sumptibus eisdem seruitia ministrare. Iustum nanque est, vt illi consequantur stipendium quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium: præsertim cùm nec quisquam proprijs cogatur impendijs militare: maximè cùm extra ciuitatis suæ tentoria seruitijs exhibendis eos conuenit fatigari.

XXXVIII.

Gregorius septimus: Si quis Imperator, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quarumlibet secularium potestatum, aut personarum, inuestituram Episcopatuum,

tuum, vel alicuius Ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, Ecclesiastica communione priuetur.

XXXIX.

Quoniam inuestituras contra sanctorum Patrum auctoritatem à laicis in multis partibus cognouimus fieri: & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia, imò ruinam sanctæ religionis oriri: ex quibus censuris religio conturbatur: decernimus vt nullus Clericorum inuestituras Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicuius laicæ personæ, viri vel fœminæ suscipiat: quòd si præsumpserint, recognoscant inuestituram illam ab Apostolica auctoritate irritam esse, & se vsque ad dignam satisfactionem excommunicationi subiacere.

XL.

Si quis Clericus, Abbas, vel Monachus per laicos Ecclesias obtinuerit, excommunicationi subiaceat.

XLI.

Constitutiones sanctorum Canonum sequentes, statuimus, vt quicunque Clericorum ab hac hora inuestituram Ecclesiæ, vel Ecclesiasticæ dignitatis de manu laici acceperit, & qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subiaceat, & communione priuetur.

XLII.

Maius est possessionem dare, quàm sit inuestituram concedere.

XLIII.

Nulla Iuris constitutione aut consuetudine, vsúque longæui obseruantia prohiberi sciscitatus, inuenio vasallum arctiori, quàm in se habeat, lege feudum in alium vbilibet posse transferre.

XLIIII.

XLIIII.

Longinquitate temporis fit sæpe, vt non pateat conditio originis. Vnde iam statutum est, vt professionem suam liberti Ecclesiæ debeant facere: qua profiteantur se, & de familia Ecclesiæ esse, & eius obsequium nunquam relicturos. His quoq; adijcimus, vt quoties cursum vitæ sacerdos impleuerit, & de hac vita migrauerit: mox cùm successor eius aduenerit, omnes liberti Ecclesiæ, vel ab eis progeniti cartulas suas in conspectu omnium debent ipsi, qui substituitur Pontifici, publicare: & professionem in conspectu Ecclesiæ renouare: quatenus status sui vigorem illi obtineant: & obedientia eorum Ecclesia non careat. Sin autem scripturas libertatis suæ, intra annum ordinationis noui Pontificis manifestare contempserint, aut professiones renouare noluerint, vacuæ & inanes cartulæ ipsæ remaneant: & illi origini suæ redditi sint perpetuò serui.

XLV.

Liberti Ecclesiæ, quia nunquam eorum moritur patrona, à patrocinio Ecclesiæ nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores Canones decreuerunt: ac ne fortè libertinitas eorum in futura prole non pateat, ipsa quoq; posteritas, se ab Ecclesiæ patrocinio non subtrahat, necesse est vt tam idem liberti, quàm eius progeniti professionem Episcopo suo faciant: per quam ex familia Ecclesiæ libertos se esse fateantur, eius patrocinium non relinquant, sed iuxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.

XLVI.

Quicunq; fidelium propria deuotione de facultatibus suis aliquid Ecclesiæ contulerunt: Si fortè ipsi, aut filij eorum

rum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ temporis vsu percipiant.

XLVII.

Et Iure, & moribus receptum est, vasallum clericali se militiæ dedicantem, feudum amittere. Scriptum est enim in diuinis eloquijs: Miles Christi seruiat Christo: milites seculi seruiant seculo.

XLVIII.

Si quis Episcopus secularibus potestatibus vsus, Ecclesias pro ipsis obtinuerit: deponatur & segregetur: omnésque qui illi communicant.

XLIX.

Illud per omnia interdicimus, vt nullus Clericus præbendam suam seu beneficium aliquod Ecclesiasticum, aliquo modo alienare præsumat: quòd si præsumptum olim fuerit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & vltioni Canonicæ subiacebit.

L.

Quicunque militum, vel cuiuscunque ordinis, vel professionis persona prædia Ecclesiastica, à quocunque Rege, seu singulari Principe, vel ab Episcopis inuitis, seu Abbatibus, aut ab aliquibus Ecclesiarum Rectoribus susceperit vel inuaserit, vel eorum consensu tenuerit: nisi eadem prædia Ecclesiæ restituat, excommunicationi subiacet.

L I.

Si tributum petit Imperator, non negamus: agri Ecclesiæ soluant tributum. Si agros Ecclesiæ desiderat, Imperator potestatem habet vindicandorum: tollat eos

 si li-

si libitum est: Imperatori non do: sed non nego. quia non Ecclesia dari Imperatori: non Pontificalis apex, more capitis Ecclesiæ præeminens, potest subijci Regibus.

LII:

De his quæ Clerici emerint, vel viuorum donationibus acceperint, consueta Principibus debent obsequia, vt & annua eis persoluant tributa, & vocato exercitu cum eis (consensu tamen Romani Pontificis) proficiscantur ad castra.

DE VERBIS FEVDALIBVS, COMMENTARIVS

Franc. Hotomani Iurisc.

A

Abbas, qui feudum conferre posse dicitur, libr. feu. 1. ti. 1. & ti. 14. §. 3. is est, qui in Monachorum sodalitate, ac cœnobio principatum obtinet. qui à Iustiniano Archimādrita, à nonnullis Cœnobiarcha, vel Archimonachus dicitur. Iust. Nou. CXV. §. ὑπόλοιπον. Sancimus, vt abbas, siue Archimandrita singulis monasterijs pponatur, quē monachi ex vitæ probitate maximè idoneū delegerint, & qui ab Episcopo confirmetur. Legib. autē Longobar. sancitum est, ne Abbas minus 50. monachos sibi subiectos habeat, qui cū eo regulariter viuāt. In Lōb. li. 2. ti. 54. l. 18. Sed posteriorib. seculis.

Abbates etiam dicti sunt proceres, siue ex vocabuli notione, siue quòd abbatiarum prouentu fruerentur. Hinc Hugo ille Capetus, Galliæ Regnum arte adeptus, Abbas Hugo dicebatur. Symphorianus Champerius in Genealogia Regum Francorum: Cumq; Lotharij frater Carolus aspiraret ad Regnum, cuius antea contemptū præ se tulerat, ab Hugone Abbate (eo qui Capetus vulgò vocabatur) editus, vt aiunt, ex familia Comitum Parisiensium captus est: & in custodiā Aurelijs positus. Albertus Krantz. in Saxonia, lib. 4. cap. 22. De Regno Franc. per ea tempora magna contentio fuit, cùm Carolus Lotharij defuncti frater illud peteret, & Hugo Parisiorum Comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud sibi vendicaret. Suidegerus in Chron. Dionysiacis: Qui in Chronicis Abbates

dicuntur, non sunt monachi, sed Barones & Proceres seculares, quibus Rex abbatias fruendas ad tempus concedit. Guill. Paradinus scriptor Annal. Burgun. li. 2. sub ann. 1103. scribit, se monimẽta vidisse complura perantiqua, in quibus Proceres Galliæ his nominibus vtebantur: Dux & Abbas: Comes & Abbas. Vnum etiã profert, quod subscribemus. Ego H. de bello-ioco volo vt præsentes & futuri sciant, quòd Guido Comes Forensis, nepos meus L. Dei gratia Regi Francorum, quando rediȷt de Podio sanctæ Mariæ, cùm secum duxit captos Vicecomitem de Pollignac & filium eius Heraclium, donũ quod ei dederat, scilicet Abbatiam Sauigniaci, quæ antecessorum & mea semper fuerat, & esse debet, sui gratia mihi eandem per virgam reddidit Monte Brisonis, in Ecclesia S. Mariæ Magdalenæ extra villam: vbi Rex Missam audiuit: his testib. de familia Regis, Guidone de Garsanda, G. Pincerna, & G. Cheurusa consanguineis meis. Item in Append. Aymonij libr. 5. cap. 34. Quinetiam, inquit, vsque ad tempora Roberti Regis, ea quæ Abbates accipiebant, sibi addixerunt: & statuentes Decanos monachis, sibi nomen Abbatis vsurpauerunt. Quem locum Paulus Aemilius, Historicus Pontificalis verius, quàm Gallicus, in Carolo Simplice sic imitatus est, vt multa pro suo more ad Patroni sui potentiam amplificandam infarciret. Aymonius lib. 5. cap. 1. Ordinauit autem per totam Aquitaniam Comites, Abbatesq́; nec non alios plurimos, quos Vassos vulgò vocant, ex gente Francorum: eisq́; commisit curam Regni. Aymon. eod. lib. cap. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus. Item: Audiuit Regni Primores tam Abbates, quàm Comites indignatos, quia quibusdam honores dederat, sine ipsorum consensu. Item: Consecratus

est

eſt, & coronatus in Regem Ludouicus ab Hircmaro Rhemorum Epiſcopo: & Epiſcopi ſe ſuáſque Eccleſias ad debitam defenſionem, & debita priuilegia ſibi ſeruanda, commendarunt. Abbates etiam, ac Regni Primores, ac Vaſsi Regij ſe illi commendauerunt, & ſacramento, ſecundum morem, fidelitatem promiſerunt. Quo ex loco probabilis coniectura dici poteſt, nomen hoc in Pontificali Romano, in formula Regis inaugurandi, hac ipſa in re poſitum fuiſſe. Pontificibus quoque (inquit) Eccleſiarum Dei condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab Imperatorib. & Regibus Eccleſijs collata & reddita ſunt, inuiolabiter obſeruare: Abbatibus, Comitibus & vaſallis meis congruum honorem ſecundum conſilium fidelium meorum præſtare. Nauclerus Generat. 33. Hugonis Capetti pater, inquit, primum Abbas dictus eſt, quòd ipſe & Robertus Comes Pariſienſis primi fuerunt, qui relicta monaſterij ſ prædia prouentusq; occupauerint, ea ſibi ſuisq; militibus attribuentes, ſeq; Abbates appellantes: atque impartientes monachis prout volebant, adhibito moderamine victus & veſtimentorum.

ABBATISSA, cui ſimiliter feudorum conferendorum ius eſſe dicitur, libr. feud. 1. titu. 1. §. 1. monialium, ſiue monacharum antitiſta: quam Iuſtinianus Nou. 115. iubet ab ipſis monialibus electam, ab Epiſcopo confirmari: & monialibus eunuchum vnum attribui, qui res illarum adminiſtret. Nou. 123. & 133.

ADAEQVATIO, eſt æquabilis diuiſio hæreditatis inter fratres, ante quam diuiſionem leges vetabant quicquam alienari, niſi poſt annos quadraginta: & ei qui ſe læſum contendebat, ſuccurrebatur. Lombard. libr. 2. tit. 29. Sic tamen vt omni tempore ſortes ſtare debeant, & ad-

æquatio percurrat. Item leg. Longobardorum tit. 48. de quadraginta annis poss. frat. & Aleman. titu. 89. vlt. frat. post mort. pat. hinc libro feud. 2. tit. 58. §. 3. Scilicet vt adæquatio percurrat vsq; ad quadraginta annos.

ALODE, *vel Alodum, Alodium, vel Allodium, dicitur proprium cuiusq; liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium censui censendo: vel Prædium mancipi: vel quod iure Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. Cicero de arusp. respon. Multæ sunt domus in hac vrbe, atq; haud scio an penè cunctæ, iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi. Feudista libr. 2. titu. 26. §. 2. Agnatis feudum, filia verò allodium esse asserentibus. Item libro 2. titu. 17. §. 2. Per filiam debere recognoscere, cùm de paterno allodio esset hoc feudum. In leg. Baioar. vbi titulus est: Vt nullus Baioarius allodem, aut vitem sine capitali crimine perdat: mox hæc subsequuntur: In Ducis potestate sit vita ipsius, & omnes res eius & patrimonium. Sic legis Salicæ titul. 62. de allodis. Item, Ripuariæ 68. & Baioar. cap. 24. de his qui propriam allodem vendiderint. Et apud Radeuicum libro. 2. cap. 30. vbi Imperator Fridericus loquens de Adriano Papa: Nuntios nostros non esse recipiendos in Palatijs Episcoporum asserit. Concedo: si fortè aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. Si autem in nostro solo & allodio sunt palatia Episcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur solo cedat, nostra sunt & palatia. Itē cap. Baioariæ legis 24. Venditam allodem euincenti dicitur: Cur inuadere conaris territorium, quod ego iustè iure hæreditatis donaui? Tum alter: Non ita, sed mei antecessores illud tenuerunt, & mihi allodem reliquerunt, &*

vestita

vestita est illius manu cui tradidi. Item legis Anglorum titu.17.de allodibus. Hæreditatem defuncti filius, non filia suscipiat. post quintam tamen generationem filia in hæreditatem succedat: & tunc demum hæreditas ad fusum à lancea transeat. Item leg. Franc. li.4.cap.51. Audiuimus, quòd aliqui reddant beneficium nostrũ ad alios homines in proprietatem: & in ipso placito dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in alodem. Sic apud Adonem in Chro. ætat. VI. Baptizatis Saxonibus, & ingenuitate & alodo firmitas fidei roborata, si amplius amissa Christianitate in perfidiam relaberentur: id est, sub pœna libertatis & patrimonij amittendi. Rerum igitur duo genera Barbarici Scriptores constituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonij iure sic tenebantur, vt eo nomine nulla neque gratia, neq; merces, neque opera, deberetur: & Feuda, quæ beneficio alterius sic tenebantur, vt eorum nomine gratia & opera quædam deberetur. Helmodus in hist. Slau. libro.2.capite 6. Nobile illud castrum cum omni attinentia sua obtinuit. Allodij insigne exemplum extat apud Hectorem Boëtium histor. Scot. libr.16. Inter reliquam prædam, inquit, diploma donati à Rege agri inuentum est, his verbis exaratum: Ego Rex Adelstanus dono tibi Pauline Oddan & Roddan prædia tam bona, tamq; immunia, atq; ipse ea possedi. Verbi autem illius notionem demonstare in tanta caligine perdifficile esse arbitror. Verisimile tamen videtur, primam verbi originem ex eo manasse, quòd nationis bello subactæ prædia bipartitò diuiderẽtur: & melior pars militibus fruenda in beneficij loco attribueretur: altera pars plebeijs ac reliquæ multitudini: quod etiam nunc Germani dicũt ALS LEVD, quasi quis dicat vniuersæ plebi. Nam Leudes & Leudi passim apud Germanos &

Francogallicos historicos dicuntur, qui vulgò subiecti appellantur. vt apud Gregorium Tur. libr. IX. in pactione Childeberti & Gruntchranni: Conuenit, vt Leudes illi qui Domino Gruntchranno sacramenta præbuerunt, si posteà conuincuntur se in parte alia tradidisse, vt debeant remoueri. Et paulò post: Similiter conuenit, vt nullus alterius leudes nec sollicitet, nec venientes excipiet. Item alio loco: Conuenit vt Leudes, qui Domino Gruntchranno sacramenta primitus præbuerunt, &cæt. Atque in hanc sententiam primum me Gallorum nostrorum sermo & consuetudo induxit, qui prædia huiusmodi nominant Alleud: eáque longißimo interuallo ab ijs, quæ in his libris Allodia vel Alodes appellantur, separant. Nam illo nomine eos demum fundos appellant, pro quibus censu, siue pensiuncula soluitur. vnde Fundi liberi allodij, fiefz de franc alleud: quorum nemo donator agnoscitur: pro quibus nemini gratia debetur, & qui eo nomine immunes sunt: quos more Romano dicebant, Optimo iure poßideri. Verùm hæc quidem hactenus. Nam omnis hæc posita in diuinatione disputatio est: aliquanto tamẽ concinniore fortasse, quàm quod Guill. Budæus in Annot. in Pandect. scribit, Aleudia à laudandi, hoc est nominandi auctoris verbo profecta: quod qui prædia eo iure habeant, laudare auctorem suum neminem teneantur: vt qui nullum soli dominum agnoscant, nec patronum: id est, qui in nullius fide sit. quasi Budæus Alaudia coniunctum verbum putaret ex, à particula priuatiua, & laudare: quippe, quorum nomine Laudatio non debetur. Neque fortasse probabilius videatur, si Alodem ex A eadem particula priuata, & Lodes fictum vocabulum dicamus. quasi sine Lode, id est, vasallo: vt cùm Amens dicitur, quasi sine mente.

nam

nam neque A particula illam apud Germanos priuandi vim habet, & Lodes præcisè Vasallum non significat: sed quemuis (vt ante dixi) principis ditioni subiectum: siue is miles sit, siue non sit: & siue feudum alterius beneficio teneat, siue non teneat. Doctores autem vulgo Alaudium definiunt proprietatem, quæ à nullo recognoscitur: quod non absurdè dicitur. sed quod feuda quædam allodij liberi finxerunt, quæ Galli FRANC ALLEVD *appellarunt, totum est (vt iam ante diximus) ab institutis Germanicis alienissimum. Sed ecce rursus alteram huius vocabuli notionem. Beatus Rhenan. Rerum Germanicarum lib. 2. Alodia (inquit) proprij iuris erant, fortasse Germanico vocabulo sic dicta, quòd familiæ velut coagmentatæ sint, & coniuncta, hoc est, inseparabilia à familia:* EIN ANLOD. *vnde plerunque negligebantur beneficia regia: Alodia curabantur.*

ADVOCATIA *negotij alicuius publici procuratio, à superiore mandata: vt libro Feudorum 2. tit. 27. §. 15. Quicunque aduocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit. Videtur Aduocatus idem fuisse, qui à pragmaticis nostris Commissarius vocatur: cui præfectura & munus aliquod, ac præsertim caussarum disceptandarum publicè mandatum est. Hinc libro legis Franc. 3. cap. 11. De aduocatis & vicedominis. Et lib. 4. capite 100. Vt tales eligantur, qui sciant & velint iustitiæ caussam discernere & determinare.*

ADVOCATIA *etiam dicitur tutela & defensio sacerdotalis alicuius Collegij: veluti Abbatiæ & Monachorum, quibus prædia & vectigalia quædam attributa sunt: quorum potentem aliquem, vel Comitem, vel alium nobilem sibi defensorem & patronum cooptabant: vt in*

diplomate donationis quam Carolus Magnus Monachis Vlmensibus fecit: apud Nauclerum: Adelbertum cognatum nostrum aduocatum ac defensorem constituimus &c. Item, Vt Abbas & monachi ex his quos inter potentes nouerint, & inuenerint meliores seculi & æquitatis amatores, eligant huic loco aduocatos & defensores. Item: Statuimus vt si aduocatus placitare voluerit, quando vel qualiter aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo disponatur: vt non compluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat: & quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte sibi retenta duas Abbati reddat. Iohannes Tritemius. Constituit autem Archiepiscopus aduocatum Hirsaugiensis monasterij ipsum comitem Erlafridum, sub ea conditione, vt mortuo patre filius in aduocatiam non succedat: nisi fuerit ad eam per Abbatem & monachos assumptus. Verebatur enim, ne post mortem suam per filium, siue nepotes iniuriam aut violentiam aliquam pateretur, si aduocatia hæreditario iure deuolueretur ad posteros. Abbas Vrsperg. in Philippi vita Aduocatiæ beneficium his exponit verbis: Imperatores nihil iuris sibi vindicarunt, præterquam illud, quod pertinet ad dominium totius terræ, vt sub protectione sua eas susciperent, & priuilegijs suis munirent, & fideliter defenderent. Et paulò post: Et de voluntate fratrum in prædijs eorum statueret extra Abbatiam annuum, quod sibi pro aduocatia & defensione solueretur. Vide Infra M A M-B V R G V S.

A F F I D A T I *non propriè Vasalli sunt, sed quasi vasalli. sic enim dicuntur, qui in alicuius fidem et tutelam recepti sunt. Neapol. const. lib. 3. tit. 7. Vt in terris, inquit, demanij nostri nulli omnino liceat affidatos vel recom-*

mendatos habere. Item: Quòd si affidatos susceperit, vel etiam cõmendatos, bona sua omnia publicentur. Et const. seq: Duo sunt necessaria, vt homines affidatorum vel recommendatorum iure teneantur. videlicet, quod prædecessorum nostrorum temporibus homines illos ipsi, vel antecessores sui tenuerint: & quod in eisdem temporibus vel ab ipsis, vel à prædecessoribus suis de feudo vel hæreditario suo tenuerint aliquid, propter quod homines ipsorum meritò censeantur.

ANGARIARVM & parangariarum præstatio inter vectigalia, quæ Regalia dicuntur, recensentur. libr. Feud. 2. titul. 56. quòd ea Regis aut Imperatoris iura propria sint: cùm olim eo nomine significarentur munera onerum vehendorum prouincialibus imposita. Vnde Angariari naues dici solebant, quibus onerum transmittendorum necessitas iniungebatur. l. penult. D. de veteran. Itaq; Suidas, ἀγγαρίαν *interpretatur* ἀνάγκην ἀκούσιον, καὶ ἐκ βίας γενομένην ὑπηρεσίαν. *Plura autẽ diximus in Commemtario verborum iuris.*

APERIRI feudum alicui dicitur, cùm ei lege defertur: veluti Domino, cùm ei ob Vasalli mortem, aut culpam committitur: id est, ad eum reuertitur. lib. 1. titul. 18. §. 2. lib. 2. tit. 15. & tit. 26. §. 4. Committi enim, & In commissum cadere veteres dixerunt, quæ propter delictum aliquod amittuntur: vt in Comment. verb. Iur. docuimus. Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cùm ob Vasalli crimen in non Dominum commissum agnato lege defertur. lib. 2. tit. 31.

ASSILIRE, pro vim afferre, adoriri, oppugnare: lib. feud. 1. tit. 5. §. 1. Similiter si dominum aßilierit, vel castrum Domini sciens Dominum vel Dominam intus

tus esse. Et eod.lib. titul.17. Si scienter seniores assilierint.

AVIATICVS, nepos.lib.Feud.3.tit.1.§.3. Si verò filios non habuerit, & auiaticum ex filio masculo reliquerit. Fictum nomen ab Auus, vel Auius, quo nomine in legibus barbaricis sæpe pro auus vtuntur. Nepotem verò feudistæ interdum fratris filium appellant: vt lib.1.tit.5. §.1. quam consuetudinem in Francogallica lingua retinuimus. Sed de huius nominis abusione, plura in Commẽt. verb. Iur. exposuimus.

B.

BANNVS, siue BANNVM, duo significat: Edictum, qua die Vasalli equis armisq; instructi ad comitatum adesse debeant: & sanctionem, hoc est, multam edicto non parentis. Capitul. Carol. Si hoc non impleuerit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit, bannum soluat. Et alibi: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum soluat, quanta mancipia vendit. & si non habet pretium, semetipsum donet vsquedum ipsos bannos soluat. Gregorius Turon.lib.5.cap.26. Bannos iussit exigi pro eo quod in exercitum non ambulassent. Vnde Heribannum duo quoq; significat: generaliter multam omnem, quæ domino debetur, quasi ab HER, & BANNVS: specialiter eam, quæ pro militiæ desertione penditur: quasi ab HOERE quod exercitum significat. Legis Franc.lib. 4.cap.71. Quicunq; liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum heribannum, id est solid. LX. persoluat: aut si non habuerit vnde illam summam persoluat, semetipsum pro vuadio in seruitium principis tradat, donec per tempora bannus sit persolutus. Et qui propter heribannum se in seruitium tradidit, si moriatur,

hæredes

hæredes eius de ipso banno obnoxij non fiant. Hinc

BANNITVS, *interdum euocatus. leg. Franc. 3. cap. 64. Quicunq; nostros habens honores, in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, &c. Legis Franc. lib. 4. cap. 72. Vt non per aliquam occasionem, neque pro Vuadia, nec de scara, nec de Vuarda, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei suam tertiam partem. Item: Ipse heribannus non exactetur neq; in terris, neq; in mancipijs, sed in auro atque argento, &c. Vnde nonnulli Francogallicum verbum corruptum putant* ARRIEREBAN. *Vsurpatur etiam pro pœna non respondentis ad exercitum, ab* HQERE, *vel* HEERE, *quod exercitum significat, &* BANNVS, *multa. vnde* HERISLITIVM, *pœna desertæ siue detrectatæ militiæ. Leg. Franc. lib. 4. cap. 72. Quicunq; absq; licentia vel permißione Principis de hoste reuersus fuerit: quod factum Franci & Alemanni* HERISLITZ *dicunt, volumus vt antiqua constitutio, id est capitalis sententia erga illum custodiatur. Item in capitulari Caroli, & in Lombarda lib. 1. tit. 15. Si quis dimisso exercitu absq; licentia Regis domum reuertatur, & quod nos Theudisca lingua dicimus* ERISLIZ *fecerit. Item: Ex ea die sit bannũ rescissum, quod Theudisca lingua* ERISLITZ, *id est armorum depositio vocatur. vbi Depositio, pro desertio, positum videtur. Beatus tamen Rhen. lib. German. 2. Deseruisse, inquit, exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitium Franci vocabant Herischlitz: quasi dicas exercitus scißionem.*

BANNITVS, *interdum exilio damnatus. libro Feud. 4. tit. 27. dominum, excommunicatum, vel à Rege bannitum, non est obligatus Vasallus ad adiuuandum.*

BARO

BARO in libris quidem Feudisticis non nominatur: sed apud alios Scriptores barbaricos eo nomine appellatur, qui inter nobiles opibus & potentia antecellit: quem Satrapen Persæ appellabant. Deniq; Barones & Optimates pro ijsdem vsurpantur. In Append. Aymonij libro 5. cap. 52. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates quoque, plures etiam Optimates & Barones sui regni congregari fecit. Et capite seq. Quidam quoque suffraganei ipsorum, nec non Optimatum & Baronum Regni Franciæ non minima pars. Et capite quinquagesimoprimo. Quæ perniciosa factio, zelo & diuersitate Baronum, Comitum atque Optimatum Regni tanta terram calamitate extinxit, &c. Otto Frising. lib. 7. cap. 25. Leopaldus Marchio suscepto à Rege ducatu Norico, omnibus penè Baronibus ad eum pertinentibus, amoreq;, seu terrore ad eum confluentibus, sedem Ducatus Ratisbonam ditioni suæ subiecit. Vnde autem nominis huius origo fluxerit, nemo adhuc, quod sciam, exposuit. Apud veteres quidem Latinos auctores notum est, pro bardo & stupido vsurpari: sed in Legib. Barbaricis.

BARO passim pro mare, siue viro vsurpatur: vt legis Salicæ titulo trigesimoquarto: Si quis Baronem de via hortauerit, aut impinxerit, &c. Si verò mulierem hortauerit, &c. Item in Lombarda lib. 1. titul. 9. Si quis homicidium perpetrauerit in Barone libero, vel seruo, vel ancilla, &c. Quare non absurdè fortasse disputari posset, cùm Barbarici scriptores, vulgò pro Vasallis Homines nominent: quemadmodum posterius in voce Homo exponetur: factum, vt Barones dicerentur ijdem, qui alibi Vassi dominici: & Homines siue Vasalli Regij: quo nomine Regni Capitanei, siue Proceres omnes, hoc est Duces, Comites,

Marchio-

Marchiones continentur. Sigebertus in Chronicis anni M. C. LX. Capitales Barones suos cum paucis secum duxit: solidarios verò milites innumeros. Flauius Blondus libro quinto Decad. secunda. Nam primarij vrbis, quos nunc Barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obsequentes, &c. De Friderico Barbarossa loquitur. Sic in Lombard. libro primo, titulo decimoquarto. Si quis ex Baronibus nostris ad nos venire voluerit, securus veniat, & illæsus ad suos reuertatur. Sic apud Ottonem Frising. Marchio in Baronum numerum refertur, libro Frid. secundo, capite duodecimo. Inter quos VVilhelmus Marchio de Monteferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè solus ex Italiæ Baronibus ciuitatum effugere potuit imperium, grauem conquestionem fecit. Item capite decimosexto: Vicinorum Baronum, quorum vnus Marchio Opitius, præsidijs munita. Iure autem Gallico Baro dicitur, qui in suo territorio summæ, mediæ, & infimæ coërcitionis, atque etiam nundinarum ius habet. veluti, virgis cædendi, suspendendi, exilio multandi, ceruicis amputandæ, cremandi, notæ innurendæ. Itaque, patibuli quatuor tignis erigendi potestatem habet: vt est apud Iohann. Butilerium in Summa Rurali. Apud Scotos autem Barones vetustis temporibus ijdem qui apud Germanos dicebantur: nimirum vaßi Regij. Hector. Boët. histor. Scot. libr. 11. Conuenienti eò nobilitati condictio die, regno in partes, quas Baronias vocant, diuiso, cunctas opes agrósque regios meritorum habita ratione diuisit. Barones verò (ita illius temporis equites nostrorum annalium monumenta appellant) nenon suppeterent ad Regiam maiestatem facultates, vt cuiuscunque agri domino excedente ex humanis, hæres siue

mas,

mas, siue fœmina, vsq; ad alterum supra vicesimum ætatis annum Regis esset sub tutela.

BENEFICIVM, Latinè nostri appellant, quod sua lingua Feudum: vt in Disput. cap. 2. exposuimus. Sic libro feudorum 2. titul. 1. §. 2. Sciendum est feudum, siue beneficium non nisi in rebus soli, &c. consistere. Item libr. feud. 2. tit. 52. §. 3. Comperimus milites sua beneficia passim distrahere. Item, Milites suos omnibus beneficijs exutos. Item: Nemini licere beneficia quæ à suis Senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere. Et ab hac consuetudine non abhorret, quod Cæsar lib. de bell. ciuil. 2. sic scribit: Cæsar & si multis necessarijs q; rebus in Italiam reuocabatur, tamen constituerat, nullam partem belli in Hispanijs relinquere, quòd magna esse Pompeij beneficia, & magnas clientelas in citeriore prouincia sciebat. Sic cùm populus Romanus stante Repub. honores & magistratus mandabat, ei q; soli accepti ferebantur: Beneficia dicebantur. Cicero Philipp. XIIII. Est ille quidem Consul. sed alterum nomen beneficij est populi Rom. alterum, &c. Et Agraria 2. Et vnusquisq; studio & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit. Et pro Muræna: Vt eiusdem hominis voce et declaratus Consul, & defensus, beneficium populi Rom. cum vestra atque omnium ciuium salute tueatur. Sed præter locos auctorum quos illo capite protulimus, non alienum erit, hunc insignem ex Abbate Tritemio describere. Eodem tempore (inquit) inter Papam Adrianum & Imperatorem Fridericum grauissimæ contentiones oriri cœperunt. Innocentius Papa secundus Romæ quondam in muro imaginem suam depingi fecerat, quasi in sede Pontificali residentem Imperatorem Lotharium, complicatis manib. coràm

se in-

se inclinatum, coronam Imperij suscipientem. Quod Fridericus Imperator videns, cùm esset Romæ à suis incitatus, ægrè tulit. Accessit huic, (si dici fas est) contumeliæ aliud quiddam persimile, quod noua commotionis & dissensionis magnum seminatorium fuit. Imperatore cum primoribus Regni in ciuitate Bisontina Burgundiæ curiam celebrãte, duo Cardinales literas Adriani Papæ perferentes adfuerunt, in quibus inter alia sic continebatur: Beneficium coronæ tibi contulimus, neque pœnitentia moueremur, si excellentia tua maiora à nobis beneficia accepisset. Quod verbum, scilicet Beneficium, hi qui circa Imperatorem erant, vsualiter interpretantes, & in contumeliam ipsius positũ asserentes, animũ eius in iram concitauerunt. Cardinales iniurijs affectos, à conspectu suo eiecit, dicens: Quod à solo DEO *habemus (coronam videlicet Imperij) non Romano Pontifici, sed soli Deo attribuimus. primam vocem Regiæ electionis Archiepiscopi Moguntini recognoscimus: Regalem consecrationem, Archiepiscopo Coloniensi permittimus. Imperialem consecrationem Romano Pontifici assignamus. Deleantur ergò picturæ, scripturæ corrigantur. alioquin inter Regnum & Sacerdotium concordia & pax stare non poterunt. At Romani indignationem & iram Imperatoris metuentes, aliam interpretationem huius nominis protulerunt: Beneficium, quasi benefactum intelligi debere dicentes. Hactenus Monachus Abbas Tritemius. Memorabile autem est, quod de Romanis beneficijs scribit Flauius Blondus libro Instaurationis Romæ* III. *Dictatorem nunc perpetuum (inquit) Pontificem summum, Principes orbis adorant & colunt. Senatum præsentis Romæ Cardinales Ecclesiæ, post Pontificem, orbis veneratur. Quid? quod maiora, vel certè*

paria priscorum temporum vectigalibus Europa penè omnis tributa Romã mittit, dum singulæ ciuitates à Romano Pontifice beneficia accipiunt. Et lib. XI. Romæ triumphantis Petri Basilica, est prætorium: Consul, est Põtifex: Magister militum, est Cæsar, Imperatoris nomen retinẽs: Legati, Quæstores, Tribuni, & Centuriones, sunt Reges, Principes, & Duces. Hæc Blondus. ex quibus intelligi potest antithesis eius, qui tam perspicuè pronuntiabat, Regnum suum non esse in hoc mundo: & cùm à multitudine de Regis nomine & honore recipiendo importunius vrgeretur, fuga se subduxit. Iohan. 8. & Matth. 20. ac discipulis suis præceptum hoc dedit: Reges gentibus suis dominantur. Vos autem non sic.

BENEFICIVM igitur, idem quod feudum. vnde Beneficiare pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigeb. in Chro anni 1007. Postea Imperator seditione suorum coactus, Valentianas Balduino Comiti beneficiauit: vt sibi contra motus suorum auxilio esset. Hinc

BENEFICIATVS, pro Beneficiarius, qui feudi beneficio affectus est. libr. feud. 2. titul. 55. §. 1. Beneficiati eorum feuda quæ ab ijs tenebant, obligauerant, vendiderant. Otto Frising. libr. Frid. 2. capite 12. Singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. Item: Sicq; omnes omnium beneficia, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnentur. Cæsar lib. de bello ciuil. 1. Petreius verò nõ deserit sese, armat familiã, cũ hac & Prætoria cohorte cetratorũ, barbarisq; equitibus paucis, beneficiarijs suis, quos suæ custodiæ caussa habere consueuerat, ad vallum aduolat. Idem li. 3. Euocatorum circiter 2. millia, quæ ex beneficiarijs superiorum exercituũ ad eũ conuenerant, q̃ tota acie disperserat.

BENEFICIVM & hæreditas sic opponuntur, vt Feudum & Allodium. nam illo nomine appellantur, quæ beneficio alicuius adepta sunt: hoc verò, quæ legitimis hæreditatibus. vt in testamento Caroli Magni apud Nauclerum & Mutium: Præcipimus, vt post nostrum discessum vnusquisq; accipiat beneficia in Regno domini sui, & non alterius, &c. Hæreditatem autem suam habeat vnusquisque illorum hominum, absq; contradictione, in quocunque Regno hoc eum habere contigerit.

BREVE TESTATVM, quod Latini modo Testationem, modo Testificationem appellant lib. Feud. 2. ti. 32. Etiamsi probari posit per breue testatum. Et lib. 5. tit. 2. Nisi per Pares curtis vel breue testatum probare poterit. Cicero Verrina VII. Iste in tabellas refert, obsignat signis amicorum prouidens homo, vt contra hoc crimen hac testificatione vteretur.

C

CAMBIVM, permutatio, si rei alterius pro altera substitutio. libr. feud. 2. titul. 25. Vasallus cambium feudi à domino petit. Et libr. 1. titul. 4. §. 3. Vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit. & libr. 3. titul. 1. §. 4.

CAMERA, pro conclaui in quo pecunia seruatur: vnde Feudum de camera, lib. 2. titu. 1. §. 2. & tit. 2. §. 2. pro stipendio quod Vasallo datur à domino. Sic in testamento Caroli Magni apud Eguinarthum, Incipit descriptio atq; diuisio; quam perfecit de thesauris suis atque pecunia, quæ illa die in camera eius inuenta est. Anthonius Florentinus parte Histor. secunda. in extremo: Anno M. CC. III. Petrus Arragoniensis Rex obtulit Regnum suum

Innocentio Papæ: illúdque sibi ac successoribus suis constituit censuale, vt annuatim de Camera ipsius Regis C C. & L. nassemuntinæ Apostolicæ sedi redderentur. Feudum de Camera & Soldatam idem esse arbitror ex li. Feud. 2. tit. 10. in fi. Petrus de vineis lib. Epist. 2. cap. 38. Necnon feudorum nostrorum, & de cameris feudatariorum in ipsa collecta subsidijs computatis.

CAMPIO, *certator pro alio datus in duello: à campo dictus, qui circus erat decertantibus definitus, vti docuimus capit. Disputation. vltimo. Sic lege Longobard. titulo 112. Nullus campio præsumat, quandò ad pugnandum contra alium vadit, herbas, quæ ad maleficium pertinent, super se habere. Item in capit. Otthonis leg. Franc. libr. 5. titulo sexto. Si seruus liberum se vocauerit, liceat domino campionem dare, si morbus aut ætas eum pugnare prohibuerit. Et Frisionum ti. 14. In hac tamen contentione licet vnicuiq; pro se campionem mercede conducere.*

CAPITANEI *dicuntur, qui Latinis sunt Principes, aut Proceres: quod tanquam caput reliquo corpori, sic illi reliquis ciuibus præsunt. Horum duæ species numerantur. nam alij sunt Capitanei Regni, quo verbo Duces, Comites, Marchiones intelliguntur: ac propriè Capitanei nominantur. libr. Feud. 1. titul. 1. §. 1. & titul. 7. Alij verò impropriè, qui vrbium præfecti sunt, quibus plebs ab aliquo superiorum gubernanda commissa est: qui & valuasores Regij, aut maiores appellantur. libr. Feud. 1. titul. 1. §. 1. & tit. 7. & tit. 17.*

CAVENA, *vel (vt est apud Ardizonem) Cauena, procella. vnde feudum de Cauena in libr. 2. titul. 1. §. 2. & titul. 2. §. 2. erogatio annua vini, frumenti, alteriúsue annonæ, quæ militi tribuitur. Itaq; verisimilius est procella, siue*

siue cellario dictam. lib. Feud. 2. tit. 10. in fi. feudum soldatæ significatur esse feudum de camera vel cauena: quia plerunq; (inquit) in solidorum donatione consistit: quandoq; autem in vino & annona. Doctores duce Aluarotto definiunt Cauenam esse locum, in quo frumentum, vinum, oleum, & huiusmodi cætera seruantur.

CLERVS, κλῆρος, Latini Sors, generale nomen est pro vniuersa Ecclesia, Hebræorum more, apud quos natio Iudæorum eo nomine appellatur, 1. Petr. 5. vbi Presbyteros admonet, μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. non vt dominantes cleris. Hinc

CLERICVS, de quo sæpè in libris feudisticis mentio fit, ita definitur ab Hieronymo in Epistol. ad Nepotianum: Igitur clericus qui Christi seruit Ecclesiæ, interpretetur primò vocabulum suum, & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim Cleros Græcè, Sors Latinè appellatur, proptereà vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars clericorum est. Constantinus autem clericos ita definit, qui diuino cultui ministeria Religionis impendunt. l. 2. C. Th. de Episc. & cler. nimirum presbyteri, diaconi, lectores, exorcistæ. Separantur autem ab Episcopis lib. feud. 2. tit. 35. & in tit. C. de episc. & cleric.

CLIENTES, vel Clientuli, in his libris interdum dicuntur, qui passim vasalli aut milites, aut feudatarij appellantur. vt libr. 1. titu. 13. Impropriè autem ijs hæc appellatio tribuitur. Nam Clientes olim duorum erant generũ. alij nanque ciues Roman. erant, homines tenues, qui se in potentioris alicuius fidem dicabant, quem Patronum nominabant, qui eos ab iniurijs defenderet. Eius necessitudinis certa erant iura, quæ in Comment. verb. Iur. ex Dionys.

Halicarn.libr. 2.exposuimus,& rursus in fragment. XII. tab. ad illam legem, Patronus si clienti fraudem faxit, sacer esto. Eorum mentio fit in l.2.D.de vsu & habit.l 5.§.1. D. de ijs qui effud. l. si libertus, 89. D. de furt.l. 3. §. sed quod. D. de pen.legat. Alij præterea clientes erant, homines prouinciales, qui se Imp. pop. Ro. dediderãt, ac propterea parte aliqua suorum agrorũ donati fuerant: quorum conditio propius ad vasallorum similitudinem accedit. Qua de re copiosè cap. Disp.2. exposuimus. de quibus intelligi potest l.non dubito,7.D.de capt. & post.

COMITES, apud veteres auctores qui propriè dicantur, exposuimus, sub vocabulo DVCES. At in lib. Feu.

COMITES dicũtur Iudices ordinarij, qui in pace & otio ius reddunt, itemq; præfecti vrbium. Itaq; li. feu. 2. ti. 27. §.2 qui Iudex dictus est, idẽ continuò pòst Comes appellatur. Comes eãdem hæreditatẽ Regiæ ditioni assignet, & §.4. Si Comes hæreditatẽ Regiæ potestati consignet. Et §. 12. Comes quanto pretio secundum qualitatẽ temporis sit annona vendẽda, vtiliter prouideat. Et §.16. Comes siue Iudex in cuius regimine Guerrã fecerint. Sic legis Franc. li.11. de Aduocatione ad Comites, cap.6. Monemus vestrã fidelitatẽ, vt memores sitis fidei nobis promissæ, in pace & Iustitia facienda, &c. Et in edicto religioso Carolomanni apud Auentinum lib. III. Præfectus, quẽ Franci Graphionem vocant, summo studio adnitatur vt incantationes impunè non abeant. Graff igitur, modò Præfectus, modò Comes Latinè dicitur. Helmodus in hist. Slau. cap.65. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ: fecitq; iustitiam populo suo. Otto Frising. libr. Frid. 2. cap.12. vbi de Longobardorum in Gallia Cisalpina sedibus, moribus & institutis loquitur: Ex quo fit (inquit) vt tota illa terra

intra ciuitates fermè diuisa, singulæ ad comminandum, (id est, in ius vocandum) secum diœcesanos compulerint, vixq; aliquis nobilis, vel vir tam magnus, tam magno ambitu inueniri queat, qui ciuitatis suæ non sequatur Imperium. Consueuerũt autem singuli singula territoria ex hac comminandi potestate, Comitatus suos appellare.

COMITES etiam dicuntur alicuius regionis præfecti. Greg. Turo. li. 4. Nam semper Britanni sub Fran. potestate pòst obitũ Regis Chlodouei fuerunt: & Comites, non Reges appellati sunt. Alb. Kran. in Vandalia, lib. 1. cap. 28. Equidem arbitor, qui, cùm Senatus Rempub. administraret, rexêre prouincias, Proconsules: & sub Augustis inde Imperatoribus prouinciarum præsides inde dicerentur, aut præfecti prætorij: hi postea sub Imperatoribus iam Imperio declinante, Comites dicerentur. Erat (inquit) Comitatus Imp. Mediol. Quid vult insinuare aliud, nisi quia publicũ Imperatoris consiliũ ibi quieuerat? Comites ergò in prouincijs habebantur, q. in quaq; prouincia publ. fouebant consiliũ. Hoc ipsum & epist. Aug. sonare videntur. Aetate aũt nostra lõgè aliud pfert Comitis nomẽ: inferiorem scilicet nobilit. gradũ, sub Duce, supra Barones. Hæc ille.

COMITES præterea duodecim circiter Caroli Magni tempora, sub vno Duce fuisse solitos, docuimus sub vocabulo, Duces. Quod tamen neq; vbique, neq; perpetuò obseruatum est. Albertertus Krantzius lib. Dan. 8. cap. 37. Comitatum quoq; Holsatiæ atq; Stormariæ iuncta ditione Thietmarsiæ in Ducatum verti deposcit. Non grauatus Imperator, mox annuit postulatis. Comitatus titulum extinguit, & ex tribus memoratis ditionibus vnum creat Ducatum, Regemq; præsentem illo solemniter inuestiuit.

COMITATVS, pro Iurisdictio, territorium, qui

alibi districtus dicitur. Otto Frising lib. Frid. 2. cap. 13. de Longobard. Consueuerunt autem singuli singula territoria ex hac cōminandi potestate Comitatus suos appellare.

COMMENDARE se dicebantur Vasalli, cùm se in fidem & clientelam Patroni dicebant. more (vt videtur) ab antiquis & Romanorum & Atheniēsium institutis tracto. Terent. in Eunucho.

--Vna est domus: Thais patri Se commendauit in clientelam & fidem. Aimoinus libr. 4 cap. 64. Illuc & Tassilo cum primoribus gentis suæ venit: & more Francico in manus Regis in Vassaticum manibus suis semetipsum commendauit. Item libr. 5. cap. 36. Abbates etiam & Regni primores ac vassi Regij se illi commendauerunt, & sacramento secundum morem fidelitatem promiserunt. Commendati tamen & Recommendati dicebantur, non ijdem qui Vasalli, sed tantùm qui se in alicuius potentioris fidem & tutelam receperant: vt diximus in voce Affidati.

CONSORTES dicuntur Dominus & Vasallus: quasi σύμμαχοι, eiusdem militiæ socij, eiusdemq; fortunæ participes, li. feud. 3. tit. 3. Si contigerit feudum neglectu fidelis cōsortibus applicari: id est, dominis committi, & aperiri. Alibi Coniuges appellantur, quasi Coniugales, eodem iugo alligati. li. 2. ti. 58. §. 1. Nonnunquā etiam Pares appellantur: vt suo loco diximus ex Legis Franc. 4. ca. 65.

CONSVLTVM dicitur idem quod pignus. vt libr. feu. 2. ti. 8. §. 3. Nam nec Pignus, quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

CONVERSVS dicitur, qui à communi hominum consuetudine ad monachalem vitam abductus, deposito virili habitu vestitum cucullarem induit. lib. feud. 2. titu. 30. Hic primus est ad monachismū gradus, alter est eorū,

qui

qui post conuersionem profitentur se ab hominum consortio abscedere, & Professi appellantur. Postremus monachorum. Conuersio non spoliat patrimonio: Professio spoliat, cùm hæc formula pronuntiata est: Do me et mea huic Ecclesiæ. gl. in cap. vt lex continentiæ. cau. 27. quæst. 1. quod totum ex antiqua gentium consuetudine profectum esse, vt ex illo Verrinæ 1. intelligi potest: Dixit & se & omnia sua Veneris esse: Si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse. Iustinianus Nouel. 3. Si quis (inquit) Monachus fieri vult, non statim Monachus fiat, sed per triennium tonsura quidem & veste laicorum vtatur: & narret caussas, propter quas ad solitariam vitam migrare cupiat: & si per triennium talis appareat, vt dignus videatur tonsura & veste religiosa, tunc tondeatur, & stolam monachicam vestiat.

CREDENTIA, *arcanum vasalli fidei commissum. lib. feud. 1. titul. 17. Vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint.*

CVCVRBITARE *dominum, pro vxori domini stuprum afferre. lib. feud. 1. tit. 5. §. 1. & lib. 3. tit. 2. §. 1. & lib. 2. tit. 57. & tit. 38. Barbarica videtur origo vocabuli, cùm in legib. Longobard. Corbita pro stupro vel infamia vsurpetur. Vnde Cucurbitam dicebant, vxoris adulterio infamem: quam Argam etiam appellabant. Vt in Lombard. lib. titulo de conuit. quod tamen à Græco ἀεγὸς deductum videtur: quasi qui eiusmodi contumeliam patitur, sit iners, atq; excors. nam apud Paulum Diaconum de gest. Longobard. libr. 6. cap. 8. Quando tu (inquit dux quidam Ferdulphus) fortiter aliquid agere poteris, qui ab Arga nomen deductum habes?*

CVRIA ET CVRTIS, *idem. Itaq; lib. feud. 2.*

tit.51. §.1. *Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit.* Curia autem propriè ac restrictè, est area muro circundata, in qua ædificium insulæ modo positum est. vt in diplomate Ludouici apud Iohannem Auentinum: *Ludouicus diuina fauente gratia Rex Baioariorum, Gotzbaldo perpetuò dono in villa Engolstat duas Ecclesias, curtim dominicatam cum ædificijs desuper positis.* Abbas Vrsperg. in Frider. I. de pactione inter ipsum & Placentinos: *Præcepit muros & fossata deijcere, et turres ciuitatis euertere: & quatenus in vna curte non consistat plus ædificiorum, quàm vna domus.* Item in formula Pacis Alsaticæ apud B. Rhenanum lib. German. rerum 2. *Quicunque aliquem rapina, aut incendio, aut captiuitate, aut aliqua temeraria præsumptione infra curtis* (mendosè legitur CORTIS) *aut domus ipsius conseptum, aut conclaue inuaserit, aut aliquem ad sanguinis effusionem percusserit, liber capitali summa puniatur.* vbi legendū est SENTENTIA: vt lib. Feud. 2. tit. 27. §. 2. Hinc

CVRTIS, pro Prætorio, siue ampla & magnifica domo frequenter vsurpatur: quam Gallicè dicimus LA MAISON SEIGNORIALE. Helmodus in histor. Slau. libr. 1. cap. 12. *De vrbibus verò, aut prædijs, aut curtis numero, quæ ad possessionem Pontificis pertinebant, &c.* Et cap. 14. *Ipse quidem villas amplissimæ possessionis accepit: & prædia colonis exercenda distribuit: habuitq; præter alias curtes duas nobiles, ad quas sæpius diuersatus est. Vnam in villa publica, quæ dicitur Busu, &c.* Item cap. 18. *Præterea curtes illæ notissimæ Buzu, & Nezenna & cætera possessiones in terra Vagirorum Episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ.* Item cap. 32. *Missi ergo à Prin*

cipibus venerunt ad Regem, qui tunc fortè consistebat in corte Regia Hilgelesteim, &c. Latius tamen hoc nomen vsurpatur, pro territorio, & finibus eius domini, cui vasalli subsunt. Vnde feuda in curte. vt libr. 2. titul. 51. Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficij. Hinc Pares curiæ, & Pares curtis passim in libris nostris promiscuè appellantur. Et cùm in legib. Baioar. titulus sit. De eo qui scandalum in curia Ducis commisit, mox in textu sic legitur: Si quis in curte Ducis scandalum commiserit. Item: Nullus præsumat in curte Ducis scandalum committere. Differunt autem Curia, siue Curtis, & Domus. Albertus Argentinens. Itaque de Spira reuersus, Argentinæ in curia Dominorum de Ochsenstein decumbens, diem clausit extremum. Domus est ædificium in quo dominus habitat, quod Iurisconsultorum sermone Prætorium appellatur. Curtis verò, idem opinor quòd Romanis cohors. In villa (inquit Varro) cohors est, ex eo dicta, quod circa eum locum pecus coherceatur. Vnde Cohortales aues, quæ in villatica cohorte aluntur: cuiusmodi sunt gallinæ. vt de vulpe in Fast. Ouidij: Abstulerat multas illa cohortis aues. Hinc in legib. Baioar. cap. 14. Si quis in curtem alicuius per vim contra legem intrauerit, cum tribus solidis componat. Et mox: Si autem in domum per violentiam intrauerit, cum sex solidis componat. Item in legib. Aleman. tit. 10. Si quis intra curtē Episcopi contra legem intrauerit, 18. sol. cōponat. Lingua nostra dicimus BASSAM CHORTEM: q̄ non ita munita esse solet, vt domus, siue castrū domini. Itaq; paulò supra, quasi cohors leui muro, vel maceria clausa esset, scriptum in ijsdē legib. ita est: Si curtē dissipauerit, aut irruperit

liber liberi, cum 3. sol. componat, & restituat damnum. Verisimile est autem, Patronos in cohorte locum habuisse, iurisdictioni & caussis cognoscendis designatum. Alienare autem curtem dominus, simulq; constituta feuda poterat. Tacitè tamen generali curtis alienatione feuda non continentur. li. feud. 2. tit. 26. §. 20. & tit. 51. §. 1. Etsi autem Curtis *& Domus ita differant, vt cohors & villa: tamen vt sæpe ex potiore parte res appellantur, sæpenumero curtis pro domus parte numeratur. vt in legib. Baioar. tit. 14. Si quis intra curtem Ducis aliquid inuolauerit, quia domus Ducis publica est, trinigeldum componat. Hinc* Feudum in curte *dicitur, &* feudum extra curtem, *libr. feud. 1. tit. 5. §. 5. & lib. 2. tit. 51. §. 1. Et pares curtis aut curiæ, aut domus pro iisdem nominantur. lib. 1. tit. 10.*

D.

DEFENSIO *in his libris duplex est: Iuratoria, & Armata. Defensio Iuratoria est, cùm deficiente vtrinq; probatione iusiurandum cum XII. sacramentalibus defertur. libr. feud. 2. tit. 58. §. 6. Fauorabilior autem is est, cui defertur. lib. feud. 2. tit. 58. §. 4. Rursus hæc Iuratoria duplex est: vna, quæ reo principali conceditur, vt iuret se fecisse, vel non fecisse: altera quæ successori permittitur, vt iuret se neq; scire, neque credere factum à decessore fuisse. d. titul. 58. §. 6. Defensio verò armata, est, quæ per duellum & singulare certamen instituitur. vt lib. 3. tit. 2. §. 1. Si quis suorum parium per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat edicimus. & libro. 2. tit. 39. §. 3.*

DELINQVERE *feudum, pro committere, vel committere culpam, quamobrem alteri debeatur. libr. feud.*

feud.2.tit.31. *Vasalli feudum delinquentis licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit.*

DESTRICTIO, *Vide Districtus.*

DEVESTIRE, & *Inuestire, contraria sunt. Nam vt Inuestire est possessionem tradere: sic Deuestire, possessionem auferre, siue ea prius infeudationis nomine tradita sit, siue quo alio ciuili iure acquisita. Vuest enim siue Vestitura Barbaris fuit possessio: vt in verbo Inuestitura docuimus. Deuestire pro, Inuestituram feudalem adimere, vsurpatur in lib.feud.1.titul.7. Si Princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, non possit eos deuestire sine culpa pro, quanuis possessionem adimere: in lib.Feud. 3.tit.1.§.4. Illis verò quæ tenent proprietario iure, aut per libellum, siue precariam, nemo eum Deuestire audeat iniustè. Helmodus in Slau.Histor. Quem meritum inuestiuimus, immeritum quare non deuestiamus? statimq́ue, (loquitur de aliquot Episcopis & Imper. Henrico IIII.) Regem aggressi sunt: eiq́ue coronam de capite abruperunt: deinde sublatum de sede, purpura, cæterisq́ue quæ ad sacram inuestituram pertinent, funditus exuerunt.*

DIFFIDARE *est feidam, hoc est bellum indicere: hostem declarare: vt in voce Feida exposuimus. Frider.lib.feud.2.tit.59.§.4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus. Sic apud Petrum de vineis lib. Epist. 3.cap.85. Penitus deneges opportunitatem quam tecum soliti sunt habere, & diffides eos tanquam inimicos nostros & imperij. Ponitur etiam pro priuatas inimicitias denuntiare: quemadmodum in voce Feida docuimus: & exempla protulimus. Populi autem Rom. instituto amicitia renunciabatur, & domo interdicebatur. Suet. in*

Claudio:

ab Adriano Papa Imperatori Frideric.1. De Dominicalibus Apoſtolici fodrum non eſſe colligendum, niſi tempore ſuſcipiendæ coronæ.

DOTALITIVM, *vſusfructus partis bonorum mariti, quem vxori propter nuptias dat, vt eo poſt ſuam mortem alatur. Vulgus Doarium, appellat: Harmenopolus Hypobolon. Saxon. ſpecul. lib. 3. articul. 74. Diuortium ſi iure fuerit celebratum inter virum & vxorem, mulier dotalitium, id eſt vitæ prouiſionem, ſibi in proprietate viri donatum continebit. Sigebert. in Chron. ſub ann. 1178. Vuillelmus Rex Siciliæ fecit chartam fieri Iohannæ Reginæ ſuæ vxori de dotalitio ſuo: cuius partem hic poſuimus: VVillelmus Rex Siciliæ diuina fauente clementia per hoc præſens ſcriptum damus, & in Dotalitium concedimus Iohannæ Reginæ chariſsimæ vxori noſtræ ciuitatem montis S. Angeli &c.*

DOTARIVM, *idem quod Dotalitium. Neapol. conſt. lib. 3. tit. 13. & tit. 15. & tit. 16. vbi mulier cogitur iurare fidelitatem ei qui feudi proprietarius permanſit. Contra autem quod ab vxore confertur, Maritagium appellabant: quam vocem in Francogallia retinuimus. Petrus de Vineis epiſt. lib. 3. cap. 5. Aggreſſus eſt eos in lecto nudos: & ſurgere non permiſit, donec eos in manibus eius omnem dotem & ius de quibus tenebatur eis pro maritagio, reſpondere oportuit neceſſario remiſiſſe. Et libr. 5. cap. 16. Et ideo cum pro maritagio filiæ noſtræ chariſsimæ, quam filio N. marchionis Miſnenſis decreuimus copulandam &c.*

DVCES, *ab antiquis ſemper quidem pro ductoribus exercituum dicebantur. ſed tamen tribus modis id nomen vſurpabatur. nam interdum Duces appellabantur, qui ſummum in militia Imperium obtinebant: qui ſi commiſſo*

prælio

prælio victoriam obtinuissent, Imperatores conclamatione militum appellabantur. Liuius lib. IX. Iamprimum vt ordiar ab Ducibus comparandi, haud equidem abnuo, egregium Ducem fuisse Alexandrum. Interdum Dux appellatur, cui pars Imperij ab altero superiore mandata est. Cic. Offic. III. M. Attilius Regulus, cùm Consul iterum in Africa ex insidijs captus esset, Duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Annibalis Amilcare, iuratus missus est ad Senatum, &c. Sic in l. conuētionum. 5. D. de pact. Publica conuentio est, quæ fit per pacem, quoties inter se Duces belli quædam paciscuntur. Sic à Cæsare Duces persæpè appellantur, qui legati ipsius erant, qui Imperatore absente summam potestatem habebant: vt Labienus apud Cæsarem, lib. 6. Præstate eandem nobis Ducibus virtutem, quam sæpenumerò Imperatori præstitistis. Hirc. de bell. Afric. Quibus rebus cognitis Iuba, cùm iam non longè à Scipione atq; eius Ducibus abesset. Prius aũt Imperator ex prælio quodam appellatus fuerat. Iustin. lib. 24. Multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, Sosthenes ignobilis præponitur: & cùm Rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in Regis, sed in Ducis nomen iurare milites coegit. Item li. 9. Cum honoratum insuper ducatu aduersarium videret. Et li. 30. Agatocles Regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant. Tacitus de mor. German. Reges, ex nobilitate: Duces, ex virtute sumunt: nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exẽplo potius, quàm Imperio: si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Interdum tamen Duces dicuntur, qui summum Imperium obtinẽt: qui verò cum potestate sunt, id est, quibus Imperij pars mandata est, Comites. Cicero

pro Marcello: Bellicas laudes solēt extenuare verbis, easq; detrahere Ducibus, communicare cum militibus ne propriæ sint Imperatorum. Et aliquantò post: Hæc enim res vnius est propria Cæsaris: cætera duce te gestæ magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoq; comitatu. Huius autem rei tu idem es & Dux & Comes. Eo loco Cæsar perspicuè & Dux & Imperator appellatur. Idem in Lælio: De Scipione dicam libentius: quanta illi fuerit grauitas, quanta in oratione maiestas: vt facilè Ducem populi Ro. non Comitem diceres. Posteà verò

Duces dicti sunt, quibus Rex & populus regionis alicuius administrandæ potestatem dederat. vt in le. Baio. tit. 13. cap. 2. Si quis contra Ducem suum quem Rex ordinauit in prouincia illa, aut populus elegit Ducem, de morte eius conciliatus fuerit. &c. Specul. Saxon. lib. 3. articu. 53. Qualibet prouincia Theutonicæ terræ suum habet Palatinatum: Saxonia, Baueria, Franaonia, & Sueuia: quæ antequàm à Romanis superabātur, Regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata. Attamē Illustres, in Vasallos & Vexillorū Feuda resecrarunt. Animaduersione aūt dignū est, quod circiter ætatē Caroli Magni Duces dicebantur, cui 12. Comites suberant: quod ex infra scriptis locis intelligetur. Theodolphus sub anno 849. Tassilonem in Ducatu Baioariorum collocauit per suum beneficium, Grifonem verò partibus Neustriæ misit, & dedit duodecim Comitatus. Nam hoc illius fragmentū cum alijs nonnullis mihi Stephanus Pasquerius communicauit: vir eruditissimus, & in Francicarum antiquitatum doctrina planè singularis. Eum autem locum Aimoy. imitatus est li. 4. cap. 61. Tassilonē (inquit) in Ducatū restituit: Grifonem more Ducū 12. Comitatib. donauit. Sed ille tali benē-

ficio

ficio contentus non erat. Idē eod. li. cap. 116. Baldricus Dux Foroiuliēsis honoribus quos habebat, priuatus, & marcha, quam solus tenebat, inter quatuor Comites diuisa est. Sic enim separatim legendū est, Inter quatuor, id est, XII. vt & in eiusdem Append. lib. 5. cap. 11. Itidem Baldrico Duci Foroiuliensi, dum obijceretur, & probatum esset, eius ignauia & incuria vastatā à Bulgaris regionem nostram, pulsus est Ducatu, & inter quatuor Comitatus est eiusdem potestas dissecta. Quem locum P. Pitheus vir singularis ingenij, & omnium literarum laude præstans, iampridem emendauit. Otto Fris. lib. chro. 5. cap. 20. At Pipinus Thassilonem in Ducatum restituit: fratriq; duodecim Comitatus restituit: quibus ille non contentus, ad Vuaifarium Ducem Aquitaniæ fugit. Ado in chro. Eiq; per beneficium Baioariam in Ducatum commisit: Grifoni quoque in partibus Austriæ XII. Comitatus dedit.

DVCES rursus & Comites apud Scriptores barbaricos ita distinguuntur, vt Duces sint totius Regionis Præfecti: Comites, vrbis tantum. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 7. Ennodius cùm Ducatum vrbium Turonicæ, atque Pictauæ administraret, adhuc & Vici Iuliensis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ atq; Pictauiæ vrbis, ad Regem Childebertum, obtinuerunt eum à se remoueri. Idem lib. 8. cap. 18. Itaq; Nicetius à Comitatu Aruerno submotus, Ducatum à Rege expetijt, datis pro eo immēsis muneribus. Item: Theodulphum Andegauis Comitem esse decreuit. Item: Gondobaldus autem Comitatum Meldensem, ingressusq; vrbem, causarum actionem agere cœpit. Item libro sexto, cap. 41. Misitq; ad Duces & Comites ciuitatum nuncios, vt muros componerent vrbis.

E

EXERCITALIS, idem qui miles, Vasallus, Feudatarius. Lomb. li. 1. ti. 15. Si quis de exercitalib. Ducem suum contempserit, ad iustitiam faciendam, XX. sol. Duci suo & Regi componat.

EXFESTVCARE, verbū ad feuda pertinet. Significat idem, quod Deuestire: hoc est, honorem alteri abrogare, aut ipsum abdicare. Otto Fris. Chro. lib. 7. cap. 34. At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent. Sigeb. in Chronic. ann. 1122. Concilium Romæ celebratur: pax inter Regnum & Sacerdotium reformatur, & Ius inuestiturarū Episcopalium ab Imperatore exfestucatur. Fictum videtur ex Festuca, quo verbo veteres Latini virgam, surculum, vindictam significabant: eaq; in seruorū manumissionibus vtebantur. Cùm igitur Inuestitura, festuca, aut scipione tradendo fieret, Infestucare dictū est, pro Inuestire: & Exfestucare pro Deuestire. Otto li. Frid. 1. cap. 8. Conditio pacis fuit, vt Bertolfus Ducatum exfestucaret, sic tamē vt Turegum à manu Imperatoris ei tenendum remaneret.

EXINANIRI Feudum, dicitur, quod deseritur, quod euanescit, cuius constitutio irrita & inanis est. libr. 1. titus. 15. §. 2.

F

FACERE IVSTITIAM, pro sistere se in iudicio. lib. feud. 2. tit. 22. Si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædare. Et lib. 2. titu. 24. §. 4. Si suo Domino iustitiam facere noluerit, Feudo spoliandus est. Sic enim locum illum interpretor, vt in legibus Baioar.

cap.16.titu.2. Si quis liber alteri libero qui eum mallat (in ius vocat) dedignabitur iustitiam facere. Item, Et postea respondeat secundum legem, & faciat iustitiã. Interdum tamen Facere iustitiam est, legibus vindicare, vt lib.feu. 2.tit.27.§.6. Dominus cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Interdum ius reddere, vel Iurisdictionem exercere. Ado in chron. Legatos Regios, qui tunc ad iustitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt. Interdum, ius reddere. Aymoinus lib. 4.cap.110. Lotharius verò cùm secundum patris iußionem in Italia iustitias faceret. Helmodus in hist. Slau. cap.68. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ fecitque iustitiam populo suo.

FEVDVM, *Germanica vox est, vulgò vsurpata pro Beneficium, cuius nomine opera quædam gratiæ testificandæ caussa debetur: quemadmodum multis verbis exposuimus cap. Disput.1.*

FEODVM *pro* FEVDVM *dixerunt multi & in his Angli: fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis* FEED, *de qua diximus eodem Disp.cap. Itaq; vulgari lingua scribunt* FEE: *longißimè tamen à Longobardici iuris ratione & instituto. Feoda nanq; generaliter appellant, prædia omnia quæ perpetuo iure tenentur, etiam Allodia quæ à parentibus & maiorib. hæreditate relicta sunt. Stephanus Pasquerius excellenti vir ingenio, & inter Parisienses causidicos dicendi facultate præstans, libellum mihi Anglicanum Liteltonium dedit, quo feudorum Anglicorum iura exponuntur: ita inconditè, absurdè, & inconcinnè scriptum, vt facilè appareat, verißimũ esse quod Polydorus Virg. in Anglica Historia de iure Anglicano testatus est, stultitiam in eo libr. cum malitia & calũniandi*

studio certare. Sed operæpretium est, quas Feudi species constituant, ipsorum verbis exponere. Feudum enim aliud appellant Simplex, aliud Talicum.

Tenant en fee simple, est celuy qui ad terres ou tenementz, à tener à luy, & à ses heires à tous iours. Et est appel en Latin Feodum simplex: quia feodum idem est, quod hæreditas: & simplex idem est quod legitimum vel purũ: & sic Feodum simplex idẽ est quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Car si home voile purchaser terres ou tenemẽtz en fee simple, il conuient d'auoir ceux parolx en son purchasse, à auer & tener à luy & à ses heires: car ceux parolx: (ses heires) sont le state denheritances. Car si home purchasse terre pax ceux parolx (à auer & tener à luy à tous iours) en ceux deux cases, il n'y ad estat, forsq; pour terme de vie: pur ceo qu'il faut ceux parolx, ses heires: lesquels parolx tant solemẽt font l'estat d'en heritãce, en toutes se offemens & grãtes. Id est: Feudatarius simplex is dicitur, q̃ prædia ꝑpetuario iure possidet. Nã latinè Feodum simplex vocatur, quia Feodũ idem est, quod hæreditas, & Simplex idẽ, est quod legitimum vel purũ: & sic Feodum simplex, idẽ est, quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Nam si quis prædia iure feodi simplicis acquirere velit, hac formula vti eum oportet: vt sibi, suisq; hæredibus habere & tenere liceat. Hæc enim verba, SVIS HAEREDIBVS, faciũt rem hæreditariam, siue perpetuariam. At si vtatur his verbis, vt sibi habere & tenere perpetuò liceat: vel istis, vt sibi & suis aßignatis perpetuò habere, tenereq; liceat: his duobus casibus, ad vitæ tempus duntaxat acquiritur. Tum aliquantò post, cap. 2. Fee taile, feudum taile dicitur, cùm prædia donata sunt alicui viro & ipsius hæredibus ab ipso nascituris.

FEIDA.

FEIDA, vel Faida, idem quod alibi Guerra: ex Germanico FEED, quod modo bellum, modo capitales inimicitias significat. Leg. Longob. titu. 30. Vt Feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur. Et titu. 58. Propter Faidam deponendā id est, inicitiā pacificandam. In Lomb. li. 1. ti. de homic. li. homin. l. si quis Longobardus. Quia filiæ eius, quòd fœmineo sexu esse probantur, non possunt ipsam Faidam leuare. Itē li. 1. ti. 7. Vt Faida (quæ est inimicitia) post compositionē acceptam postponatur. Hinc Faidosus, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ sunt. vt in legibus Fris. Homo faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, &c. Et in legib. Baioar. Si quis hominem per iussionē Regis occiderit, non requiratur ei, nec feidosus sit. Hinc Diffidare; meo iudicio, pro inimicitias denunciare, bellum indicere, hostem declarare. Et diffidatio quæ à Barbaricis ad Latinam consuetudinem alludentibus Diffidutiatio dicta est: Abbas Vrsp. in consti. Frid. 1. Sancimus etiam, vt quicunq; alij damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per certum nuncium suum diffiducient eum. quòd si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, &c. Vide suprà, Diffidare. B. Rhenanus German. rerum lib. 2. Faidam vocabant Franci simultatem apertam, quæ vnus aliquis vni vel pluribus bellum denuntiat, ab hoc Gallicani scribæ Faidosum appellant, qui Faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum est.

FELONIA, non precisè contumaciam Vasalli in Dominum, huiúsue in Vasallum perfidiam significat: verùm quoduis capitale facinus. libr. feud 2. tit. 26. §. domino. 23. Domino committēte feloniam, (vt ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, siue peccauerit in Va-

liber liberi, cum 3. sol. componat, & restituat damnum. Verisimile est autem, Patronos in cohorte locum habuisse, iurisdictioni & caussis cognoscendis designatum. Alienare autem curtem dominus, simulq; constituta feuda poterat. Tacitè tamen generali curtis alienatione feuda non continentur. li. feud. 2. tit. 26. §. 20. & tit. 51. §. 1. Etsi autem Curtis & Domus ita differant, vt cohors & villa: tamen vt sæpe ex potiore parte res appellantur, sæpenumero curtis pro domus parte numeratur. vt in legib. Baioar. tit. 14. Si quis intra curtem Ducis aliquid inuolauerit, quia domus Ducis publica est, trinigeldum componat. Hinc Feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem, libr. feud. 1. tit. 5. §. 5. & lib. 2. tit. 51. §. 1. Et pares curtis aut curiæ, aut domus pro iisdem nominantur. lib. 1. tit. 10.

D.

DEFENSIO *in his libris duplex est: Iuratoria, & Armata. Defensio Iuratoria est, cùm deficiente vtrinq; probatione iusiurandum cum XII. sacramentalibus defertur. libr. feud. 2. tit. 58. §. 6. Fauorabilior autem is est, cui defertur. lib. feud. 2. tit. 58. §. 4. Rursus hæc Iuratoria duplex est: vna, quæ reo principali conceditur, vt iuret se fecisse, vel non fecisse: altera quæ successori permittitur, vt iuret se neq; scire, neque credere factum à decessore fuisse. d. titul. 58. §. 6. Defensio verò armata, est, quæ per duellum & singulare certamen instituitur. vt lib. 3. tit. 2. §. 1. Si quis suorum parium per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat edicimus. & libro. 2. tit. 39. §. 3.*

DELINQVERE *feudum, pro committere, vel committere culpam, quamobrem alteri debeatur. libr. feud.*

feud.2.tit.31. Vasalli feudum delinquentis licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit.

DESTRICTIO, Vide Districtus.

DEVESTIRE, & Inuestire, contraria sunt. Nam vt Inuestire est possessionem tradere: sic Deuestire, possessionem auferre, siue ea prius infeudationis nomine tradita sit, siue quo alio ciuili iure acquisita. Vuest enim siue Vestitura Barbaris fuit possessio: vt in verbo Inuestitura docuimus. Deuestire pro, Inuestituram feudalem adimere, vsurpatur in lib. feud. 1. titul. 7. Si Princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, non possit eos deuestire sine culpa pro, quanuis possessionem adimere: in lib. Feud. 3. tit. 1. §. 4. Illis verò quæ tenent proprietario iure, aut per libellum, siue precariam, nemo eum Deuestire audeat iniustè. Helmodus in Slau. Histor. Quem meritum inuestiuimus, immeritum quare non deuestiamus? statimq; (loquitur de aliquot Episcopis & Imper. Henrico IIII.) Regem aggressi sunt: eiq; coronam de capite abruperunt: deinde sublatum de sede, purpura, cæterisq; quæ ad sacram inuestituram pertinent, funditus exuerunt.

DIFFIDARE est feidam, hoc est bellum indicere: hostem declarare: vt in voce Feida exposuimus. Frider. lib. feud. 2. tit. 59. §. 4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus, atq; bannimus. Sic apud Petrum de vineis lib. Epist. 3. cap. 85. Penitus deneges opportunitatem quam tecum soliti sunt habere, & diffides eos tanquam inimicos nostros & imperij. Ponitur etiam pro priuatas inimicitias denuntiare: quemadmodum in voce Feida docuimus: & exempla protulimus. Populi autem Rom. instituto amicitia renunciabatur, & domo interdicebatur. Suet. in

Claudio: Ac ne tunc quidem vltra progressus, quàm vt & amicitiam ei renuntiaret, mandaretq́ domesticis vltionem, si quid sibi accideret. Tacitus lib. 5. Sed Cæsar missis ad Senatum literis disseruit, morem fuisse maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq́ finem gratiæ ponere. At Conradus IIII. Imperator in aurea bulla cap. 18. iubet diffidationes priuatas fieri per triduũ, palàm, ac testatò. Non licere (inquit) prætextu diffidationis quempiam inuadi per incendia, spolia, vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter vel in loco, quo habitare consueuit, publicè fuerit intimata: possitq́ de intimatione eiusmodi per testes idoneos fieri plena fides.

DISTRICTVS, *siue destrictio, coërcendi potestas, siue iurisdictio, quæ magistratui cum Imperio mixto intra certæ regionis ac territorij fines conceditur. Siculus Flaccus: Regiones, inquit, dicimus, intra quarum fines magistratibus ius dicendi coërcendiq́ est libera potestas. lib. feud. 1. titul. 5. §. 4. Si quis feudum extra curtem detinuerit, & Dominus districtum habuerit, &c. Et libro 2. titul. 54. Qui Allodium vendiderit, districtum & Iurisdictionem Imperatoris vendere non præsumat. Fictum nomen est à Distringendo, quo nostri Scriptores vsi sunt pro coërcendo: vt in Capitul. Caroli Magni: A ministris Reipub. districti, sex solidis componant. Item, lib. Franc. leg. 3. cap. 4. Discutiatur quis è duobus contra ius sit, vt pacati fiant, & distringantur ad pacem. Et leg. Baioar. titul. 6. Si talis homo potens hoc fecerit, quem ille Comes distringere non potest, tunc dicat Duci suo, & Dux illum distringat, secundum legem suam. Interdum pro Territorio vsurpatur. Antoninus Florent. hist. part. 3. tit. 20. cap. 8. §. 13. Ciuitas*

uitas Florentia XXX. millia hominum in se continebat aptos ad arma, & districtus eius LXX. millia.

DOMINVS, passim appellatur is, qui feudum in re sua alteri fruendum constituit: iccircò, vt vulgò creditur, quia rei in feudum data dominium & proprietatem retinuit: solum vsumfructum feudi nomine concessit. lib. feud. 2. titul. 8. §. 3. Ego barbarico nomine Dominum eodem modo dici non dubito, quo & Signor, siue Senior appellatur: quasi Vasallus Patronum suum honoris caussa Dominum appellaret: vt in formula Iurisiurandi, libr. feud. 2. tit. 5. Ego iuro, quòd ero fidelis ei, vt vasallus domino. Sic Domina patroni vxor appellatur. lib. 2. titul. 24. §. 3. Et leg. Franc. lib. 4. tit. 46. Promitto me Domino meo Carolo, & filijs eius fidelem futurum. Ex eodem genere illud est, quod vulgò in scholis dictitant, directum feudi dominium manere penes Patronum: vtile verò in Vasallum transire.

DOMINICVM, patrimonium Domini: Hinc Dominicum Ecclesiæ. lib. feud. 2. titul. 35. §. 1. Episcopi & Clerici, ea quæ in Dominico habent, olim dederunt, & hodie dant. Sic in Append. Aymoinij lib. 5. cap. 25. Cum omnibus villis in eo consistentibus tam dominicatis, quàm etiam vasallorum. Item: Et abbatias Prannam & Stabolam cum omnibus villis dominicatis & vasallorum. Item in instrumento priuilegij sancti Germani Parisiensis: Vineas quoq; in præfata villa decreuimus ab eisdem excoli, vindemiari, à quibus olim cultæ fuerunt, & vindemiatæ, siue sint indominicatæ, siue in beneficium quibuslibet datæ. Hinc

DOMINICALIA, pro Regalibus feudis. vt apud Radeuic. lib. 2. cap. 30: In capitulis pacificationis oblatis

ab Adriano Papa Imperatori Frideric.1. De Dominicalibus Apostolici fodrum non esse colligendum, nisi tempore suscipiendæ coronæ.

DOTALITIVM, *vsusfructus partis bonorum mariti, quem vxori propter nuptias dat, vt eo post suam mortem alatur. Vulgus Doarium, appellat: Harmenopolus Hypobolon. Saxon. specul. lib.3. articul.74. Diuortium si iure fuerit celebratum inter virum & vxorem, mulier dotalitium, id est vitæ prouisionem, sibi in proprietate viri donatum continebit. Sigebert. in Chron. sub ann.1178. Vuillelmus Rex Siciliæ fecit chartam fieri Iohannæ Reginæ suæ vxori de dotalitio suo: cuius partem hic posuimus: VVillelmus Rex Siciliæ diuina fauente clementia per hoc præsens scriptum damus, & in Dotalitium concedimus Iohannæ Reginæ charissimæ vxori nostræ ciuitatem montis S. Angeli &c.*

DOTARIVM, *idem quod Dotalitium. Neapol. const. lib.3. tit.13. & tit.15. & tit.16. vbi mulier cogitur iurare fidelitatem ei qui feudi proprietarius permansit. Contra autem quod ab vxore confertur, Maritagium appellabant: quam vocem in Francogallia retinuimus. Petrus de Vineis epist. lib.3. cap.5. Aggressus est eos in lecto nudos: & surgere non permisit, donec eos in manibus eius omnem dotem & ius de quibus tenebatur eis pro maritagio, respondere oportuit necessario remisisse. Et libr.5. cap.16. Et ideo cum pro maritagio filiæ nostræ charissimæ, quam filio N. marchionis Misnensis decreuimus copulandam &c.*

DVCES, *ab antiquis semper quidem pro ductoribus exercituum dicebantur. sed tamen tribus modis id nomen vsurpabatur. nam interdum Duces appellabantur, qui summum in militia Imperium obtinebant: qui si commisso prælio*

prælio victoriam obtinuissent, Imperatores conclamatione militum appellabantur. Liuius lib. IX. Iamprimum vt ordiar ab Ducibus comparandi, haud equidem abnuo, egregium Ducem fuisse Alexandrum. Interdum Dux appellatur, cui pars Imperij ab altero superiore mandata est. Cic. Offic. III. M. Attilius Regulus, cùm Consul iterum in Africa ex insidijs captus esset, Duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Annibalis Amilcare, iuratus missus est ad Senatum, &c. Sic in l. conuētionum. 5. D. de pact. Publica conuentio est, quæ fit per pacem, quoties inter se Duces belli quædam paciscuntur. Sic à Cæsare Duces persæpè appellantur, qui legati ipsius erant, qui Imperatore absente summam potestatem habebant: vt Labienus apud Cæsarem, lib. 6. Præstate eandem nobis Ducibus virtutem, quam sæpenumerò Imperatori præstitistis. Hirc. de bell. Afric. Quibus rebus cognitis Iuba, cùm iam non longè à Scipione atq; eius Ducibus abesset. Prius aūt Imperator ex prælio quodam appellatus fuerat. Iustin. lib. 24. Multis nobilibus Regnum Macedoniæ affectantibus, Sosthenes ignobilis præponitur: & cùm Rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in Regis, sed in Ducis nomen iurare milites coegit. Item li. 9. Cum honoratum insuper ducatu aduersarium videret. Et li. 30. Agatocles Regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant. Tacitus de mor. German. Reges, ex nobilitate: Duces, ex virtute sumunt: nec Regibus infinita aut libera potestas: & Duces exēplo potius, quàm Imperio: si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Interdum tamen Duces dicuntur, qui summum Imperium obtinēt: qui verò cum potestate sunt, id est, quibus Imperij pars mandata est, Comites. Cicero

pro Marcello: Bellicas laudes solēt extenuare verbis, easq; detrahere Ducibus, communicare cum militibus ne propriæ sint Imperatorum. Et aliquantò post: Hac enim res vnius est propria Cæsaris: cætera duce te gesta magna illa quidem, sed tamen multo magnoq; comitatu. Huius autem rei tu idem es & Dux & Comes. Eo loco Cæsar perspicuè & Dux & Imperator appellatur. Idem in Lælio: De Scipione dicam libentius: quanta illi fuerit grauitas, quanta in oratione maiestas: vt facilè Ducem populi Ro. non Comitem diceres. Posteà verò

Duces dicti sunt, quibus Rex & populus regionis alicuius administrandæ potestatem dederat. vt in le. Baio. tit. 13. cap. 2. Si quis contra Ducem suum quem Rex ordinauit in prouincia illa, aut populus elegit Ducem, de morte eius conciliatus fuerit. &c. Specul. Saxon. lib. 3. articu. 53. Qualibet prouincia Theutonicæ terræ suum habet Palatinatum: Saxonia, Baueria, Franconia, & Sueuia: quæ antequàm à Romanis superabātur, Regna fuerunt: à quibus ipsa in Ducatus nomina fuerunt permutata. Attamē Illustres, in Vasallos & Vexillorū Feuda resecrarunt. Animaduersione aūt dignū est, quod circiter ætatē Caroli Magni Duces dicebantur, cui 12. Comites suberant: quod ex infra scriptis locis intelligetur. Theodolphus sub anno 849. Taßilonem in Ducatu Baioariorum collocauit per suum beneficium, Grifonem verò partibus Neustriæ misit, & dedit duodecim Comitatus. Nam hoc illius fragmentū cum alijs nonnullis mihi Stephanus Pasquerius communicauit: vir eruditißimus, & in Francicarum antiquitatum doctrina planè singularis. Eum autem locum Aimoy. imitatus est li. 4. cap. 61. Taßilonē (inquit) in Ducatū restituit: Grifonem more Ducū 12. Comitatib. donauit. Sed ille tali beneficio

ficio contentus non erat. Idē eod. li. cap. 116. Baldricus Dux Foroiuliēsis honoribus quos habebat, priuatus, & marcha, quam solus tenebat, in ter quatuor Comites diuisa est. Sic enim separatim legendū est, Inter quatuor, id est, XII. vt & in eiusdem Append. lib. 5. cap. 11. Itidem Baldrico Duci Foroiuliensi, dum obijceretur, & probatum esset, eius ignauia & incuria vastatā à Bulgaris regionem nostram, pulsus est Ducatu, & inter quatuor Comitatus est eiusdem potestas dissecta. Quem locum P. Pitheus vir singularis ingenij, & omnium literarum laude præstans, iampridem emendauit. Otto Fris. lib. chro. 5. cap. 20. At Pipinus Thassilonem in Ducatum restituit: fratriq́ duodecim Comitatus restituit: quibus ille non contentus, ad Vuaifarium Ducem Aquitaniæ fugit. Ado in chro. Eiq́ per beneficium Baioariam in Ducatum commisit: Grifoni quoque in partibus Austriæ XII. Comitatus dedit.

DVCES rursus & Comites apud Scriptores barbaricos ita distinguuntur, vt Duces sint totius Regionis Præfecti: Comites, vrbis tantum. Gregor. Turon. lib. 9. cap. 7. Ennodius cùm Ducatum vrbium Turonicæ, atque Pictauæ administraret, adhuc & Vici Iuliensis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ atq́ Pictauiæ vrbis, ad Regem Childebertum, obtinuerunt eum à se remoueri. Idem lib. 8. cap. 18. Itaq́ Nicetius à Comitatu Aruerno submotus, Ducatum à Rege expetijt, datis p eo immēsis muneribus. Item: Theodulphum Andegauis Comitem esse decreuit. Item: Gondobaldus autem Comitatum Meldensem, ingressusq́ vrbem, causarum actionem agere cœpit. Item libro sexto, cap. 41. Misitq́ ad Duces & Comites ciuitatum nuncios, vt muros componerent vrbis.

E

EXERCITALIS, idem qui miles, Vasallus, Feudatarius. Lomb. li. 1. ti. 15. Si quis de exercitalib. Ducem suum contempserit, ad iustitiam faciendam, XX. sol. Duci suo & Regi componat.

EXFESTVCARE, verbũ ad feuda pertinet. Significat idem, quod Deuestire: hoc est, honorem alteri abrogare, aut ipsum abdicare. Otto Fris. Chro. lib. 7. cap. 34. At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem exfestucarent, & Præfectum in pristinam dignitatem reciperent. Sigeb. in Chronic. ann. 1122. Concilium Romæ celebratur: pax inter Regnum & Sacerdotium reformatur, & Ius inuestiturarũ Episcopalium ab Imperatore exfestucatur. Fictum videtur ex Festuca, quo verbo veteres Latini virgam, surculum, vindictam significabant: eaq; in seruorũ manumißionibus vtebantur. Cùm igitur Inuestitura, festuca, aut scipione tradendo fieret, Infestucare dictũ est, pro Inuestire: & Exfestucare pro Deuestire. Otto li. Frid. 1. cap. 8. Conditio pacis fuit, vt Bertolfus Ducatum exfestucaret, sic tamẽ vt Turegum à manu Imperatoris ei tenendum remaneret.

EXINANIRI Feudum, dicitur, quod deseritur, quod euanescit, cuius constitutio irrita & inanis est. libr. 1. titus. 15. §. 2.

F

FACERE IVSTITIAM, pro sistere se in iudicio. lib. feud. 2. tit. 22. Si dominus ei iustitiam facere noluerit, poterit eum deprædare. Et lib. 2. titu. 24. §. 4. Si suo Domino iustitiam facere noluerit, Feudo spoliandus est. Sic enim locum illum interpretor, vt in legibus Baioar.

cap.16.titu.2. Si quis liber alteri libero qui eum mallat (in ius vocat) dedignabitur iustitiam facere. Item, Et postea respondeat secundum legem, & faciat iustitiã. Interdum tamen Facere iustitiam est, legibus vindicare, vt lib. feu. 2. tit. 27. §. 6. Dominus cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciendam iustitiam illum producat. Interdum ius reddere, vel Iurisdictionem exercere. Ado in chron. Legatos Regios, qui tunc ad iustitias faciendas cum eis versabantur, comprehendunt. Interdum, ius reddere. Aymoinus lib. 4. cap. 110. Lotharius verò cùm secundum patris iussionem in Italia iustitias faceret. Helmodus in hist. Slau. cap. 68. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ fecitque iustitiam populo suo.

FEVDVM, Germanica vox est, vulgò vsurpata pro Beneficium, cuius nomine opera quædam gratiæ testificandæ caussa debetur: quemadmodum multis verbis exposuimus cap. Disput. 1.

FEODVM pro FEVDVM dixerunt multi & in his Angli: fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis FEED, de qua diximus eodem Disp. cap. Itaq; vulgari lingua scribunt FEE: longissimè tamen à Longobardici iuris ratione & instituto. Feoda nanq; generaliter appellant, prædia omnia quæ perpetuo iure tenentur, etiam Allodia quæ à parentibus & maiorib. hæreditate relicta sunt. Stephanus Pasquerius excellenti vir ingenio, & inter Parisienses causidicos dicendi facultate præstans, libellum mihi Anglicanum Liteltonium dedit, quo feudorum Anglicorum iura exponuntur: ita inconditè, absurdè, & inconcinnè scriptum, vt facilè appareat, verissimũ esse quod Polydorus Virg. in Anglica Historia de iure Anglicano testatus est, stultitiam in eo libr. cum malitia & calũniandi

studio certare. Sed operæpretium est, quas Feudi species constituant, ipsorum verbis exponere. Feudum enim aliud appellant Simplex, aliud Talicum.

Tenant en fee simple, est celuy qui ad terres ou tenementz, à tener à luy, & à ses heires à tous iours. Et est appel en Latin Feodum simplex: quia feodum idem est, quod hæreditas: & simplex idem est quod legitimum vel purū: & sic Feodum simplex idē est quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Car si home voile purchaser terres ou tenemētz en fee simple, il conuient d'auoir ceux parolx en son purchasse, à auer & tener à luy & à ses heires: car ceux parolx: (ses heires) sont le state de enheritances. Car si home purchasse terre par ceux parolx (à auer & tener à luy à tous iours) en ceux deux cases, il n'y ad estat, forsq; pour terme de vie: pur ceo qu'il faut ceux parolx, ses heires: lesquels parolx tant solemēt font l'estat d'enheritāce, en toutes fe offemens & grātes. Id est: Feudatarius simplex is dicitur, q̃ prædia ꝑpetuario iure possidet. Nā latinè Feodum simplex vocatur, quia Feodū idem est, quod hæreditas, & Simplex idē, est quod legitimum vel purū: & sic Feodum simplex, idē est, quod hæreditas legitima, vel hæreditas pura. Nam si quis prædia iure feodi simplicis acquirere velit, hac formula vti eum oportet: vt sibi, suisq; hæredibus habere & tenere liceat. Hæc enim verba, SVIS HAEREDIBVS, faciūt rem hæreditariam, siue perpetuariam. At si vtatur his verbis, vt sibi habere & tenere perpetuò liceat: vel istis, vt sibi & suis assignatis perpetuò habere, tenereq; liceat: his duobus casibus, ad vitæ tempus duntaxat acquiritur. Tum aliquantò post, cap. 2. Fee taile, feudum taile dicitur, cùm prædia donata sunt alicui viro & ipsius hæredibus ab ipso nascituris.

FEIDA,

FEIDA, vel Faida, idem quod alibi Guerra: ex Germanico FEED, quod modo bellum, modo capitales inimicitias significat. Leg. Longob. titu. 30. Vt Feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur. Et titu. 58. Propter Faidam deponendã id est, inicitiã pacificandam. In Lomb. li. 1. ti. de homic. li. homin. l. siquis Longobardus. Quia filiæ eius, quòd fœmineo sexu esse probantur, non possunt ipsam Faidam leuare. Itẽ li. 1. ti. 7. Vt Faida (quæ est inimicitia) post compositionẽ acceptam postponatur. Hinc Faidosus, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ sunt. vt in legibus Fris. Homo faidosus pacem habeat in Ecclesia, in domo sua, ad Ecclesiam eundo, &c. Et in legib. Baioar. Si quis hominem per iussionẽ Regis occiderit, non requiratur ei, nec feidosus sit. Hinc Diffidare, meo iudicio, pro inimicitiás denunciare, bellum indicere, hostem declarare. Et diffidatio quæ à Barbaricis ad Latinam consuetudinem alludentibus Diffidutiatio dicta est: Abbas Vrsp. in consti. Frid. 1. Sancimus etiam, vt quicunq; alij damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per certum nuncium suum diffiducient eum. quòd si læsus diffiduciatum se fuisse negare voluerit, &c. Vide suprà, Diffidare. B. Rhenanus German. rerum lib. 2. Faidam vocabant Franci simultatem apertam, qua vnus aliquis vni vel pluribus bellum denuntiat, ab hoc Gallicani scribæ Faidosum appellant, qui Faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum est.

FELONIA, non precisè contumaciam Vasalli in Dominum, huiúsue in Vasallum perfidiam significat: verùm quoduis capitale facinus. libr. feud 2. tit. 26. §. domino. 23. Domino committẽte feloniam, (vt ita dicam) proprietas feudi ad vasallum pertinet, siue peccauerit in Va-

 sallum,

sallum, siue in alium. Et rursus tit. 37. & titul. 47. Si fratrem interfecerit, vel aliam feloniam commiserit. Deniq. Felonia Gottis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie Schelmerey: Latinis, scelus. Contumaciam & rebellionem inferioris erga superiorẽ non significat. Domino enim æquè in Vasallum, vt huic in illum tribuitur. d. libr. 2. tit. 26. §. domino.

FEVDATARIVS, *qui feudum à Patrono sibi commissum accepit: Latina consuetudine, vt Beneficiarius lib. Feud. 3. tit. 2. §. 3. Feudatarius Parium laudatione damnum resarciat.*

FIDELES *interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicuius potestate ac ditione sunt: qui vulgò Subiecti appellantur. Greg. Turo. li. 10. ca. 3. Nos, pijssime Rex, subiecti atq. fideles vobis gentiq. vestræ esse desideramus. Item lib. 4. Sacramentum dederat, vt ei fidelis esset. Et lib. 5. Sacramento se obstrinxit, quòd fidelis Regi Chilperico esse deberet. Hinc*

FIDELITAS, *generaliter interdum pro fide & obedientia omnium subiectorũ. Duplex enim fidelitas est: Vna quæ à Vasallis, & quasi Vasallis: altera quæ à ciuibus præstatur, vt in leg. Frid. de pace Const. lib. Feu. 2. titu. 62. Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant, sicuti Vasalli: cæteri omnes, sicuti ciues à XVI. annis vsque ad LXX. Item apud Radeu. lib. 2. cap. 30. Episcopos Italiæ solùm sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere Domino Imperatori. Abbas Vrsperg. sub an. 1191. Procurante Imperatore factũ est, vt Principes Alemanniæ penè omnes filium paruulũ ipsius adhuc in cunis vagientem, assumerent in Regem, & ei fidelitatem iurarent. Aymoin. libr. 4. cap. 61. Et post eum totidem verbis*

Abbas

Abbas Vrsperg. in vita Pipini Regis: Illuc & Tassilo. Dux Baioariorum cum primoribus gentis suæ venit, fidelitatemq́; tam ipsi Regi Pipino, quàm filijs eius iureiurando promisit. Radeuicus lib. 1. cap. 11. Tunc ad curiam venientes Friderico fidelitatem fecerunt, atq; hominium, & beneficia sua de manu illius reuerenter susceperunt. Et huc pertinet nobilis illa & multorum exercituum sanguine cruentata quæstio, de iuramento, quod Imperatores Papæ Romano in coronatione recipienda præstare solebant. c. ego Ludouicus. dist. 63. vtrum sit Iusiurandum fidelitatis Vasaliticæ, quasi Imperium à Papa recognoscat (vti Papa Clemens contendit in c. 1. de iureiur. in Clement.) an verò iusiurandum fœderis, aut fidelitatis iuridicialis: quasi Imperator simpliciter se Ecclesiæ Christianæ Fidelem fore promittat.

FIDELES *interdum specialiter dicuntur ijdem, qui Vasalli: qui feudo accepto, in Patroni fide & clientelæ sunt: vicissimq́; suam ei certi obsequij nomine fidem astrinxerunt. Cicero in Orat. pro Sex. Roscio. Quære in cuius fide sint & clientela. lib. feud. 1. tit. 14. §. 3. Si ergo Domino & fideli placuit, vt paciscantur de filia &c. Et lib. 1. tit. 4. §. 6. Tunc oportebit fidelem incrementi inuestituram probare. Item: Si verò fidelis in possessione incrementi fuerit. &c. Et tit. 6. Si contentio fuerit inter Dominum & fidelem de inuestitura feudi &c.*

FIDELITATEM *dicimus (inquit Obertus) iusiurandum quod Vasallus præstat domino. lib. 2. tit. 3. §. 4. & titul. 26. §. 9. vbi quot hæredes sunt, tot fidelitatem debent: Hoc est: tot debent se domino exhibere, vt ei suam fidem & obsequium interposito iureiurando adstringant. Iusiurandum fidelitatis videtur Latinè non incommodè*

dici Execratio posse. Cic. Verr. VII. Vbi fides, vbi execrationes, vbi dextræ complexusq́; ? vide Vasallitium.

FODRVM, Germanica vox est, quæ passim hodieq́; in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum vsurpatur. In legib. Franc. Tempore hyemis, quando mareschalcos illarum ad fodrum dirigunt. Passim verò vsurpatur pro annona militari: vt libro Feud. 3. titul. 1. Fodrum autem de castellis, quod nostri Antecessores habuerunt, habere volumus. Item lib. 2. tit. 56. Extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem. Et titul. 62. Nobis intrantibus Lombardiam Fodrum consuetum, & regale præstabunt. Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 13. Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsq; deductus est tempora, vt quotiescunq; Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Huius collationis quæ ob transitum exercitus imponitur, mentio fit in l. si pendentes. 12. §. si quid. D. de vsufruct. & apud Petrum de Vineis Epist. libr. 2. cap. 29. vbi Fodrum interpretatur frumentum, hordeum, & res alias victui opportunas, ad exercitum Imperatorium. Sicul. Flaccus de cond. agror. Nam & quoties militi prætereunti, aliúve cui comitatui annona publica præstanda est, si ligna aut stramenta deportanda, quærendum quæ ciuitates quibus pagis huiusmodi munera præbere solitæ sint. Appendix Aymoini lib. 5. cap. 3. Inhibent à plebeijs vlterius annonas militares (quas vulgò Fodrum vocant) dari. Fuit autem hoc antiquioris quoq; consuetudinis. Ammianus Marc. in fin. libr. XXI. Eiq; vehiculo insidenti (de Iouiano Imperatore

ratore loquitur) vt Principibus solet, annonæ militaris offerebantur indicia, vt ipsi nominant proba. Quod sanè cuiusmodi sit, non intelligo. Illud constat, annonas illas militares plerunque æstimari, & pecuniam pro ijs pendi solere. quod institutum ex antiquis magistratuum Romanorum moribus fluxit: qui cùm frumentum in cellam ab aratoribus exigendi ius haberent, sæpe pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de caussa genus illud Frumenti Aestimatum appellabant, vt in Verrinas Ciceronis Orationes multis locis docuimus. Seruius Honoratus in 1. Aeneid. Cellarium (inquit) dicitur paucorum dierum. vnde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus verò dicitur longi temporis. Otto Frising. libro Friderici, 2. capite 23. Peractis ibi aliquot diebus, cùm Fodrum à vicinis ciuitatibus & castellis & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt: dupliciter enim peccauerant, cùm octingentarum librarum facti essent obnoxij, partim defraudando, partim falsam monetam dando. Præclarum est autem, quod Cicero de suo fodro & annonis scribit in Epist. ad Atticum. Nos Asia excepit mirabiliter. Aduentus noster ne minimo quidem sumptui fuit. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere: sed ne ligna quidem: nec præter quatuor lectos, & tectum quicquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerunque. Sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, vt nullus terror insumatur in quenquam. Id fit etiam & legatorum & tribunorum & præfectorum diligentia. Vide Mareschalcus.

FORBANNVM, pro Relegatione, vel certarum

Regia-

Regionum interdictione. Et Forbanniti, interdicti. Legis Francic. cap. 50. Vt Comes qui latronem in Forbannum miserit, vicinis suis & aliis Comitibus notum faciat, eundem latronem à se forbannitum, vt illi eum non recipiant. Et cap. 49. de latrone forbannito, vt nemo eum recipiat.

G.

GENICVLVS, *in quibusdam Feudorum libris dicitur, pro Generatio, siue gradus generationis: vt lib. 1. tit. 1. §. 3. Licet moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum. Item in Lomb. libr. 2. titul. 14. Omnis parentela vsq; in septimum geniculum numeretur.*

GVADIA, *est pignus. vnde Inguadiare, verbum de quo posterius suo loco dicemus. In Lombarda lib. 1. titul. 15. Si non habuerit, vnde summam persoluat, semetipsum per guadiam in seruitio Principis tradat. Item lib. 2. tit. 21. Si quis alij guadiā & fideiussorem dederit, omne quod per guadiam & fideiussorem obligauit, adimpleat. Item: Si quis alij guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c.*

GVARDIA, *pro Custodia, vetus vox Germanica, VVarden: qua sermo quoque Gallicus hodie vtitur: vnde feudum Guardiæ, cùm quis prædio custos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per Guardiam opponuntur lib. Feud. 1. tit. 2. & ti. 11.*

GVARENTARE, *vel (vt est in aliis libris) Guarentisare, pro caussam alterius suscipere, defensorem se profiteri. Priscum Francorum verbum, quod in Francogalliam inuectum est, Guarent: quo significatur is, qui Latinis Auctor dicitur, & euictionem præstat. lib. Feud. 2. tit. 34. §. 2. In Lombard. tamen lib. 2. tit. 36. de euict. Latinè appella-*

appellatur Auctor. At in Speculo Saxon. dicitur VVarandator, artic. 9. Quisquis alteri ante resignationem & infeudationem, bonorum possessionem tradiderit, ipse eiusdem debebit esse VVarandator, quotiescunque emptorem ipsius VVarandatione indigere contigerit. Item artic. 15. Aut VVarandam emptionis suæ producere potuerit, &c. Item: Nisi per defectum in testibus aut VVaranda succubuerit. Aliis autem locis VVarenda pro satisdatione passim vsurpatur.

GVASTALDVS, præfectus, siue custos curtis, qui & Actor dicitur. Lombard. lib. 2. tit. 17. Si Guastaldus, aut quilibet actor Regis, post susceptas & commissas sibi ad gubernandum curtes, aut casas Regis, aliquid per donationem conquisierit. Et mox: Concedimus etiam Guastaldis nostris curtes nostras prouidentibus. Item Lombard. lib. 1. tit. 32. Et Longobard. leg. tit. 39. §. 3. Si quis Guastaldus, vel actor Regis curtem regiam habens ad gubernandum, ex ipsa curte alicui sine iussione casam tributariam, vel terram, syluam, vites, vel prata ausus fuerit donare. Sic lib. Feud. 1. titul. 10. Nisi vasallus sit Guastaldus, vel actor Domini. Item leg. Longobard. tit. 101. §. 27. Si mancipium cuiuscunq; in curte Regis confugium fecerit, & Guastaldus, aut actor Regis post secundam & tertiam contestationem reddere dilatauerit.

GVASTALDORVM quoq; munus aliquot erat in re militari: vt ipatet ex Lombard. lib. 1. titul. 15. Si Dux exercitalem suum molestauerit iniustè, Guastaldus eum solaciet, vsque dum ad præsentiam Regis eum perducat. Item: Si Guastaldus exercitalem suum contra rationem molestauerit, Dux eum solaciet, quousq; veritatem suam inueniat. Paulus Diaconus de gest. Longobard. libro 5.

cap. 11.

11. *Ipsumq; Alzeconem mutato dignitatis nomine, pro Duce Guastaldorum vocitari præcepit. De Guastaldo Vitus Amerbachius in Capit. Carol. Mag. sic scribit. Guastaldus significat Oeconomum, id est procuratorem domus, & rei familiaris. Puto factum nomen à Guast, id est, hospitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & Halden, id est, tenere. Sic enim in quibusdam Germaniæ locis adhuc verbum pronuntiatur. Feudi Guastaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vin. lib. Epistol. 6. cap. 25. Ita tamen (inquit Fridericus) quòd castrum ipsum à nobis & hæredibus nostris in Capitaniam teneat, & immediatè à nostra curia recognoscat: viuens iure Francorum, in eo videlicet, quòd maior natu in ipso succedat.*

GVERRA, siue VVerra, non tantùm dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur: verumetiam quod priuatus aliquis suscepit, cùm suas inimicitias persequitur. vt libro Feud. 2. titul. 28. §. 1. & §. 2. Et apud Vrspergens. Abbatem in leg. Friderici Imper. Si liber homo, ingenuus, ministerialis, incendium commiserit, pro VVerra propria, pro amico, pro parente.

H.

HAVBERTICVM feudum Gallica lingua vulgò dicitur, pro Loricatum: id est, datum Vasallo ea conditione, vt ad edictum loricatus, siue cataphractus præsto sit. Nam vt Lorica Latinis, propriè & minus vsitatè, est tegmen de loro factum, quo maiores in bellis vtebantur: quemadmodum Seruius Honoratus scribit in lib. Aeneid. XI. frequentißimè autem pro ærea armatura integra vsurpatur: sic apud Gallos Haubert propriè loricam

annulis

annulis cõtextam significat, quam vulgus Cotte de maille, appellat. vnde vetus prouerbium Gallicum, De maille à maille on faict le haubergeon. Post verò integra equitis armatura eo nomine appellata est: videturq́; Nortmannicum verbum fuisse: cùm in ea Galliæ parte frequentius illud verbũ vsurpetur: vnde Fiefz de haubert, feuda Loricæ. Sigebert. in Chron. ann. 1160. In Nortmannia de feudo vniuscuiusq́; loricæ, & de reliquis omnib. tam in Nortmannia, quàm in Anglia, & reliquis suis terris. Helmodus in histor. Slauor. lib. 1. cap. 88. In hunc modum rebus compositis, profectus est Dux in Longobardiam, cum mille (vt aiunt) loricis; habens in Comitatu suo Adolphum Comitem, &c. Idem libr. 2. cap. 13. Filius quoq́; Regis ex concubina natus, Christophorus nomine, cum mille (vt aiunt) loricis, venit Aldenburg, & percusserũt maritima eius. Feudum igitur Loricæ, est quod militi assignatur, ea lege, vt ad edictum præsto in armis sit. Landulphus lib. histor. Miscell. 21. Vsq́; ad viginti scaphas remanserũt habentes centenos loricatos, ad has custodiendas. Et lib. 20. Misit tria millia loricatorum ad circundandum eum ne fugeret. Antoninus Florentinus histor. part. 2. titul. 16. cap. 13. §. 2. Inuenti sunt habere peditum sexcenta millia: equitum verò Loricatorum centum millia. Item titul. 17. cap. 8. §. 3. In solo domini Imperatoris Comitatu equitum Loricatorum erant ad LXX. millia absq́; peditum copijs. Helmodus in histor. Slauor. cap. 52. Elegit de exercitu mille loricatos, abijtq́; in occursum exercitus. Sic Liuius Latinè loricatos interpretatur, quos Græci cataphractos appellant. lib. 37. Iis (inquit) tria millia peditum loricatorum (cataphractos ipsi appellant) adiunxit.

HAERES in Iure feudistico propriè filius intelligitur.

tur. Itaq; sine hærede decessisse dicitur, qui sine filio decessit lib.1.tit.13.& lib.2.tit.34.

HAEREDITAS autem plerunq; allodia significat. vt in Specul. Saxon. artic.5. Quæcunq; bona defunctus post se relinquit, vocabulo vniuersali hæreditatis complectimur, nisi feudum fuerit.

HAEREDES accelerantes, Gahnerben, in speculo Saxonico artic.17. appellari videntur, quos Francogallica lingua nominamus, Habiles à succeder. Quando, inquit, hæreditatem neque soror neq;, frater adeat, omnes qui se in pari gradu cognationis existere probauerint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cùm in his sexum non discernamus, hæredes accelerantes eos appellamus.

HERIBANNVM, edictum, quo feudatarij ad militiam in diem certum euocantur: vt in voce Bannus. exposuimus. Hinc Non respondere ad edictum, apud Vlpianum in l. 4. D. de re milit. vbi tamen nonnulli maluerunt Delectum. Liuius libr.1. Qui vbi ad edictum Romani regis ex omnibus populis conuenere, &c. Idem libr.10. Vt qui iuniorum non conuenisset ad Imperatorum Edictum, quiq; iniussu abijsset, caput Ioui sacratum erat.

HERISLITIVM, vide Bannus:

HOMO, hominium, homagium quid sit, exposuimus cap. Disput. 111. Albertus Krantzius videtur hoc posterius illo facere, in VVandalia lib.3.cap.36. Apud Cæsarem, inquit, immenso auro in satisfactionem, & hominio, quod nunc vocant homagium, præstito indemnitatem coemit. Helmodus in historia Slau.cap.68. Quicunq; voluisset fieri homo, Etheleri veniebat vt acciperet byrrum, clypeum, vel equum. Et mox: Sicubi reperti fuissent homines

Etheleri,

Etheleri, aut renuntiarēt hominio, aut prouincia secederent. Videtur autem hominiorum institutum etiam in Graciam posterioribus seculis manasse. Nam in epistola Emanuelis Gracorum Imperatoris apud Albertū Krantzium in Saxonia, libro 6. cap. 37. ita scriptum est: Sultanus Imperio nostro se dedidit, & missis legatis misericordiam postulauit: fecitq; Imperio nostro hominium, & iuramenta: pollicitus seruire nobis aduersus omnem hominem: ita vt sit amicorum nostrorum amicus, & hostis inimicorum. Hominium triplex esse, docuimus cap. Disput. XX. Addunt etiam nonnulli Homage de pleiure, hominium vadicum: cùm quis Patrono ab hostibus capto, tenetur se vadem & obsidem ipsius præstare: velut (inquit Buteleriu) cùm Rege Iohanne ab Anglis capto Barones Franciæ complures coacti sunt vades se pro eo præbere. Cicero tamen Philipp. X I I. Quod si in bello (inquit) dari vicarij solerent, libenter me, vt Domitius Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem propriúmque feudum est, cuius caussa fidelitas iuratur, & militaris opera obligatur. Otto Frising. libr. Friderici primo cap. 20. Ad pedes Imperatoris satisfactionem offerens, humiliter Dux venit, hominiúmque sibi cum sacramento fidelitatis exhibens, Ducatum ab illo suscepit. Iohan. Trit. cap. 22. Eodem die Fridericus Coloniensem ciuitatem ingressus, cum honore magno suscipitur: & homagio fidelitatis suscepto, per dies septem commoratus. Otto Frising. lib. 7. cap. 19. Imperator Polonorum Ducem cum multis muneribus obuium habuit, quem tamen non antè dignatus est suo conspectui præsentari: quàm de Pomeranis & Ragis tributum sibi faceret, subiectionémque perpetuam sacramento confirmaret. Radeuicus lib. 1. cap. 11. Tunc ad curiam venientes,

Friderico fidelitatem fecerunt, atq; hominium, & beneficia sua de manu illius reuerenter susceperunt.

HOMOLOGVS, ὁμόλογος, *à nonnullis dictus est pro Vassus, aut Vassallus: quemadmodum in Dispu. cap. 4. exposuimus. Dedititij à Romnis dicti sunt, qui à Græcis* ὁμολογοί, *vtpote qui non modò in fide, verumetiã in ditione ac potestate populi Rom. essent. Nam etsi libertatem retinebant, non tamen parẽ iuris & libertatis conditionẽ obtinebant. Itaq; tres libertatis gradus Vlpianus in Fragmentis exposuit: Ciuiũ Romanorũ, Latinorũ Iunianorũ, & Dedititiorum, aut qui dedititiorum numero erant: qui ciuitatis Rom. ius nullo modo assequi poterant: vt Caius in lib. Instit. 1. exponit. Quare non rectè vasallus omnis dedititius appellari potest. Multi enim vasalli sunt, qui in fide tantum sunt: cùm dedititij (vt modò dictum est) etiam in ditione ac potestate essent. Et, vt de Dedititijs semel dicamus, apud Romanos hoc nomine appellabantur, qui armis populi Romani territi, sese, suaq; omnia Imperatori exercitus dedebant, inq; ipsius fidem & clientelã permittebãt, seseq; imperata facturos promittebant. Deditionis autem forma hæc erat: vt dediti arma traderent: deinde vt obsides darent, tum vt iurarent se neq; quicquam contra populum Romanum consilij inituros, neq; obsides repetituros, neq; recusaturos quo minus perpetuò sub populi Romani ditione atq; Imperio essent. Liuius lib. XXVIII. Mos vetustus erat Romanis, cum quo nec fœdere, nec legib. iungeretur amicitia, non prius Imperio in eum tanquam pacatum vti, quã omnia humana diuinaq; dedidissent: obsides accepti, arma adempta, præsidia vrbibus imposita forent. Idem lib. 1. Deditosq; Collatinos ita accipio, eamq; deditionis formulam esse: Rex interrogauit: Estisne vos*

legati

legati oratoresq́; missi à populo Collatino, vt vos populúmque Collatinum dederetis? Sumus. Estne populus Collatinus in sua potestate? Est. Deditísne vos, populum Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtensilia, diuina humanaq́; omnia in meam populiq́; Ro. ditionem? Dedimus. Et ego recipio. Idem lib. VII. ex formula Campanorum: Itaq; populum Campanum, vrbemq́; Capuam, agros, delubra Deum, diuina humanaq́; omnia in vestram P. C. populiq́; Romani ditionem dedimus: quicquid deinde patiemur, dedititij vestri passuri. Deinceps reliqua videamus. Cæsar lib. II. Cæsar respondit, se eorum ciuitatem conseruaturum, si priusquam aries murum attigisset, se dedidissent: sed deditionis nullam esse conditionem, nisi armis traditis. Item alio loco: Cæsar obsidibus acceptis armisq́; omnib. ex oppido traditis in deditionem Suessiones accepit. Et li. 1. Heluetij legatos ad eũ de deditione miserunt. Cæsar obsides, arma, seruos, qui ad eos perfugissent, poposcit. Item: Hos Cæsar reductos in hostium numero habuit. Reliquos omnes obsidibus, armis, perfugis traditis, in deditionem accepit. Idem lib VII. Tertio die missis ex oppido legatis de deditione, arma proferri, iumẽta produci, sexcentos obsides dari iubet. Liuius libr. XXXIIII. tertium fœderis genus esse ait, quo bello victis leges dicuntur. Vbi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex ijs habere victos, quibus mulctari eos velit, ipsius ius atque arbitrium esse. Latini de Campanis apud eundem: Campanorum aliam conditionem esse: qui nõ fœdere, sed per deditionem in fidem venissent. Item de Apulis: Ita in societatem eos esse acceptos, vt non æquo fœdere, sed vt in ditione populi Romani essent. Quod autem de ariete Cæsar scribit, quod sanè memoratu dignum est, idem

Cicero lib. Off. 1. confirmat: Et cum ijs, inquit, quos vi deuiceris, consulendum est: tum ij qui armis positis ad Imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percusserit, recipiendi sunt. Cùm igitur bello victi, aut captiui omnes essent, aut dedititij: captiui quidem victorum serui fiebant: dedititij verò meliore conditione quàm serui, deteriore quàm liberi.

HOSTIS, pro exercitu, castris, militia. Vnde vox Francogallica L' host. lib. feud. 1. titu. 20. Si insimul steterint, vel in hostem Regis acquisierint. Item lib. 1. ti. 7. Tunc enim possunt deuestiri, nisi fecerint hostem Romæ: id est, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti sint Sic lib. leg. Fran. 4. De non cogendo bibere in hoste: Vt nemo parem suum bibere cogat, & quicunque in exercitu ebrius fuerit, ita excommunicetur, vt in bibendo sola aqua vtatur, donec se malè fecisse cognoscat. Et apud Aymoinum libr. 5. cap. 28. Vnde hostem quàm maximam potuit, cum Carolomanno direxit. Hinc

HOSTENDITIAE dicuntur (vt feudista scribit) adiutorium quod Vasalli faciunt Dominis, Romã cum Rege in hostem pergentibus. Verbi gratia, in Lombardia, dimidiam: in Theutonica terra, tertiam partem fructuum eius anni, quo hostem faciunt. lib. feud. 2. titu. 40. Fictum vocabulum ab hoste, quod exercitum, & castra significat, & quo adhuc in Francogallia vulgò vtimur, perfacilè intellectu est. Cùm autem passim in legibus Barbaricis Herislitium pro desertione militiæ dici videamus, ab hære, quod exercitum significat: facilè adducor vt corruptum verbum existimem, pro Hostelitz, vel Hostelitiæ. Rursus aliud Hostelitias, aliud Herislitium esse arbitror. nam Herislitium capite plectitur. In Lomb. libr. 1. titu. 15. l. si quis

contu-

contumax. quippe, cùm belli caussa edictum promulgatum esset. Hostelitiæ verò pecuniaria multa est. etiam Friderici const. lib. feud. 2. tit. 55. quia edictum non belli, sed honorarij comitatus caussa factum sit: cum Imperatore Romam ad petendam coronam proficiscente, euocantur Itali, feuda Imperij tenentes, vt in faucibus Italiæ Imperatori præsto sint, cum equis & armis.

I

IN ANTEA, *pro deinceps, posthac, in posterum: quasi futurum tempus non à tergo sequatur, sed ante nos cedat. lib. Feud. 2. tit. 5. Iuro quòd à modo in antea ero fidelis ei. Et tit. 7. Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis: id est, deinceps.*

INCVLPATVS, *pro culpatus, accusatus. lib. feu. 1. tit. 19. §. 1. Si vnus inculpatus fuerit, vna de his nominatis culpis. Sic leg. Salic. tit. 43. Si cuius seruus in futurum fuerit inculpatus, si talis caussa est, &c. Item leg. Burg. tit. 8. de ingenuis inculpatis.*

IN CAPILLO *puella dicitur, quæ nupta non est: quia comatæ, sine vllo capitis tegmine incedebant: nuptæ capite velato erant. lib. feud. 2. titu. 24. §. 3. Rursus si Dominæ vel filiæ, aut sorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit, &c. In Lom. li. 2. cap. 20. Qui filiam in casa habuerit in capillo, & filiũ non reliquerit. &c. Et Neap. const. li. 3. ti. 27. Et sorores in capillo succedunt. Coniugatæ autem & dotatæ à fratrum successionibus excluduntur. Et mox, filiæ autem in capillo post mortem patris in domo manentes, maiores sorores cõiugatas, & dotatas de bonis patris excluduntur. Leg. Longob. tit. 45. De eo qui filiam in capillo in casa habuerit, & filium*

non reliquerit legitimum, &c. Fuit etiam apud antiquos consuetudo hæc, vt nouæ nuptæ crines soluerent: quod in secundis nuptijs non fiebat. Optatus Afer contra Donatistas scribens: Inuenistis (ait) huiusmodi virgines, quæ iam spiritualiter nupserunt: quasi secundò coegistis ad nuptias: vt crines iterum soluerent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt. ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non repetitur illa temporalis festiuitas. Hæc ille. Fuisse tamen hoc quoque luctus & mœroris argumentum, multis ex locis constat. Ouidius Trist. 1.

Illa etiam ante lares sparsis prostrata capillis.
Contigit extructos ore tremente focos. Liu. 1. Soluit crines, & flebiliter nomine sponsum mortuũ appellat. Notatu etiã dignum est, moris fuisse Francorum Regib. vt filios exephebos Principi alicui vicino tondendos mitterent: qui eorum postea quasi Patronus esset. Seruos enim Romano more cùm libertatem acciperent, tonderi solitos, nemo ignorat. Paulus Diac. de gestis Longobard. libr. 6. cap. 37. Circa hæc tempora, Carolus Francorum Princeps, filium suum ad Luitprandum misit, vt eius (iuxta morem) capillum susciperet: qui eius cæsariem incidẽs, ei pater effectus est: multisque Regijs muneribus donatum genitori remisit.

INVADIARE *pecuniam, est, vel ex commisso, vel ex condemnatione debere. lib. feud. 2. ti. 27. §. 4. Quicunq; iudici suo p excessu viginti libras inuadiauerit, prædium suum pro pignore illi tradat: & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniam persoluat.*

INVADIARE, *pro oppignerare. Sig. in Chr. ann. 1160. Vuilhelmus Comes Pictauiensis inuadiauit eandem*

ciuitatem Raymundo Comiti, propter pecuniam quam idem Vuilhelmus in expeditione exponit.

INVADIARE hominem, pro obsidem dare. In Lomb.li.1.ti.15.l.si quis liber. Semetipsum inuadiare studebat, vsquedum plenam compositionem adimpleat. Et paulò post: Si non habuerit vnde summam persoluat, semetipsum per guadiam in seruitio principis tradat.

INVESTITVRA, barbaricum nomen, barbaricam quoq; notationem habet. Nam (vt ait feudista libr.2. ti.2.) Inuestitura propriè dicitur possessio: abusiuo autẽ modo dicitur, quando hasta, vel aliud corporeum tradatur à domino. Itaq; in legib. Barbaricis, Vestitura propriè pro ipsa possessione vsurpatur: & Vestitus, pro possessus. Leg. Franc.li.4.in capitulis additis, cap.4. Vt omnis liber homo qui quatuor mansos vestitutos de proprio, siue de alicuius beneficio habet, Id est, qui quatuor mansos aut in allodij, aut feudi nomine habet, tenet, possidet. Item cap. 21. Si quis proprium nostrum, quod inuestitura genitoris nostri fuit, alicui reddiderit &cæt. Hinc in quibusdam Francogalliæ nostræ regionibus, Vest, Deuest, ficta vocabula. Nam Vesten hodie quoque Germani dicunt, pro confirmare & stabilire. Quemadmodum ergò Romani iuris instituto nullæ alienationes sola conuentione fiebant, sed vel solemni mancipatione, vel naturali traditione, tamen vt ijdem certam verborum formulam (quam stipulationem appellabant) firmandi & stabiliendi caussa insuper adhibebant. l. 1. D. de prætor. stipul. sic Longobardi ritum aliquem, vexilli, gladij, aut hastæ præter conuentionem adhiberi voluerunt. Velut eiusd. leg. Franc. libr. 4. cap. 22. De illis libertatibus & rebus reddendis, quæ in dominica vestitura sunt. Sic leg. Franc. libr. 4. cap. 15. Aut propter

vestituram Domini Caroli genitoris nostri eadem mancipia contradicere non audeat. Quòd si à veste, vel vestimento deductum inuestituræ nomen esset, primum infeudationis insigne genus aliquod vestis fuisset. At suo loco demonstratum est, non vestimento, aut inuestimento: sed gladio, vel hasta, Regnum: vexillo, Ducatum: virga & annulo, Episcopatum: hasta verò, inferiora feuda conferri. Deinde intelligi oportet, inuestituram non esse symbolum infeudationis proprium: neque in feudorum possessionibus tradendis tantum adhiberi solitam non fuisse. nam in omnium etiam rerum traditionibus adhibebantur, quæ absentes erant: id est, quarum præsentium possessio non dabatur. velut in Lomb. libr. 2. titu. 18. hoc est titu. de vlt. volunt. l. pen. vbi Imp. Lodouicus statuit, vt si quis extra suum Comitatum, fortè in castris, aut palatio Regis de ijs bonis quæ in illo Comitatu sunt, testari velit, coram testibus traditionem faciat, & fideiussorem constituat, cui inuestituræ post suam mortem faciendæ potestatem præbeat. Nam quomodo moriens extra suum Comitatum & patriam, rerum in ea positarum traditionem faciet? nimirum per symbolum & notam inuestituræ. Quod autem de fideiussore statuit, consentaneum est iuri Romano, de quo in l. 4. D. de euict. vt in alienationibus inter viuos etiam secundus auctor adhibeatur. Guaguinus in vita Caroli Magni: Quibus beneficijs vt Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornauit priuilegijs. Quorum illud maximũ fuit, donare Ecclesias idoneis Sacerdotibus posse. Id à Sacerdotibus Inuestitura vulgò appellatur, qua sine Ecclesiam, vel (vt nunc loquimur) beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficiũ adeptus esset, annulum, vt simile quippiam, argumentũ scilicet

Regiæ

Regiæ in eum gratitudinis. Interest etiam Regum nosse, qui maiores maximè Ecclesias administrent, quarum ipsi tutores sunt. Adiectum priuilegio est, Romanum quoque Pontificem sine Caroli iussu eligi non debere: idq; in Synodo, aßidentibus Romæ centum quinquaginta tribus Episcopis atq; Abbatibus, firmatum est.

INVESTITA igitur res dicitur, de qua Inuestitura facta est: siue Infeudationis titulo, siue alio quouis: vt modo diximus ex leg. Franc. Si quis quatuor mansos vestitos de proprio suo, vel de alicuius beneficio habeat. Item, lib. Feud. 2. titul. 8. Rei per beneficium inuestitæ. Et tit. 35. Rei pro beneficio inuestitæ. Sic INVESTITVS dicitur, cui quid solenniter traditum & quasi mancipatum est, quanuis id feudum non sit. vt in formula conuentionis Lugdunensis apud Guill. Paradinum in Annal. Burgd. lib. 2. sub ann.: 215. Et clauibus vniuersarum munitionum, & portarum d. Archiepiscopus fuit inuestitus. Sic REVESTITVS, cui res aliqua reddita est, cuiuscunq; generis illa sit. vt in Concilio Carolomanni Imperio coacto, apud Nauclerum Gener. 25. Ecclesia cum propriæ pecunia reuestita sit, & iterum si Princeps iubeat, precarium remouetur.

IVDICARE, pro, testamento legare. In legibus Astulphi Regis Longob. tit. 4. Si quis Longobardus decedens voluerit vxori suæ vsumfructum de rebus suis iudicare, non amplius iudicare poßit. Item in Lombard. lib. 2. titul. 4. Si quis Longobardus decedens voluerit vxori suæ vsumfructum de rebus suis iudicare, & filios & filias ex ea reliquerit, &c. Hinc

IVDICARE feudum pro anima, id est Ecclesiæ addicere, vel legare sub conditione precationum, quæ pro

Domini constituentis anima fieri debeant. lib. Feud. 2. tit. 9. §. 2. & tit. 55. §. Longob. Luitprand. titul. 3. Si quilibet Longob. ægrotauerit, potestatem habeat pro anima sua iudicandi, vel dispensandi de rebus suis. Has autem pro defunctis expiationes poëtarum inuenta Plato appellat, & festiuè exagitat lib. de Repub. 2.

IVSIVRANDVM in his libris aliud est simplex, siue solitarium: quod solus litigator siue Dominus siue Vasallus præstat, aliud coniunctum: siue commune quod ego Sacramentalitium distinguẽdi caussa nominaui, propterea quod coniuratores certo numero vnà id præstant: qui Sacramentales (vt suo loco diximus) appellantur. libro Feud. 1. tit. 4. §. 2. & ti. 26. & lib. 2. ti. 33. §. 2. Rursus aliud est Liquidum, quod feudalitij scriptores appellant, Sine mentione conscientiæ: cùm quis liquidò factum, aut non factum iurat: de suo videlicet facto affirmans: aliud fortaßis Arbitrarium dici potest: quia per verbum antiqua Romanorum formulæ ARBITROR, concipitur: cùm quis iurat se arbitrari non factum. quod ijdem scriptores dicunt, Iuramento conscientiã solam apponere. lib. Feud. 2. tit. 33. §. 2. et ti. 58. §. 6. De Iurisiurãdi veteris formula, dictũ est in libel. de formul. antiq. sub Comment. verb. Iur.

IVSTITIAM facere, vide Facere Iustitiam.

L.

LONGOBARDIA, quam Latini Cisalpinã Galliam appellabant, de qua in feud. lib. frequentißima mentio fit, vnde dicta sit, Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 13. his demonstrat verbis: Barbarorum (inquit) incursionibus ac dominationi, qui à Scanzia insula cum Albone Duce venientes, Pannonias primò inhabitarunt, subiacere in-

re incipiens ab eisdem, eò quòd ad augendum exercitum, fœminis, reflexis ad mentum crinibus, sicq; virilem, & barbatam faciem imitantibus, & iccircò Longobardis à longis barbis vocitatis, & ipsa Longobardia appellari consueuit. Hæc Otto. Quod idem scribit Guntherus poëta eximius, qui Ottonis historiam versibus persecutus est.

Dicitur à longis ea Longobardia barbis. Sed Albertus Krantzius libro Dan. 2. cap. 21. Notationem illam improbat, & à Bardis dictos putat, qui postea Saxones appellati sunt: vel à longis Bardis, pro Barbaris. Probabilior autem videtur Pauli Diaconi coniectura, qui lib. de gest. Longob. 1. cap. 8. ita scribit: Certum est, Longobardos ab intacta ferro barbæ longitudine, cum prius Vinnuli dicti fuerint, postmodum ita appellatos. Nam iuxta illorum linguam, lang, longam: & bard, barbam significat. Longobardorum porrò mores & instituta copiosè eodem loco Frising. exponit, caussamq; bellorum inter ipsos & Impp. Germanicos esse scribit, quòd parte Italiæ armis subacta & occupata, libertatem retinere, suisq; legibus viuere, neq; se Imperatoris potestati subijcere vellent: multosq; plebeios & infimæ conditionis homines in suam ciuitatem ita reciperent: vt eos neq; à militiæ cingulo, neq; à cæteris dignitatum gradibus excluderent. Ex quo factum est, inquit, vt cæteris orbis ciuitatibus diuitijs & potentiæ præemineant.

LAVDVM plerunq; dicitur, quod re aliquandiu deliberata constitutum est: sæpenumero etiam pro arbitrio vsurpatur. vnde Laudamentum sapientum, quod Iurisc͡ōsulti re inter se disputata & deliberata constituerūt. lib. Feud. 1. tit. 19. §. 1. Nam Laudare propriè est, re quæsita & agitata, cōmuni consilio & consensu constituere: quod

nostra

noſtra lingua dicimus Accorder: vnde Laudimiæ, accordementz, paſsim in legibus Galliæ municipalibus. quo nihil aptius, neque commodius fingi potuit. Helmod. in hiſt. Slau. cap. 27. Cumq; non longè abeſſet pugna, factum eſt ex conſilio vtriuſq; partis, vt laudaretur pax, vſq; poſt biduum: id eſt, communi conſenſu conſtitueretur. Item cap. 51. Nec tamen retineri potuit, ſed ſicut laudatum fecerat, occurrit ad locum placiti, comitatus quatuor tantum viris. Sic lib. Feud. 1. titul. 22. §. 3. Niſi conuicta culpa, quæ ſit laudata per iudicium Parium ſuorum. Item titul. 28. Viri prudentes Mediolanenſes laudauerunt. Et lib. 2. tit. 20. Sed laudatum ſæpe ſcio, id eſt communi conſilio conſtitutum: quod Gallicè dicimus ACCORDE. *Hinc*

LAVDAMENTVM *lib. Feud. 1. tit. 21. Per laudamentum Parium ſuorum. Et lib. 3. titul. 2. Parium laudatione beneficium amittat. Helmodus in hiſt. Slau. lib. 1. cap. 92. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet: id eſt conuenit. Et cap. 84. Abijt Epiſcopus ad Ducem propter colloquium prouinciale, quod laudatum fuerat in Erthoneburg, id eſt communi conſenſu indictum & conſtitutum. Radeuic. lib. 1. cap. 10. Laudamentum à Papa Adriano accepiſſe memoratur, vt ſcriptura & pictura de medio tolleretur. Idem lib. 2. cap. 11. Accepta de hac probabili petitione fideli laudamento, ad propria reuerſus eſt: id eſt, conuentione ſcripta & obſignata. Hinc*

LAVDA, *ſiue Laudimia, vulgari lingua los, vel potius Laudz, dicere ſolemus, ſummam pecuniæ, quam nouus Vaſallus patrono præſtat, quaſi beneficij agnoſcendi cauſſa. quapropter* εἰσδεκτικόν *à Leone Nouel.* XIII. *appellatur, quaſi eius ſuſcipiendi cauſſa delatum: vt cùm emphyteuta nouus quinquageſimam pretij partem præſtat,*

stat. l. 3. C. de iur. emphyt. Et quia non semper certa summa est, sed boni viri arbitratu re quæsita & deliberata constituitur, propterea passim in Legibus municipalibus Accordementz (vt iam dixi) nominantur. Hinc in antiqua hist. S. Dionysii cap. 7. Les Euesques & Archeuesques seroyent inuestis par Charlemaigne, & s'ils y entrent par aultruy sans son gré & sans son los, qu'ils ne peussent de nulluy estre sacrez. Id est, accord, contentement, & bon plaisir. Latinè Arbitria dici possunt. Iustinus lib. 11. Alexander sua sibi dari rescripsit, iussitq; supplicem venire, & Regni arbitria victori permittere. Item lib. 22. Precibus Amilcarem exorat, vt inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat. Cicero post reditum in Senatu, & in Pisoniana, Arbitria funeris dixit, pro mercede pacta: vt in earum Comment. ostendimus: quæ Deo volente vnà cum omnium cæterarum Orat. scholijs edituri sumus.

LEODES, siue Leudes, siue Leudi Principis dicuntur, qui eius imperio ac ditioni parent. quod iampridem Stephanus Pasquierius, vir doctissimus in suis Francogallicis Disquisitionib. elegantissimè demonstrauit. Aymoin. lib. 3. cap. 92. Interea Leudi Theodoricum hortari cœperunt, vt fratri reconciliaretur. Item lib. 4. cap. 8. Omnes Leudi bonitatem eius cernentes vehementer amauerunt. Et cap. 15. Leudes qui maximè indignabantur, ad se euocat. Et cap. 53. Fines regni illius leudibus suis probatissimis viris & illustribus in fide disposuit.

LEX SALICA, vide Salica lex.

LIBELLARIVS contractus, est conuentio de re vtenda data in perpetuum, sub annua paucorum denariorum pensione: vt scribit Obertus Feudista lib. Feud. 2. tit. 9. §. 2. vbi contractum hunc apertè interpretatur fraudulentam

lentam alienationem, quæ sub nomine & prætextu locationis fieri solet. Et lib. Feud. 2. tit. 55. §. 1. Obligauerant, vendiderant, & quadam collusione nomine libelli alienauerant. Sic lib. Feud. 2. titul. 42. mentio fit certæ pensionis, quæ quotannis libellariæ emptionis nomine præstatur. Vnde aũt fictum nomen sit, non facilè dixerim. nam omnium quidem veterum doctorum vulgata opinio est, eò sic dici, quòd contractus in libello, siue breui charta perscribatur. quod verissimũ esse arbitror. Fuit tamen tempus cum dubitarem, an à libella (quod fuisse minuti nummi Romani genus nemo ignorat) potius deductum esset. nam Obertus vilissimam duorũ denariorum pensionem appellat: quasi diceret, aliquot libellas, quæ quotannis penduntur, quasi beneficij testificãdi caussa. Cuiusmodi ferè conuentio illa est, de qua est apud Liuium lib. 41. Consules agrũ æstimaturos: & in iugera asses vectigales, testificandi caussa publicum agrũ esse, imposituros: vt si quis cum soluere posset populus, pecuniam habere, q̃ agrum mallet, restitueret agrum populo. Sed vsitata Feudistarum consuetudo repugnat: apud quos passim Libellus virili genere nominatur. vt lib. Feud. 2. tit. 44. Per libellum alienare: Pro libello agrum tenere: Ad libellum dare. Et tit. 9. §. 2. Per libellum, vt dicunt, venditio. & ti. 39. §. 1. Si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, nõ est libellus, sed quasi refutatio. Quibus ex locis perspicuũ est, Libellum facere, nihil aliud esse, q̃ illo leui libellarum, siue denariorum annuorum pretio vendere: siue feudum, siue allodium vendatur. Sic lib. Feud. 2. tit. 44. Si feudum ad libellum domini voluntate vendidit, si quiddã pro libello ei datur singulis fortè annis, & hoc iure feudi censebitur. Et paulò post, vbi Pro feudo & Pro libello retinere, perspicuè tanquam cõtraria opponuntur.

nuntur. Sic in l. Longob. tit. 67. §. 1. & in Lomb. li. 1. ti. 9. Si quis liber homo in aliena terra libellario nomine residens homicidiũ fecerit, habeat spatium ad conquirendum, etc. Et §. 3. Quod si nec hoc voluerit facere ipse cuius terra est, dare debeat libellario nomine ipsam terrã ei, cui homicidium factum est: vt reddat ei exinde sicut ille reddebat, qui ipsum homicidiũ fecit. Sic lib. feud. 3. ti. 1. §. 4. Insuper omnib. modis prohibemus, vt nullus Senior de beneficio suorum militum cambium, aut precariam, aut libellum, sine eorum assensu facere præsumat. Quod Feudista interpres in ti. de lege Conradi, li. feud. 2. ti. 34. §. 3. ita exposuit: Ex eadem lege descendit, quod dominus sine volũtate Vasalli feudũ alienare non potest. Eodẽ pertinet text. in li. Feud. 2. ti. 52. Notarius verò qui super hoc tali contractu libellũ, vel aliud instrumentum conscripserit. Rursus alia Libelli natura & conditio notanda est: quam apertè demonstrat lib. 1. ti. 13. vt res de coloni stirpe & familia non exeat: atq; hac extincta, continuò ad datorẽ reuertatur. Ibi enim feudum iccircò vetatur ad libellam dari Ecclesiæ, quia nunq̃ ei hæres esse desinit: quod idẽ de collegijs dici potest. arg. l. proponebatur, D. de iudic. hæc cùm ita sint, perspicuũ esse arbitror, libellarium contractũ non esse venditionem, quia nullo iusto pretio res æstimatur, ac venditur: sed potius emphyteusin: q̃ a nõ p̃tium soluitur: sed vectigal annuũ minutũ pro feudo alienato pẽditur. Ac planè sic mihi p̃suadeo, cùm doctorũ p̃pe omniũ cõsensu, scriptura in cõtractu emphyteutico ex Zenonis constitutione requiratur: l. 1. C. de iur. emphy. p̃babile esse, Longobard. pro emphyteusi libellariũ contractũ dixisse. Video enim Iacobũ Ardisonẽ apertè testari p̃multis Italiæ locis, atq; adeò Veronæ in patria sua Libellum pro contractu emphyteutico dici atque vsurpari solere.

solere. Reliquum est, vt Libellarij definitionem exponamus, hoc modò: Libellarius est conuentio in libello præscripta de prædio in perpetuum fruendo, ea lege, vt colonus eiusq́ posteri quotannis vectigalis nomine certam pensiunculam præstēt, eiusq́ stirpe extincta prædium ad auctorem reuertatur. Hinc

LIBELLARIA, pro Alode, siue Allodio passim vsurpatur. Verum (vt opinor) pro eo tantum quod sub illa leuicula pensione annua locatum est. vt lib. Feud. 2. titul. 26. §. 3. vbi feudum & libellaria opponuntur. Agnatis feudum, filia verò Allodium, siue libellariam esse asserentibus. Item, Domino feudum, filia allodium, siue libellariam esse allegante. Et lib. 1. titul. 5. §. 2. Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item Postquam ad libellariam dederit. Rectè igitur Baldus & reliqui, sine vlla varietate, Doctores, in rubr. C. de iur. emphy. Libellarium contractum definiunt, concessionem sub vili pensione factam, siue de superficie, siue de fundo, siue in censum, siue in Emphyteusin, siue ad alium reditum, siue ad vitam, siue in perpetuum, siue cum pacto de renouando, vel non.

LIGA, vnde Ligij homines, fœdus, societas. Albert. Argent. in Chron. Inter Principem & Francum interpositis iuramentis, & confectis literis Liga perpetuò est confirmata. Marchio cum Mastino Veronensi ligam contraxit, eiusq́ filio suam filiam desponsauit.

LIGIVS, idem planè qui vasallus: vt in Disputat. cap. 4. copiosè demonstrauimus. Idq́ confirmatur ea formula quam Guill. Paradinus in Annalibus Burgund. prodidit lib. 2. sub anno 1217: Ego Odo Dux Burgundiæ præsentibus, & futuris notum facio, quòd cùm dilectus consanguineus meus Comes Stephanus, fecit mihi ligium homagium

magium de feudo, quod tenebat de Comite Burgundiæ, idem Comes scilicet de feudo Matiscone, quod Comes Vuilhelmus, de dicto Comite Stephano ligiè tenebat, concessi eidē Comiti Stephano, quòd quando hæres legitimus, qui Comitatum Burgundiæ tenebit, venerit, & homagium mihi fecerit, supradictus Comes Stephanus, absq; fide mea in homagium Comitis Burgundiæ, de prædicto feudo reuertatur. Quod vt ratum habeatur, præsens scriptum sigillo meo confirmaui. Actum est hoc apud Lariam, Anno gratiæ Millesimo ducentesimo, mense Octobri. Sed mendosè formula illa descripta est.

M

MAGISTER Curiæ, qui in domo & familia Principis aut nobilis secundum Dominum primas tenet: qua in re differt à Paribus curiæ, qui parem & æquabilem Conuasallorum dignitatem obtinent: vt suo loco diximus. Albertus Krantzius libro Daniæ nono, capite 1. Grauis simultas inter militem quendam Regi proximum: qui Magister Curiæ illius dicebatur: & alium quendam militem. Ad quem cùm Regis suspitio in Magistrum curiæ memoratum permanasset, &c. Idem appellatur ab alijs Maior domus: quemadmodum & Pares domus dicuntur. Sed de maiore domus plura in Francogallia nostra diximus: quam si quid otij suppeteret, lubentißimè ad exitum perduceremus.

MAMBVRGVS, idem ferè qui Aduocatus: de quo superius copiosè exposuimus. Itaque qui Curator Reipub. in libris Pandectarum dicitur, Mamburgus, Feudisticis temporibus appellatus est. vnde Mamburgium curatio. In formula Regni accepti à Bosone apud Guill. Pa-

radinum Annal. Burgund. lib. 1. Omnibus, vt monuistis, legem, iustitiam, & rectū Mamburgium, auxiliante Deo, conseruabo. Dicebatur & Mandiburdiū. vt paulo suprà, in formula regni Delati. Defensionem & Mamburgium singulis exhibentes. Et apud Ioh. Trit. pag. 88. Vnus aureus Romæ persoluatur quotannis, vt cœnobiū sub Ro Ecclesiæ Mundiburdio & maiestate securum semper stabiliatur & defendatur. In quibusdam locis mersode Maniburgs.

MANSIO, Romana lingua, pro Diuersorio, quod partim Principis, partim militum itineribus paratum, & ex vicinitatis contributione annona rebúsque necessarijs instructum est. quemadmodum in Commentar. verb. Iur. exposuimus. Suetonius in Tito Vesp. Spectaculis absolutis Sabinos petit. deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, &c. Lamprid. in Alex. Tacebantur secreta bellorum. Itinerum dies publicè proponebantur: ita vt edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset, Illa die, illa hora ab vrbe sum exiturus: & si dij voluerint, in prima mansione māsurus. deinde per ordinē, mansiones, deinde statiuæ. Posterioribus autem temporibus apud Scriptores barbaricos.

MANSIONATICI appellati sunt. cuius verbi duplicem vsum reperio: pro mansione hospitali, siue diuersorio: & pro munere ac sumptu recipiendorum hospitum. Illius significationis exemplum est apud Aymoinum lib. 5. cap. 31. Indeq; (de Carolo Caluo Francorum Rege loquitur) per Attiniacum & consuetos Mansionaticos Compendium adijt. Hinc apud eundem lib. 5. cap. 34. in priuilegio Abbatiæ Sancti Germani Pratensis: Sed neq; seruitia ex ijs exactis, vel paraueredos, aut expensas ad suas, vel ad hospitium susceptiones recipiat, siue mansionaticos

inde

inde exigat: sicut nec consuetudinis vnquam fuit. Id est, sumptus pro diuersorio & hospitibus recipiendis.

MANSIO, pro domo & ædibus: vnde Francogallicum nomen Maison. Grego. Tur. li. 3. At ille ingressus mansionem Domini sui, apprehendit scutum eius ac frameam. Et libr. 5. Hostium mansionis nostræ grauibus audio cogi verberibus. Et libro nono: Ad mansionem Episcopi conuolauit, & clausis ostijs, ait, & cæt. Helmodus in histor. Slau. cap. 50. Occupauit mōtem, qui antiquitus Alberg dicitur: imposuitq́; illic mansiunculas, intendens ibidem communire castellum.

MANSVS, siue Mansum, neque domus est, neque area, neque hortus: sed ager certi modi ac mensuræ: qui propterea Metatus ab antiquis dicebatur: quoniam in agrorum diuisionibus & aßignationibus Mensores adhibebantur, qui & Finitores à Cicerone in Agrar. orat. appellantur. quanquam in secunda mendum est in illo loco: Ianitores ex illo ordine ducētos constituit. Legendū est enim FINITORES. Virgil. in diris: Pertica quæ nostros metata est impia agellos. Siculus Flaccus lib. 1. de condit. agr. Nominibus (ait) agrorum diuisorum, qui institutis limitibus diuisi sunt, & forma varias appellationes accipiunt, quidam arbores finales, alij in venis, alij in membris scripserunt: & quanuis vna res sit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij Typon, quòd vt suprà diximus, vna res est forma. Dicebantur etiam agri limitati, de quibus mentio est l. in agris. 16. D. de acquiren. rerum domin. & l. prima §. si insula, D. de flumin.

MANSVS autē vel in priuati hominis patrimonio est, vel Ecclesiæ: ad clerici victum cultumq́; attributus. Le.

Franc.libr.1.cap.85. Sancitum est, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer, absque alio seruitio attribuatur: & presbyteri in ijs constituti non de domibus, neq; de atrijs, (areis) vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neq; de præscripto manso aliquod seruitium faciant, præter ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde Senioribus suis debitum seruitium impendant. quam legem ex Constitution. Caroli Magni Canonistæ suo more retulerunt, in capite primo.ext. de cens.& 33.quæst. vlim. §. sancitum. Melius tamen ibi legi puto AREIS, quàm ATRIIS. Locus autem demonstrat, quad superius dictum est, Mansum, neq; domum, neq; aream, neq; hortum fuisse. Itaque libro Feudor.1.titu.4.§.4. Curtis dicitur esse in manso, id est, ædificium. Albertus Kranzius in Vuandalia libr. 4. cap.15. *Aßignauitq; trecentos mansos Ecclesiæ in perpetuum seruituros.* Item: *Adolphus trecentos quoque mansos permisit Duci, vt per manum eius aßignentur in dotem Ecclesiæ.* Et cap.25. *Eat Episcopus in Vagriam: adhibitis viris industrijs, æstimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo. Veniens Episcopus deprehendit prædia vix centum implere mansos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimẽsores, adhibuit mensuram suam funiculo breui, & hominibus incomperto.* Specu. Saxon.lib.2.art.54. *Nemini licet separatim pascere pecora, vt per id communi pastori pretiũ minuatur: nisi tres mansos habeat sub titulo proprietatis, vel feudalis, cui ouile & pastorem separatim conceditur habere. Vbi pretium pastori soluitur de mansis seu curijs, & non de pecoribus, illud non licet denegare, ne villa maneat sine pastore.* Helmodus in histor. Slau. capite 84. *Habuit cum eo orationem de trecentis mansis, qui oblati fuerant in dotem Episcopij.*

Et

Et mox: & ait Comes, Eat dominus Episcopus in Vagriam, & adhibitis viris industrijs æstimari faciat prædia hæc. quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo. quod superfuerit, meum erit. Veniens ergo Episcopus vidit possessionem, & habita inquisitione cum colonis, deprehendit prædia hæc vix centum mansos continere. Quamobrem Comes fecit mensurari terram funiculo breui, & nostratibus incognito. Præterea paludes & nemora funiculo mensus est, & ita fecit maximum agrorum numerũ. Perlata ergo caussa ad Ducẽ, adiudicauit Dux Episcopo dari mensuram iuxta morem terræ huius, nec mensurandas paludes aut syluas robustiores. Item cap. 88. Et subscripsit in dotem Magnopolitanæ Ecclesiæ trecentos mansos. Idem capite decimo, Pauperibus ortus natalibus primò septem mansis, totidemq́; manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus. Et mox: Dicitur manentes suos pro furto delatos damnasse ad mortem. Quo loco non Mansum pro Villa posuisse, vt docti quidam Germani ad marginem annotarunt, sed pro iugero, locus in capite duodecimo demonstrat. Per longissimos tractus, & vastam solitudinem maximè syluarum robora sulcos prætendit, quibus iugera quondam fuissent dispertita. Et mox: vbi reditum Episcopatus Aldenburgensis exponit: De quolibet aratro mensura grani. Slauicum verò aratrum, par boum, aut vnus conficit equus. Item capite 88. De aratro tres modios siliginis. porrò Slauicum aratrum perficitur duobus bobus & totidem equis. Item in diplomate priuilegij Hirsaugiensis apud Iohannem Tritemium: Si quispiam vnam vineam, vnum mansum, vnum molendinum, vel saltem vnum mancipium abstulerit, &c. Et mox: Si verò quislibet illorum cortem, vel aliquam villam inde violenter abalienauerit,

 &c.

&c. Item in priuilegio Ecclesiæ Bremensis à Carolo Magno, apud Alb. Krantz. in Saxonia lib. 2. cap. 15. Huic parochiæ septuaginta mansos cum suis colonis offerentes, totius huius parochiæ incolas decimas suas ecclesiæ, suoq; prouisori persoluere. Abbas Vrsp. in Lothario Saxo. Cuius curia mille & centum mansus sunt, vno vallo comprehensi. Item sub Philippo: Vt videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ. Placet igitur eorum sententia, qui à Mensura dictum vocabulū putant: quia si ager est certo modo præscriptus (vt illa lex ostendit) necesse est, certa mensura fuisse lib. Feudor. 1. tit. 4. §. 4. Si quis de manso vno feudi nomine inuestiturā acceperit. Nam cùm mansum vnum, duo, tria numerantur, certi agrorum modi perspicuè significantur.

MANSVM aliud est Indominicatū, quod in Principis, aut Ecclesiæ, aut nobilis alicuius dominio est: neq; vel in feudum, vel in precariā, vel alio titulo alteri cōcessum: aliud Ingenuum, quod est nobilium, & colono alicui locatum est, qui Mansuarius vocatur: aliud Seruile, quod in feudum datum est sub certi seruitij conditione. Apud Aymoin. libr. 5. cap. 35. Vbi Regni Franciæ administrandi forma præscribitur: vt de mansis indominicatis, solidus vnus de vno quoq; manso ingenuo, quatuor denarij de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarij.

MANSVS est (inquit Baldus) prædium in quo manent homines. Mansus (inquit Aluarottus), fundus qui duobus bobus ad laborandum sufficit. Hinc fortasse oritur (inquit Zasius) quod nos Germani prata dimensa nominauimus Mansmat.

MANVS MORTVA, locutio est, in feudorum quidem libris non vsurpata, sed propter Gallicam consue-

tudine

tudinem digna quæ hoc loco notetur. Vsurpatur autem de ijs quorũ possessio (vt ita dicam) immortalis est: quia nunquam hæredem habere desinunt. vt de Ecclesia dicitur li. Feud. 1. titulo 13. Qua de caussa res nunquam ad priorem dominum reuertitur. Nam Manus pro possessione dicitur: & Mortua, pro Immortali. Sic municipium dicitur non mori. l. an vsusfructus, 56. de vsufruct. l. si vsusfructus. 8. D. de vsufructu legat. quoniam hominibus alijs succrescentibus idem populi corpus videtur. l. proponebatur. 76. D. de iudic. Ciuitas autem mori dicitur, vrbe diruta, & inducto aratro. l. si vsusfruct. 21. D. quib. mod. vsusfruct. amitt. Nam quæ prius fuit species, interijt: alia autem exorta est. vt de domo dicitur. l. qui vsumfr. 36. D. de vsufr. l. quid tamen. 10. §. pe. D. quib. mod. vsusfr. amit. Theod. Nihem. in Nemore vnion. tract. 6. ca. 33. Et sic ad manum mortuam Regnum & Principatus huiusmodi deuenerunt: quia ipsi Reges Francorũ dicti Augusti, consanguinei & propinqui extiterunt. Et in Capitulo Caroli Magni, & leg. Fran. li. 4. Vbi verò mortua manus interiacet, aut alia qualibet caussa irrationabilis inuenta fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiã perferatur. Vsurpatur aũt hæc locutio primũ in corporibus, & collegijs quæ immortalia sunt: vt ciuitates, cœnobia. l. sicut, §. in decurionibus. D. quod cuiusq; vniuers. l. proponebatur. D. de iudic. Polydo. Vergil. lib. Histor. 17. Legibus magna charta sancitum est, vt nemini liceret dare prædia collegijs monachorum: & legem hanc ad Manũ mortuam vocarunt: quod res semel datæ collegijs sacerdotum, non vtique rursus venderentur velut mortuæ, hoc est vsui aliorum mortuorum in perpetuum ademptæ essent. Et aliquanto post: Episcopi capto inter se consilio postularunt, vt legem ad Manum mortuam,

quam ordini suo valdè nocere perspexerant, antiquaret. Vsurpatur quoq; locutio hæc in Gallia cùm reuera manus, id est, possessio mortua est: vt cùm quibusdam Galliæ locis consuetudo est, vt possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorij dominum reuertatur.

MARCHIONES, *à voce Germanica March, qua Limes significatur. Dicuntur ij, qui certo Regni limiti cum Imperio præfecti sunt. Limitem enim modò Marchiam, modò Marcam Germanico verbo barbarici scriptores appellant. vt leg. Franc. lib. 4. titu. De Vaßis Dominicis ad Marcham custodiendam constitutis. Sic Rhegino lib. chron. 2. sub anno 788. Post hæc Carolus Ratisbonam venit, ibiq; Marchas & fines Baioariorum disposuit. Helmodus in hist. Slau. cap. 68. Vocantur autem vsitato nomine Marcomanni, gentes vndecunque collectæ, quæ Marcham incolunt. Sunt autem in terra Slauorum Marchæ quàmplures. Sic libr. 5. Aymoini: Ludouicus Neustriam cum Marchijs suis haberet: & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum Marchijs suis obtineret. Itaq; à Germanis Marchgraph dicuntur, quasi Limiti comites, siue Limiti præfecti. Aymoin. lib. 4. Comites Marchiæ Hispanicæ trans Sicorim fluuium in Hispaniam profecti, &c. Dicuntur & Custodes limitis. Aymoin. lib. 4. Petijt vt colloquium fieret inter ipsum, & Hispanici limitis custodes. Interdum Comites & Præfecti limitis. Idem libr. 4. Qui res nouas moliens Gadolachum Comitem & Marchæ Foroiuliensis Præfectum accusare conabatur. Item simili modo de Marcha Bispana constitutũ, & hoc illius limitis Præfectis imperatum. Posterioribus tamen temporibus, vt alijs multis in verbis, consuetudine sermonis degenerauit: & Marchiones dicti sunt, etiam qui in Mediterraneis*

Regionibus imperium aliquod obtinebāt. vt apud Aymoin. lib. 5. Robertus Comes Parisiorum, frater Odonis Regis, Marchio Francorum vocabatur. Et paulò post: Venerabilis Marchio nostri quidem Regni &c. Beatus Rhenanus vir doctißimus, & P. Brodæus Galliæ nostræ ornamentum insigne, lib. Miscel. 3. ex Pausania lib. 10. docuerūt, March priscorum Gallorum vocem fuisse, qua equum significabant. quo nomine hodie quoque Britones Armorici vtuntur: apud quos plurimas Francogalliæ linguæ reliquias superesse constat. Itaq; complures (in his Brodæus & Alciatus) existimarunt Marchiones dictos, quasi Equitum magistros: quasi verò ex obsoleta priscorum Gallorum lingua probandum sit, eam vocem pro Equo vsurpatam: cùm ex Germanorum scriptis, ex quibus nomina hæc omnia sumpta sunt, satis constet, March lingua Germanica pro equò dici solitum. vt in Baioar. legibus: Si caudam amputauerit, vel aurem, si equus est, quod March dicimus, cum solido componat. Atq; hinc nimirum Marschalci nomen ductum opinor. Sed multò absurdius Feudistæ qui lib. Feud. 2. tit. 10. §. 1. Qui à Principe (inquiunt) de Marchia inuestitus est, Marchio dicitur, quod tenet quod est iuxta mare, quia plerunq; Marchia iuxta mare sit posita. Hæc cum scripsissem, postea VVandaliam Alberti Krantzij percurrens, disputationem eius hanc reperi lib. 3. cap. 16. Iuuat intueri, requirereq; vnde traductum sit nomen Marchiæ, atq; Marchionis: Qua in re ridiculus qui Feudorum vsus conscripsit. Pollicetur enim in titulo docere quis sit Marchio: & vbi ad rem ventum est, ignotum per ignotum conatur ostendere. Marchio, inquit, est, qui tenet Marchiam: at quæ sit Marchia, & vnde dicta, debuit explanare. Marchionis quidem vocabulum veteribus in-

compertum est: nisi quis modernorum renouans antiquitates, illuc inserat nouum vocabulum. In nostris quoque Annalibus nullam eius verbi legimus mentionem, ante primum Henricum Saxonem, Romanorum Regem, qui primus domitis Danis ad oppidum Slesuicum, cùm eò transtulisset Saxonum coloniam, imposuit regioni præsidem, quem appellauit Marchionem, & illi regendos tuendosq; Regni limites imposuit prouinciam, quasi duci limitaneo. Inde quoq; cùm ordinata per illum prudentißimè Saxonia constituisset, qui agros colere, qui sequi tenerentur in militiam: cum quintum quemq; quatuor in agris remanentes sumptibus & armis expedirent: illumq; durante militia alere iuberentur, vires, quas perinde in Vngaros comparauerat, primùm in VVandalos statuit exercere: tyrocinium hoc reputans maioris militiæ: duxitq; in metropolim gentis Brandeburgum: eamq; obsedit per brumam in glacie, & oppugnauit constantißimè: & exhaustis obsessorum viribus, consumptisq; commeatibus, etiam expugnauit: collocauitq; in ea primus Marchionem, qui prouinciam tueretur armis quæsitam: & augescere contenderet in diem: & quam Romani simili ex causa, dixere Prouinciam, ille appellauit Marchiam. Mecum diu reputans, multaq; circunspiciens, nihil reperio de nominis origine probabilius, quàm vt ex vulgari Saxonum ductum esse credam: vt fit in aliјs quoque nationibus: vt vernaculæ linguæ quædam nomina inserantur Latinis, Latiumq; beetur diuite lingua. Marchiam autem vocant, vulgò Saxones, districtum vnius villicationis, aut ditionis. Inde Veltmarke nomen duxere: vt tum Marchiam dicerent Saxones eam prouinciam, quàm sui iuris esse, per arma sunt consequuti: Inde præsidi nomen inditum, vt

Marchio

Marchio diceretur, qui illi Ius diceret. Sic in Dania ad Slesuicum, vt diximus Marchionem constitutum, ita & in VVandalia per eundem Henricum Regem, Marchiam illam, suo Marchioni deputatam: indeq; fluxisse nomen, vt deinceps aliæ quoque prouinciæ, hoc vocabulo in simili principatu vterentur: diceretur q; Marchio Misnensis, Badēsis, Styriæ, Morauiæ, in Germania, & in Italia, Teruisina, Anconitana, Mantuana, Ferratensis: & si quæ sint aliæ ibi Marchiæ. Hæc Albertus: Ex quibus intelligi potest quàm dißimilis huius dignitatis ratio fuerit apud Italos, de quibus Niceph. Gregoras lib. 7. ita scribit. ἡ δὲ τοῦ μαρχισίου τάξις, οὐ τῶν ἐπισήμων ὄν, παρὰ λατίνοις. ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῖς ῥομαίων στρατεύμασιν, ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημείαν, τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρκέσιος. *Iohan. Brodaus Miscell. 2. cap. 23. Galli (inquit) quondam (vt scribit Pausanias) equum March appellabant: vnde Marchiones, vt opinor, dicti. Nomen retinent hodie Britones, quorū idioma nisi Hunnica barbarie pollutū esset, ad veterem Gallorum linguam prope accederet: nam Germanicam fuisse non credo, cùm Cæsar in Commentarijs Arιouistum Germanū Gallicè loqui didicisse cōmemoret.*

1 *MARSCHALCVS, vetus vox Germanica, pro Equitum Magistro. March enim vetere illorum lingua pro Equo dicebatur: vt in verbo Marchiones docuimus. Leg. Alemann. titul. 80. Si Marschalcus, qui super duodecim caballos est, occidit, XL. sol. componat. vbi de Senescalco etiam mentio fit: qua vox in Francogallia vsurpata est. Albertus Krantz. lib. Suet. 5. cap. 41. Gubernatorem appellauere, ex optimis militem: qui conuocandis Regni cœtibus, & omnia vice Principis gerendi habeat potestatem. Marschalcum nostri vocant: Galli, Conuestabulum.*

Magi-

Magistrum Equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equestris militiæ Princeps arbitrium habeat educēdi armatum Regni exercitum. Hæc Krantzius. Latini autem eum qui sub Regis imperio exercitui præest, Magistrum rei militaris appellant. Liuius lib. 24. de Syphace Numidarum Rege loquens. Orauit (inquit) vt duo legationē referrent ad Imperatores suos: vnus apud sese Magister rei militaris remaneret. Lotharius Imp. & Carolus Rex in palatio Valentianis: cap. 13. Vt missi in illorum missatias curam habeant, ne homines nostri, aut alij quilibet vicinos suos maiores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando Marschalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur & opprimant. Et an sic egerint, hoc etiam (vt prædiximus) veraciter missi nostri inuestigent, & nobis renuntient. vt in seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeant, & contenti sint debitis, & indebita iniustè non appetant. B. Rhen. Rer. German. lib. 2. docet Marschalcum fictum vocabulum esse, ex March, quod equū significat: & Schalc, potens: quasi equorum magistrum. Et eò pertinere videtur institutum Aureæ bullæ, cap. 24. vt Dux Saxoniæ Imperij Archimarescalcus, in Comitijs Imperialibus auenam distribuat. Ponetur (inquit) ante Sessionem Imperialem aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vsq; ad pectus, vel antelā equi super quo sedebit ipse Dux: & habebit in manu baculum argenteum, vel mensuram argenteam: & primo mensuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem: quo facto figendo baculum in auenam recedet, & Vicemarescalcus eius auenam distribuet.

MELIO-

MELIORES, pro Proceribus, siue Primariys: eadem ratione qua Seniores. Tacitus lib. 13. Et commotus his Auitus, patienda meliorum Imperia. Id dijs, quos implorarent, placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret. Otto Frising. lib. 1. cap. 20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatēsium manum misit. Apud Radeuicum lib. 2. cap. 30. Dominus Imperator magna est in gloria. quosdam de melioribus ex Mediolano, & Brixia in vinculis retinet. Idem cap. 34. Quosdam occisos, sexdecim captos, de suis melioribus ibidem perdiderunt. Albert. Argentin. in Chron. Misit Rex pro melioribus in tota Italia, de vtraque parte Gibellinorum & Guelphinorum, tentans si quomodo posset inter illos concordiam ordinare.

MILES in libris feudisticis & Vasallus synonyma sunt. Itaq; Miles & Senior, tanquam relata opponuntur: vt lib. 3. tit. 1. §. 1. Ad reconciliandos animos Seniorum & militum. Et §. 2. Si contentio emerserit inter Seniorem & militem. Item, Senior verò & miles qui culpatur. Feudum quippe clientela militaris est: qua de caussa beneficia feudalia propriè dicuntur ea, quæ militibus attribuuntur. Albert. Krantz. lib. Dan. 6. capit. 19. Omnis inter Regem Daniæ, & Adulphum Holsatiæ Comitem controuersia sustollitur: & primum amicus, deinde miles etiam Regis conscribitur. Porro qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæterisq; qui euicti non essent à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atq; vsurpatum fuisse, docuimus cap. Disput. 3. Tantum autem in cinguli iure Romani posuere, vt si quis in castris discinctus versaretur, aut vallum subiret, piaculi instar haberetur. cuius rei exemplum extat apud Corn.

Tacitum

vrbibus, quæ vtiq; non sunt solorum habitacula, sed multorum? Itaque memorabile est, quod scribit Theodoritus Eccles. hist. lib. 4. cap. 28. Monachum fuisse, qui totos sexaginta annos neq; à quoquam visus sit, neque cum quoquam collocutus. Hos Aristoteles Polit. lib. 1. vel Deos, vel bestias esse affirmat. Mirum est autem, cùm institutis postea sodalitatibus, quæ Græcè cœnobia dicuntur, & legibus latis vt Monachi vnà in eadem domo habitent, vnà cibum capiant, vnà cantionibus assiduis operam dent, vnà etiam, ex Iustiniani constitutione, dormiant: vt Nouell. 3. & Nou. 115. & Nouell. 133. & c. si clericus, 16. q. 1. c. Monachum, 20. q. 4. quamobrem Monachorum illis nomen relictum sit? cum nulli toto genere humano minus solitarij sint, ac minus soli viuant: nisi fortè quod re mutata nomen retentum est. vt l. insula, 56. in fin. D. acq. rer. dom. Repugnant autem Monachus & Sodalis: Monachum esse, & in cœnobio ætatem agere. Verius ergo Sodales appellandi sunt: quales illorum similes fuere Titij, Martiales, Venerij, & fratres Aruales.

MORGANATICA, *vulgò corruptè pro Morgengabe: quod Germanica vulgari lingua matutinum munus significat. Munus erat, quod sponsus die nuptiarum mane sponsam salutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale conuiuium donabat. de quo mentio fit in lib. Feud. 2. tit. 39. Latini Munus nuptiale illud appellant. Liuius lib. 30. Hunc nuntium ac simul venenum ferens, minister cùm ad Sophonisbam venisset: Accipio, inquit, nuptiale munus, nec ingratum: si nihil maius vir vxori præstare potuit. Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuisse, si non in funere meo nupsissem. Tacitus verò Dotem hanc interpretatur. Nam in lib. de moribus German.*

man. his scribit verbis: Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant. Itaque cùm in Specul. Saxon. art. 20. ita scriptum esset: Nun vornempt Vuas ein ieglich Man von Ritters arth mag seinem Vueib zu morgengab geben, des morgens als er mitt ir zu tisch gehet vor essens: Interpres ita conuertit: Nunc intellige, quid vnusquisq; vir militaris in suam vxorem sine hæredũ assensu nomine dotis possit erogare: antequam cum ea ad prandium discubuerit. Greg. Turon. libr. 9. Tam in dote, quàm in morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est acquisisse. Leg. Long. titul. 4. & in Lomb. libr. 2. titul. 4. Si quis Longobardus Morgincap coniugi suæ dari voluerit, quando eam sibi in coniugio sociauerit, ita decernimus: vt alia die ante parentes & amicos suos ostendat per scriptum cum testibus roboratum, & dicat: Quia ecce quod coniugi meæ morgincap dedi. Albertus Argentin. in Chron. Iohannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam matri suæ, per Rodolphum Regem olim morganatico iure donatum libenter habuisset sua. Morgengabe videtur idem apud Germanos fuisse, quod Germanolatini scriptores dicere solent, Dotalitium, nonnulli Doarium, Græci hypobolon: hoc est, vnde se tueri mulier mortuo marito possit. qua de caussa Vitalitia quoq; appellantur, quasi quæ vt enda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. Al-Krantzius lib. Daniæ 7. cap. 35. Insuper Romulus acciperet Ingeburgam filiam Alberti Ducis in coniugem. Dos esset oppidum Lentze, cùm territorio suo. Romulus pro vitalitijs daret sponsæ Arusberg, Vuerben, Parleberg cum attinentijs. Item lib. 8. cap. 36. Dorothea Regina molestè ferens querimoniã Dorotheæ relictæ Adolphi, rẽ omnem

suscepit comparandam. Nam acceptis eius vitalitijs, soluit de restantijs duo millia aureorum, & pacta est in singulos annos. Vide Dotalitium.

N

NEPOS, *pro fratris filio. lib. 1. ti. 5. §. 1. & tit. 13. in fi.*

NOVA *Inuestitura est, quando feudum primò quæritur: lib. 2. tit. 32.*

NOVVM *Feudum est, quod ei primum quo de agitur, attributum est. cui opponitur Paternum, quod eius vel parentibus, vel maioribus concessum fuit. lib. 1. tit. 14. §. 3. & lib. 3. tit. 50. Paternum, inquit, voco, quicunque ex superioribus id acquisierit. Nos Profectitium appellauimus: nomine vt videtur non incommodo.*

O

OBNOXII *dicuntur commodè pro Vasallis. Alb. Krantz. libr. Dan. 6. cap. 42. Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittit, iusiurandum præstituros. ille nihil motus, non se esse ait, cui debeant tanti viri obnoxij fieri.*

P

PAGENSES, *ciuitatis aut pagi eiusdem incolæ. li. Feud. 2. tit. 68. §. 2. Adhibeat sibi de Pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant, duos testes idoneos. Sic Gregor. Turon. lib. 8. cap. 18. Nam Vuintrio Dux à Pagensibus suis depulsus, Ducatu caruit. Et lib. 10. cap. 9. Regalis episcopus cum clericis & Pagensibus vrbis suæ simili sacramenta dedit. Sic legis Franc. libr. 3. cap. 43. Cancellarius tamen talis esse debet, qui pagensibus loci illius notus fuisset. Et in Capitul. vlt. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus.*

PARENTES, pro cognatis: quod linguæ nostræ vernaculæ commune est. libro Feudorum 1. titulo. 24. Non reuocetur ab vllo ex parentibus suis. Et lib. 2. tit. 33. Vasallus cum sex parentibus, cæteros si vult habeant extraneos. Et lib. 3. titu. 2. §. 1. Cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat. Hieronymus in Apologia secunda contra Rufinum: Nisi fortè parentes militari vulgariq́; sermone cognatos & affines nominat. Sic Iulius Firmicus Matheseos, 3. cap. 13. Pigros faciet humilésque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus vel affinibus assiduas inimicitias exerceant.

PARES CVRIAE, siue Curtis, siue Domus, dicuntur Conuasalli, siue compares, qui ab eodem Patrono feudum receperunt: quasi eiusdem patroni conclientes. lib. Feud. 1. tit. 11. & tit. 18. & titu. 26. Sic Pares exponunnuntur, qui ab eodem domino feudum tenent. lib. 1. tit. 26. vbi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiã Compares. lib. 2. tit. 53. Item pares de domo domini. lib. 1. titul. 26. §. 3. Interdum etiã pares dicuntur, qui neq; socij, neq; Consortes, aut eiusdem dignitatis participes sunt: sed qui in pari tamen ac simili iure & Imperio sunt. vt cùm duo Reges Regúmve filij Pares dicuntur. vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imperat. & Ludouicum filium Ludouici Regis, apud Aymoinum libr. 5. cap. 38. Vt nemo suo pari vitam, Regnum, aut fideles suos discupiat aut forsconciliet: hoc est, subducat, subtrahat. Item: Vterq; veraciter suum parem, vbicunque necessitas fuerit, adiuuet. Item: Et si hoc acciderit, ad tempus vterque pari suo hoc rescire faciat, id est, alter alteri.

PARIVM Curiæ tria fuisse munera reperio, cũ paragium facerẽt: hoc est, dum collegium obirent: Primù

quam ordini suo valdè nocere perspexerant, antiquaret. Vsurpatur quoq; locutio hæc in Gallia cùm reuera manus, id est, possessio mortua est: vt cùm quibusdam Galliæ locis consuetudo est, vt possessore sine liberis mortuo, possessio ad territorij dominum reuertatur.

MARCHIONES, à voce Germanica March, qua Limes significatur. Dicuntur ij, qui certo Regni limiti cum Imperio præfecti sunt. Limitem enim modò Marchiam, modò Marcam Germanico verbo barbarici scriptores appellant. vt leg. Franc. lib. 4. titu. De Vaßis Dominicis ad Marcham custodiendam constitutis. Sic Rhegino lib. chron. 2. sub anno 788. Post hæc Carolus Ratisbonam venit, ibiq; Marchas & fines Baioariorum disposuit. Helmodus in hist. Slau. cap. 68. Vocantur autem vsitato nomine Marcomanni, gentes vndecunque collectæ, quæ Marcham incolunt. Sunt autem in terra Slauorum Marchæ quàmplures. Sic libr. 5. Aymoini: Ludouicus Neustriam cum Marchijs suis haberet: & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum Marchijs suis obtineret. Itaq; à Germanis Marchgraph dicuntur, quasi Limiti comites, siue Limiti præfecti. Aymoin. lib. 4. Comites Marchiæ Hispanicæ trans Sicorim fluuium in Hispaniam profecti, &c. Dicuntur & Custodes limitis. Aymoin. lib. 4. Petijt vt colloquium fieret inter ipsum, & Hispanici limitis custodes. Interdum Comites & Præfecti limitis. Idem libr. 4. Qui res nouas moliens Gadolachum Comitem & Marchæ Foroiuliensis Præfectum accusare conabatur. Item simili modo de Marcha Bispana constitutũ, & hoc illius limitis Præfectis imperatum. Posterioribus tamen temporibus, vt alijs multis in verbis, consuetudine sermonis degenerauit: & Marchiones dicti sunt, etiam qui in Mediterraneis

Regio-

Regionibus imperium aliquod obtinebāt. vt apud Aymoin. lib. 5. Robertus Comes Parisiorum, frater Odonis Regis, Marchio Francorum vocabatur. Et paulò post: Venerabilis Marchio nostri quidem Regni &c. Beatus Rhenanus vir doctißimus, & P. Brodæus Galliæ nostræ ornamentum insigne, lib. Miscel. 3. ex Pausania lib. 10. docuerūt, March priscorum Gallorum vocem fuisse, qua equum significabant. quo nomine hodie quoque Britones Armorici vtuntur: apud quos plurimas Francogallicæ linguæ reliquias superesse constat. Itaq; complures (in his Brodæus & Alciatus) existimarunt Marchiones dictos, quasi Equitum magistros: quasi verò ex obsoleta priscorum Gallorum linguæ probandum sit, eam vocem pro Equo vsurpatam: cùm ex Germanorum scriptis, ex quibus nomina hæc omnia sumpta sunt, satis constet, March lingua Germanica pro equo dici solitum. vt in Baioar. legibus: Si caudam amputauerit, vel aurem, si equus est, quod March dicimus, cum solido componat. Atq; hinc nimirum Marschalci nomen ductum opinor. Sed multò absurdius Feudistæ qui lib. Feud. 2. tit. 10. §. 1. Qui à Principe (inquiunt) de Marchia inuestitus est, Marchio dicitur, quod tenet quod est iuxta mare, quia plerunq; Marchia iuxta mare sit posita. Hæc cum scripsissem, postea VVandaliam Alberti Krantzij percurrens, disputationem eius hanc reperi lib. 3. cap. 16. Iuuat intueri, requirereq; vnde traductum sit nomen Marchiæ, atq; Marchionis: Qua in re ridiculus qui Feudorum vsus conscripsit. Pollicetur enim in titulo docere quis sit Marchio: & vbi ad rem ventum est, ignotum per ignotum conatur ostendere. Marchio, inquit, est, qui tenet Marchiam: at quæ sit Marchia, & vnde dicta, debuit explanare. Marchionis quidem vocabulum veteribus in-

compertum est: nisi quis modernorum renouans antiquitates, illuc inserat nouum vocabulum. In nostris quoque Annalibus nullam eius verbi legimus mentionem, ante primum Henricum Saxonem, Romanorum Regem, qui primus domitis Danis ad oppidum Slesuicum, cùm eò transtulisset Saxonum coloniam, imposuit regioni præsidem, quem appellauit Marchionem, & illi regendos tuendosq; Regni limites imposuit prouinciam, quasi duci limitaneo. Inde quoq; cùm ordinata per illum prudentißimè Saxonia constituisset, qui agros colere, qui sequi tenerentur in militiam: cum quintum quemq; quatuor in agris remanentes sumptibus & armis expedirent: illumq; durante militia alere iuberentur, vites, quas perinde in Vngaros comparauerat, primùm in VVandalos statuit exercere: tyrocinium hoc reputans maioris militiæ: duxitq; in metropolim gentis Brandeburgum: eamq; obsedit per brumam in glacie, & oppugnauit constantißimè: & exhaustis obsessorum viribus, consumptisq; commeatibus, etiam expugnauit: collocauitq; in ea primus Marchionem, qui prouinciam tueretur armis quæsitam: & augescere contenderet in diem: & quam Romani simili ex causa, dixere Prouinciam, ille appellauit Marchiam. Mecum diu reputans, multaq; circunspiciens, nihil reperio de nominis origine probabilius, quàm vt ex vulgari Saxonum ductum esse credam: vt fit in alijs quoque nationibus: vt vernaculæ lingua quædam nomina inserantur Latinis, Latiumq; beetur diuite lingua. Marchiam autem vocant vulgò Saxones, districtum vnius villicationis, aut ditionis. Inde Veltmarke nomen duxere: vt tum Marchiam dicerent Saxones eam prouinciam, quàm sui iuris esse, per arma sunt consequuti: Inde præsidi nomen inditum, vt

Marchio

Marchio diceretur, qui illi Ius diceret. Sic in Dania ad Slesuicum, vt diximus Marchionem constitutum, ita & in VVandalia per eundem Henricum Regem, Marchiam illam, suo Marchioni deputatam: indeq; fluxisse nomen, vt deinceps aliæ quoque prouinciæ, hoc vocabulo in simili principatu vterentur: dicereturq; Marchio Misnensis, Badēsis, Styriæ, Morauiæ, in Germania, & in Italia, Teruisina, Anconitana, Mantuana, Ferratensis: & si quæ sint aliæ ibi Marchiæ. Hæc Albertus: Ex quibus intelligi potest quàm dissimilis huius dignitatis ratio fuerit apud Italos, de quibus Niceph. Gregoras lib. 7. ita scribit. ἡ δὲ τοῦ μαρχισίου τάξις, οὐ τῶν ἐπισήμων ἐστὶ, παρὰ λατίνοις. ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ τοῖς ῥομαίων στρατεύμασιν, ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν, τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρκέσιος. Iohan. Brodæus Miscell. 2. cap. 23. *Galli (inquit) quondam (vt scribit Pausanias) equum March appellabant: vnde Marchiones, vt opinor, dicti. Nomen retinent hodie Britones, quorũ idioma nisi Hunnica barbarie pollutũ esset, ad veterem Gallorum linguam prope accederet: nam Germanicam fuisse non credo, cùm Cæsar in Commentariis Ariouistum Germanũ Gallicè loqui didicisse cõmemoret.*

1 MARSCHALCVS, *vetus vox Germanica, pro Equitum Magistro. March enim vetere illorum lingua pro Equo dicebatur: vt in verbo Marchiones docuimus.* Leg. Alemann. titul. 80. *Si Marschalcus, qui super duodecim caballos est, occidit, XL. sol. componat.* vbi de Senescalco etiam mentio fit: quæ vox in Francogallia vsurpata est. Albertus Krantz. lib. Suet. 5. cap. 41. *Gubernatorem appellauere, ex optimis militem: qui conuocandis Regni cœtibus, & omnia vice Principis gerendi habeat potestatem. Marschalcum nostri vocant: Galli, Conuestabulum.*

Magi-

Magistrum Equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equestris militiæ Princeps arbitrium habeat educendi armatum Regni exercitum. Hæc Krantzius. Latini autem eum qui sub Regis imperio exercitui praeest, Magistrum rei militaris appellant. Liuius lib. 24. de Syphace Numidarum Rege loquens. Orauit (inquit) vt duo legationẽ referrent ad Imperatores suos: vnus apud sese Magister rei militaris remaneret. Lotharius Imp. & Carolus Rex in palatio Valentianis: cap. 13. Vt missi in illorum missatias curam habeant, ne homines nostri, aut alij quilibet vicinos suos maiores vel minores tempore æstatis, quando ad herbam suos caballos mittunt, vel tempore hyemis, quando Marschalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur & opprimant. Et an sic egerint, hoc etiam (vt prædiximus) veraciter missi nostri inuestigent, & nobis renuntient. vt in seniore hoc sic emendemus, quatenus homines suos in potestate habeant, & contenti sint debitis, & indebita iniustè non appetant. B. Rhen. Rer. German. lib. 2. docet Marschalcum fictum vocabulum esse, ex March, quod equũ significat: & Schalc, potens: quasi equorum magistrum. Et eò pertinere videtur institutum Aureæ bullæ, cap. 24. vt Dux Saxoniæ Imperij Archimarescalcus, in Comitijs Imperialibus auenam distribuat. Ponetur (inquit) ante Sessionem Imperialem aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vsq; ad pectus, vel ante lã equi super quo sedebit ipse Dux: & habebit in manu baculum argenteum, vel mensuram argenteam: & primo mensuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem: quo facto figendo baculum in auenam recedet, & Vicemareschalcus eius auenam distribuet.

MELIO-

MELIORES, pro Proceribus, siue Primarijs: eadem ratione qua Seniores. Tacitus lib. 13. Et commotus his Auitus, patienda meliorum Imperia. Id dijs, quos implorarent, placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret. Otto Frising. lib. 1. cap. 20. Gladio exerto in meliorem & nobiliorem omnium Rauennatēsium manum misit. Apud Radeuicum lib. 2. cap. 30. Dominus Imperator magna est in gloria. quosdam de melioribus ex Mediolano, & Brixia in vinculis retinet. Idem cap. 34. Quosdam occisos, sexdecim captos, de suis melioribus ibidem perdiderunt. Albert. Argentin. in Chron. Misit Rex pro melioribus in tota Italia, de vtraque parte Gibellinorum & Guelphinorum, tentans si quomodo posset inter illos concordiam ordinare.

MILES in libris feudisticis & Vasallus synonyma sunt. Itaq; Miles & Senior, tanquam relata opponuntur: vt lib. 3. tit. 1. §. 1. Ad reconciliandos animos Seniorum & militum. Et §. 2. Si contentio emerserit inter Seniorem & militem. Item, Senior verò & miles qui culpatur. Feudum quippe clientela militaris est: quæ de caussa beneficia feudalia propriè dicuntur ea, quæ militibus attribuuntur. Albert. Krantz. lib. Dan. 6. capit. 19. Omnis inter Regem Daniæ, & Adulphum Holsatiæ Comitem controuersia sustollitur: & primum amicus, deinde miles etiam Regis conscribitur. Porro qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæterisq; qui euicti non essent à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atq; vsurpatum fuisse, docuimus cap. Disput. 3. Tantum autem in cinguli iure Romani posuere, vt si quis in castris discinctus versaretur, aut vallum subiret, piaculi instar haberetur. cuius rei exemplum extat apud Corn.

Tacitum lib. XI. qua de caussa qui sub iugum mittebantur discincti erant, vt Festus lib. IX. demonstrat. Ammianus Marcell. lib. 22. Prosequere, ait, mulier, siquid te læsam æstimas. hic enim sic cinctus est, vt expeditius per lutum incedat. Neq; illud prætermittendum est, quod Frider. II. constitutione sancitum est, ne cui militare liceat, nisi qui vel de militari genere sit: vel militarem ordinem ab Imperatore impetrarit. Neapol. const. lib. 3. titul. 59. & tit. 60. Itaq; idem apud Petrum de vin. lib. epist. 6. cap. 17. Quamquam (inquit) pater suus miles nõ fuerit, & nostris constitutionib. caueatur, quòd milites fieri nequeant, qui de genere militum non nascuntur: ipse tamen de culminis nostri licentia decorari valeat cingulo militari mandamus. Item Neapol. constit. lib. 2. tit. 32. Militaribus tamen priuilegijs in omnibus supradictis & alijs caussis, & casibus in quibus prærogatiua militum aliquid indulgetur, eos tantummodo milites vti volumus, qui honorem dignitatis militaris & onus decenter obseruant: in equis & armis videlicet, & alijs militaribus signis, quibus milites & Barones condecet decorari.

MINISTERIALES interdum dicuntur serui domestici, qui suas operas & ministeria dominis præbent: vt in Specul. Saxon. lib. 9. artic. 81. Ministeriales hæreditant, & hæreditatem accipiunt, sicut liberi secundum ius prouinciale: excepto quòd extra dominium suorum dominorum nemini succedunt, nec habent successorem. vt in Lomb. lib. I. titul. 8. De aldiis & seruis ministerialibus dicimus, qui docti domi et nutriti aut probati sunt. Item: Tam de aldijs quàm de seruis ministerialibus, seu de seruis rusticanis. Item lib. I. titul. 12. Si quis seruum ministerialem probatum (vt suprà) & doctum domi occiderit, componat

solid.

solid. L. de alio verò seruo ministeriali, quod secundus eius inuenitur esse, tantum nomen ministeriale habet, si quis occiderit, componat sol. XXV.

MINISTERIALES *interdum dicuntur homines liberi, qui in Potentiorum familia munere & procuratione aliqua funguntur. vt lib. Feud. 2. tit. 27. §. pen. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint, Comes siue Iudex in cuius regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ordine prosequatur. Item lib. Feud. 3. l. Fridericus: De consilio Principum & aliorum fidelium nostrorum tam liberorum quàm ministerialium. Item: Si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunq; conditionis fuerit, &c. Otto Frising. lib. Chron. 7. cap. 8. Orta seditione Sigehardus Comes à familia Principum, qui Ministeriales dicuntur, eò quod iustitiam eorum infringere diceretur, occisus est. Idem lib. Frid. 1. cap. 59. Conradus Imp. ad propria redijt, & illic quosdam ex proprijs ministerialibus suis pro bono pacis boni Iudicis exercens officium, suspendio peremit.*

MINOR *Longobardico iure dicitur, is demum qui decem & octo annis minor est. nam post eum annum ætas legitima dicitur. In Lomb. de prohib. alien. min. l. 1. §. 1. & l. si in fratris. & l. de puero.*

MONACHVS *(cui feudum adimi propter monachatum dicitur in his libris frequentissimè) Latinè singularis, vel solitarius dici potest. c. placuit, 16. q. 1. Monachorum, inquit, conuersatio & vita secundum etymologiam nominis ab omnibus discrepat. Monachus enim Græcè, Latinè singularis dicitur. vnde Monachum per omnia singulariter agere oportet. Hieronym. ad Paulinum. Si cupis esse, quod diceris, Monachus, id est solus, quid facies in*

vrbibus

vrbibus, quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorum? Itaque memorabile est, quod scribit Theodoritus Eccles. hist. lib. 4. cap. 28. Monachum fuisse, qui totos sexaginta annos neque à quoquam visus sit, neque cum quoquam collocutus. Hos Aristoteles Polit. lib. 1. vel Deos, vel bestias esse affirmat. Mirum est autem, cùm institutis postea sodalitatibus, quæ Græcè cœnobia dicuntur, & legibus latis vt Monachi vnà in eadem domo habitent, vnà cibum capiant, vnà cantionibus assiduis operam dent, vnà etiam, ex Iustiniani constitutione, dormiant: vt Nouell. 3. & Nou. 115. & Nouell. 133. & c. si clericus, 16. q. 1. c. Monachum, 20. q. 4. quamobrem Monachorum illis nomen relictum sit? cum nulli toto genere humano minus solitarij sint, ac minus soli viuant: nisi fortè quod re mutata nomen retentum est. vt l. insula, 56. in fin. D. acq. rer. dom. Repugnant autem Monachus & Sodalis: Monachum esse, & in cœnobio ætatem agere. Verius ergo Sodales appellandi sunt: quales illorum similes fuere Titij, Martiales, Venerij, & fratres Aruales.

MORGANATICA, *vulgò corruptè pro Morgengabe: quod Germanica vulgari lingua matutinum munus significat. Munus erat, quod sponsus die nuptiarum mane sponsam salutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale conuiuium donabat. de quo mentio fit in lib. Feud. 2. tit. 29. Latini Munus nuptiale illud appellant. Liuius lib. 30. Hunc nuntium ac simul venenum ferens, minister cùm ad Sophonisbam venisset: Accipio, inquit, nuptiale munus, nec ingratum: si nihil maius vir vxori præstare potuit. Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuisse, si non in funere meo nupsissem. Tacitus verò Dotem hanc interpretatur. Nam in lib. de moribus German.*

man. his scribit verbis: Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant. Itaque cùm in Specul. Saxon. art. 20. ita scriptum esset: Nun vornempt Vuas ein ieglich Man von Ritters arth mag seinem Vueib zu morgengab geben, des morgens als er mitt ir zu tischgehet vor essens: Interpres ita conuertit: Nunc intellige, quid vnusquisq; vir militaris in suam vxorem sine hæredū assensu nomine dotis possit erogare: antequam cum ea ad prandium discubuerit. Greg. Turon. libr. 9. Tam in dote, quàm in morgengabe, hoc est, matutinali dono, certum est acquisisse. Leg. Long. titul. 4. & in Lomb. libr. 2. titul. 4. Si quis Longobardus Morgincap coniugi suæ dari voluerit, quando eam sibi in coniugio sociauerit, ita decernimus: vt alia die ante parentes & amicos suos ostendat per scriptum cum testibus roboratum, & dicat: Quia ecce quod coniugi meæ morgintap dedi. Albertus Argentin. in Chron. Iohannes autem asserens dominium ad se spectare, tanquam matri suæ, per Rodolphum Regem olim morganatico iure donatum libenter habuisset sua. Morgengabe videtur idem apud Germanos fuisse, quod Germano latini scriptores dicere solent, Dotalitium, nonnulli Doarium, Græci hypobolon: hoc est, vnde se tueri mulier mortuo marito possit. quæ de caussa Vitalitia quoq; appellantur, quasi quæ vtenda fruenda mulieri in omne vitæ suæ tempus attribuuntur. Al-Krantzius lib. Daniæ 7. cap. 35. Insuper Romulus acciperet Ingeburgam filiam Alberti Ducis in coniugem. Dos esset oppidum Lentze, cum territorio suo. Romulus pro vitalitijs daret sponsæ Arusberg, Vuerben, Parleberg cum attinentijs. Item lib. 8. cap. 36. Dorothea Regina molestè ferens querimoniā Dorotheæ relictæ Adolphi, rē omnem

susceptit comparandam. Nam acceptis eius vitalitijs, soluit de restantijs duo millia aureorum, & pacta est in singulos annos. Vide Dotalitium.

N

NEPOS, pro fratris filio. lib. 1. ti. 5. §. 1. & tit. 13. in fi.

NOVA Inuestitura est, quando feudum primò quæritur: lib. 2. tit. 32.

NOVVM Feudum est, quod ei primùm quo de agitur, attributum est. cui opponitur Paternum, quod eius vel parentibus, vel maioribus concessum fuit. lib. 1. tit. 14. §. 3. & lib. 3. tit. 50. Paternum, inquit, voco, quicunque ex superioribus id acquisierit. Nos Profectitium appellauimus: nomine vt videtur non incommodo.

O

OBNOXII dicuntur commodè pro Vasallis. Alb. Krantz. libr. Dan. 6. cap. 42. Splendidos equites nuper à se suis sacramentis dimissos Absaloni mittit, iusiurandum præstituros. ille nihil motus, non se esse ait, cui debeant tanti viri obnoxij fieri.

P

PAGENSES, ciuitatis aut pagi eiusdem incolæ. li. Feud. 2. tit. 68. §. 2. Adhibeat sibi de Pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant, duos testes idoneos. Sic Gregor. Turon. lib. 8. cap. 18. Nam Vuintrio Dux à Pagensibus suis depulsus, Ducatu caruit. Et lib. 10. cap. 9. Regalis episcopus cum clericis & Pagensibus vrbis suæ simili sacramenta dedit. Sic legis Franc. libr. 3. cap. 43. Cancellarius tamen talis esse debet, qui pagensibus loci illius notus fuisset. Et in Capitul. vlt. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus.

PARENTES, *pro cognatis : quod lingua nostra vernacula commune est. libro Feudorum 1. titulo. 24. Non reuocetur ab vllo ex parentibus suis. Et lib. 2. tit. 33. Vasallus cum sex parentibus, cæteros si vult habeant extraneos. Et lib. 3. titu. 2. §. 1. Cum duodecim propinquioribus parentibus se defendat. Hieronymus in Apologia secunda contra Rufinum : Nisi fortè parentes militari vulgariq; sermone cognatos & affines nominat. Sic Iulius Firmicus Matheseos, 3. cap. 13. Pigros faciet humiléſque in omnibus actibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus vel affinibus assiduas inimicitias exerceant.*

PARES CVRIAE, *siue Curtis, siue Domus, dicuntur Conuasalli, siue compares, qui ab eodem Patrono feudum receperunt : quasi eiusdem patroni conclientes. lib. Feud. 1. tit. 11. & tit. 18. & titu. 26. Sic Pares exponununtur, qui ab eodem domino feudum tenent. lib. 1. tit. 26. vbi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiã Compares. lib. 2. tit. 53. Item pares de domo domini. lib. 1. titul. 26. §. 3. Interdum etiã pares dicuntur, qui neq; socij, neq; Consortes, aut eiusdem dignitatis participes sunt : sed qui in pari tamen ac simili iure & Imperio sunt. vt cùm duo Reges Regúmve filij Pares dicuntur. vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imperat. & Ludouicum filium Ludouici Regis, apud Aymoinum libr. 5. cap. 38. Vt nemo suo pari vitam, Regnum, aut fideles suos discupiat aut forsconciliet : hoc est, subducat, subtrahat. Item : Vterq; veraciter suum parem, vbicunque necessitas fuerit, adiuuet. Item : Et si hoc acciderit, ad tempus vterque pari suo hoc rescire faciat, id est, alter alteri.*

PARIVM *Curiæ tria fuisse munera reperio, cũ paragium facerẽt : hoc est, dum collegium obirent : Primùm, vt*

vt nouorum Vasallorum cooptationi siue inuestituræ arbitri adessent: eorum enim necessaria præsentia est. lib. 2. tit. 2. & tit. 32. & tit. 33. §. 1. Alterum, vt rogati de inuestitura testimoniũ dicerent: quamuis controuersiæ tempore pares esse desiissent. lib. 2. tit. 19. Tertium, vt feudalium caussarum iudicia exercerent. lib. 2. tit. 52. & tit. 55. §3. & lib. 1. tit. 10. §. 1. & tit. 22. §. 3.

PARAGIVM in his quidem duobus Feudorum libris nusquam nominatur: sed tamen feudale verbum & notatione dignum est. Paragium igitur barbaricè dictum est, pro pariatione, & ea quam Feudistæ Adæquationem hæreditatum appellãt: vt superius suo loco dictum est. Etsi autem propter ætatis prærogatiuam sensim moribus quibusdam institutum est, ne partes æquales fratribus diuiderentur, sed natu minoribus minores attribuerentur, tamen vt aliis quibusdam in rebus re sublata nomen retentũ est: l. insula, 56. in fi. D. acq. re. dom. Hinc illum in Summa Rurali & Consuet. Nortman. Tenir en parage, est quant cil, qui tient tenement, & celuy de qui il tient sont de pareilles parteis per raison de lignage, & que ledit tenement vient de leur anchisseur, & vient par successiõ de ligne: si comme es lieux, & par especial de Normandie, ou es fiefs de freres venans de pere, l'aisné emporte le gros, & les puisnez en ont le tiers: par la raison de parage, & de succession: celle partie est tenue en parage. car ils sont paraux en fief, iacoit ce que l'vn soit plus grand que l'autre- & toutesfois le tient-il aussi noblement que l'aisné faict le gros: & si sont paraux en lignage, & toutesfois veult le droict, que le mesné tienne de l'aisné en parage: & va ainsy iusqu'au sexte degré de ligne, & lors celuy qui est au septiesme degré doit feaultè & hommage. Et

eſt dit le fief eſtre tenu en hommage, & nō en parage. Paragij iure ac titulo feudū poßidere dicitur, qui eiuſdē gentis ſiue ſtirpis eſt, cuius is à quo feudū poßidet: quippe cum feudum à communi ipſorū generis auctoritate ac parente profectum ſit. velut in Nortmannia: vbi in paternorū feudorum ſucceßionibus filius natu maximus præcipui iure magnam ſibi partē aufert: nimirum beſſem: cæteris omnibus triens relinquitur, isq́ paragij iure poßideri dicitur. Nam in feudi ſucceſſione pares ſunt, quanuis natu maximus maiorē partem auferat. ſed alij pari cum ipſo iure, & titulo æquè nobili poßident: & ſtirpe ac genere pares ſunt. Iure tamen conſtitutū eſt, vt natu minor paragij nomine feudum ſuū à maiore poßideat vſq; ad gradum ſextum. Nam poſteriores tenentur fidelitatē & hominium, ei qui beſſem obtinet, iurare: ac tum non paragij, ſed homagij nomine poßidetur. Quibus ex verbis perſpicuū eſt, Paragiū eſſe titulum, quo feudi pars minor à fratrib. natu minoribus, eorúmve poſteris ita poßidetur, vt maiori fratri maiorem partem obtinenti eo nomine neq; fidelitatem, neq; hominium debeant: quippe qui pari iure ſtirpis, & pari titulo paternæ auitæve hæreditatis id obtineant: dummodo intra ſextum Genealogiæ gradum contineantur.

PATRONVS in prædijs Eccleſiaſticis dicitur is, qui cum in Eccleſiam inſigne beneficium contulit (veluti, templum ædificauit, aut magno aliquo prouentu illam locupletauit) ius ſibi beneficiarij nominandi retinuit: hoc eſt, clericos arbitratu ſuo deligendi, nominandi, & apud epiſcopum producendi: vt ſine illa productione conferendi beneficij ius nullum epiſcopus habeat. Iuſtinianus nouel. CXXIII. §. εἴτις εὐκτήριον. iubet tamen, ſi patronus minus idoneum producat, epiſcopi poteſtatem eſſe alterum

 idone-

idoneum eligere. Iure Canonistico præstitutum est patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor mensium: Ecclesiastico, sex: quibus exactis integra Episcopo potestas relinquitur. De iur. patron. in 6. Iura quoq; patronatus hæc sunt: vt clericum in officio peccantem apud episcopum deferat. cap. filijs. 16. q. 7. vt in egestatem lapsus ex eo prouentu alatur. c. quicunq;, 16. q. 7. c. nobis, De iur. patro. vt id donare permutaréve possit: vendere tamen nō possit. c. nemini, 36. q. 7. c. ex insinuatione, cap. ex literis, cap. cum seculum, extr. de iur. patr. vt ius nominandi in hæredes ita transeat, vt & in solidum patroni sint, & vniuersi tamen nominandi ius habeant. cap. 1. ext. de iur patron. Clement. 2. eodem. Alb. Krantz. lib. Dan. 6. cap. 2. vbi de Valdemaro Daniæ Rege, & episcopo Roschildiēsi creando loquitur: Equidem, inquit, & si videretur maiornm suorum opibus fundatam ecclesiam in Patronatu tenere, iurisq; plurimum in deligendo Pontifice sibi posse præsumere, &c.

PATRONVS pro eo qui feudi auctor est: qui modò Dominus, modò Senior appellatur: à quo is qui Vasallus nominatur, feudi beneficium accepit: qui propterea Cliens, interdum etiam Clientulus appellatur. Idque ex antiqua ferè consuetudine. Nam (vt ait Cic. Officio. 1.) qui ciuitates aut nationes deuictas bello in fidem recepissent, earum Patroni erant more maiorum. Sic Marcellus Siculorum Patronus dicitur in Verrinis: & Allobrogum, Fabius. Docuimus tamen in Comment. verb. iur. ex lib. Dionys. Halicarn. I I. qualis inter Patronum & Clientem necessitudo, & quod cuiusq; inter ipsos officium existeret. Id autem Cicero Verr. 1. his demonstrat verbis: Ad meam fidem confugiunt: (de Siculis loquitur) auxilium sibi per me à vobis petunt, me defensorem calamitatum

suarum,

ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſſæ totius eſſe voluerunt.

PER CHARTAM, vel Chartæ beneficio poßidere, eſt teſtamenti iure, & ſecundum tabulas poßidere. Gregor. Turon. lib. 4. cap. 12. Erat enim tunc temporis Anaſtaſius presbyter, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chlothildis Reginæ proprietatem aliquam poßidebat. Albertus Kran. lib. Dan. 2. cap. 3. Equidem ædes, agros, vineas, & his ſimilia teſtamento dari audiuimus. Regnum autem præſtare chartæ beneficio prodigij loco habitũ eſt.

PLACITVM interdum conuentus procerum Regni, vel Imperij, quod & Curia dicitur. Gregor. Turon. lib. 7. cap. 13. Petimus, vt vſque in placito, quod inter ſe Guntchrannus & Childebertus Reges habent, ſuſtineatis. Et mox: Igitur adueniente placito, directi ſunt à Childeberto Rege, &c. Aymo lib. 4. cap. 109. Medio menſe conuentus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur. Et mox: Eminuit in hoc placito pijßimi Imperatoris miſericordia ſingularis. Interdum pro Foro & Iudicio. Vt in Capitulari Caroli: Vt nullus ebrius ſuam cauſſam in mallo (id eſt, in iudicio) poßit conquirere, nec teſtimonium dicere: nec placitũ Comes habeat, niſi ieiunus. Quod igitur Veteres Conuentũ aut Forũ dicebant, id noſtri placitum tenere dixerunt. Leg. Friſion. titul. 14. Dicat ille qui homicidam illum interpellauit, ſe in placito publico eum interpellare velle: & ita faciat. Interpellet eum in placito, corã iudicibus. Hinc Frãcogallicum nomen LES PLAITZ, Placet autem Germanorum notatio PLATZ, quæ plateam ſignificat. Radeuicus li. 1. ca. 46. Deinde generalẽ curiã omnib. Italicis ciuitatibus & primoribus apud Rõcalias in feſto B. Martini cele

brandam indicit. At in libr. seq. ab exordio: Iam dies placiti affuit, quæ Romanum Principē ad campestria Roncaliæ, sicut condictum, inuitabat. Sic in Lomb. lib. 2. tit. de feriis, 49. l. 1. Etiam dominicus dies honoretur: & eum colere omnes studeāt, vt hoc liberius possint fieri omnia mercata & placita à comitibus. Considerandū autem, an cum Imperatorem leges non nisi in Comitiis fierent, vt eas populus sciſceret, an formula vsitata: CARTEL EST NOSTRE PLAISIR, *inde nata sit, pro Quia tale est nostrum placitum: Id est, Comitiorum decretum. Carolus in Capitular. art. 12. Quæ bonæ memoriæ genitor noster placita constituit, & nos conseruare volumus. Sed multò plenius aliquantò post: Vt populus interrogetur de capitulis, quæ in lege nouiter addita sunt, & postquam omnes consenserint, subscriptiones & manufirmationes suas in ipsis Capitulis faciunt. Et in fin. leg. Aleman. Hoc decretum est apud Regem & Principes eius, & apud cunctum populum Christianum, qui infra Regnum Meruuingorum consistunt.*

PLACITA, *lites. In formula fœderis cum Mediolanensibus apud Otthonem li. 1. cap. 41. Legati Imperatoris in palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperii definiant. Hinc*

PLACITARE, *pro litigare & caussas agere: vnde Gallicum verbum, Plaider. Carolus Magnus in Donatione Monasterii Vlmensis, apud Nauclerum: Si Aduocatus in prædicta villa placitare voluerit, vt non pluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat. & tale seruitium quale tunc requiritur, eidem Aduocato Abbas decenter & honestè exhibeat. Et mox: Quicquid placitādo ibidē acquirat, tertia parte retenta, duas Abbati reddat.*

POS-

POSSESSIONIS nomen Feudalium agrorum maximè proprium est: primùm, quia Feudistæ scribunt solam possessionem ad vasallum pertinere: proprietatem verò manere domini. lib.2.tit.8.§.vlt. deinde quia vetustißimis moribus Possesiones à Romanis dicebantur, prædia, quæ non proprietatis iure: sed tamẽ diuturnæ aut perpetuæ possesionis iure tenebantur: de quibus Iauolenus ita scribit in l.quæstio, 115.D.de verb.signifi. possesionem dici cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere. Et hoc ab agro differre, quòd possesio, est vsus: ager, proprietas loci est. Quod Festus planius sic exponit: Possesiones appellantur agri latè patentes publici, priuatíq; quia non mancipatione, sed vsu teneantur. quò pertinet l.cotem, 11.§.agri.D.de public.& vectig.& l.item prædia, 10. D.fam. erciſc. vbi vectigalia prædia dicuntur non esse nostri patrimonij. At in libro Variorum Auctorum de limitibus, possesiones definiuntur agri latè patentes publici priuatíq;, quos initio non mancipatione, sed quisq; vt potuit occupauit, atq; possedit: vnde & nuncupati. Agros igitur Iauolenus esse vult, qui nexu & mancipio, alióve iure ciuili, veluti cesione vel vsucapione alicuius proprij facti sunt: quod veteres Dominium Iuris Quiritium appellabant. Possesiones autem quæ vel ad tempus, vel in perpetuum alicui vtendæ fruendæ datæ sunt: pro quibus vectigal aliquod testandæ auctoritatis caussa penditur. Sicul. Flacc. Horum ergo agrorum nullum æs, nulla forma, quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat. Quòd si culturæ & meliorationis lex adhiberetur, Imp. Zeno Emphyteusim appellauit l.1.C. de Iur.emph. mihiq; vehementer placet, vt eo possesionum nomine feudalia prædia vocitemus. Cic. Agr. 1. Venit mihi in mentem, Tib.

& C.Gracchos plebem in agris publicis constituisse, qui agri à priuatis antea possidebantur. Et Orat. II. Qui agrum Recentoricum possident, vetustate possessionis se, non iure: misericordia Senatus, nã agri conditione defendunt: nam illum agrum publicum esse fatentur: sed moueri possessionibus negant oportere. Item: Antea cùm erat à Tribuno pl. mentio legis Agrariæ facta, continuò qui agros publicos, aut qui possessiones inuidiosas tenebant, pertimescebant. Item Orat. III. Sisti agri partem aliquam iuris, aliquam similitudinẽ propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est, &c. Item, Immunia cõmodiore conditione sunt, quàm illa quæ pensitant. Ego Tusculanis pro aqua Crabra vectigal pendam: quia à municipio fundum accepi. Sed hæc omnium optimè legis ipsius Agrariæ verba ostendunt: Quæ publicè data, donata, concessa, vendita. Patior, audio. quid deinde? POSSESSA. Hoc Tribunus pl. promulgare ausus est: vt quod quisq; post Marium et Carbonem Consules possederit, id eo iure teneret, quo qui optimo priuatum. Nam in lege ita erat: Ea omnia eo iure sint, vt quæ optimo iure priuata sunt. Priuata enim appellat, quos Iauolenus agros propriè nominat. Possessiones, vt ille idẽ, qui non proprio & Quiritium iure, sed vsus caussa tenebantur: qualia sunt Feudalia & Emphyteuticaria prædia. Similiter ergò Feudatarius & Emphyteutes possessionẽ suam ꝓpriè appellabũt. l. Moschis. 47. §. 1. D. de iur. fisc. et qui ijs fruitur, possessor. l. item si, 15. §. 1. D. de rei vindic. vel (vt est apud Sicul. Flaccum) publicæ fidei possessor. Itemq; superficiarius: cum superficiei proprietas & ciuili et naturali iure eius sit, cuius est solũ. l. 2. D. de superficieb. Interdũ tamen abusiuè Possessionis verbum ꝓprietatem quoq; significat. l. interdum, 78. D. de verb. signif.

PRE-

PRECARIA, genus est contractus ad Precarij similitudinem institutum: quem cõtractum appellat l. contractus, D. de reg. Iur. Est autem conuentio de re alterius vtenda fruenda, ea lege, vt certis temporibus renouetur. Magna autem inter Precarium et Precariam differentia est. Nam precarium sine precibus non constat: l. 1. & l. 2. in fine. D. de precar. & apud Paulum lib. Sent. 5. tit. 6. §. hæres. Precaria interdum sola concedentis sponte & voluntate contrahitur. Illud tam mobilium, quàm immobilium rerum est. l. 4. D. eodem. precaria prædiorum, interdum etiam pecuniæ. Illud ex mera concedentis voluntate pendet, neq; certi temporis obligationem recipit. l. 1. & l. cum de precario, 12. D. eod. hæc certum plerunq; ad tempus datur: veluti ad vitæ tempus: neq; prius renouari potest. Illud merè gratuitum est. l. prima, D. eod. hæc plerunque mercedem recipit. Illud renouandum non est: hoc certis temporibus renouatur. Veluti quinto quoq; anno: vt in concilio apud Beluacenses, de quo in c. 1. Ext. de prec. Et in legib. Franc. lib. 4. titul. 39. De precarijs vt vbi modò sunt, renouentur. Quemadmodum autem Precarium interdum conuentio est, de re, quam quis oppignerauit, precario recipienda, & ad tempus vtenda. l. certè. 6. in fin. & l. si debitor. 10. D. de precar. & apud Isidorum libr. Etymolog. 5. cap. 25. Precarium est (inquit) dum prece creditor rogatus, permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati demorari, & ex eo fructus capere. sic Precaria interdum dicebatur de re, quam donator ipse ab eo cui eam dederat, fruendam recipiebat. Vt in Capit. Caroli, & in Lombard. lib. 2. titul. 18. De vltim. volunt. l. 4. Noscat sibi interdictum esse duas de eadem re facere traditiones: sed postquam vnam de rebus suis traditionem, (in Capi-

tulari legitur ORDINATIONEM) *fecerit, aliam de ipsis rebus faciendi nullam habeat potestatem. ita tamen si vsumfructum voluerit habere, per precariam res traditas vsque in tempus definitum possidendi sit concessa facultas. Patet igitur eum qui rei alienatæ vsumfructum retinet, vt in l. quisquis, 28. C. de donat. titulũ hunc vsurpasse, vt per precariam eam rem possideret. Et hoc nimirum est, quod scribit B. Rhenanus Rer. Germanic. libro 2. Quidam, inquit, in illo recenti Christianismo res suas Ecclesiæ donabant, & rursum agros aut domum in beneficij modum recipiebant, ad vitæ suæ tempus: non citra tamen pensitationem: nec filius post mortẽ patris, aut hæres vindicare sic donata poterat. Item in legibus Alemann. tit. 2. Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, & posthac à pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quæ despondit, persoluat ad Ecclesiam censum de illa terra, post illius decessum nullus de hæredibus contradicat. Alterum Precariæ exemplum extat apud Naucl. Generat. 25. ex Concilio Carolomanni. Statuimus, vt sub precario censu aliquam partem Ecclesiasticæ pecuniæ in adiutoriũ exercitus nostri aliquanto tempore retineamus: ea conditione, vt annis singulis de vnaquaq; casata, solidus, id est duodecim denarij ad Ecclesiam reddantur: eo modo vt si moriatur ille, cui pecunia accommodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit: & iterum si princeps iubeat, precarium renouetur.*

PRECARIAM *etiam dixere pro cuiusuis rei vsu precibus impetratæ, etiam pecuniæ. Petrus de Vin. lib. Epist. 3. cap. 11. in priuilegio Academiæ Neapolitanæ. Mutuum*

fiet

fiet ſcholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati: datis libris in pignore, & precario reſtitutis: receptis à ſcholaribus fideiuſſoribus pro eiſdem. Scholaris verò qui mutuum recipiet, iurabit, quòd de terra aliquatenus non recedet, donec precaria reſtituet, vel mutuum ab eo fuerit exolutum: vel aliàs ſatisfactum fuerit creditori. Senſus eſt igitur: Studioſos daturos libros pignori: ſed creditores eis libros precario conceſſuros. Idem Fridericus in priuileg. ciuitati Viennenſi conceſſo, in Vienna Lazij lib. 2. cap. 5. Vt iudex nullus taliam, ſeu precariam in prædictos ciues facere audeat.

PRAECEPTVM, *ſiue Præceptio, pro ſcriptura, vel inſtrumento. In Lomb. lib. 2. tit. 17. Si Guaſtaldus aliquid per donationem acquiſierit, ſit illi ſtabile, ſi per præceptionem indulgentiæ Regis hoc illi fuerit confirmatum. Item tit. ſeq. Reddant omni tempore, ſecundum domini ſui præceptionem. Aymoin. lib. 5. tit. 36. Richildis Compendium ad Ludouicum veniens, attulit ei præceptum, per quod Pater ſuus illi Regnum ante mortem ſuam tradiderat.*

PRAEPOSITVS MILITARIS, *quis ſit, expoſitum eſt in. Diſputat. cap. 3. A Græcis ſimiliter dicitur* προεστώς: *apud Xenoph. in Lacedæm. Repub.*

PRAEPOSITVS ECCLESIASTICVS *latinè dicitur, qui à Græcis Oeconomus: hoc eſt, qui prouentus eccleſiaſticos adminiſtrat: & ſecundum Epiſcopum plebi præeſt. lib. Feud. 1. tit. 1. §. 1. Abbas, Præpoſitus, ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit, feudum dare poſſunt. Lombard. lib. 1. ti. 32. Si quis Præpoſitus aut Miniſterialis aliquas res Eccleſiæ, quas prouidere debet, aliquo inſcriptionis titulo cuique conceſſerit, quod ad damnum*

alicuius

alicuius ecclesiæ pertineat, pro sacrilegio computetur. Sæpè autem Abbas, Custos, Præpositus coniunguntur, vt in Lombard. lib. 2. tit. 54. l. 18. & l. 19. & lib. 3. tit. 10. l. 1. Canonistæ in c. saluator. 1. q. 3. proferunt locum Augustini in Iohannē, vbi hæc Ecclesiastica procuratio tanquam profana damnatur. Meminit Iustinianus in Nouell. 67. §. 2. vbi si Episcopus diutius Ecclesiam deseruerit, vetat Oeconomum quicquam ei prouentuum suppeditare: ac iubet eos potius in pios vsus conferri.

PROCLAMATOR, *qui caussam agit, qui litem intendit. lib. Feud. 2. titul. 27. §. 4. Proclamatori etiam damnum restituat. Sic lib. leg. Franc. 4. cap. 7. Declamatoribus vel causidicis qui iudicio Scabinorum acquiescere nolunt &c. Cicero de Orat. 1. Non enim causidicū nescio quem, neq; proclamatorem, aut rabulam hoc sermone cōquirimus. Sic in Capit. Caroli: Si autem de possessionibus suis super eos clamor ad Iudicem venerit, mittat Iudex clamantem cum misso suo ad Episcopum.*

PROPRIVM *siue* PROPRIETAS *dicitur, quod alijs locis passim Allodium: propterea quod eius proprietas solida penes dominum est, neq; alteri eius vsusfructus est constitutus. lib. Feud. 2. tit. 17. & tit. 29. & tit. 43. Iurisconsulti modo Proprietatem solidam, modo Proprietatem cum vsufructu, modo vsumfructum proprietati mixtum appellant. l. 4. D. si. vsusf. pet. l. 4. D. de vsuf. accresc. Sic leg. Franc. lib. 1. cap. 126. Vt vnusquisq; de suo beneficio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiam nutriat: & si, Deo dante, super se, & super familiam suam, aut in beneficio, aut in Alode annonam habuerit &c. Et lib. 4. cap. 51. Itemq; in Capitular. Carol. Audiuimus quòd aliqui reddant beneficiū nostrum*

ad alios homines in proprietatem, & in ipso placito dato pretio comparant ipsas res iterum sibi in Alode &c.

R.

RECOGNOSCERE *Feudum, est benefitij sui auctorem agnoscere, eiq; illud acceptum referre, eoq; nomine fidem illi & obsequium deferre. lib. Feud. 2. tit. 17. & tit. 34. §. 3. Dicebant & Recognoscere de manu. Albertus Krantz. lib. Dan. 6. cap. 17. Ibi tum Cæsar caussari cœpit, quòd Rex tardius aduenisset, Imperio Romano deuinctus obsequio, quod Regnum illius de manu recognosceret. Idem lib. 7. cap. 41. Ita tamen, vt iuxta Regni iura Feudum à corona recognoscat, & inde præstet obsequia.*

RECTVM FEVDVM, *idem quod Iustum: id est, quod recto iure, quod iusto & legitimo modo constitutum, quod iusta inuestitura quæsitum est. lib. Feud. 2. tit. 2. §. 2. & tit. 3. §. 1. & tit. 20. & tit. 46. Sic Iustin. §. 1. De fideic. hæred. Opus esse, vt aliquis recto iure testamento hæres instituatur, id est, secundum iuris ciuilis præscripta & regulas, atque adeo verbis directis ac solennibus. Obertus lib. 2. tit. 8. §. 2. pro Recto feudo dixit, Rem per beneficium rectè inuestitam.*

REFVTARE, *renuntiare, cedere. vt Refutare feudum Vasallus dicitur, cùm aut Patrono id cedit, quasi vsufructuarius domino vsumfructum. lib. 2. tit. 9. §. 1. & tit. 38. Aut agnato proximiori: siue id de iam quæsito Feudo fiat: vt lib. 2. titul. 26. §. 27. & titul. 49. siue de sperato tantùm: vt lib. 2. tit. 46. De Refutatione Papatus, extat insignis historia in Chron. Alberti Argent. quam in gratiam Canonistarum describemus. Hic est Bonifacius*

Octauus

Octauus Papa Romanus, de quo dicitur, quòd Cælestino prædecessori suo viro vtiq; sancto, per longam cannam loquebatur: Cælestine cede, Cælestine cede: quo etiam cedente & Bonifacio tanquam certißimo creato, eum popolus venerabatur, vt Papam. Bonifacius hoc sub excommunicatione prohibens, constitutionem edidit, quo Papam posse renuntiare Papatui declarauit: quia multi asserentes contrarium eum Papam negabant. Hic condidit Sextum Decretalium: in quo claritate & venustate dictionis, omnes qui vnquã iura scripserunt, antecesit: edidit Constitutionem Super Cathedram, grauem Minoribus & Prædicatoribus. Quo mortuo, Benedictus IX. successor, qui fuit prædicator, fecit cõstitutionem, Inter cunctas, per quam reuocauit aliam. Hæc Albertus.

REGEM Feudistæ plerunq; pro Imperatore nominant: vnde Regalia pro Imperatoris iura. ex quo quantum à Romana consuetudine abhorreant, intelligi potest. Liuius lib. 27. Circumfusa inde multitudo Hispanorum, & antè deditorum, & pridie captorum, Regem cum ingenti consensu appellauit. Tum Scipio silentio per præconem facto, sibi maximum nomen Imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent: Regium nomen alibi magnum, Romæ intolerandum esse, Regalem animum in se esse: si id in hominis ingenio amplißimum ducerent, tacitè iudicarent: vocis vsurpatione abstinerent. Interdum tamen Regis nomine Longobardus Rex intelligitur. nam Italiæ Regum nomen Longobardi vsurparunt. cuius rei monimentum insigne subscribemus, quod extat in vrbe Viterbio: vnde Adriani Papæ & Desiderij Regis nobilitate multorum scriptis inimicitiæ intelligentur.

Decretum. Desideri. Regis. Italiæ.

REVOCAMVS. *Statuta. Regis. Astulfi. contra. Vetulonos. edita. vt. lacus. non. Tirensium. sed. Vetulonũ. sit. quia. lacus. magnus. ideò. Italiæ. quia. eorũ. ager. prius. est. Italia. dicta. ab. ibi. sede. Itali. & . vt. suam. Longulam. non. Longubardolã. sed. cognomine. sua. ampliatoris. Tirreni. Terbum. vocet. & . vt. sub. vno. muro. cingant. tria. oppida. Longulam. Vetuloniam. Sirrenam. Volturnam. dictam Etruriam. totamq;. vrbem. nostra. adiectione. Viterbum. pronuncient. vt. de. Roda. & ciuita. Balneoregium. dici. iussimus. permittimus. pecunijs. imprimi. F. A. V. L. sed amoueri. Herculem. & . poni. Sanctum. Laurentium. eorũ. Patronum. vt. facit. Roma. & . Bononia. Iubemus. quoque. reparari. Cortanientam. Dardanum. Assium. Foranum. Cornietum. Tuscanellum. Nos. enim. non. sumus. Tusciæ. destructores. vt. Nos. apud. Gallos. accusat. Adrianus. Papa. nam. in. Tuscia. ædificauimus. à. fundamentis. vobis. quidem. Volturrenis. Caluellum. vicum. Cresianum. Balnearium. Barbaranam. & . Gariofilum. Sentinatibus. autem. Ausdonias. & . Rodacofanum. Volaterræ. Rodacomalum. Lune. Sergianum. Petram. Sanctam. olim. Fanum. Feroniæ. Focesibus. Sanctos. Geminianum. & . Miniatem. Fesulanis. oppidum. Muntonis. in. quod. vagos. sparsos. Arinianos. & . Palantes. Fluentinos. collegimus. Rursus. plures. antiquas. nobiles. Vrbes. ampliauimus. & . muris. cinximus. Et. nunc. iddem. agimus. circa. Lucam. Pistorium. Aretium. Orbitum. & . Etruriam. nunc. Viterbum. cuius. nomen. aut. à. nobis. constituta. Decreta. siquis. violauerit: aut. capite. puniatur. aut. laqueo. strangulетur. Hoc. itaque. non. est. Etruriam. destruere. vt. Nos. arguit. Adrianus. qui. pacem. vltrò. à. Nobis. oblatam. respuit. Quare.*

tibi.Grimoalde.Præfecte.Viterbiẽsis.præcipimus.vt.quandiu.dubia.pax.perseuerat.iubeas.omnes.Tusciæ.milites.paratos.esse.in.armis. &.commeatus. ac.stipendia.sine.auaritia.in.promptu.habeas.vt.non.solum.occurrere.hostibus.sed. etiam.illos. inuadere. . . . . . . ciues. non.grauabis. nouis. exacronibus. . . . . ex. Papia.venient. . .Viterbienses. . Atque hæc quidem hactenus. Illud autẽ prætermittendum non videtur, cùm inuisum Romæ Regis nomen esset, qui euersa Rep. dominatum arripuerunt, Imperatoris aut Principis nomen sibi sumpsisse. De Imperatore, Tranquillus auctor est: itemq́ Dio.lib.X L I I I. De Principe, Tacitus li.1. Lepidi, inquit, atq; Antonij arma in Augustum cessere, qui cuncta discordijs ciuilibus fessa, nomine Principis sub Imperium accepit. Et aliquanto post: Non Regno tamen, neq; Dictatura, sed Principis nomine constitutam Rempubl. sed vbi de re conuenit, minus de verbo laborandum est: cùm verè propriéque omnes Reges & sint & appellẽtur: siue Dictatores, vt Cæsar: siue Principes, vt Augustus: siue Imperatores, vt ipsius successores: siue Pontifices, siue etiam Tribuni nominentur. cuius nominis ac potestatis suauis ad ridendum historia extat apud Nauclerũ Generat. 46. sub anno M.CCCXLVI. de Nicolao quodam ciue R. qui Papa auctore totius Orbis dominatum sibi arrogauit: proq́ eo iure Regibus & Imperatoribus omnibus diem dixit. cuius rei formulam ex eiusdem Naucleri commentarijs exscribemus. Nos Candidus Spiritus sancti miles Nicolaus seuerus & clemens liberator vrbis, zelator Italiæ, Tribunus Augustus, volentes & desiderantes donum Spiritus sancti, & liberatores antiquos Ro. principes, quantum nobis permittitur imitari. Notum facimus vniuersis, quòd

quidem

quidem à nobis post assumptũ Tribunatus officium, Romæ. populus de consilio omnium & singulorum iudicũ, sapientum & aduocatorũ vrbis recognouit se adhuc illam habere auctoritatẽ potestatemq́; atq; iurisdictionẽ in toto Orbe terrarum, quã habuit in principio & summo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudiciũ auctoritatis & potestatis & iurisdictionis huiusmodi ad se reuocauit expressè. Nos igitur auctoritatẽ, potestatem & iurisdictionem antiquã nobis concessam à Populo Ro. in publico parlamento, & nuper à Domino nostro summo Pontifice, vt patet per Apostolicas bullas eius, ne videamur de dono & Spiritus S. gratia, & sacri Ro. populi fauoribus ingrati, iure & forma quib. melius possimus & debemus, decernimus & declaramus & pronunciamus, Ro. vrbem, caput Orbis, & fundamentũ totius fidei Christianæ, ac omnes & singulas ciuitates Italiæ liberas esse censemus. Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues ciuitatum Italiæ facimus, declaramus, & pronuntiamus, ciues esse Ro. quos & Romana libertate volumus gaudere. Eadẽ auctoritate & gratia Dei & Spiritus sancti, ac Ro. populi dicimus, ꝓfitemur, ac etiã declaramus Ro. Imperium, iurisdictionem, ac etiam Monarchiã totius sacri Imp. ad ipsam almam vrbẽ, ac eius populum, necnon ad vniuersam Italiam pertinere, & easdem forè legitimè deuolutas multis rationibus & caussis quas suo loco declarari faciemus, dãtes & præfigentes in his scriptis omnib. & singulis Prælatis, Imperatorib. electis, Electoribus, Regibus, Ducibus, Principibus, Comitibus, Marchionibus, populis, vniuersitatibus, & quibuscunque alijs in genere & in specie, cuiuscunq; prouinciæ, status & conditionis existant, & contradicere volentibus, seu in electione præfata ac ipso Imperio iurisdictionem, potesta-

 tem

tem & auctoritatem prætendentibus quoquomodo terminum hinc ad festum Pentecostes proximè futurum, ita quod infra prædictum terminum in ipsa alma vrbe & sacrosancta Laterna ecclesia coram nobis & alijs officialibus Domini nostri Papæ & Ro. populi debeant cum eorum iuribus comparare, alioquin à dicto termino in antea procedetur prout de iure fuerit procedendũ, & nihilominus ad prædicta omnia in specie citari facimus Principes Ludouicum Ducem Bauariæ, & Carolum Regem Bohemiæ, qui se asserunt Imperatores ad Imperium electos, Ducem Saxoniæ, Marchionem Brandeburg. Archiepiscopos Moguntinensem, Treuerens. & Colonien. qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & alijs Ro. populi Officialib. personaliter, alioquin in eorum contumaciam procedemus eorum absentia non obstante. Dat. &c.

REGALIA, nomen est multiplex. nam eo plerunq; feuda omnia Regis beneficio concessa intelliguntur. Interdum ecclesiastica duntaxat maiora & primaria, qualia sunt Archiepiscopatus, Episcopatus, Abbatiæ, quæ solius Regis concessu & munere conferebantur. Interdum, Ius ipsum atq; auctoritas Regalia feuda & beneficia conferendi: cæteraq; Iura fiscalia. Interdum insignia honoris, quæ Vassis Regalibus solenni more tribuuntur: quorum omnium exempla subscribemus.

REGALIA pro feudis regalibus: qualia sunt Ducatus, Comitatus, Marchiæ: vt lib. Feud. 1. tit. 14. §. 1. & li. 2. tit. 34. §. 1. Radeuicus lib. 2. cap. 5. vbi de Friderico Imp. pro Tribunali in Ronchalis sedente loquitur: Deinde (inquit) super iustitia Regni: & de Regalibus, quæ longo iam tempore seu temeritate peruadentium, seu neglectu Regum Imperio deperierant, studiosè differens, cùm nullam possent

possent inuenire defensionem excusationis tam episcopi, quàm primates & ciuitates, vno ore, vno assensu, in manum Principis Regalia reddidêre, primiq́; resignantium Mediolanenses extitêre. Requisitiq́; de hoc ipso iure quid esset, adiudicauerunt, Ducatus, Marchias, Comitatus, Consulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piscarias, portus, omnemq́; vtilitatem ex decursu fluminum prouenientem: nec de terra tantùm, verumetiam de suis proprijs capitibus census annui redditionem. Hisq́; omnibus in fiscum adnumeratis, tanta circà pristinos possessores vsus est liberalitate, vt quicunq; donatione Regum aliquid horum se posidere instrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc Imperiali beneficio, & Regni nomine idipsum perpetuò posideret, &c. His tamen qui nullo iure, sed sola præsumptione de regalibus se intromiserant, X X X. millia talentorum, plus minúsue reditibus publicis per singulos annos accessere.

REGALIA, pro maioribus & opulentis sacerdotijs: cuius rei exempla multa cap. Disput. 8. exposuimus. Radeuicus lib. 2. cap. 15. Cùm Adrianus Papa audiuisset, quòd Regalia Principi tam ab Episcopis & Abbatibus, quàm à ciuitatibus & Proceribus recognita fuêre, literas super hoc negotio dirigit. Et in epist. Imp. Friderici ad illum Papam, apud Nauclerum: Ab episcopis qui Regalia nostra tenent, cur homagium & Regalia sacramenta non exigamus? Aut igitur Ragalia nostra nobis dimittant: aut quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari persoluant.

REGALIA pro Iure & potestate conferendi feuda, & beneficia Regalia: quod per sceptrum fiebat. Otto Frising. libr. Cro. 7. cap. 14. Occasio autem sceleris huius hæc fuit; quòd Rege Romam tendente, inter ipsum &

Papam conuentio facta, ab obsidibus firmata narratur, vt scilicet Rex Episcoporum inuestituras remitteret, & Papa ipsi Regalia eorum resignaret. Itaq; dum Romam venisset, ac à Pontifice promissa sibi persolui exegisset, Papa, eò quòd reclamantibus Episcopis, ea quæ petebantur, adimplere non posset, tanquam nocens, cùm per omnia esset innocens, custodiæ mancipatur. Videns hoc &c. Et mox: Ad postremum pacem sic facere coactus est: Episcoporum scilicet inuestituras per annulum & baculum Imperatori concedere. Quibus ex locis apparet, Inuestituram per annulum & virgam, siue baculum fieri solere, cùm Regalia per sceptrum dari mos esset: vt alio loco docuimus. Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 6. Tradit enim curia, & ab Ecclesia eo tempore quo sub Henrico V. de inuestitura Episcoporum decisa fuit inter regnum & sacerdotium controuersia, sibi concessum autumat, quod obeuntibus Episcopis, si fortè in eligendo partes fiant, Principis arbitrij esse, Episcopum quem voluerit, ex primatum suorum consilio ponere, nec electum aliquem antè consecrandum, quàm ab ipsius manu Regalia per sceptrum suscipiat. Atque hinc factum est, vt Gallica consuetudine Regaliarum nomine passim apud Pragmaticos intelligantur iura Regis Galliæ in maioribus sacerdotijs conferendis, aut eorum fructus parte aliqua sibi retinenda. Qua de re extat libellus Aegidij Magistri Prætoris Parisiensis ad eiusdem ius Regis asserendum accommodatissimus. Nam cùm hac de re controuersia illis à Pontificibus Rom. fieret, tandem Philippi Valesij edictum in hanc sententiam promulgatum est: Philippus Dei gratia Francorum Rex: Quoniam disputatum est à nonnullis, an penes nos ius potestasq; esset mandandi sacerdotia, beneficia, & honores ecclesiasticos, denunciamus

mus ac profitemur, re diligenter quæsita, & deliberata, compertum nobis esse, superiores Reges Franciæ, antecessores nostros, ius illud perpetuò tenuisse, nosq; pro nostro iure semper antehac sacerdotia mandasse, atque in posterum mandaturos esse. Vincennis mense Octob. MCCCXXXIII. Hæc ex lib. Aegidij Magistri: ad verbum.

REGALIA, pro insignibus & ornamentis Regiæ inaugurationis. Luitprandus Ticinensis libro 2. capite 7. Chunradus Imperator coronam, sceptrum & cuncta quæ Regalia sunt indumenta, in medium venire præcepit, & hæc verba effudit: Hæredem Regiæque dignitatis vicarium Regalibus meis ornamentis Henricum constituo. Et mox: Ipso mortuo Principes coronam cunctáque Regalia indumenta Henrico Duci contulerunt. Vuitichind. libro secundo: Super altare Regalia insignia posita erant, gladius cum balteo, chlamis cum armillis, baculus cum sceptro ac diademate. Video etiam Imperialia eadem dici: vt apud Abbatem Vrsperg. in Chron. anni 1106. Ipsa partis vtriusque consilijs annuens, Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet, & lanceam, sceptrum, globum, atque coronam filij potestati tradidit. Otto Frising. libr. 7. cap. 40. Reuersi ad filium optimates, Imperalia deferunt, eúmque Regem creant. Idem in Chronic. anni 1153. Volebat enim tenere Imperium, cùm in potestate sua haberet insignia Imperialia, vtpote coronam, & crucem, & alia quæ attinebant. Otto Frising. li. 7. cap. 23. Itaq; Chunradus Rex curiam in prædicta ciuitate maximo conuentu Principum habuit: vbi omnes Saxones vltrò se suæ ditioni subdidere. Solus ex Principibus Dux Henricus Regalia seruans aberat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens Regalia quidem multis illectus promis-

sis reddidit, sed tamen minimè consecutus, (id est, recuperans) infecto pacis negotio, siue gratia eius discessit. tandem Ducatus ei abiudicatur. Quibus ipsis totidem verbis Abbas Vrsperg. vtitur in Chron. anni 1138.

RELEVIVM dicitur honorarium, quod nouus Vasallus Patrono introitus caussa largitur. quasi morte alterius Vasalli, vel alio quo casu feudum ceciderit, quod iam à nouo subleuetur. Leo Nou. 13. εἰσδεκτικὸν nominat. Veteres Introitum appellabant, vt in l. pen. §. alumno, D. de legat 2. Plin. lib. epist. X. ad Traianum. De adiectione buleutarum. Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in bulen à Censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed ijs quos indulgentia tua à quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adijcere permisit, & singula millia denariorũ & bina intulerunt. Anicius deinde maximus Proconsul, eos etiam qui à Censorib. legerentur, duntaxat in paucissimis ciuitatibus aliud alijs inferre. Superest ergo, vt ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde Buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cuius factis dictisq; debetur æternitas. Traianus Plinio. Honorariũ decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant, necne, in vniuersum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque ciuitatis legem puto, scilicet aduersus eos qui inuiti fiunt decuriones, existimo id acturos, vt erogatio cæteris præferatur. De hoc quoq; Releuio mentio fit in Constit. Neapolit. libro 3. titulo 25. Recepto veruntamen aliquo Releuio, vt est moris, quod quantitatem decem vnciarum auri non excedat, pro assignanda possessione terræ

concessa

concessa. Sic in Emphyteusi cùm fundus alienatus est, domino quinquagesima pretij pars erogatur. l. 3. C. de iure emphyteut. Sed acerbiora Releuia illa sunt, quibus Scoti veterum Regum institutis olim vtebantur. Nam cùm ab vno Rege feuda omnia recognoscerent, Vasallo mortuo, prædiorum fructus omnes vsq; dum filius vnum & vicesimum implesset annum, Regibus Releuij caussa tribuebant. Hector Boeth. lib. 17. VVerdas autem vocant, vt cùm parentes antequam liberi ad iustam perueniant ætatem, id est vicesimumprimum annum, vita decedunt, tum Rex omnes reditus, omnesq; fructus, qui ad eam vsque hæredis ætatem proueniunt, pro suis habet, occupatq;, hæredisq; interea curã suscipit. Item lib. 11. Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proueniret, VVardiam eum vsumfructum, nostri vocant, vniusq; inde anni, eiusdẽ agri census quem Releuiam vulgò aut Releuatum dicunt, vniuersa cum hæredis dote, si nullam eius desponsationem viuens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur: fisco penderetur regio.

ROMANIOLA, *siue Romandiola, quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ est, quæ Ariminum vsq; producta, olim Flaminia: & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Aemilia vocitata est: quondam Gallia Togata: posterioribus temporibus Rauennæ Exarchatus. Otto Frising. lib. Frid. 2. cap. 7. Ex quo contigit, vt circa Exarchatum Rauennatensem artatis antiquis eiusdem prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ anteà Aemilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutiuum à Roma tractum noscitur) vulgò vsque hodie dici soleat. Flauius Blondus libr. 1. Decad. 2. Cùm Longobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac sanguinitate*

vitate coniunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatorque constituerunt, vbi sedem diu & status sui fundamenta habuerant, genti Longobardæ nomen & solum patrium conseruare: vtque propinquior coniunctiorque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberentque illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus esset cura aut motus eorum compescendi, aut Magistratus renuntiādi, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectuntur, Romandiolam placuit appellari. Item in lib. de Italia illustrata: Quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Ecclesiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen ostendimus in histori͡js, Carolum Magnum, & Pipinum Adriano Pontif. Roman. post oppressos, dominioque priuatos Longobardos, ea maximè ex caussa indidisse quòd toto Longobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & oppidis Romano populo fidem constantissimè seruauit. Scitum est autem, quod de Romandiola scribit Antoninus Florentinus part. histor. 3. tit. 20. cap. 3. Rodolphus (inquit) electus Imperator obligauit se intra certum tempus venire Mediolanum sub pœna excommunicationis: quod tamen non impleuit in partibus Alemanniæ guerris sibi suscitatis. vnde nec coronam, nec benedictionem Imperialem ab Ecclesia suscepit: & excommunicatus propter hoc, processu temporis, reconciliationem recepit ab Ecclesia, & in satisfactionem Ecclesiæ ipsi concessit comitatum Romandiolæ. Iohannes Nauclerus, Generat. 27. Itaque Pontifex Imperatorque statuerunt, vt vbi sedem ducentos & amplius annos, ac status sui fundamenta habuissent, Papæ, Mediolani, & in quibusdam locis ali͡js trans Padum genti Longobardæ

gobardæ nomen & solum patrium maneret: & vt propinquior coniunctiorq; nominis Rom memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Hæc ille. Cùm autem Pipinus partem hanc Italiæ Longobardis ereptam Papæ Romano attribuisset, aliquanto post Pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliæ Regi Childerico anili superstitione stolido ademptum, illi adiudicauit. Ex quo vetus verbum comprobatum est, Aut Regem aut asinum nasci oportere.

RONCALIA, de qua in libris Feudorum multis locis mentio fit, vt lib. 2. tit. 52. §. 3. his exponitur verbis ab Ottone Frising. libro Friderici 2. cap. 12. Inde castra mouens in campo Roncaliæ super Padum non longè à Placentia mense Nouembri resedit. Est autem consuetudinis Regum Francorum, quæ & Theutonicorum, vt quotiescunque ad sumendam Imperij Romani coronam militem ad transalpisandum coëgerint, in prædicto campo mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, scutum suspenditur, vniuersorumq; equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem exposcitur: quod sectantes qui in eius comitatu fuerunt, singuli singulos beneficiatos suos per præcones exposcunt. At sequenti die quicunque nocturnis vigilijs defuisse deprensus fuerat, denuò ad præsentiam Regis aliorúmque Principum, vel virorum illustrium euocatur: sicq; omnes omnium beneficiati, qui sine bona voluntate dominorum suorum domi remanserunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe secuto, non solùm laicorum feuda, sed & quorundam Episcoporum, id est, HARTVICI Bremensis & VLRICI Hamberstatensis

ſtatenſis Regalia perſonis tantum, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à principibus tradita ſunt, adiudicata fuere. Itemq́ à Gunthero lib. 2.

—Tunc demum ſigna reuellens
Roncalia properat rapidis attingere caſtris.
Eſt locus Italiæ, modicum ſeiunctus ab vrbe:
Cui quia pulchra ſitu placet, inde Placentia nomen.
Planus & Eridani placido iunctiſsimus amni:
Effundit latos ſpatioſo limite campos.
Hic quoties claram Regnator tendit ad vrbem
Theutonus, Auſoniam ſumpturus ritè coronam,
Ponere caſtra ſolet: ligno ſuſpenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco Regius omnem
Conuocat à Dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetuſtorum debent ex more parentum.
At quicunq́ domi, Domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari Curia cenſet, &c.

Lotharius Imperator libro Feudorum 2. titul. 52. §. 1. Cum apud Roncaliam ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace Regni componenda conſideremus. Et titul. 55. Dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro Tribunali ſederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas, &c. Abbas Vrſperg. in Frid. 1. Pro reparando itaque iuſtitiæ vigore, omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere; diem certam & curiam publicam ad præſentiam Principum qui tunc aderãt, eis deſignauit: Edictumq́ eſt ab Imperatore, vt de ſingulis

lis Italiæ vrbibus viri idonei Roncaliam conuenirent, & Barones & alij qui caussas haberent.

S.

SACRAMENTALES, à Sacramento, id est, iuramento, dicebantur ij, qui quamuis rei de qua ambigebatur, testes non fuissent, tamen ex eius cuius res agebatur, animi sententia, in eadem quæ ille verba iurabant: ipsius videlicet probitate & innocentia confisi. Nam tum demũ adhibebantur, cùm testes nulli extarent. lib. Feud. 1. titul. 4. §. 3. & tit. 10. & tit. 26. Vasallus autem in sacramentalium suorum numero minimum sex cognatos adhibebat: dominus partim cognatis, partim Vasallis, partim extraneis vti poterat. libro Feudorum 2. titul. 33. Plura cognosce ex legibus Longobardorum tit. 41. De VVadijs de sacramento fugientibus. Sic apud Gregorium Turonens. Apud Parisios pater quidam pro filiæ pudicitia iurat. Tandem, inquit, ne crimen consurgat vlterius, innocentem eam faciam sacramento: eleuatisq; manibus super altari, iurauit filiam non esse culpabilem. Forma autem huius Iurisiurandi sic exponitur in legib. Alemann. ti. 6. De Iuratoribus. Ista verò sacramenta sic debent fieri, vt illi coniuratores manus suas supra capsam ponant, & ille solus cui caussa requiritur, verba tantùm dicat, & super omnium manus manum suam ponat, vt sic eum Deus adiuuet, vel illæ reliquiæ, & illas manus quas comprehensas habet, vt de illa caussa vnde interpellatus est, culpabilis non sit. In Lombardia autem plerunq; Iuratores vocantur. vt lib. 1. tit. 10 l. si quis ex leui. Si huius facti testes non habuerit, cum duodecim Iuratoribus per sacramentum affirmet, &c. Et in l. de homicidijs. Si huius facti testes

non habuerit, cum XII. Iuratoribus legitimis per sacramentum affirmet, &c. Video etiam hoc nomen apud Senecam, initio ludi Claudiani: Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. quis vnquam ab historico iuratores exegit? Vbi Iuratores meo Iudicio pro testibus posuit. Neque reponendum est VERITATEM, vt quidam existimarunt. propter illud Ciceronis de Leg. 1. Faciunt imperitè, qui in isto opusculo non vt à poëta, sed vt à teste, veritatem exigant. Quo ipso loco vereor ne vox DELECTATIONEM absit: hoc modo: Non vt à poëta delectationem, sed vt à teste veritatem exigant. Nam statim ita sequitur: Quippe, cùm illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraq;.

SALICA lege vxorem accipere dicitur, qui ea lege accipit, vt ei manè diei nuptiarum munus sponsalitium afferat: quod Munus Morgengeba vel Morganatica dicitur. lib. Feud. 2. ti. 30. Est autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti sunt, à Sala flumine denominati. Eguinarthus in Carolo magno: Ac Salam fluuium qui Thuringos ac Sorabos diuidit, postea à Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur. Itē alio loco: Franci duas habent leges, plurimis in locis valdè diuersas. Significat autem eas quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francica: quæ ipsa Francorum Occidentalium propria est. Tamen Hermannus Comes in libell. de Orig. Franc. Ripuariam, non Francicam nominat. Duas, inquit, Francos habuisse leges, ipsorum authores testantur, Salicam, atq; Ripuariam: quibus nullus Regum ante Carolum Magnum adijcere quicquam tentauit. Est autem Ripuaria Regio, quæ Rheno, Mosella & Mosa, quasi triangulari forma cōcluditur, et Neustria

vel

vel Austrasia vocatur. Guillelmus de Nangis (cuius libri nondum editi sunt) sub anno CCCC.XX. Franci cœperunt legibus vti, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis suæ Proceres Electos de pluribus: qui, sicut lex Salica declarat, iudicauerunt. Ex quibus intelligi potest, quàm verum sit, quod nonnulli Claudij Seyssellij auctoritate adducti disputant, Salicam legem mendosè dici pro Gallicam. Neq; enim illos adiuuat, quod Vitus Amerbachius in Capitulari Caroli scribit, Gallicam, pro Gallicanum in antiquo suo Codice scriptũ fuisse: quod absurdißimum esse verba legis perspicuè demonstrant. Vt cantum Romanum pleniter discant: ordinaliter per nocturnalia, vel graduale officium peragatur: secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pipinus Rex decretauit, vt fieret, quando Gallicanum tulit: & ob vnanimitatem Apostolicæ sedis & sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiã. Quis enim non videt his verbis significari, ante Pipinum Regẽ moris fuisse, vt in Gallicis Ecclesiis Gallica lingua hymni Deo canerentur, & officium (vt ipse loquitur) perageretur: verùm vbi Pipinus Gallicanum Regnum Papæ beneficio adeptus est, tum Romano Pontifici de se optimè merito præter cætera hanc gratiam retulisse, vt deinceps Latina lingua Officia Ecclesiastica peragerentur. Quæ eadem Caroli Constitutio extat Leg. Franc. lib. 1. cap. 74. Francicam autem legem absurdum est ad Gallos nostros, siue potius Francogallos referre: cùm Francorum nomine plerunque apud istius seculi scriptores generaliter Germani omnes intelligantur, vt alio loco puto me docuisse. Sic apud Petrum de Vineis libro Epistol. 6. cap. 25. Viuens iure Francorum, in eo videlicet, quod maior natu exclusis minoribus fratribus & cohæredibus in castro

ipso

ipso succedat, inter eos nullo tempore diuidendo. Iohan. Nauclerus Gen. 27. Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur: quod idem erat ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ & Galliæ. Nam clarum est, quòd eo tempore omnis Gallia Transalpina, & etiam Germania à montibus Piraneis vsq; in Pannonias Francia dicebatur. Illa, id est Germanica, Francia Orientalis: altera, id est, Gallicana, Francia Occidentalis. In quo veræ historiæ concordant omnes.

SAPIENTES, pro Iurisperitis, vt apud Romanos, Prudentes. lib. Feud. 2. tit. 25. Super negotio isto tale est Sapientum nostræ ciuitatis consilium, videlicet Oberti & Gerardi. Radeuicus lib. 1. cap. 27. At Sapientes & legum periti persuadent, Mediolanenses, licet improbos & infames, Iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos esse: hoc est, Iudicis edictum vnum, mox alterum & tertium, seu vnum pro omnibus, quod peremptorium nominatur. Ex eodem numero quatuor illi Principes Iustinianici iuris interpretes fuêre, quorum glossis Accursiũ magnoperè adiutum fuisse constat. de quibus idem Radeuicus lib. 2. cap. 5. Habens, inquit, (de Friderico I. Imper. loquitur) videlicet Bulgarum, Martinum, Iacobum, Hugonem, viros disertos, & in lege doctissimos, legumq; in ciuitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum Præceptores, &c.

SENIOR, passim in his libris pro Patrono, qui feudo dato Vasallum sibi quæsiuit. Docuimus autem cap. Disput. 3. vocem esse barbaricam, Signor, quæ Dominum significat. vt in Capitul. Caroli Magni, cap. 5. art. 3. Vt nullus comparet caballum, bouem, & iumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendidit, aut de quo

pago

pago eſt, vel vbi manet, aut quis eſt eius Senior. Alb. Kran. lib. Dan. 8. cap. 3. Octoginta numero Seniorum ſecum duxit obſides. Et Nortmann. libr. 2. cap. 21. Quis, ait ille, veſter eſt Princeps, aut Senior? Nullus, reſpondent illi. Nam æquo per omnia iure imperamus. Et cap. vlt. Nam ſenior noſter, vt vidiſti, claudus, non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnolpho Flandriæ Comite. Sic Britanni Armorici in libris Conſuet. Brit. Iuigneur dicũt pro iuniore fratre. Neque verò prætermittendum videtur, quod apud Anton. Florentinum legitur hiſt. part. 2. tit. 17. cap. 9. §. 7. In prouincia Tyrenſi, eſt quidã populus, caſtella decem habens, cum ſuburbanis ſuis. Eſtq; numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ii non hæreditaria poſſeſſione, ſed meritorum prærogatiua magiſtrum ſibi ſolent præficere, quem ſpretis aliarum dignitatum nominibus Senem vocant: cui tanto obedientiæ & ſubiectionis vinculo ſolent ſe obligare, vt nihil ſit tam durum, tam difficile, tam periculoſum, quod ad magiſtri Imperium non aggrediantur implere.

SERVIRE poſſe feudum dicitur, qui eiuſmodi eſt, vt munus, ſiue ſeruitium feudi nomine debitum præbere Domino, ac nauare poßit: veluti qui miles eſt. lib. 2. ti. 34. §. 4. At mutus, ſurdus, cæcus, claudus, ſeruire feudum non poſſunt. lib. 2. tit. 36. Hinc

SERVITIVM, munus obſequij clientelaris. libr. Feud. 2. titu. 51. §. 8. Similiter poteſt feudum dari ad certum ſeruitium. Albertus Krant. lib. Dan. 7. cap. 35. Marchio remitteret homagiale ſeruitiũ, quod habebat in quibuſdam terris. Propriè Seruitiu eſt officiũ ſeruile. Salluſt. Animi Imperio, corporis ſeruitio magis vtimur. Itaq; feudale officium, vel obſequium libentius appellauimus. Nam

sæpè Seruitij nomine officium affectionis significationis significatur. vt illud quod Imperij vasalli Imperatori suo debent. Krantz. libr. Dan. 6. cap. 17. Vt deinceps Rex Danus Romano Imperio iunctus haberetur: non vt in cœtum vocatus accederet, aut in exercitibus ordines ductitaret, Principum aliorum more: sed magis specie, quàm re Imperio sociatus haberetur.

SOLDATA, *stipendium militi concessum in pecunia, vel annona, sub conditione fidei atque obsequij. Fictum verbum à voce Germanica* SOLD, *quæ stipendium vel mercedem significat. Abbas Vrsperg. de Philippo Imperatore. Hic cùm non haberet pecunias, quibus solaria, siue solda præberet militibus, primus cœpit distrahere prædia, quæ pater suus acquisierat: vnde Soldurij milites dicti. Feudistæ autem à solidis nomen hoc deducunt. libr. 2. titu. 10. Soldata est præstatio quædam annua gratuita, sic dicta, quia plerunque in solidorum donatione consistit: quandoque autem in vino & annona. Et ijs suffragatur Carolomannus in Edicto Religioso, apud Auentinum lib. 3. Propter crebra bella pars Ecclesiasticæ pecuniæ, nempe duodecim denarij, quem Solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris præmia condigna laboribus soluantur. Hinc*

SOLIDARII, *milites alienigenæ, mercede conducti. Otto Frisi. lib. Frid. 1. cap. 20. Quo aduersus Guillelmum Siculum largitione pecuniæ milites, qui Solidarij vocantur, colligerent. Item cap. 31. Omnes penè tetri (de Hungaris loquitur) tetris in armis procedunt, nisi quod iam ab hospitibus, quos nunc Solidarios dicimus, educati, Principes & hospites nostros in armorum splendore imitantur. Sigebertus in Chron. ann. 1160. Capitales Barones*

suos

ſuos cum paucis ſecum duxit: ſolidarios verò milites innumeros. Solidarios opinor appellauit, mercede cõductos: quos alibi ſeruientes dici video: vnde L A N D S-K N E C H T, *quaſi patriæ ſeruientes. Hinc in legibus Caſtrenſibus Friderici apud Ottonem lib. Frid. 1. cap. 26. Statuimus, & firmiter obſeruari volumus, vt nec miles, nec ſeruiens litem audeat mouere. Cæſar libr de bell. Ciuil. 3. Adcantuannus cum ſexcentis deuotis, quos illi Soldurios appellant, quo hæc eſt conditio vt omnibus in vita commodis, vnà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderint, &c.*

T

TENOR, *pro pactione contra communem feudi naturam ac rationem in contractu interpoſita. li. Feu. 2. titu. 1. §. 3.*

TITVLI, *primùm erant certæ ſedes Clericis attritributæ, in quibus ſuũ munus exercerent. Poſtea eo nomine prædia ijs ad victum cultúmque aſsignata. libr. Feud. 1. titu. 6. §. 1. Si Epiſcopus, vel Abbas, vel Abbatiſſa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ ijs ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur. In Chalcedon. concil.* μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι, εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο, *&c. Quæ verba Canoniſtæ tranſtulerunt, in c. neminem. diſt. 70. vbi tamen* P O S S E S S I O N E S *pro* P A G I *vitioſè legitur. Itẽ c. 3. Sanctorũ canonum ſtatutis cõſona ſanctione decernimus, vt ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua eccleſia quilibet intitulatus eſt, in ea perpetuò perſeueret.*

V

VASSVS,(vt in Disput.cap.2.docuimus)generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem suam auctori beneficij obligauit. Hinc

VASSVS Regius,qui datum à Rege beneficium obtinet. Aymoinus libr.5.cap.56. Abbates etiam & Regni Primores ac Vassi Regij se illi commendauerunt,& sacramento,secundum morem fidelitatem promiserunt. Item in legib.Baioar.tit.3.Siue Regis Vassus,siue Ducis,omnes ad placitum veniant. Hinc

VASALLVS,diminuto vocabulo,inferioris ordinis cliens. Sunt qui à Germanico GVESSEL deducunt, quo nomine socius,comes,commilito significatur. Fortasse tamen in primitiuis potius, quàm in deriuatiuis Etymologia quærenda est.qua de re copiosè in Disput.exposuimus. Deinde video Iohannē Auentinum lib.Hist.VII.Gesalos Germanicè nominare,quos latinè Verberones interpretatur,genus hominum nouæ superstitionis,qui ad vmbilicum nudati flagris & verberibus sese in publico pro templis atque aris cruentabant. Nauclerus Gener.45. Flagellabāt (inquit) se bis in die,& semel,quilibet clam in nocte:& de licentia vxoris suæ: & depositis vestimentis habentes in modum branchæ camisias, à fœmore ad talos protensas. Tanta erat multitudo,quod nemo poterat numerare.

VASALLVS per sacramentum, qui propriè Vasallus est, & domino per iusiurandum suam fidem astrinxit.lib.Feud.2.titu.47.Dici potest Vasallus iuratus:vt ei qui iniuratus est,opponatur: qui neq; fidelitatem,neq; seruitium debet.De quo libr.2.titu.24.§.2. Sunt enim (ait) quædam feuda ita data,vt pro his fidelitas non sit præstanda.Item lib.2.tit.3.§.4.

VA-

VASALLAGIVM, Vasalli obsequium. Itaq; homagium & Vasallagium pro synonymis vsurpantur. vt in Neapol. const. lib. 2. tit. 36: Siquando fuerit aliquis ab aliquo de homagio impetitus &c. Et in extremo: Quæ omnia in militibus & baronibus de Vasallagio conuentis volumus obseruari. Et apud Petrum de Veneis, lib. epist. 6. cap. 9. Absoluentes eos ab omni fidelitate Vasallagij seu homagij iuramẽto. Dicitur & VASSATICVM. vt in Frag. Theodulphi: Pipinus Rex tenuit placitum suum in Compendio: ibique venit Thassilo Dux Baioariorum in Vasatico se commendans, & per manus sacramenta iurauit, & fidelitatem promisit Regi Pipino, & filijs eius, quod rectamente & firma deuotione sicut Vassus Dominis suis esse deberet.

VASALLITIVM, clientela Vasalli. Rhegino libro Chronic. 2. anno 852. Berengarius cum filio suo Adalberto Regiæ se per omnia in Vasallitium dedit dominationi.

VALVASORES, qui sint, exposuimus lib. 1. cap. 3. Valuasorum alij maiores siue Regij sunt, qui secundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis Regni feuda receperunt, qui & Vassi dominici appellantur. Alij Minores, qui ab eis feuda receperunt. Alij Minimi, quibus ab his tradita feuda sunt. libro 1. titulo. 1. §. 1. & §. 4. & titul. 15. & libro 2. titul. 10. §. 1. Fridericus I. apud Radeuicum li. 2. cap. 31. Nos in præsentia & testimonio omnium Theutonicorum & Longobardorum & Episcoporum, & laicorum Principum, & Baronum, & Valuasorum omnem iustitiam atque consilium obtulimus &c. Eorum in Gallia nostra qualis conditio sit, Butelerius in Summa Rurali his exponit verbis: Valuasor dicitur nobilis, qui summæ coer-

citionis, non etiam nundinarum & mercatus ius habet: (Vn Gentilhomme qui à seigneurie de haute iustice:) éstque Barone inferior, atque ab eo feudum suum obtinet.

VALVASINI, *diminutiuo vocabulo dicuntur, modò Minores, modò etiam Minimi Valuasores. lib. 2. tit. 10. §. 1. & lib. 1. tit. 15.*

VESTITVRA, *possessio: vt in voce Inuestitura docuimus. Lomba. libr. 1. titu. 32. Si quis proprium nostrum, quod inuestitura genitoris nostri fuerit, alicui reddiderit, &c.*

VICEDOMINVS, *qui Domini vice res ipsius administrat, eique vicariam operam præstat. Apud Canonistas, Vicedominus, Oeconomus, qui è Clericorum numero Episcopatum administrat. c. volumus, &c. Diaconum, &c. seq. dist. 89. Propriè tamen Oeconomus, qui res Canonicorum administrat: Vicedominus, qui Episcopi. c. consulere, ext. de symon.*

VVADIVM, *pignus. Guntherus lib. 8.*

Si quis habens feudum pretio seu vendere totum, Seu dare, seu VVadio supponere cogitur. Quod erat in Imperatore const. lib. Feud. 2. ti. 55. Vel vendere, vel pignerare. Capitular. Caroli, artic. 20. Etsi non habet pretium in Vuadio, per seruum semetipsum donet, vsque dum ipsos bannos soluat. vide suprà GVADIVM.

FINIS.

TES-

TESTAMENTVM CAROLI MAGNI EX IOH. NAVCL. Chron. Gener. 27. & ex Henrici Mutij German. Chron. lib. 8.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Imperator Cæsar Carolus, Rex Francorum inuictissimus, & Romani rector Imperij, pius, fœlix, victor, ac triumphator, semper Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ qui sub nostro Imperio constituti sunt. Sicut omnibus vobis notum esse credimus, quomodo diuina clementia, cuius nutu ad occasum tendentia secula per successiones generationum reparationes generantur, tres nobis dando filios, magno nos miserationis ac benedictionis suæ ditauit munere: quia per eos secundum vota nostra spem nostram de regno confirmauit: & curam obliuioni obnoxiæ posteritatis leuiorem fecit. Ita & hoc vobis notum fieri volumus, quòd eosdem per DEI gratiam filios nostros regni à DEO concessi donec in corpore sumus, & post nostrum ab hac mortalitate discessum, huius à DEO conseruati, & conseruandi regni vel Imperij nostri hæredes relinquere, si sic diuina Maiestas annuerit, optamus: non vt confusè atque inordinatè, aut sub totius regni iurgium vel litis controuersiam eis relinquamus: sed trina partitione totum regnum diuidentes, quam quisque illorum tueri vel regere debeat, describere & designare volumus: eo videlicet modo, vt sua quisque portione contentus, iuxta ordinationem nostram & fines regni sui, qui ad alienigenas extenduntur, cum Dei adiutorio nitatur defendere, & pacem atque charitatem

cum fratre custodire. Diuisiones verò à Deo conseruati & conseruandi Imperij, vel regni nostri tales facere placuit, vt Aquitaniam totam, atque Vasconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem atque Hispaniam respicit, & de ciuitate Niuernis, quæ est sita super fluuium Ligerim, cum ipso pago Niuernensi, pagum Analensem, atque Alsensem, Cabillonensem, Matisconensem, Lugdunensem, Sabaudiam, Tarentasiam, montem Cinisium, vallem Segusianam, vsq; ad Clusas, & inde per terminos Italicorum montium vsq; ad mare, hos pagos cum suis ciuitatibus, & quicquid ab eis contra meridiem & occidentem vsque ad mare, vel vsq; ad Hispanias continetur: hoc est, illam portionem Burgundiæ, & Prouinciam, & Septimaniam, vel Gotthiam, Ludouico dilecto filio nostro consignauimus. Italiam verò, quæ & Longobardia dicitur, & Baioariam, sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, (quarum nomina sunt Ingoldestat & Lutrahahof, quas quondam Tassilo beneficio nostro tenuit) & pertinent ad pagum Nortgouue, de Alamania partim quæ in Australi ripa Danubij fluminis est, & de ipso fonte Danubij currente limite vsque ad Rhenum fluuium in confinio pagorum Cletgouë & Hegouuë, in locum qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluuium sursum versus vsque ad Alpes: quicquid intra hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem respicit, vnà cum ducatu Curiensi, & pago Durgoue, Pipino dilecto filio nostro ordinamus. Quicquid autem de regno nostro extra hos terminos fuerit, id est Franciam & Burgundiam, excepta illa parte quam Ludouico dedimus, atque Alamaniam, excepta portione quam Pipino dedimus, Austriam, & Neustriam, Turingiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Baioariæ, quæ dici-

tur Nortgoue, dilecto filio nostro Carolo concessimus. Ita vt Carolus & Ludouicus viam habere possint in Italiam ad auxilium ferendum fratri suo, si ita necessitas extiterit. Carolus per vallem Augustanam, quæ ad regnum eius pertinet, & Ludouicus per vallem Segusianam: Pipinus verò & exitum & ingressum per Alpes Noricas, atq; Curiam. Hæc autem tali ordine disposuimus, vt si Carolus qui maior natu est, prius quàm cæteri fratres sui, obierit, pars regni, quam habebat, diuidatur inter Pipinum & Ludouicum: sicut quondam diuisum est regnum inter nos & fratrem nostrum Carolomannum: eo modo, vt Pipinus illam portionem habeat quam frater noster Carolomannus habuit. Ludouicus verò illam partem quam nos suscepimus. Si verò Carolo & Ludouico viuentibus Pipinus debitum sortis humanæ compleuerit, Carolus et Ludouicus diuidant inter se regnũ, quod ille habuit, vt ab ingressu Italiæ per Augustam ciuitatem accipiat, Carolus Vercellas, & Papiam, & inde per Padum fluuium termino currente, vsq; ad fines Regiensium & ipsum Regium, & Ciuitatem nouam, atque Mutinam, vsque ad terminos S. Petri. has ciuitates cum suburbanis, territorijs, & quicquid inde Romam pergenti est ad læuam, vnà cum ducatu Spoletino accipiat Carolus. Quicquid autem à prædictis ciuitatibus Romam eunti ad dextram iacet de prædicto regno: id est, portionem quæ remansit de regno Transpadano, vnà cum ducatu Tusco vsq; ad mare Australe, & vsq; ad illius prouinciam, Ludouico cedat. Quòd si cæteris superstitibus Ludouicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ quam regno eius adiunximus, cum Prouincia, & Septimania, siue Gotthia vsq; in Hispaniam Pipinus accipiat. Carolus verò Aquitaniam atque Vasconiam. Quòd

si filius cuilibet horum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, vt patri suo succedat in regni hæreditate, volumus vt consentiant patrui ipsius: & regnare permittant filium fratris sui in portione regni paterni. Placuit etiam inter prædictos statuere, atque præcipere, propter pacem, quam inter eos perpetuò manere desideramus, vt nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites inuadere præsumat: neq; fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum eius, vel marchas muniendas: sed adiuuet vnusquisq; illorum fratrem suum, & auxilium ei ferat contra inimicos eius iuxta rationem & poßibilitatem, siue in patria, siue contra cæteras nationes. Neq; aliquis illorum homines fratris sui pro quibuslibet causis, seu culpis ad se confugientes suscipiat, ad interceßionem pro eis faciendam: quia volumus vt quilibet homo peccatis & interceßione indigens intra regnum domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde iustam interceßionẽ mereatur. Similiter volumus, vt quemlibet liberum hominem qui dominum suum contra voluntatem eius dimiserit, & de vno regno ad aliud profectus fuerit, neq; ipse Rex suscipiat, neq; hominibus suis consentiat vt talem recipiant. Hoc nõ solùm de liberis, sed etiam de seruis fugitiuis statuimus obseruandum. Quapropter præcipimus, vt post nostrum discessum vnusquisq; accipiat beneficia in regno domini sui, & non alterius: ne fortè per hoc, si aliter fiat, scandalum poßit aliquod accidere. Hæreditatem autem suam habeat vnusquisq; illorum hominum absq; contradictione, in quocunq; regno hoc eum legitimè habere contigerit. Vt vnusquisque liber homo licentiam habeat post mortem domini sui se commendandi inter hæc tria regna ad quodcunque voluerit. similiter & ille

Ille qui nondum alicui commendatus est. De traditionibus autem & venditionibus, quæ inter partes fieri solent, præcipimus, vt nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius aliquam traditionem, vel venditionem à quolibet homine rerum immobilium: hoc est terrarum, vinearum, syluarum, seruorum qui iam casati sunt, siue cæterorum, quæ hæreditatis nomine censentur: ex auro, & argento, & gemmis, & armis, ac vestibus, necnon & mancipijs non casatis, & his speciebus, quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur. Cæteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum iudicauimus. Si causa controuersiæ inter partes propter terminos, aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum testimonio definiri non potest: volumus quod ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas inquiratur: nec vnquam pro tali causa cuiuslibet generis pugna, vel cāpus ad examinationem iudicatur. Si verò homo de vno regno hominē de altero de infidelitate contra fratrē domini sui apud dominum suum accusauerit, mittat eum dominus eius ad fratrem suum: vt ibi comprobet quod dixit. Super omnia autem iubemus, vt ipsi tres fratres curam & defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant: sicut quondam ab auo nostro Carolo, & beatæ memoriæ Pipino rege, & à nobis postea suscepta est: vt eam cum Dei adiutorio ab hostibus defendere nitantur, & iustitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, & ratio postulauerit, habere faciant. Similiter & de cæteris ecclesiis quæ sub illorū fuerint potestate præcipimus, vt iustitiam suam et honorem habeant, & pastores atque rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum ecclesiarum possessiones fuerint.

fuerint. De filiabus autem nostris iubemus, vt post nostrum discessum licentiam habeat vnaquaeque eligendi sub cuius fratris tutelam se conferre velit, & quacunq; ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorificè viuere. Quae autem iustè & rationabiliter à condigno viro ad coniugium quaesita fuerit, eiq; coniugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus suis, si & viri postulantis, & foeminae consentientis honesta & rationabilis fuerit voluntas. Postremò statuimus, vt quicquid adhuc de rebus ac constitutionibus his nostris decretis addere voluerimus, sic à praedictis dilectis filijs nostris obseruetur, sicut ea quae in his iam statuta sunt atque scripta. Haec autem omnia ita disposuimus, atq; in ordinem firmare decreuimus, vt quamdiu diuinae Maiestati placuerit, hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conseruatum regnum atque Imperium istud, sicut hactenus fuit, & vt obedientes habeamus praedictos filios nostros, atq; Deo amabilem populum nostrum, cum omni subiectione quae patri à filijs, & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. Amen.

FINIS.

IVSTICIAM
DISCITE
MONITI.

si filius cuilibet horum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, vt patri suo succedat in regni hæreditate, volumus vt consentiant patrui ipsius: & regnare permittant filium fratris sui in portione regni paterni. Placuit etiam inter prædictos statuere, atque præcipere, propter pacem, quam inter eos perpetuò manere desideramus, vt nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites inuadere præsumat: neq; fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum eius, vel marchas muniendas: sed adiuuet vnusquisq; illorum fratrem suum, & auxilium ei ferat contra inimicos eius iuxta rationem & possibilitatem, siue in patria, siue contra cæteras nationes. Neq; aliquis illorum homines fratris sui pro quibuslibet causis, seu culpis ad se confugientes suscipiat, ad intercessionem pro eis faciendam: quia volumus vt quilibet homo peccatis & intercessione indigens intra regnum domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde iustam intercessionē mereatur. Similiter volumus, vt quemlibet liberum hominem qui dominum suum contra voluntatem eius dimiserit, & de vno regno ad aliud profectus fuerit, neq; ipse Rex suscipiat, neq; hominibus suis consentiat vt talem recipiant. Hoc nō solùm de liberis, sed etiam de seruis fugitiuis statuimus obseruandum. Quapropter præcipimus, vt post nostrum discessum vnusquisq; accipiat beneficia in regno domini sui, & non alterius: ne fortè per hoc, si aliter fiat, scandalum possit aliquod accidere. Hæreditatem autem suam habeat vnusquisq; illorum hominum absq; contradictione, in quocunq; regno hoc eum legitimè habere contigerit. Vt vnusquisque liber homo licentiam habeat post mortem domini sui se commendandi inter hæc tria regna ad quodcunque voluerit. similiter & ille

ille qui nondum alicui commendatus est. De traditionibus autem & venditionibus, quæ inter partes fieri solent, præcipimus, vt nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius aliquam traditionem, vel venditionem à quolibet homine rerum immobilium: hoc est terrarum, vinearum, syluarum, seruorum qui iam casati sunt, siue cæterorum, quæ hæreditatis nomine censentur: ex auro, & argento, & gemmis, & armis, ac vestibus, necnon & mancipijs non casatis, & his speciebus, quæ propriè ad negotiatores pertinere noscuntur. Cæteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum iudicauimus. Si causa controuersiæ inter partes propter terminos, aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum testimonio definiri non potest: volumus quod ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas inquiratur: nec vnquam pro tali causa cuiuslibet generis pugna, vel cāpus ad examinationem indicatur. Si verò homo de vno regno hominē de altero de infidelitate contra fratrē domini sui apud dominum suum accusauerit, mittat eum dominus eius ad fratrem suum: vt ibi comprobet quod dixit. Super omnia autem iubemus, vt ipsi tres fratres curam & defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant: sicut quondam ab auo nostro Carolo, & beatæ memoriæ Pipino rege, & à nobis postea suscepta est: vt eam cum Dei adiutorio ab hostibus defendere nitantur, & iustitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, & ratio postulauerit, habere faciant. Similiter & de cæteris ecclesiis quæ sub illorū fuerint potestate præcipimus, vt iustitiam suam et honorem habeant, & pastores atq; rectores venerabilium locorum habeant potestatem rerum, quæ ad ipsa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum ecclesiarum possessiones fuerint.

fuerint. De filiabus autem nostris iubemus, vt post nostrum discessum licentiam habeat vnaquæque eligendi sub cuius fratris tutelam se conferre velit, & quæcunq; ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorificè viuere. Quæ autem iustè & rationabiliter à condigno viro ad coniugium quæsita fuerit, eiq; coniugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus suis, si & viri postulantis, & fœminæ consentientis honesta & rationabilis fuerit voluntas. Postremò statuimus, vt quicquid adhuc de rebus ac constitutionibus his nostris decretis addere voluerimus, sic à prædictis dilectis filijs nostris obseruetur, sicut ea quæ in his iam statuta sunt atque scripta. Hæc autem omnia ita disposuimus, atq; in ordinem firmare decreuimus, vt quamdiu diuinæ Maiestati placuerit, hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conseruatum regnum atque Imperium istud, sicut hactenus fuit, & vt obedientes habeamus prædictos filios nostros, atq; Deo amabilem populum nostrum, cum omni subiectione quæ patri à filijs, & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. Amen.

FINIS.

DISCITE IVSTICIAM MONITI.